

Oduzimanje imovine
proistekle iz krivičnog dela

**EVROPSKI SUD
ZA LJUDSKA PRAVA**

Odabrane presude i odluke

Funded
by the European Union

EUROPEAN UNION

COUNCIL
OF EUROPE CONSEIL
DE L'EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

ODUZIMANJE IMOVINE PROISTEKLE IZ KRIVIČNOG DELA
EVROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA
Odabrane presude i odluke

Funded
by the European Union

Implemented
by the Council of Europe

Izdavač

Savet Evrope
Kancelarija u Beogradu
Španskih boraca 3, 11070 Beograd
www.coe.org.rs

© Savet Evrope / Evropski sud za ljudska prava, 2013.

Ova zbirka presuda izdata je u okviru projekta „Oduzimanje imovinske koristi stečene krivičnim delom u Srbiji”, koji finansira Evropska unija a primenjuje Savet Evrope. U pitanju je nezvanični prevod presuda sa engleskog i francuskog jezika (koji su zvanični jezici Suda). Evropska unija, Savet Evrope i Evropski sud za ljudska prava ne snose odgovornost za autentičnost niti tačnost prevoda. U slučaju sumnje primat ima tekst originalne presude (engleski ili francuski).

Za izdavača

Antje Rothemund

Urednik

Silvija Panović-Đurić

Prevod

Alfa tim

Lektura i korektura

Jasna Žarković

Fotografija na koricama

Zgrada Evropskog suda za ljudska prava
(Arhitekta: Richard Rogers Partnership and Atelier Claude Bucher)
© Council of Europe

Tiraž

1000 primeraka

ISBN 978-86-84437-55-8

Priprema i štampa

Dosije studio, Beograd

ODUZIMANJE IMOVINE
PROISTEKLE IZ KRIVIČNOG DELA

EVROPSKI SUD
ZA LJUDSKA PRAVA
Odabrane presude i odluke

Beograd
mart 2013.

SADRŽAJ

Agosi protiv Ujedinjenog Kraljevstva	7
Air Canada protiv Ujedinjenog Kraljevstva	33
Arkuri i ostali protiv Italije	61
Batler protiv Ujedinjenog Kraljevstva	69
C.M. protiv Francuske	83
Dasa fondacija i ostali protiv Lihtenštajna	95
Filips protiv Ujedinjenog Kraljevstva.....	113
Gerings protiv Holandije.....	131
Grejson i Barnam protiv Ujedinjenog Kraljevstva.....	153
Grifhorst protiv Francuske	171
Ismailov protiv Rusije.....	197
Raimondo protiv Italije	211
Rancev protiv Kipra i Ruske Federacije.....	227
Salabiaku protiv Francuske	305
Velč protiv Ujedinjenog Kraljevstva	317

PREDMET
AGOSI protiv UJEDINJENOG KRALJEVSTVA
(*Predstavka br. 9118/80*)

PRESUDA
24. oktobar 1986. godine

POSTUPAK

1. Predmet je 19. decembra 1984. godine Sudu uputila Evropska komisija za ljudska prava (u daljem tekstu: „Komisija”), u okviru roka od tri meseca predviđenog stavom 1 člana 32 i članom 47 Konvencije. Predmet proističe iz predstavke (br. 9118/80) protiv Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Severne Irske koju je Komisiji *podnela Gold-und Silberscheideanstalt AG* (u daljem tekstu: „kompanija AGOSI”).

2. Komisija se u svom zahtevu pozvala na članove 44 i 48 i na deklaraciju kojom je Ujedinjeno Kraljevstvo priznalo obaveznu nadležnost Suda (član 46). Svrha njenog zahteva jeste dobijanje odluke o tome da li predmetne činjenice ukazuju na to da je tužena Država prekršila svoje obaveze po osnovu člana 1 Protokola br. 1 Konvencije.

3. U odgovoru na upit, postavljen shodno stavu 3 (d) pravila 33 Poslovnika Suda, podnosilac predstavke je izjavio da želi da uzme učešće u postupku pred Sudom i u tu svrhu imenovao advokata koji će ga zastupati (pravilo 30).

4. Članovi sudskog veća po službenoj dužnosti bili su i Ser Vinsent Evans, izabrani britanski sudija (član 43 Konvencije), i g. G. Viarda, tadašnji Predsednik Suda (pravilo 21 stav 3 (b) Poslovnika Suda). Predsednik je 23. januara 1985. godine, u prisustvu Sekretara, žrebom odredio imena preostale petorice sudija, i to: g. R. Risdal, g. Tor Vilijamson, g. F. Matšer, g. J. Pineiro Farina i g. L.-E. Petiti (član 43 *in fine* Konvencije i stav 4 pravila 24).

5. Kao Predsednik Sudskog veća (pravilo 21 stav 5), g. Viarda je, preko Sekretara, konsultovao zastupnika Države Ujedinjenog Kraljevstva (u daljem tekstu: „Država”), delegata Komisije i advokata kompanije, podnosioca predstavke o potrebi za vođenjem postupka u pisanoj formi (stav 1. člana 37). Zatim su, shodno nalogu i uputstvima Predsednika Veća, Sekretarijatu podneta sledeća dokumenta:

- 26. aprila 1985. godine podnesak podnosioca predstavke;
- 6. maja podnesak Države;

- 18. i 19. jula zahtevi kompanije podnosioca predstavke, shodno članu 50 Konvencije;
- 30. decembra primedbe Države na te zahteve u pisanom obliku, zajedno s presudom domaćeg suda;
- 10. januara 1986. godine različiti dokumenti koje je zatražila Komisija.

6. Predsednik Suda je 22. oktobra 1985. godine, preko Sekretara Suda, nakon konsultacija sa zastupnikom Države, delegatom Komisije i advokatom kompanije podnosioca predstavke, naložio da usmeni postupak započne 20. januara 1986. godine (pravilo 38).

7. Javna rasprava je održana zakazanog dana u Sudu u Strazburu. Neposredno pred početak rasprave Sud je održao pripremnu sednicu.

Pred Sudom su nastupali:

(a) u ime Države

g. M. Iton (EATON), pravni savetnik, u svojstvu zastupnika,

Ministarstvo inostranih poslova i Komonvelta,

g. D. Latam (LATHAM), Q.C.¹, u svojstvu advokata,

g. Foterbi (FOTHERBY), Uprava carina,

g. Alen (ALLEN), Uprava carina,

g. Robinson (ROBINSON), Uprava carina, u svojstvu savetnika;

(b) u ime Komisije

g. J. A. Frovin (FROWEIN), u svojstvu delegata;

(c) u ime kompanije podnosioca predstavke

g. R. Graupner (GRAUPNER), pravni savetnik, u svojstvu advokata,

g. G. Dajmond (DYAMOND), pravni savetnik, u svojstvu savetnika.

8. Sudu su se obratili g. Iton i g. Latam u ime Države, g. Frovin u ime Komisije i g. Graupner u ime kompanije podnosioca predstavke, i dati su odgovori na pitanja koja su postavili Sud i nekoliko sudija.

9. U periodu između 15. januara i 7. marta 1986. godine, Država i podnosilac predstavke su, prema prilici, Sekretarijatu podneli niz dokumenata, bilo na zahtev Predsednika Suda ili na sopstvenu inicijativu.

10. Pismom koje je primljeno 21. marta 1986. godine podnosilac predstavke zatražio je odobrenje da podnese dodatni podnesak. Predsednik je, međutim, 28. juna 1986. godine takav zahtev odbio.

1 Q. C. (Queen's Council) – savetnik Krune je počasna titula koja se u Velikoj Britaniji dodeljuje istaknutim predstavnicima advokatske profesije (prim. urednika).

ČINJENICE

I. POSEBNE OKOLNOSTI OVOG SLUČAJA

11. Kompanija podnosilac predstavke, *AGOSI*, je akcionarsko društvo (*Aktiengesellschaft*) koje je osnovano i koje ima registrovano sedište u Saveznoj Republici Nemačkoj. Glavna delatnost ove kompanije jesu poslovi vezani za topljenje metala, ali se ona u dato vreme takođe bavila poslovima u vezi sa zlatnicima i srebrnjacima.

A. Zaplena zlatnika

12. Kompanija *AGOSI* je 1974. godine započela poslovanje s britanskim državljaninom X. Tokom njihovih poslovnih aktivnosti u periodu između avgusta 1974. godine i maja 1975. godine kompanija *AGOSI* je od X kupila veliku količinu britanskih kovanih novčića, koji datiraju pre 1947. godine i koji sadrže visok procenat srebra. Međutim, čini se da su ti kovani novčići bili ilegalno izvezeni iz Ujedinjenog Kraljevstva, a da to kompaniji nije bilo poznato.

13. U subotu 2. avgusta 1975. godine, posle završetka radnog vremena, X je posetio fabriku kompanije *AGOSI* u pratnji lica Y, koga je predstavio kao bogatog poslovnog čoveka. Oni su zatražili da odmah kupe 1.500 krugeranda, zlatnih novčića kovanih u Južnoj Africi, gde predstavljaju i zakonsko sredstvo plaćanja, u vrednosti od GBP 120.000. Kupovina je dogovorena i zlatnici su utovareni u automobil s registarskim tablicama Ujedinjenog Kraljevstva. U vezi s načinom plaćanja, izdat je ček bez garancije jedne engleske banke. Ček nije imao oznaku da je odobren za potrebe kontrole bankarskog obračuna. U ponedeljak, 4. avgusta, ček je predat banci kompanije *AGOSI* na naplatu. Međutim, 11. avgusta banka je obavestila kompaniju *AGOSI* da je odbijena naplata čeka. U ugovoru o prodaji postoji odredba shodno kojoj kompanija *AGOSI* ostaje vlasnik zlatnika sve dok ne primi uplatu u visini pune ugovorene vrednosti.

14. U međuvremenu, 2. avgusta, kupci su pokušali kolima da prokrijumčare zlatnike u Ujedinjeno Kraljevstvo. Međutim, zlatnici su otkriveni u rezervnoj gumi automobila i zaplenjeni od strane carinskih vlasti u Doveru.

15. Amandmanom od 5. jula 1973. godine ministar za trgovinu i industriju je na otvorenu opštu dozvolu za uvoz, 16. aprila 1975. godine, zabranio unošenje zlatnika. Ta zabrana je povučena 16. juna 1979. godine.

16. Dana 14. avgusta 1975. godine u Ujedinjenom Kraljevstvu pokrenut je krivični postupak protiv X i Y. Oni su, između ostalog, optuženi i za nezakonito kršenje zabrane uvoza zlatnika, protivno članu 304 (b) Zakona o carini i akcizama iz 1952. godine (u daljem tekstu: „Zakon iz 1952. godine”).

17. Kompanija *AGOSI* je najpre 18. a zatim ponovo 28. avgusta zatražila od Uprave carina povraćaj zlatnika, na osnovu činjenice da je kompanija njihov zakoniti vlasnik, i tvrdeći stoga da je ona nevinna žrtva prevare.

18. Službena lica Uprave carina 20. avgusta su posetila fabriku kompanije AGOSI u Nemačkoj da bi se raspitali o okolnostima pod kojima je prodaja obavljena. Kompanija AGOSI je nastavila da sarađuje s Upravom carina tokom čitave krivične istrage.

19. Kompanija AGOSI je 1. oktobra dala izjavu o poništaju ugovora o prodaji, čime je prodaja zlatnika prema nemačkom zakonu postala nevažeća *ab initio*.

20. Advokati kompanije AGOSI su 13. oktobra 1975. godine uputili dopis predstavnicima Uprave carina, koji su bili zaduženi za taj slučaj, zahtevajući da službena lica Uprave carina iskoriste svoje diskreciono pravo odlučivanja, shodno članu 288. Zakona iz 1952. godine (vidi dole navedeni stav 35) i vrate zlatnike kompaniji, budući da ovi ne predstavljaju robu koja može biti predmet trajnog oduzimanja, u skladu sa Zakonom iz 1952. godine, ako se navedeno tumači u svetlu Ugovora o osnivanju Evropske ekonomske zajednice (Rimski ugovor), opštih načela međunarodnog javnog prava i Konvencije, naročito člana 1. Protokola br. 1.

21. U svom pisanom odgovoru od 29. decembra 1975. godine službena lica Uprave carina ispitala su da li kompanija AGOSI osporava to da je uputila validan podnesak, tvrdeći da zlatnici ne podležu oduzimanju. Predstavnici Uprave carina naveli su da bi u tom slučaju – da bi mogli pristupiti oduzimanju zlatnika – morali da pokrenu postupak za oduzimanje pred Višim sudom², shodno članu 6 Dodatka VII Zakonu iz 1952. godine. U pogledu tvrdnji kompanije da zlatnici ne mogu biti trajno oduzeti (vidi gore navedeni stav 20), službena lica Uprave carina su primetila da, između ostalog, „[sudovi] [nisu imali] diskreciono pravo odlučivanja da odbiju potvrđivanje [zlatnika kao oduzetih] zbog štete koju je pretrpeo savestan vlasnik”. Zlatnici nisu bili vraćeni.

B. Krivični postupak protiv lica X i Y

22. Prilikom trećeg suđenja u januaru 1977. godine, na kome je u korist tužioca svedočio direktor kompanije AGOSI, dr Roze (ROSE), X i Y su tvrdili da zabrana uvoza zlatnika predstavlja kršenje člana 30. Rimskog ugovora, kojim se garantuje slobodno kretanje dobara i da su, shodno tome, krivične optužbe koje su protiv njih podnete neosnovane.

23. Sudija u prvostepenom postupku nije prihvatio ovaj argument; u presudi od 31. januara 1977. godine on je zaključio da zabrana potpada pod odredbu o „javnoj politici” iz člana 36. Ugovora i da zlatnici predstavljaju kapital a ne robu u smislu člana 67.

24. X i Y su se žalili Apelacionom sudu, koji je 15. decembra 1977. godine podneo ovo pitanje Sudu pravde Evropskih zajednica, u skladu sa članom 177. Ugovora.

2 *High court* – uz *Crown court* i *Court of Appeal* predstavlja sudsku instancu koja postupa u krivičnim predmetima najvećeg značaja i težine. U njemu postoje tri sudska odeljenja i najčešće postupa sudija pojedinac, osim u odeljenju „Kraljičinog veća”, gde predmete razmatra veće sastavljeno od dvojice ili više sudija, *prim. prev.*

25. Sud pravde Evropskih zajednica je u presudi od 23. novembra 1978. godine potvrdio da južnoafrički zlatnici predstavljaju kapital a ne robu (predmet 7/78, [1978] *European Court Reports* 2247). Shodno tome, žalba koju su X i Y podneli nije bila prihvaćena, te su oni osuđeni i kažnjeni novčanom kaznom.

C. Građanski postupak kompanije AGOSI za povraćaj zlatnika

26. S obzirom na to da po okončanju prvostepenog krivičnog postupka predstavnici Uprave carina nisu izvršili povraćaj zlatnika, kompanija AGOSI je 14. aprila 1977. godine podnela tužbu Višem sudu. U relevantnom delu podneska kaže se:

„7. ... odredbe člana 44 i člana 275 Zakona o carini i akcizama iz 1952. godine i Dodatka VII pomenutog Zakona treba tumačiti u svetlu i prema opštem načelu međunarodnog javnog prava koje zabranjuje neopravdano oduzimanje imovine koja pripada „prijateljskim strancima”.³

8. Dalje, ili kao druga mogućnost, odredbe člana 44 i člana 275 Zakona o carinama i akcizama iz 1952. godine i Dodatak VII pomenutog Zakonu treba tumačiti u skladu sa članom 1 [Protokola br. 1] Evropske Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda.

9. U smislu prethodno spomenutog u stavovima 7 i 8 ovog podneska, ... zlatnici ne podležu oduzimanju.

10. Alternativno stavu 9, ako pomenuti zlatnici mogu biti oduzeti, onda u onome što je prethodno pomenuto u stavovima 7 i/ili 8 tuženi mora koristiti svoje ovlašćenje u skladu sa članom 288 Zakona o carinama i akcizama i/ili stavom 16 Dodatka VII pomenutog Zakona, kako bi izvršio povraćaj zlatnika tužiocu bez nametanja bilo kakvih uslova.

Podnosilac tužbe zahteva:

(i) odluku o tome da ... su zlatnici vlasništvo [kompanije AGOSI];

(ii) odluku o tome da ... zlatnici ne mogu da budu oduzeti ...;

(iii) odluku o tome da [kompanija AGOSI] ima pravo na povraćaj zlatnika bez nametanja bilo kakvih uslova za povraćaj ... zlatnika.”

Službena lica Uprave carina podnela su protivtužbu i tražila da zlatnici budu proglašeni oduzetim zato što podležu konfiskaciji, između ostalog, shodno članu 44 (b) i članu 44 (f) Zakona iz 1952. godine (vidi dole navedeni stav 33).

27. Kompanija AGOSI je 2. februara 1978. godine takođe podnela zahtev da Viši sud utvrdi usklađenost zabrane uvoza južnoafričkih zlatnika u Ujedinjeno Kraljevstvo s Rimskim ugovorom i slučaja njihove konfiskacije bez obeštećenja. Predmet je razmatran 20. februara i kompanija AGOSI je zatražila da se ova pitanja upute Sudu pravde Evropskih zajednica na odlučivanje.

28. Sudija Višeg suda g. Donaldson odbacio je ovaj zahtev istoga dana i dao na znanje da bi on isto tako odbio i tužbu protiv sudskog naloga da mu je podneta na odlučivanje (gore navedeni stav 26). Podnosilac predstavke je i pored toga ostao kod predmetne tužbe. Sudija Višeg suda g. Donaldson je 10. marta

3 Termin se koristi u dva značenja – da osoba / pravno lice potiče iz države koja nije u ratu s UK i/ ili da je lice zakonito na teritoriji UK, *prim.prev.*

1978. godine odbio ovu tužbu i, shodno protivtužbi predstavnika Uprave carina, naložio oduzimanje zlatnika kao robe koja podleže oduzimanju u skladu sa članom 44(f) Zakona iz 1952. godine (vidi dole navedeni stav 33).

29. Kompanija *AGOSI* je podnela žalbu Apelacionom sudu tvrdeći da se član 44(f) ne može primenjivati, budući da je Sud pravde Evropskih zajednica u međuvremenu zaključio da zlatnici ne predstavljaju robu (vidi gore navedeni stav 25), i ponovila svoje tvrdnje u smislu člana 1 Protokola br. 1 i opštih načela međunarodnog prava.

30. Apelacioni sud doneo je presudu 10. decembra 1979. godine ([1980] 2 *All England Law Reports* 138-144). Glavnu presudu je izrekao Lord Dening, s kojim su ostala dvojica sudija, sudija Bridž i Ser Dejvid Kerens, bila saglasna.

U vezi s tvrdnjom kompanije *AGOSI* da imaju pravo na povraćaj južnoafričkih zlatnika u svetlu njihove navodne nevinosti, Lord Dening je najpre izneo sledeća zapažanja:

„Pre nego što krenemo dalje mogu reći da carinski organi imaju diskreciono pravo odlučivanja po ovom pitanju. Dešava se ponekad da roba bude trajno oduzeta, a zatim se pojavi pravi vlasnik robe i kaže da je prevarom bio lišen te robe. Ako se carinske vlasti uvere u istinitost njegovih tvrdnji, mogu da ponište oduzimanje i da mu tu robu predaju. Shodno članu 288 Zakona iz 1952. godine, predstavnicima Uprave carina dato je veoma široko diskreciono pravo odlučivanja, shodno kome mogu da oduzmu neku robu ili da je vrate ili plate obeštećenje itd. To se može javiti kasnije. Nemačka kompanija, međutim, kaže da u ovom slučaju organi carine nisu uopšte imali pravo da trajno oduzmu robu. Ako se uzme u obzir vrednost samog zlata, nemačkoj kompaniji bi mnogo više odgovaralo da im se ti zlatnici vrate nego da im se plati obeštećenje za zlatnike, obračunato shodno ceni zlata iz 1975. godine.”

Lord Dening se zatim bavio različitim primedbama koje je kompanija *AGOSI* iznela protiv tvrdnje predstavnika Uprave carina da južnoafrički zlatnici podležu trajnom oduzimanju. Lord Dening je smatrao da je definicija robe prema Rimskom ugovoru, u svrhu tumačenja člana 44 (f), irelevantna, i da ni u članu 1 Protokola br. 1, kao ni u opštem međunarodnom pravu, ne postoji ništa što zabranjuje trajno oduzimanje u ovom slučaju. On je zaključio:

„Čini mi se da su carinske vlasti u pravu. Država može trajno oduzeti ove južnoafričke zlatnike... Uprava carina ima u potpunosti diskreciono pravo da odluči da li je zahtev nemačke kompanije toliko čvrst i opravdan da bi trebalo da im te zlatnike vrati ili da ih zadrži i kompaniji isplati neko obeštećenje. To je diskreciono pravo Uprave carina.”

Sudija Vrhovnog suda g. Bridž je tome dodao:

„Da sam u potpunosti uveren, a nisam, da u međunarodnom pravu postoji takvo jedno načelo kao što [advokat nemačke kompanije] tvrdi, i dalje me ne bi mogao ubediti da bi trebalo da u Zakon o carini i akcizama iz 1952. godine unesemo opširne amandmane koje bi bilo neophodno doneti kako bi to načelo moglo da se primenjuje i da se napravi izuzetak od podleganja trajnom oduzimanju, tamo gde je bio jasan slučaj, shodno jeziku zakonske odredbe koji omogućava

trajno oduzimanje, u korist stranog vlasnika robe koji može da dokaže da nije učestvovao u činu koji za sobom povlači oduzimanje imovine.”

Ser Dejvid Kerens primećuje:

„Ako je [strani vlasnik] nevin i ni na koji način nije bio saučesnik u krivičnom delu krijumčarenja, prikladno bi bilo da on ima mogućnost da zatraži da se diskreciono pravo odlučivanja upotrebi u njegovu korist. Ne vidim, međutim, da je moguće tumačiti Zakon na takav način koji bi robu koja pripada tom [strancu] isključivao iz odredbe koja predviđa trajno oduzimanje.”

Žalba je bila odbijena.

31. Apelacioni sud nije dao odobrenje za podnošenje žalbe Domu Lordova. Kompanija AGOSI je 27. marta 1980. godine Domu Lordova podnela molbu za podnošenje žalbe, ali je ona odbijena.

32. Pravni savetnici kompanije AGOSI su 1. aprila 1980. godine ponovo uputili dopis predstavnicima Uprave carina tražeći povraćaj zlatnika. Pravni savetnik predstavnika Uprave carina je 1. maja 1980. godine odbio taj zahtev, bez obrazloženja.

II. RELEVANTNO DOMAĆE PRAVO

A. Postupak za oduzimanje

33. Shodno članu 275 Zakona iz 1952. godine, roba koja podleže oduzimanju u skladu, između ostalog, i sa članom 44 Zakona, može biti zaplenjena ili zadržana od strane carinskih organa.

Član 44 u relevantnom delu glasi:

„U slučajevima kada:

...

(b) se neka roba uveze, unese ili istovari suprotno bilo kojoj zabrani ili ograničenju koje je u datom trenutku na snazi u tom smislu shodno nekom aktu ili pomoću njega; ili

...

(f) je neka uvezena roba sakrivena ili spakovana na način da se čini da je namera bila da se službeno lice prevari,

Ta roba može biti trajno oduzeta...”

34. Postupak koji treba da sledi posle zaplene dat je u Dodatku VII Zakona.

Shodno stavu 1, predstavnici Uprave carina obaveštavaju o zapleni svako lice koje je u vreme zaplene po njihovim saznanjima bilo vlasnik zaplenjene robe.

Svako lice koje tvrdi da data roba ne podleže trajnom oduzimanju mora, u skladu sa stavovima 3 i 4, dostaviti službenim licima Uprave carina pisani zahtev u roku od mesec dana od dana izdavanja obaveštenja o zapleni, ili, ako mu takvo obaveštenje nije uručeno, u roku od mesec dana od zaplene.

Stav 6 predviđa da ako je obaveštenje o zahtevu valjano uručeno, predstavnici Uprave carina će pokrenuti postupak za trajno oduzimanje robe pred

sudom. Ovaj stav dalje navodi da „ako sud zaključi da su [predmeti] podobni za trajno oduzimanje, sud će [ih] proglasiti trajno oduzetim.” Shodno ustaljenoj sudskoj praksi, sudovi razmatraju samo pitanje da li zaplenjena roba potpada pod bilo koju kategoriju robe pomenutu u Zakonu koja podleže trajnom oduzimanju; sudovi ne razmatraju pitanje da li je vlasnik kriv ili je nedužan. Postupak trajnog oduzimanja se smatrati građanskim postupkom, shodno stavu 8.

Ako predstavnicima Uprave carina nije uručen zahtev, shodno stavovima 3 i 4, tada se smatra da je zaplenjena roba, shodno stavu 5, valjano proglašena trajno oduzetom.

35. Prema članu 288 Zakona iz 1952. godine:

„Predstavnici carine mogu, ako smatraju da treba,

(a) ...

(b) da izvrše povraćaj svega onoga što je, shodno pomenutom zakonu, trajno oduzeto ili zaplenjeno, pod onim uslovima, ako ih uopšte bude, koje oni smatraju za odgovarajuće...”

B. Sudsko preispitivanje odluka organa uprave

36. Pre 11. januara 1978. godine, sudsko preispitivanje određenih odluka organa uprave se moglo zatražiti i dobiti podnošenjem zahteva za vanredno preispitivanje tih odluka (*mandamus, certiorari i prohibition*), u skladu sa članom 10 Zakona o uređenju pravosuđa iz 1938. godine i Odredbom 53 tadašnjeg Poslovnika Vrhovnog suda. Povrh toga, parnične strane su imale pravo da pokrenu sudski postupak za izdavanje izjave, zabrane ili naknadu štete u odgovarajućim slučajevima.

Prema rečima Države, „smatralo se da postojanje mnoštva pravnih lekova, od kojih svaki ima svoju procesnu idiosinkretičnost, predstavlja nepovoljnost po parničare i prepreku sposobnosti sudova da razviju jedan koherentan korpus prava u ovoj oblasti.” Naročito, zahtev za sudsko preispitivanje ne bi bio delotvoran ako osporena presuda nije sadržala razloge na kojima je zasnovana, budući da zakon ne dozvoljava prikupljanje dokaza o činjenicama ili o nekim drugim stvarima koje se ne pojavljuju u zapisniku / evidenciji o presudi (vidi „Izveštaj o pravnim lekovima u upravnom pravu” (*Law Commission*) br. 73, *Cmd.* 6407 (1976)).

37. Poslovnik Vrhovnog suda izmenjen je i dopunjen 1977. godine, zakonskim instrumentom, da bi predvideo postupak koji je danas poznat pod zvaničnim nazivom „sudsko preispitivanje”, namenjen svim strankama koje traže pravni lek u stvarima u vezi s javnim pravom. Amandmani su stupili na snagu 11. januara 1978. godine i stoga su bili primenjivi onda kada su službena lica Uprave carina donela svoju odluku, 1. maja 1980. godine (vidi gore navedeni stav 32).

38. Shodno praksi Vrhovnog suda, nova Odredba 53 je, između ostalog, uvela i sledeće promene:

„– Nastao je nov postupak pod nazivom ‘zahtev za sudsko preispitivanje’ i ovakvim jednim zahtevom podnosilac predstavke može zatražiti bilo koji od po-

jedinačnih oblika preispitivanja, bilo zajedno ili pojedinačno, a da pri tome ne mora da odabere bilo koju određenu nadležnost preispitivanja koja je primerena njegovom slučaju.

– Mehanizam zahteva za izricanje privremene mere, kao što su javno iznošenje dokumenata, ispitivanje i nalog da optuženi prisustvuje unakrsnom ispitivanju, uveden je u zahteve za sudsko preispitivanje i takve zahteve može da razmatra sudija ili sudija Odeljenja Vrhovnog suda.

– Ako je podnet zahtev za vanredni pravni lek u vidu *certiorari* naloga, osim što odluku može da poništi, sud predmet može da prosledi datom organu uprave, uz uputstvo da ga ponovo razmotri i donese odluku u skladu sa zaključcima suda, tako da sud može da funkcioniše ne samo kao 'Kasacioni sud' već i kao sud pune jurisdikcije u odnosu na predmet." (Poslovnik Vrhovnog suda, RSC, 1985, tom. 1, Odredba 53, strane 757-758 stav 53/1 – 14/6).

39. Tokom reforme nije se menjao postupak u kome je zahtev za sudsko preispitivanje morao da bude podnet u dve faze. Prvo je potrebno dobiti odobrenje suda i shodno praksi Vrhovnog suda, „samo u slučaju da se takvo odobrenje dobije i u meri u kojoj je ono predviđeno, sud će razmatrati ključni zahtev za sudskim preispitivanjem.” „Odobrenje treba dati, ako sud na osnovu dostupnog materijala proceni, a da pri tom ne zalazi u suštinu stvari, da postoji osnovan razlog za odobravanje pravnog leka koji podnosilac predstavlja traži” (RSC, *loc. cit.*, str. 757, stavovi 53/1 – 14/23).

40. Razlozi na osnovu kojih se shodno novoj Odredbi 53 može odobriti sudsko preispitivanje jesu isti oni koji su se smatrali prihvatljivim u ranijim zahtevima za sudsko preispitivanje. Na osnovu prakse Vrhovnog suda mogu se razvrstati u sledeće grupe:

„1. Nedostatak ili višak nadležnosti ...

2. Tamo gde je došlo do greške u primeni prava na prvi pogled...

3. Nepoštovanje pravila osnovnih pravnih načela ... U širokom smislu, pravila osnovnih pravnih načela sadrže dužnost pravičnog postupanja ... Pravila osnovnih pravnih načela obično se primenjuju u onim slučajevima kada data odluka utiče na prava nekog lica, na primer prilikom eksproprijacije njegove imovine... Pravila osnovnih pravnih načela takođe se primenjuju onda kada podnosilac zahteva za sudsko preispitivanje nema pravo, na primer kada podnosi zahtev za izdavanje zakonom predviđene neophodne dozvole: u takvim slučajevima, iako dato lice nema pravo na dozvolu ako i dok mu ona ne bude izdata, postoji obaveza poštovanja prava osnovnih pravnih načela i pravičnog postupanja, zato što se koristi zakonsko ovlašćenje koje utiče na njegove interese ...”

4. Venzberijev princip – odluka organa vlasti može biti poništena ili na drugi način rešena odgovarajućim nalogom u postupku sudskog preispitivanja u slučaju kada sud zaključi da je odluka takva da ni jedan organ vlasti koji se valjano rukovodio relevantnim pravom i celishodno postupao, nije mogao doneti takvu odluku ...”

41. U nekoliko predmeta koji su razmatrani pred engleskim sudovima objašnjavano je zašto se organi uprave moraju valjano rukovoditi relevantnim pravom i celishodno postupati (vidi takođe „Upravno pravo”, *H. W.R. Wade*, 5th edi-

tion (1980), strane 348-349 i 354-355). Tako u predmetu *Breen v. Amalgamated Engineering Union* [1971] 2 *Queen's Bench Division*, str. 190, Lord Denning navodi:

„Diskreciono pravo odlučivanja nekog zakonom ustanovljenog tela nikada nije neograničeno. To je diskreciono pravo koje se mora koristiti u skladu sa zakonom. To znači u najmanju ruku ovo: zakonom predviđeno telo mora da se rukovodi relevantnim a ne irrelevantnim razlozima. Ako nebitni razlozi, koje nije trebalo ni uzeti u obzir, utiču na njegovu odluku, odluka nije održiva. Bez obzira na to što je zakonom predviđeno telo postupalo u dobroj veri, ta odluka mora biti poništena.”

Dužna pažnja se mora pokloniti, između ostalog i obimu i predmetu zakona kojim se ovlašćenje daje. Prema mišljenju Lorda Rida u predmetu *Padfield v. Minister of Agriculture, Fisheries and Food* [1968] *Žalbe*, str. 997: „Parlament bi trebalo da je dao diskreciono pravo, s namerom da se ono koristi u cilju unapređivanja politike i predmeta Zakona.”

42. Država je priznala da, osim u presudi koju je 17. jula 1985. godine izrekao Viši sud (u predmetu *R. v. Commissioners of Customs and Excise, ex parte Leonard Haworth*), nije bilo slučajeva u kojima su se na korišćenje diskrecionog prava od strane predstavnika Uprave za naplatu carina i akciza u pogledu povraćaja trajno oduzete robe primenjivali gore pomenuti principi.

U predmetu *Haworth* radilo se o zapleni jedne jahte od strane predstavnika Uprave carina, koja je korišćena pri pokušaju krijumčarenja droge, kao i o korišćenju diskrecionog prava od strane predstavnika Uprave carina, shodno članu 152 Zakona o upravljanju naplatom carina i akciza iz 1979. godine. Shodno ovoj odredbi, čija jezička formulacija je skoro identična jezičkoj formulaciji člana 288 Zakona iz 1952. godine, „Predstavnicima Uprave carina mogu po slobodnom nahođenju, ... izvršiti povraćaj trajno oduzete ili zaplenjene stvari, pod određenim uslovima (ako ih uopšte ima) za koje oni smatraju da su odgovarajući.” Vlasnik jahte, koji je tvrdio da nije bio kriv za pokušaj krijumčarenja ni po kom osnovu, podneo je zahtev za sudsko preispitivanje odluke, pozivajući se na to da službena lica Uprave carina nisu iskoristila ili su odbila da iskoriste svoje zakonom predviđeno diskreciono pravo odlučivanja da bi izvršila povraćaj jahte. Viši sud (sudija Višeg suda g. Forbs) je smatrao da je korišćenje diskrecionog prava od strane predstavnika Uprave carina, shodno članu 152, obuhvatalo i razmatranje krivice vlasnika i smatrao je da predstavnici Uprave carina nisu valjano koristili svoje diskreciono pravo, shodno članu 152, u slučaju koji je prethodno postojao, budući da vlasniku nisu pružili potrebne informacije u vezi s njegovom navodnom odgovornošću i nisu mu dali mogućnost da na njih odgovori.

POSTUPAK PRED KOMISIJOM

43. U predstavljeni od 17. septembra 1980. godine upućenoj Komisiji (br. 9118/80), kompanija *AGOSI* se žalila da trajno oduzimanje zlatnika predstavlja kršenje člana 6 st 2 Konvencije i člana 1 Protokola br. 1.

44. Komisija je predstavku proglasila prihvatljivom 9. marta 1983. godine. U izveštaju od 11. oktobra 1984. godine (član 31) Komisija je izrazila svoje

mišljenje, s devet glasova za i dva glasa protiv, da je došlo do kršenja člana 1 Protokola br. 1. Celovit tekst mišljenja Komisije, kao i dva izdvojena mišljenja sadržana u izveštaju, dati su kao aneks ovoj presudi.

KONAČNI PODNESCI SUDU

45. Na raspravi održanoj 20. januara 1986. godine Država je iznela tvrdnju da član 6 nije primenjiv u ovom predmetu i potvrdila je po suštini završne tvrdnje koja je izneta u njihovom podnesku kojim su zatražili od Suda da „odluči i ustanovi da nije došlo do kršenja prava kompanije podnosioca predstavke, shodno članu 1 Protokola br. 1 Konvencije”.

46. Podnosilac predstavke je, sa svoje strane, na raspravi ponovio, u suštini, završne tvrdnje koje su iznete u njihovom podnesku kojim je od Suda zatraženo „da zaključi da je Država izvršila povredu člana 1 Protokola br. 1... i člana 6 Konvencije...”.

PRAVO

I. ČLAN 1 PROTOKOLA BR. 1

47. Podnosilac predstavke nije se žalio na prvobitnu zaplenu južnoafričkih zlatnika od strane carinskih vlasti. Njihova pritužba se odnosi na trajno oduzimanje zlatnika i kasnije odbijanje predstavnika Uprave carina da izvrše njihov povraćaj. Podnosilac predstavke je tvrdio da su ove odluke bile u suprotnosti sa članom 1 Protokola br. 1 Konvencije, koji glasi:

„Svako fizičko i pravno lice ima pravo na neometano uživanje svoje imovine. Niko ne može biti lišen svoje imovine, osim u javnom interesu i pod uslovima predviđenim zakonom i opštim načelima međunarodnog prava.

Prethodne odredbe, međutim, ni na koji način ne utiču na pravo države da primenjuje zakone koje smatra potrebnim da bi regulisala korišćenje imovine u skladu s opštim interesima ili da bi obezbedila naplatu poreza ili drugih dažbina ili kazni.”

Kompanija AGOSI je tvrdila da konfiskacija zlatnika nije bila opravdana shodno ovom članu, budući da je ona zakoniti vlasnik zlatnika i ne snosi bilo kakvu krivicu, te da joj nije data prilika da, shodno relevantnim odredbama zakona Ujedinjenog Kraljevstva, dokaže svoju nevinost pred sudom.

A. Opšta razmatranja

48. Član 1 Protokola br. 1 u suštini garantuje pravo na imovinu (vidi presudu u predmetu *Marckx* od 13. juna 1979. godine, Series A br. 31, strane 27-28, stav 63). On sadrži „tri jasno razgraničena pravila”: prvo pravilo, koje je dato u prvoj rečenici prvog stava, jeste opšte prirode i naglašava načelo neometanog uživanja imovine; drugo pravilo, sadržano u drugoj rečenici prvog stava, bavi se lišavanjem imovine i postavlja izvesne uslove u tom pogledu; treće pravilo,

navedeno u drugom stavu, priznaje da Države ugovornice imaju pravo, između ostalog, da kontrolišu korišćenje imovine u skladu s opštim interesom (vidi, *inter alia*, presudu u predmetu *Sporrong and Lönnroth* od 23. septembra 1982. godine, Series A br. 52, strana 24, stav 61). Međutim, ta tri pravila nisu „jasno razgraničena” u smislu da nisu uopšte međusobno povezana: drugo i treće pravilo se bave određenim slučajevima mešanja u pravo na neometano uživanje imovine, pa bi stoga trebalo da budu tumačena u svetlu opšteg načela koje je naglašeno u prvom pravilu (vidi: presudu u predmetu *Lithgrow and Others* od 8. jula 1986. godine, Series A br. 102, str. 46, stav 106).

49. Trajno oduzimanje krijumčarenih južnoafričkih zlatnika predstavljalo je mešanje u pravo kompanije podnosioca predstavnice na neometano uživanje njihove imovine koje je zaštićeno članom 1 Protokola br. 1. Ovo nije bilo sporno.

50. Sud najpre mora da utvrdi da li je glavna odredba u ovom predmetu druga rečenica prvog stava ili drugog stava.

51. Zabrana uvoza zlatnika u Ujedinjeno Kraljevstvo očigledno je predstavljala kontrolu korišćenja imovine.

Zaplena i trajno oduzimanje južnoafričkih zlatnika predstavljali su mere koje su preduzete zarad sprovođenja zabrane. Tačno je da je Viši sud doneo presudu da južnoafričke zlatnike proglasi trajno oduzetim na osnovu tačke (f) člana 44 Zakona iz 1952. godine, smatrajući da su ti zlatnici predstavljali robu koja je bila sakrivena na takav način da se sticao utisak da je to urađeno da bi se obmanuli carinski službenici. Međutim, protivužba predstavnika Uprave carina u vezi s trajnim oduzimanjem zlatnika takođe se oslanjala, između ostalog, na tačku (b) istog člana, koja je predviđala trajno oduzimanje robe koja je uvezena u suprotnosti sa zabranom uvoza (vidi gore navedene stavove 26 i 33). Ne čini se da je u ovom kontekstu od presudnog značaja to što je Viši sud odlučio da se pozove na jednu od ovih tačaka a ne i na drugu.

U trajno oduzimanje zlatnika je, naravno, spadalo i lišavanje imovine, ali je u datim okolnostima trajno oduzimanje predstavljalo sastavni element postupka za kontrolu korišćenja zlatnika, poput južnoafričkih zlatnika, u Ujedinjenom Kraljevstvu. Stoga je drugi stav člana 1 Protokola br. 1 taj koji je primenjiv u ovom predmetu (vidi, *mutatis mutandis*, presuda u predmetu *Handyside* of 7. decembra 1976. godine, Series A br. 24, str. 30, stav 63).

B. Poštovanje uslova iz drugog stava

52. Drugi stav člana 1 Protokola br. 1 priznaje pravo Države „da sprovodi one zakone koje smatra potrebnim za kontrolu korišćenja imovine ... u skladu s opštim interesima.”

Nesumnjivo je da je zabrana uvoza južnoafričkih zlatnika u Ujedinjeno Kraljevstvo sama po sebi bila usklađena s uslovima iz pomenute odredbe. Budući da drugi stav treba tumačiti u svetlu opšteg načela koje je naglašeno u uvodnoj

rečenici člana 1 Protokola br. 1 (vidi gore navedeni stav 48 *in fine*), u pogledu sprovođenja ove zabrane mora ipak postojati razuman odnos srazmernosti između sredstava koja su korišćena i cilja kome se teži. Drugim rečima, Sud mora da utvrdi da li je postignuta pravična ravnoteža između zahteva opštih interesa u ovom pogledu, te interesa datog pojedinca ili pojedinaca (vidi gore pomenutu presudu u predmetu *Sporrong and Lönnroth*, strana 26, stav 69 i str. 28, stav 73, kao i presudu u predmetu *James and Others* od 21. februara 1986. godine, Series A br. 98, str. 34, stav 50). Prilikom utvrđivanja da li je postignuta prava ravnoteža Sud priznaje da Država uživa široko polje slobodne procene u pogledu odabira načina sprovođenja i utvrđivanja da li su posledice sprovođenja opravdane u opštem interesu, u cilju postizanja svrhe datog zakona.

53. Kao što je Komisija istakla, prema opštim pravnim načelima koje priznaju sve Države ugovornice, krijumčarena roba može po pravilu biti predmet trajnog oduzimanja. Međutim, Komisija i podnosilac predstavke su smatrali da mora postojati veza između ponašanja vlasnika krijumčarene robe i kršenja zakona da bi se opravdalo trajno oduzimanje, tako da ako je vlasnik „nevin”, on bi trebalo da bude u mogućnosti da povрати oduzetu robu.

Država je smatrala da takvo pravo ne daje ni Konvencija ni Protokol br. 1. Tvrđili su da ako se svrha mešanja u vlasnikovo pravo na neometano uživanje imovine može opravdati u smislu člana 1 Protokola br. 1, onda se i trajno oduzimanje može opravdati, pod uslovom da se za dato trajno oduzimanje s pravom može reći da služi toj svrsi. Međutim, priznali su da u praktičnom smislu, u slučajevima u kojima osoba nije ni na koji način kriva za nešto što bi moglo na bilo koji način biti povezano sa svrhom zakona, vrlo je verovatno da trajno oduzimanje te imovine, ako se zakon tumači na iole razuman način, ne bi moglo da potpomogne ostvarenje zadatog cilja.

54. Prvo se mora primetiti da iako postoji trend u praksi Država ugovornica da se ponašanje vlasnika robe, a posebno njegov oprez i pažnja, uzima u obzir prilikom odlučivanja o tome da li treba vratiti krijumčarenu robu ili ne – pod pretpostavkom da ova nije opasna – primenjuju se različiti standardi i ne bi se moglo reći da postoji neka ujednačena praksa. Da bi se trajno oduzimanje moglo opravdati, shodno uslovima drugog stava člana 1 Protokola br. 1, dovoljno je da budu ispunjeni eksplicitni zahtevi iz ovog stava i da je Država postigla odgovarajuću ravnotežu između javnog interesa i interesa pojedinca (vidi gore navedeni stav 52). Uspostavljanje odgovarajuće ravnoteže zavisi od mnogo faktora, a ponašanje vlasnika imovine, uključujući i stepen krivice kao i stepen brige i opreza koji je pokazao, jesu elementi sveukupnih okolnosti koje bi trebalo uzeti u obzir.

55. Shodno tome, iako drugi stav člana 1 Protokola br. 1 ne sadrži izričite procesne zahteve, Sud mora da razmotri da li su primenjeni postupci u datom predmetu bili takvi da su mogli, između ostalog, da omoguće i to da se stepen krivice ili opreza kompanije podnosioca predstavke uzmu u obzir, ili u najmanju

ruku, da se u obzir uzme odnos između ponašanja kompanije i kršenja zakona, što se nesumnjivo dogodilo; a isto tako, da li su dati postupci pružili kompaniji podnosiocu predstavke dovoljno mogućnosti da svoj predmet iznese nadležnim organima vlasti. Prilikom utvrđivanja da li su ovi uslovi zadovoljeni, moraju se u obzir uzeti i postupci koji se mogu primeniti (vidi između ostalih izvora, *mutatis mutandis*, presudu u predmetu *X v. the United Kingdom* od 5. novembra 1981. godine, Series A br. 46, str. 26, stav 60).

56. U ovom predmetu, pitanje trajnog oduzimanja je tretirano u okviru dve odvojene faze: postupkom za trajno oduzimanje pred sudovima i kasnijim utvrđivanjem od strane predstavnika Uprave carina, shodno članu 288 Zakona iz 1952. godine, da li bi trebalo ili ne da iskoriste svoje diskreciono pravo odlučivanja i podnosiocima predstavke izvrše povraćaj južnoafričkih zlatnika. Neosporno je da je pitanje ponašanja kompanije *AGOSI* tokom postupka pred Višim sudom, shodno članu 44 Zakona, bilo irelevantno za proglašenje zaplenjenih južnoafričkih zlatnika trajno oduzetim. Međutim, pitanje ponašanja kompanije je implicitno pokrenuto u njihovom zahtevu za povraćaj južnoafričkih zlatnika, shodno članu 288 (vidi gore navedene stavove 32 i 35), koji je podnet predstavnicima Uprave carina 1. aprila 1980. godine, tj. pošto su sudovi i formalno potvrdili trajno oduzimanje zlatnika. U skladu s pravilima domaćeg prava, službena lica Uprave carina trebalo je da se rukovode relevantnim razlozima (vidi gore navedene stavove 40 i 41). U ovom predmetu, u relevantne razloge svakako spadaju navodna nevinost i sve mere opreza koje su preduzete od strane vlasnika oduzetih zlatnika, kao i odnos između ponašanja vlasnika i akta kršenja zakona o uvozu.

57. Podnosilac predstavke je tvrdio da je sam upravni postupak, u svrhu tumačenja drugog stava člana 1 Protokola br. 1, nedovoljan: potreban je sudski pravni lek da bi se zaštitio vlasnik koji nije kriv.

Država je na taj argument odgovorila tvrdnjom da ako Sud prihvati ova kvo osporavanje, pravo Ujedinjenog Kraljevstva nudi odgovarajuću kontrolu omogućavanjem sudskog preispitivanja odluke predstavnika Uprave carina, shodno članu 288. Podnosilac predstavke je, međutim, osporavao da je sudsko preispitivanje omogućeno u pogledu ovih odluka, i alternativno, da i ako bi se prihvatilo da je takvo preispitivanje bilo dostupno, da delokrug tog sredstva nije dovoljno sveobuhvatan da bi predstavljao delotvoran pravni lek.

58. Podnosilac predstavke je tvrdio da se nedostatak sudskog preispitivanja u njihovom predmetu uočava i u presudama Višeg suda kao i Apelacionog suda, uzimajući naročito u obzir tačku 10 izjave o tužbi u nalogu za poziv na sud koji je kompanija uložila 14. aprila 1977. godine (vidi gore navedeni stav 26).

Država je osporavala tumačenje ovih presuda od strane kompanije *AGOSI*. Prema tvrdnji Države, ove presude samo pokazuju da je zahtev kompanije da se proglasi da južnoafrički zlatnici treba da joj budu vraćeni preuranjen, i da on ne može biti razmatran pre nego što se zlatnici ne proglase trajno oduzetim

i dok predstavnici Uprave carina ne odbiju da iskoriste svoje diskreciono pravo, shodno odeljku 288.

Čitanjem presuda potvrđuje se tumačenje Države (vidi naročito navedene delove iz presude Lorda Deninga u Apelacionom sudu u stavu 30 gore). Procesne teškoće prema engleskom pravu, naročito činjenica da službena lica Uprave carina nisu ni na koji način obrazložila svoje odluke, mogle su svakako, pre reforme koja je sprovedena 1977/78. godine, da opravdaju zaključak da postupak koji je kompaniji podnosiocu predstavke bio dostupan, nije dozvolio da na delotvoran način traži pravni lek koji sudsko preispitivanje nudi (vidi gore navedeni stav 36-38). Međutim, kada su 1. maja 1980. godine predstavnici Uprave carina doneli svoju odluku, shodno članu 288, reforma sudskog preispitivanja je već stupila na snagu, tako da su ove prepreke otklonjene.

59. Podnosilac predstavke takođe je, međutim, tvrdio da pravni lek u vidu sudskog preispitivanja ne bi bio od koristi, usled činjenice da je diskreciono pravo predstavnika Uprave carine, shodno članu 288, toliko široko postavljeno da se ne može podvrgnuti preispitivanju. Država je ovo osporavala tvrdeći da je sudsko preispitivanje korišćenja diskrecionog prava organa uprave uvek moguće.

Sud primećuje da je dostupnost pravnog leka u okolnostima sličnim okolnostima slučaja podnosioca predstavke nedavno pokazana presudom od 17. jula 1985. godine, u predmetu *R. v. H.M. Customs and Excise, ex parte Leonard Haworth* (vidi gore navedeni stav 42). U tom predmetu Viši sud je sproveo postupak sudskog preispitivanja diskrecione ocene predstavnika Uprave carina, shodno članu 152 Zakona o upravljanju naplatom carina i akciza iz 1979. godine, čiji član carinskim službenicima daje isto široko diskreciono pravo kao i član 288 Zakona iz 1952. godine (vidi gore navedeni stav 35). Iako je ta presuda doneta nakon ovog predmeta, nema indicija da je ona predstavljala novi pravac u tumačenju zakona.

U ovim okolnostima, tvrdnje kompanije AGOSI po ovoj tački čine se neosnovanim.

60. Alternativno, kompanija je tvrdila da, iako je takav pravni lek možda i bio dostupan, njegov delokrug je bio nedovoljan u svrhu tumačenja drugog stava člana 1 Protokola br. 1.

Po mišljenju Suda, ovaj argument takođe ne stoji. Jedan od razloga za osporavanje odluke organa uprave, kao što su službena lica Uprave carina, jeste – i po ovom pitanju sporenja nije bilo – da je „odluka bila takva da svaki organ uprave, koji se na pravi način rukovodi relevantnim pravom i postupa celishodno, nije mogao da je donese” (takozvani „Venzberijev” princip), na primer, usled toga što organ uprave koji koristi diskreciono pravo odlučivanja nije uzeo u obzir relevantne razloge (vidi gore navedeni stav 41). Štaviše, priroda i delotvornost pravnog leka putem podnošenja zahteva za sudsko preispitivanje u kontekstu zaplene i trajnog oduzimanja robe od strane carinskih organa, ilustrovani su nedavnom presudom u predmetu *Haworth* (vidi gore navedene stavove 42 i 59).

U tom predmetu, Viši sud je smatrao da su, prilikom korišćenja svog diskrecionog prava u okolnostima koje su slične okolnostima ovog predmeta, predstavnici Uprave carina postupali necelishodno, u smislu da vlasniku robe koja je zaplenjena prilikom pokušaja krijumčarenja nisu pružili potrebne informacije o tome za šta se on tereti niti dali priliku da odgovori ili dokaže da nije saučesnik u bilo čemu što je kriminalno ili neodgovorno postupanje.

Sud smatra da je pod datim okolnostima delokrug sudskog preispitivanja shodno zakonu Ujedinjenog Kraljevstva dovoljan da zadovolji uslove iz drugog stava člana 1 Protokola br. 1.

61. Kompanija *AGOSI* je dalje tvrdila da ona nije morala da iskoristi ovaj pravni lek, budući da pravu Ujedinjenog Kraljevstva nedostaje potrebna izvesnost po tom pitanju. Međutim, kao što se vidi iz gore navedenih stavova 58 i 60, ova tvrdnja nema uporište u pruženim dokazima.

C. Zaključak

62. Sud stoga zaključuje da postupak koji je bio dostupan podnosiocu predstavke protiv odbijanja predstavnika Uprave carina da izvrše povraćaj južnoafričkih zlatnika, ne može biti odbačen kao neadekvatan u svrhu tumačenja drugog stava člana 1 Protokola br. 1. Posebno, nije ustanovljeno da britanski sistem nije uspeo bilo da uzme u obzir ponašanje podnosioca predstavke, bilo da podnosiocu predstavke pruži razumnu mogućnost da predstavi svoj slučaj.

Činjenica da je podnosilac predstavke, iz njemu poznatih razloga, odlučio da ne zatraži sudsko preispitivanje odluke predstavnika Uprave carina iz maja 1980. godine i samim tim ne iskoristi sve prednosti zaštitnih mehanizama koji su na raspolaganju vlasnicima koji tvrde da su nevinini i da nisu nemarno postupali, ne može opovrgnuti ovaj zaključak. Shodno tome, nije došlo do povrede člana 1 Protokola br. 1.

II. ČLAN 6 KONVENCIJE

63. Podnosilac predstavke tvrdio je, takođe, da je došlo do povrede sledećih odredbi člana 6 Konvencije:

„1. Svako, tokom odlučivanja... o krivičnoj optužbi protiv njega, ima pravo na pravičnu... raspravu... pred nezavisnim i nepristrasnim sudom...

2. Svako ko je optužen za krivično delo smatraće se nevinim sve dok se ne dokaže njegova krivica na osnovu zakona.

...”

Kompanija *AGOSI* se žalila da odluka koju su doneli engleski sudovi tokom postupka trajnog oduzimanja kao i odluka predstavnika Uprave carina po zahtevu za povraćaj južnoafričkih zlatnika, predstavljaju odlučivanje o krivičnoj optužbi, u smislu člana 6, protiv nje. Njena pritužba se uglavnom odnosila

na to da pravo da se neko ima smatrati nevinim dok se ne dokaže suprotno tokom prvog kruga postupaka nije poštovano, a da u drugom krugu postupaka nije poštovano njeno pravo da se po krivičnoj optužbi protiv nje odlučuje pred sudom.

64. Mora se najpre utvrditi mogu li postupci na koje se podnosilac predstavke žali biti posmatrani, bilo odvojeno ili zajedno, kao postupci u kojima se odlučuje po krivičnoj optužbi protiv kompanije AGOSI, što je tvrdnja koju su i Država i delegat Komisije osporavali.

65. Sud po ovom pitanju deli mišljenje Države i delegata.

Trajno oduzimanje južnoafričkih zlatnika od strane sudova i kasnije odbijanje predstavnika Uprave carina da izvrše njihov povraćaj, predstavljaju mere koje proizilaze iz čina krijumčarenja koji su počinila lica X i Y (vidi gore navedene stavove 28 i 32). Krivične optužbe u vezi s tim aktom podignute su, shodno domaćem pravu, protiv krijumčara ali ne i protiv kompanije AGOSI (vidi gore navedene stavove 22 – 25).

Činjenica da su preduzete mere, koje proizilaze iz nekog čina za koji je treća strana krivično gonjena, imale negativan uticaj na imovinska prava kompanije AGOSI, ne može sama po sebi da dovede do zaključka da je tokom postupaka na koje se podnosilac predstavke žali došlo do podizanja „krivične optužbe”, u smislu člana 6, protiv kompanije koja je podnosilac predstavke.

66. Usklađenost posledičnih mera s pravima podnosioca predstavke koja su garantovana Konvencijom, ispitana je u ovoj presudi na osnovu člana 1 Protokola br. 1.

Ni jedan od postupaka na koje se podnosilac predstavke žali ne može se smatrati postupkom koji se bavio „odlučivanjem po krivičnoj optužbi” koja je podignuta protiv kompanije podnosioca predstavke; shodno tome, član 6 Konvencije se ne primenjuje u ovom smislu.

67. Podnosilac predstavke se nije pozivao na član 6 u onom delu u kome se odnosi na „građanska prava i obaveze”, pa Sud ne smatra da je neophodno da razmatra ovo pitanje na sopstvenu inicijativu.

IZ OVIH RAZLOGA, SUD

1. *Utvrđuje*, sa šest glasova za i jednim glasom protiv, da nije došlo do povrede člana 1 Protokola br. 1;
2. *Utvrđuje*, sa šest glasova za i jednim glasom protiv, da se član 6 Konvencije ne može primeniti u ovom predmetu u onom delu koji se odnosi na odlučivanje o krivičnoj optužbi;
3. *Utvrđuje*, sa pet glasova za i dva glasa protiv da nije potrebno uzeti u obzir član 6 u onom delu koji se odnosi na odlučivanje o građanskim pravima i obavezama.

Sačinjeno na engleskom i francuskom jeziku i izrečeno na javnoj raspravi u zgradi Suda u Strazburu, 24. oktobra 1986. godine.

Mark-Andre AJZEN
Sekretar

Žerar VIARDA
Predsednik

Shodno stavu 2 člana 51 Konvencije i stavu 2 pravila 52 Poslovnika Suda, izdvojena mišljenja sudije Tora Vilijamsona i sudije Petitija nalaze se u prilogu ovoj presudi.

G. V.

M.-A. A.

IZDVOJENO MIŠLJENJE SUDIJE TORA VILIJAMSONA

Ne mogu, na žalost, da se složim s većinom članova Veća u ovom predmetu. Smatram da je došlo do povrede stava 1 člana 6 u građanskopravnom smislu, ali da nije došlo do povrede u krivičnopravnom smislu. Po mom mišljenju, pitanje da li je došlo do povrede člana 1 Protokola br. 1 utopljeno je u pitanje koje je pokrenuto shodno članu 6. Ovi zaključci su me naterali da se pridružim većini u svemu osim po poslednjem pitanju u vezi s izrekom presude.

Slažem se s većinom kada, u stavu 55 presude, kaže da je po ishod predmeta od odlučujućeg značaja to da li su podnosiocu predstavke, shodno domaćem pravu, date dovoljne procesne garancije. Ali, kao što je već rečeno, ne slažem se s većinom kada svoj argument bazira na tome da bi nedostatak procesnih garancija značio povredu člana 1 Protokola br. 1. Smatram da bi to predstavljalo povredu stava 1 člana 6 u vezi s odlučivanjem o „građanskim pravima” podnosioca predstavke. Nebitno je da li je ova odredba navedena u argumentima podnosioca predstavke, bilo u građanskopravnom ili krivičnopravnom smislu ili u oba. Glavni razlog koji me je naterao na primenu člana 6 a ne člana 1 Protokola br. 1 jeste taj da član 6 naglašava jasno formulisano pravilo o pravu na pravično suđenje. Takvo pravilo nije izričito utvrđeno članom na koji se većina poziva, i većina smatra da je ono implicitno sadržano u toj odredbi. Po mom mišljenju, takvo tumačenje Konvencije nije potrebno i donekle je nategnuto.

Došavši do zaključka da je član 6 ključna odredba, sledeće pitanje na koje bi trebalo dati odgovor je da li je građansko pravo podnosioca predstavke bilo dovedeno u pitanje. Ne bi bilo primereno da pokušam da u ovom izdvojenom mišljenju formulišem jedno opšte pravilo u vezi s linijom razdvajanja između građanskih prava i prava u vezi s javnim pravom u oblasti carina i akciza. Dovoljno je reći da me donekle specifične okolnosti ovog predmeta teraju da bez oklevanja klasifikujem zahtev kompanije AGOSI za povraćaj zlatnika kao potvrdu „građanskog prava”, u svrhu tumačenja stava 1 člana 6 Konvencije.

Ostaje, zatim, da se utvrdi da li postupak koji je korišćen ili koji je bio na raspolaganju zadovoljava zahteve iz stava 1 člana 6. Ova odredba zahteva, između ostalog, pravično suđenje pred sudom. A to znači da se moraju razmotriti sledeća tri pitanja, kao što to većina i čini u stavovima 58, 59 i 60 ove presude, tačnije:

- da li je sudsko preispitivanje kao pravni lek bilo dostupno?
- da li je diskreciono pravo predstavnika Uprave carina bilo toliko široko da ga nije bilo moguće podvrgnuti preispitivanju?
- da li je delokrug takvog sudskog preispitivanja, koje je možda bilo dostupno, bio dovoljno širok?

Strogo govoreći, tačno je da je sudsko preispitivanje, kao što je u stavu 58 većina i zaključila, bilo dostupno na osnovu zakona i da je odluku koju je ospo-

ravao podnosilac predstavke, kao što je i navedeno u stavu 59 i kao što se vidi iz predmeta *Haworth* iz 1985. godine, teoretski bilo moguće preispitati. Smatram da je jasno da je, prema pozitivnom pravu Ujedinjenog Kraljevstva, ovo jedan pravni lek koji se može koristiti, doduše veoma retko. Ovo je vrlo važno budući da okolnosti u kojima se sudsko preispitivanje može tražiti nisu retke. Štaviše, razlozi zbog kojih se preispitivanje može odobriti su ograničeni po obimu. Ti razlozi su dati u stavu 40 presude, gde se citira deo prakse Vrhovnog suda (1985) koji se odnosi na takozvanu Odredbu 53.

Imajući u vidu sadržaj stava 40 presude, nisam uveren da je podnosiocu predstavke, u skladu s engleskim pravom, bilo dostupno sudsko sredstvo zadovoljavajućeg delokruga, u svrhu tumačenja stava 1 člana 6 Konvencije, putem koga bi se moglo odlučivati o građanskom pravu koje se tražilo.

IZDVOJENO MIŠLJENJE SUDIJE PETITIJA

Ja se ne slažem s većinom u ovom predmetu, budući da smatram da je stvarno došlo do kršenja Protokola br. 1 i člana 6 Konvencije.

Tačno je da je delokrug presude u vezi s pravilima koja se mogu primeniti na carinske organe ograničen. Sud je zaključio da nije došlo do povrede Protokola br. 1 a da se član 6 ne može primeniti. Dakle, Sud smatra da je podnosiocu predstavke bio dostupan postupak koji omogućava adekvatno sudsko preispitivanje odluke iz maja 1980. godine, koju su doneli predstavnici Uprave carina.

U vezi s članom 1 Protokola br. 1

U vezi sa drugim stavom člana 1 Protokola br. 1, Sud navodi da je trajno oduzimanje robe dozvoljeno samo ako se poštuju eksplicitni zahtevi ovog člana i ako Država postigne pravu ravnotežu između svojih sopstvenih interesa i interesa zainteresovane strane (stavovi 52 i 54).

Prema mišljenju Suda, nije ustanovljeno da britanski sistem nije uspeo da obezbedi da se ponašanje podnosioca predstavke uzme u obzir, pa se stoga ova kompanija može smatrati odgovornom za to što nije tražila sudsko preispitivanje odluke predstavnika Uprave carina, donete u maju 1980. godine, što bi joj omogućilo da iskoristi sve prednosti koje pružaju zaštitne mere koje bi trebalo da budu dostupne vlasnicima imovine koji nisu počinili carinski prekršaj.

Smatram, međutim, da je podnosilac predstavke bio sprečen da iskoristi one zaštitne mere na koje je imao pravo.

Kompanija *AGOSI* je pokušala da iskoristi sva opšte poznata pravna sredstva. Po izricanju presude prvostepenog suda, kojom se nalagalo oduzimanje zlatnika shodno članu 44(b) Zakona o carinama iz 1952. godine, kompanija je svoj predmet podnela Apelacionom sudu, koji je žalbu odbio, nakon što je razmotrio pravnu definiciju robe ili kapitala koju pruža Rimski ugovor.

Apelacioni sud nije dozvolio podnošenje žalbe Domu Lordova. Kompanija *AGOSI* je 27. marta 1980. godine neuspešno pokušala da dobije dozvolu od samog Doma Lordova, da mu podnese žalbu.

Ser Dejvid Kerens je, međutim, u Apelacionom sudu primetio:

„Bez obzira na delokrug načela međunarodnog prava u vezi s trajnim oduzimanjem robe koja pripada stranim državljanima, po mom mišljenju jasno je da se to načelo ne može primeniti na trajno oduzimanje krijumčarene robe. Ako stranac može da dokaže da bi to trajno oduzimanje značilo da on bude lišen svoje imovine i da nije ni na koji način učestvovao u krijumčarenju, primereno bi bilo da on ima mogućnost da zatraži da diskreciono pravo odlučivanja bude upotrebjeno njemu u korist, ali ne vidim da je moguće Zakon tumačiti na takav način koji bi robu koja pripada tom [strancu] isključivao iz odredbe koja predviđa oduzimanje.” ([1980] *All England Law Reports*).

Sledeći događaji su prethodili ovom postupku pred Apelacionim sudom.

Kompanija AGOSI je uputila zahtev carinskim vlastima za povraćaj zlatnika 18. i 28. avgusta 1975. godine. Službena lica Uprave carina došla su fabrici kompanije AGOSI u inspekciju i nisu našla bilo kakve dokaze da je izvršeno neko krivično delo. Sledeći zahtev, upućen carinskim vlastima 13. oktobra 1975. godine, takođe nije urodio plodom. Uprkos tome, kompanija AGOSI je saradivala sa carinskim vlastima u krivičnom postupku koji je vođen protiv lica X i Y. Građanski postupak za povraćaj zlatnika bio je pokrenut protiv predstavnika Uprave carina i akciza 14. aprila 1977. godine, pred Višim sudom, ali je i on odbijen.

Postupak za oduzimanje imovine je u englesko pravo prvi put uveden Zakonom o konsolidaciji carina iz 1853. godine, ali ovaj zakon nije ukinuo diskreciono ovlašćenje carinskih organa da izvrše povraćaj trajno oduzete imovine.

U periodu između 1836. (predmet *R. v. Commissioners of Customs and Another*) i 1985. godine (predmet *Haworth*) očigledno nije bilo predmeta u kome je došlo do sudskog preispitivanja korišćenja diskrecionog ovlašćenja od strane carinskih organa da izvrše povraćaj trajno oduzete imovine.

Presuda u predmetu *Haworth* se ne može navesti kao presedan protiv predmeta AGOSI, budući da je ona doneta posle odluke Višeg suda u predmetu AGOSI. Kompanija AGOSI je tvrdila da bi reč „može” u Zakonu o konsolidaciji carina iz 1876. godine morala da se tumači kao davanje diskrecionog ovlašćenja sudovima u pogledu povraćaja zaplenjene imovine. Dom Lordova bi možda doneo korisnu odluku o ovoj vrlo važnoj stvari, da je podnosiocu predstavke omogućio da im podnese žalbu.

Čini mi se da postupak koji je primenjen nije napravio jasne razlike između krivičnog i upravnog prava, između konfiskacije u engleskom smislu „oduzimanja” i konačnog oduzimanja, s prenosom vlasništva na Državu – razlika koja je potrebna da bi se zaštitila prava zakonitih vlasnika koji nisu počinili bilo kakav krivični ili carinski prekršaj. U ovom predmetu i uzimajući u obzir robu koja je trajno oduzeta, nije postojao interes Države koji je zahtevao da se ostane pri odluci o trajnom oduzimanju. Sporni zlatnici zaista potpadaju pod značenje člana 1 Protokola br. 1. Po mom mišljenju, ovaj član ukazuje na to da vlasnik koji ni za šta nije kriv i koji postupa u dobroj veri, mora da bude u mogućnosti da povrati svoju imovinu.

Čak i ako se Državi dozvoli diskreciono pravo u pogledu njenih upravnih propisa, postupak i delovanje protiv kompanije AGOSI predstavlja povredu prava na neometano uživanje imovine i nesrazmerni su i u pogledu cilja i u pogledu posledica koje imaju.

Na suđenju, delegat Komisije je tvrdio da sudsko preispitivanje nije predstavljalo zadovoljavajuće pravno sredstvo, u svrhu tumačenja člana 1 Protokola br. 1, koje bi kompaniji AGOSI omogućilo da ostvari svoja prava kao vlasnik imovine koji ni za šta nije kriv; pa se čini da bi ova analiza ovde bila relevantna. Prvo, Vlada Ujedinjenog Kraljevstva nije pred Komisijom zapravo pokrenula pitanje sudskog preispitivanja u vezi s iscrpljivanjem domaćih pravnih lekova. Drugo, korišćenje ovog argumenta u fazi utvrđivanja merituma a da prethodno nije upotrebljen u vezi sa članom 26 u fazi pred Komisijom, čini se kontradik-

tornim, čak i ako je Država zadržala pravo da se vrati na ovo pitanje prilikom razmatranja merituma. Ako je pravni lek bio toliko očigledan, zar nije izvesno da je činjenica da nije upotrebljen trebalo da bude iskorišćena kao argument?

Složenost britanskog procesnog sistema u ovoj oblasti bila je očigledna i pred Komisijom i pred Sudom. Ona se ne može uporediti s pravnim sistemima kontinentalne Evrope, koji omogućavaju sudsku kontrolu upravnih postupaka u pojedinačnim predmetima putem primene upravnog spora. Tačno je da se postupak sudskog preispitivanja u Ujedinjenom Kraljevstvu kreće u dobrom smeru, ali je on i dalje zbunjujući čak i za najiskusnije britanske advokate, a pouzdan znak toga jeste vrlo mali broj presuda koje su donete u ovoj oblasti.

Delegat Komisije je takođe primetio da Država tvrdi da načelo prema kome se trajno oduzeta roba mora vratiti vlasniku koji je potpuno nevin, ne može biti izveden iz člana 1 Protokola br. 1. On je smatrao da to nije u skladu s tvrdnjom Države da se postupak sudskog preispitivanja može smatrati dovoljnim.

U odluci o prihvatljivosti predstavke (izveštaj, strana 44), Komisija je sažela stav Države na sledeći način:

„Tužena Država je osporavala to da podnosilac predstavke nije iscrpeo sva dostupna i delotvorna pravna sredstva u smislu člana 26 Konvencije u tom smislu što nije pokrenulo postupak protiv lica X i Y, bilo zbog čeka koji su izdali bilo zbog ugovora. Tužena Država prihvata, za potrebe prihvatljivosti, da je mogućnost da ospore, putem pokretanja postupka sudskog preispitivanja, odbijanje predstavnika Uprave carina da upotrebe svoje diskreciono pravo odlučivanja, shodno članu 288 Zakona o carinama i akcizama iz 1952. godine, nije onaj pravni lek koji član 26 Konvencije zahteva od podnosioca predstavke da traži.

Tužena Država je tvrdila da se zahtev iz člana 26 sastoji u tome da pravni lek mora biti u stanju da pruži pravno zadovoljenje po pritužbi podnosioca predstavke, bez obzira da li se to pravno sredstvo odnosi na navodno kršenje Konvencije ili ne. Stoga, građanski postupak protiv lica X i Y bi podnosiocu predstavke pružio finansijsko zadovoljenje, ugovorenu cenu, na koju ima pravo shodno ugovoru o kupoprodaji. Uz to, ovo pravno sredstvo odražava prirodu živog interesovanja za zlatnike posle njihove „prodaje” X i Y, što predstavlja pravo ove kompanije na osnovu ugovora u vezi s njihovim povraćajem ili isplatom ugovorenog iznosa.”

Takav postupak, da je pokrenut, bio bi sporedan, jer bi njegov rezultat bila samo moguća odšteta. Glavni građanski postupak je i dalje bio onaj koji je pokrenut protiv organa vlasti koji su zadržali zlatnike, u cilju obezbeđivanja njihovog povraćaja.

Jezička formulacija člana 288 Zakona iz 1952. godine pokazuje da je diskreciono ovlašćenje predstavnika Uprave carina izuzetno široko. U predmetu kompanije AGOSI, organi vlasti ni u jednom trenutku nisu bili spremni da izvrše povraćaj zlatnika.

Međutim, vladavina prava ukazuje da „mešanje organa vlasti u prava pojedinca treba da podleže delotvornoj kontroli... To je naročito slučaj kada... zakon daje izvršnim organima vlasti široka diskreciona ovlašćenja” (presuda u predmetu *Silver and Others* od 25. marta 1983. godine, Series A br. 61, str. 34, stav 90).

Iz sudske prakse ne proizilazi jasno da je sudsko preispitivanje moglo da bude korisno upotrebljeno, čak i kada bi sudovi u poslednjoj instanci imali nadležnost u ovom pogledu. Odredba 53 prakse Vrhovnog suda jasno ukazuje na teškoće prilikom podnošenja zahteva za sudsko preispitivanje. Predstavnici Uprave carina su 1. maja 1980. godine odgovorili da nisu spremni da upotrebe svoje ovlašćenje da vrate zlatnike, shodno članu 288 Zakona iz 1952. godine, iako se kompanija AGOSI pozivala na opšta načela britanskog prava, kada je zatražila da im se zlatnici vrate, i ponovo se bezuspešno obratila Višem sudu da bi im ti zlatnici bili vraćeni.

Zaštita koju pruža prvi stav člana 1 Protokola br. 1 ne odnosi se na lica koja su kriva za prevaru, ali se odnosi na vlasnike imovine koji nisu krivi za prevaru.

Dakle, po mom mišljenju, definitivno jeste došlo do kršenja člana 1 Protokola br. 1.

U vezi sa stavom 1 člana 6 Konvencije.

Osim pitanja člana 1 Protokola br. 1, postavlja se i pitanje povrede člana 6 Konvencije. Pošto je zaključila da je došlo do povrede Protokola br. 1, Komisija nije razmatrala ovu stavku.

Krivični postupak je pokrenut protiv lica koja su pokušala da unesu zlatnike u zemlju. Pravni zastupnik kompanije AGOSI nije krivično gonjen – naprotiv, on je pozvan da svedoči. Zahtev kompanije AGOSI nije podnet u okviru krivičnog postupka, u kome, u procesnom smislu, kompanija nije bila stranka. Naprotiv, njen zahtev da se utvrdi vlasništvo i obezbedi povraćaj zlatnika čiji je kompanija bila zakoniti vlasnik, i shodno prvobitnom ugovoru i shodno domaćem pravu, očigledno se bavio „građanskim pravima i obavezama”, u smislu stava 1 člana 6.

To je značilo da su pravila u vezi s „pravičnim suđenjem” morala da budu primenjena. Pa ipak, pre svega, kompanija AGOSI nije mogla delotvorno da potvrdi svoja prava ni u građanskom ni u upravnom sporu, što bi omogućilo valjano učešće strana u sporu (*procès contradictoire*) i odluke po njenom zahtevu. Drugo, pravni lek koji bi omogućio sudsko preispitivanje odluke carinskih organa nije bio tako lako dostupan; u svakom slučaju, sudsko preispitivanje koje je stajalo na raspolaganju nije bilo dovoljno široko u svom delokrugu i nije zadovoljavalo zahteve pravne izvesnosti.

U fazi ispitivanja prihvatljivosti, Država se pozvala na to da je kompanija AGOSI imala mogućnosti da pokrene postupak protiv lica X i Y, iako bi bilo koji takav postupak naišao na nepremostive prepreke, od kojih je nesolventnost lica X i Y bila najmanji problem. Štaviše, odgovarajući građanski postupak očigledno jeste bio onaj postupak koji je pokrenut protiv carinskih vlasti za povraćaj zlatnika.

Da su carinski organi pokrenule postupak protiv direktora kompanije AGOSI za navodno saučesništvo, njemu bi bilo omogućeno pravično suđenje. Budući da carinski organi nisu pokrenuli postupak protiv kompanije AGOSI, nije pravično onemogućiti ih da iskoriste pravna sredstva, ili prenebregnuti

pravila zacrtana u članu 6 u vezi s „građanskim pravima i obavezama”, jer su u ovom postupku nesumnjivo u pitanju takva prava. Krajnji rezultat ovde jeste zadržavanje upravne sankcije koju su izrekli organi carinske uprave, a koja se ne zasniva na krivici kompanije *AGOSI*. Stav 1 člana 6 definitivno kaže da se ne može, pod izgovorom promene nadležnosti/ih organa i pravne klasifikacije, biti lišen zaštitnih mera koje su uobičajene u postupcima u vezi s tim stvarima. Ovo je poštovano u presudi Evropskog suda u predmetu *Öztürk*. Država koja krivično nije gonila osobu shodno krivičnom pravu, ne može zbog svog unutrašnjeg strukturnog uređenja pravosuđa neko lice lišiti garancija koje pruža član 6, zato što nije bilo krivičnog postupka, a da ga u isto vreme onemogućući u pokretanju građanskog postupka. Stoga je kompanija *AGOSI* bila onemogućena da dokaže svoju nevinost tokom krivičnog postupka i da potvrdi svoja prava u građanskom postupku. Kompanija *AGOSI* je imala lošiji tretman u postupku koji je sama pokrenula nego što su to imali stvarni počinioци krivičnog dela.

Imajući u vidu kako su stvari po pitanju prava i precedentnih odluka stajale pre 1985. godine, sudsko preispitivanje je predstavljalo redak pravni lek, i neuspeh kompanije *AGOSI* da iskoristi taj pravni lek, ne može, po mom mišljenju, biti razlog da smatramo da ona ne uživa zaštitne mere koje pruža Konvencija. Shodno tome, smatram da je došlo do kršenja stava 1 člana 6.

PREDMET
AIR CANADA protiv UJEDINJENOG KRALJEVSTVA
(Predstavka br. 18465/91)

PRESUDA
5. maj 1995. godine

POSTUPAK

1. Predmet je 11. marta 1994. godine Sudu uputila Evropska komisija za ljudska prava (u daljem tekstu: „Komisija”), u okviru roka od tri meseca predviđenog članovima 32 st. 1, i 47 Konvencije. Predmet proističe iz predstavke (br. 18465/91) protiv Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Severne Irske koju je Komisiji 2. maja 1991. godine, shodno članu 25, podnela Er Kanada (*Air Canada*), kompanija koja je osnovana u skladu s kanadskim zakonom i registrovana kao prekomorska kompanija u Ujedinjenom Kraljevstvu.

Komisija se u svom zahtevu pozvala na članove 44 i 48 i na izjavu kojom je Ujedinjeno Kraljevstvo priznalo obaveznu nadležnost Suda (član 46). Svrha njenog zahteva jeste dobijanje odluke o tome da li predmetne činjenice ukazuju na to da je tužena Država prekršila svoje obaveze po osnovu člana 6 Konvencije i člana 1 Protokola br. 1 Konvencije.

2. U odgovoru na upit koji je dat shodno pravilu 33 stav 3 (d) Poslovnika Suda A, podnosilac predstavke je izjavio da želi da uzme učešće u postupku pred Sudom i u tu svrhu imenovao advokate koji će ga zastupati (pravilo 30).

3. Članovi sudskog veća su po službenoj dužnosti bili i Ser Džon Frilend, izabrani britanski sudija (shodno članu 43 Konvencije) i g. R. Risdal, Predsednik Suda (pravilo 21 stav 3 (b)). Predsednik je 24. marta 1994. godine u prisustvu Sekretara, žrebom odredio imena preostale sedmorice sudija, i to: g. F. Golčikli, g. F. Matšer, g. B. Volš, g. C. Ruso, g. A. Špilman, g. S.K. Martens i g. R. Pekanen (član 43 *in fine* Konvencije i pravilo 21 stav 4).

4. Kao Predsednik sudskog veća (pravilo 21 stav 5), g. Risdal je, preko Sekretara, konsultovao zastupnika Države Ujedinjenog Kraljevstva (u daljem tekstu: „Država”), advokate podnosioca predstavke i delegata Komisije o organizaciji postupka (član 37 stavovi 1 i 38). Prema nalogu koji je zatim usledio, 11. maja 1994. godine, Sekretar je primio podnesak podnosioca predstavke, 29. avgusta 1994. godine, i podnesak Države, 2. septembra 1994. godine. Sekretar Komisije je 6. oktobra 1994. godine izvestio da će delegat Komisije podneti svoje komentare na raspravi.

5. U skladu s odlukom Predsednika, javna rasprava je održana 21. novembra 1994. godine u Sudu u Strazburu. Neposredno pred početak rasprave Sud je održao pripremnu sednicu.

Pred Sudom su nastupali:

(a) u ime Države

g. M.R. Iton (EATON),

iz Ministarstva inostranih poslova u svojstvu zastupnika,

g. D. Penik (PANNICK), QC¹ u svojstvu advokata,

g. M. Mejnard (MAYNARD),

predstavnik Uprave carina Ujedinjenog Kraljevstva,

g. V. Parker (PARKER),

predstavnik Uprave carina Ujedinjenog Kraljevstva, u svojstvu savetnika;

(b) u ime Komisije

Ser Bazil Hol (Sir Basil HALL), u svojstvu delegata;

(c) u ime podnosilaca predstavke

g. R. Veb (WEBB), QC, u svojstvu advokata,

g. D. Klark (CLARK), u svojstvu pravnog savetnika.

Sudu su se obratili ser Bazil Hol, g. Veb i g. Penik i dati su odgovori na pitanja koja su postavili predsednik Suda i jedan od sudija.

ČINJENICE

I. POSEBNE OKOLNOSTI OVOG SLUČAJA

A. Predistorija spora

6. U periodu između 1983. i 1987. godine niz incidenata izazvao je zabrinutost u vezi s adekvatnošću bezbednosnih procedura kompanije podnosioca predstavke na londonskom aerodromu Hitrou:

(1) U periodu između novembra 1983. godine i septembra 1984. godine određen broj pošiljki, za koje je Uprava carina smatrala da sadrže drogu, nestao je iz tranzitnog robnog terminala Er Kanade.

(2) U martu 1986. godine 809 kilograma kanabisove smole otkriveno je u jednoj pošiljci iz Indije (iz Nju Delhija).

(3) U maju 1986. godine pronađen je jedan tovar s Tajlanda, koji je iznet iz kontrolisane zone, i u njemu je otkriveno 300 kilograma kanabisove smole. Dvoje zaposlenih u Er Kanadi osuđeno je kasnije za krivična dela u vezi sa uvozom kanabisove smole.

1 QC (Queen's Counsel) – savetnik krune, počasna titula koja se u Britaniji daje uglednim advokatima (prim. prev).

(4) Uprava carina je 11. juna 1986. godine poslala pismo menadžeru kargo terminala kompanije, izražavajući zabrinutost zbog velike količine droge koja se krijumčari u zemlju uz pomoć zaposlenih u Er Kanadi. Er Kanada je u odgovoru obećala da će pojačati mere bezbednosti.

(5) Uprava carina je 15. decembra 1986. godine poslala pismo svim avio kompanijama na aerodromima Hitrou i Getvik, upozoravajući ih na moguće kazne u slučaju da se u njihovim letelicama otkriju nezakonite pošiljke. U pismu se, između ostalog, navodi da onda kada se vazduhoplov koristi za prevoz bilo čega što može biti oduzeto, carinski službenici će „razmotriti upotrebu svojih ovlašćenja u skladu sa zakonom, uključujući i zaplenu i oduzimanje vazduhoplova ili naplate novčane kazne umesto oduzimanja.”

(6) Uprava carina je 31. decembra 1986. godine ponovo poslala pismo kompaniji podnosiocu predstavke i obavestila je o tome da će od deponovane garancije Er Kanade biti skinuto 2.000 funti sterlinga, u skladu sa članom 152 Zakona o upravljanju carinom iz 1979. godine (u daljem tekstu: Zakon iz 1979. godine), zbog prethodnog kršenja mera bezbednosti.

(7) U periodu između novembra 1986. i januara 1987. godine još jedna pošiljka je iz tranzitnog robnog terminala Er Kanade izneta bez neophodnog ovlašćenja i kompanija podnosilac predstavke dugo nije o tome obavestavala Upravu carina. Odlučeno je da se naplati iznos od 5.000 funti sterlinga od deponovane garancije Er Kanade.

B. Otkrivanje pošiljke kanabisove smole

7. Vazduhoplov tipa Tristar (Lokid L-1011 Tristar *prim. prev.*) u vlasništvu Er Kanade u vrednosti od preko 60 miliona funti sterlinga, koji je ona koristila u poslovima transporta putnika i robe, 26. aprila 1987. godine je sleteo na aerodrom Hitrou u Londonu, gde je izvršen istovar robe, uključujući i jedan kontejner za koji se utvrdilo da sadrži 331 kilogram kanabisove smole u vrednosti od oko 800.000 funti sterlinga. Avionski tovarni list kontejnera bio je lažan a kompanija u svom računarskom sistemu nije imala bilo kakve podatke za praćenje robe o toj pošiljci, i za nju avionski tovarni list nije bio ni sačinjen ni otposlata.

Vazduhoplov je leteo na redovnoj liniji iz Singapura za Toronto, sa sletanjem u Bombaju i na aerodromu Hitrou. Vazduhoplov je prevezio i putnike koji plaćaju avionsku kartu i kargo.

C. Aktivnosti koje su preduzela službena lica Uprave za naplatu carina i akciza

8. 1. maja 1987. godine ujutru, službena lica Uprave za naplatu carina i akciza (u daljem tekstu: službena lica Uprave carina) preduzela su aktivnosti u skladu s ovlašćenjima koja su im data na osnovu člana 139 (1) Zakona iz 1979. godine i zaplenila vazduhoplov koji podleže trajnom oduzimanju u skladu sa članom 141 (1) istog Zakona. Putnici su čekali da se ukrcaju u avion.

9. Istog dana službena lica Uprave carina, postupajući u skladu s ovlašćenjima sadržanim u članu 139 (5) i stavu 16 Dodatka III Zakona iz 1979. godine,

vratila su kompaniji podnosiocu predstavke vazduhoplov, pošto je kompanija platila kaznu, konkretno 50.000 funti sterlinga u gotovini bankovnim nalogom.

10. Tom prilikom kompaniji podnosiocu predstavke nije dato obrazloženje za odluku, bilo o zaplenu vazduhoplova ili izricanju kazne. Tek je tokom postupka pred Evropskom komisijom za ljudska prava Država dala objašnjenje i navela prethodne probleme u vezi s bezbednošću (vidi gore navedeni stav 6), kao razlog postupanja službenih lica Uprave carina.

D. Postupak pred Višim sudom

11. Kompanija podnosilac predstavke je 20. maja 1987. godine podnela tužbu, osporavajući da je vazduhoplov bilo moguće trajno oduzeti. Zato su službena lica Uprave carina pokrenula postupak za trajno oduzimanje pred sudom, kako bi, između ostalog, potvrdili da je vazduhoplov podlegao trajnom oduzimanju u vreme zaplene, u skladu sa stavom 6 Dodatka III Zakona (vidi dole navedeni stav 18).

12. Sudija Višeg suda (*High court* – uz *Crown court* i *Court of Appeal* predstavlja sudsku instancu koja postupa u krivičnim predmetima najvećeg značaja i težine. U njemu postoje tri sudska odeljenja i najčešće postupa sudija pojedinac, osim u odeljenju „Kraljičinog veća”, gde predmete razmatra veće sastavljeno od dvojice ili više sudija, *prim. prev.*). 18. juna 1988. godine Sudija je izdao nalog, uz saglasnost obe strane da su prethodna pitanja o kojima treba odlučivati sledeća:

„(1) da li činjenice da je: (a) kanabisova smola pronađena u kontejneru UL-D6075AC; i (b) da je vazduhoplov na letu broj AC859 26. aprila 1987. godine prevezio kontejner, same po sebi predstavljaju „korišćenje vazduhoplova za prenos nečega što podleže oduzimanju”, u smislu člana 141 (1) (a) Zakona o upravljanju naplatom carina i akciza iz 1979. godine, na takav način da bi opravdalo kasniju zaplenu izvršenu 1. maja 1987. godine;

(2) da li se ima smatrati odbranom od tvrdnje stranke koja podnosi tužbu [službena lica Uprave carina], ako tužena strana dokaže da nije znala da gore pomenuti kontejner sadrži kanabisovu smolu i da nije nemarno postupala jer ga nije pronašla;

(3) da li se ima smatrati odbranom od tvrdnje stranke koja podnosi tužbu ako tužena strana dokaže da nije mogla, uz svu razumnu pažnju u postupanju, da utvrdi da je kanabis skrivan i sakriven ili da je prevožen u kontejneru, kao i da, uz primenu razumnih mera pažnje i kontrole, nije mogla da spreči da kanabis bude skrivan i sakriven u kontejneru;

(4) da li je potrebno da stranka koja podnosi tužbu mora u ovom postupku da dokaže:

(i) da je tužena strana znala ili je trebalo da zna da se kanabisova smola nalazila u vazduhoplovu 26. aprila 1987. godine; i/ili

(ii) da je vazduhoplov bio na nekom drugom a ne na redovnom i legitimnom letu.”

13. Donoseći presudu Višeg suda, 7. novembra 1988. godine ([1989] 2 *Weekly Law Reports* 589), sudija Višeg suda g. Taker zaključio je sledeće:

„Ne mogu da zamislim da je onaj koji je pisao Zakon iz 1979. godine imao ovu situaciju na umu. Ne mogu da poverujem da je namera Parlamenta bila da

nedužni i savesni vlasnik jednog izuzetno vrednog vazduhoplova koji leti na redovnom međunarodnom letu treba da bude izložen riziku od zaplene vazduhoplova, ako bez njegovog znanja a ne usled njegove nepromišljenosti, neka zla osoba avionom krijumčari protivzakonitu ili zabranjenu robu.”

Na prethodna pitanja on je odgovorio na sledeći način:

„1. Ne. Same te činjenice ne predstavljaju 'korišćenje vazduhoplova za prenos onih stvari koje podležu oduzimanju.’

2. Da. To predstavlja odbranu.

3. Da. To predstavlja odbranu.

4. U ovoj tužbi potrebno je da strana koja je podnela tužbu dokaže sledeće:

(i) da su tuženi znali ili je trebalo da znaju da je kanabisova smola bila u vazduhoplovu 26. aprila 1987. godine; ili (ali ne i)

(ii) da je vazduhoplov bio na nekom drugom a ne na redovnom i legitimnom letu.”

E. Postupak pred Apelacionim sudom

Apelacioni sud je 14. juna 1990. godine preinačio odluku Višeg suda (*Customs and Excise Commissioners v. Air Canada*, [1991] 2 *Queen's Bench Division* 446). Sudija Vrhovnog suda g. Purčas naveo je sledeće (na stranama 467-468):

„Jezička formulacija člana 141 je, po mom mišljenju, jasna i nedvosmišljena i ne dozvoljava bilo kakve implikacije ili konstrukcije kako bi se uveo element koji odgovara pojmu *mens rea* [kriminalna namera] ili na bilo koji način uključuje bilo koje lice u najširem smislu, bilo kao korisnika ili vlasnika, već zavisi samo od 'stvari' koja se koristi u izvršenju krivičnog dela, što je robu učinilo podložnom oduzimanju... Po mom mišljenju, olakšavajuće odredbe koje su sadržane u članu 152 i stavu 16 Dodatka III Zakonu jasno ukazuju da je Parlament imao nameru da službenim licima Uprave carina poveri ova diskreciona pitanja. Osim toga, upotreba ovog diskrecionog prava biće otvorena za reviziju suda u skladu sa R.S.C. (Rules of the Supreme Court – Pravilnik o radu Ujedinjenog Kraljevstva, *prim. prev.*) Odredba 53 ... Samo bih želeo da prokomentarišem da može postojati situacija kada dugolinijski ili veliki putnički avioni koji lete na redovnim linijama treba da se izuzmu iz člana 141 (1), na isti način kao što su plovila preko određene veličine isključena, kao i da budu predmet koji reguliše član 142 ...”

Na prethodna pitanja odgovoreno je na sledeći način:

1. Da.

2. Ne.

3. Ne.

4. Ne.

15. Iako je Apelacioni sud proglasio vazduhoplov oduzetim, to nije imalo za posledicu lišavanje Er Kanade vlasništva nad vazduhoplovom, budući da je platila traženi iznos za povraćaj (vidi: Dodatak III, stav 7 u stavu 19 *in fine* dole u tekstu).

16. U svojoj presudi sudija Vrhovnog suda Lord Purčas je dodao (na stranama 464 i 467):

„Gospodin Veb u ime Er Kanade, pozivajući se na gore navedene izvore, izneo je sledeće tvrdnje ... da je član 141, iako ne po svojoj formi, ipak krivična odredba u skladu s kojom se u praksi mogu izreći oštre kazne vlasniku ili držaocu prevoznog sredstva, naročito velikih vazduhoplova, i da, stoga, u skladu s gore navedenim odredbama, treba uključiti u uslove tog člana i uslov prema kojem bi službena lica Uprave carina morala da utvrde tokom postupka trajnog oduzimanja vazduhoplova da je aviokompanija imala neku vrstu saznanja, bilo putem svojih zaposlenih ili agenata pružanja njenih usluga, kako bi bili u skladu s pretpostavkom *mens rea* u krivičnim odredbama.

...

Po mom mišljenju, odgovor na ovu tvrdnju koja pokazuje njene nedostatke jeste taj da je postupak na koji se poziva kao posledica člana 141 (1), 139 i Dodatka III po opisu građansko pravni postupak. Ovo samo po sebi, i u slučaju da sve ostalo ukazuje na suprotno, ne bi sprečavalo da ona u svojoj prirodi bude krivična odredba. Puke reči ne bi nužno bile nepobitne, iako postupak u građanskim sudovima koji je naznačen u Dodatku III mora imati pozamašnu težinu. Tu stvar, međutim, van svake rasprave stavljaju prethodno odlučeni predmeti ... [u kojima je odlučeno da] su član 141 i njegovi prethodni članovi u Zakonu iz 1952. godine i Zakonu iz 1876. godine, predvideli postupak *in rem* protiv bilo kog vozila, kontejnera ili nečeg sličnog koji je zapravo korišćen u procesu krijumčarenja ...”

U svojim presudama, sudije Vrhovnog suda Lord Balkom i Ser Dejvid Krum-Džonson složili su se da član 141 (1) ne stvara krivično delo (na stranama 468 i 469).

17. Apelacioni sud je tom prilikom odbio pravo na žalbu, a 7. novembra 1990. godine je to odbio i Dom lordova.

II. RELEVANTNO DOMAĆE PRAVO I PRAKSA

A. Zakon o upravljanju naplatom carina i akciza

18. Predmet trajnog oduzimanja

Član 141 (1)

„... u slučajevima kada je bilo koja stvar postala predmet trajnog oduzimanja u skladu sa zakonima o carinama i akcizama –

(a) svaki brod, vazduhoplov, vozilo, životinja, kontejner (uključujući i sve što predstavlja deo prtljaga putnika) ili bilo šta drugo što je korišćeno za nošenje, preuzimanje, čuvanje ili sakrivanje nečega što može biti predmet trajnog oduzimanja, bilo u vreme kada je bilo predmet oduzimanja ili kada je korišćeno u cilju izvršenja krivičnog dela zbog kojeg je kasnije postalo predmet trajnog oduzimanja; ... takođe može biti predmet trajnog oduzimanju.”

Dodatak III, stav 6

„U slučajevima kada se u vezi s nečim valjano dostavi obaveštenje o potraživanju u skladu s [gore navedenim stavovima 3 i 4], službena lica Uprave carina

će pokrenuti postupak za trajnim oduzimanjem takvog predmeta pred sudom, te ako sud zaključi da je taj predmet u vreme zaplene bio podložan postupku trajnog oduzimanja, sud će ga proglasiti trajno oduzetim.”

19. Nadležnost službenih lica Carine nakon oduzimanja

Član 139 (5)

„Na osnovu stavova (3) i (4) i Dodatka III Zakonu, sa svim onim što bude zaplenjeno ili zadržano u skladu sa Zakonom o carinama i akcizama, dok se ne donese sudska odluka o njegovom trajnom oduzimanju ili raspolaganju, raspolaže se, ako bude zaplenjeno, odnosno ako bude zaplenjeno ili trajno oduzeto, na takav način na koji službena lica carine odrede.”

Član 152

„Službena lica Uprave carina mogu, po slobodnoj proceni da –

(a) prekinu, okončaju ili spoje svaki postupak za utvrđivanje carinskog prekršaja ili postupak za utvrđivanje stvari koje podležu trajnom oduzimanju, u skladu sa zakonima o carinama i akcizama; ili

(b) povrate, pod uslovima (ako postoje) koje oni smatraju odgovarajućim, sve ono što je trajno oduzeto ili zaplenjeno, u skladu s tim zakonima; ili

(c) posle izricanja presude, ublaže kaznu ili oslobode plaćanja bilo koje novčane kazne koja je izrečena, u skladu s tim zakonima ...”

Dodatak III, stav 16

„U slučajevima kada je zaplenjena stvar nešto što podleže trajnom oduzimanju, carinska službena lica mogu, u bilo koje vreme koje oni procene za odgovarajuće, uprkos tome što postupak trajnog oduzimanja nije završen, ili se ta stvar još uvek ne smatra trajno oduzetom, da –

(a) isporuče, bilo kom podnosiocu zahteva, kada on carinskoj službi plati onaj iznos koji oni smatraju primerenim, a da pri tom ta suma po njihovom mišljenju ne prevazilazi vrednost te stvari, uključujući sve carine ili poreze koji se eventualno zaračunavaju, a koji nisu plaćeni ...”

Dodatak III, stav 7

„U slučajevima kada je bilo koja stvar, u skladu s gore pomenutim stavovima 5 ili 6, utvrđena ili se smatra da je određena kao trajno oduzeta, onda, bez štete po predaju ili prodaju te stvari od strane predstavnika carine, u skladu sa stavom 16 ..., trajno oduzimanje nastupa od dana kada je utvrđena podložnost trajnom oduzimanju.”

B. Sudsko preispitivanje

20. Vršenje ovlašćenja koja su data predstavnicima Uprave carina podleže sudskom preispitivanju. Tri uobičajena osnova za sudsko preispitivanje, kao što je opisao Lord Diplok u predmetu *Council of Civil Service Unions v. Minister for the Civil Service* ([1985] Žalbeni predmeti 375 (Dom Lordova)), jesu nezakonitost, necelishodnost i povreda procesnih odredbi.

„Nezakonitost” znači da onaj koji donosi odluke mora pravilno tumačiti zakon koji uređuje njegovu nadležnost u donošenju odluka, i mora ga sprovesti.

„Necelishodnost” ili ono što se često naziva ‘Vensberijeva nerazumnost’ (*Wednesbury unreasonableness*) odnosi se na odluku koja toliko neverovatno prkosi zdravom razumu ili prihvaćenim moralnim standardima da nema te razumne osobe koja bi došla do takvog zaključka kada bi o tom pitanju dobro razmislila.

„Povreda procesnih odredbi” obuhvata nepoštovanje bazičnih pravila osnovnih pravnih načela ili nepostupanje uz poštovanje procesne pravičnosti prema licu na koga će se predmetna odluka odnositi, kao i nepoštovanje procesnih pravila koja su izričito zacrtana čak i onda kada takvo nepostupanje ne podrazumeva bilo kakvo uskraćivanje poštovanja osnovnih pravnih načela.

21. U predmetu *R. v. Secretary of State for the Home Department, ex parte Brind* ([1991]) 1 Žalbe 696) Dom Lordova je zauzeo stav da se nedostatak proporcionalnosti obično ne tretira kao poseban osnov za preispitivanje, u skladu s engleskim upravnim pravom.

Lord Akner, iako je smatrao da bi neka upravna odluka koja je potpuno lišena srazmernosti bila nerazumna u smislu načela Vensberijeve nerazumnosti, ukazao je da sve dok Parlament ne inkorporira Konvenciju u domaće pravo, neće postojati osnova da se sudovi u Ujedinjenom Kraljevstvu (na stranama 762 – 763) pridržavaju doktrine o srazmernosti koju primenjuje Evropski sud za ljudska prava.

Lord Louri (na str. 767) je s odobravanjem naveo ovaj navod iz „Halsberijevog zbornika engleskih zakona” (*Halsbury’s Laws of England*) (tom 1 (1) u stavu 78):

„Srazmernost: Sudovi će poništiti odluku zasnovanu na diskrecionoj oceni u kojoj ne postoji opravdan odnos između cilja kome se teži i sredstava koja se u tu svrhu koriste, ili u slučajevima u kojima su kazne izrečene od strane organa uprave ili nižih sudova potpuno nesrazmerne s relevantnim prekršajem. Načelo srazmernosti je čvrsto uvreženo u evropskom pravu, i biće primenjivano od strane engleskih sudova onda kada se evropsko pravo može primeniti pred domaćim sudovima. Princip srazmernosti još uvek je u fazi razvoja u engleskom pravu; nedostatak srazmernosti ne tretira se obično kao poseban osnov za preispitivanje u engleskom pravu, ali se smatra jednim od pokazatelja izrazite necelishodnosti.”

22. Postupak za sudske preispitivanje u pogledu odluka carinskih nadzornika pokrenut je u dva slučaja. U predmetu *R. v. Commissioners of Customs and Excise, ex parte Havort* (presuda od 17. jula 1985. godine), Viši sud je smatrao da su carinski predstavnici postupili necelishodno utoliko što vlasniku robe koja je zaplenjena tokom pokušaja krijumčarenja nisu dali potrebne informacije o stvarima koje su predmet prekršaja i uskratili mogućnost da na njih odgovori.

Slično tome, u predmetu *R. v. Commissioners of Customs and Excise, ex parte Tsal* (presuda od 11. decembra 1989. godine), Viši sud je od službenih lica Uprave carina tražio da za datum procene dijamanta koji su zaplenjeni, zarad utvrđivanja iznosa isplate za njihov povraćaj, umesto datuma unošenja [u zemlju] odrede datum povraćaja.

POSTUPAK PRED KOMISIJOM

23. Kompanija podnosilac predstavke je 2. maja 1991. godine podnela predstavku (br. 18465/91) Komisiji. Kompanija podnosilac predstavke žalila se da je zaplena njenog vazduhoplova i njegov kasniji povraćaj pod određenim uslovima predstavljala povredu njenog prava na neometano uživanje imovine koje je garantovano članom 1 Protokola br. 1. Dalje je tvrdila da dati postupak nije poštovao uslove predviđene stavom 1 člana 6 Konvencije.

24. Komisija je 1. aprila 1993. godine predstavku proglasila prihvatljivom. U izveštaju od 30. novembra 1993. godine (član 31) Komisija je izrazila mišljenje da nije došlo do kršenja člana 1 Protokola br. 1 (sa devet glasova za i pet glasova protiv) i da nije došlo do povrede člana 6 (sa osam glasova za i šest glasova protiv).

25. Ceo tekst mišljenja Komisije kao i izdvojenih mišljenja sadržanih u izveštaju nalazi se u prilogu ove presude².

KONAČNI PODNESCI DRŽAVE SUDU

26. Država je u svom podnesku zahtevala od Suda da odluči i proglasi da činjenice ne ukazuju da je došlo do bilo kakvog kršenja prava podnosioca predstavke, u skladu sa članom 1 Protokola br. 1 i članom 6 Konvencije.

PRAVO

I. NAVODNA POVREDA ČLANA 1 PROTOKOLA br. 1

27. Kompanija podnosilac predstavke se žalila da zaplena njenog vazduhoplova i kasniji zahtev za isplatu od 50.000 funti sterlinga za povraćaj predstavljaju neopravdano mešanje u neometano uživanje svoje imovine, što je u suprotnosti sa članom 1 Protokola br. 1 Konvencije koji glasi:

„Svako fizičko i pravno lice ima pravo na neometano uživanje svoje imovine. Niko ne može biti lišen svoje imovine, osim u javnom interesu i pod uslovima predviđenim zakonom i opštim načelima međunarodnog prava.

Prethodne odredbe, međutim, ni na koji način ne utiču na pravo države da primenjuje zakone koje smatra potrebnim da bi regulisala korišćenje imovine u skladu s opštim interesima ili da bi obezbedila naplatu poreza ili drugih dažbina ili kazni.”

28. Strane koje istupaju pred Sudom se ne spore oko toga da stvari koje osporavaju predstavljaju mešanje u neometano uživanje imovine podnosioca predstavke. Međutim, došlo je do razmimoilaženja po pitanju da li je došlo do lišavanja imovine, shodno prvom stavu ili do kontrole korišćenja imovine, shodno drugom stavu člana 1 Protokola br. 1.

² Napomena Sekretarijata Suda: iz praktičnih razloga ovaj aneks se pojavljuje samo u štampanoj verziji presude (tom 316-A Series A, *Publications of the Court*), ali se primerak izveštaja Komisije može pribaviti u Sekretarijatu.

A. Relevantno pravilo

29. Sud podseća da član 1 u suštini garantuje pravo svojine i obuhvata tri jasno određena pravila. Prvo pravilo, koje je izraženo u prvoj rečenici prvog stava i opšte je po svojoj prirodi, uspostavlja načelo neometanog uživanja imovine. Drugo pravilo, u drugoj rečenici istog stava, bavi se lišavanjem imovine i postavlja izvesne uslove. Treće pravilo, koje je sadržano u drugom stavu, priznaje da strane ugovornice imaju pravo da kontrolišu korišćenje imovine, u skladu s opštim interesom, ili da obezbede naplatu poreza ili drugih dažbina ili kazni.

30. Međutim, tri pravila nisu „jasno razgraničena”, u smislu da su međusobno nepovezana: drugo i treće pravilo se bave uživanjem imovine, pa bi stoga trebalo da budu tumačena u svetlu opšteg načela koje je naglašeno u prvom pravilu (vidi, između brojnih drugih izvora, presudu u predmetu *AGOSI v. the United Kingdom* od 24. oktobra 1986. godine, Series A br. 108, str. 17, stav 48).

31. Podnosilac predstavke je smatrao da je bio privremeno lišen svog vazduhoplova, a kasnije je trajno bio lišen iznosa od 50.000 funti sterlinga, koje je morao da plati kao preduslov za povraćaj njegove imovine. Dakle, došlo je do lišavanja imovine.

32. Za Državu, sa čijim mišljenjem se Komisija složila, ovo nije bio slučaj lišavanja imovine, budući da nije došlo do prenosa vlasništva nad vazduhoplovom podnosioca predstavke. Zaplena i zahtev za isplatu trebalo je da se smatraju delom sistema koji je namenjen kontroli korišćenja vazduhoplova koji je bio korišćen za unos zabranjenih opojnih droga.

33. Sud je istog mišljenja. On najpre primećuje da je zaplena vazduhoplova predstavljala privremeno ograničenje njegovog korišćenja i nije uključivala prenos vlasništva, a zatim, da odluka Apelacionog suda da proglasi imovinu trajno oduzetom nije za posledicu imala lišavanje Er Kanade vlasništva, budući da je iznos koji je trebalo platiti za povraćaj vazduhoplova isplaćen (vidi gore navedeni stav 15).

34. Uz to, jasno je, iz zakonom ustanovljenog sistema da je oslobađanje vazduhoplova za koji je plaćena izvesna suma novca predstavljalo, zapravo, meru koja je preduzeta zarad sprovođenja politike koja za cilj ima sprečavanje avio prevoznika da, između ostalog, unose zabranjene opojne droge u Ujedinjeno Kraljevstvo. Lišavanje imovine je, kao takvo, predstavljalo kontrolu korišćenja imovine. Dakle, drugi stav člana 1 je primenjiv u ovom predmetu (vidi, *mutatis mutandis*, gore pomenutu presudu u predmetu *AGOSI*, str. 17, stav 51).

B. Poštovanje uslova iz drugog stava

35. Ostaje da se utvrdi da li je mešanje u imovinska prava podnosioca predstavke u skladu s pravom Države, shodno drugom stavu člana 1 Protokola br. 1, „da primenjuje zakone koje smatra potrebnim da bi regulisala korišćenje imovine u skladu s opštim interesima.”

36. Prema ustaljenoj praksi Suda, drugi stav člana 1 mora se tumačiti u svetlu načela zacrtanog u prvoj rečenici ovog člana (vidi, kao najnoviji izvor, presudu u predmetu *Gasus Dosier – und Fördertechnik GmbH v. the Netherlands* od 23. februara 1995. godine, Series A br. 306-B, str. 49, stav 62). Shodno tome, mešanjem se mora postići „prava ravnoteža” između zahteva opšteg interesa društva i zahteva za zaštitu osnovnih prava pojedinca. Briga da se ova ravnoteža uspostavi ogleda se u strukturi člana 1 kao celine, uključujući i drugi stav: mora, dakle, postojati opravdani odnos srazmernosti između upotrebljenih sredstava i cilja kome se teži.

37. U tom pogledu, podnosilac predstavke je smatrao da mešanje u prava svojine nije bilo opravdano u smislu člana 1 Protokola br. 1. Pre svega, podnosilac predstavke je tvrdio da ovlašćenje za trajno oduzimanje vazduhoplova i plaćanje kao preduslov za njegov povraćaj nisu zavisili od činjenice da li su vlasnik, korisnik, odnosno avio kompanija, na neki način pogrešili. Naprotiv, naglašavao je da su sudski postupci pred sudovima Ujedinjenog Kraljevstva bili pokrenuti na osnovu obostrano prihvaćenih pretpostavki, koje su zapravo zasnovane na činjenici da Er Kanada nije pogrešila.

Drugo, relevantna ovlašćenja su upotrebljena bez rasprave pred sudskih telom. Posebno, nisu postojale odgovarajuće zakonske zaštitne mere koje bi Er Kanadu zaštitile od diskrecionog odlučivanja službenih lica Uprave carina.

Treće, privremena zaplena vazduhoplova bila je nesrazmerna s bilo kakvom nepravdom koja je možda učinjena, što se odnosi i na zahtev da se plati 50.000 funti sterlinga.

38. Za Državu, postojali su jaki razlozi javnog interesa koji su opravdavali postupanje službenih lica Uprave carina u ovom predmetu. Prethodno se u nekoliko navrata dešavalo da neodgovarajuće procedure koje primenjuje Er Kanada dovedu do prenosa opojnih droga. Uprkos obećanjima da će pojačati bezbednosne procedure, oni to nisu učinili. U događaje koji su prethodili zapleni vazduhoplova spadaju i veoma ozbiljni bezbednosni propusti (vidi gore navedeni stav 6). Štaviše, treba reći da posle ovog incidenta nije više bilo problema u pogledu bezbednosti u vezi s Er Kanadom. Predstavnici carine su, dakle, postupili u skladu s poljem slobodne procene koje im je na raspolaganju u smislu drugog stava člana 1 Protokola br. 1, kako bi podstakli podnosioca predstavke da usvoji više bezbednosne standarde.

Povrh toga, ako je Er Kanada smatrala da nije postojao opravdan razlog za odluku da se od nje zahteva da plati određeni iznos ili da je došlo do zloupotrebe ovlašćenja, mogla je da ospori diskrecionu ocenu službenih lica Uprave carina, pokretanjem postupka za sudsko preispitivanje. Da je Er Kanada to učinila, sudovi bi mogli da ispitaju sva sporna činjenična kao i pravna pitanja. Štaviše, službena lica Uprave carina bi, na osnovu postojećeg zakona (vidi gore navedene stavove 20-22), bila u obavezi da pruže obrazloženje za svoje postupke.

Sve u svemu, kako Država navodi, u ovom predmetu postignuta je ravnoteža.

39. Komisija je takođe smatrala da je postupak sudskog preispitivanja mogao da bude pokrenut i da su preduzete aktivnosti bile srazmerne s ciljem kontrolisanja korišćenja vazduhoplova koji je poslužio za unošenje zabranjene opojne droge.

40. Sud najpre primećuje da je iz odluke Apelacionog suda jasno da su i zaplena vazduhoplova i zahtev za plaćanje, u odsustvu utvrđivanja bilo kakve krivice ili nemara podnosioca predstavke, bili u skladu s relevantnim odredbama Zakona iz 1979. godine (vidi gore navedene stavove 18-19).

41. Iako je ovlašćenje da se naloži trajno oduzimanje imovine koje je službenim licima Uprave carina dato na osnovu člana 141 (1) ovog zakona začuđujuće, zaplena vazduhoplova podnosioca predstavke i kasnije njegovo oslobađanje posle plaćanja kazne, nesumnjivo predstavljaju vanredne mere kojima se pribeglo da bi se poboljšale sigurnosne procedure kompanije. Ove mere su preduzete po otkrivanju kontejnera čiji je prevoz bio obeležen nizom različitih nepravilnosti, te u kome se nalazio 331 kilogram kanabisove smole (vidi gore navedeni stav 7). Štaviše, ovaj incident je bio poslednji u nizu navodnih propusta u bezbednosti na koje je Er Kanadi ukazano, i koji su bili u vezi s protivzakonitim unosom droge u Ujedinjeno Kraljevstvo u periodu između 1983. i 1987. godine (vidi gore navedeni stav 6). Posebno treba istaći da je Er Kanada, zajedno s drugim avio kompanijama, bila upozorena od strane carinskih nadzornika, pismom od 15. decembra 1986. godine, u kojem oni kažu da će razmotriti upotrebu ovlašćenja koja su im data u skladu sa Zakonom iz 1979. godine, uključujući zaplenu i trajno oduzimanje vazduhoplova.

42. U svetlu ovih činjenica nema sumnje da su preduzete mere bile u skladu s opštim interesom, u borbi protiv međunarodne trgovine drogom.

43. Podnosilac predstavke je, međutim, tvrdio da službena lica Uprave carina, u vreme kada su se odvijali događaji na koje se podnosilac predstavke žali, nisu pružila bilo kakvo obrazloženje, te da su se ona zapravo ponašala po principu „kadija te tuži, kadija ti sudi“. Službena lica Uprave carina su tek tokom postupka pred Komisijom ukazala na prethodno pomenute bezbednosne propuste (vidi gore navedeni stav 10).

44. Sud ovu tvrdnju ne može da prihvati. Sud primećuje da je Er Kanada imala mogućnost da pokrene postupak sudskog preispitivanja kako bi osporila to što službena lica Uprave carina nisu navela razloge za zaplenu vazduhoplova ili da tvrde da je postupanje službenih lica Uprave carina predstavljalo zloupotrebu ovlašćenja. Iako se to ne odnosi na žalbu u vezi s meritumom ovog predmeta, Sud je u svojoj presudi u predmetu *AGOSI* (*loc. cit.*, strane 20-21, stavovi 59-60) već razmatrao dostupnost i delotvornost ovog pravnog leka u pogledu korišćenja diskrecionog prava od strane službenih lica Uprave carina, u skladu sa zakonskim ovlašćenjima koja su im data.

Povrh toga, iako bi navođenje razloga na samom početku doprinelo pojašnjavanju situacije, podnosilac predstavke nije mogao ozbiljno da sumnja u obrazloženje koje su službena lica Uprave carina navela kao razlog za donošenje takve odluke, imajući u vidu više prethodnih incidenata u vezi s brojnim bezbednosnim propustima i nepravilnostima (vidi gore navedeni stav 6) – koje

podnosilac predstavke tokom postupka pred Sudom nije ni pokušao da porekne – kao i pismo upozorenja koje su službena lica Uprave carina uputila, između ostalog, i Er Kanadi, ukazujući da postoji mogućnost da vazduhoplov bude predmet privremenog oduzimanja (vidi gore navedeni stav 6, tačka (5)).

45. Podnosilac predstavke je zatim tvrdio da je postupak sudskog preispitivanja samo omogućio sudovima da razmotre „opravdanost” korišćenja diskrecionog prava. Ukazao je da su sudovi smatrali da načelo srazmernosti ne predstavlja deo engleskog pravnog sistema (vidi gore navedeni stav 21).

46. Sud podseća da je u prethodnoj prilici došao do zaključka da je delokrug sudskog preispitivanja, shodno engleskom pravu, dovoljan da zadovolji zahteve drugog stava člana 1 Protokola br. 1. Naročito su domaći sudovi u mogućnosti da zaključe da je korišćenje diskrecionog prava od strane službenih lica Uprave carina bilo nezakonito, zato što su tu bili prisutni elementi nezakonitosti, necelishodnosti ili povrede proceduralnih odredbi (vidi gore navedeni stav 20, gore pomenutu presudu u predmetu *AGOSI*, *ibid.*).

Pri tom, bilo je i slučajeva u kojima su sudovi zaključili da su službena lica Uprave carina prilikom korišćenja svojih ovlašćenja u skladu sa Zakonom iz 1979. godine postupila necelishodno (vidi gore navedeni stav 22).

Nema razloga da se donese drugačiji zaključak po ovom pitanju u ovom predmetu, bez obzira na kvalifikovano isključivanje načela srazmernosti kao posebnog osnova za preispitivanje (vidi gore navedeni stav 21).

47. Konačno, uzimajući u obzir veliku količinu kanabisa koja je pronađena u kontejneru, njegovu vrednost na „crnom tržištu” opojnih droga (vidi gore navedeni član 7), kao i vrednost zaplenjenog vazduhoplova, Sud ne smatra da je zahtev za isplatu iznosa od 50.000 funti sterlinga nesrazmeran cilju kome se teži, odnosno sprečavanju unošenja zakonom zabranjenih opojnih droga u Ujedinjeno Kraljevstvo.

48. Imajući u vidu gore rečeno, kao i polje slobodne procene Države u ovoj oblasti, Sud smatra da je u okolnostima ovog predmeta postignuta ravnoteža. Dakle, nije postojala povreda člana 1 Protokola br. 1.

II. NAVODNA POVREDA ČLANA 6 ST. 1 KONVENCIJE

49. Podnosilac predstavke se dalje žalio da mu je zapravo bila izrečena krivična osuda. Ili, alternativno, zaplena vazduhoplova je predstavljala odlučivanje o građanskim pravima i obavezama kompanije, bez sudskog postupka, što predstavlja kršenje stava 1 člana 6, čiji relevantan deo glasi:

„Svako, tokom odlučivanja o njegovim građanskim pravima i obavezama ili o krivičnoj optužbi protiv njega, ima pravo na pravičnu ... raspravu ... pred nezavisnim i nepristrasnim sudom ...”

A. Primenjivost

1. Krivična optužba

50. Er Kanada je smatrala da su je zapravo službena lica Uprave carina novčano kaznila te da ni postupak za zaplenu niti teoretska mogućnost sudskog preispitivanja nisu zadovoljavali uslove iz stava 1 člana 6 Konvencije.

51. Država je, s druge strane, ukazala, a Komisija se sa tim složila: da prema domaćem zakonu nije podignuta krivična optužba i da krivični sudovi nisu postupali u ovom predmet.

52. Sud se slaže s primedbama Države. Takođe, trebalo bi reći da je Apelacioni sud izričito odbacio argumente koje je dao advokat Er Kanade da član 141 Zakona iz 1979. godine predstavlja krivičnu odredbu (vidi gore navedeni stav 16). U vezi s tim, Apelacioni sud je istakao da ga opisivanje relevantne odredbe kao „građanske” ne sprečava da se izvede zaključak da je ova odredba zapravo „krivična” po svojoj suštini. Međutim, stvar je rešena pozivanjem na ranije presuđene predmete u kojima je zauzet stav da član 141 predviđa postupak *in rem* protiv, između ostalog, svakog vozila koje se koristi za krijumčarenje.

Sud iz istih razloga ima slično mišljenje.

Pri tom, činioци koji se pominju gore u tekstu – nedostatak krivične optužbe ili odredbe koja je „krivična” po svojoj suštini, kao i činjenice da u predmetu nisu postupali krivični sudovi – kada se uzmu zajedno sa činjenicom da nije postojala opasnost od bilo kakvog krivičnog postupka usled nepostupanja sa zahtevom, dovoljni su da se ovaj predmet razluči od predmeta *Deweer v. Belgium* (presuda od 27. februara 1980. godine, Series A br. 35) u kojem je podnosilac predstavke morao da plati izvesnu sumu novca pod pretnjom da će mu, ako to ne učini, privremeno biti zatvoreno preduzeće, da bi se izbeglo pokretanje krivičnog postupka protiv njega.

53. Sud dalje podseća da je sličan argument dao podnosilac predstavke u predmetu *AGOSI (loc. cit.)*. Tom prilikom Sud je smatrao da trajno oduzimanje date robe od strane domaćeg suda predstavlja meru koja proističe iz krivičnog dela krijumčarenja koje je počinjeno od strane trećeg lica i da za to delo nisu podignute krivične optužbe protiv kompanije *AGOSI*. Činjenica da su svoјinska prava kompanije *AGOSI* pretrpela negativne posledice nije sama po sebi mogla da dovede do zaključka da bi se „krivična optužba”, u smislu člana 6, mogla smatrati pokrenutom protiv kompanije kao podnosioca predstavke (*loc. cit.*, str. 22, stavovi 65-66).

54. Imajući na umu da je kompanija podnosilac predstavke, za razliku od predmeta *AGOSI*, bila dužna da plati određen iznos novca i da joj imovina nije trajno oduzeta, Sud predlaže da se i ovde usvoji isti pristup.

55. Shodno tome, stvari na koje se podnosilac predstavke žalili nisu obuhvatale „odlučivanje o krivičnoj optužbi”.

2. Građanska prava i obaveze

56. Učesnici u postupku nisu osporavali da se ovaj predmet tiče spora koji se odnosi na građanska prava kompanije podnosioca predstavke.

Na osnovu ustaljene sudske prakse, Sud ne vidi razlog da se ne složi s ovim stavom (vidi presudu u predmetu *Editions Périscope v. France* od 26. marta 1992. godine, Series A br. 234-B, str. 66, stav 40).

B. Poštovanje člana 6 st. 1

57. Podnosilac predstavke je dalje tvrdio da je o njegovim građanskim pravima i obavezama odlučivano u postupku u skladu sa Zakonom iz 1979. godine.

Podnosilac je, u tom smislu, takođe tvrdio da ni postupak trajnog oduzimanja ni pravni lek u vidu sudskog preispitivanja, nisu poštovali zahteve člana 6 st. 1. Posebno, srazmernost mera na koje se podnosilac predstavke žalio nije mogla da bude razmatrana u postupku sudskog preispitivanja i što su šire zakonske odredbe koje se preispituju, to je uži opseg preispitivanja. Povrh toga, pravni lek je u svojoj suštini bio diskrecione prirode.

58. Prema tvrdnjama Države, predstavnici carine nisu mogli da oduzmu vazduhoplov sve dok postupak za trajno oduzimanje ne pokrenu pred Višim sudom gde je podnosilac predstavke imao priliku da se brani. Štaviše, imao je mogućnost da pokrene postupak za sudsko preispitivanje kako bi osporio odluku kojom se zahtevala isplata određene sume novca za povraćaj vazduhoplova.

59. Komisija smatra da se pritužba podnosioca predstavke u pogledu postupka trajnog oduzimanja više ticala sadržaja prava i obaveza u skladu s domaćim pravom nego bilo kakvog procesnog prava u vezi s odlučivanjem o građanskim pravima. Povrh toga, u pogledu postupka sudskog preispitivanja, nije bila spremna da izrazi mišljenje *in abstracto*, budući da Er Kanada nije zapravo ni pokrenula bilo kakav postupak.

60. Sud primećuje da se pritužba podnosioca predstavke odnosila i na zaplenu vazduhoplova i na obavezu plaćanja 50.000 funti sterlinga.

61. U vezi sa zaplenom, relevantne odredbe zakona Ujedinjenog Kraljevstva zahtevale su od službenih lica Uprave carina da pokrenu postupak za trajno oduzimanje tek nakon što bude osporena zaplena vazduhoplova (vidi gore navedene stavove 11 i 18). Takav postupak je zaista i pokrenut, i shodno dogovoru strana u sporu bio je ograničen na odlučivanje po određenim pravnim pitanjima. U tim okolnostima, uslov koji se odnosi na pristup sudu koji je sadržan u članu 6 st. 1 bio je zadovoljen.

62. Osim toga, Er Kanada je takođe mogla da pokrene postupak sudskog preispitivanja, kojim bi osporila odluku službenih lica Uprave carina kojom zahtevaju plaćanje izvesne sume novca za povraćaj vazduhoplova. Kao što je gore rečeno (vidi gore navedeni stav 44), Er Kanada je mogla, da je takav postupak bio pokrenut, da pokuša da ospori činjenične osnove na kojima je zasnovana diskreciona ocena službenih lica Uprave carina. Međutim, iz nepoznatih razloga, takav postupak nije pokrenut. Imajući to u vidu, Sud ne smatra da je primereno da on *in abstracto* razmatra da li bi opseg sudskog preispitivanja, onako kako ga primenjuju sudovi Ujedinjenog Kraljevstva, bio u stanju da zadovolji uslove iz člana 6 st. 1 Konvencije.

ZAKLJUČAK

63. Shodno tome, nije došlo do povrede stava 1 člana 6 Konvencije.

IZ OVIH RAZLOGA, SUD

1. *Utvrdjuje*, sa pet glasova za i četiri glasa protiv, da nije došlo do povrede člana 1 Protokola br. 1;

2. *Utvrdjuje*, sa pet glasova za i četiri glasa protiv, da nije došlo do povrede stava 1 člana 6 Konvencije.

Sačinjeno na engleskom i francuskom jeziku i izrečeno na javnoj raspravi u zgradi Suda u Strazburu 5. maja 1995. godine.

Potpisano: Rolf RISDAL
Predsednik

Potpisano: Herbert PECOLD
Sekretar

Shodno stavu 2 člana 51 Konvencije i stavu 2 pravila 53 Poslovnika Suda, u prilogu ovoj presudi su sledeća izdvojena mišljenja:

Izdvojeno mišljenje g. Volša;

Izdvojeno mišljenje g. Martensa kome se pridružuje g. Ruso;

Izdvojeno mišljenje g. Pekanena.

Parafirano: R. R.

Parafirano: H. P.

IZDVOJENO MIŠLJENJE SUDIJE VOLŠA

1. Žao mi je što u ovom slučaju moram da se ne složim s većinom članova Suda.

2. U vezi s tvrdnjom podnosioca predstavke da je došlo do kršenja člana 1 Protokola br. 1, Sud je odlučio da je relevantan drugi stav člana 1. Stoga Sud smatra da postupak Ujedinjenog Kraljevstva da liši Er Kanadu iznosa od 50.000 funti sterlinga može da se opravda u skladu s Konvencijom kao mera koja je u skladu s „opštim interesom u borbi protiv međunarodne trgovine opojnim drogama”. U pogledu određenih činjenica ovog predmeta, Sud zapravo smatra da Država u „opštem interesu” može trajno oduzeti robu ili imovinu nedužnom licu bez nadoknade i da u tim slučajevima nije došlo do povrede odredbi Protokola br. 1, koje su sadržane u članu 1. Bojim se da takva tvrdnja može da navede ljude da je porede sa stanovištem kako je „zgodno da jedan nevin čovek treba da umre za narod”.

3. U ovom predmetu, Ujedinjeno Kraljevstvo nije pokušalo da ospori nevinost podnosioca predstavke. I zaista, to nije ni moglo da bude urađeno budući da su domaći sudovi već utvrdili nevinost podnosioca predstavke kao činjenično stanje. Oni su bili savesni i *bona fide* korisnici vazduhoplova koji vredi više miliona funti i koji je leteo na međunarodnoj redovnoj liniji i bio izložen riziku od oduzimanja usled kriminalnih aktivnosti nekog nepoznatog lica koje je zakonom zabranjenu robu krijumčarilo u vazduhoplovu bez njihovog znanja, koristeći na taj način vazduhoplov tajno, a da pri tom Er Kanada nije postupala nemarno. Shodno pravu Ujedinjenog Kraljevstva koje se odnosi na dužnosti i ovlašćenja carinskih organa, jasno je da nevinost podnosioca predstavke ne utiče na to da li će vazduhoplov biti oduzet ili ne. Po mom mišljenju, odredbe člana 1 ne dozvoljavaju preduzetu radnju.

4. Treba podsetiti da se u predmetu *AGOSI*³ radilo o oduzimanju zakonom zabranjene robe. U ovom predmetu zakonom zabranjenu robu predstavlja opojna droga a ne vazduhoplov koji je zaplenjen kao nešto što podleže trajnom oduzimanju. Zaplena je izvršena pet dana posle tog leta, iako je u međuvremenu vazduhoplov slobodno leteo na nekoliko letova. Iz činjenica se jasno vidi da je postupak carinskih organa bio usmeren na to da Er Kanada posluži kao primer, kojim bi se skrenula pažnja ovom i drugim avio kompanijama na značaj pažljivog pregleda onoga što se zapravo nalazi u vazduhoplovu koji bi trebalo da sleti na teritoriju Ujedinjenog Kraljevstva. Isto tako, međutim, nije bilo optužbi da je kompanija podnosilac predstavke bila nepažljiva ili da nije potpuno nevina po pitanju bilo kakvih nedozvoljenih radnji, a ipak je odlučeno da bude kažnjena. Metod je bio takav da se prvo zapleni vazduhoplov a zatim traži isplata iznosa od 50.000 funti sterlinga, kao cena za njegovo oslobađanje pre nego što dođe do trajnog oduzimanja. Budući da je vazduhoplov još uvek bio u tranzitu do

konačne destinacije i da su se u njemu nalazili putnici, podnosilac predstavke nije imao izbora osim da plati traženi iznos. Carinski organi su zatim pokrenuli postupak za trajno oduzimanje i uspeali su u postupku pred Apelacionim sudom. Ta odluka je predstavljala nepobitan dokaz da je vazduhoplov legalno zaplenjen i da je novac kompanije podnosioca predstavke oduzet u skladu sa zakonom. Postupak trajnog oduzimanja imao je retroaktivni efekat još u vreme zaplene.

5. Shodno zakonu Ujedinjenog Kraljevstva, postupak se pre smatra građanskim nego krivičnim. Sud je izrazio isto mišljenje u pogledu Konvencije. Ja se s time ne slažem. U slučaju *Öztürk v. Germany* (Series A br. 73) Sud je ponovo potvrdio „autonomiju” pojma „krivični”, onako kako je zamišljen shodno članu 6 Konvencije, i smatrao je da jedna od stvari koje treba uzeti u obzir jeste priroda i težina kazne kojoj dato lice rizikuje da bude izloženo. Više je nego jasno da je u ovom slučaju namera organa vlasti bila da izreknu kaznu od 50.000 funti sterlinga, i u tome su uspeali. Engleski Apelacioni sud je to potvrdio kao nešto što je ispravno prema zakonu. Jasno je da se postupkom sudskog preispitivanja nije moglo doći do zaključka da to nije tako. Taj postupak je ograničen na to da se ispita zakonitost postupka protiv kojeg je upućena pritužba u skladu s domaćim zakonom. Na kraju, kompanija podnosilac predstavke bila je kažnjena s 50.000 funti sterlinga i to zapravo za krivično delo nekog lica ili nekih lica koja oni i ne poznaju i za čije postupke ne snose bilo kakvu odgovornost. I dok je trajno oduzimanje okarakterisano kao odluka *in rem*, kazna je naplaćena *in personam*.

6. Po mom mišljenju, došlo je do kršenja člana 1 Protokola br. 1 kao i člana 6 Konvencije.

IZDVOJENO MIŠLJENJE SUDIJE MARTENSA, KOME SE PRIDRUŽUJE SUDIJA RUSO

Uvod

1. Ovaj predmet je počeo zaplenom kao prvim korakom u postupku trajnog oduzimanja⁴, pa bi tu trebala da počne i analiza. Ta analiza će biti lakša uz uvodne napomene, koje su manje više poredbenog karaktera⁵.

U ovom trenutku, budući da se trajno oduzimanje uopšteno koristi kao sredstvo da se određeni kriminalci liše imovinske koristi proistekle iz krivičnih dela koja su počinili, moguće je da je pitanje da li takva vrsta trajnog oduzimanja uopšte spada u krivično pravo postalo kontraverzno⁶. Međutim, ovo trajno oduzimanje je izvršeno na osnovu zakona koji su prethodili navedenom razvoju događaja. Ovo trajno oduzimanje imovine ne predstavlja obeštećenje, i kada se oslobodimo nacionalnih kvalifikacija⁷, ono očigledno potpada pod domen krivičnog prava⁸. Njena očigledna svrha jeste bila da kazni krivično delo (krijumčarenje opojnih droga), kako bi sprečila njegovo ponavljanje⁹.

Krivično pravo obično omogućava trajno oduzimanje stvari koja je bila predmet krivičnog dela (*objectum sceleris*), kao i stvari uz pomoć koje je krivično delo počinjeno (*instrumentum sceleris*). Pretpostavka je da ovo trajno oduzimanje spada u ovu drugu kategoriju.

Osim toga, dodajem da je predmet trajnog oduzimanja bio vazduhoplov koji je sleteo na aerodrom u Ujedinjenom Kraljevstvu tokom obavljanja ovlašće-

4 Sudija Vrhovnog suda Purčas se pozvao na član 141 (1) kao: „odredbe o trajnom oduzimanju” ([1991] 2 *Queen’s Bench* 467).

5 Ove napomene nemaju neke druge pretenzije osim da olakšaju analizu i nemaju bilo kakvu naučnu vrednost. Moja komparativna ispitivanja su nužno bila ograničena: čitao sam samo Krivični zakonik Austrije, Belgije, Francuske, Nemačke, Holandije i Švajcarske kao i priručnike. Nastojao sam da u obzir uzmem to da su relevantne odredbe, skoro svuda, nedavno promenjene u kontekstu savremenog trenda u zakonodavstvu, koje ima za cilj lišavanje kriminalaca imovinske koristi proistekle iz krivičnih dela, kao i da su mi bili potrebni stari tekstovi zakona.

6 Vidi, međutim, presudu Suda od 9. februara 1995. godine u predmetu *Welch v. the United Kingdom*, Series A br. 307-A.

7 Prema Apelacionom sudu (Sudija Vrhovnog suda Purčas) ovlašćenje shodno članu 141 (1) jeste ovlašćenje *in rem*, koje se može sprovesti kao građansko pravo ([1991] 2 *Queen’s Bench* 460).

8 Vidi primedbu koju je dao Ser Dejvid Krum-Džonson u svojoj presudi u ovom slučaju u predmetu ([1991] 2 *Queen’s Bench* 469): „Nije moguće reći da član 141 Zakona iz 1979. godine nije povezan s kriminalom.”

9 Cilj Zakona iz 1979. godine jeste da spreči krijumčarenje (vidi presudu sudije Vrhovnog suda g. Takera, str. 8). U tom kontekstu, ne mogu da se uzdržim a da ne citiram fasciniujuće ublaženi iskaz norme, prema kojoj se ovlašćenje, u smislu člana 141 (1) primenjuje samo u onim slučajevima kada službena lica Uprave carina „smatraju da je to primereno kako bi se data kompanija podstakla da usvoji više bezbednosne standarde.”

nog redovnog međunarodnog leta¹⁰. To znači da je vazduhoplov u posedu aviokompanije koja poseduje uverenje o osposobljenosti avio prevoznika (Air operator certificate), koje je neophodno, shodno bilateralnom sporazumu između Ujedinjenog Kraljevstva i Kanade, pošto je izdato od strane Kanade i prihvaćeno od strane Ujedinjenog Kraljevstva za obavljanje dogovorenih usluga¹¹.

Ovo je ključna odlika ovog predmeta: ona pokazuje da ne može biti ni najmanje sumnje u pogledu ugleda vlasnika. Štaviše, pokazuje da trajno oduzimanje po sebi nije opravdano *per se* ilegalnom prirodom predmeta koji je oduzet, kao u slučajevima kada dođe do zaplene i trajnog oduzimanja pornografskih materijala¹² ili neke druge zakonom zabranjene robe (kao što su određeni tipovi oružja, eksploziva ili opojnih droga).

Poslednja uvodna napomena koju treba dati jeste ta da je obično trajno oduzimanje *instrumentum sceleris* koji *per se* nije protivzakonit, dozvoljeno samo onda kada predmet pripada počiniocu krivičnog dela; u slučajevima kada je moguće trajno oduzeti takav „instrumentum” i onda kada on pripada trećem licu, po pravilu postoje zaštitne mere koje se odnose na treća lica, koja ne snose nikakvu krivicu.

Relevantno pravilo člana 1 Protokola br. 1

2. U svrhu tumačenja člana 1 Protokola br. 1, trajno oduzimanje – bilo *objectum* ili *instrumentum sceleris* – ima se smatrati „kaznama” u smislu drugog stava ovog člana. Više volim ovu konstrukciju od one koja je upotrebljena u presudi Suda u predmetu *AGOSI v. the United Kingdom*¹³.

Predmet *AGOSI* se ticao trajnog oduzimanja *objectum sceleris* (oduzimanje zlatnika koje su pokušali da prokrijumčare u Ujedinjeno Kraljevstvo). Sud je smatrao da je takvo trajno oduzimanje predmeta primer „kontrole upotrebe”. Sud je obrazložio to na sledeći način: (1) zabrana uvoza zlatnika u Ujedinjeno Kraljevstvo jeste „kontrola upotrebe” takvih novčića; (2) trajno oduzimanje krijumčarenih zlatnika predstavlja sastavni element te „kontrole upotrebe”; (3) *ergo* trajno oduzimanje (krijumčarenih) zlatnika predstavlja primer „kontrole korišćenja” zlatnika.

Naravno, ovo obrazloženje¹⁴ ne može se slediti u pogledu trajnog oduzimanja *instrumentum sceleris*. Ovaj predmet to jasno i pokazuje: zabrana o kojoj je reč jeste zabrana uvoza kontrolisane opojne supstance (kanabisove smole)¹⁵; ali, za trajno oduzimanje vazduhoplova se ne bi moglo reći da predstavlja primer „kontrole upotrebe” kanabisove smole. Stoga, sklon sam tome da oba tipa oduzimanja imovine podvedem pod drugi deo stava 2 člana 1 Protokola br. 1, u kojem su države zadržale pravo da donose one zakone koje smatraju neophodnim u cilju obezbeđivanja naplate novčanih kazni.

10 Vidi član 6 Čikaške Konvencije o međunarodnoj civilnoj avijaciji iz 1949. godine.

11 Vidi Bin Čeng, *Zakon o međunarodnom vazдушnom saobraćaju* (Stevens&Sons, London/New York, 1962), strane 290-291 i 363.

12 Vidi presudu u predmetu *Handyside v. the United Kingdom* od 7. decembra 1976. godine, Series A br. 24, str. 30, stav 66.

13 Presuda od 24. oktobra 1986. godine, Series A br. 108.

14 Što je samo po sebi prilično veštački; vidi takođe *W. Peukert, EuGRZ* 1988, str. 510.

15 Vidi izveštaj Komisije, stav 24.

Odsustvo odbrane vlasništva savesnog vlasnika

3. Član 141 (1)¹⁶ Zakona iz 1979. godine¹⁷ nalaže da je „stvar” koja treba da bude trajno oduzeta „morala prethodno da bude korišćena za nošenje, preuzimanje, smeštanje ili sakrivanje” nekog drugog predmeta koji, međutim, podleže oduzimanju a što je, shodno zakonima koji uređuju carine i akcize, uopšteno govoreći, neka stvar čije je unošenje u Ujedinjeno Kraljevstvo ili zakonom zabranjeno ili dozvoljeno samo uz prethodno plaćanje carine¹⁸. Jednostavno rečeno¹⁹: član 141(1) daje službenim licima Uprave carina²⁰ ovlašćenje da trajno oduzmu neku stvar uz pomoć koje je krivično delo (krijumčarenje ili pokušaj krijumčarenja) počinjeno²¹.

Trajno oduzimanje imovine, shodno članu 141 (1) Zakona iz 1979. godine, predstavlja, stoga, oduzimanje *instrumentum sceleris* i može se razmatrati shodno stavu 2 člana 1 Protokola br. 1 (vidi gore navedeni stav 2).

4. Trajno oduzimanje iz člana 141 (1) razlikuje se na dva načina od „normalnog tipa” oduzimanja *instrumentum sceleris*: pre svega, „on ne dozvoljava bilo kakvu implikaciju ili tumačenje kako bi se uvezao neki element koji je jednak *mens rea*”; drugo, on ni na koji način ne „uključuje bilo koju osobu u najširem smislu, bilo da je ona korisnik, držalac ili vlasnik”²².

Prva razlika ne navodi na zaključak da ovo trajno oduzimanje ne pripada onom tipu koji je naveden u stavu 1 gore u tekstu: činjenica da trajno oduzimanje ne zahteva da se za nekoga utvrdi da je kriv za neko krivično delo ne menja činjenicu da ona pretpostavlja da je neko krivično delo izvršeno (od strane nekog lica) i da teži da spreči izvršenje takvih krivičnih dela tako što ih kažnjava.

Kombinacija ovih dveju razlika ima takav efekat da, shodno članu 141 (1) *instrumentum sceleris* koji pripada nekoj drugoj osobi a ne počiniocu krivičnog dela, može biti trajno oduzet, bez obzira da li vlasnik može ili ne može biti okrivljen za to što je njegova imovina korišćena kao sredstvo za izvršenje krivičnog dela. Usled toga, vlasnik *instrumentum sceleris* ne može da tvrdi da je „nevin” i da mu to bude odbrana od trajnog oduzimanja. Upravo to je utvrđeno u postupku koji je Er Kanada pokrenula u ovom predmetu²³.

16 Za tekst vidi stav 18 presude.

17 Ja koristim „Zakon iz 1979. godine” i „službena lica Uprave carina” u istom smislu kao što ih koristi i Sud: vidi stavove 6 i 8 te presude.

18 Vidi član 49 Zakona iz 1979. godine.

19 A ostavljajući po strani – kao nevažno u ovom kontekstu – da iako uvoz zakonom zabranjene robe ili uvoz bez prethodnog plaćanja carine predstavljaju krivična dela, u tom kontekstu i roba koja je uvezana može takođe biti oduzeta, čak i u slučaju da je potpuno nenamerno uneta: vidi presudu Ser Dejvida Krum-Džonsona [1991] 2 *Queen’s Bench* 469-70.

20 Vidi napomenu 13.

21 Ovo tumačenje potvrđuje član 142 (1); za tekst vidi: izveštaj Komisije, stav 23.

22 Sudija Vrhovnog suda Purčas u svojoj presudi od 14. juna 1990. godine ([1991] 2 *Queen’s Bench* 467); vidi takođe presudu Suda, stav 16.

23 Vidi stavove 14-16 presude Suda. Ovaj rezultat je još neverovatniji ako se u obzir uzme činjenica da će, shodno članu 141 (3), vlasnik i kapetan vazduhoplova koji može biti oduzet „biti pojedinačno odgovorni za prekršaj i kažnjeni kaznom čija je vrednost jednaka vrednosti ... vazduhoplova ...”!

5. Ovo pokreće pitanje (koje je takođe bilo sporno u predmetu *AGOSI*): da li je ovlašćenje izvršne vlasti da trajno oduzme imovinu nekog lica kao *instrumentum sceleris*, a da toj osobi ne bude čak ni dozvoljeno²⁴ da dokaže da ona ni na koji način nije kriva što je njena imovina korišćena kao sredstvo za izvršenje krivičnog dela, u skladu s pravom koje je zajamčeno prvom rečenicom prvog stava člana 1 Protokola br. 1?

Ne oklevam da na to pitanje odgovorim odrično²⁵. Ovde nema prostora za polje slobodne procene. Trajno oduzimanje imovine kao vid sankcije zbog određenog kršenja zakona – ma koliko ozbiljno to kršenje bilo, i usled toga, koliko god bio važan opšti interes da se spreči dalja povreda zakona, primenom oštrih kazni za krivično delo – pri čemu ne postoji bilo kakva „veza između ponašanja vlasnika ili osobe koja je odgovorna za tu robu i kršenja zakona”²⁶, definitivno jeste nespojivo i s vladavinom prava i s pravom koje je garantovano članom 1 Protokola br. 1²⁷.

U stavovima 54 i 55 presude u predmetu *AGOSI* Sud se bavio ovim pitanjem, po mom mišljenju dosta dvosmisleno. Ako zaključak Suda treba shvatiti na takav način da čak i onda kada ne postoji bilo kakva veza između ponašanja vlasnika trajno oduzete imovine i krivičnog dela zbog kojeg je usledilo trajno oduzimanje imovine, oduzimanje može da zadovolji uslove iz stava 2 člana 1 Protokola br. 1, onda se ja, uz svo dužno poštovanje, s time ne slažem.

24 „iako” je, uzimajući u obzir da je trajno oduzimanje, suštinski, krivična sankcija, normalno bi bilo zahtevati da organi vlasti daju dokaze *mens rea* vlasnika.

25 Vidi u istom smislu: sudija Petiti u svom izdvojenom mišljenju u predmetu *AGOSI* (*loc. cit.*, str. 27: „Po mom mišljenju, ovaj član znači da nedužni vlasnik koji postupuje u dobroj veri, mora da bude u mogućnosti da povrati svoju imovinu.”). Vidi takođe u ovom smislu: G. Cohen-Jonathan, *La Convention Européenne des Droits de l'Homme* (Economica, Paris, 1989), str. 536-537; Peukert, *EuGRZ* 1988, str. 510 i (možda) Velu-Ergec, *La Convention Européenne des Droits de l'Homme* (Bruylant, Bruxelles, 1990), str. 686, stav 841 *in fine*.

26 Citat iz govora koji je održao g. Frouvin u svojstvu delegata Komisije tokom usmenih rasprava u predmetu *AGOSI* (Series B br. 91, str. 103). Ja se u potpunosti slažem s njegovim argumentima i preporučujem da se pročitaju strane 102 i 103.

27 Vidi u ovom kontekstu takođe i presudu Suda u predmetu *Hentrich v. France* od 22. septembra 1994. godine, Series A br. 296-A, str. 21, stavovi 47-49.

Takođe vidi zanimljiv članak Majkla Majlda, „Uloga ICAO [tj. Međunarodna organizacija za civilno vazduhoplovstvo] u suzbijanju zloupotrebe opojne droge i njenog nezakonitog prometa”, u *Analima Zakona o nebu i svemiru*, tom XIII (1998), str. 133 *et seq.* Na 152. strani on raspravlja o našem problemu. On smatra da avioprevoznik „ne treba da bude automatski odgovoran ako se u robnom tovaru pronađe sakrivena droga koja je zakonom zabranjena (na primer, kontejneri ili spakovane pošiljke), čiji sadržaj je špediter lažno prijavio ... Avioprevoznik nije obično u situaciji da prepozna ili spreči lažno deklarisanje pošiljke a da pri tom ne obavi detaljnu inspekciju karga. Osim toga, takvu inspekciju bi bilo nemoguće vršiti, posebno u slučaju karga koji se prevozi u kontejnerima, budući da avioprevoznik nema ni nadležnost niti stručne kompetencije da to obavi”. On dalje kaže: „Avioprevoznici ne bi trebalo da budu žrtve procesa zabrana prometa opojnih droga i ne bi trebalo da im se vazduhoplovi oduzimaju, osim ako postoje dokazi o njihovoj krivici ili o krivici njihovih zaposlenih ili njihovih agenata, ili ako se dokaže da su oni saučesnici u krivičnom delu nezakonite trgovine opojnom drogom.”

Po mom mišljenju, takvo lišavanje imovine bez naknade, putem izricanja „kazne”, može biti u skladu samo sa članom 1 Protokola br. 1 u slučaju kada je vlasnik na neki način okrivljen za krivično delo koje je počinjeno pomoću njegove imovine. Nalazimo se na polju zakonodavstva koje reguliše carine i zato mogu da prihvatim prebacivanje tereta dokazivanja²⁸, ali smatram da ako vlasnik dokaže da je bio „nevin” – to jest: da on nije mogao znati ili posumnjati da će njegova imovina poslužiti kao instrument za izvršenje krivičnog dela, pa čak ni posle obavljenog detaljnog ispitivanja, niti ga je sprečio²⁹ – trajno oduzimanje njegove imovine putem sankcionisanja nije dozvoljeno. Oduzimanje imovine kao „sankcija”, koja ne dozvoljava barem neku odbranu vlasništva savesnog vlasnika, remeti ravnotežu između zaštite prava svojine i zahteva opšteg interesa.

Nedavni talas donošenja zakona koji za cilj imaju lišavanje kriminalaca imovinske koristi stečene izvršenjem krivičnih dela čini strogo poštovanje ovog načela još nužnijim: iz iskustva nam je poznato da države u svojoj borbi protiv međunarodnog kriminaliteta ne poštuju uvek ograničenja koja postavlja Konvencija. Zadatak Suda je da osigura da se ta ograničenja poštuju.

Diskreciono pravo odlučivanja kao odgovarajuća zamena za odsustvo odbrane prava svojine savesnog (nevinog) vlasnika

6. Apelacioni sud je, naravno, shvatio da je član 141 (1) bio podložan gore pomenutoj primedbi, pa bi se iz tog razloga mogao okarakterisati kao „stvarno oštar”. Međutim, on je nagovestio, shodno članu 152 i stavu 16 Dodatka III, da su službena lica Uprave carina mogla da ublaže ovu oštrinu, pa čak i u vidu diskrecione ocene³⁰. Kao još jedan vid utehe, Apelacioni sud je dodao da će „primena ovog diskrecionog prava odlučivanja biti podložna preispitivanju od strane Suda, shodno R.S.C. odredbi 53. Ovaj pravni lek se poslednjih godina značajno razvio...!

7. Tačno je da, shodno članu 152 i stavu 16 Dodatka III³¹, službena lica Uprave carina mogu, ukratko rečeno, „ako to smatraju potrebnim” da vrate vlasniku „taj predmet” koji je zaplenjen kao nešto što može biti trajno oduzeto.

„po isplati ... onog iznosa koju oni smatraju odgovarajućim, a da pri tom taj iznos ne prevazilazi onu sumu za koju oni smatraju da predstavlja vrednost tog predmeta ...”

28 Vidi presudu Suda u predmetu *Salabiaku v. France* od 7. oktobra 1988. godine, Series A br. 141-A i presudu u predmetu *Pham Hoang v. France* od 25. septembra 1992. godine, Series A br. 243.

29 26. Primećujem da je sudija Vrhovnog suda gospodin Taker u svojoj presudi (str. 14) rekao da je advokat koji je zastupao mišljenje predstavnika Uprave carina priznao „da u ovom postupku ne postoji ništa što bi ukazivalo da je tužena strana [tj. Er Kanada] znala za postojanje tog kontejnera ili za njegov sadržaj, niti da su u tom pogledu nemarno postupali.”

30 Vidi presudu sudija Vrhovnog suda Purčasa, [1991] 2 *Queen's Bench* 468.

31 Vidi stav 19 presude Suda za tekst ovih odredbi.

Pa ipak, ovakav izlaz je iz dva razloga neprihvatljiv.

Prvi i najvažniji razlog jeste taj što je on nespojiv s vladavinom prava. Član 141 (1) bio bi u skladu sa članom 1 Protokola br. 1 samo ako bi „imovina nevinog vlasnika” predstavljala odbranu protiv trajnog oduzimanja (vidi gore navedeni stav 5). Shodno vladavini prava „u domaćem pravu mora postojati mera zaštite od proizvoljnog mešanja u prava koja su zaštićena”, shodno članu 1 Protokola br. 1³². Ovaj zahtev znači da je Parlament gore pomenuto „neophodno ograničenje” trebalo jasno da izrazi u samom Zakonu iz 1979. godine, i uz to, da se takvo izražavanje tog ograničenja ne može na pravi način zameniti, prepustajući ga – a da pri tom ni na koji način ne naznači tu nameru – potpuno (bar što se zakona tiče) slobodnoj diskrecionoj oceni predstavnika carine, da bi se obezbedilo da njihovo ovlašćenje da izvrše trajno oduzimanje ne bude korišćeno onda kada je „nevinost” dokazana.

Drugi razlog jeste taj da ukoliko bi se (bez obzira na prethodnu primedbu) gore pomenuta „zamena” uopšte prihvatila, to samo pod uslovom da je jednaka potrebnom (neophodnom) ograničenju u smislu samog Zakona iz 1979. godine, što znači da bi trebalo da bude sigurna u to da bi službena lica Uprave carina trebalo da isporuče „predmet” „koji je zaplenjen kao nešto što podleže oduzimanju”, a da pri tom ne traže plaćanje izvesne sume ako vlasnik dokaže svoju „nevinost”.

Međutim, taj uslov ni u kom slučaju nije ispunjen. Kao što je već rečeno, tekst zakona im daje potpunu slobodu („ako smatraju da je to potrebno”), a to jasno ukazuje da oni nemaju nikakvu obavezu povraćaja bez plaćanja ako se dokaže „nevinost”³³. U ovom kontekstu primećujem očiglednu razliku između tvrdnji Države u ovom slučaju i onih u predmetu *AGOSI*. Tamo je Država tvrdila da

„u slučajevima u kojima vlasnik uopšte nije kriv, najverovatnije je da će roba biti vraćena. Razlog je taj što bi bilo nepravično ili potpuno neosnovano da se ta roba zadrži zato što zadržavanje robe ne bi doprinelo ostvarenju cilja zakonodavstva na jedan jasan način”³⁴.

Sud se u stavu 53 presude u predmetu *AGOSI* poziva na ovaj pasus kao ustupak Države. U ovom predmetu Država se uzdržala od davanja sličnog ustupka. To potvrđuje zaključak da uopšte nije izvesno da vlasnik koji može da dokaže da nije kriv može da bude siguran da će mu biti vraćen iznos koji je bio prinuđen da plati kako bi mu njegov vazduhoplov, koji je podlegao zapleni, bio vraćen.

32 Vidi presudu u predmetu *Herczegfalvy v. Austria* od 24. septembra 1992. godine, Series A br. 244, str. 27, stav 89.

33 U ovom kontekstu pozivam se na presudu Apelacionog suda u predmetu *AGOSI*, naročito na primedbe izrečene od strane Lorda Deninga; vidi presudu Suda u tom predmetu, *loc. cit.*, str. 11, stav 30.

34 Vidi njihov podnesak, Series B br. 91, str. 83; vidi takođe tumačenje argumenata od strane Komisije: izveštaj Komisije, stav 63, *ibid.*, str. 26.

Procesni uslovi iz člana 1 Protokola br. 1 i člana 6 st. 1.

8. Međutim, pretpostavimo za trenutak da je van svake sumnje to da bi službena lica Uprave carina postupila (vensberijevski) necelishodno ako bi vlasniku koji je dokazao da nije kriv odbili da vrate vazduhoplov pre isplate tražene sume novca (ili, kada je to plaćanje već izvršeno, da ga refundiraju). Zar to ne bi bilo dovoljno da se zaključi da su, iako „nevinost” ne predstavlja odbranu od samog trajnog oduzimanja, ovlašćenja službenih lica Uprave carina, shodno članu 152 i stavu 16 Dodatka III, takva da njihovo postupanje u celosti učine prihvatljivim, u smislu stava 2 člana 1 Protokola br. 1?

Po mom mišljenju, ne bi. Čak i tada bi takvo postupanje predstavljalo povredu člana 1 Protokola br. 1, a u vezi sa članom 6 st. 1 Konvencije. A to je usled toga što se ja ne slažem sa zaključkom Suda u stavu 60 ove presude u predmetu *AGOSI*, koji se ponavlja u stavu 46 ove presude, da je delokrug sudskog preispitivanja shodno engleskom zakonu dovoljan da bi se zadovoljili proceduralni zahtevi drugog stava člana 1 Protokola br. 1.

Podsećam da ovlašćenja, shodno članu 141 (1), jesu usklađena s obavezama Ujedinjenog Kraljevstva, shodno Protokolu br. 1, samo ako predmet koji je zaplenjen zato što podleže oduzimanju treba da bude vraćen „nevinom” vlasniku bez naplate (vidi gore navedene stavove 5 i 7). Iz toga, dakle, proizilazi da kada dođe do spora između vlasnika i carinskih predstavnika po pitanju da li je on dokazao ili nije svoju „nevinost”, taj spor se tiče građanskog prava: ne samo da je trajno oduzimanje mera koja se može sprovesti kao građansko pravo³⁵, već u svrhu tumačenja člana 6 st. 1 Konvencije, pravo vlasnika da povрати svoju imovinu koja je nezakonito oduzeta ili u zavisnosti od slučaja, da povрати zahtevani iznos koji je plaćen bez zakonskog osnova takođe predstavlja građansko pravo³⁶. Stoga, vlasnik ima pravo da se taj spor reši pred sudom koji zadovoljava uslove predviđene stavom 1 člana 6, a to je sud koji ima punu jurisdikciju u pogledu svih pitanja pravnih normi i činjenica koja mogu biti pokrenuta.

Postoji, očigledno, još jedan pristup koji navodi na isti zaključak. Kako god da se okvalifikuje „sistem” kombinovanih članova 141 (1) i 152 *juncto* stav 16 Dodatka III, shodno domaćem pravu (kao građanski, krivični ili upravni), ishod je taj da je službenim licima Uprave carina dato ovlašćenje da krivično gone i kažnjavaju avioprevoznike koji su (po njihovom mišljenju) odgovorni za neki oblik učestvovanja u krivičnim delima, shodno Zakonu iz 1979. godine nametanjem i naplatom pozamašne novčane kazne³⁷. Shodno praksi Suda, davanje takvih ovlašćenja organima uprave je, u principu, saglasno sa članom 6, pod uslovom da avioprevoznik može svaku takvu odluku preispitivati pred

35 Vidi napomenu 3.

36 Vidi, *mutatis mutandis*, moje saglasno mišljenje u predmetu *Fayed v. the United Kingdom*, Series A br. 294-B, strane 58-59.

37 Ponato je da su službena lica Uprave carina pominjala GBP 50.000 kao „kaznu”.

nadležnim sudom koji u odnosu na njegova prava prepoznaje takve zaštitne mere (član 6)³⁸.

Strane su raspravljale o delokrugu sudskog preispitivanja, shodno engleskom pravu, ali ta rasprava nema značaja. Bez obzira na delokrug, sudsko preispitivanje u svakom slučaju ne predstavlja žalbu na meritum predmeta³⁹. To je međutim ono što se zahteva: samo sud koji ima punu nadležnost u pogledu činjenica i prava „može pružiti zaštitu” člana 6⁴⁰.

Zaključak

9. Iz ovih razloga ja sam glasao za to da je došlo do povrede člana 1 Protokola br. 1 i člana 6 st. 1.

38 Vidi, između ostalog, *mutatis mutandis*, presudu Suda u predmetu *Bendenoun v. France* od 24. februara 1994. godine, Series A br. 284, str. 19, stav 46.

39 Vidi *Lord Donaldson of Lynton MR* u predmetu *R. V. Secretary of State for the Home Department, ex parte Brind* [1991] 1 AC 722: „... ne sme se ni u kom trenutku zaboraviti da je ono [tj. sudsko preispitivanje] nadzorna a ne žalbena jurisdikcija” (kurziv je u originalu).

Vidi još *Wade & Forsyth*, *Upravno pravo* (Clarendon, London, 1994), strane 38 i još 284 *et seq.* (poglavlje: „Jurisdikcija nad činjenicama i pravom”). Vidi takođe presudu Suda u predmetu *O. v. the United Kingdom* od 8. jula 1987. godine, Series A br. 120, str. 27, stav 63.

40 Pozivam se na svoje sveobuhvatno izdvojeno mišljenje u predmetu *Fischer v. Austria*, Series A br. 312, str. 25.

IZDVOJENO MIŠLJENJE SUDIJE PEKANENA

Na moju žalost, ne mogu se složiti s mišljenjem većine u ovom predmetu ni u pogledu člana 1 Protokola br. 1 kao ni u pogledu člana 6 Konvencije.

1. Izgleda da su pomenuti vazduhoplov zaplenila službena lica Uprave carina, ne zarad oduzimanja vazduhoplova već s namerom da nateraju podnosioca predstavke da plati „kaznu” od 50.000 funti sterlinga. „Kazna”, s druge strane, nije izrečena kao novčana kazna ili kao neka druga vrsta sankcije već kao uslov za povraćaj zaplenjenog vazduhoplova. Ove dve odluke koje su službena lica Uprave carina donela u jednom jedinom danu zapravo predstavljaju delove jednog plana delovanja koji ima određeni cilj.

Obe odluke su zasnovane na Zakonu o upravljanju naplatom carina i akciza iz 1979. godine, koji službenim licima Uprave carina praktično daje neograničeno diskreciono pravo odlučivanja u pogledu zaplene i mera koje se posle zaplene preduzimaju. Da li je, prema praksi suda, ovaj tip zakonske odredbe dovoljno precizan kako bi zadovoljio kriterijum „predvidivosti”, koji je propisan Konvencijom? U predmetu *Margareta and Roger Andersson v. Sweden* (presuda od 25. februara 1992. godine, Series A br. 226-A, str. 25, stav 75) ovaj zahtev, ukoliko se odnosi na primenu diskrecionog prava odlučivanja, opisan je na sledeći način: „Zakon koji daje diskreciono pravo odlučivanja nije sam po sebi nedosledan s ovim zahtevom, pod uslovom da su delokrug diskrecionog prava odlučivanja i način njegovog korišćenja dovoljno jasno naznačeni, imajući u vidu legitimni cilj kome se teži, da se pojedincu pruži odgovarajuća zaštita od proizvoljnog mešanja”. Po mom mišljenju, navedeni zakon ne zadovoljava ovaj kriterijum predvidivosti.

2. U situaciji u kojoj zakonsko ovlašćenje službenih lica Uprave carina daje izuzetno široko diskreciono pravo odlučivanja, tužena strana bi morala da ima pravo na pristup sudu koji ima punu nadležnost da razmatra sva sporna pitanja. Međutim, ovaj uslov, po mom mišljenju, nije ispunjen.

Čini se da je sudsko preispitivanje jedino sudsko sredstvo koje je dostupno podnosiocu predstavke u ovom slučaju; međutim, iz razloga koji su dati dole u tekstu, to sredstvo nije dovoljno. Postupak za trajno oduzimanje imovine pred sudom nije odgovarajući u onom slučaju kada cilj dveju odluka koje su donela službena lica Uprave carina nije bio trajno oduzimanje vazduhoplova već da se podnosilac predstavke natera da plati „kaznu”.

3. Namera službenih lica Uprave carina nije bila da se podnosilac predstavke liši vlasništva nad vazduhoplovom već da se ograniči njegovo korišćenje sve dok „kazna” ne bude plaćena. U tom pogledu, slučaj potpada pod drugi stav člana 1 Protokola br. 1. Opravdanje za mešanje pretpostavlja, shodno praksi Suda, između ostalog, da je postignuta adekvatna ravnoteža između interesa Države i interesa pojedinca, na način koji odražava načelo srazmernosti kao i da je podnosilac predstavke imao dovoljno mogućnosti da nadležnim organima vlasti podnese

i predstavi svoj predmet (vidi presudu u predmetu *AGOSI v. the United Kingdom* od 24. oktobra 1986. godine, Series A br. 108, strane 18-19, stavovi 54-55).

Međutim, nema indicija da su se službena lica Uprave carina pridržavala doktrine srazmernosti u procesu donošenja odluka. U vezi s delokrugom sudskog preispitivanja, u odluci Doma Lordova u predmetu *Brind* (vidi gore navedene stavove 21 i 46 presude) jasno se navodi da se test srazmernosti koji je primenio ovaj Sud ne može primenjivati od strane sudova u Ujedinjenom Kraljevstvu, budući da Konvencija nije inkorporirana u domaće pravo.

4. U pogledu člana 6 Konvencije, moj zaključak jeste da dostupnost sudskog preispitivanja ne zadovoljava zahteve sadržane u članu 6 u pogledu prava na pristup sudu. Sudsko preispitivanje, shodno engleskom pravu, znači samo nadzornu, a ne žalbenu nadležnost. Povrh toga, uzimajući u obzir ograničene razloge na osnovu kojih se sudsko preispitivanje može zahtevati (vidi gore navedeni stav 20 presude), ono se ne može smatrati delotvornim pravnim lekom u okolnostima ovog predmeta, u smislu člana 6.

Iz ovih razloga zaključujem da je došlo do povrede člana 1 Protokola br. 1 i člana 6 Konvencije.

PREDMET
ARKURI i OSTALI protiv ITALIJE
(Predstavka br. 52024/99)

ODLUKA
5. juli 2001. godine

ČINJENICE

Podnosioci predstavke, Roko Arkuri (*Rocco Arcuri*), Ana Marija Musurići (*Anna Maria Mussurici*), Mirko Arkuri (*Mirko Arcuri*) i Greta Gvarino (*Greta Guarino*) su državljani Italije, rođeni 1933, 1951, 1974. i 1970. godine. Žive u Torinu. Treći podnosilac predstavke je sin prvog i drugog podnosioca predstavke, a oni su braćni par. Četvrti podnosilac predstavke je ćerka drugog podnosioca predstavke. Podnosioc predstavke je pred sudom zastupao g. Barone (*Barone*), advokat koji radi u Milanu.

A. Okolnosti predmeta

Činjenice predmeta, onako kako su ih predstavili podnosioci predstavke, mogu se rezimirati na sledeći način.

Budući da je prvi podnosilac predstavke bio osumnjičen da je član jedne kriminalne organizacije koja se bavi trgovinom opojnim drogama, javno tužilaštvo Torina pokrenulo je 23. oktobra 1995. godine postupak protiv njega, u cilju primene preventivnih mera koje su predviđene Zakonom br. 1423, od 27. decembra 1956. godine i Zakonom br. 575, od 31. maja 1965. godine, izmenjeni i dopunjeni Zakonom br. 646, od 13. septembra 1982. godine. Javno tužilaštvo je takođe zahtevalo oduzimanje određene imovine koja je pripadala prvom podnosiocu i/ili ostalim podnosiocima predstavke.

Predsednik Odeljenja Okružnog suda u Torinu, koje je specijalizovano za preventivne mere, 31. oktobra 1995. godine naložilo je zaplenu pomenute imovine, u koju je spadalo osam vozila, nekoliko zemljišnih parcela i stanova, deonice u dve privatne kompanije i brojni dokumenti. Navedeno je da je inspekcija koju je izvršila Nacionalna brigada za borbu protiv mafije (DIA) pokazala da postoji raskorak između finansijskih sredstava prvog podnosioca predstavke i njegovih zakonitih poslovnih aktivnosti i prijavljenog prihoda.

Tokom postupka pred specijalnim odeljenjem obavljeno je saslušanje prva dva podnosioca predstavke kao i ispitivanje brojnih svedoka. Sačinjeni su izveštaji računovođa i veštaka finansijske struke i podneti su transkripti nekih snimljenih telefonskih razgovora Sekretarijatu suda. Sud je takođe naložio dostav-

ljanje određenih dokumenata koja se odnose na druge sudske postupke koji su pokrenuti protiv prvog podnosioca predstavke i/ili drugih lica za koja se sumnja da pripadaju mafijaškim organizacijama. Svi podnosioci predstavke, koje je zastupao advokat koga su oni izabrali, učestvovali su u postupku za primenu preventivnih mera.

Nalogom od 13. juna 1997. godine, koji je zaveden u Sekretarijatu suda 24. jula 1997. godine, Odeljenje Suda u Torinu koje je specijalizovano za preventivne mere odlučilo je da prvog podnosioca predstavke stavi pod policijski nadzor i naložilo da naredne četiri godine mora da boravi na teritoriji Torinskog okruga. Specijalno odeljenje suda je takođe naložilo oduzimanje prethodno zaplenjene imovine podnosioca predstavke, u skladu sa članom 2(3), treći stav, Zakona br. 575 iz 1965. godine.

Sudije Specijalnog odeljenja Suda su prvo ukazali na to da je između 1959. godine i 1980. godine prvi podnosilac predstavke u više navrata bio osuđivan za prevaru, navođenje na prostituciju, fizički napad, prinudu, nezakonito lišenje slobode, egzibicionizam na javnom mestu, izdavanje čekova bez pokrića, neovlašćeno posedovanje vatrenog oružja, prouzrokovanje lažnog stečaja i kriminalno udruživanje. Iz niza dokumenata koji su pronađeni u kući podnosioca predstavke ispostavilo se da je on bio u bliskom kontaktu sa licima koja se bave organizovanim kriminalom. Povrh toga, protiv prvog podnosioca predstavke trajao je sudski postupak zbog zelenaštva i mafijaškog udruživanja. Doduše, tokom krivičnog postupka vođenog zbog udruživanja u kriminalne svrhe, podnosiocu predstavke je ukinut pritvor. Ta činjenica, međutim, nije sprečila sudije da smatraju da je „osnovano verovatno” da je on bio umešan u kriminalno udruživanje, da je pozajmljivao novac pod preterano visokim kamatnim stopama i da je pretio smrću u slučaju da mu dužnik ne vrati pozajmljeni novac. Produžetak pritvora okrivljenom opravdan je kada postoji „veoma velika verovatnoća” da je on kriv, dok primena preventivnih mera može da bude zasnovana na manjem stepenu verovatnoće.

U pogledu finansijske situacije porodice Arkuri, Specijalno odeljenje Suda je primetilo da je teško rekonstruisati tok raznih ekonomskih aktivnosti kojima se bavio prvi podnosilac predstavke, budući da on nije vodio zvaničnu evidenciju svih svojih aktivnosti. U svakom slučaju, dokazi do kojih se došlo jasno su ukazivali da je barem jedan deo pozamašnog bogatstva podnosioca predstavke stečen na nezakonit način, budući da je imovinska korist stečena krivičnim delima vezanim za prouzrokovanje lažnog stečaja, izdavanje čekova bez pokrića, nelegalnu trgovinu dijamantima i zelenaštvo. Štaviše, podnosioci predstavke nisu pružili dokaze kojima bi pokazali da je oduzeta imovina stečena na zakonit način. Kao što je poznato, deo imovinskih sredstava je zvanično pripadao drugom, trećem i četvrtom podnosiocu predstavke. Međutim, Specijalno odeljenje Suda je utvrdilo da je čitavo bogatstvo porodice Arkuri zapravo stvorio prvi podnosilac predstavke, koji je smatrao, budući da su se protiv njega vodili brojni sudski postupci, da je bolje da određen deo imovine

prenese na svoje dvoje dece bez nadoknade, a da mu supruga postane partner u njegovim poslovnim aktivnostima.

Podnosioci predstavke su uložili žalbu protiv naloga izdatog 13. juna 1997. godine.

Rešenjem od 2. februara 1998. godine Apelacioni sud u Torinu je potvrdio odluku Okružnog suda. Sud je između ostalog primetio da je Specijalno odeljenje Suda zaključilo, na osnovu izjava koje su tokom drugih sudskih postupaka dali neki *pentiti* (pokajnici, *prim.prev.*) iz redova mafije, da prvi podnosilac predstavke predstavlja opasnost po društvo, što su brojni dokazi i potvrdili, pokazavši da se prvi podnosilac predstavke kretao u kriminalnim krugovima najmanje do početka devedesetih godina dvadesetog veka. Transkripti snimljenih telefonskih razgovora su, povrh toga, pokazali da je prvi podnosilac predstavke upućivao ozbiljne pretnje svojim dužnicima. Kada je reč o tvrdnjama prvog podnosioca da se njegova finansijska sredstva mogu opravdati isključivo zakonitim aktivnostima kao poslovnog čoveka, Apelacioni sud je zauzeo stav da je bogatstvo porodice Arkuri stečeno od imovinske dobiti proistekle iz kriminalnih aktivnosti. Štaviše, nedostatak detaljno vođene dokumentacije onemogućio je procenu stvarne dobiti koju je podnosilac predstavke ostvario iz određenih poslovnih transakcija. Postojali su i dokazi koji su ukazivali na to da su legalne aktivnosti porodice Arkuri započete, razvijene i održavane uz pomoć krivičnih dela koje je počinio prvi podnosilac predstavke.

Konačno, Apelacioni sud je primetio da, prema praksi Kasacionog suda, ona imovinska korist koja je predmet preventivne mere koja se odnosi na imovinu, ne mora zvanično da pripada osobi za koju se smatra da predstavlja opasnost po društvo, budući da bi ta osoba mogla da je *de facto* koristi kao da je ona njen vlasnik. U ovom predmetu, prvi podnosilac predstavke nije tvrdio da ga je transfer određenih imovinskih sredstava na trećeg i četvrtog podnosioca predstavke onemogućio u korišćenju, onako kako je on to želeo. Kada je reč o drugom podnosiocu predstavke, čak i da je tačno da je ona bila uključena u niz poslovnih aktivnosti, prvi podnosilac predstavke je, bez obzira na to, zadržao primarnu ulogu u upravljanju i organizaciji ovih aktivnosti.

Podnosioci predstavke su podneli žalbu u vezi s pravnim pitanjima. U presudi od 3. jula 1998. godine, koja je zavedena u Sekretarijatu suda 12. septembra 1998. godine, Kasacioni sud je odbio žalbu podnosioca predstavke, smatrajući da je Apelacioni sud u Torinu pružio logične i valjane razloge po svim tačkama koje su bile sporne između strana u sporu.

B. Relevantno domaće pravo

U skladu sa članom 2(3) Zakona br. 575 od 31. maja 1965. godine, tokom postupka za primenu preventivnih mera protiv lica za koja se sumnja da pripadaju mafijaškoj organizaciji, „Okružni sud može doneti obrazloženu odluku, postupajući i po službenoj dužnosti, kojom se nalaže zaplena imovine kojom ne-

posredno ili posredno raspolaže osoba protiv koje je postupak pokrenut, onda kada postoji dovoljno indirektnih dokaza, kao što su veliki raskorak između načina života okrivljenog i njegovog očiglednog ili prijavljenog prihoda, te koji ukazuju da data imovina predstavlja imovinsku korist od nezakonitih aktivnosti ili njihovog reinvestiranja. Zajedno sa primenom preventivnih mera, Okružni sud nalaže oduzimanje svih ostalih zaplenjenih dobara za koje nije dokazano da su stečena legalnim putem. (...) Okružni sud stavlja van snage nalog za zaplenu imovine posle odbacivanja zahteva za izricanje preventivnih mera ili pošto se dokaže da je data imovina stečena na zakonit način.”

PRITUŽBE

1. Podnosioci predstavke su tvrdili da je primenom mere preventivnog oduzimanja došlo do kršenja njihovog prava na neometano uživanje imovine koje je garantovano članom 1 Protokola br. 1.

2. Pozivajući se na stavove 1 i 3 člana 6 Konvencije, podnosioci predstavke su se žalili na nepravilnost postupka za primenu preventivnih mera.

PRAVO

1. Podnosioci predstavke su tvrdili da je primenom mere preventivnog oduzimanja došlo do kršenja njihovog prava na neometano uživanje imovine koje je garantovano članom 1 Protokola br. 1. Tim članom se predviđa:

„Svako fizičko ili pravno lice ima pravo na neometano uživanje svoje imovine. Niko ne može biti lišen svoje imovine, osim u javnom interesu i pod uslovima predviđenim zakonom i opštim načelima međunarodnog prava.

Prethodne odredbe, međutim, ni na koji način ne utiču na pravo države da primenjuje zakone koje smatra potrebnim da bi regulisala korišćenje imovine u skladu sa opštim interesima ili da bi obezbedila naplatu poreza ili drugih dažbina ili kazni.”

Sud primećuje da je oduzimanje o kome je reč nesumnjivo predstavljalo mešanje u pravo podnosioca predstavke na neometano uživanje njihove imovine (vidi *M. v. Italy*, predstavka br. 12386/86, Odluka Komisije od 15. aprila 1991. godine, *Decisions and Reports (DR)* 70, str. 59, na str. 99).

Sud dalje primećuje da je oduzimanju podlegala ona imovinska korist za koju su sudovi smatrali da je nezakonito stečena, s ciljem da se spreči prvi podnosilac predstavke, koji je prema stavu italijanskih sudova, bilo neposredno ili posredno, mogao njome da raspolaže, da koristi imovinu kako bi ostvario zaradu za sebe ili za kriminalnu organizaciju kojoj se sumnjalo da pripada, na štetu društvene zajednice.

Shodno tome, iako je pomenuta mera dovela do lišavanja imovine, ona je dovela do kontrole nad upotrebom imovine u smislu drugog stava člana 1 Protokola br. 1, koji daje pravo Državi da usvoji one „zakone koje smatra potrebnim da bi regulisala korišćenje imovine u skladu sa opštim interesima” (vidi presudu

u predmetu *AGOSI v. the United Kingdom* od 24. oktobra 1986. godine, Series A br. 108, str. 17, stav 51 *et seq.* i presudu u predmetu *Handyside v. the United Kingdom* od 7. decembra 1976. godine, Series A br. 24, strane 29 i 30, stavovi 62 – 63).

U pogledu poštovanja uslova iz tog stava, Sud najpre primećuje da je oduzimanje imovinske koristi podnosioca predstavke naloženo u skladu sa članom 2(3) Zakona iz 1965. godine. To je, stoga, predstavljalo mešanje propisano zakonom.

Sud dalje primećuje da se oduzimanjem, na koje se podnosioci predstavke žalje, pokušalo sprečiti nezakonito i na način opasan po društvo, korišćenje imovine, za koju nije ustanovljeno da je stečena zakonitim putem. Stoga Sud smatra da je cilj preduzetog mešanja u javnom interesu (vidi presudu u predmetu *Raimondo v. Italy* od 22. februara 1994. godine, Series A br. 281-A, str. 17, stav 30 i odluku Komisije u predmetu *M. v. Italy*, str. 100). Uprkos tome, ostaje da se utvrdi da li je ovo mešanje bilo srazmerno legitimnom cilju kome se težilo.

U vezi sa ovim, Sud ukazuje da sporna mera predstavlja sastavni deo politike usmerene ka sprečavanju kriminala. Sud smatra da prilikom primene takve politike i zakonodavac, u pogledu problema koji postoji i utiče na javni interes koji zahteva mere kontrole, i pravosuđe, u pogledu odgovarajućeg načina primene takvih mera moraju imati široko polje slobodne procene.

Sud dalje primećuje da je u Italiji problem organizovanog kriminala dostigao zabrinjavajuće razmere.

Ogromna zarada koju ostvaruju ove organizacije iz svojih nezakonitih aktivnosti daje im moći koje dovode u opasnost vladavinu prava u Državi. Mere koje su usvojene radi borbe protiv nezakonito stečene ekonomske moći, naročito mera oduzimanja na koju se žalje podnosioci predstavke, mogu biti od ključnog značaja za uspešno vođenje borbe protiv pomenutih organizacija (vidi presudu u predmetu *Raimondo*, koji je naveden gore u tekstu, str. 17, stav 30 i odluku Komisije u predmetu *M. v. Italy*, koji je naveden gore u tekstu, str. 101).

Sud stoga ne može da potceni određene okolnosti koje su navele italijansko pravosuđe da preduzme pomenute mere. Međutim, Sud je dužan da se uveri da se u svakom predmetu poštuju prava koja su zagarantovana Konvencijom.

Sud zapaža da se u ovom predmetu, članom 2(3) Zakona iz 1965. godine uspostavlja, u slučajevima gde postoji „dovoljno posrednih dokaza”, pretpostavka da imovina osobe za koju postoji sumnja da pripada nekoj kriminalnoj organizaciji, predstavlja imovinsku korist proisteklu iz nezakonitih aktivnosti ili da je stečena iz te imovinske koristi.

Svaki pravni sistem poznaje činjenične ili pravne pretpostavke. Konvencija, zapravo, u načelu ne zabranjuje takve pretpostavke. Međutim, pravo podnosioca pretpostavke na neometano uživanje njihove imovine podrazumeva postojanje delotvorne sudske garancije. Shodno tome, a imajući u vidu težinu primenjene mere, Sud mora razmotriti da li je postupak pred italijanskim sudovima pružio podnosiocima predstavke dovoljno mogućnosti da svoj slučaj izne-

su pred odgovarajuće organe vlasti (vidi *mutatis mutandis*, presudu u predmetu AGOSI, koji je naveden gore u tekstu, str. 18, stav 55).

U vezi s tim, Sud primećuje da je postupak za primenu preventivnih mera sproveden u prisustvu obe strane, pred tri stepena sudske vlasti – Okružnim sudom, Apelacionim sudom i Kasacionim sudom. Posebno, podnosioci predstavke su, prema instrukcijama koje su dali izabranom advokatu, bili u mogućnosti da upute primedbe i pruže dokaze koje oni smatraju nužnim, u cilju zaštite svojih interesa, što pokazuje da su poštovana prava odbrane.

Povrh toga, Sud primećuje da su italijanski sudovi bili onemogućeni da svoje odluke donesu samo na osnovu pukih sumnji, već su morali da ustanove i objektivno procene činjenice koje su strane iznele, te da ne postoji ništa u samim spisima predmeta što ukazuje na to da su oni proizvoljno vršili ocenu iznetih dokaza.

Upravo suprotno, italijanski sudovi su svoju odluku doneli na osnovu dokaza koji su pruženi protiv prvog podnosioca predstavke, koji su pokazali da je on bio u redovnom kontaktu sa članovima kriminalnih organizacija i da postoji značajan raskorak između njegovih finansijskih sredstava i legalnih prihoda. Domaći sudovi su takođe pažljivo analizirali finansijsku situaciju ostalih podnosilaca predstavke, kao i prirodu njihovih odnosa s prvim podnosiocem predstavke i zaključili da su oduzeta imovinska sredstva mogla da budu kupljena samo reinvestiranjem nezakonito stečenog profita g. Roka Arkurija i da njima *de facto* on upravlja, a da je zvanično prenošenje vlasništva ostalim podnosiocima predstavke predstavljalo samo pravni trik, osmišljen tako da se izbegne primena zakona na datu imovinu (vidi, *mutatis mutandis*, *Autorino v. Italy*, predstavka br. 39704/98, neobjavljena odluka Komisije od 21. maja 1998. godine).

Štaviše, preventivna svrha oduzimanja je opravdala svoju neodložnu primenu bez obzira na bilo kakvu žalbu (vidi presudu u predmetu *Raimondo*, koja je navedena gore u tekstu, str. 17, stav 30).

Budući da je tako, te uzimajući u obzir polje slobodne procene koje države imaju kada „regulišu korišćenje imovine u skladu sa opštim interesima”, naročito u kontekstu politike usmerene protiv kriminaliteta koja je osmišljena u cilju borbe protiv organizovanog kriminala, Sud zaključuje da mešanje u pravo podnosioca predstavke na neometano uživanje imovine nije bilo nesrazmerno legitimnom cilju kome se težilo (vidi presudu u predmetu *Raimondo*, koja je navedena gore u tekstu, str. 17, stav 30 i odluku Komisije u predmetu *M. v. Italy* koji je naveden gore u tekstu, str. 102).

Stoga sledi da se ova pritužba mora odbaciti kao očigledno neosnovana u smislu stavova 3 i 4, člana 35 Konvencije.

2. Podnosioci predstavke su se žalili na nepravličnost postupka za primenu preventivnih mera. Pozvali su se na stavove 1 i 3 člana 6 Konvencije, čiji relevantni delovi predviđaju sledeće:

„1. Svako, tokom odlučivanja o njegovim građanskim pravima i obavezama ili o krivičnoj optužbi protiv njega, ima pravo na pravičnu ... raspravu ... pred ...sudom ...

3. Svako ko je optužen za krivično delo ima sledeća minimalna prava:

(a) da u najkraćem mogućem roku, posebno i na jeziku koji razume, bude obavешten o prirodi i razlozima za optužbu protiv njega;

(b) da ima dovoljno vremena i mogućnosti za pripremanje odbrane;

(c) da se brani i lično ili putem branioca koga sam izabere ili, ako nema dovoljno sredstava da plati za pravnu pomoć, da ovu pomoć dobije besplatno, kada interesi pravde to zahtevaju;

(d) da ispituje svedoke protiv sebe ili da postigne da se oni ispitaju i da se obezbedi prisustvo i saslušanje svedoka u njegovu korist, pod istim uslovima koji važe za one koji svedoče protiv njega.”

Sud najpre mora da utvrdi da li su odredbe na koje se podnosioci pozivaju primenjive u ovom predmetu.

Sud ponavlja da se, prema sudskoj praksi institucija Konvencije, preventivne mere propisane italijanskim Zakonima iz 1956, 1965. i 1982. godine, koje ne uključuju ustanovljavanje krivice već su osmišljene tako da spreče izvršenje krivičnih dela, ne mogu uporediti sa krivičnom „sankcijom” (vidi presudu u predmetu *Raimondo*, koja je navedena gore u tekstu, str. 20, stav 43; presudu u predmetu *Ciulla v. Italy* od 22. februara 1989. godine, Series A br. 148, str. 17, stav 39; presudu u predmetu *Guzzardi v. Italy* od 6. novembra 1980. godine, Series A br. 39, str. 37, stav 100; i odluku Komisije u predmetu *M. v. Italy*, slučaj citiran gore u tekstu, str. 59, para. 94-98).

U skladu sa tim, postupak prema ovim odredbama nije uključivao „ustanovljavanje... krivične optužbe” (vidi presudu u predmetu *Raimondo*, koja je navedena gore u tekstu, str. 20, stav 43 i presudu u predmetu *Guzzardi*, koja je navedena gore u tekstu, str. 40, stav 108). Stoga se treći stav člana 6, koji se odnosi na prava lica koja su optužena za krivično delo, ne može primeniti na ovaj predmet.

Ostaje da se ustanovi da li se postupak koji je pokrenut protiv podnosilaca predstavke odnosio na „građanska prava i obaveze”, u smislu prvog stava člana 6.

Sud primećuje u vezi sa tim, da se član 6 odnosi na bilo koji postupak čija je suština „materijalne” (pecuniary) prirode i koji je zasnovan na navodnom kršenju prava koja su takođe materijalne prirode (vidi presudu u predmetu *Raimondo*, koja je navedena gore u tekstu, str. 20, stav 43 i presudu u predmetu *Editions Périscope v. France* od 26. marta 1992. godine, Series A br. 234-B, str. 66, stav 40).

Budući da je to slučaj i u ovom predmetu, stav 1 člana 6 je primenjiv na ovaj postupak u građansko-pravnom smislu.

Podnosioci predstavke su tvrdili da su odluke domaćih sudova donete na osnovu izvrtanja činjenica i na pogrešnoj primeni prava, da su bili onemogućeni da dokažu da je njihova imovina stečena zakonitim sredstvima, i da su organi vlasti, u svakom slučaju, prebacili teret dokazivanja tako što su pretpostavili da je predmetna imovina stečena nezakonitim putem. Tvrdili su da je ta pretpostavka bila izvedena na osnovu pukih sumnji a ne na dokazima koji su pruženi tokom postupka.

Sud ponavlja da nije na njemu da preuzme ulogu domaćih sudova. Pre svega je na domaćim organima vlasti, dakle na sudovima, da reše probleme tumačenja domaćih zakona i da procene činjenice (vidi, između brojnih ostalih izvora, presudu u predmetu *Brualla Gómez de la Torre v. Spain* od 19. decembra 1997. godine, *Reports and Judgments and Decisions* 1997–VIII, str. 2955, stav 31 i presudu u predmetu *Edificaciones March Gallego S.A. v. Spain* od 19. februara 1998. godine, *Reports* 1998-I, str. 290, stav 33). Nije zadatak Suda da svojom procenom činjenica zameni procene domaćih sudova ili da odluči da li su određeni elementi valjano uzeti kao dokazi, već da utvrdi da li je postupak u celini, uključujući i to na koji način su dokazi prikupljeni, bio pravičan (vidi, između brojnih ostalih izvora, presudu u predmetu *Doorson v. the Netherlands* od 26. marta 1996. godine, *Reports* 1996-II, str. 470, stav 67 i presudu u predmetu *Van Mechelen and Others v. the Netherlands* od 23. aprila 1997. godine, *Reports* 1997-III, str. 711, stav 50).

Kao što je Sud gore primetio, prema članu 1 Protokola br. 1, postupak za primenu preventivnih mera je sproveden u prisustvu obe strane, uz poštovanje prava odbrane pred sva tri stepena sudova. Ti sudovi nisu mogli da donesu zaključke na osnovu pukih sumnji i pružili su sveobuhvatno obrazloženje po svim pitanjima, što znači da je rizik od bilo kakve proizvoljnosti bio izbegnut.

Iz ovoga proizilazi da se ova pritužba mora odbaciti kao očigledno neosnovana, u skladu sa stavovima 3 i 4 člana 35 Konvencije.

IZ OVIH RAZLOGA SUD JEDNOGLASNO

Proglašava predstavku neprihvatljivom.

Erik FRIBERG
Sekretar

Kristos ROZAKIS
Predsednik

PREDMET
BATLER protiv UJEDINJENOG KRALJEVSTVA
(Predstavka br. 41661/98)

ODLUKA
27. jun 2007. godine

ČINJENICE

Podnosilac predstavke je državljanin Velike Britanije, rođen je 1956. godine i živi u Londonu, u Engleskoj. Njega pred Sudom predstavlja g. Keir Starmer (*Keir Starmer*), advokat, prema uputstvima gospode Hjumans (*Messrs Hughmans*), advokata iz Londona. Tuženu Državu predstavlja njen zastupnik, g. C. Vomersli (*C. Whomersley*) iz Ministarstva inostranih poslova i Komonvelta iz Londona.

A. Okolnosti predmeta

Činjenice predmeta, koje su stranke podnele, mogu se sažeti na sledeći način.

Podnosilac predstavke je okoreli kockar koji se kladi na konjske trke pa je u tu svrhu često pri sebi imao pozamašne količine gotovog novca. Osim dobitaka od klađenja, podnosilac predstavke je 1990. godine takođe nasledio od svog oca veliku sumu novca a 1992. godine imao je popriličnu zaradu od prodaje kuće koju je kupio i adaptirao.

Podnosilac predstavke navodi da nikada nije bio osuđivan za bilo kakva krivična dela u vezi s opojnim drogama i tvrdi da je nepravedno krivično gonjen i osuđen u vezi sa posedovanjem novca koji je ukraden iz jedne pošte 1985. godine. Osuđen je na pet godina zatvora, a na slobodu je pušten 1988. godine.

Kako bi izbegao plaćanje poreza na dobitak od klađenja koje se odvija van hipodroma, podnosilac predstavke je u julu 1994. godine odlučio da otvori račun pod lažnim imenom kod kladioničara koji je specijalizovan za vođenje kladioničarskog posla u okviru trkališta. Podnosilac predstavke je povremeno prisustvo-vao trkama i pri tom sa sobom nosio velike svote novca. Podnosilac predstavke tvrdi da mu je u julu 1994. godine za klađenje na raspolaganju bio iznos od preko 600.000 funti sterlinga, koji je uglavnom stečen dobitcima od klađenja.

Podnosilac predstavke je takođe koristio i račun svog kladioničara da bi uplaćivao opklade preko telefona. Takvo učestvovanje se smatra klađenjem koje se odvija van hipodroma, pa je stoga podlegalo oporezivanju. Pošto je ustanovio da bi mogao da izbegne plaćanje poreza na opklade van hipodroma tako što će se kladiti van zemlje kao nerezident, podnosilac predstavke je odlučio da kupi

nekretninu u Španiji i u tu svrhu je stupio u kontakt s jednim advokatom iz Španije.

Podnosilac predstavke je u tu svrhu za 23. septembar 1996. godine ugovorio u Španiji sastanak s advokatom. Posle sastanka, podnosilac predstavke je imao nameru da ode u Pariz, na trke.

Saznavši da je brat njegovog partnera, H., nameravao da ide na odmor u Španiju i pošto se bojao da sam nosi toliki novac, podnosilac predstavke je zamolio H. da mu učini uslugu i prenese 240,000 funti sterlinga u Španiju, na šta je ovaj pristao. Kako tvrdi podnosilac predstavke, želeo je da pogleda nekretnine na jugu Španije u rasponu cena od 40.000 do 150.000 funti sterlinga, a ostatak novca mu je bio potreban za trke u Parizu. Podnosilac predstavke se dogovorio da se sastane s H. u Španiji.

Carinski službenik je 17. juna 1996. godine u Portsmutu zaustavio H. koji je vozio iznajmljeni automobil. Upitan koliko gotovog novca nosi sa sobom, odgovorio je da nosi 500 funti sterlinga. U pretresu prtljažnika vozila koji je usledio pronađeno je 240.000 funti sterlinga u jednoj zelenoj torbi. H. je izjavio da taj novac pripada jednom njegovom prijatelju s kojim bi trebalo da se susretne u Španiji.

Predstavnici carinske službe su kasnije ispitivali H. u vezi s novcem. H. je izjavio da novac pripada podnosiocu predstavke, da ga je iznosio iz zemlje za račun podnosioca predstavke, da je dotični želeo da taj novac upotrebi kako bi kupio stan u Španiji, a da on putuje u Madrid i Barselonu.

Zaplenjeni novac je poslat na sudsko veštačenje a iznos od 239.010 funti sterlinga je deponovan u Midlend banci (*Midland Bank*), 20. septembra 1996. godine.

Podnosilac predstavke je stupio u kontakt sa carinskim organima kako bi povratio novac i 4. oktobra 1996. godine je dobrovoljno došao na razgovor u pratnji svog pravnog savetnika. Tom prilikom podnosiocu predstavke je rečeno da nije uhapšen. On je na postavljena pitanja odgovorio i dao dozvolu da se ispituju njegovi bankovni računi kao i račun koji je otvorio kod svog kladioničara.

Na zahtev Uprave carina, Osnovni sud (eng. *magistrates court* – sud prve instance koji postupa u predmetima za krivična dela manje težine; to nije porotni sud, odluke donosi sudija pojedinac, *magistrate judge*, prim. prev.) u Portsmutu je 19. septembra 1996. godine izdao nalog za zaplenu novca podnosioca predstavke, na osnovu člana 42(2) Zakona o nezakonitoj trgovini opojnim drogama iz 1994. godine. Još jedan nalog izdat je 17. oktobra 1996. godine.

Uprava carina je u februaru 1997. godine podnela zahtev, u skladu sa članom 43(1) Zakona iz 1994. godine, za oduzimanje 239.010 funti sterlinga koje su zaplenjene od podnosioca predstavke na osnovu činjenice da su carinski službenici smatrali da novac predstavlja, bilo posredno ili neposredno, imovinsku korist od nezakonitog prometa opojnim drogama i/ili da je bio namenjen u te svrhe. Osnovni sud u Portsmutu je 25. i 26. juna 1997. godine doneo rešenje o

oduzimanju pomenutog iznosa i naložio podnosiocu predstavke da plati troškove sudskog postupka.

Porotni krivični sud Krune (*Crown court*, porotni krivični sud koji postupuje u predmetima veće težine kao prvostepeni, predstavljajući i apelacionu instancu prema odlukama nižih sudova, prim. prev.) u Portsmutu je 2. i 3. oktobra 1997. godine razmatrao žalbu koju je podneo podnosilac predstavke. Sud je potvrdio rešenje o trajnom oduzimanju i izdao nalog za dodatni iznos koji podnosilac predstavke treba da plati na ime troškova.

Prema mišljenju podnosioca predstavke, Porotni sud nije zaključio da bi bilo on ili H. koristili taj novac za kupovinu opojnih droga već je, na osnovu standarda dokazivanja u građanskom pravu, zaključio da bi neka nepoznata treća strana koristila taj novac u tu svrhu. Država ukazuje na svoje stanovište da je Porotni sud zaključio da je taj novac bio namenjen za nedozvoljenu trgovinu opojnim drogama. Prema mišljenju Države, Porotni sud je zapazio da je novac bio donekle kontaminiran kanabisom i da je H. sa sobom u iznajmljenom automobilu imao raspored planiranog putovanja kroz Španiju do Malage. Država dalje primećuje da se veliki deo zaplenjenog novca sastojao od škotskih novčanica funti sterlinga, koje obično koriste trgovci drogom za finansiranje poslova u vezi s drogom koji se odvijaju u inostranstvu, kao i da je južna obala Španije poznata carinskim službenicima kao izvor velikog broja pošiljki droge koja je namenjena tržištu Ujedinjenog Kraljevstva. Država smatra, uzimajući u obzir jake posredne dokaze, da je Porotni sud zaključio da je objašnjenje podnosioca predstavke i H. o tome zašto je vršio prenos gotovog novca u Španiju, potpuno neosnovano. Stoga je Porotni sud izveo sledeći zaključak:

„Smatramo da je verovatnije da je novac bio korišćen za trgovinu drogom nego da ne bi bio korišćen u tu svrhu.”

Podnosilac predstavke primećuje da Porotni sud nije dao svoj komentar kojim bi ukazao na to ko bi tačno koristio novac za kupovinu droge.

Država takođe, u vezi s tvrdnjom podnosioca predstavke, ističe da je on 1994. godine na raspolaganju imao preko 600.000 funti sterlinga za potrebe kokanja (vidi gore u tekstu). Jedini dokaz u vidu dokumenata koji je podnosilac pružio u vezi sa svojim finansijama pokazuje da je on u periodu između 1991. i 1993. godine izgubio oko 160.000 funti sterlinga, zatim da je 1994. godine izgubio još 500.000 funti sterlinga, da bi 1995. godine izgubio još 11.000 funti sterlinga. Država navodi da podnosilac predstavke nije pružio bilo kakve dokaze kojima bi potkrepio svoje tvrdnje da je od 1994. godine ostvario značajne dobitke od kladenja u gotovom novcu. Prema tvrdnji Države, u vreme trajnog oduzimanja ovog novca podnosilac predstavke je primao socijalnu pomoć u iznosu od oko 47 funti sterlinga nedeljno.

B. Relevantno domaće pravo

Član 42(1) Zakona o nezakonitoj trgovini opojnim drogama iz 1994. godine predviđa sledeće:

„Carinik ili policajac mogu zapleniti, i u skladu s ovim članom, zadržati novac koji se unosi ili iznosi iz Ujedinjenog Kraljevstva ako –

(a) ta svota nije manja od propisanog iznosa – i

(b) osnovano sumnja da taj novac predstavlja bilo neposrednu ili posrednu imovinsku korist nekog lica koja je stečena nezakonitom trgovinom drogom ili je namenjena od strane nekog lica za nezakonitu trgovinu opojnom drogom.”

Izraz „iznosi” ima prošireno značenje i obuhvata gotov novac „koji se donosi u bilo koje mesto u Ujedinjenom Kraljevstvu u cilju njegovog iznošenja” (član 48(1)). Propisani iznos iz člana 42(1)(a) iznosi 10.000 funti sterlinga.

Član 42(2) tog Zakona predviđa:

„Novac koji je zaplenjen, u skladu s ovim članom, ne može se zadržavati duže od 48 sati, osim ako dalje zadržavanje tog novca nije odobreno rešenjem koje donosi sudija za prekršaje...; i takvo se rešenje ne može doneti ako se sudija ... ne uveri da

(a) postoji opravdana sumnja pomenuta u gore navedenom stavu (1); i

(b) je dalje zadržavanje oduzetog gotovog novca opravdano dok se dalje ispita njegovo poreklo ili nastanak, ili se nekoj instituciji (bilo u Ujedinjenom Kraljevstvu ili negde drugde) pruži razlog za pokretanje krivičnog postupka protiv bilo kog lica za krivično delo s kojim je dati novac povezan.”

Rešenje ne može biti doneto za period duži od tri meseca (član 42(3)), ali sud može doneti novo rešenje pod uslovom da ukupno vreme zadržavanja ne prelazi dve godine od dana donošenja prvog naloga (član 42(3)). Ovo ovlašćenje se može upotrebiti čak i onda kada krivični postupak nije pokrenut (niti se isti razmatra) protiv nekog lica za krivično delo u vezi s nezakonitim prometom drogama u pogledu zaplenjenog novca.

Lice kome je novac zaplenjen, ili lice u čije se ime novac iznosi ili unosi, može se obratiti Osnovnom sudu sa zahtevom za vraćanje novca zbog nepostojanja razloga za sumnju da novac u pitanju predstavlja bilo posrednu ili neposrednu imovinsku korist nekog lica stečenu nezakonitom trgovinom opojnom drogom (članovi 42(6)(2) i (1)). U slučajevima kada se podnese zahtev za oduzimanje novca, suma koja je zaplenjena i zadržana ne sme se vratiti sve do okončanja relevantnih postupaka (i na ovaj način se poništava ograničenje od dve godine, koje je predviđeno članom 42(3)).

Član 43 Zakona predviđa:

„(1) Osnovni sud ... može naložiti trajno oduzimanje gotovog novca koji je zaplenjen u skladu sa članom 42 ovog Zakona ako se, po zahtevu koji je podnet za vreme dok je novac zaplenjen po nalogu u skladu s tim članom, uveri da taj novac posredno ili neposredno predstavlja imovinsku korist nekog lica, koja je proistekla iz nezakonite trgovine opojnom drogom, ili je namenjena od strane nekog lica za korišćenje u trgovini opojnom drogom.

...

(3) Neophodni nivo dokaza u postupku na osnovu podnetog zahteva, u skladu s ovim članom, je onaj koji se primenjuje na građanski postupak; može se do-

neti rešenje u skladu s ovim članom, bez obzira da li je postupak pokrenut protiv nekog lica za krivično delo koje je povezano s tim novcem.”

Direktni dokazi nisu potrebni da bi se ustanovilo da je novac zaplenjen, u skladu sa članom 42 Zakona iz 1994. godine, i da predstavlja materijalnu dobit od nezakonite trgovine opojnom drogom ili da je namenjen za korišćenje prilikom nezakonite trgovine opojnom drogom. Sud može da izvuče zaključke iz posrednih dokaza, sve dok su ti dokazi dovoljni za iznošenje predmeta na osnovu nužnog nivoa dokaza koji je potreban u građanskom pravu, odnosno na osnovu ravnoteže između različitih verovatnoća. Prema domaćoj sudskoj praksi, ovo je jedan fleksibilan test koji bi trebalo prilagoditi kako bi zadovoljio prirodu i ozbiljnost iznetih tvrdnji (vidi *Re H* [1996] AC 563, *per* Lord Nikols (*Nicholls*)).

Pravni teret dokazivanja je na nadležnim organima vlasti koji zahtevaju zaplenu ili donošenje rešenja o trajnom oduzimanju.

Žalba protiv naloga za oduzimanje koju je izdao Osnovni sud podnosi se Porotnom sudu. Žalbe Porotnom sudu razmatraju se na ročištu pred tim sudom. Strana u postupku može da podnese Osnovnom sudu zahtev za izdavanje naloga za korišćenje zaplenjenog i zadržanog novca, kako bi platila pravno zastupanje u žalbenom postupku pred Porotnim sudom (član 44(4)).

Strana u postupku koja želi da uloži žalbu protiv odluke Porotnog suda o trajnom oduzimanju, može da uloži žalbu Višem sudu (*High court* – uz *Crown court* i *Court of Appeal* predstavlja sudsku instancu koja postupa u krivičnim predmetima najvećeg značaja i težine. U njemu postoje tri sudska odeljenja i najčešće postupa sudija pojedinac, osim u odeljenju „Kraljičinog veća”, gde predmete razmatra veće sastavljeno od dvojice ili više sudija, prim. prev.), radi odlučivanja o primeni prava na date činjenice. Viši sud može preinačiti odluku Porotnog suda, na osnovu žalbe koja mu je upućena radi odlučivanja o primeni prava na date činjenice, ako je ta odluka zasnovana na pogrešnoj primeni prava ili predstavlja prekoračenje nadležnosti (član 28(1) Zakona o Vrhovnom sudu iz 1981. godine). Strana u postupku se takođe može obratiti Višem sudu, putem zahteva za sudsko preispitivanje, u cilju poništavanja odluke Porotnog suda na osnovu utvrđenih razloga javnog prava, uključujući i pogrešnu primenu materijalnog prava, procesnu nepravilnost ili nelogičnost (član 29 Zakona o Vrhovnom sudu iz 1981. godine). Žalba protiv odluke Višeg suda može se potom podneti (uz dozvolu suda) Apelacionom sudu, a zatim Domu lordova.

PRITUŽBE

1. Podnosilac predstavke se u skladu sa stavom 2 člana 6 Konvencije žalio da je postupak zaplene, zadržavanja i trajnog oduzimanja imovine, u skladu sa članovima 42 i 43 Zakona o nezakonitoj trgovini opojnom drogom iz 1994. godine, povredio njegovo pravo da bude smatran nevinim dok se ne dokaže suprotno, budući da je na njemu bio teret da dokaže, van svake osnovane sumnje (što predstavlja standard dokazivanja u krivičnom postupku), da dati novac nije bio povezan s nelegalnim prometom opojnih droga, dok su organi vlasti morali

samo da pruže dokaz na osnovu veće verovatnoće (što predstavlja standard dokazivanja u građanskom postupku) da je novac koji mu je oduzet predstavljao imovinsku korist nekog lica, koja je proistekla iz nezakonitog prometa opojnom drogom, ili da je taj novac bio namenjen od strane nekih lica za korišćenje u trgovini opojnom drogom.

U vezi s gore navedenim tvrdnjama, podnosilac predstavke naglašava da su predmetni postupci krivične prirode i kao takvi trebalo bi da podrazumevaju zaštitne mere koje pruža krivični postupak.

2. Podnosilac predstavke dalje tvrdi da činjenice predmeta takođe otkrivaju kršenje člana 1 Protokola br 1 Konvencije, budući da je on, kao nedužna strana, lišen uživanja svog novca koji je bio oduzet primenom spornih odredbi, a da pri tom nije imao pravo na garancije koje su sadržane u krivičnom pravu u pogledu tereta i standarda dokazivanja, u odsustvu bilo kakvog opravdanja zasnovanog na javnom interesu.

3. Podnosilac predstavke konačno navodi da on ne raspolaže bilo kakvim delotvornim pravnim sredstvom kojim bi osporio trajno oduzimanje novca, što predstavlja kršenje člana 13 Konvencije.

PRAVO

Podnosilac predstavke smatra da su zaplena, zadržavanje i trajno oduzimanje imovinske koristi u skladu sa članovima 42 i 43 Zakona o nezakonitoj trgovini opojnom drogom iz 1994. godine (u daljem tekstu Zakon iz 1994. godine) povredili njegovu pravo da bude smatran nevinim, što predstavlja kršenje stava 2 člana 6 Konvencije koji glasi:

„Svako ko je optužen za krivično delo smatraće se nevinim sve dok se ne dokaže njegova krivica na osnovu zakona.”

A. Prethodni prigovor Države: sua pravna sredstva nisu bila iscrpljena

Država traži od Suda da predstavku proglasi neprihvatljivom usled toga što podnosilac predstavke nije iscrpeo sva domaća pravna sredstva. Prema tvrdnjama Države, ako je argument podnosioca predstavke da je teret dokazivanja bio obrnut tokom postupka pred Porotnim sudom, podnosilac predstavke je mogao da se žali Višem sudu radi odlučivanja o primeni prava na utvrđene činjenice. Takođe je mogao i da zatraži sudsko preispitivanje. Isto tako, podnosilac predstavke je mogao da se žali na to da nije postojalo dovoljno dokaza koji bi sudu omogućili da zaključi da su carinski službenici oformili svoj slučaj prema neophodnom standardu dokazivanja.

Podnosilac predstavke navodi kao odgovor da tokom rasprave pred Porotnim sudom nije otkrivena bilo kakva pogrešna primena zakona, koja bi se mogla osporiti putem podnošenja zahteva za preispitivanje primene prava na utvrđene činjenice ili putem sudskog preispitivanja. On nije naglasio da se njegova pri-

tužba odnosi na primarno zakonodavstvo i način na koji su odredbe prava bile primenjivane na njegovu štetu.

Sud podseća da, prema ustaljenoj sudskoj praksi, jedina pravna sredstva koja prema članu 35 Konvencije moraju biti iscrpljena jesu ona koja se odnose na navodna kršenja a koja su istovremeno dostupna i dovoljna. Postojanje takvih sredstava mora biti dovoljno izvesno, ne samo u teoriji već i u praksi, i u suprotnom neće imati potrebnu dostupnost i delotvornost. Na tuženoj Državi je da ustanovi da li su različiti uslovi zadovoljeni (vidi, između ostalih izvora, presudu u predmetu *Vernillo v. France* od 20. februara 1991. godine, Series A br. 198, strane 11-12, stav 27).

Sud primećuje da suština pritužbe podnosioca predstavke leži u tome da se relevantno domaće zakonodavstvo ne odnosi prema postupcima trajnog oduzimanja kao postupcima u kojima treba utvrditi krivičnu optužbu, s posledicama koje to povlači po primenu procesnih garancija sadržanih u članu 6 Konvencije, naročito u pogledu prava da bude smatran nevinim dok se ne dokaže suprotno. Iako su pravna sredstva koja pominje Država mogla pružiti podnosiocu predstavke mogućnost da ospori odluku o trajnom oduzimanju novca, zato što je to bilo protivno dokazima ili delimično nezakonito, Sud nije ubeđen da bi mu ova pravna sredstva pružala bilo kakvu šansu za uspeh. Pre svega, malo je verovatno da bi Viši sud po zahtevu za sudsko preispitivanje ili po žalbi uloženoj radi ispitivanja primene prava na date činjenice, izmenio činjenice koje je ustanovio Porotni sud ili izmenio procenu dokaza koju je dao taj sud. Drugo, podnosilac predstavke je naveo da u postupku pred Porotnim sudom nije utvrđena greška u primeni prava niti su donete odluke na bilo koji način bile *ultra vires* da podrazumevaju podnošenje zahteva Višem sudu putem postupka sudskog preispitivanja. Treće i još značajnije jeste da Viši sud, bilo u datom predmetu ili u postupku sudskog preispitivanja, ne bi razmatrao osporavanje postupka dokazivanja koje predviđa Zakon iz 1994. godine.

Iz tog razloga, Sud odbacuje prethodni prigovor Države.

B. Primenjivost člana 6 Konvencije u krivičnopravnom smislu

Država navodi da se postupak, u skladu sa članovima 42 i 43 Zakona iz 1994. godine, klasifikuje kao „građanski” u domaćem pravu. Ovu klasifikaciju potvrđuje sudska praksa domaćih sudova. Oni tvrde da se u vezi s tim sledeći razlozi moraju imati na umu: odredbe ne daju carinskim službenicima ili bilo kojim drugim organima vlasti nadležnost da lišavaju slobode neko lice; njihova primena ne mora da uključuje bilo kakve navode o krivičnom postupanju i one nisu sporedna sredstva ili sredstva koja zavise od krivičnog gonjenja ili od osuđujuće presude; sudovi nemaju ovlašćenje da izreknu bilo kakvu novčanu ili zatvorsku kaznu; nalog za zadržavanje ili oduzimanje ne može da rezultira time da bilo kojoj stranci u postupku zatvorska osuda bude upisana u kaznenu evidenciju. Država nalazi uporište za svoje stanovište u presudi Suda u predmetima

AGOSI v. the United Kingdom (presuda od 24. oktobra 1986. godine, Series A br. 108) i *Air Canada v. the United Kingdom* (presuda od 13. jula 1995. godine, Series A br. 316).

Država naglašava da se ni jedno lice kome je novac zaplenjen i trajno oduzet ne optužuje za „krivično delo”, i da domaće pravo ne smatra krivičnim delom nameru da se novac koristi za nezakonit promet opojnih droga ili nameru da ga treće lice koristi u te svrhe u njegovo ime. Rešenje o trajnom oduzimanju koje je doneto protiv podnosioca predstavke predstavljalo je preventivnu meru. Domaći sudovi nisu zaključili da je podnosilac predstavke počinio krivično delo a pretpostavljena veza između oduzetog novca i kriminalnih aktivnosti nije dovoljna da bi postupak oduzimanja imao presudan značaj u utvrđivanju da li se radi o krivičnoj optužbi. Rešenje o trajnom oduzimanju se stoga ne može smatrati krivičnom sankcijom ili kaznom. Štaviše, ne može se reći da činjenica da je protiv podnosioca predstavke izdat nalog za plaćanje sudskih troškova predstavlja krivičnu sankciju. Nalog za plaćanje sudskih troškova predstavlja sastavni deo građanskog postupka u Ujedinjenom Kraljevstvu i njime se naprosto zahteva da strana koja je spor izgubila plati deo troškova postupka strane koja je spor dobila.

Podnosilac predstavke ne spori argument Države da postupak trajnog oduzimanja treba da bude klasifikovan kao „građanski” u domaćem pravu. Međutim, podnosilac ukazuje na činjenicu da su domaći sudovi u poslednje vreme određene stvari počeli da tretiraju na način kao da je reč o „krivičnoj optužbi” (na primer procenu kazne za porez na prihod koja je do tada bila klasifikovana kao građanska), iako određeni razlozi koje pominje Država nisu prisutni. Podnosilac predstavke dalje smatra da bi činjenične okolnosti koje leže u osnovi gore pomenutih presuda u predmetima *AGOSI* i *Air Canada* trebalo razgraničiti od ovog predmeta.

U podnesku podnosioca predstavke se navodi da iako je Država u pravu u svojoj tvrdnji da se rešenje o trajnom oduzimanju može doneti nezavisno od bilo kakvog utvrđivanja elemenata krivičnog dela, sud, bez obzira, mora prilikom odlučivanja o eventualnom izdavanju rešenja o oduzimanju u datim okolnostima da analizira da li je to lice planiralo da u budućnosti koristi ta sredstva za aktivnosti u vezi s prometom opojnih droga.

Podnosilac predstavke takođe osporava stav Države da je rešenje o oduzimanju preventivna a ne kaznena mera. U vezi s tim, podnosilac podseća da je Sud u predmetu *Phillips v. the United Kingdom* (br. 41087/1998 od 5. jula 2001.) zaključio da je rešenje o trajnom oduzimanju bilo deo procesa izricanja kazne, pa samim tim i kaznena norma po svojoj prirodi.

Sud zapaža da krivične optužbe nikada nisu bile podignute protiv podnosioca predstavke niti protiv bilo kog drugog lica u ovom predmetu. Podnosilac predstavke tvrdi da trajno oduzimanje novca zapravo predstavlja tešku krivičnu sankciju, koja je izrečena u odsustvu procesnih garancija koje su mu na raspolaganju u skladu sa članom 6 Konvencije, naročito njegovog prava da bude smatran nevinim dok se njegova krivica ne dokaže u skladu sa zakonom.

Takav stav Sud ne prihvata. Po njegovom mišljenju, rešenje o trajnom oduzimanju jeste bila preventivna mera i ne može se porediti sa krivičnom sankcijom, budući da je njena namera bila da iz opticaja povuče novac za koji se smatralo da je povezan s međunarodnom trgovinom zakonom zabranjenih opojnih droga. Iz toga sledi da postupak koji je doveo do donošenja rešenja nije uključivao „utvrđivanje... krivičnog dela (vidi presudu u predmetu *Raimondo v. Italy* od 22. februara 1994. godine, Series A br. 281-A, str. 20, stav 43; i skorije, *Arcuri and Others v. Italy* (br. 54024/99, odluka o neprihvatljivosti od 5. jula 2001; *Riela v. Italy* (br. 52439/99, odluka o neprihvatljivosti od 4. septembra 2001. godine). Sud dalje primećuje da oslanjanje podnosioca predstavke na gore pomenutu presudu u predmetu *Phillips* ne čini uverljivijim njegov argument o primenjivosti člana 6 u krivičnom smislu na postupak oduzimanja. Sporno rešenje o trajnom oduzimanju u tom predmetu usledilo je iz krivičnog gonjenja podnosioca predstavke, njegovog suđenja i konačne osude u vezi s optužbom za uvoz zabranjenih droga. Ovo nije bio razlog za utvrđivanje drugih ili novih optužbi protiv podnosioca predstavke. Sud je u predmetu *Phillips* zaključio da je rešenje o trajnom oduzimanju analogno s postupkom izricanja kazne (*ibid.* stavovi 34 i 39) i u tom smislu podlegao je primeni člana 6 Konvencije. Kao što je prethodno rečeno, okolnosti ovog predmeta su drugačije.

Sud takođe primećuje da je u presudi u predmetu *Phillips* ovaj Sud pridao značaj činjenici da svrha rešenja o trajnom oduzimanju u tom slučaju nije bila da se podnosilac predstavke osudi ili oslobodi i da donošenje rešenja o trajnom oduzimanju nije imalo bilo kakve implikacije po njegovu kaznenu evidenciju (*ibid.* stav 34). Sud smatra da su ovo takođe relevantni razlozi da zaključi da se član 6 u krivičnom smislu ne odnosi na postupak trajnog oduzimanja imovine u ovom predmetu.

Sud nalazi dodatnu potvrdu za ovaj svoj zaključak u gore pomenutim presudama, u predmetima *Air Canada* i *AGOSI*. Za ishod odlučivanja pitanja primenjivosti u ovom predmetu Sud ne smatra presudnim činjenicu što je u predmetu *Air Canada* kompanija podnosilac predstavke svojim sopstvenim nemarkom sebe izložila opasnosti od zaplene jedne od njenih letelica ili što je krivično delo krijumčarenja opojnih droga počinjeno korišćenjem njene letelice ili što su, kao što je slučaj u predmetu *AGOSI*, treće strane krivično gonjene i osuđene za krivična dela u vezi sa trajno oduzetom imovinom. U svojoj presudi u predmetu *Air Canada* Sud nije pridavao značaj ovim razlozima već se odlučio da umesto toga naglasi činjenicu da nikada nije podignuta krivična optužba protiv kompanije podnosioca predstavke i da zakonska odredba na osnovu koje joj je letelica zaplenjena predviđa proces *in rem* u pogledu svakog prevoznog sredstva korišćenog za krijumčarenje (*ibid.* strane 19-20, stav 52). Slično tome, Sud je u presudi u predmetu *AGOSI* smatrao da to što je činjenica da mere koje su posledica nekog dela zbog koga su treća lica krivično gonjena imala negativan uticaj na imovinska prava kompanije *AGOSI*, „ne može samo po sebi dovesti do zaključka da se, tokom sudske postupka na koji je uložena žalba, bilo kakva „krivična optužba“, za potrebe člana 6, može smatrati pokrenutom protiv kompanije podnosioca predstavke“ (*ibid.*, str. 22, stav 65).

Iz toga sledi da je ova pritužba nespojiva *ratione materiae* s odredbama Konvencije, u smislu stava 3 člana 35 Konvencije, i mora se odbaciti, u skladu sa stavom 4 člana 35.

Sud primećuje da su strane dale primedbe u vezi s poštovanjem člana 6. Sud takođe smatra da su ove primedbe primerenije u kontekstu pritužbe podnosioca predstavke, u skladu sa članom 1 Protokola br. 1 i članom 13 Konvencije.

C. Član 1 Protokola br. 1

Podnosilac predstavke smatra da je trajno oduzimanjem novca, što predstavlja kršenje njegovih prava u skladu sa članom 6, došlo do povrede njegovih prava u skladu sa članom 1 Protokola br. 1 Konvencije, koji predviđa:

„Svako fizičko i pravno lice ima pravo na neometano uživanje svoje imovine. Niko ne može biti lišen svoje imovine, osim u javnom interesu i pod uslovima predviđenim zakonom i opštim načelima međunarodnog prava.

Prethodne odredbe, međutim, ni na koji način ne utiču na pravo Države da primenjuje zakone koje smatra potrebnim da bi regulisala korišćenje imovine u skladu s opštim interesima ili da bi obezbedila naplatu poreza ili drugih dažbina ili kazni.”

Država navodi da je mešanje u imovinska prava podnosioca predstavke predviđeno zakonom, da se time teži legitimnom cilju i da je postignuta prava ravnoteža između opšteg interesa i interesa podnosioca predstavke. U vezi s drugom tvrdnjom, Država zapaža da je podnosilac predstavke mogao da ospori rešenje o trajnom oduzimanju u akuzatorskom postupku, najpre pred Osnovnim sudom u Portsmutu a zatim i pred Porotnim sudom. Po mišljenju Države, ne može doći do kršenja pretpostavke nevinosti primenom standarda dokaza koji se zasniva na većoj verovatnoći, naročito zbog toga što je takav test fleksibilan i može se prilagoditi okolnostima datog slučaja – čak do te mere da zahteva uverljive dokaze pre nego što dokaže stvari na osnovu veće verovatnoće. Drugo, sudska praksa Suda jasno ukazuje da je dozvoljeno smatrati krivične optužbe dokazanim, primenom pretpostavki činjenica ili pravne norme, pod uslovom da se te pretpostavke drže u razumnim okvirima. Shodno tome, po mišljenju Države, podjednako mora biti prihvatljivo napustiti krivični standard dokazivanja primenom fleksibilnog standarda dokazivanja zasnovanog na većoj verovatnoći, naravno u razumnim okvirima, kao što je to slučaj i u ovom predmetu, čak možda i više imajući u vidu činjenicu da je dati postupak građansko-pravne prirode. U vezi s drugim, Država naglašava da je primena pomenutog standarda u potpunosti dosledna, s potrebom da se vodi borba protiv trgovine opojnim drogama, da se spreči ostvarivanje zarade u novcu od trgovine opojnim drogama i da se taj novac ne koristi u cilju dalje trgovine opojnim drogama.

Podnosilac predstavke smatra da se trajno oduzimanje novca nevinosti strani ne može opravdati bez krivičnih garancija u pogledu tereta dokazivanja i standarda dokaza i uz pomoć dokaza koji bi u krivičnom postupku bili neprihvatljivi. Podnosilac predstavke tvrdi da je namera Zakona iz 1994. godine takva da dovodi do faktičkog prebacivanja tereta dokazivanja, što predstavlja kršenje

stava 2 člana 6. Budući da se radi o građansko-pravnom postupku, ne mora se pozivati na neposredne dokaze u vezi s korišćenjem novca već se može osloniti na indirektno dokaze i zahtevati od nekog lica da objasni njegovo poreklo i kako je on stečen.

Sud primećuje da Država ne spori da je zaplena i trajno oduzimanje novca podnosioca predstavke predstavljalo mešanje u neometano uživanje njegove imovine. Sud dalje podseća na svoju ustanovljenu sudsku praksu o strukturi člana 1 Protokola br. 1 i načinu na koji bi trebalo primenjivati tri pravila koja su sadržana u toj odredbi (vidi gore pomenutu presudu u predmetu *AGOSI* (str. 17, stav 48) i presudu u predmetu *Air Canada* (str. 15, stavovi 29-30)). Iako primećuje da je podnosilac predstavke trajno lišen svog novca sprovođenjem rešenja o trajnom oduzimanju, ipak smatra da sporno mešanje treba da bude razmotreno s tačke gledišta prava Države „da primenjuje takve zakone koje smatra potrebnim da bi regulisala korišćenje imovine u skladu s opštim interesima”, takozvano „treće pravilo” (vidi gore pomenutu presudu u predmetu *AGOSI* (str. 15, stav 51 *et seq*; i u pogledu neodređene mere trajnog oduzimanja u gore pomenutoj odluci u predmetu *Riela*).

U vezi s pitanjem da li je mešanje u imovinska prava podnosioca predstavke bilo u skladu sa zahtevima člana 1 Protokola br. 1, Sud primećuje da je to trajno oduzimanje izvršeno u skladu sa i prema odredbama relevantnih članova Zakona iz 1994. godine. Dakle, mešanje je bilo u skladu s domaćim pravom tužene Države. Podnosilac predstavke ovo nije osporavao.

Podnosilac predstavke takođe nije osporavao razloge javnog interesa koji su doveli do izdavanja naloga za oduzimanje. Sud smatra, uzimajući u obzir nameru Zakona iz 1994. godine, da nema sumnje da je zaplena i konačno oduzimanje novca podnosioca predstavke u skladu s opštim interesom u borbi protiv međunarodne trgovine opojnim drogama.

Sud će dalje razmotriti da li je postojala neophodna srazmera između sredstava koje su koristili organi vlasti kako bi obezbedili opšti interes zajednice u iskorenjivanju trgovine opojnim drogama i zaštite osnovnih prava podnosioca predstavke na neometano uživanje svoje imovine. Prilikom procene toga da li je postignuta odgovarajuća ravnoteža između tih interesa, Sud primećuje da se mora uzeti u obzir široko polje slobodne procene koje tužena Država uživa prilikom formulisanja i primene mera politike u ovoj oblasti. Sud je i te kako svestan problema s kojima se Visoke strane ugovornice suočavaju kada ulažu napore u borbi protiv štete koju njihovim društvima nanosi opojna droga koja dolazi iz inostranstva i shvata da primena oštrih mera protiv lica umešanih u nezakonitu trgovinu opojnim drogama, uključujući tu i one koji drogu prenose, predstavljaju opravdani odgovor na ovu pošast (vidi predmet *D. v. the United Kingdom* od 2. maja 1997. godine, *Reports of Judgments and Decisions* 1997-III, strane 791-792, stav 46).

Sud primećuje da su ovlašćenja carinskih organa ograničena uslovima koje predviđa Zakon iz 1994. godine. Oni nisu imali potpunu slobodu da podnosiocu predstavke zaplene i trajno oduzmu novac. Vršenje njihovih ovlašćenja

podlegalo je sudskom nadzoru, naročito obaveza da uvere Osnovni sud u osnovanost njihovog mišljenja da je taj novac bio povezan s nezakonitom trgovinom opojnim drogama. Pri tom, podnosilac predstavke je imao mogućnost da se održi ponovna rasprava po njegovoj žalbi podnetoj Porotnom sudu.

Podnosilac predstavke osporava pravičnost ovog postupka budući da je na njemu, a ne na carinskim organima, sve vreme bio teret dokazivanja. Što se ovog argumenta tiče, Sud podseća da u krivičnom postupku protiv okrivljenog nije nespojivo sa zahtevima pravičnog suđenja da se teret dokazivanja prebaci na odbranu (vidi u vezi sa zaključcima koji su izvučeni iz ćutanja optuženog, *Condrón v. the United Kingdom*, (br. 35718/97, stav 56, ECHR 2000-IX); niti je pravičnost suđenja dovedena u pitanja time što se tužilaštvo oslanjalo na pretpostavke činjenica ili pravne norme koji idu na štetu optuženom, pod uslovom da su te pretpostavke u razumnim granicama koje u obzir uzimaju značaj onoga što je u pitanju i zalažu se za prava odbrane (vidi presudu u predmetu *Salabiaku v. France* od 7. oktobra 1988. godine, Series A, br. 141-A, str. 16, stav 28 *in fine*; presudu u predmetu *Pham Hoang v. France* od 25. septembra 1992. godine, Series A br. 243, str. 21, stav 33). Ovi uslovi moraju *a fortiori* da se primenjuju na postupak trajnog oduzimanja u ovom predmetu, postupak koji nije obuhvatao utvrđivanje „krivičnih optužbi” protiv podnosioca predstavke.

Treba istaći da su carinski organi morali da daju argumente za trajno oduzimanje novca podnosiocu predstavke. Oni su se u tu svrhu oslanjali na veštačenja i posredne dokaze. Podnosilac predstavke je, uz pomoć advokata, bio u mogućnosti da ospori pouzdanost ovih dokaza prilikom usmenih rasprava pred Osnovnim sudom u Portsmutu, a zatim i pred Porotnim sudom. Podnosilac predstavke ni u jednoj fazi nije bio suočen s pretpostavkama činjenica ili pravne norme koje se nisu mogle pobiti. Na podnosiocu predstavke je bilo da pruži dokaze u vidu dokumenata i usmenih svedočenja, kako bi uverio domaće sudove u legitimnost njegove posete Španiji, u istinitost razloga zbog kojih je tako veliku sumu novca iznosio iz zemlje u prtljažniku automobila kao i u poreklo tog novca. Sud se uverio da su domaći sudovi odvagali dokaze koji su im pruženi, pažljivo ih procenili i rešenje o trajnom oduzimanju doneli na osnovu tih dokaza. Domaći sudovi nisu pribegli tome da se automatski pozovu na pretpostavke koje su stvorene relevantnim odredbama Zakona iz 1994. godine i nisu ih primenjivali na način koji bi bio nespojiv s uslovima potrebnim za sprovođenje pravičnog postupka pred sudom. Domaći sudovi nisu prihvatili objašnjenja podnosioca predstavke. Nije na Sudu da poriče taj zaključak.

Uzimajući u obzir ove razloge, Sud smatra da način na koji je novac podnosioca predstavke trajno oduzet ne predstavlja nesrazmerno mešanje u njegovo pravo na neometano uživanje imovine, niti, imajući u vidu široko polje slobodne procene koje tužena Država ima u ovoj oblasti, da nije postignuta valjana ravnoteža između poštovanja njegovih prava u skladu sa članom 1 Protokola br. 1 i opšteg interesa zajednice.

Iz toga sledi da je ova pritužba očigledno neosnovana i da mora biti odbacena u skladu sa stavovima 3 i 4 člana 35 stavovi Konvencije.

D. Član 13 Konvencije

Podnosilac predstavke se dalje žalio da mu je uskraćen delotvorni pravni lek, što predstavlja kršenje člana 13 Konvencije, koji predviđa sledeće:

„Svako kome su povređena prava i slobode predviđeni u ovoj Konvenciji ima pravo na delotvoran pravni lek pred nacionalnim vlastima, bez obzira na to da li su povredu izvršila lica koja su postupala u službenom svojstvu.”

Država tvrdi da je podnosilac predstavke bio u mogućnosti da ospori zaplenu svog novca pred domaćim sudovima. Da je u tome uspeo, sudovi bi imali ovlašćenja da nalože da se njegov novac oslobodi i da mu se isplati zajedno s prispealom kamatom.

Sud je već primetio da su postupci vođeni pred Osnovnim sudom u Portsmutu i pred Porotnim sudom dali podnosiocu predstavke dovoljno mogućnosti da ospori dokaze iznete protiv njega i da ospori donošenje rešenja o trajnom oduzimanju. Sud smatra da je način na koji su ovi postupci vođeni garantovao podnosiocu predstavke delotvoran pravni lek u pogledu njegove pritužbe u skladu sa članom 1 Protokola br. 1.

Iz toga dakle proizilazi da je ova pritužba očigledno neosnovana i da se mora odbaciti, u skladu sa stavovima 3 i 4 člana 35 Konvencije.

IZ TIH RAZLOGA, SUD VEĆINOM GLASOVA

Proglašava predstavku neprihvatljivom.

Vinsent BERGER
Sekretar

Džordž RES
Predsednik

PREDMET
C.M. protiv FRANCUSKE
(Predstavka br. 28078/95)

ODLUKA
26. jun 2001. godine

ČINJENICE

Podnosilac predstavke, C. M., je građanin Francuske, rođen je 1939. godine i živi u Gran Sinu u Francuskoj. Njega pred Sudom zastupa g. V. Vatel (*Wattel*), advokat koji radi u Lilu.

A. Okolnosti slučaja

Činjenice predmeta, onako kako su ih iznele strane u postupku, mogu se rezimirati na sledeći način.

Podnosilac predstavke je vlasnik privatnog motornog vozila koje je on koristio i tokom svojih profesionalnih aktivnosti, na osnovu dozvole koju je 1. oktobra 1991. godine dobio od regionalnog direktora za industriju, istraživanje i životnu sredinu.

Sin podnosioca predstavke je u pratnji jednog prijatelja 22. septembra 1994. godine vozio pomenuti automobil, kada je zaustavljen zbog carinske kontrole. Carinski službenici su tom prilikom kod njih pronašli devetnaest grama heroína, na šta su sin podnosioca predstavke i njegov prijatelj priznali da su išli u Holandiju da bi nabavili drogu namenjenu njihovoj ličnoj upotrebi.

Krivični sud u Lilu je 23. septembra 1994. godine osudio sina podnosioca predstavke za krijumčarenje opojne droge i njeno korišćenje. Sud je takođe naložio carinskim organima vlasti da oduzmu vozilo koje je korišćeno za krijumčarenje opojne droge. Sin podnosioca predstavke je podneo žalbu protiv presude koja se odnosi samo na trajno oduzimanje vozila.

Apelacioni sud u Dueju je 18. januara 1995. godine potvrdio presudu kojom se nalaže trajno oduzimanje automobila iz sledećih razloga:

„Vozilo je zaplenjeno na zakonit način, shodno članu 323 Zakona o carinama.

Shodno članu 414 Zakona o carinama, svaka vrsta krivičnog dela krijumčarenja zabranjene robe za posledicu ima oduzimanje vozila kojim je vršeno krijumčarenje.

Kada god da je krivično delo počinjeno, ono za sobom povlači oduzimanje (Kasacioni sud, Krivično odeljenje – „*Cass. Crim.*”, 1980).

Štaviše, jasno je da je vozilo bilo korišćeno za izvršenje krivičnog dela.

Sudska praksa pruža sledeće pojašnjenje navedenog stava:

– Zakonska odredba koja nalaže trajno oduzimanje vozila koja su korišćena za krijumčarenje jeste opšta i apsolutna i ne pravi izuzetke u pogledu vozila bez kojih bi bilo nemoguće uneti ili izneti krijumčarenu robu. Dovoljno je da su korišćena na jedan ili na drugi način (*Cass. Crim.* 1956).

– Sudovi koji zaključče da je neko vozilo korišćeno za krijumčarenje moraju naložiti njihovo trajno oduzimanje, osim ako ne ustanove neke olakšavajuće okolnosti koje predviđa član 369 Zakona o carinama, koji se ne poziva na član 463 predašnjeg Krivičnog zakona i nije obuhvaćen članom 323 Zakona br. 92-1336 od 16. decembra 1992. godine.

– Shodno tome, sud prihvata zahtev carinskih organa i potvrđuje presudu Krivičnog suda u Lilu, budući da, s obzirom na ozbiljnost prekršaja za koje je optužen, [sin podnosioca predstavke] nema pravo da se poziva na olakšavajuće okolnosti shodno Zakonu o carinama.”

Podnosilac predstavke nije obavešten ni o presudi od 23. septembra 1994. godine niti o presudi od 18. januara 1995. godine.

U dopisu od 30. septembra 1994. godine, advokat podnosioca predstavke je zatražio od carinskih organa da podnosiocu predstavke vrate njegovo lično vozilo, zajedno s još nekim ličnim stvarima (par rukavica, par čizama za lov, dva noža i špil karata).

Advokat podnosioca predstavke je 28. oktobra 1994. godine poslao još jedan dopis, ponovivši svoj zahtev navodeći da podnosilac predstavke odbija da plati bilo kakav novčani iznos, bez obzira koliko mali on bio, kako bi povratio svoj automobil.

U dopisu od 18. novembra 1994. godine, međuregionalni direktor Uprave carina naveo je da podnosilac predstavke može da povrati svoje lične stvari, što mu je i rečeno u telefonskom razgovoru od 26. septembra 1994. godine. Kada je reč o vozilu, Direktor mu je rekao da je „spreman da prihvati prijateljsku nagodbu u vezi s prenosom vozila... za gotovinsku isplatu sume od 3.000 FFR (tri hiljade francuskih franaka)”.

B. Relevantno domaće pravo i praksa

1. Zakon o carinama

Relevantne odredbe Zakona o carinama glase:

Član 326

„1. Kada zaplenjena roba nije zakonom zabranjena, biće ponuđeno da se vrati sudski zaplenjeno vozilo, pod uslovom da pouzdani jemac pruži garanciju ili ako se položi depozit u vrednosti vozila.

2. Učinjena ponuda i odgovor na nju unose se u zvanični izveštaj.

3. Vozilo se vraća bez davanja garancije ili depozita, svakom vlasniku koji postupa u dobroj veri a koji je s prestupnikom sklopio ugovor o prevozu, iznajmljivanju ili lizingu, shodno važećim zakonima i propisima i uobičajenoj praksi te profesije. Međutim, povraćaj će se obaviti posle isplate svih troškova koji su nastali tokom čuvanja i držanja zaplenjenog vozila od strane organa Uprave carina.”

Član 357 bis

„Okružni sudovi postupaju u sporovima koji se odnose na plaćanje ili nadoknadu troškova carina, zahtevaju da se odbije nalog za plaćanje i u drugim slučajevima u vezi sa carinom koji ne spadaju u nadležnost krivičnih sudova.”

Član 376

„1. Vlasnici ne mogu da traže povraćaj zaplenjenih ili trajno oduzetih predmeta, niti poverioci mogu tražiti isplatu u visini vrednosti vozila, bez obzira da li je položena ili ne, a to se odnosi i na obezbeđene poverioce, osim putem postupka pokrenutog protiv strane koja je počinila carinski prekršaj.

2. Nakon isteka rokova za podnošenje žalbi, predstavki od strane trećih lica i prodaju, svi postupci za vraćanje kao i drugi postupci postaju neprihvatljivi.”

2. Zakon o organizaciji sudova

Relevantne odredbe Zakona o organizaciji sudova glase.

Član R. 321-9

„Okružni sudovi razmatraju sledeće predmete, na koje se može uložiti žalba:

(9) Sporovi u vezi s odbijanjem plaćanja carine, zahtevima za poništavanje naloga za plaćanje, nemogućnost oslobađanja od obaveza plaćanja carine na robu u tranzitu i ostale slučajeve u vezi sa carinom; ...”

3. Sudska praksa

Zakonom o izmenama i dopunama Zakona o finansijama br. 81-1179 od 31. decembra 1981. godine izmenjen je i dopunjen član 326 Zakona o carinama, dodavanjem trećeg stava koji predviđa poseban postupak u slučajevima gde su vlasnici postupali u dobroj veri. Cilj reforme je bio rešavanje problema nastalih primenom stava 1 člana 376 koji se pojavio usled povećanog broja ugovora o iznajmljivanju ili lizingu automobila, omogućujući rešavanje situacije u kojoj su se našle razne kompanije za iznajmljivanje, lizing, pružanje usluga javnog prevoza ili prevoz tereta, izuzimanjem od uslova koji važe za poverioce i polaganje depozita, ukoliko postoji dokaz o postupanju u dobroj veri kao i potpisan ugovor.

Zakonski sistem sve više dopunjuje sudska praksa. Kasacioni sud je pojasnio da je ovo bio jedini pravni lek kome vlasnik koji postupa u dobroj veri može pribeći kako bi mu se vozilo vratilo, s obzirom na to da bi građansko-pravni zahtev u krivičnom postupku koji se vodi protiv lica koje je počinilo krivično delo u vezi sa carinom bio neprihvatljiv zato što naknada štete koju potražuje ne predstavlja direktnu posledicu predmetnih krivičnih dela (*Cass. Crim.*, 6 mart 1989. godine, *Bulletin criminal* – „*Bull. Crim.*” Br. 101).

Krivično odeljenje je 12. januara 1987. godine takođe zauzelo stav da stavove 1 i 3 člana 326 treba tumačiti odvojeno:

„Shodno stavu 3 člana 326 Carinskog zakona, vozilo se mora, bez obaveze da poverilac obezbedi jemca ili da položi depozit, vratiti svakom onom vlasniku koji postupa u dobroj veri i koji je sklopio ugovor o prevozu, iznajmljivanju ili lizingu s počinioceom u skladu s važećim zakonima i propisima i shodno uobičajenoj

praksi koja važi u toj profesiji, bez obzira na prirodu robe koja se prevozi.” (Bull. crim. br. 8).

Osim toga, Kasacioni sud je u presudi od 9. aprila 1991. godine zauzeo stav da su okružni sudovi nadležni da razmatraju zahteve vezane za povraćaj, shodno članovima 326 i 341 *bis*-2 Zakona o carinama, koji, kada se uzme zajedno sa članom 357 Zakona,

„dodeljuje nadležnost okružnim sudovima u mestu u kome je došlo do zaplene, u odlučivanju po pitanjima vezanim za povraćaj vozila koja su zaplenjena tokom ovih operacija. Pod ovim okolnostima i pod uslovom da vlasnik broda nije bio umešan u krivični postupak, sporna presuda je s pravom potvrdila odluku Okružnog suda da bi trebalo da se smatra nadležnim.”

Kasacioni sud je u svojoj presudi takođe tačno naveo da se odredbe člana 326 odnose i na *zaplenu* koju su izvršili organi uprave carina i na trajno *oduzimanje* koje su naložili sudovi i da sudovi, štaviše, nisu uopšte u obavezi da odlože donošenje presude do konačnog ishoda krivičnog postupka.

„Pod određenim okolnostima koje su njime određene, stav 3 člana 362 Zakona o carinama daje pravo vlasniku zaplenjenog vozila koje je korišćeno u krijumčarenju, koji postupa u dobroj veri, da mu vozilo bude vraćeno a da pri tom nije potreban jemac niti je potrebno da položi depozit, čak i u onim slučajevima kad je krivični sud naložio da ta vozila budu oduzeta. Iz toga sledi da krivični postupak tokom kog je izdat takav nalog, ne može imati bilo kakav uticaj na bilo koju buduću odluku u građanskom postupku za utvrđivanje vlasništva (*Cass. Crim.* 9. april 1991. godine, *Bull. crim.* br. 125; *JCP* 1991-IV, str. 226).”

Nadležnost okružnih sudova je potvrđena u presudi od 21. februara 1995. godine (predmet *Crassat*) na sledeći način:

„Okružni sudovi razmatraju sporove koji su u vezi sa plaćanjem ili nadoknadom troškova na ime carina, zahtevima za poništavanje naloga za plaćanje kao i za ostale slučajeve koji se odnose na carine a koji nisu u nadležnosti krivičnih sudova. Shodno članovima 356 i 357 Zakona o carinama, krivični sudovi razmatraju slučajeve koji se odnose na lakše i sitne carinske prekršaje, kao i sve stvari u vezi sa carinama koje su upotrebljene kao odbrana. Iz ovoga sledi da okružni sudovi imaju izvornu nadležnost u razmatranju ovih predmeta, pod uslovom da oni potpadaju pod nadležnost osnovnih sudova.”

U ovoj presudi Krivično odeljenje Kasacionog suda je takođe proširilo delokrug stava 3 člana 326, smatrajući da ova odredba omogućava povraćaj svakog vozila vlasniku koji postupa u dobroj veri, bez potrebe za jemcem ili depozitom, čak i ako između vlasnika vozila i prestupnika koji je to vozilo koristio nije sklopljen ugovor.

PRITUŽBE

1. Podnosilac predstavke se žalio, shodno članu 1 Protokola br. 1, da je njegovo vozilo zaplenjeno a zatim i trajno oduzeto zbog krivičnih dela u koja on nije bio umešan a u toku postupka u kome on nije bio stranka.

2. Podnosilac predstavke se takođe žalio da nije mogao da uzme učešće u krivičnom postupku koji je pokrenut protiv njegovog sina i, u najširem smislu, da mu nije bilo dostupno nijedno pravno sredstvo kojim bi on mogao da odbrani svoje pravo na mirno uživanje svoje imovine. Pozvao se na članove 6 i 13 Konvencije.

PRAVO

1. Podnosilac predstavke se žalio na to da mu je vozilo oduzeto zbog krivičnih dela u čijem izvršenju on nije učestvovao, tokom postupaka u kojima on nije bio stranka i o kojima nije bio obavešten. Smatrao je da su organi vlasti prekršili njegovo pravo na neometano uživanje njegove imovine. Pozvao se na član 1 Protokola br. 1 koji predviđa:

Član 1 Protokola br. 1

„Svako fizičko ili pravno lice ima pravo na neometano uživanje svoje imovine. Niko ne može biti lišen svoje imovine, osim u javnom interesu i pod uslovima predviđenim zakonom i opštim načelima međunarodnog prava.

Prethodne odredbe, međutim, ni na koji način ne utiču na pravo države da primenjuje zakone koje smatra potrebnim da bi regulisala korišćenje imovine u skladu s opštim interesima ili da bi obezbedila naplatu poreza ili drugih dažbina ili kazni.”

Strane se ne spore oko činjenice da postupci na koje se žali podnosilac predstavke predstavljaju mešanje u pravo podnosioca predstavke na neometano uživanje njegove imovine. Međutim, postoji neslaganje oko toga da li je došlo do lišavanja imovine, shodno prvom stavu, ili do kontrole upotrebe imovine, shodno drugom stavu.

1. Primenjivo pravilo

Vlada je tvrdila da, u pogledu zaključaka Suda u predmetu *Air Canada v. the United Kingdom*, sudski nalog kojim se nalaže trajno oduzimanje vozila od strane carine nije podrazumevao i prenos vlasništva već je predstavljao kontrolu korišćenja imovine, u smislu drugog stava člana 1 Protokola br. 1 (presuda od 5. maja 1995. godine, Series A br. 316-A, strane 15-16, stavovi 33 i 34).

Podnosilac predstavke je tvrdio da je na kraju lišen svoje imovine tako što su mu carinski organi oduzeli vozilo po nalogu izdatom od strane krivičnih sudova tokom postupka koji je vođen protiv njegovog sina. Tvrdio je da to što se od njega tražilo da plati iznos od 3.000 francuskih franaka da bi mu imovina bila vraćena dokazuje da je zapravo došlo do prenosa prava svojine.

Sud primećuje da član 1 Protokola br. 1 garantuje u suštini pravo svojine i sadrži tri jasno razgraničena pravila: prvo pravilo, dato u prvoj rečenici prvog stava, koje je opšte prirode i koje uspostavlja načelo neometanog uživanja imovine. Drugo pravilo, sadržano u drugoj rečenici istog stava, bavi se lišavanjem imovine i postavlja izvesne uslove u tom pogledu. Treće pravilo, navedeno u drugom stavu, priznaje da Države ugovornice imaju pravo da kontrolišu korišćenje

imovine u skladu s opštim interesom ili da bi obezbedile naplatu poreza ili drugih dažbina ili kazni.

Međutim, ta tri pravila nisu „jasno razgraničena” u smislu da nisu uopšte međusobno povezana: drugo i treće pravilo se bave uživanjem imovine, pa bi stoga trebalo da budu tumačena u svetlu opšteg načela koji je naglašen u prvom pravilu (vidi presudu u predmetu *AGOSI v. the United Kingdom* od 24. oktobra 1986. godine, Series A br. 108, str. 17, stav 48 i presudu u predmetu *Air Canada* koja je navedena gore u tekstu, str. 15, stav 30).

Sud primećuje da član 376 Zakona o carinama predviđa da „vlasnici ne mogu da potražuju povraćaj oduzetih predmeta”. Ovo potvrđuje da je zapravo došlo do prenosa vlasništva – nešto što je Država priznala. Pod ovim okolnostima, zahtev za plaćanje određene sume novca kako bi se izvršio povraćaj imovine može se posmatrati načinom da vlasnik ponovo kupi svoju imovinu, što bi bilo nešto po čemu se ovaj predmet razlikuje od predmeta *Air Canada*.

Međutim, iako oduzimanje robe zaista uključuje i lišavanje prava svojine na imovini, ono nije nužno sadržano u drugoj rečenici prvog stava člana 1 Protokola br. 1 (vidi presudu u predmetu *Handyside v. the United Kingdom* od 7. decembra 1976. godine, Series A br. 24, str. 30, stav 63 i presudu u predmetu *AGOSI*, str. 17, stav 51).

Država je tvrdila da je postojalo pravno sredstvo koje je omogućavalo vlasniku vozila da zatraži bezuslovni povraćaj njegove imovine.

Podnosilac predstavke je poricao da mu je takvo pravno sredstvo bilo na raspolaganju.

Stoga je na Sudu da potvrdi da je takvo pravno sredstvo postojalo, i ako je to tako, koje su njegove posledice u pogledu člana 1 Protokola br. 1. U ovom slučaju Sud primećuje da, iako član 376 Zakona o carinama nameće opštu zabranu pokretanja postupaka vlasnicima zarad utvrđivanja njihovog prava svojine nad zaplenjenom ili oduzetom robom, čak i u slučajevima kada nisu imali bilo kakve veze s krivičnim delom koje je izvršeno, Zakonom o izmenama i dopunama Zakona o finansijama br. 81-1179 od 31. decembra 1981. godine izmenjen je i dopunjen član 326 Zakona o carinama, dodavanjem trećeg stava koji predviđa primenu posebne procedure / izuzetka u slučajevima kada su vlasnici postupali u dobroj veri.

Zaista, čini se da shodno članu 326 ovaj postupak podleže ograničenjima koja mogu da spreče podnosioca predstavke da ga upotrebi. Čini se da prvi stav člana 326 uspostavlja načelo da je povraćaj predmeta rezervisan za one slučajeve u kojima „zaplenjena roba nije zakonom zabranjena.” Međutim, u presudi od 12. januara 1987. godine Kasacioni sud je zaključio da vozila treba da budu vraćena svakom vlasniku koji postupa u dobroj veri, „bez obzira na prirodu zakonom zabranjene robe.” Pa ipak, ta presuda i treći stav člana 326 izričito navode postojanje ugovora o prevozu, iznajmljivanju ili lizingu između vlasnika i počinioca krivičnog dela, što svakako nije bio slučaj u ovom predmetu koji Sud razmatra. Međutim, presudom Kasacionog suda od 21. februara 1995. godine u predmetu *Crassat*, delokrug stava 3 člana 326 proširen i na slučajeve kada ne postoji ugovor sklopljen između vlasnika i počinioca krivičnog dela.

Nadalje, Sud ne može da prihvati primedbe podnosioca predstavke koje se odnose na to da okružni sudovi nemaju nadležnost u predmetima u kojima krivični sud naloži trajno oduzimanje. Osim činjenice da članovi 321-9 Zakona o sudskoj organizaciji i 357 *bis* Zakona o carinama, daju okružnim sudovima primarnu nadležnost, Kasacioni sud je zaključio, u presudi od 9. aprila 1991. godine, da stav 3 člana 326 daje pravo vlasnicima koji postupaju u dobroj veri da im vozila budu vraćena „čak i onda kada krivični sud izda nalog da se ona oduzmu.”

Prema mišljenju Suda, iz toga proizilazi da zaplena i potonje trajno oduzimanje vozila podnosioca predstavke nije predstavljalo konačni prenos vlasništva već privremeno ograničenje njegovog korišćenja.

Imajući u vidu prethodno rečeno, oduzimanje vozila od strane carinskih organa i zahtev za plaćanje određene sume novca kako bi se izvršio povraćaj vozila, jesu mere koje su preduzete shodno onim propisima koji imaju za cilj sprečavanje unošenja zakonom zabranjenih opojnih droga u Francusku. Kao takve, one su predstavljale kontrolu nad upotrebom imovine. U ovom slučaju je, stoga, primenjiv drugi stav člana 1 (vidi presudu u predmetu *Air Canada*, strane 15-16, stavovi 33-34).

2. Poštovanje uslova iz drugog stava

Ostaje da se odluči da li je mešanje u svojinska prava podnosioca predstavke u skladu s pravom Države, shodno drugom stavu člana 1 Protokola br. 1, „da primenjuje zakone koje smatra potrebnim da bi regulisala korišćenje imovine u skladu s opštim interesima.”

Prema ustaljenoj sudskoj praksi Suda, drugi stav člana 1 mora se tumačiti u svetlu načela navedenog u prvoj rečenici predmetnog člana (vidi, *inter alia*, presudu u predmetu *Gasus Dossier- und Fördertechnik GmbH v. the Netherlands* od 23. februara 1995. godine, Series A br. 306-B, str. 49, stav 62 i presudu u predmetu *Air Canada*, str. 15-16, stavovi 33-34). Shodno tome, mešanjem se mora postići „prava ravnoteža” između zahteva opšteg interesa zajednice i zahteva za zaštitu osnovnih prava pojedinca. Briga da se ova ravnoteža uspostavi ogleda se u strukturi člana 1 kao celine, uključujući i drugi stav: mora dakle postojati opravdani odnos srazmernosti između upotrebljenih sredstava i cilja koji se želi postići (vidi presudu u predmetu *Air Canada v. the United Kingdom*, str. 16, stav 36).

U vezi s time, Država navodi da su carinski organi prihvatili načelo da će izvršiti povraćaj vozila po plaćanju relativno male sume novca. Oni su tvrdili da nedostatak obeštećenja i dati iznos ne prevazilaze polje slobodne procene koje je dato Državama, imajući u vidu ozbiljnost počinjenih krivičnih dela kao i neposrednu vezu između izvršenja tih krivičnih dela i korišćenja vozila podnosioca predstavke u tu svrhu.

Država je takođe tvrdila da su stav 3 člana 326 Zakona o carinama i relevantna sudska praksa pružili podnosiocu predstavke mogućnost i način da izdejstvuje da Okružni sud oslobodi vozilo zaplene i trajnog oduzimanja. Uz to,

članovi 710 i 711 Zakonika o krivičnom postupku daju podnosiocu predstavke mogućnost da od krivičnog suda zatraži izricanje privremene mere.

Ukratko, Država je tvrdila da je mešanjem u pravo podnosioca predstavke na neometano uživanje imovine postignuta prava ravnoteža.

Podnosilac predstavke je smatrao da zaplena i trajno oduzimanje predmeta koji je ukraden ili pozajmljen od trećeg lica ne može ni na koji način da posluži kao mera odvratanja od trgovine opojnim drogama. Što se tiče ostvarivanja prave ravnoteže, smatrao je da to znači da lišavanje imovine treba da bude nadoknađeno isplatom razumnog obeštećenja, što ovde nije bio slučaj, jer je zapravo podnosilac predstavke morao da carinskim vlastima plati obeštećenje da bi dobio nazad svoje vozilo.

U pogledu pravnih sredstava koja je mogao da koristi, podnosilac predstavke je istakao da je došlo do zamene carinske zaplene, koju sprovode službenici carinskih organa i trajnog oduzimanja koje nalaže krivični sud. Po mišljenju podnosioca predstavke, trajno oduzimanje koje je naložio krivični sud u svojoj pravosnažnoj presudi bilo je obavezujuće za sve, uključujući i za vlasnike koji postupaju u dobroj veri, i nije se moglo osporiti pred građanskim sudom. Štaviše, iz samog rečeničnog sklopa člana 326 može se zaključiti da su njegova tri stava čine jedinstvenu celinu, što je ograničavalo mogućnost povraćaja robe na samo one slučajeve u kojima se radilo o robi koja nije zakonom zabranjena. Da bi ovo pravno sredstvo bilo dostupno vlasniku, on bi morao da bude obavešten da mu je vozilo bilo zaplenjeno. Činjenica da su sudovi rešavali takve slučajeve veoma brzo, donoseći rešenje o trajnom oduzimanju prilikom neposrednog skraćenog postupka, sprečavalo je vlasnike da iskoriste bilo kakav pravni lek. Podnosilac predstavke je naročito tvrdio da članovi 710 i 711 Zakonika o krivičnom postupku ne daju sudovima nadležnost da ponište odluku kojom se nalaže „oduzimanje” od strane carinskih vlasti, za razliku od „zaplene” koju takođe oni vrše.

Podnosilac predstavke je iz prethodno rečenog zaključio da mešanje u njegovo pravo na mirno uživanje njegove imovine ne može da se opravda shodno članu 1 Protokola br. 1.

Sud primećuje da oduzimanje imovine koja je stečena korišćenjem imovinske koristi proistekle iz nezakonitih aktivnosti, što se naročito odnosi na trgovinu opojnim drogama, jeste nužno i delotvorno sredstvo u borbi protiv takvih aktivnosti (vidi presudu u predmetu *Raimondo v. Italy* od 22. februara 1994. godine, Series A br. 281-A, str. 17, stav 30), što se isto može reći i za oduzimanje imovine koja pripada trećim licima, budući da bez obzira na činjenicu da drugi stav člana 1 ništa ne kaže o tome, postupci koje se primenjuju u ovom predmetu dali su podnosiocu predstavke dovoljno mogućnosti da svoj slučaj iznese pred nadležne organe vlasti. Prilikom utvrđivanja da li su ovi uslovi zadovoljeni, moraju se sveobuhvatno razmotriti postupci koji se primenjuju (vidi presudu u predmetu *AGOSI*, str. 19, stav 55).

U ovom predmetu koji Sud sada razmatra, zaplena i potonje trajno oduzimanje izvršeni su kao sastavni deo krivičnog postupka koji nije ni na koji način bio povezan s podnosiocem predstavke. Iako je njegov sin uložio žalbu isklju-

čivo protiv dela izreke presude koji se odnosio na zaplenu vozila, preispitivanje od strane Apelacionog suda vezano za zakonitost ovog oduzimanja i razlog za preduzimanje ovih mera ne može biti obavezujuće za podnosioca predstavke, budući da on niti je bio obavešten o tome, niti mu je dato pravo da učestvuje u postupku koji je vođen protiv njegovog sina.

Sud, međutim, primećuje da je prilikom razmatranja koje je pravilo u členu 1 Protokola br. 1 bilo primenjivo, zaključio da je podnosilac predstavke mogao da pokrene postupak pred Okružnim sudom i zatraži povraćaj svog vozila. Sud je primetio da je treći stav člana 326 Zakona o carinama ustanovio mogući izuzetak u slučajevima kad su vlasnici postupali u dobroj veri te da u ovom slučaju postupanje u dobroj veri od strane podnosioca predstavke nije uopšte sporno.

Sud je primetio da je sudska praksa Kasacionog suda pružila više pojednosti o delokrugu ove odredbe, propisavši da povraćaj mogu zatražiti vlasnici koji postupaju u dobroj veri čak i onda kada ne postoji ugovor između vlasnika i prestupnika i bez obzira na prirodu robe koja se prevozi – tačnije, bez obzira da li je roba zakonom zabranjena ili ne.

Sud je takođe primetio da je okružni sud oblasti u kojoj se zaplena dogodila imao posebnu nadležnost da razmatra zahteve za restituciju predmeta koje su carinske vlasti zaplenile ili trajno oduzimanje koje je naloženo sudskom odlukom. Postupajući na taj način on nije imao bilo kakvu obavezu da odloži donošenje svoje odluke do konačnog ishoda krivičnog postupka, i bilo koje trajno oduzimanje koje je naloženo tokom krivičnog postupka nije moglo da utiče na njegovu odluku u građanskom postupku.

Stoga, podnosiocu predstavke je u svojstvu vlasnika koji postupa u dobroj veri, bio dostupan pravni lek pred građanskim sudom izvorne nadležnosti, bez obzira na krivični postupak koji je pokrenut protiv prestupnika, shodno zakonskim odredbama čija jasna ograničenja nisu bila primenjiva u ovom slučaju, a imajući u vidu praksu Kasacionog suda.

Sud stoga zaključuje, bez potrebe da ispituje ostala pravna sredstva koja navodi Država, da sudsko preispitivanje koje je dostupno shodno odredbama stava 3 člana 326 Zakona o carinama, zadovoljava uslove drugog stava člana 1 Protokola br. 1.

Imajući u vidu prethodno rečeno, kao i polje slobodne procene Države u tim stvarima, Sud smatra da je postignuta valjana ravnoteža u okolnostima datog slučaja.

Shodno tome, ova pritužba se mora proglasiti neprihvatljivom kao očigledno neosnovana, shodno stavovima 3 i 4 člana 35 Konvencije.

2. Podnosilac predstavke se žalio na to da nije mogao da učestvuje u krivičnom postupku koji je pokrenut protiv njegovog sina i da, uopšteno gledano, nije postojalo pravno sredstvo kojim bi on mogao da potvrdi svoje pravo na neometano uživanje svoje imovine. Pozvao se na članove 6 i 13 Konvencije čije relevantne odredbe predviđaju:

Član 6 stav 1

„Svako, tokom odlučivanja o njegovim građanskim pravima i obavezama ili o krivičnoj optužbi protiv njega, ima pravo na pravičnu i javnu raspravu u razumnom roku pred nezavisnim i nepristrasnim sudom, obrazovanim na osnovu zakona.”

Član 13

„Svako kome su povređena prava i slobode predviđeni u ovoj Konvenciji ima pravo na delotvoran pravni lek pred nacionalnim vlastima, bez obzira jesu li povredu izvršila lica koja su postupala u službenom svojstvu.”

U pogledu navodne povrede prava na pravično suđenje, Država je stavila primedbu da je predstavka u nesaglasnosti s Konvencijom *ratione materiae* zato što, uprkos strogosti te mere, trajno oduzimanje samo po sebi nije predstavljalo kaznu za krivično delo. Budući da je podnosilac bio treća strana u postupku koji se protiv njegovog sina vodio, on nije mogao da očekuje da će krivični sud razmatrati njegov slučaj, posebno zato što se podložnost oduzimanju, što je mera koja je vezana za predmet a ne za lice, primenjuje automatski u svim slučajevima kada je krivično delo počinjeno. Država je takođe istakla da je sin podnosioca predstavke pokrenuo pitanje zakonitosti trajnog oduzimanja vozila pred Apelacionim sudom u Dueju, koji je dao valjane razloge zbog kojih je odbio da ga vrati.

Država je nadalje tvrdila da podnosilac predstavke nije iscrpeo sva domaća pravna sredstva, zato što nadležnom okružnom sudu nije podneo zahtev za povraćaj njegovog vozila, u skladu sa članovima 321-9 Zakona o sudskoj organizaciji i članom 357 Zakona o carinama.

Budući da je ovo pravno sredstvo postojalo, Država je smatrala da nije moglo da dođe do kršenja člana 13. Štaviše, podnosilac predstavke je mogao da se žali višoj upravnoj instanci protiv odbijanja uprave carina da mu vrati njegovo vozilo i mogao je zatim da pokrene postupak pred okružnim sudom ili, u suprotnom, mogao je da podnese tužbu za naknadu štete protiv svog sina i njegovog saizvršioca krivičnih dela koji su za rezultat imali trajno oduzimanje vozila.

Podnosilac predstavke je primetio da Država nije sporila da je njemu bilo onemogućeno da učestvuje u krivičnom postupku. Kada je reč o primedbi da nisu iscrpljena sva domaća pravna sredstva, podnosilac predstavke je tvrdio da okružni sud nije imao ovlašćenja da ukine presudu krivičnog suda u vezi sa trajnim oduzimanjem vozila.

U pogledu pritužbe u smislu člana 13, podnosilac predstavke je tvrdio da nije raspolagao pravnim sredstvom kojim bi otklonio povredu njegovog prava na neometano uživanje imovine. Posebno, tvrdio je da tužba za naknadu štete protiv suoptuženog nije bila moguća budući da ovaj nije imao bilo kakve veze s činjenicom da je sin podnosioca predstavke pozajmio automobil od njega, a tužba protiv njegovog sina ne bi omogućila ispravku odluke o oduzimanju njegove imovine.

Sud primećuje da je u predmetu *AGOSI* zauzeo stav da rešenje domaćeg suda da se data imovina oduzme jeste bio rezultat počinjenog krivičnog dela od strane drugog lica, iako bilo kakva optužba nije podignuta protiv kompanije podnosioca predstavke u vezi s tim postupkom. Ove mere su nesumnjivo uticale na imovinska prava kompanije podnosioca predstavke, ali to samo po sebi ne bi moglo da navede na zaključak da je bilo kakva „krivična optužba”, u smislu člana 6 podignuta protiv podnosioca predstavke (vidi presudu str. 22, stavovi 65-66). Sud je došao do istog zaključka u predmetu *Air Canada* (vidi presudu str. 20, stav 55).

Sud ne vidi bilo kakav razlog da promeni svoje pređašnje stanovište u ovom predmetu, pa stoga smatra da se član 6 Konvencije ne može primeniti na ovaj postupak u pogledu „krivičnih optužbi”.

Nadalje, budući da se podnosilac predstavke nije izričito pozvao na član 6 u onom delu koji se odnosio na „njegova građanska prava i obaveze”, Sud ne smatra potrebnim da razmatra ovo pitanje po službenoj dužnosti.

Konačna pritužba podnosioca predstavke odnosila se na to da nije bilo pravnih sredstava shodno domaćem pravu kojima bi on mogao da zaštiti svoje pravo na neometano uživanje imovine – pritužba koja se odnosi na član 13 Konvencije.

Međutim, imajući u vidu zaključak Suda u pogledu postojanja pravnog sredstva koje zadovoljava uslove drugog stava člana 1 Protokola br. 1, Sud je mišljenja da je podnosilac predstavke imao na raspolaganju delotvorno pravno sredstvo, u smislu člana 13 Konvencije, koje je mogao upotrebiti da bi njegove pritužbe bile razmotrene.

Iz toga sledi da ovaj deo predstavke mora biti proglašen neprihvatljivim, shodno stavu 4 člana 35 Konvencije.

Iz ovih razloga, Sud jednoglasno
Proglašava predstavku neprihvatljivom.

S. DOLE
Sekretar

V. FURMAN
Predsednik

PREDMET
DASA FONDACIJA i OSTALI protiv LIHTENŠTAJNA
(Predstavka br. 696/05)

ODLUKA
10. jul 2007. godine

ČINJENICE

Dasa Fondacija (*Dassa Foundation*) kao prvi podnosilac predstavke i Lafler Fondacija (*Lafleur Foundation*) kao drugi podnosilac predstavke su pravna lica koja su registrovana 1996. godine prema zakonu Lihtenštajna i imaju registrovana predstavništva u Vaducu. Treći podnosilac predstavke, g. Atilio Paćifiko (*Attilio Pacifico*) je italijanski državljanin rođen 1933. godine i živi u Monaku. Prema statutima prvog i drugog podnosioca predstavke, treći podnosilac predstavke je jedini korisnik njihove imovine. Podnosiocima predstavke su pred sudom zastupali g. Luka Lentini (*Luca Lentini*) i g. Đanpjetru Placidi (*Giampietro Placidi*) iz advokatske kancelarije Lentini, Placidi & Partners iz Rima.

A. Okolnosti slučaja

Činjenice predmeta, kako su ih podnosioci predstavke podneli, mogu se sažeti na sledeći način.

1. Prvi krug postupaka

a. Postupak pred Regionalnim sudom

Regionalni sud Kneževine Lihtenštajn (*Fürstliches Landgericht*) je u Vaducu 6. juna 2001. godine, tokom istražnog postupka protiv Z. i drugih nepoznatih počinitelaca, osumnjičenih za pranje novca koje je počinjeno devedesetih godina dvadesetog veka (broj predmeta 14 UR 2001.0030), naložio dvogodišnju zaplenu celokupnih novčanih sredstava koje su prvi i drugi podnosilac predstavke deponovali u *Neue Bank Company* i zabranio im da raspolažu tim sredstvima, u skladu sa članom 97a Zakonika o krivičnom postupku (vidi: „Relevantno domaće i međunarodno pravo” dole u tekstu). Sud je utvrdio da je istraga vođena protiv Z, nekadašnjeg pravnog zastupnika prvog i drugog podnosioca predstavke, pokazala da je treći podnosilac predstavke, zajedno s još jednim licem, najverovatnije podmitio nekoliko sudija u Rimu. Za trećeg podnosioca predstavke se sumnjalo da je fondacijama podnosiocima predstavke prebacio imovinsku korist stečenu krivičnim delima koja mu se pripisuju, kako bi prikrrio da novac potiče od izvršenja krivičnih dela. Stoga su računi fondacija morali da budu blokirani kako bi

se garantovala kasnija apsorpcija profita (*Abschöpfung der Bereicherung*) ili oduzimanje imovine, u skladu sa članom 97a Zakonika o krivičnom postupku.

Javni tužilac Kneževine Lihtenštajn je 12. maja 2003. godine zatražio od Regionalnog suda da produži zaplenu imovine fondacija za još najmanje godinu dana.

Regionalni sud je 15. maja 2003. godine, postupajući tokom posebnog postupka za trajno oduzimanje imovine (*objectives Verfallsverfahren*), u skladu sa članom 356 Zakonika o krivičnom postupku (vidi: „Relevantno domaće i međunarodno pravo” dole u tekstu), protiv fondacija podnosilaca predstavke (broj predmeta 14 UR 2002.384) produžio trajanje zaplene imovine fondacija koju je naložio 6. juna 2001. godine za još godinu dana, u skladu sa stavom 4 člana 97a Zakonika o krivičnom postupku.

Regionalni sud je primetio da je trećeg podnosioca predstavke, budući da je on beneficijar dveju fondacija, Krivični sud u Milanu 29. aprila 2003. godine osudio na jedanaest godina zatvora u vezi s predmetnom imovinom koja je u postupku trajnog oduzimanja. Ova presuda još uvek nije bila pravnosnažna. Budući da je ovaj postupak složen i da podrazumeva međudržavne odnose, istraga još uvek nije okončana.

b. Postupak pred Apelacionim sudom

Apelacioni sud Kneževine Lihtenštajn (*Fürstliches Obergericht*) je 20. maja 2003. godine, tokom postupka oduzimanja u vezi s imovinom fondacija podnosilaca predstavke, potvrdio odluku Regionalnog suda od 15. maja 2003. godine, saglasivši se sa obrazloženjem tog suda (stav 4 člana 97a Zakonika o krivičnom postupku).

c. Postupak pred Vrhovnim sudom

Prvi i drugi podnosilac predstavke, koje je zastupao advokat, su 6. juna 2003. godine uložili žalbu Apelacionom sudu na odluku Regionalnog suda od 15. maja 2003. godine. Tvrdili su da je Regionalni sud 6. juna 2001. godine naložio prvobitnu zaplenu njihove imovine na period od dve godine tokom istražnog postupka protiv Z. koji je bio osumnjičen za krivično delo pranja novca. Zatim je svojom odlukom od 15. maja 2003. godine Regionalni sud naložio produžetak trajanja zaplene. Međutim, ovo produženje je naloženo tokom drugog postupka, naime tokom postupka trajnog oduzimanja u vezi s imovinom fondacija, tokom kojeg nikada nije došlo do prvobitnog blokiranja računa. Stoga je naloženi produžetak zaplene bio nezakonit. Krivični postupak protiv Z. je okončan pravosnažnom presudom, tako da više nije bilo moguće nastaviti s blokadom računa u ovom postupku.

Štaviše, budući da je nalog Regionalnog suda izdat tokom postupka trajnog oduzimanja imovine, on se mogao zasnivati samo na stavu 2 člana 20b Krivičnog zakonika (vidi: „Relevantno domaće i međunarodno pravo” dole u tekstu). Međutim, ova odredba je stupila na snagu tek 19. decembra 2000. godine; pre tog datuma nije postojao pravni osnov za izdavanje naloga za trajno oduzimanju imovine o kojoj je reč. Treći podnosilac predstavke i ostali su bili

osumnjičeni za primanje novca za krivična dela počinjena devedesetih godina dvadesetog veka i za prebacivanje 18 miliona, a zatim 11 miliona švajcarskih franka na račune fondacija podnosioca predstavke 1996. godine, a to je mnogo pre 2000. godine. Stoga, primenom stava 2 člana 20b Krivičnog zakonika, u cilju produžavanja blokade računa fondacija, došlo je do kršenja zabrane retroaktivnog kažnjavanja koja je zajamčena članom 61 a u vezi sa stavom 2 člana 1 Krivičnog zakonika (vidi: „Relevantno domaće i međunarodno pravo” dole u tekstu) i članom 7 Konvencije.

Apelacioni sud je prosledio žalbu Vrhovnom sudu Lihtenštajna (*Fürstlicher Obester Gerichtshof*).

Vrhovni sud Lihtenštajna je 4. septembra 2003. godine odbio žalbu fondacija podnosioca predstavke. Pozivajući se na svoju prethodnu sudsku praksu, zaključio je da je nadležan da rešava po ovoj žalbi. Kao izuzetak od pravila, predviđenog u stavu 1 člana 238 Zakonika o krivičnom postupku (vidi: „Relevantno domaće i međunarodno pravo” dole u tekstu), što je omogućeno tom odredbom, Apelacionom sudu se nije mogla podneti žalba protiv odluke Regionalnog suda o produžetku zaplene imovine. U suprotnom, Apelacioni sud bi, po donošenju svog potrebnog pristanka na produženje zaplene, morao dva puta da odlučuje o istom predmetu. Suprotno jezičkoj formulaciji stava 6 člana 97a Zakonika o krivičnom postupku, žalba se, međutim, mogla podneti samo Vrhovnom sudu.

Vrhovni sud je zaključio da mere u skladu sa članom 97a Zakonika o krivičnom postupku imaju za cilj da spreče lica koja su osumnjičena za neko krivično delo da ometaju apsorpciju profita ili trajno oduzimanje imovine koja je stečena na nezakonit način, dok traje istraga o tim krivičnim delima. Regionalni i Apelacioni sud su s pravom zaključili da postoji opravdana sumnja da je došlo do pranja novca. Trećeg podnosioca predstavke, budući da je jedini beneficijar fondacija, Krivični sud u Milanu je osudio u prvostepenom postupku za primanje novca, koji je on kasnije prebacio na račun fondacija kao proviziju za izvršenje krivičnih dela. Dakle, bilo je opravdano pretpostaviti da će zaplenjena imovina kasnije biti proglašena trajno oduzetom.

Vrhovni sud je zaključio da je zaplena imovine fondacija prvobitno naložena tokom krivičnog postupka koji je vođen protiv Z. Međutim, produžavanje zaplene u sadašnjem postupku trajnog oduzimanja imovine bilo je u skladu sa zakonom, budući da je taj postupak predstavljao logičan nastavak pomenutog krivičnog postupka i budući da je plenidba izvršena tokom krivičnog postupka, kako bi se omogućilo trajno oduzimanje imovine.

Rešenje o trajnom oduzimanju koje je kasnije doneto, u skladu sa članom 20b Krivičnog zakonika, kojim se dozvoljava trajno oduzimanje imovine, a koje je stupilo na snagu 19. decembra 2000. godine, nije obuhvaćeno zabranom retroaktivnosti. Trajno oduzimanje imovine nije predstavljalo dodatnu kaznu, već nezavisnu materijalnu posledicu činjenice da je počinilac, njegov pravni sledbenik ili korisnik, uključujući i pravna lica, stekao imovinsku korist kao rezultat nezakonitog dela. Za primenu pomenute mere nije bilo neophodno da se potvrdi da je počinilac bio krivično odgovoran. Nalog za trajno oduzimanje je stoga, u slučaju odbijanja isplate, sproveden uz upotrebu uobičajenih instrumenata za

izvršenje naplate, a ne donošenjem rešenja o zameni rešenja o trajnom oduzimanju imovine sa zatvorskom kaznom, u slučaju neplaćanja.

Budući da trajno oduzimanje imovine, u skladu sa članom 20b Krivičnog zakonika nije, dakle, predstavljalo (dodatnu) kaznu za učinjeno delo, tu meru nije bilo nužno preispitati u svetlu zabrane retroaktivnog kažnjavanja, zajamčene članovima 1 i 61 Krivičnog zakonika. Nove odredbe o trajnom oduzimanju imovine mogu se primenjivati na svu imovinu za koju je ustanovljeno da se nalazila u Lihtenštajnu u vreme stupanja na snagu datih odredbi. One, dakle, nisu retroaktivno stupile na snagu i nisu retroaktivno promenile posledice prethodnog ponašanja počinioca, već su se odnosile na postojeće stanje stvari, naime na postojanje imovine u zemlji.

Vrhovni sud je takođe zaključio da su članovi 1 i 61 Krivičnog zakonika odigrali ulogu samo u pogledu krivičnih dela koja su za posledicu imala sticanje predmetne imovinske koristi. Imovinska korist od onih krivičnih dela koja nisu bila kažnjiva pre stupanja na snagu člana 20b Krivičnog zakonika, nisu mogla biti trajno oduzeta. Međutim, u ovom slučaju, krivična dela za koja se sumnja da su predstavljala izvor date imovinske koristi, bila su, u vreme kada su bila počinjena, kažnjiva u Italiji i u Lihtenštajnu.

Plenidba imovine je bila srazmerna, budući da su gubici koje su fondacije podnosioci predstavke pretrpeli kao posledicu blokiranja njihovih računa, od manjeg značaja nego šteta koja bi potencijalno bila naneta licima koja su oštećena izvršenjem tih krivičnih dela, u slučaju da mera zaplene imovine nije izrečena.

d. Postupak pred Ustavnim sudom

Prvi i drugi podnosilac predstavke su 23. septembra 2003. godine podneli pritužbu Ustavnom sudu Kneževine Lihtenštajna (*Staatsgerichtshof des Fürstentums Liechtenstein*). Tvrdili su da je došlo do kršenja principa *nulla poena sine lege*, koji je zagaranтован stavom 2 člana 33 Ustava Lihtenštajna (vidi: „Relevantno domaće i međunarodno pravo” dole u tekstu) i članom 7 Konvencije. Tvrdili su da se trajno oduzimanje imovine, koje je omogućeno članom 20b Krivičnog zakonika, mora okarakterisati kao dodatna kazna. Sudovi su na imovinu koja je navodno stečena iz krivičnih dela koja su počinjena devedesetih godina dvadesetog veka, primenili tu novu kaznenu odredbu koja je stupila na snagu 19. decembra 2000. godine, to jest, pre datuma kada zakonom još uvek nije bilo omogućeno oduzimanje takve imovine.

Štaviše, podnosioci predstavke su tvrdili da je došlo do kršenja njihovog prava na pravično suđenje kao i prava da pred sudijom koji je nadležan da postupi u tom predmetu izlože svoj slučaj, kao što je predviđeno stavom 1 člana 33 1 Ustava (vidi: „Relevantno domaće i međunarodno pravo” dole u tekstu) i članom 6 Konvencije. Nalog da se produži trajanje zaplene njihove imovine u toku postupka trajnog oduzimanja imovine, tokom kog nije još uvek došlo do zaplene, jer je prvobitna zaplena bila naložena tokom krivičnog postupka vođenog protiv Z, nezakonit je i proizvoljan. Usled toga, Regionalni sud nije imao nadležnost da naloži pomenuto produženje zaplene tokom postupka trajnog oduzimanja imo-

vine koji se vodio pred tim sudom. Štaviše, Apelacioni a ne Vrhovni sud je trebalo da protiv te odluke donese odluku po žalbi podnosioca predstavke.

Ustavni sud Kneževine Lihtenštajna je 29. juna 2004. godine odbio pritužbu fondacija.

Najpre, sud je zaključio da se zabrana retroaktivne kazne, koja je predviđena stavom 2 člana 33 Ustava Lihtenštajna i stavom 1 člana 7 Konvencije kao i članovima 1 i 61 Krivičnog zakonika ne odnosi na trajno oduzimanje u skladu sa stavom 2 člana 20b Krivičnog zakonika. Pozivajući se na kriterijume koje je odredio ovaj sud, pre svega u predmetu *Welch v. the United Kingdom* (presuda od 9. februara 1995. godine, Series A, br. 307, str. 13, stav 28), Sud je zaključio da trajno oduzimanje imovine u skladu sa stavom 2 člana 20b Krivičnog zakonika ne predstavlja „kaznu” u svrhu tumačenja stava 1 člana 7 Konvencije.

Rešenje o trajnom oduzimanju imovine u skladu s tim članom nije bio uslovljeno obavezom postojanja osude nekog lica za krivično delo ili da je krivični postupak uopšte pokrenut. Ta imovinska sredstva su morala proisteći iz dela koje se smatra kažnjivim tamo gde je i počinjeno, na šta se krivični zakon Lihtenštajna nije mogao primeniti.

Svrha nove odredbe o trajnom oduzimanju imovine jeste usklađivanje s obavezama koje proističu pre svega iz Konvencije Saveta Evrope o pranju, traženju, zapleni i konfiskaciji prihoda stečenih kriminalom (ETS br. 141; vidi: „Relevantno domaće i međunarodno pravo” dole u tekstu) u cilju sprečavanja isplativosti bavljenja kriminalom. Trajno oduzimanje imovine ne predstavlja dodatnu kaznu za počinjena krivična dela, budući da su krivične sankcije za krivična dela – zatvorske i novčane kazne – sasvim dovoljne. Ono čemu trajno oduzimanje imovine jeste namenjeno je apsorbovanje profita koji je ostvaren kao posledica krivičnog dela. Dakle, nije bilo neophodno da neko lice bude krivično odgovorno i trajno oduzimanje je moglo biti naložena i prema pravnom sledbeniku počinioca. Stoga, mera trajnog oduzimanja imovine se mora okarakterisati kao građansko-pravna posledica krivičnih dela. Ovo potvrđuje činjenica da u slučaju da se odbije plaćanje, rešenje o trajnom oduzimanju će biti izvršeno uobičajenim instrumentima za izvršenje naplate, a ne kao u predmetu *Welch*, mogućnošću zamene novčane kazne kaznom zatvora.

Postupak trajnog oduzimanja imovinske koristi bio je zaseban postupak na koji su se primenjivala procesna pravila Zakonika o krivičnom postupku, ali koji nije zavisio od krivice, odnosno odgovornosti fizičkog ili pravnog lica u čijem se posedu nalazi predmetna imovina. Kada je reč o oštini ove mere, mora se naglasiti da je oduzeta imovina često bivala samo deo neto imovinske koristi stečene krivičnim delom.

Drugo, Ustavni sud je zaključio da nije došlo do kršenja prava podnosioca predstavke da pred nadležnim sudijom izlože svoj slučaj u skladu sa stavom 1 člana 33 Ustava. Ubedljivo je i svakako nije proizvoljno to što je Vrhovni sud tvrdio da ovaj postupak oduzimanja imovine predstavlja logičan nastavak krivičnog postupka protiv Z, pa je stoga bilo zakonito naložiti produženje zaplene imovine tokom postupka za trajno oduzimanje imovinske koristi. Isto tako, razmotrivši obrazloženje Vrhovnog suda, razuman je a ne proizvoljan bio zaključak suda da

se žalba protiv odluke Regionalnog suda o produženju zaplene imovine podnosioca predstavke nije mogla izjaviti Apelacionom već Vrhovnom sudu.

2. Drugi krug postupaka

a. Postupak pred Regionalnim sudom

Regionalni sud Kneževine Lihtenštajna je 17. maja 2004. godine, u postupku trajnog oduzimanja imovine koji je vođen protiv fondacija podnosilaca predstavke, produžio nalog za zaplenu imovinskih sredstava fondacijama za još godinu dana, na osnovu stava 4 člana 97a Zakonika o krivičnom postupku (broj predmeta 14 UR 2002.384). Pozivajući se na presudu Krivičnog suda u Milanu od 29. aprila 2003. godine protiv trećeg podnosioca predstavke, sud je tvrdio da se pretpostavljalo da ta imovinska sredstva predstavljaju nadoknadu za podmićivanje državnih službenika. Međutim, pomenuta presuda nije još uvek bila pravosnažna a istražni postupak u Lihtenštajnu je zavisio od ishoda postupka koji je vođen u Italiji.

b. Postupak pred Apelacionim sudom

Pozivajući se na obrazloženje Regionalnog suda i Vrhovnog suda Lihtenštajna u presudi od 4. septembra 2003. godine, Apelacioni sud Kneževine Lihtenštajna je 19. maja 2004. godine potvrdio odluku Regionalnog suda (stav 4 člana 97a Zakonika o krivičnom postupku).

c. Postupak pred Vrhovnim sudom

Fondacije podnosioci predstavke su 8. juna 2004. godine podnele žalbu Vrhovnom sudu. Budući da se nisu slagali s odlukom Vrhovnog suda Lihtenštajna od 4. septembra 2003. godine, svoju žalbu su obrazložili manje više na isti način kao i žalbu koju su uložili 6. juna 2003. godine.

Vrhovni sud Lihtenštajna je 23. jula 2004. godine odbio žalbu fondacija kao neosnovanu. Pozivajući se na svoju odluku koja je doneta 4. septembra 2003. godine, a koju je u međuvremenu potvrdio Ustavni sud svojom odlukom od 29. juna 2004. godine, sud je zaključio da je nalog za produženje zaplene imovine u toku ovog postupka trajnog oduzimanja bio zakonit. Štaviše, kao što je i Ustavni sud potvrdio, trajno oduzimanje imovine u skladu sa članom 20b Krivičnog zakonika nije predstavljalo (dodatnu) kaznu za krivično delo i stoga se nije moralo razmatrati u svetlu zabrane retroaktivnog kažnjavanja. Vrhovni sud je ponovio da je u više navrata smatrao da je nesrazmerno zamrzavati imovinu građana ili pravnih lica Lihtenštajna na vremenski period duži od tri godine a da pri tom krivični postupak, na kome se sve zasniva, nije još uvek okončan. Međutim, ishod krivičnog postupka u Italiji je prejudicirao ishod ovog predmeta i svi su izgledi da će konačna odluka biti uskoro doneta. Stoga je produžavanje blokade računa fondacija i dalje bilo srazmerno, iako bi postupak trajnog oduzimanja imovine trebalo uskoro da se okonča.

d. Postupak pred Ustavnim sudom

Fondacije su 12. avgusta 2004. godine podnele pritužbu Ustavnom sudu. Ponovo su tvrdile da je primenom člana 20b Krivičnog zakonika došlo do povrede principa *nulla poena sine lege*, koji je zajamčen stavom 2 člana 33 Ustava Lihtenštajna i članom 7 Konvencije. Pozivajući se na član 33 Ustava Lihtenštajna i na član 6 Konvencije, tvrdili su da je došlo do kršenja njihovog prava na pravično suđenje i prava da svoj slučaj izlože pred nadležnim sudijom. Štaviše, podnosioci predstavke su se žalili i na to da Vrhovni sud Lihtenštajna nije dao dovoljno uverljivo obrazloženje svog stanovišta prema kome je nalaganje produžetka zaplene imovine, u postupku trajnog oduzimanja imovine, bilo zakonito.

Ustavni sud je 30. novembra 2004. godine odbio pritužbu fondacija kao neosnovanu. Sud se pozvao na razloge koje je dao u svojoj odluci od 29. juna 2004. godine. U pogledu tvrdnji fondacija da je Vrhovni sud nedovoljno uverljivo obrazložio svoju odluku, sud je zaključio da to što se Vrhovni sud pozvao na razloge koje je u svojoj odluci od 29. juna 2004. godine dao Ustavni sud, nije predstavljalo kršenje njegove obaveze da pruži uverljivo obrazloženje. Ova druga odluka se odnosila na ista ona pitanja koja su te iste strane pokrenule, tako da je to pozivanje bilo jasno i razumljivo.

3. Potonji razvoj događaja

Podnosioci predstavke su 13. marta 2007. godine obavestili Sud da zaplena njihove imovine i dalje traje a da pri tom nije doneta konačna presuda o krivičnim delima na kojima se sve zasniva.

B. Relevantno domaće i međunarodno pravo

1. Odredbe Ustava Kneževine Lihtenštajn

Prema stavu 1 člana 33 Ustava Kneževine Lihtenštajn, nikom ne može biti uskraćeno suđenje pred nadležnim sudijom i zabranjeno je osnivanje vanrednih sudova.

Stav 2 člana 33 Ustava predviđa da pretnja kaznom ili izricanje kazni mora biti u skladu sa zakonom.

Stavom 1 člana 34 Ustava zajamčena je nepovredivost privatnog vlasništva.

2. Odredbe Krivičnog zakonika

a. Odredbe koje se odnose na primenjivost krivičnih odredbi

Član 1 Krivičnog zakonika zabranjuje kažnjavanje bez zakona. Prema stavu 1 člana 1 Krivičnog zakonika, kazna ili preventivna mera se može izreći za delo koje je kažnjivo na osnovu zakona koji su važili u vreme kada je počinjen. Stav 2 člana 1 Zakonika predviđa da se ne može izreći teža kazna od one koja je za to delo bila propisana u vreme kada je krivično delo izvršeno. Preventivna mera se može izreći samo onda ako je u vreme izvršenja krivičnog dela ova mera ili slična kazna ili preventivna mera bila predviđena zakonom.

Član 61 Krivičnog zakonika utvrđuje pravila o vremenskom važenju krivičnih odredbi. Krivični zakoni se primenjuju na dela koja su izvršena posle stupanja zakona na snagu. Oni se mogu primenjivati na dela koja su izvršena pre tog dana ako su zakoni koji su važili u vreme kada su krivična dela izvršena bili nepovoljniji za izvršioca uzimajući u obzir njihov ukupan efekat.

b. Odredbe o kaznama, apsorpciji profita, oduzimanju imovine i preventivnim merama

Članovi od 18 do 31a Krivičnog zakonika, prema njihovom naslovu, odnose se na kazne, apsorpciju profita, trajno oduzimanje imovine i preventivne mere. Članom 18 Zakonika uređuju se zatvorske kazne, članom 19 Zakona uređuju se novčane kazne a članovi 20 i 20a Zakonika sadrže pravila o apsorpciji profita. Članovi 21 *et seq* predviđaju, naročito preventivne mere, kao što su smeštaj u instituciju za umno poremećene počiniocce krivičnih dela, u ustanovu za lečenje od bolesti zavisnosti ili u instituciju za opasne prestupnike povratnike.

Prema stavu 2 člana 20b Krivičnog zakonika, imovina stečena nekim delom koje je kažnjivo, proglašava se trajno oduzetom ako je delo iz koga je ta imovina proistekla, kažnjivo prema zakonima države na čijoj teritoriji je počinjeno, u slučaju da se ne primenjuje krivični zakon Lihtenštajna ne primenjuje na to delo ili ako to delo ne predstavlja poreski prekršaj. Prema stavu 1 člana 20c Krivičnog zakonika, oduzimanje imovine je isključeno onda kada treća strana, koja nije učestvovala u vršenju krivičnih dela o kojima je reč, ima zakonska potraživanja u vezi s imovinskim sredstvima o kojima je reč.

Stav 2 člana 20b Krivičnog zakonika je unet u taj zakon izmenama i dopunama Krivičnog zakonika od 25. oktobra 2000. godine, koji je stupio na snagu 19. decembra 2000. godine (vidi: *Liechtenstein Federal Gazette (LGBI)* 2000, br. 256, izdat 19. decembra 2000. godine).

c. Odredba o pranju novca

Pranje novca, to jest naročito sakrivanje imovinske koristi stečene krivičnim delom ili prikrivanje činjenice da imovinska korist potiče od izvršenja nekog krivičnog dela, kažnjivo je prema stavu 1 člana 165 Krivičnog zakonika. Međutim, lice koje je kažnjeno zato što je učestvovalo u izvršenju krivičnog dela iz koga je takva imovinska korist proistekla ne podleže (i) krivičnom gonjenju zbog pranja novca (stav 5 člana 165 Krivičnog zakonika).

3. Odredbe Zakonika o krivičnom postupku

a. Odredbe o zapleni imovinske koristi

Stav 1 člana 97a Zakonika o krivičnom postupku predviđa mogućnost da ako postoji sumnja da je neka imovinska korist proistekla iz nekog krivičnog dela, i da postoji verovatnoća da će ona biti trajno oduzeta (u skladu sa članom 20b Krivičnog zakonika), sud, na predlog javnog tužioca, nalaže mere koje za cilj imaju da se osigura trajno oduzimanje imovine ako je povraćaj imovinske koristi ugrožen ili na neki drugi način značajno otežan. Takve zaštitne mere obuhvataju,

između ostalog, zaplenu imovinske koristi ili zabranu raspolaganja tim imovinskim sredstvima.

Stav 4 člana 97a Zakonika predviđa da sud ima obavezu da odredi vremenski rok trajanja naloženih zaštitnih mera, koji se na zahtev može produžiti. Ako je prošlo dve godine od izdavanja prvog naloga, a da do tada optužnica nije podignuta ili nije došlo do podnošenja zahteva za pokretanje postupka za trajno oduzimanja imovine u okviru odvojenog postupka, dalje produžavanje vremenskog roka za još godinu dana u oba slučaja je dozvoljeno samo uz odobrenje Apelacionog suda.

Rešenje o zapleni će biti ukinuto, naročito ako se može pretpostaviti da neće biti određeno trajno oduzimanje imovine ili ako je vremenski rok za nalog istekao (stav 5 člana 97a Zakonika o krivičnom postupku).

b. Odredbe koje uređuju postupak oduzimanja imovine

Član 356 Zakonika o krivičnom postupku uređuje postupak trajnog oduzimanja imovine. Ako postoji dovoljno razloga da se pretpostavi da će preduslovi za trajno oduzimanje (član 20b Krivičnog zakonika) biti zadovoljeni i ako se to ne može utvrditi tokom krivičnog postupka, javni tužilac podnosi poseban zahtev za trajno oduzimanja imovine (stav 1 člana 356). Sud koji bi bio nadležan za suđenje za krivično delo zbog koga se donosi rešenje o trajnom oduzimanju imovine nadležan je i za poseban postupak trajnog oduzimanja u kome odlučuje u formi presude nakon održane javne rasprave (stav 2 člana 356). Lica koja tvrde da polažu pravo na imovinska sredstva koja podleže oduzimanju, imaju prava optuženog u postupku oduzimanja imovine (član 354 Zakonika o krivičnom postupku).

c. Odredbe u vezi s pravom na žalbu

Prema stavu 6 člana 97a Zakonika o krivičnom postupku, javno tužilaštvo, optuženi ili lica kojih se taj postupak tiče na neki drugi način, imaju pravo da Apelacionom sudu podnesu žalbu protiv naloga za zaštitne mere ili protiv njihovog ukidanja.

Na osnovu stava 1 člana 238 Zakonika o krivičnom postupku protiv svih sudskih rešenja, odluka ili naredbi koje nisu presude, može se uložiti žalba Apelacionom sudom zbog nezakonitosti ili nesrazmernosti, ako drugačije nije predviđeno zakonom.

4. Međunarodni sporazumi

Konvencija Saveta Evrope o pranju, traženju, zapleni i konfiskaciji prihoda stečenih kriminalom, koja je potpisana 8. novembra 1990. godine (ETS br. 141), za Lihtenštajn je stupila na snagu 1. marta 2001. godine. Prema preambuli ove konvencije njena svrha jeste delotvorna borba protiv teških oblika kriminala, lišavanjem kriminalaca imovinske koristi proistekle iz krivičnih dela i uspostavljanje visoko funkcionalnog sistema međunarodne saradnje zarad ostvarivanja ovog cilja. Visoke strane ugovornice naročito se obavezuju da pranje imovinske

koristi proglase za krivično delo i da trajno oduzmu takvu imovinsku korist ili imovinu koja joj po svoj vrednosti odgovara.

PRITUŽBE

1. Pozivajući se na stav 1 člana 6 Konvencije, podnosioci predstavke su tvrdili da ni u jednom od dva kruga postupka trajnog oduzimanja imovine nisu imali priliku da svoj slučaj izlože pred sudijom koji je nadležan u toj stvari. Produžavanje zaplene njihove imovine u ovim postupcima bilo je nezakonito i proizvoljno. Štaviše, o njihovoj žalbi protiv odluke Regionalnog suda trebalo je da odlučuje Apelacioni sud a ne Vrhovni sud. Povrh toga, podnosioci su tvrdili da suđenje nije bilo pravično, budući da nisu mogli na delotvoran način da dovedu u pitanje pretpostavku suda da je treći podnosilac predstavke počinio krivično delo koje je predstavljalo osnov za zaplenu imovine.

Takođe, u navodima podnosilaca predstavke kaže se da ograničavanje njihovog prava na neometano uživanje imovine tokom dugog vremenskog perioda putem zaplene njihovih novčanih sredstava, predstavlja kršenje pretpostavke nevinosti koja je garantovana stavom 2 člana 6 Konvencije.

Kada je reč o drugom krugu postupaka, podnosioci predstavke su se takođe žalili na osnovu stava 1 člana 6 Konvencije, da je trajanje ovih postupaka premašilo razuman rok i da domaći sudovi, pozivajući se samo na prethodne odluke, nisu pružili dovoljno uverljivo obrazloženje za svoje odluke.

2. Nadalje, podnosioci predstavke su tvrdili da primena na njihov predmet člana 20b Krivičnog zakonika, koji je stupio na snagu, nakon što su data krivična dela navodno bila počinjena, predstavlja povredu principa *nulla poena sine lege* koji je garantovan stavom 1 člana 7 Konvencije.

3. Pozivajući se na član 1 Protokola br. 1 Konvencije, podnosioci predstavke su dalje tvrdili da je produženom nezakonitom zaplenom celokupne njihove imovine povređeno njihovo pravo svojine.

PRAVO

A. Pitanje statusa „žrtve” povrede prava koji se odnosi na trećeg podnosioca predstavke i iscrpljivanja domaćih pravnih lekova

Sud primećuje da, za razliku od prvog i drugog podnosioca predstavke, treći podnosilac predstavke nije bio strana učesnica u postupcima pred domaćim sudovima koji se razmatraju u ovoj predstavci, već da su nalozi za zaplenu imovine upereni samo prema fondacijama podnosiocima predstavke.

Sud primećuje da je pitanje da li pod ovim okolnostima treći podnosilac predstavke može da tvrdi da je „žrtva” povrede prava koja su mu garantovana Konvencijom u smislu člana 34, usled odluka koje su doneli domaći sudovi, tesno povezano sa zahtevom da se moraju iscrpsti svi raspoloživi domaći pravni lekovi, koja su sadržana u stavu 1 člana 35 Konvencije. Sud podseća da pravilo o iscrpljivanju svih domaćih pravnih lekova nije ni apsolutno niti se može pri-

menjivati automatski; razmatrajući da li je postupljeno u skladu sa ovim pravilom, nužno je uzeti u obzir određene okolnosti svakog pojedinačnog slučaja (vidi: *Van Oosterwijck v. Belgium*, presuda od 6. novembra 1980. godine, Series A br. 40, str. 18, stav 35). Ovo posebno znači da Sud mora realno da uzme u obzir postojanje ne samo zvaničnih pravnih lekova u pravnom sistemu date Visoke strane ugovornice, već i kontekst u kome oni funkcionišu, kao i lične okolnosti podnosioca predstavke. Zatim, mora da razmotri da li je u svim okolnostima predmeta, podnosilac predstavke učinio sve što se opravdano može očekivati od njega kako bi iscrpeo sve pravne lekove (vidi: *mutatis mutandi*, *Akdivar and Others v. Turkey*, presuda od 16. septembra 1996. godine, *Reports of Judgments and Decisions* 1996-IV, str. 1211, stav 69; *Baumann v. France*, br. 33592/96, stav 40, od 22. maja 2001. godine i *Gorraiz Lizarraga and Others v. Spain*, br. 62543/00, stav 37, ECHR 2004-III). U svetlu sudske prakse, Sud je, na primer, smatrao da je dovoljno što je udruženje, koje je osnovano u tačno određenu svrhu, da brani interese svojih članova pred domaćim sudovima, iscrplo domaće pravne lekove kako bi njeni članovi mogli da tvrde da su „žrtve” i da su iscrpli sva pravna sredstva u smislu člana 34 i člana 35 Konvencije (vidi: *Gorraiz Lizarraga*, naveden gore u tekstu, stavovi 37-39).

U ovom slučaju, Sud primećuje da je prema statutima prvog i drugog podnosioca predstavke, dveju pravnih lica, treći podnosilac predstavke jedini korisnik njihove imovine, što je činjenica koju su domaći sudovi takođe uzeli u obzir u svojim obrazloženjima. Rešenja o zapleni imovine tokom postupka pred domaćim sudovima, koja su izdata protiv prvog i drugog podnosioca predstavke, naložena su zato što se sumnjalo da su fondacije primile novac koji je proistekao iz krivičnih dela koje je treći podnosilac predstavke počinio u Italiji. S tačke gledišta koja nije strogo pravne već ekonomske prirode, domaći sudovi su zaplenili imovinu trećeg podnosioca predstavke, koja je bila predmet ovih postupaka posredstvom fondacija podnosioca predstavke, koje su delovale u njegovu korist. Odredbe kojima se uređuje postupak trajnog oduzimanja (vidi: „Relevantno domaće i međunarodno pravo” gore u tekstu) zapravo jesu tako smišljene da predvide i takve situacije. Dok je postupak bio usmeren protiv fizičkog ili pravnog lica, koja zapravo poseduju pomenutu imovinu (član 356 Zakonika o krivičnom postupku), lica koja tvrde da polažu pravo na tu imovinu uživaju prava optuženog u tom postupku (član 354 Zakonika o krivičnom postupku).

Uzimajući u obzir određene okolnosti ovog predmeta, Sud smatra da treći podnosilac predstavke može tvrditi da je „žrtva” navodnih povreda Konvencije, u smislu člana 34, i da je iscrpeo sve domaće pravne lekove u svrhu tumačenja stava 1 člana 35 Konvencije.

B. Pritužbe na osnovu člana 6 Konvencije

Podnosioci predstavke su se žalili da ni u jednom ni u drugom krugu postupaka njihov predmet ni na jednom nivou sudske nadležnosti nisu razmatrali nadležni sudovi. Štaviše, tvrdili su da nisu imali priliku da na delotvoran način dovedu u pitanje pretpostavku sudova da je treći podnosilac predstavke počinio

krivično delo. Takođe su smatrali da produžetak zaplene njihovih imovinskih sredstava predstavlja kršenje pretpostavke nevinosti. Kada je reč o drugom krugu postupaka, podnosioci su tvrdili da su oni trajali neopravdano dugo i da sudovi nisu dali valjano obrazloženje svojih odluka.

Podnosioci predstavke su se pozvali na član 6 Konvencije, u čijem relevantnom delu stoji sledeće:

„1. Svako tokom odlučivanja o njegovim građanskim pravima i obavezama ili o krivičnoj optužbi protiv njega, ima pravo na pravičnu... raspravu u razumnom roku pred... sudom obrazovanim na osnovu zakona... .

2. Svako ko je optužen za krivično delo smatra se nevinim sve dok se ne dokaže njegova krivica na osnovu zakona.”

Sud najpre mora da utvrdi da li se član 6 Konvencije može primeniti na ova rešenja o zapleni imovine ili ne. Da bi neka osoba imala pravo na garancije koje su predviđene ovom odredbom, postupak se mora odnositi na „odlučivanje” o njegovim građanskim pravima i obavezama ili krivičnoj optužbi protiv njega.

Prema praksi Suda, koja se odnosi na primenjivost člana 6 u građansko-pravnom smislu, postupci pred domaćim sudovima svode se na „odlučivanje” o građanskim pravima i obavezama podnosioca predstavke, ako postoji stvarni „spor” („*osporavanje*”) u vezi sa ovim pravima i obavezama. Stoga, rezultat ovih postupaka mora biti neposredno odlučujući po takvo pravo ili obavezu (vidi: *Fayed v. the United Kingdom*, presuda od 21. septembra 1994. godine, Series A br. 294-B, strane 45-46, stav 56; *Zlinsat, spol. s r.o. v. Bulgaria*, br. 57785/00, stav 72, 15. jun 2006. godine).

Prema tome, član 6 se ne primenjuje na postupke u kojima su preduzete samo prelazne ili privremene mere pre donošenja odluke o meritumu, budući da takve odluke po pravilu nemaju uticaj na meritum predmeta i stoga još uvek ne uključuju odlučivanje o građanskim pravima i obavezama (vidi, između ostalih brojnih izvora: *Kress v. France* (odl.), br. 39594/98, od 29. februara 2000. godine; *Starikow v. Germany* (odl.), br. 23395/02, od 10. aprila 2003. godine; *Libert v. Belgium* (odl.), br. 44734/98, od 8. jula 2004. godine; *Dogmoch v. Germany* (odl.), br. 26315/03, ECHR 2006-...). Sud je samo u izuzetnim slučajevima smatrao da se član 6 može primeniti na postupke koji se odnose na privremene mere. Ovo se naročito odnosi na predmete u kojima je privremenom odlukom već u stvari delimično odlučeno o pravima strana (vidi, naročito: *Markass Car Hire Ltd v. Cyprus* (odl.), br. 51591/99, od 23. oktobra 2001. godine i *Zlinsat* koji je naveden gore u tekstu, stav 72) ili u kojima je privremena mera odmah dovela do pokretanja glavnog postupka u kome se odlučivalo o sporu u pitanju (vidi, naročito: *Air Canada v. the United Kingdom*, presuda od 5. maja 1995. godine, Series A br. 316-A, str. 21, stav 61).

Sud primećuje da je u ovom predmetu zaplena imovine fondacija, shodno stavu 1 člana 97a Zakonika o krivičnom postupku, predstavljalo meru koja je imala za cilj obezbeđivanje mogućnosti kasnijeg trajnog oduzimanja imovine tokom glavnog postupka trajnog oduzimanja, ako se dokaže istinitost sumnji da je ta imovina proistekla iz izvršenja krivičnih dela. U suprotnom, rešenja o zapleni

imovine bi bilo poništeno i fondacije bi ponovo mogle slobodno da raspolazu svojom imovinom. Ni podnosioci predstavke ni Država nisu imali pravo da koriste ili raspolazu pomenutom imovinom pre donošenja konačne odluke u glavnom postupku o trajnom oduzimanju imovine. Rešenja o zapleni nisu zahtevala da se utvrdi, čak ni delimično, da li je imovina koja je zamrznuta usled izdavanja rešenja zaista proistekla iz krivičnih dela ni da li će ona kao posledica toga, biti proglašena trajno oduzetom. Stoga se ovaj nalog, koji je bio čisto provizorne prirode i nije prethodio konačnoj odluci u glavnom postupku ili se s njom podudara, ne može smatrati takvim da zahteva „odlučivanje”, u smislu stava 1 člana 6, o građanskim pravima i obavezama podnosilaca predstavke.

Ostaje da se utvrdi da li se, međutim, postupak zaplene imovine odnosio na „odlučivanje” o bilo kojim krivičnim optužbama protiv podnosilaca predstavke. Prilikom ocene da li je utvrđeno postojanje krivične optužbe tokom postupka pred domaćim sudovima, Sud je slično onom pristupu koji je zauzeo u pogledu „odlučivanja” o građanskim pravima, dosledno ispitao da li je dati postupak uključivao i utvrđivanje krivice ili je imao za cilj osuđujuću ili oslobađajuću presudu podnosilaca predstavke za krivično delo i da li je preduzeta mera imala bilo kakve uticaj na krivični dosije podnosilaca predstavke (uporedi: *Zlinsat*, koji je naveden gore u tekstu, stav 72; *Dogmoch*, koji je naveden gore u tekstu i *mutatis mutandis*, *Phillips v. the United Kingdom*, br. 41087/98, stav 34, ECHR 2001-VII).

Kao što je pokazano gore u tekstu, rešenja o zapleni imovine podnosilaca predstavke u ovom predmetu je bio čisto provizorne i zaštitne prirode. Prema stavu 1 člana 97a Zakonika o krivičnom postupku, takva mera je zavisila od sumnje da je data imovina proistekla iz krivičnog dela. Ona, međutim, nije iziskivala bilo kakvo utvrđivanje krivice ili osude fizičkog ili pravnog lica koje je posedovalo zaplenjenu imovinu. Ovo se može ilustrovati činjenicom da su se u oba kruga postupaka domaći sudovi pozivali na puku „sumnju” da je treći podnosilac predstavke primio data imovinska sredstva kao proviziju, podmićivanjem sudija u Italiji. Takođe, sudovi su uzeli u obzir presudu protiv trećeg podnosioca predstavke koja mu je izrečena u Italiji a da pri tome nisu sami pristupili utvrđivanju krivice. Takođe, nisu postojali bilo kakvi pokazatelji da su se rešenja o zapleni imovine odrazila na krivični dosije podnosilaca predstavke. U tim okolnostima, rešenja o zapleni imovine nisu uključivala ni „utvrđivanje” bilo kakve krivične optužbe u smislu stava 1 člana 6.

Sud zaključuje da, bez obzira na pitanje da li se rešenja o zapleni imovine mogu okarakterisati kao nešto što se tiče „građanskih prava” podnosilaca predstavke ili „krivičnih optužbi” protiv njih, član 6 se ne može primenjivati na postupak, obzirom da se ovim rešenjima o zapleni ne „odlučuje” o takvom jednom pravu ili optužbi. Stoga se ovaj deo predstavke mora odbaciti kao nespojiv *ratione materiae* s odredbama Konvencije, shodno stavovima 3 i 4 člana 35 Konvencije.

C. Pritužbe na osnovu člana 7 Konvencije

Kako navode podnosioci predstavke, primena na njihov predmet odredbi o trajnom oduzimanju imovine, koje je utvrđeno članom 20b Krivičnog zakonika koji je stupio na snagu posle navodnog izvršenja datih krivičnih dela, pred-

stavlja nametanje retroaktivne krivične kazne. Podnosioci su se pozvali na stav 1 člana 7 Konvencije, koji predviđa sledeće:

„Niko se ne može smatrati krivim za krivično delo izvršeno činjenjem ili nečinjenjem koje, u vreme kada je izvršeno, nije predstavljalo krivično delo po unutrašnjem ili međunarodnom pravu. Isto tako, ne može se izreći stroža kazna od one koja je bila propisana u vreme kada je krivično delo izvršeno.”

Podnosioci predstavke su tvrdili da su primenjive odredbe o trajnom oduzimanju imovine stupile na snagu 19. decembra 2000. godine, to jest mnogo kasnije od navodnog izvršenja krivičnih dela koja su počinjena devedesetih godina dvadesetog veka. Zaplena i trajno oduzimanje imovinske koristi su se morali smatrati krivičnim sankcijama koje, kao takve, umanjuju vrednost date imovine. Činjenica da su ih omogućili Krivični zakonik i Zakonik o krivičnom postupku to dokazuje. Štaviše, ove sankcije su mogle da budu naložene samo u vezi s krivičnim postupkom i mogle su biti opravdane ako su bile u svrsi suzbijanja krivičnih dela. Cilj ovih sankcija jeste da odvraća od izvršenja krivičnih dela tako što se nalaže isplata određene sume novca koja je po svojoj prirodi kaznena. Mere su okarakterisane kao krivične i prema zakonu Lihtenštajna.

Podnosioci predstavke su dalje tvrdili, u pogledu postupka u vezi sa sprovođenjem datih mera, da je bilo irelevantno to što se rešenje o trajnom oduzimanju imovine nije moglo izvršiti putem rešenja o zameni za kaznu zatvora, u slučaju neplaćanja. Zabrana izricanja kazne zatvora usled neplaćanja dugovanja je već predviđena u samim odredbama Konvencije. Zaplena imovine podnosilaca predstavke je očigledno imala kazneni karakter, budući da je trajno oduzimanje imovine predstavljalo grubo mešanje u njihovo pravo svojine na imovini.

Sud podseća da je član 20b Krivičnog zakonika, koji omogućava trajno oduzimanje imovine koja proističe iz dela koja se kažnjavaju prema zakonima strane države, stupio na snagu u decembru 2000. godine, to jest nakon što je treći podnosilac predstavke navodno izvršio data krivična dela, tačnije podmićivanja sudija u Italiji pre 1996. godine. Zaplena takve imovine zarad obezbeđivanja njenog kasnijeg trajnog oduzimanja još uvek nije bilo dozvoljena u vreme kada je treći podnosilac predstavke navodno izvršio pomenuta krivična dela.

Sud zapaža da je u ovom postupku naložena samo zaplena imovine fondacijama podnosiocima predstavke, to jest izrečena je privremena zaštitna mera koja je, međutim, dugo trajala, a da odluka o trajnom oduzimanju imovinske koristi još uvek nije doneta. Imajući to u vidu, postavlja se pitanje da li bi se moglo smatrati da je kazna već „izrečena” u smislu druge alineje stava 1, člana 7 Konvencije. Nije, međutim, potrebno da Sud donosi odluku o ovom pitanju ako deli mišljenje lihtenštajnskih sudova da rešenja o zapleni imovine, kao ni bilo koje potonje trajno oduzimanje imovinske koristi, nisu predstavljali „kaznu”.

Druga alineja stava 1 člana 7 Konvencije primenjiva je samo na mere koje imaju retroaktivno dejstvo ako predstavljaju „kaznu” u smislu tog člana.

Sud ponavlja da je koncept „kazne” u stavu 1 člana 7 autonoman pojam. Da bi zaštita koju pruža taj član bila delotvorna, domaći sud mora imati slobodu da zaroni ispod površine i sam proceni da li određena mera u suštini predstavlja „kaznu” u smislu ove odredbe (vidi presudu u predmetu *Welch v. the United Kingdom*, od 9. februara 1995. godine, Series A br. 307-A, str. 13, stav 27; presudu u predmetu *Jamil v. France*, od 8. juna 1995. godine, Series A br. 317-B, str. 27, stav 30).

Jezička formulacija stava 1 člana 7 u drugoj rečenici ukazuje da je početna tačka prilikom procenivanja da li je postojala kazna sadržana u činjenici da li je data mera izrečena nakon presude za neko „krivično delo”. Ostali relevantni faktori koje treba ispitati jesu kako je mera okarakterisana shodno domaćem pravu, njena priroda i svrha, postupci koji su sastavni deo njenog donošenja i sprovođenja kao i njena težina (vidi: *Welch*, koji je naveden gore u tekstu, str. 13, stav 28; *Adamson v. the United Kingdom* (odl.), br. 42293/98, od 26. januara 1999. godine; *Van der Velden v. the Netherlands* (odl.), br. 29514/05, ECHR 2006-...).

U pogledu povezivanja rešenja o zapleni imovine podnosioca predstavke s krivičnim delom, Sud zapaža da zaplena imovine shodno članu 97 Zakonika o krivičnom postupku može biti naložena samo ako postoji sumnja da je imovina proistekla iz dela koja su kažnjiva, pa će stoga biti proglašena trajno oduzetom, u skladu sa stavom 2 člana 20b Krivičnog zakonika, kada se dokaže da ona predstavlja imovinsku korist proisteklu iz krivičnih dela. Rešenja o zapleni imovine su stoga povezana s krivičnim delom i zavisi od njegovog izvršenja.

Ovu vezu ne umanjuje činjenica da rešenje za zaplenu (i oduzimanje) može imati uticaj i na imovinu u posedu trećih lica a ne samo na imovinu koja pripada samom učiniocu. Dakle, u ovom predmetu, samo je treći podnosilac predstavke bio osumnjičen za primanje novca koji je kasnije prebačen na račun prvog i drugog podnosioca predstavke kao provizija za podmićivanje italijanskih sudija. Činjenica da se rešenje o zapleni imovine može izdati i pravnim sledbenicima počinioca ne menja, međutim, činjenicu da rešenje zavisi od toga da li je došlo do izvršenja krivičnog dela ili ne. Isto tako, postojanje krivične odgovornosti učinioca nije nužan preduslov za donošenje rešenja o zapleni imovine, iako se time ne dovodi u pitanje činjenica da je primena ove mere povezana s objektivnim elementima krivičnog dela.

Zatim, kada je reč o karakterisanju sporne mere shodno domaćem pravu, Sud zapaža da su lihtenštajnski sudovi jednoglasno zaključili da zaplena imovine (i njeno kasnije trajno oduzimanje) nije predstavljala kaznu u smislu stava 2 člana 33 Ustava i stava 1 člana 7 Konvencije. Uzimajući u obzir kriterijume koji su uspostavljeni u sudskoj praksi, Sud je zaključio da zaplena imovine nije predstavljala dodatnu kaznu već posledicu primene građanskog prava na činjenicu da su počinitelj ili drugi korisnici stekli imovinu iz nezakonitih dela. U vezi s tim, Sud zapaža da se kazne i trajno oduzimanje smatraju različitim merama prema samom Krivičnom zakoniku Lihtenštajna. Ovo je ilustrovano u članovima 18 do

31a Krivičnog zakonika i u njihovoj jezičkoj formulaciji, kojima se uspostavljaju različita pravila za kazne (zatvorske i novčane), za razliku od preventivnih mera, absorpcije profita i zaplena (vidi: „Relevantno domaće i međunarodno pravo” gore u tekstu).

Prilikom ocene prirode i svrhe rešenja za zaplenu imovinske koristi Sud primećuje da, prema mišljenju domaćih sudova, mere u skladu sa članom 97a Zakonika o krivičnom postupku imaju za cilj sprečavanje lica, koja su osumnjčena za izvršenje krivičnih dela, da ometaju trajno oduzimanje imovine koja je proistekla iz krivičnih dela. Mere bi trebalo da budu u skladu s obavezama koje proističu iz Konvencije Saveta Evrope o pranju, traženju, zapleni i konfiskaciji prihoda stečenih kriminalom tako što se izvršioци krivičnih dela lišavaju imovinske koristi koja je stečena tim krivičnim delom. Stoga, rešenje o zapleni (i oduzimanju) imovine ima za cilj sprečavanje isplativosti bavljenja kriminalom.

Sud primećuje da isključenjem trajnog oduzimanja, u skladu sa članom 20c Krivičnog zakonika, u pogledu imovinskih zahteva trećih lica na predmetnoj imovini, rešenje za zaplenu imovinske koristi ima za cilj, pre svega da liši takva lica profita od kriminala. On, međutim, može, kao što se vidi u odluci Vrhovnog suda od 4. septembra 2003. godine (*in fine*), poslužiti kako bi se zaštitili zahtevi i potraživanja trećeg lica na osnovu građanskog prava. Postoji, zapravo, nekoliko elemenata koji čine zaplenu i trajno oduzimanje imovine, kako su ove mere uređene lihtenštajnskim pravom, sličnijim povraćaju neosnovano stečenog, shodno građanskom pravu nego novčanoj kazni, shodno krivičnom pravu. Posebno su zaplena i trajno oduzimanje, prema lihtenštajnskom pravu, ograničeni na imovinsku korist proisteklu iz krivičnih dela (vidi: stav 2 člana 20b Krivičnog zakonika). Ako se ispostavi da je sumnja da zaplenjena imovina potiče od krivičnog dela istinita, trajno oduzimanje imovine se tada ograničava na stvarnu korist koju je počinilac krivičnog dela stekao – što je faktor koji razlikuje ovaj predmet od predmeta *Welch* (koji je naveden u gornjem tekstu, na str. 12, 14, stavovi 12, 33), u kome takvo ograničenje nije postojalo. Štaviše, osim u predmetu *Welch* (*ibid.*), prema lihtenštajnskom pravu ne postoje zakonske pretpostavke u tom smislu da je imovina koja je prošla kroz ruke počinioca pre izvršenja krivičnog dela zaista i plod tog krivičnog dela, osim ako se ne može dokazati suprotno. Isto tako, osim u predmetu *Welch* (*ibid.*) i osim u slučaju novčanih kazni koje proističu iz krivičnog prava, stepen krivice prestupnika je irelevantan prilikom određivanja iznosa imovine koja je proglašena oduzetom. Povrh toga, za razliku od datog rešenja o trajnom oduzimanju u predmetu *Welch* (*ibid.*), rešenje o trajnom oduzimanju imovine prema lihtenštajnskom pravu se ne može sprovesti izricanjem kazne zatvora zbog neplaćanja.

Imajući u vidu postupke u vezi s izricanjem i sprovođenjem te mere, Sud primećuje da su rešenja o zapleni imovine, izdata od strane krivičnih sudova tokom istrage u vezi s postupkom trajnog oduzimanja imovine, u skladu sa članom 356 Zakonika o krivičnom postupku, na predlog javnog tužilaštva. Kao što je rečeno gore u tekstu, takva rešenja nisu mogli da budu sprovedeni izricanjem za-

tvorske kazne zbog neplaćanja, već samo korišćenjem uobičajenih instrumenata za izvršenje naloga za naplatu.

Kada je reč o oštini spornih odluka, Sud podseća da ozbiljnost ove mere nije sama po sebi od odlučujućeg značaja, budući da mnoge nekaznene mere mogu imati značajan uticaj na predmetno lice (uporedi *Welch*, koji je naveden u gornjem tekstu, str. 14, stav 32). Sud primećuje da rešenje o zapleni imovine može imati uticaj na imovinska sredstva značajne vrednosti, a da pri tome ne postoji gornja granica za iznos imovinskih sredstava kojim data osoba više ne može raspolagati. Međutim, zaplenjenom imovinom se ponovo može raspolagati ako se ustanovi da su sumnje da ta imovinska sredstva potiču od krivičnih dela neosnovane. Povrh toga, budući da je rešenje o zapleni imovine, kao što je rečeno gore u tekstu, ograničeno na stvarno bogaćenje korisnika krivičnog dela, to ne ukazuje da ova mera čini sastavni deo režima kažnjavanja.

Razmotrivši sve relevantne faktore za ocenu postojanja kazne, Sud, imajući u vidu posebno prirodu mere trajnog oduzimanja prema lihtenštajnskom pravu, koji je čini sličnijom povraćaju neosnovano stečene dobiti shodno građanskom pravu, zaključuje da rešenja o zapleni imovine od fondacija podnosilaca predstavke, u svetlu kasnijeg trajnog oduzimanja njihove imovine, nisu predstavljala „kaznu”, u smislu druge alineje stava 1 člana 7 Konvencije.

Sledi da član 7 nije primenjiv u ovom slučaju. Dakle, i ovaj deo predstavke takođe mora biti odbačen kao nespojiv *ratione materiae* s odredbama Konvencije, u skladu sa stavovima 3 i 4 člana 35 Konvencije.

D. Pritužbe shodno članu 1 Protokola br. 1 Konvencije

Po mišljenju podnosilaca predstavke, odugovlačenje nezakonite zaplene njihovih celokupnih imovinskih sredstava je takođe predstavljalo kršenje njihovog prava na imovinu, koje je zaštićeno članom 1 Protokola br. 1 Konvencije, koji predviđa sledeće:

„Svako fizičko i pravno lice ima pravo na neometano uživanje svoje imovine. Niko ne može biti lišen svoje imovine, osim u javnom interesu i pod uslovima predviđenim zakonom i opštim načelima međunarodnog prava.

Prethodne odredbe, međutim, ni na koji način ne utiču na pravo države da primenjuje zakone koje smatra potrebnim da bi regulisala korišćenje imovine u skladu s opštim interesima ili da bi obezbedila naplatu poreza ili drugih dažbina ili kazni.”

Podnosioci predstavke su tvrdili da je produžena nezakonita zaplena njihovih imovinskih sredstava povredila njihovo pravo na imovinu, koje je zaštićeno članom 1 Protokola br. 1 Konvencije. Zabranom korišćenja njihove imovine, oni su pretrpeli značajne finansijske gubitke. Sudovi nisu našli pravu ravnotežu između javnog interesa prilikom primene mere zaplene imovine podnosilaca predstavke i njihovih sopstvenih interesa.

Sud zapaža da podnosioci predstavke nisu podneli pritužbu na kršenje njihovih imovinskih prava ni u jednom od dva stepena postupaka pred domaćim

sudovima. Posebno, nisu se pozvali na ovo pravo pred Ustavnim sudom Kneževine Lihtenštajn, uprkos činjenici da stav 1 člana 34 Ustava garantuje nepovredivost privatnog vlasništva (vidi: „Relevantno domaće i međunarodno pravo” gore u tekstu).

Stoga se ovaj deo predstavke mora odbaciti, shodno stavovima 1 i 4 člana 35 Konvencije, budući da nisu iscrpljena sva domaća pravna sredstva.

IZ TOG RAZLOGA, SUD JEDNOGLASNO,

Prolašava predstavku neprihvatljivom.

Stiven FILIPS
Zamenik sekretara

Pir LORENCEN
Predsednik

PREDMET

FILIPS protiv UJEDINJENOG KRALJEVSTVA *(Predstavke br. 41087/98)*

PRESUDA
5. juli 2001. godine

POSTUPAK

1. Predmet je formiran na osnovu predstavke (br. 41087/98) protiv Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Severne Irske, koju je, shodno nekadašnjem članu 25 Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu: „Konvencija”) Evropskoj komisiji za ljudska prava (u daljem tekstu: „Komisija”) podneo britanski državljanin, gospodin Stiven Filips (*Steven Phillips*) (u daljem tekstu: „podnosilac predstavke”), 20. aprila 1998. godine.

2. Podnosioca predstavke zastupao je g. R. Džejms (*R. James*), pravni savetnik u Njuportu, Gvent i g. R. Pirs Vitli (*R. Pears Wheatley*), advokat u Londonu. Državu Ujedinjeno Kraljevstvo (u daljem tekstu: „Država”) zastupao je njen zastupnik, gđa H. Fildsend (*H. Fildsend*) iz Ministarstva inostranih poslova.

3. Podnosilac predstavke između ostalog tvrdi da zakonom predviđena pretpostavka na osnovu koje je sud izdao nalog za trajno oduzimanje posle donošenja osuđujuće presude za krivično delo u vezi sa opojnim drogama, predstavlja povredu njegovog prava na pretpostavku nevinosti, shodno stavu 2 člana 6 Konvencije.

4. Predstavka je prosleđena Sudu 1. novembra 1998. godine, kada je Protokol br. 11 uz Konvenciju stupio na snagu (stav 2 člana 5 Protokola br. 11).

5. Predstavka je dodeljena Četvrtom odeljenju Suda (stav 1 pravila 52 Poslovnika Suda). Predstavka je 30. novembra 2000. godine proglašena delimično prihvatljivom.

[*Napomena Sekretarijata*. Odluka Suda se može dobiti u Sekretarijatu].

6. Podnosilac predstavke i Država su podneli komentare o meritumu (stav 1 pravila 59).

7. Javna rasprava je održana u Sudu u Strazburu, 8. februara 2001. godine (stav 2 pravila 59).

Pred Sudom su nastupali:

(a) *U ime Države*

gđa H. FILDSEND (*FIELDSSEND*),

iz Ministarstva inostranih poslova, u svojstvu *Zastupnika*,

g. D. PERI (*PERRY*), u svojstvu *advokata*,

gđa M. DAJSON (*DYSON*),

iz Ministarstva unutrašnjih poslova,

g. P. VALANS (*VALLANCE*),

iz Ministarstva unutrašnjih poslova, u svojstvu *savetnika*;

(b) *U ime podnosioca predstavke*,

g. R. PIRS VITLI (*PEARSE WHEATLEY*), u svojstvu *advokata*,

g. J. ČANDARANA (*CHANDARANA*), u svojstvu *mlađeg advokata*,

g. R DŽEJMS (*JAMES*), u svojstvu *pravnog savetnika*.

Sudu su se obratili g. Pirs Vitli i g. Peri.

ČINJENICE

I. OKOLNOSTI SLUČAJA

8. Prvostepeni sud u Njuportu je 27. juna 1996. godine osudio podnosioca predstavke za to što je bio umešan u prenošenje velike količine kanabisove smole u novembru 1995. godine, što je u suprotnosti sa članom 170(2) Zakona o upravljanju naplatom carina i akciza iz 1979. godine. On je 12. jula 1996. godine osuđen na devet godina zatvora za krivično delo koje je počinio. Podnosilac predstavke je i ranije osuđivan, ali nikada za krivična dela u vezi sa opojnim drogama.

9. Shodno članu 2 Zakona o nezakonitoj trgovini opojnim drogama iz 1994. godine sprovedena je istraga o imovini podnosioca predstavke (u daljem tekstu: „Zakon iz 1994. godine”, vidi dole u tekstu).

Službeno lice zaduženo za finansijsku istragu u vezi s trgovinom opojnim drogama koga je imenovala Uprava carina je 15. maja 1996. godine obavestio advokate podnosioca predstavke o tome da on vrši istragu finansijskog poslovanja njihovog klijenta i da želi da sa njim razgovara kako bi sudu pomogao prilikom utvrđivanja da li je podnosilac predstavke stekao korist od trgovine drogom. Podnosilac predstavke je odbio razgovor.

10. Službeno lice zaduženo za finansijsku istragu je pripremlilo pisanu izjavu, shodno članu 11 Zakona iz 1994. godine, koja je uručena podnosiocu predstavke i zavedena u sudu.

U toj pisanoj izjavi, službeno lice zaduženo za finansijsku istragu u vezi s trgovinom opojnim drogama je primetilo da podnosilac predstavke nije prijavio izvor primanja koji podleže oporezivanju, iako je on registrovan kao vla-

snik kuće koja je pretvorena u četiri stana iz koje je započeo svoju preduzetničku delatnost pružanja pansionerskih usluga u decembru 1991. godine. Ispitivanjem računa u štedionici koji je pripadao podnosiocu predstavke utvrđeno je da je bilo gotovinskih i čekovnih uplata u periodu između avgusta 1994. godine i novembra 1995. godine u iznosu od preko 17.000 funti sterlinga (GBP), za koje je službeno lice zaduženo za finansijsku istragu ukazalo da je to iznos koji predstavlja prihod od izdavanja četiri stana. Otkriveno je da je u julu 1992. godine podnosilac predstavke postao poslovođa prodavnice za prodaju novina i različite sitne robe, čiji su isključivi osnivači bili njegovi roditelji i da je on u septembru 1992. godine kupio prodavnicu za iznos od 28.493,25 funti sterlinga, od kojih je 12.200 funti sterlinga isplaćeno u gotovini. On je bio registrovan i kao vlasnik pet automobila čija se vrednost procenjuje na oko 15.000 funti sterlinga i otkriveno je da je potrošio 2.000 funti sterlinga na automobil „BMW 520i” u oktobru 1995. godine i oko 88.400 funti sterlinga na troškove u vezi sa ilegalnim uvozom kanabisa u novembru 1995. godine (za šta je i osuđen). Službeno lice zaduženo za finansijsku istragu zaključio je da je podnosilac predstavke stekao imovinsku korist od trgovine opojnim drogama i da je ukupan iznos te imovinske koristi 117.838,27 funti sterlinga.

U vezi s stvarnom imovinom podnosioca predstavke, službeno lice zaduženo za finansijsku istragu je primetilo:

„Vrednost Filipsove stvarne imovine je najverovatnije poznata samo optuženom pa smatram da je opravdano pretpostaviti da će svaki uspešan trgovac opojnim drogama (u onoj meri u kojoj je to i optuženi) preduzeti mere da se osigura, koliko on to može, da prikrije imovinsku korist od svog zanata tako da joj se ne može ući u trag. U takve primere spada i to što on uvek obavlja poslovne transakcije u gotovini, da ne vodi bilo kakvu evidenciju, i da su neka imovinska sredstva, kao na primer automobil „BMW 520i”, registrovana pod tuđim imenom.”

11. Kao odgovor na to, podnosilac predstavke je podneo pisani odgovor u kome je poricao da je stekao imovinsku korist od trgovine opojnim drogama. Objasnio je da je u periodu između 1990. i 1991. godine bio osuđen za krađu automobila i da je morao da plati 25.000 funti sterlinga osiguravajućem društvu koje je obeštetilo oštećene. Tvrдио je da je kuću prodao za iznos od 50.000 funti sterlinga izvesnom licu X kako bi se rešio dugova a da je preostalih 12.000 funti sterlinga od prodaje kuće iskoristio za kupovinu objekta svojim roditeljima, u kome bi bila smeštena prodavnica novina i razne sitne robe, budući da je i njima dugovao novac. Poricao je da je vlasnik bilo kog dela prodavnice za prodaju novina i razne sitne robe. Kada je u aprilu 1994. godine pušten iz zatvora počeo je da trguje telefonima; otuda onih 17.000 funti sterlinga koji su pronađeni na njegovom računu u štedionici. Poricao je da poseduje automobile koji su registrovani na njegovo ime, tvrdeći, čas ovo čas ono: da je svaki automobil kupljen i prodat za nekog prijatelja ili da je bio ukraden bez polise osiguranja. Na kraju, tvrdio je da je jedina imovina koju on poseduje 200 funti sterlinga, koji se nalaze na njegovom računu u štedionici kao i oprema u garaži koju on iznajmljuje od lokalnih organa vlasti. Podnosilac predstavke je podneo dokaze u vidu dokume-

nata i izjava svedoka datih pod zakletvom u prilog njegovoj tvrdnji da više nije vlasnik kuće.

12. Službeno lice zaduženo za finansijsku istragu je podnelo drugu izjavu, u skladu sa članom 11(1) Zakona iz 1994. godine. Naveo je, između ostalog, da je podnosilac predstavke još uvek vlasnik kuće i da prenos apsolutnih prava na lice X nikada nije izvršen.

13. Podnosilac predstavke je prilikom rasprave tokom postupka za trajno oduzimanje pred prvostepenim sudom, svedočio i saslušani su svedoci na njegov predlog. Sudija je prilikom donošenja presude 24. decembra 1996. godine, primetio:

„Na tužilaštvu je da utvrdi, naravno na osnovu veće verovatnoće, da je podnosilac predstavke stekao imovinsku korist od trgovine opojnim drogama, to jest da je primio neku isplatu ili nadoknadu u vezi s trgovinom opojnim drogama. Ovde takvih dokaza nema, pa tužilac od mene zahteva da primenim pretpostavke, shodno članu 4(3) Zakona, naime: (a) da je on imovinu, koju je posedovao od kada je osuđen i imovinu koja je na njega prenetu posle 18. novembra 1989. godine, tačan datum, primio kao vrstu stečene imovinske koristi; (b) da su svi njegovi troškovi od 1989. godine pokriveni iz uplata koje je primao u vezi s trgovinom opojnim drogama koju je obavljao. Ja moram tako da postupim, osim ako on ne dokaže, na osnovu veće verovatnoće, da je ova pretpostavka netačna ili ako se ja uverim da postoji velika opasnost od nepravičnosti ako se ta pretpostavka primeni.”

Sudija je izjavio da prilikom pokušaja opovrgavanja pretpostavki i pobijanja tužiočevih tvrdnji, podnosilac predstavke nije preduzeo očigledne, uobičajene i jednostavne korake koji bi sigurno bili preduzeti da je njegova verzija činjeničnog stanja istinita. Na primer, umesto da za svedoke pozove navodnog kupca njegove kuće, izvesno lice X, kao i druge osobe za koje je tvrdio da su u njihovo ime prodavali i kupovali vozila, podnosilac predstavke je, kao svedoke, predložio svog oca, svog advokata i sebe samoga.

14. Sudija je zaključio da su tvrdnje tužilaštva da je podnosilac predstavke i dalje vlasnik kuće istinite, a da je navodna kupovna cena u iznosu od 50.000 funti sterlinga za kuću, u stvari imovinska korist stečena od trgovine opojnim drogama. Sudija je naveo:

„Pretpostavka koju treba primeniti je očigledna, a optuženi nije pokazao da je ona pogrešna niti da postoji opasnost od nanošenja nepravde.

Postoje realni pokazatelji, na osnovu građanskog standarda dokazivanja, da je lice [X] saučesnik u krivičnom delu za koje je podnosilac predstavke osuđen. Zajedno su putovali na Jamajku otprilike u vreme kada je trebalo da budu postignuti dogovori oko pošiljke tovara kompresovanog biljnog kanabisa. Mobilni telefon, koji je bio glavna karika u dogovoru za prevoz opojne droge, registrovan je na lice [X]. Isto kao što ni porota nije verovala g. Filipisu, ni ja mu ne verujem. Po mom mišljenju, ta okolnost je samo poslužila kao sredstvo izgovora, kojim bi se objasnio transfer novca, što bi se i očekivalo od osobe koja pokušava da prikrije imovinsku korist stečenu od trgovine opojnom drogom. To je jedan naizgled običan, formalan, komercijalni prenos prava svojine, koji je valjano obavljen preko

advokata na uobičajen način, ali koji nikada nije okončan i prema mojoj oceni to je bila varka, te smatram da je imovina... još uvek u svojini optuženog...”

15. Tužilaštvo je tvrdilo da je podnosilac predstavke primio od lica X dodatnih 28.000 funti sterlinga u gotovini. Podnosilac predstavke je priznao da je primio ovaj novac, ali je tvrdio da je lice X samo unovčilo ček koji je izdao otac podnosioca, da bi otkupio udeo u porodičnom biznisu koji je pripadao podnosiocu predstavke za ukupnu sumu od 50.000 funti sterlinga. U vezi sa tom transakcijom sudija je primetio:

„Uopšte nisam dobio neko razumno objašnjenje u vezi s učešćem lica [X] u unovčavanju tog čeka, pa mislim da je nemoguće pronaći neko razumno objašnjenje u čitavoj priči, osim da taj ček uopšte nije bio unovčen, već da je to bila najobičnija isplata. To je dovelo do toga da ja ne samo da ne verujem podnosiocu predstavke, nego ni njegovom ocu – smatram da je lojalnost porodici nadjačala njegovu iskrenost.

Iako sada optuženi nema neki formalni interes u vezi s preostalim prostorijama prodavnice odakle se vodi porodični biznis, ne prihvatam njegove tvrdnje i tvrdnje njegovog oca da on više nema nikakvog udela u tom biznisu. Kupovina udela u poslovnim aktivnostima u iznosu od 50.000 funti sterlinga, bez bilo kakve prateće dokumentacije, čak mi se i među članovima porodice čini neverovatnom. Dakle, na osnovu veće verovatnoće, to je naprosto način kojim bi se prikrio pravi razlog za vršenje isplate od strane lica [X] optuženom u iznosu od 28.000 funti sterlinga, što bi značilo da se radilo o isplati za posao u vezi s trgovinom opojnom drogom.”

16. U vezi s transakcijama podnosioca predstavke koje se odnose na automobile sudija je primetio:

„Prihvatanjem njegove najniže procene tih iznosa koje je isplatio u gotovini, došlo se do ukupnog iznosa od 11.400 funti sterlinga. Optuženi je poroti rekao da on uvek koristi gotovinu prilikom obavljanja ne samo ovih već svih finansijskih transakcija i poroti se predstavio kao maher u raznim poslovima, koji se u jednom trenutku bio specijalizovao za promet automobila, a nedavno i mobilnih telefona, kao i da je on čovek koji bi se prihvatio trgovine bilo čime ako je to profitabilno. Izjavio je da uopšte ne vodi evidenciju. On prihvata i tvrdi da se trgovinom kolima bavio i na nepošten ali i na legitiman način, i to je zaista tako. Tokom relevantnog vremenskog perioda bio je osuđen za krivična dela prevare u vezi sa preprodajom sa automobilima i za to osuđen na poprilično dugu kaznu zatvora. Spisi koji se nalaze ispred mene ukazuju da je on ostvarivao profit i na zakonit način, prometom automobila.

Međutim, činjenica da je on možda imao i druge izvore gotovog novca, kako legitimne tako i nelegitimne, po mom mišljenju ne ukida pretpostavku u ovakvom slučaju, u kome ne postoji evidencija svih pomenutih aktivnosti, niti ju je moguće pribaviti, bilo potpuno ili delimično. Ja sam video ono što mora da je predstavljalo samo delić njegovih poslova i uverio sam se da bi iznos od 11.400 funti sterlinga trebalo tretirati kao stečenu imovinsku korist.”

17. Sudija je procenio da je podnosilac predstavke stekao imovinsku korist od trgovine drogom u iznosu od 91.400 funti sterlinga.

Zatim je na sledeći način obračunao vrednost stvarne imovine koja se nalazila u posedu podnosioca predstavke:

„Iz razloga koje sam prethodno naveo, uverio sam se da je [podnosilac predstavke] stvarni vlasnik [kuće]. U odsustvu trenutne procene vrednosti, ali uzimajući pouzdano potvrđene informacije o nedavnom skromnom oporavku tržišta nekretnina posle dugog perioda stagnacije, uveren sam da iznos od 50.000 funti sterlinga, za koje je izjavio u svom svedočenju da su predstavljali vrednost kuće 1992. godine, to jest tokom tog dugog perioda stagnacije cena nekretnina, predstavlja pravičnu procenu verovatne neto imovinske koristi od prodaje te nepokretnosti, bilo sada ili u relativno bliskoj budućnosti.

Takođe, iz razloga koje sam gore naveo, uverio sam se da optuženi još uvek poseduje jednu trećinu udela u vlasništvu sa svojim roditeljima [u vođenju prodavnice za prodaju novina i ostale sitne robe]. On i njegov otac su rekli da je 1993. godine taj njihov biznis vredeo 150.000 funti sterlinga. To je trebalo da bude navodna osnova za 50.000 funti sterlinga koje je on trebalo da dobije za to. Nema dokaza koji bi ukazivali da taj biznis sada vredi manje, pa stoga zaključujem da njegov stvarni deo učešća u tom biznisu iznosi 50.000 funti sterlinga. Budući da sam se uverio u pogledu postojanja raspoložive imovine u vrednosti od 100.000 funti sterlinga, taj iznos premašuje 91.400 funti sterlinga i shodno članu 5 zaključujem da je to iznos koji bi trebalo da bude plaćen.”

Imajući u vidu teškoće prilikom realizovanja udela podnosioca predstavke u porodičnom biznisu, sudija mu je odredio rok od tri godine u toku koga mora da plati iznos iz naloga za trajno oduzimanje, a u slučaju neplaćanja, odredio mu je kaznu od dve godine zatvora.

18. Podnosiocu predstavke je 28. januara 1997. godine odbijen zahtev da podnese žalbu na presudu i na kaznu (uključujući i izricanje naloga za konfiskaciju). Njegov ponovni zahtev za podnošenje žalbe na presudu i kaznu je odbijen 22. januara 1998. godine, nakon sveobuhvatne rasprave koja je održana pred Apelacionim sudom.

II. RELEVANTNO DOMAĆE PRAVO

A. Zakon o nezakonitoj trgovini opojnim drogama iz 1994. godine

19. Član 2 Zakona iz 1994. godine predviđa da bi prvostepeni sud trebalo da donese rešenje za trajno oduzimanje u odnosu na optuženog koji se pojavljuje na izricanju kazne u vezi s jednim ili više krivičnih dela koja se odnose na promet narkotika, a za koga je sud zaključio da je primio neki iznos novca ili neku drugu vrstu nadoknade u vezi s trgovinom opojnim drogama.

20. Shodno članu 5 Zakona iz 1994. godine, iznos u rešenju o trajnom oduzimanju bi trebalo da odgovara iznosu imovinske koristi stečene trgovinom opojnom drogom za koju je sud procenio da ju je optuženi stekao, osim ako se sud ne uveri da je u vreme donošenja rešenja o trajnom oduzimanju samo manji iznos imovinske koristi mogao biti ostvaren.

21. Prilikom utvrđivanja da li je i u kojoj meri optuženi stekao korist od trgovine opojnim drogama, članom 4(2) i (3) Zakona iz 1994. godine, zahteva se od suda da pretpostavi da sva imovina za koju se ispostavi da ju je optuženi posedovao u periodu nakon donošenja osuđujuće presude ili tokom perioda od šest godina pre dana pokretanja krivičnog postupka, predstavlja isplatu ili neku drugu vrstu nadoknade u vezi s trgovinom opojnim drogama i da su svi troškovi koje je on imao tokom tog istog perioda plaćani iz imovinske koristi stečene prometom narkotika. Ovu zakonsku pretpostavku optuženi može pobiti u pogledu bilo koje imovine ili troška, ako se pokaže da je ona netačna ili ako postoji ozbiljna opasnost da nepravda bude počinjena, ako bi se ta pretpostavka primenila (član 4(4)).

22. Neophodni standard dokazivanja koji se primenjuje u čitavom Zakonu iz 1994. godine jeste onaj koji se primenjuje u građansko-pravnom postupku, tj. onaj zasnovan na većoj verovatnoći (član 2(8)).

23. Odredbe koje su u širem smislu slične gore pomenutim, prethodno su bile sastavni deo Zakona o krivičnim delima u vezi s trgovinom opojnim drogama iz 1986. godine (u daljem tekstu: „Zakon iz 1986. godine”, razmatrane od strane Suda u predmetu *Welch v. the United Kingdom*, presuda od 9. februara 1995. godine, Series A br. 307-A).

B. Novija britanska sudska praksa u vezi s primenom Konvencije na naloge za trajno oduzimanje imovinske koristi proistekle iz trgovine opojnim drogama

1. Predmet *McIntosh v. Her Majesty's Advocate* – presuda Apelacionog suda Škotske

24. Apelacioni sud Škotske je u svojoj presudi od 13. oktobra 2000. godine, sa dva glasa za i jednim glasom protiv, zaključio da je postupak za trajno oduzimanje imovine, koji je sličan onom koji je primenjen u ovom slučaju, nepojiv sa stavom 2 člana 6 Konvencije. Lord Proser sa kojim se Lord Alenbridž složio, primetio je između ostalog sledeće:

„ ... Zatraživši od suda da donese rešenje o trajnom oduzimanju imovine, tužilac od suda traži da izvrši procenu vrednosti imovinske koristi koju je podnosilac zahteva stekao trgovinom opojnim drogama. On, znači, traži od suda da dođe u fazu da kaže da je on trgovao opojnom drogom. Ako je to kriminalno delo, čini mi se da je to skoro analogno stvarnoj optužbi za stvarno krivično delo, u škotskom tumačenju smisla te odredbe. Naravno, nema ni optužbe niti optužnog predloga, a ni presude. A tužilaštvo je ukazalo na još jednu razliku, a to je da bi škotska optužba ili optužni predlog morala da bude tačno određena, zahtevala bi pružanje dokaza, dok je međutim ova tvrdnja neodređena i nije zasnovana na dokazima. Ali i samo sugerisanje da postoji manja potreba za pretpostavkom nevinosti u ovoj drugoj situaciji, meni se čini donekle kafkijanskom i kao da porok predstavlja kao vrlinu. U nedostatku objašnjenja šta je optuženi navodno počinio ili obrazložena razloga zbog kojih se prema njemu postupa kao da je on to i počinio, potreba optuženog za pretpostavkom nevinosti je po mom mišljenju utoliko

veća... Ja ne vidim razloge na osnovu kojih bi se moglo reći da [takve] pretpostavke... ne bi bile u suprotnosti sa pretpostavkom nevinosti, ostavljajući optuženom da pokaže da su te pretpostavke netačne. ...”

2. Predmet *R. v. Benjafiled and Others* – presuda Apelacionog suda Engleske

25. Apelacioni sud je 21. decembra 2000. godine jednoglasno zaključio da donošenje rešenja o trajnom oduzimanju imovine ne predstavlja povredu člana 6 Konvencije. Prilikom izricanja presude sudija Vrhovnog suda je razmotrio proces trajnog oduzimanja, na osnovu toga da se član 6 u celini, uključujući i stav 2 člana 6 primenjuje. Zaključio je da se, uzevši postupak u celini, primenjenim obrascem trajnog oduzimanja postiže prava ravnoteža između pravde za optuženog i javnog interesa za kontrolu imovinske koristi stečene trgovinom opojnih droga.

3. Predmet *Her Majesty's Advocate v. McIntosh* – presuda Krunskog saveta⁴¹

26. Tužilaštvo se žalilo na odluku Apelacionog suda (vidi stav 24 gore u tekstu) i 5. februara 2001. godine Sudski odbor Krunskog saveta je jednoglasno zaključio da se stav 2 člana 6 ne može primeniti, budući da tokom postupka za trajno oduzimanje imovine optuženi nije bio „optužen za krivično delo” već je umesto toga bio suočen sa postupkom izricanja kazne za krivična dela za koja je osuđen. Štaviše, Krunski savet je zaključio da i kada bi se moglo reći da se stav 2 člana 6 može primeniti, pretpostavka koja je korišćena prilikom donošenja rešenja o trajnom oduzimanju imovine nije bila neopravdana ili opresivna.

PRAVO

I. NAVODNA POVREDA ČLANA 6 KONVENCIJE

27. Podnosilac predstavke je tvrdio da je zakonom predviđenom pretpostavkom koju je primenio prvostepeni sud prilikom obračunavanja iznosa koji je određen rešenjem o trajno oduzimanju, povređeno njegovo pravo na pretpostavku nevinosti, shodno stavu 2 člana 6 Konvencije. Relevantni delovi člana 6 predviđaju:

„1. Svako, tokom odlučivanja o njegovim građanskim pravima i obavezama ili o krivičnoj optužbi protiv njega, ima pravo na pravičnu i javnu raspravu u razumnom roku pred nezavisnim i nepristrasnim sudom, ustanovljenim na osnovu zakona. (...)

41 *Privy council* – telo koje pruža svoja savetodavna mišljenja Britanskoj kruni, sačinjeno je od najviših predstavnika političke parlamentarne vlasti, aktuelnih i bivših članova Gornjeg (House of Lords) i Donjeg (House of Commons) doma, prim. prev.

2. Svako ko je optužen za krivično delo smatraće se nevinim sve dok se ne dokaže njegova krivica na osnovu zakona.

3. Svako ko je optužen za krivično delo ima sledeća minimalna prava:

(a) da u najkraćem mogućem roku, posebno i na jeziku koji razume, bude obavешten o prirodi i razlozima za optužbe protiv njega;

...”

A. Primenjivost stava 2 člana 6

28. Država je tvrdila da nalog za konfiskaciju treba posmatrati kao kaznu za krivično delo u vezi s trgovinom opojnim drogama za koje je podnosiocu predstavke suđeno i za koje je proglašen krivim; postupak za trajno oduzimanje imovine ne znači da je on optužen za neko dodatno krivično delo te se, stoga, stav 2 člana 6 ne može primeniti.

29. Podnosilac predstavke je tvrdio da postupak koji vodi donošenju rešenja o trajnom oduzimanju umesto da predstavlja naprosto deo postupka izricanja kazne za krivično delo za koje je osuđen, jeste jedan diskretan sudski proces koji podrazumeva da je on „optužen za krivično delo”, u smislu stava 2 člana 6 Konvencije. On se pozvao na analizu Lorda Prosera u presudi Apelacionog suda Škotske u predmetu *McIntosh* (vidi stav 24 gore u tekstu).

30. Nije sporno da je, tokom krivičnog gonjenja koje je okončano izricanjem osuđujuće presude 27. juna 1996. godine za umešanost u nezakonito unošenje kanabisove smole, što je u suprotnosti sa članom 170(2) Zakona o upravljanju naplatom carina i akciza iz 1979. godine, podnosilac predstavke „optužen za krivično delo”, pa je stoga imao pravo na zaštitu koja mu je omogućena shodno stavu 2 člana 6. Pitanja na koja bi Sud u vezi s primenjivošću ovog člana na postupak za trajno oduzimanje imovine trebalo da odgovori jesu pre svega da li zahtev tužioca za trajno oduzimanje imovine nakon izricanja presude podnosiocu predstavke predstavlja podizanje nove „optužbe”, u smislu stava 2 člana 6, a zatim, čak i kada bi odgovor na ovo pitanje bio odričan, da li bi stav 2 člana 6 ipak trebalo primeniti zarad zaštite podnosioca predstavke od pretpostavki koje su iznete tokom postupka za konfiskaciju.

31. Da bi se utvrdilo da li je tokom postupka za trajno oduzimanje podnosilac predstavke bio „optužen za krivično delo” u smislu stava 2 člana 6, Sud mora uzeti tri kriterijuma u obzir, naime: klasifikaciju postupka shodno nacionalnom zakonodavstvu, njegovu pravu prirodu, kao i vrstu i težinu sankcije koja je mogla biti izrečena podnosiocu predstavke (vidi presudu u predmetu *A.P., M.P. and T.P. v. Switzerland*, od 29. avgusta 1997. godine, *Reports of Judgments and Decisions* 1997-V, str. 1488, stav 39, i, *mutatis mutandis*, presudu u predmetu *Welch*, koji je naveden gore u tekstu, str. 13, stavovi 27-28).

32. Kada je reč o prvom od gore navedenih kriterijuma – klasifikacija postupka shodno domaćem zakonodavstvu – iako su nedavne sudske odluke u Ujedinjenom Kraljevstvu podeljene u pogledu toga da li zahtev tužilaštva za donošenje rešenja o trajnom oduzimanju imovine predstavlja podizanje „krivič-

ne optužbe” u autonomnom smislu stava 2 člana 6 (vidi stavove 24–26 gore u tekstu), jasno je da takva primena ne podrazumeva bilo kakve nove optužbe ili krivična dela u smislu krivičnog prava. Kao što je sudija Vrhovnog suda primetio u predmetu *Benjafield and Others* (vidi stav 25 gore u tekstu), „[u] engleskom domaćem pravu postupak za trajno oduzimanje imovine predstavlja deo procesa izricanja kazne koji sledi posle izricanja osuđujuće presude optuženom za krivična dela za koja je optužen.”

33. U pogledu drugog i trećeg relevantnog kriterijuma – priroda postupka kao i vrsta i težina sankcije koja je u pitanju – tačno je da pretpostavka koja je predviđena Zakonom iz 1994. godine, a to je da sva imovina koju podnosilac predstavke poseduje tokom prethodnog perioda od šest godina predstavlja imovinsku korist od trgovine opojnim drogama, zahteva od domaćeg suda da pretpostavi da je on bio umešan u druge nezakonite aktivnosti u vezi s trgovinom drogom pre izvršenja krivičnog dela za koje je osuđen. Suprotno uobičajenoj obavezi koju tužilaštvo ima, da dokaže istinitost elemenata iznetih u tvrdnjama protiv optuženog, teret dokazivanja je na optuženom da dokaže, na osnovu veće verovatnoće, da je datu imovinu stekao na neki drugi način a ne trgovinom opojnim drogama. Posle ispitivanja činjenica koje sprovodi sudija, doneto je rešenje o trajnom oduzimanju pozamašnog iznosa od 91.400 funti sterlinga. Ako podnosilac predstavke ne plati dati iznos, on mora da odsluži dodatnu kaznu zatvora od dve godine, posle odsluženja zatvorske kazne od devet godina, koja mu je već izrečena povodom krivičnih dela izvršenog u novembra 1995. godine.

34. Međutim, svrha ovog postupka nije da podnosiocu predstavke bude izrečena osuđujuća ili oslobađajuća presuda za neko drugo krivično delo u vezi s trgovinom opojnim drogama. Iako je prvostepeni sud pretpostavio da je on stekao korist od trgovine opojnom drogom u prošlosti, to se, na primer, ne vidi u njegovoj kaznenoj evidenciji kojoj je pridodata samo osuda koja mu je izrečena za krivično delo počinjeno u novembru 1995. godine. Pod ovim okolnostima, ne može se reći da je podnosilac predstavke „optužen za neko krivično delo”. Umesto toga, svrha postupka shodno Zakonu iz 1994. godine jeste da se omogućí domaćem sudu da izvrši pravu procenu iznosa na koji bi rešenje o trajnom oduzimanju trebalo da glasi. Sud smatra da je ovaj postupak analogan postupku tokom koga sud utvrđuje visinu novčane kazne ili dužinu zatvorske kazne koju bi trebalo izreći stvarno osuđenom licu. Ovo je zapravo bio zaključak do koga je došao u predmetu *Welch* (presuda se pominje gore u tekstu) u kome je Sud, razmotrivši stvarne okolnosti slučaja, odlučio da rešenje o trajnom oduzimanju predstavlja „kaznu” u smislu člana 7.

35. Sud je takođe razmatrao da li bi, uprkos svom gore pomenutom zaključku koji se odnosi na to da donošenje rešenja o trajnom oduzimanju ne predstavlja podizanje novih „optužbi” u smislu stava 2 člana 6, ove odredbe ipak trebalo donekle primeniti, kako bi se podnosilac predstavke zaštitio od pretpostavki koje su iznete tokom postupka za trajno oduzimanje.

Međutim, iako je jasno da stav 2 člana 6 u celosti uređuje krivični postupak, a ne samo ispitivanje osnovanosti optužbi (vidi, na primer presudu u

predmetu *Minelli v. Switzerland* od 25. marta 1983. godine, Series A br. 62, strane 15-16, stav 30; presudu u predmetu *Sekanina v. Austria* od 25. avgusta 1993. godine, Series A br. 266-A; i presudu u predmetu *Allenet de Ribemont v. France* od 10. februara 1995. godine, Series A br. 308), pravo na pretpostavku nevinosti shodno stavu 2 člana 6 proističe samo u vezi sa određenim krivičnim delom za koje je „optužen”. Pošto optuženi bude valjano (zakonito) proglašen krivim za to krivično delo, stav 2 člana 6 ne može se primenjivati u vezi sa navodima iznetim u vezi s karakterom i ponašanjem optuženog kao sastavnim delom procesa izricanja kazne, osim ako priroda i težina tih optužbi nisu takve da predstavljaju podizanje nove „optužbe” u autonomnom smislu Konvencije, kao što je pomenuto u stavu 32 gore u tekstu (vidi presudu u predmetu *Engel and Others v. the Netherlands* od 8. juna 1976. godine, Series A br. 22, strane 37-38, stav 90).

36. Shodno tome, Sud na kraju zaključuje da stav 2 člana 6 Konvencije nije bio primenjiv na postupak za trajno oduzimanje koji je pokrenut protiv podnosioca predstavke.

B. Primenjivost stava 1 člana 6

37. Iako se podnosilac predstavke nije pozivao na pravo na pravično suđenje, shodno stavu 1 člana 6, u svojoj prvobitnoj predstavi, njegov advokat je na raspravi pred Sudom izneo tvrdnju da je ova odredba takođe primenjiva i da je došlo do njene povrede. Država nije poricala da je stav 1 člana 6 primenjiv, iako je negirala da je došlo do njegovog kršenja.

38. Bilo kako bilo, Sud ponavlja da on odlučuje o pravnoj karakterizaciji činjenica slučaja i da ga ne obavezuje pristup koji je usvojio podnosilac predstavke ili Država (vidi, na primer, presudu u predmetu *Guerra and Others v. Italy* od 19. februara 1998. godine, *Reports* 1998-I, str. 223, stav 44). Sud smatra da bi, imajući u vidu prirodu datog postupka, bilo primereno da se ispituju činjenice ovog predmeta sa tačke gledišta prava na pravično suđenje, u smislu stava 1 člana 6 Konvencije.

39. Stav 1 člana 6 se primenjuje na celokupan tok postupka prilikom „utvrđivanja ... bilo koje krivične optužbe”, uključujući i postupak kojim se utvrđuje kazna (vidi, kao noviji primer presudu u predmetu *Findlay v. the United Kingdom* od 25. februara 1997. godine, *Reports* 1997-I, str. 279, stav 69). Sud podseća na svoj gore pomenut zaključak da je donošenje rešenja o trajnom oduzimanju imovine analogno postupku izricanja kazne (vidi stav 32 gore u tekstu). Iz toga, dakle, proizilazi da se stav 1 člana 6 Konvencije može primeniti na dati postupak.

C. Poštovanje stava 1 člana 6

40. Sud smatra da, osim što se izričito pominje u stavu 2 člana 6, pravo nekog lica na pretpostavku nevinosti u krivičnom postupku predstavlja deo opšteg poimanja pravičnog suđenja, shodno stavu 1 člana 6, dok se od tužilaštva zahteva da snosi teret dokazivanja tvrdnji iznetih protiv njega ili nje (vidi, *mutatis mutandis*, presudu u predmetu *Saunders v. the United Kingdom* od 17.

decembra 1996. godine, *Reports* 1996-VI, str. 2064, stav 68). Ovo pravo, međutim, nije apsolutno, budući da činjenične ili pravne pretpostavke postoje i funkcionišu u svakom sistemu krivičnog prava, i u principu nisu zabranjene Konvencijom sve dok se Države pridržavaju određenih ograničenja, uzimajući u obzir značaj onoga što je u pitanju kao i očuvanje prava odbrane (vidi presudu u predmetu *Salabiaku v. France* od 7. oktobra 1988. godine, Series A br. 141-A, strane 15-16, stav 28).

41. Sud nije pozvan da razmotri *in abstracto* usklađenost odredaba Zakona iz 1994. godine sa Konvencijom, koje zahtevaju od suda koji izriče kaznu licu koje je osuđeno za krivično delo trgovine opojnim drogama da pretpostavi da sva imovina za koju se smatra da ju je optuženi posedovao, bilo kada posle izricanja osuđujuće presude ili tokom perioda od šest godina pre dana pokretanja krivičnog postupka, predstavlja isplatu ili drugu vrstu nadoknade u vezi s trgovinom drogom, kao i da su svi troškovi koje je napravio tokom tog istog perioda plaćeni sredstvima koja predstavljaju imovinsku korist stečenu nezakonitom trgovinom opojnim drogama. Umesto toga, Sud mora da utvrdi da li način na koji je pretpostavka primenjena u slučaju podnosioca predstavke predstavlja kršenje osnovnih načela pravičnog suđenja koji su zagarantovani stavom 1 člana 6 (vidi predmet *Salabiaku*, koji je pomenut gore u tekstu, strane 17-18, stav 30, i predmet *Saunders* koji je pomenut gore u tekstu, strane 2064-65, stav 69).

42. Polazna tačka Suda u ovom razmatranju jeste da ponovi svoj napred iznet stav da zakonska pretpostavka nije primenjena da bi podnosioca predstavke lakše proglasili krivim za neko krivično delo, već da bi domaćem sudu bilo omogućeno da proceni tačan iznos na koji bi trebalo doneti rešenje za trajno oduzimanje (vidi stav 34 gore u tekstu). Stoga, iako je iznos iz rešenja o trajnom oduzimanju koji je obračunat putem primene zakonske pretpostavke pozamašan –91.400 funti sterlinga – i iako je podnosilac predstavke bio izložen opasnosti da bi u slučaju neplaćanja datog iznosa morao da odsluži još dve godine zatvorske kazne – pitanje osude za dodatna krivična dela trgovine opojnom drogom nije se ni postavljalo.

43. Povrh toga, iako je primena pretpostavke bila obavezna da bi sud koji izriče presudu izvršio procenu da li je i u kojoj meri podnosilac predstavke stekao korist od imovinske dobiti stečene trgovinom opojnim drogama, postupak nije bio lišen zaštitnih mera. Dakle, procenu je izvršio sud u sudskom postupku, uključujući tu i javnu raspravu, argumenti tužilaštva bili su unapred dostavljeni podnosiocu predstavke, a bilo mu je i omogućeno da pruži dokaze u vidu pismenih ili usmenih dokaza. Sud je imao ovlašćenje da donese rešenje o trajnom oduzimanju koje bi glasilo i na manji iznos, da se uverio, na osnovu veće verovatnoće, da je samo manji iznos imovinske koristi mogao da bude ostvaren. Glavna zaštitna mera, međutim, bila je ta da je pretpostavka, shodno Zakonu iz 1994. godine, mogla da bude opovrgnuta da je podnosilac predstavke dokazao, takođe na osnovu veće verovatnoće, da je imovinu stekao na neki drugi način a ne trgovinom opojnim drogama. Povrh toga, sudija je imao diskreciono pravo

da ne dozvoli primenu pretpostavke, ako je smatrao da bi njenom primenom bila stvorena ozbiljna opasnost od nepravičnog postupanja.

44. Sud primećuje da ne postoje direktni dokazi da je podnosilac predstavke bio umešan u trgovinu opojnom drogom pre događaja koji su doveli do donošenja osuđujuće presude protiv njega. Prilikom obračunavanja iznosa na koji glasi rešenje o trajnom oduzimanju imovine na osnovu stečene koristi od trgovine opojnom drogom, sudija je izjavio da se on poziva na zakonsku pretpostavku (vidi stav 13 gore u tekstu). U realnosti, međutim, te detaljno posmatrajući korake koje je preduzeo sudija i stigao do iznosa od 91.400 funti sterlinga, Sud primećuje da se u pogledu svake stavke koja je uzeta u obzir sudija uverio, na osnovu priznanja podnosioca predstavke ili na osnovu dokaza koje je pružilo tužilaštvo, da je podnosilac predstavke posedovao imovinu ili potrošio novac, i da je očigledan zaključak bio taj da je on taj novac stekao na nezakonit način. Shodno tome, sudija je ustanovio „stvarne indicije na osnovu građanskog standarda dokazivanja” – da prodaja kuće X-u nije bila stvarna već je poslužila kao paravan za transfer novca stečenog trgovinom opojnom drogom (vidi stav 14 gore u tekstu). Kada je reč o dodatnih 28.000 funti sterlinga, za koje je podnosilac predstavke priznao da ih je primio u gotovini od X, sudija je rekao: „Uopšte nisam dobio neko razumno objašnjenje u vezi s učešćem [X] (...) i mislim da je nemoguće pronaći neko razumno objašnjenje (...) osim da (...) je to najobičnija isplata.” Slično tome, prilikom procene iznosa novca koji je podnosilac predstavke potrošio u vezi s automobilima, sudija je za osnovu uzeo najnižu procenu koju je podnosilac predstavke dao u pogledu toga koliko je novca potrošio (vidi stav 16 gore u tekstu). Budući da podnosilac predstavke nije mogao da pruži bilo kakvu evidenciju kojom bi objasnio poreklo tog novca, sudija je pretpostavio da on predstavlja stečenu korist od trgovine opojnom drogom. Na osnovu zaključaka sudije, nije moglo biti primedbi kojima bi se osporilo uključivanje te imovine u pregled imovinskih sredstava podnosioca predstavke u svrhu izricanja presude, čak i da zakonska pretpostavka nije primenjena.

45. Povrh toga, Sud primećuje da je svedočenje podnosioca predstavke o njegovim transakcijama bilo istinito, njemu ne bi bilo teško da opovrgne zakonom predviđenu pretpostavku; kao što je sudija naveo, očigledni koraci koji su mogli biti preduzeti da bi se dokazala legitimnost njegovih izvora novca i imovine bili bi „savršeno očigledni, obični i jednostavni” (vidi stav 13 gore u tekstu). Podnosilac predstavke nema pravo da se žali na nepravičnost usled činjenice što je sudija u obračun uključio i ona imovinska sredstva kupljena od imovinske koristi koja je stečena drugim nedokumentovanim oblicima nezakonitih aktivnosti, kao što je „preprodaja automobila”.

46. Konačno, prilikom obračuna vrednosti stvarnih imovinskih sredstava koja su podnosiocu predstavke dostupna, značajno je to što je sudija uzeo u obzir samo kuću i jednu trećinu udela koji podnosilac predstavke ima u porodičnom biznisu, što su određene stavke za koje je na osnovu dokaza utvrdio da još uvek pripadaju podnosiocu predstavke. Sudija je prihvatio dokaze podnosioca predstavke prilikom procene vrednosti imovinskih sredstava. Iako Sud smatra da pitanje koje se tiče pravičnosti postupka može da proistekne u onim okolnostima

u kojima je iznos u rešenju o trajnom oduzimanju imovine zasnovan na vrednosti pretpostavljenih sakrivenih imovinskih sredstava, to se nije dogodilo u ovom predmetu i u pogledu ovog podnosioca predstavke.

47. Stoga, uopšteno gledajući, Sud zaključuje da je primena relevantnih odredbi Zakona o nezakonitoj trgovini opojnim drogama iz 1994. godine prema podnosiocu predstavke bila u razumnim granicama, imajući u vidu značaj onoga o čemu je reč, kao i da su prava odbrane u potpunosti bila poštovana.

Iz toga sledi da Sud ne smatra da je primena zakonske pretpostavke lišila podnosioca predstavke pravičnog suđenja tokom postupka trajnog oduzimanja imovine. U zaključku, nije došlo do povrede stava 1 člana 6 Konvencije.

II. NAVODNA POVREDA ČLANA 1 PROTOKOLA BR. 1

48. Podnosilac predstavke je takođe tvrdio da je ovlašćenje koje je sud imao shodno Zakonu iz 1994. godine bilo neopravdano široko, što predstavlja kršenje člana 1 Protokola br. 1 koji predviđa:

„Svako fizičko ili pravno lice ima pravo na neometano uživanje svoje imovine. Niko ne može biti lišen svoje imovine, osim u javnom interesu i pod uslovima predviđenim zakonom i opštim načelima međunarodnog prava.

Prethodne odredbe, međutim, ni na koji način ne utiču na pravo države da primenjuje zakone koje smatra potrebnim da bi regulisala korišćenje imovine u skladu s opštim interesima ili da bi obezbedila naplatu poreza ili drugih dažbina ili kazni.”

Podnosilac je tvrdio da su načela na koja se pozvao u pogledu napred navedenog člana, skoro u potpunosti ista kao i ona načela iz stava 2 člana 6, i da prava ravnoteža nije postignuta između politike zaštite javnog interesa i pojedinačnih prava.

49. Država je navela da je Zakon iz 1994. godine osmišljen za borbu protiv ozbiljnog problema trgovine opojnim drogama, kažnjavanjem osuđenih prestupnika, odvracanjem od izvršenja drugih krivičnih dela i smanjivanjem dobiti koja bi bila dostupna za finansiranje budućih poduhvata u vezi s trgovinom opojnim drogama. Primena zakonom predviđene pretpostavke bila je srazmerna postavljenom cilju, imajući u vidu, između ostalog, teškoće prilikom ustanovljavanja veze između imovinskih sredstava i trgovine opojnim drogama.

50. Sud primećuje da „imovina” koja predstavlja predmet ove predstavke jeste novac, tačnije 91.400 funti sterlinga koje je prvostepeni sud podnosiocu predstavke naložio da plati, uz obavezu da u suprotnom odsluži zatvorsku kaznu od dve godine. Sud smatra da ova mera predstavlja mešanje u pravo podnosioca predstavke na neometano uživanje imovine, i da je stoga član 1 Protokola br. 1 primenjiv.

51. Kao što je već rečeno, nalog za konfiskaciju predstavlja „kaznu” u smislu Konvencije. Stoga on spada u delokrug drugog stava člana 1 Protokola br. 1, koji između ostalog dozvoljava Državama ugovornicama da kontrolišu upotrebu imovine kako bi obezbedili plaćanje novčanih kazni. Međutim, ova odredba se mora tumačiti u svetlu opšteg načela koji je dat u prvoj rečenici prvog stava i stoga mora postojati opravdani odnos srazmernosti između upotrebljenih sredsta-

va i željenog cilja (vidi, među mnogim drugim primerima presudu u predmetu *Allan Jacobsson v. Sweden* (br. 1) od 25. oktobra 1989. godine, Series A br. 163, str. 17, stav 55).

52. Kada je reč o cilju kome se teži, primenom postupka za trajno oduzimanje imovine, kao što je Sud primetio u predmetu *Welch* (vidi presudu, strane 14-15, stav 36), ova ovlašćenja su data sudovima kao oružje u borbi protiv pošasti trgovine opojnim drogama. Shodno tome, izdavanje donošenje rešenja o trajnom oduzimanju imovine funkcionise kao sredstvo odvracanja za one koji razmišljaju o bavljenju trgovinom opojnim drogama, kao i način da se neko lice liši dobiti koju je steklo od trgovine opojnom drogom i da se vrednost imovinske koristi ukloni, odnosno na taj način eliminiše mogućnost njenog daljeg korišćenja za buduću trgovinu opojnim drogama.

53. Sud je već primetio da iznos koji mora da se plati shodno rešenju o trajnom oduzimanju imovine jeste pozamašan, tačnije on iznosi 91.400 funti sterlinga. Međutim, on odgovara iznosu za koji je sudija prvostepenog suda procenio da predstavlja imovinsku korist koju je podnosilac predstavke stekao trgujući opojnom drogom tokom poslednjih šest godina i da je to iznos koji on može da ostvari iz imovinskih sredstava čiji je vlasnik. Sud se poziva na svoj gore pomenuti zaključak, da je postupak koji je sproveden prilikom donošenja rešenja o trajnom oduzimanju bio pravičan i da je poštovao prava odbrane.

54. Imajući sve ovo u vidu kao i značaj cilja kome se teži, Sud ne smatra da je mešanje u pravo na neometano uživanje imovine, koje je podnosilac predstavke pretrpeo bilo nesrazmerno.

Iz toga sledi da nije došlo do povrede člana 1 Protokola br. 1.

IZ OVIH RAZLOGA, SUD

1. *Utvrdjuje*, s pet glasova za i dva glasa protiv da se stav 2 člana 6 ne može primeniti;
2. *Utvrdjuje* jednoglasno da se stav 1 člana 6 može primeniti ali da nije došlo do njegove povrede;
3. *Utvrdjuje* jednoglasno da nije došlo do povrede člana 1 Protokola br. 1.

Sačinjeno na engleskom jeziku i dostavljeno u pisanom obliku 5. jula 2001. godine, u skladu sa stavovima 2 i 3 pravila 77 Poslovnika Suda.

Vinsent BERGER
Sekretar

Georg RES
Predsednik

U skladu sa stavom 2 člana 45 Konvencije i stavom 2 pravila 74 Poslovnika Suda, delimično izdvojeno mišljenje Ser Nikolasa Braca kome se pridružuje i gospođa Vajić, priključeno je ovoj presudi.

G. R.

V. B.

DELIMIČNO IZDVOJENO MIŠLJENJE SUDIJE SERA BRACE KOME SE PRIDRUŽUJE SUDIJA VAJIĆ

Iako se slažem sa većinom članova Suda i njihovim zaključkom da nije došlo do povrede Konvencije u ovom slučaju, ne mogu se u potpunosti složiti sa obrazloženjem većine u pogledu pritužbe, shodno članu 6. Naročito ne mogu da prihvatim mišljenje većine da stav 2 člana 6 ne može da se primeni na postupak trajnog oduzimanja imovine koji je pokrenut protiv podnosioca predstavke.

Mišljenje većine se zasniva na pretpostavci da, iako stav 2 člana 6 uređuje krivični postupak u celini a ne samo ispitivanje merituma optužbi, po proglašenju optuženog krivim za krivično delo za koje je optužen, stav 2 član 6 se ne može primenjivati u vezi sa optužbama koje su iznete u pogledu tvrdnji koje se tiču karaktera i ponašanja optuženog kao deo procesa izricanja kazne, osim ako priroda i težina tih optužbi nisu takve da predstavljaju podizanje nove „optužbe” u autonomnom smislu člana 6.

Po mom mišljenju, ovo bi značilo veoma suženo posmatranje uloge stava 2 člana 6 u kontekstu postupka koji se odnosi na krivičnu optužbu.

U svojoj presudi, u Krunskom savetu u predmetu *H.M. Advocate and Advocate General for Scotland v. IcIntosh*, Lord Bingam od Kornhila je ispravno primetio da presuda Evropskog suda u predmetu *Engel and Others v. the Netherlands* (presuda od 8. juna 1976. godine, Series A br. 22) nije bila „ni od kakve pomoći” tuženome, ukazujući, kao što stoji u delu koji je citiran iz stava 90 te presude, da stav 2 člana 6 postaje irelevantan onog trenutka kada se neka osoba proglasi krivom na osnovu zakona i da, kao deo procesa izricanja kazne, sud može u obzir uzeti činjenice, uključujući i one koje ukazuju na izvršenje drugih krivičnih dela, bez opasnosti od povrede uslova predviđenih tim stavom.

Međutim, smatram da bi deo iz presude *Engel and Others* trebalo da se tumači uz izvestan oprez i to iz nekoliko razloga.

Jasno je iz pomenutog dela da činjenice koje su uzete u obzir prilikom određivanja kazne nisu sporne – „to su bile činjenice čiju istinitost [dvojica podnosilaca predstavke] nisu osporavala”. U tom smislu one se nisu bitno razlikovale od drugih „činjenica” koje sud koji izriče kaznu rutinski uzima u obzir prilikom odmeravanja kazne, kao na primer prethodne osude optuženog. U predmetu *Engel and Others*, neosporna „činjenica” o kojoj se radilo jeste da su dvojica podnosioca predstavke u prethodnim prilikama distribuirala dva napisana dela koja su „provizorno zabranjena shodno Dekretu o distribuciji pisanih dela”. Ovi prethodni primeri lošeg ponašanja podnosilaca predstavke uzeti su u obzir od strane suda koji je izrekao presudu prilikom odmeravanja kazne samo kao „indikacije” o opštem ponašanju [podnosilaca predstavke],” što znači, spremnost da krše pravila i uopšteno nepoštovanje vlasti. Otuda se sud i pozvao na te okolnosti, rekavši da one predstavljaju „faktore koji su povezani sa ličnošću pojedinca.”

Kao što podnosilac predstavke tačno tvrdi, situacija je u ovom slučaju prilično različita. Ključne „činjenice”, naime, da li imovina ili sredstva koja se nalaze u posedu podnosioca predstavke predstavljaju imovinsku korist od trgovine opojnom drogom, direktno se dovode u pitanje. Te okolnosti jesu suština postupka za trajno oduzimanje imovine i one su činjenice koje sud koji izriče kaznu mora da utvrdi. Štaviše, za razliku od stava u predmetu *Engel and Others*, osnovne činjenice su utvrđene i uzete u obzir ne samo zarad vršenja procene ličnosti podnosioca predstavke prilikom određivanja dužine zatvora, već i da bi ga lišili značajne količine novca za koji sud utvrdi, uz pomoć primene zakonom predviđenih pretpostavki, da je stečen iz suštinski kriminalnih aktivnosti.

Presuda u predmetu *Engel and Others* je doneta u relativno početnoj fazi delovanja Suda i to je bio prvi slučaj u kome se Sud direktno bavio stavom 2 člana 6. Delokrug i polje primene stava 2 člana 6 su se u novijoj sudskoj praksi značajno razvili. Naročito u predmetu *Minelli v. Switzerland* (presuda od 25. marta 1983. godine, Series A br. 62) i u predmetu *Sekanina v. Austria* (presuda od 25. avgusta 1993. godine, Series A br. 266-A) zauzet je stav da se stav 2 član 6 može primeniti čak i pošto je osoba koja je optužena za neko krivično delo oslobođena tih optužbi, kao i u onim slučajevima kada se postupak protiv optuženog privodio kraju.

Ono što je možda još važnije, Sud je u predmetu *Engel and Others* razmatrao pritužbu koja se tiče povrede pretpostavke nevinosti isključivo u smislu stava 2 člana 6 i nije posmatrao taj stav u svetlu opšte obaveze o pravičnom suđenju iz stava 1. Od vremena kada je Sud doneo presudu u tom predmetu dogodile su se dve važne stvari.

Pre svega, sada je već čvrsto uvreženo mišljenje da su opšti zahtevi člana 6 važeći za sve faze krivičnog postupka, sve do konačnog rešenja ma koje žalbe, uključujući i pitanja izricanja kazne. Sud je to ustanovio u predmetu *Eckle v. Germany* (presuda od 15. jula 1982. godine, Series A br. 51), u pogledu zahteva da bi postupak trebalo da bude okončan u razumnom roku. Ovo načelo je primenjeno u predmetu *Findlay v. the United Kingdom* (presuda od 25. februara 1997. godine, *Reports of Judgments and Decisions* 1997-I) u kontekstu pritužbe na nezavisnost i nepristrasnost suda pred kojim se podnosilac predstavke izjasnio kao kriv i u kome se izricanje kazne postavljalo kao jedino pitanje. Nedavno je isto primenjeno u predmetu *T. v. the United Kingdom* ([GC], br. 24724/94, 16. decembra 1999. godine) i u predmetu *V. v. the United Kingdom* ([GC], br. 24888/94, ECHR 1999-IX), u kojima se utvrđivanje nadoknade smatralo delom odlučivanja po krivičnoj optužbi, koje je shodno tome moralo da bude obavljeno od strane sudskog tela koje zadovoljava zahteve u vezi s nezavisnošću i nepristrasnošću.

Druga promena jeste spremnost Suda da posmatra uslove utvrđene drugim stavovima člana 6 samo kao specifične aspekte uslova u vezi s načelom pravičnosti iz stava 1. Ovo se naročito odnosi na odredbe stava 3, gde je Sud bez izuzetka razmatrao pritužbe u vezi s povredom uslova predviđenih pojedinačnim tačkama zajedno sa opštim zahtevom u pogledu pravičnosti iz stava 1. Tačno je da je teško naći sudsku praksu u kojoj je veza između stava 1 i stava 2

tako jasno izražena. Ali takva veza jasno postoji, budući da je pretpostavka nevinosti osnovni elemenat pravičnog suđenja. Štaviše, postoje jasne indikacije u tom smislu u sudskoj praksi ovog Suda. U predmetu *Lutz v. Germany* (presuda od 25. avgusta 1987. godine, Series A br. 123, str. 22, stav 52) Sud je primetio da je „dosledno smatrao da stav 1 otelotvorava osnovno pravilo, a da stavovi 2 i 3 predstavljaju njegovu specifičnu primenu”. U predmetu *John Murray v. the United Kingdom* (presuda od 8. februara 1996. godine, *Reports* 1996-I) izvođenje negativnih zaključaka iz ćutanja optuženog Sud je posmatrao i u smislu stava 1 i stava 2, kao pravo na ćutanje, pravo da osoba samu sebe ne inkriminiše, te da bi tužilaštvo trebalo da snosi teret dokazivanja, kao aspekte pravičnog suđenja iz stava 1, kao i specifične zahteve pretpostavke nevinosti iz stava 2. Nešto što je sličnije ovom jesu predmeti *Salabiaku v. France* (presuda od 7. oktobra 1988. godine, Series A br. 141-A) i *Pham Hoang v. France* (presuda od 25. septembra 1992. godine, Series A br. 243): Sud je razmotrio pritužbe podnosioca predstavke u vezi s primenom pretpostavki protiv njih iz ugla oba stava, primećujući da je u prvom slučaju svoje razmatranje započeo od stava 2 zato što „pretpostavka nevinosti, koja predstavlja jedan aspekt prava na pravično suđenje koje je garantovano stavom 1 člana 6... jeste osnovno pitanje u ovom slučaju” (stav 25; vidi takođe i stav 31).

Tačno je da se u predmetima *Salabiaku* i *Pham Hoang*, za razliku od ovog slučaja, Sud bavio primenom pretpostavki ne u fazi izricanja kazne već tokom glavnog pretresa i pre nego što je podnosilac predstavke bio osuđen. Međutim, kao što je Apelacioni sud istakao u predmetu *R. v. Benjafield and Others*, Evropski sud je u predmetu *Minelli* istakao da stav 2 člana 6, kao i stav 1 člana 6, „uređuje krivični postupak u celosti, bez obzira na ishod krivičnog gonjenja i ne odnosi se samo na ispitivanje merituma krivične optužbe”. Tačnije, vidim tesnu vezu između predmeta u kojima se pretpostavke primenjuju u fazi suđenja u svrhu utvrđivanja krivice optuženog za krivična dela za koja se tereti i slučaja, kao što je ovaj, u kojima se pretpostavke primenjuju nakon izricanja presude i čine sastavni deo procesa izricanja kazne da bi se utvrdilo koja bi imovinska sredstva optuženog trebalo smatrati imovinskom koristi koja je stečena trgovinom drogom, pa samim tim mogla biti trajno oduzeta. Po mom mišljenju, Apelacioni sud je u predmetu *Benjafield and Others* bio u pravu kada je zaključio da postupak za trajno oduzimanje treba posmatrati na osnovu obaveze da zadovolji zahteve iz stava 1 i iz stava 2 člana 6 uzetih zajedno, i zato što je smatrao da uslov koji se odnosi na „pravičnost”, u ovom kontekstu, u velikoj meri obuhvata zahteve koje je Sud postavio u predmetima *Salabiaku* i *Pham Hoang*.

U pogledu pitanja da li zakonske pretpostavke, onako kako su primenjene u slučaju podnosioca predstavke, prevazilaze opravdane granice unutar kojih bi trebalo da se kreću i da li su poštovana prava odbrane, u potpunosti se slažem sa odlukom i obrazloženjem većine u Sudu.

PREDMET
GERINGS protiv HOLANDIJE
(*Predstavka br. 30810/03*)

PRESUDA
1. mart 2007. godine

POSTUPAK

1. Predmet je formiran na osnovu predstavke (br. 30810/03) protiv Kraljevine Holandije koja je podneta Sudu shodno članu 34 Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu: „Konvencija”) 23. septembra 2003. godine od strane holandskog državljanina g. Gerardusa Antoniusa Marinusa Geringsa (*Gerardus Antonius Marinus Geerings*) (u daljem tekstu: „podnosilac predstavke”).

2. Podnosioca predstavke je zastupao g. T. Spronken, advokat u Maastrichtu. Holandsku državu (u daljem tekstu: „Država”) su zastupali njeni zastupnici g. R.A.A. Beker (*Böcker*) i gđa J. Šuking (*Schukking*) iz Ministarstva inostranih poslova.

3. Podnosilac predstavke tvrdi da je rešenjem o oduzimanju imovine, koje je doneto protiv njega, povređeno njegovo pravo da bude smatran nevinim dok se ne dokaže njegova krivica na osnovu zakona, shodno stavu 2 člana 6 Konvencije, budući da je to rešenje doneto na osnovu zaključka suda koji je smatrao da je podnosilac stekao imovinsku korist iz krivičnih dela za koja je oslobođen odgovornosti, presudom u krivičnom postupku koji je protiv njega vođen.

4. Sud je 5. jula 2006. godine doneo odluku da uputi predstavku Državi. Shodno stavu 3 člana 29 Konvencije, Sud je odlučio da istovremeno razmotri i suštinu i prihvatljivost predstavke.

ČINJENICE

5. Podnosilac predstavke, Gerardus A. M. Gerings je holandski državljanin, rođen 1977. godine i živi u Ajndhovenu.

A. OKOLNOSTI SLUČAJA

6. Činjenice predmeta, koje su podnele stranke, mogu se sažeti na sledeći način.

Podnosilac predstavke je nepoznatog datuma uhapšen i određen mu je pritvor u pretkrivičnom postupku zbog sumnje da je, zajedno s drugim licima,

bio umešan u različite (pokušaje) krađe kamiona s robom kao i robe iz kamiona (*inter alia*, mašina za pranje veša, sušilica za veš i druga bela tehnika, telefona, delova za računare, radio aparata za automobile, audiovizuelnih sprava i materijala, odeće, torbi, cipela, opreme za kampovanje i sportske opreme), koji su se dogodili između 1. avgusta 1996. godine i 28. oktobra 1997. godine.

7. Podnosilac predstavke je 23. decembra 1997. godine primio poziv da se 29. januara 1998. godine pojavi pred Regionalnim sudom 's-Hertogenbosch (*arrondissementsrechtbank*) kako bi mu se sudilo po različitim optužbama za (pokušaj) provale, namerno preuzimanje ukradene robe i pripadnost kriminalnoj organizaciji. Posebni krivični postupci su pokrenuti protiv određenog broja lica koja su takođe bila optužena za ista krivična dela.

8. Regionalni sud 's-Hertogenbosch je 20. maja 1998. godine osudio podnosioca predstavke po nekoliko tački optužbe u vezi sa učestvovanjem u (pokušaju) izvršenja provale, namerno preuzimanje ukradene robe i pripadnost kriminalnoj organizaciji. Regionalni sud je zaključio da je podnosilac predstavke bio umešan u krađu 120 sušilica za veš iz jednog kamiona i prikolice; za krađu kamiona; za krađu velikog broja telefona, delova za računare i radio aparate za automobile koji su se nalazili u kamionu; za krađu 200 CD plejera, 62 radio kasetofona i zvučnika iz kamiona; za krađu velike količine, *inter alia*, audio uređaja, mašina za pranje sudova, cipela, usisivača i odeće iz kamiona i za krađe kamiona; za preuzimanje jedne ili više ukradenih video kamera; za pokušaj krađe kamiona i za pokušaj krađe robe iz kamiona. Sud je podnosioca predstavke osudio na pet godina zatvora, umanjeno za vreme koje je proveo u pritvoru u pretkrivičnom postupku.

9. Podnosilac predstavke je podneo žalbu Apelacionom sudu 's-Hertogenbosch (*gerechtshof*). U presudi od 29. januara 1999. godine, Apelacioni sud je preinačio presudu od 20. maja 1998. godine, osudio podnosioca predstavke navršši da je 28. i 29. septembra 1997. godine učestvovao u krađi kamiona i prikolice u kojima je bilo 120 sušilica za veš; da je 25. septembra 1997. godine ukrao kamion s prikolicom i izvestan broj štampača i da je preuzeo – u periodu između 1. avgusta 1996. godine i 28. oktobra 1997. godine – jedan komad odeće i jednu video kameru, znajući da su ovi predmeti stečeni kriminalnim aktivnostima. Sud je podnosioca predstavke oslobodio ostalih optužbi, zaključivši da one nisu na zakonit i uverljiv način dokazane. Apelacioni sud ga je osudio na zatvorsku kaznu od tridesetšest meseci, od kojih je dvanaest meseci odloženo na uslovni period od dve godine. Pri tom, Apelacioni sud je proglasio neprihvatljivim imovinskopравни zahtev koji je podnela oštećena strana u sporu (*benadeelde partij*). Zaključivši da je i suviše komplikovano da se ovaj zahtev razmatra u krivičnom postupku, Apelacioni sud je odlučio da bi ovaj zahtev trebalo podneti građanskom sudu.

10. U međuvremenu, 7. januara 1999. godine, javni tužilac je uputio poziv podnosiocu predstavke da se pojavi pred Regionalnim sudom 's-Hertogenbosch 4. februara 1999. godine, kako bi bio saslušan u vezi s tužiočevim zahtevom za trajno oduzimanje nezakonito stečene koristi (*vordering tot ontneming van we-*

derrechtelijk verkregen voordeel), u smislu člana 36e Krivičnog zakonika (*Wetboek van Strafrecht*), koju je javni tužilac procenio na ukupan iznos od 147.493 holandskih guldena (čija protivvrednost iznosi 67.020,16 evra).

11. Na raspravi koja je održana pred Regionalnim sudom 4. februara 1999. godine, tužilac je ostao pri zahtevu za rešenjem o trajnom oduzimanju i obrazložio ga, tvrdeći da se on takođe odnosi i na slična krivična dela pomenuta u stavu 2 člana 36e Krivičnog zakonika te da, bez obzira što je Apelacioni sud podnosioca predstavke oslobodio većine optužbi za krivična dela za koja je optužen, još uvek postoji dovoljno indicija da ih je on počinio. Podnosilac predstavke je tvrdio da se nalog za trajno oduzimanje imovine može izdati samo za ona krivična dela za koja je proglašen krivim. Prema proceni javnog tužioca, to bi za posledicu imalo donošenje rešenja za trajno oduzimanje na iznos od najviše 13.989 holandskih guldena (čija protivvrednost iznosi 6.347,93 evra).

12. Regionalni sud je dana 18. marta 1999. godine doneo rešenje o trajnom oduzimanju imovine za iznos od 13.789 holandskih guldena, koji će, ako ovaj iznos ne bude plaćen u novcu ili povraćen, biti zamenjen sa 110 dana zatvora. Sud je smatrao da se oslobađajuća presuda, koju je doneo Apelacioni sud 29. januara 1999. godine, ne navodeći tačne razloge, može stoga razumeti samo u smislu da nisu postojale indicije da je podnosilac predstavke počinio pomenuta krivična dela, te da nije mogao iz njih da izvuče neku korist.

13. Podnosilac predstavke, ali ne i javni tužilac, je Apelacionom sudu 's-Hertogenbosch podneo žalbu protiv ove odluke. Podnosilac predstavke je poricao da je stekao bilo kakvu korist od krivičnih dela za koje je osuđen.

14. Apelacioni sud je svojom presudom od 30. marta 2001. godine, koja je usledila posle rasprave koja je održana 15. februara 2001. godine, preinačio presudu od 18. marta 1999. godine i doneo rešenje o trajnom oduzimanju u iznosu od 147.493 holandska guldena, koji će biti zamenjen sa 490 dana zatvora, ako se ovaj iznos ne plati ili ne povrati.

U svom obrazloženju, Sud je naveo sledeće:

„[Oslobađanje podnosioca predstavke] po žalbi od niza krivičnih dela [za koja je bio optužen] ne navodi na zaključak da se ta krivična dela, imajući u vidu njihovu prirodu, ne mogu više smatrati sličnim krivičnim delima, u smislu stava 2 člana 36e Krivičnog zakonika. Relevantne primenjive zakonske odredbe to ni na koji način ne sprečavaju. Pored sličnosti koja je neophodna, potrebno je samo da postoje dovoljne indicije da je [podnosilac predstavke] izvršio data krivična dela.

Sud je stoga mišljenja da se i dalje može razmatrati, u vezi sa svim krivičnim delima na kojima je javni tužilac zasnovao svoj [zahtev za donošenje rešenja o trajnom oduzimanju], da li postoji dovoljno dokaza [da ih je podnosilac predstavke počinio].

Presudom od 29. januara 1999. godine Apelacionog suda 's-Hertogenbosch, [podnosilac predstavke] je osuđen za ...

Shodno članu 36e Krivičnog zakona, mora se ispitati da li je, i ako jeste do koje mere, podnosilac predstavke nezakonito stekao imovinsku korist – uključujući uštedu u troškovima – putem ili iz imovinske koristi stečene iz krivičnih dela

koja su dokazana, iz sličnih krivičnih dela ili drugih krivičnih dela za koje postoji dovoljno posrednih dokaza da ih je okrivljeni počinio i za koja se može izreći novčana kazna pete kategorije.

Sud zaključuje da je [podnosilac predstavke], ne samo na nezakonit način stekao korist iz gore navedenih krivičnih dela... koja su dokazana, već i iz sledećih sličnih krivičnih dela, što je sve navedeno u prvom pozivu na sud koji je uručen [podnosiocu predstavke]... u vezi s [krivičnim delima] za koja postoji dovoljno indicija da ih je on izvršio.

Suma koju je odredio sud, kao iznos procenjene imovinske koristi koju je [podnosilac predstavke] ostvario, data je posle svakog navedenog krivičnog dela.

Tačka optužbe 2B prvog poziva na sud, koja se pominje kao slučaj 5:

Korist: 12.000 holandskih guldena;

Tačka optužbe 3 prvog poziva na sud, koja se pominje kao slučaj 23:

Korist: 3.102 holandskih guldena;

Tačka optužbe 4b prvog poziva na sud, koja se pominje kao slučaj 10:

Korist: 12.500 holandskih guldena;

Tačka optužbe 4c prvog poziva na sud, koja se pominje kao slučaj 13:

Korist: 8.000 holandskih guldena;

Tačka optužbe 4d prvog poziva na sud, koja se pominje kao slučaj 16:

Korist: 1.619 holandskih guldena;

Tačka optužbe 4e prvog poziva na sud, koja se pominje kao slučaj 17:

Korist: 12.600 holandskih guldena;

Tačka optužbe 4f prvog poziva na sud, koja se pominje kao slučaj 20:

Korist: 17.637 holandskih guldena;

Tačka optužbe 4g prvog poziva na sud, koja se pominje kao slučaj 22:

Korist: 4.222 holandskih guldena;

Tačka optužbe 4h prvog poziva na sud, koja se pominje kao slučaj 27:

Korist: 30.670 holandskih guldena;

Tačka optužbe 4i prvog poziva na sud, koja se pominje kao slučaj 31:

Korist: 20.000 holandskih guldena;

Tačka optužbe 4m prvog poziva na sud, koja se pominje kao slučaj 43:

Korist: 11.354 holandskih guldena.

Sud će utvrditi procenjenu imovinsku korist koju je [podnosilac predstavke] stekao iz krivičnih dela koja su dokazana, shodno presudi Regionalnog suda u sledećim iznosima:

Tačka optužbe 1 prvog poziva na sud, koja se pominje kao slučaj 3:

Korist: 3.789 holandskih guldena;

Tačka optužbe 4 prvog poziva na sud, koja se pominje kao slučaj 9:

Korist 10.000 holandskih guldena;

Sud stoga utvrđuje iznos procenjene imovinske koristi koju je [podnosilac predstavke] stekao na nezakonit način na iznos od 147.493 holandskih guldena.

Sud je izvršio procenu nelegalno stečene koristi [podnosioca predstavke] na osnovu, *inter alia*, izveštaja od 4. septembra 1998. godine koji je sačinila Jedinica za organizovani kriminal, Finansijski odsek/BFO Odeljenja za istraživanje krivičnih dela Regionalne policijske uprave za jugoistočni Brabant (br. PL2219/98-050011), naročito u pogledu obračuna imovinske koristi koja je stečena od ukradene robe i raspodele imovinske dobiti među licima koja su u tome učestvovala.

Dokazno sredstvo koje je sud koristio dato je u dodatku, kako je pomenuto u članu 365a i 365b Zakonika o krivičnom postupku (*Wetboek van Strafvordering*); Ovaj dodatak se nalazi u prilogu ove presude...

Tokom žalbenog postupka iznete su tvrdnje od strane [podnosioca predstavke] i u njegovo ime da on nikada nije dobio novčanu nadoknadu za učestvovanje u krivičnim delima u koje je bio umešan. Sud je odbacio ovaj argument, budući da se, na osnovu gore navedenih dokaza, sud uverio da je [podnosilac predstavke] bio deo grupe ljudi koja je sistematski i na vrlo unosan način bila umešana u krađu skupe robe iz kamiona, te da je potpuno neuverljivo to da [podnosilac predstavke] nije dobio svoj deo imovinske koristi stečene od te robe, koja je očigledno bila prodavana za pozamašan novac, što se može zaključiti iz pomenutih dokaznih sredstava..."

15. Policijski izveštaj od 4. septembra 1998. godine koji je priključen ovoj presudi, u svom relevantnom delu glasi:

„Utvrđivanje nezakonito stečene imovinske koristi:

A. Slučajevi gde je poznata količina novca koja je stečena

Početna tačka za utvrđivanje količine nezakonito stečene koristi, shodno članu 36e Krivičnog zakonika, jeste ona korist koju je stvarno steklo osumnjičeno/osuđeno lice.

U nekoliko slučajeva, koji su bili predmet istrage, iz snimljenih prisluškivanih razgovora i/ili izjava vidi se iznos novca koji su primaoci ukradene robe plaćali kradljivcima i/ili drugim primaocima ukradene robe za ukradenu robu.

Ovi iznosi su pripisani, kao nezakonito stečena dobit, počiniocu (počinioci-ma) i onda kada je to slučaj zahtevao ravnomerno raspodeljivani između lica koja su bila umešana.

Relevantni troškovi koje je (su) načinio (načinili) osumnjičeni uzeti su u obzir.

B. Slučajevi gde nije poznata količina novca koja je stečena

Sledeće je očigledno iz krivične istrage:

Iz priloženih snimljenih razgovora (dodatak 3) čini se da je... primalac ukradene robe F.T. kradljivcima platio 25% od velikoprodajne cene...

Iz priloženih snimljenih razgovora (dodatak 4) čini se da je primalac ukradene robe (E.V.), pri obračunu shodno uobičajenoj praksi, zaračunavao jednu petinu. To najverovatnije podrazumeva jednu petinu maloprodajne cene... U slučajevima gde nema tačnih podataka o sumama novca koje su kradljivci i/ili primaoci ukradene robe dobijali, nezakonito stečena dobit je obračunavana na osnovu velikoprodajne nabavne cene, izuzimajući PDV (porez na dodatu vrednost), ukradene robe.

Obračun u vezi s kradljivcima

U pogledu slučajeve kada se iznos koji su primaoci ukradene robe plaćali kradljivcima ne vidi iz rezultata istrage, pretpostavilo se da se radi o iznosu od 25% od velikoprodajne nabavne cene ukradene robe, izuzimajući PDV, koji je isplaćivan kradljivcima.

Primenom ovog načina obračuna, dolazi se do nižeg iznosa nezakonito stečene imovinske koristi, nego primenom obračuna koji se zasniva na 25% od velikoprodajne vrednosti ili 20% maloprodajne cene u zavisnosti od slučaja. To ide u korist osumnjičenog (osumnjichenih).”

16. U pogledu tačaka optužnice 2B, 3, 4b-i i 4m, kao što je navedeno u prvom pozivu na sud izdatom u predmetu podnosioca predstavke, izveštaj od 4. septembra 1998. godine – u meri u kojoj je ovaj akt korišćen kao dokaz od strane Apelacionog suda u postupku trajnog oduzimanja imovine – sadrži iskaz da je podnosilac predstavke, u prvostepenom postupku, osuđen po optužbi. Iz ovog izveštaja se dalje vidi da je, u pogledu svih ovih tačaka optužbe, nezakonito stečena dobit uglavnom procenjivana na osnovu sadržaja snimljenih razgovora u kojima su učesnici (kradljivci i lica koja su preuzimala ukradenu robu) razgovarali o novcu u vezi s ukradenom robom, o nekoj ukradenoj robi koja se nalazila u domovima nekih od počinitelaca i o veleprodajnoj nabavnoj vrednosti ukradene robe.

17. Podnosilac predstavke je Vrhovnom sudu (*Hoge Raad*) podneo žalbu za poništaj rešenja od 30. marta 2001. godine, žaleći se između ostalog i na to da donošenje rešenja o trajnom oduzimanju imovine u vezi s krivičnim delima za koja je oslobođen optužbi, predstavlja povredu njegovog prava da bude smatran nevinim dok se ne dokaže njegova krivica na osnovu zakona, što je zajemčeno stavom 2 člana 6 Konvencije.

18. U svom savetodavnom mišljenju, Glavni prokurator Vrhovnog suda je smatrao – na osnovu razloga koje je Sud dao u svojoj presudi u predmetu *Phillips v. the United Kingdom* (br. 41087/98, stavovi 31, 33 i 35, ECHR 2001-VII) – da se delokrug stava 2 člana 6 Konvencije, uopšteno govoreći, ne odnosi na postupak trajnog oduzimanja imovine, ali da to ne utiče na obavezu da se utvrdi da li je usled određenih okolnosti u predmetu podnosioca predstavke bez obzira na sve, postavilo neko pitanje, shodno stavu 2 člana 6. Po ovoj tački, Glavni prokurator je smatrao, na osnovu sveobuhvatne analize prakse Suda, shodno stavu 2 člana 6, da se postavilo pitanje koje se odnosi na zaključak Apelacionog suda da ima dovoljno indicija koje ukazuju na to da je podnosilac predstavke počinio krivična dela koja su slična onim krivičnim delima za koja je bio osuđen, podrazumevao i utvrđivanje „krivice”, imajući u vidu da je podnosilac predstavke oslobođen krivice u pogledu tih i sličnih krivičnih dela.

19. Glavni prokurator je primetio da je Apelacioni sud zaključio da, bez obzira na oslobađajuću presudu, postoje dovoljne indicije o tome da je podnosilac predstavke počinio ona krivična dela za koja je oslobođen krivične odgovornosti. Po njegovom mišljenju, ovo je nespojivo s opštim pravilom – koje je potvrdio Sud u svojoj presudi u predmetu *Asan Rushiti v. Austria* (br. 28389/95,

stav 31, od 21. marta 2000. godine) – da je po izricanju pravosnažne oslobađajuće presude, čak i naglas izgovorena sumnja u nevinost optuženog nedopustiva i nespojiva sa stavom 2 člana 6. Štaviše, Apelacioni sud je svoje zaključke u postupku za trajno oduzimanje imovine zasnovao na dokazima koji su očigledno nedovoljni da bi se obezbedila krivična osuda, što je rezultiralo odlukom izrečenom podnosiocu predstavke koja je toliko oštra da bi trebalo da se smatra „kaznom”, u smislu stava 1 člana 7 Konvencije. Uzimajući u obzir i to da je Apelacioni sud svoje zaključke u vezi s činjenicom da postoji dovoljno indicija da je podnositelj predstavke izvršio slična krivična dela, zasnovao na ubedljivoj, a ipak kasnije preinačenoj presudi koju je izrekao Regionalni sud, Glavni prokurator je smatrao da je zaključak da je došlo do povrede stava 2 člana 6 bio neizbežan. Po njegovom mišljenju, mogućnost da se donese rešenje o trajnom oduzimanju imovine, shodno stavu 2 člana 36e Krivičnog zakonika, je ograničena na krivična dela koja nisu uključena u optužbu koja je podignuta, kao što su krivična dela priključena uz sudski poziv (*ad informandum gevoegde feiten*) ili druga krivična dela koja su očigledna iz spisa tog predmeta (*andere feiten die blijken uit het proces-verbaal*), kao što se pominje u Komentaru, u vezi sa stavom 2 člana 36e Krivičnog zakonika. Shodno tome, on je Vrhovnom sudu dao savet da prihvati žalbu podnosioca predstavke, u skladu sa stavom 2 člana 6 Konvencije, za ukidanjem presude od 30. marta 2001. godine i da prosledi predmet drugom Apelacionom sudu koji će ponovo odlučivati po žalbi podnosioca predstavke.

20. Vrhovni sud je 1. aprila 2003. godine odbacio žalbu podnosioca predstavke za kasaciju. U relevantnom delu, Sud je zaključio sledeće:

„3.3. U svojoj presudi od 22. maja 2001. godine, NJ [*Nederlandse Jurisprudentie* – Zbirka sudskih odluka Holandije] 2001, br. 575, Vrhovni sud je zaključio sledeće:

– Odredbe člana 36e Krivičnog zakonika i [članovi 551b – 511i] Zakonika o krivičnom postupku odnose se na izricanje mere licu koje je osuđeno za krivično delo, tačnije za obavezu plaćanja određenog iznosa Državi, u svrhu izvršenja trajnog oduzimanja nezakonito stečene dobiti. To ne predstavlja kaznu, već meru (*maatregel*) koja ima za cilj lišavanje tog lica nezakonito stečene dobiti. Činjenica da je izricanju te mere dato mesto u krivičnom postupku ne može izmeniti njeno posebno svojstvo.

– To posebno svojstvo je izraženo i u zahtevima koji su predviđeni prilikom njenog izricanja. Ovi zahtevi su manje strogi od onih koji moraju biti zadovoljeni da bi se izrekla [krivično-pravna] sankcija. Stoga, pravila dokazivanja koja se primenjuju u krivičnim postupcima ovde nisu primenjiva u celosti. Shodno tome, ona krivična dela koja su obuhvaćena krivičnom optužbom koja je rezultirala oslobađajućom presudom i dalje mogu da budu osnov za donošenje rešenja (o trajnom oduzimanju). Takođe, u jednom takvom predmetu, sud mora utvrditi da postoji dovoljno indicija da je data osoba izvršila slično krivično delo ili slična krivična dela, iz stava 2 člana 36e Krivičnog zakonika, za koje/koja se može izreći novčana kazna koja spada u petu kategoriju, ili da je moguće da su druga slična krivična dela, iz stava 3 člana 36e Krivičnog zakonika, na neki način rezultirala nezakonitim sticanjem imovinske koristi od strane tog lica. Takvom utvrđivanju prethodi postupak koji je uređen članovima 511b *et seq.* Zakonika o krivičnom postupku. Ovo služi kao jedna vrsta garancija da će sud, koji odlučuje o zahtevu za donošenje rešenja o trajnom oduzimanju koji je podneo javni tužilac, to učiniti

samo pošto je razmotrio i zaključio da su se stekli zakonski uslovi, uključujući i to da li postoje indicije, u smislu drugog stava [člana 36e], ili da li postoji verovatnoća, u smislu trećeg stava [člana 36e].

– Iz gore navedenog sledi da okolnost da je osumnjičeni oslobođen krivične odgovornosti za određeno krivično delo ne predstavlja automatski prepreku da se ta krivična dela razmatraju, u kontekstu postupka trajnog oduzimanja imovinske koristi, kao „slična krivična dela” ili „krivična dela za koja se može izreći novčana kazna koja spada u petu kategoriju” – iz stava 2 člana 36e Krivičnog zakonika.

3.4 Vrhovni sud želi da doda da ovo nije nespojivo sa stavom 2 člana 6 Konvencije, budući da postupak, shodno članovima 511b *et seq.* Zakonika o krivičnom postupku, daje mogućnost datom licu da se brani, uključujući i mogućnost da tvrdi da ne postoje dovoljno uverljive indicije da je [on] izvršio slično krivično delo ili slična krivična dela za koja se može izreći novčana kazna koja spada u petu kategoriju, u smislu stava 2 člana 36e Krivičnog zakonika, ili da nije verovatno da su druga zakonom kažnjiva krivična dela, u smislu stava 3 člana 36e Krivičnog zakonika, rezultirala time da je on stekao korist i razloge zašto je to tako. Činjenica da se postupak posle... [zahteva za donošenje rešenja o trajnom oduzimanju] mora posmatrati kao poseban deo ili nastavak istog krivičnog [postupka] koji može dovesti do osude i kažnjavanja (vidi *Hoge Raad*, 5. decembar 1995. godine; NJ 1996; br. 411), ne zahteva bilo kakav drugi zaključak.

3.5 Budući da nije osporavano, kao i da nije očigledno da mogućnost koja se pominje u [gore navedenom stavu] 3.4 nije data u ovom predmetu, odluka Apelacionog suda ne predstavlja pogrešno tumačenje zakona. Imajući u vidu događaje tokom žalbenog postupka, što je i zabeleženo, odluka se smatra dovoljno obrazloženom.”

Ova odluka je objavljena u Zbirci sudskih odluka Holandije 2003. godine, br. 497.

21. Podnosilac predstavke je postigao dogovor s Centralnom sudskom upravom za naplatu kazni (*Centraal Justitiëel Incasso Bureau*), da odjednom plati 10.000 evra a da ostatak iznosa plaća u mesečnim ratama, koje iznose 150 evra.

B. RELEVANTNO DOMAĆE PRAVO I PRAKSA

22. Član 36e Krivičnog zakonika (*Wetboek van Strafrecht*) predviđa:

„1. Na zahtev javnog tužilaštva, svakom licu koje je osuđeno za krivično delo može posebnom sudskom odlukom biti naloženo da plati određenu sumu novca Državi, kako bi se to lice lišilo svake nezakonito stečene koristi.

2. Takav nalog se može izdati protiv lica iz stava 1, koje je korist steklo uz pomoć ili od imovinske koristi stečene izvršenjem datog krivičnog dela ili sličnih krivičnih dela ili krivičnih dela za koja se može izreći novčana kazna koja spada u petu kategoriju, za koja postoji dovoljno indicija da ih je to lice počinilo.

3. Na zahtev javnog tužilaštva, svakom licu koje je proglašeno krivim za krivično delo koje je kažnjivo zakonom za koje se može izreći novčana kazna koja spada u petu kategoriju i protiv koga je, u vezi sa postojanjem osnovane sumnje da je lice počinilo to krivično delo, pokrenuta krivično-finansijska istraga (*strafrechtelijk financieel onderzoek*), može biti naloženo, posebnom sudskom odlukom, da plati određenu sumu novca Državi kako bi se to lice lišilo svake nezakonito stečene koristi, ako postoji velika verovatnoća, uzimajući u obzir rezultate istrage,

da su druga krivična dela dovela, na bilo koji način, do sticanja nezakonite imovinske koristi.

4. Sudija određuje iznos koji proceni da predstavlja nezakonito stečenu korist. U korist je uračunata i ušteda troškova. Vrednost robe za koju sud smatra da predstavlja deo nezakonito stečene koristi može biti procenjena kao njena tržišna vrednost u vreme donošenja odluke ili može biti procenjena, uzimajući u obzir dobitak koji se može ostvariti iznošenjem na javnu aukciju, ako se želi naplatiti taj iznos. Sud može odrediti da iznos koji treba platiti bude manji od procenjene koristi.

5. Pod rečju „roba” podrazumevaju se svi predmeti i imovinska prava.

6. Prilikom utvrđivanja iznosa za koji se smatra da predstavlja nezakonito stečenu korist, oduzimaju se iznosi koje je sud dosudio u korist trećeg lica kao oštećenog.

7. Prilikom donošenja rešenja, u obzir se moraju uzeti i nalozi za plaćanje određene sume novca lišavanjem nezakonito stečene koristi, koji su naloženi tokom donošenja prethodnih odluka.”

23. Mogućnost da se neko lice liši imovinske koristi stečene kriminalnim aktivnostima je uvedena 1983. godine, Zakonom o finansijskim kaznama (*Wet Vermogenssancties*). Zakon od 10. decembra 1992. godine o proširivanju mogućnosti primene mere trajnog oduzimanja nezakonito stečene koristi i drugim finansijskim kaznama (*Wet tot verruiming van de mogelijkheden tot toepassing van de maatregel van ontneming van wederrechtelijk verkregen voordeel en andere vermogenssancties*) je stupio na snagu 1. marta 1993. godine. Jedna od izmena koje je uveo ovaj zakon je odvajanje postupka koji se odnosi na mere trajnog oduzimanja nezakonito stečene koristi od glavnog (osnovnog) krivičnog postupka, između ostalog, u cilju sprečavanja situacija u kojima bi pitanja u vezi s nezakonito stečenom imovinskom koristi zasenila suštinu i uticala na trajanje osnovnog krivičnog postupka.

24. Zakonom je uspostavljen poseban postupak – odvojen od krivičnog postupka pokrenutog protiv osumnjičenog – za donošenje rešenja o trajnom oduzimanju imovinske koristi, shodno članu 36e Krivičnog zakonika. Ovaj poseban postupak je predviđen članovima 511b – 511i Zakonika o krivičnom postupku (*Wetboek van Strafvordering*). Odluka zakonodavnih vlasti da ovaj postupak na taj način uredi bila je usmerena na ukazivanje da se on odnosi na nastavak krivičnog gonjenja osuđenog lica, a svrha je da se utvrdi kazna koju bi trebalo izreći (*Kamerstukken* (Dokumenti Parlamenta) II, zasedanja 1989/90, 21.504, br. 3, str. 14). Postupak za donošenje rešenja o trajnom oduzimanju imovinske koristi nije osmišljen ili usmeren na utvrđivanje krivičnih optužbi ili krivične kazne, već na otkrivanje nezakonito stečene koristi, utvrđivanje njene novčane vrednosti i, pomoću sudskih rešenja o trajnom oduzimanju, lišavanje korisnika ove nezakonito stečene imovinske koristi. Cilj kome se teži mogućim donošenjem rešenja o trajnom oduzimanju može biti dvojak: prvo, da ispravi nezakonitu situaciju i drugo, da stvori jedan opšti efekat borbe protiv kriminala tako što će kriminal učiniti neprivlačnim zbog povećanog rizika od trajnog oduzimanja nezakonito stečene imovinske koristi.

25. Shodno stavu 1 člana 511b Zakonika o krivičnom postupku, zahtev za donošenje rešenja o trajnom oduzimanju, shodno članu 36e Krivičnog zakonika, mora da podnese javni tužilac Regionalnom sudu, u što kraćem vremenskom roku, ne dužem od dve godine od izricanja presude u krivičnom postupku od strane prvostepenog suda. Nije neophodno da prilikom podnošenja takvog zahteva presuda postane *res judicata*.

26. Stav 1 člana 311 Zakonika o krivičnom postupku obavezuje javnog tužioca da se izjasni, najkasnije do završne reči (*requisitoir*) pred prvostepenim sudom tokom krivičnog postupka, da li ima nameru da zatraži donošenje rešenja o trajnom oduzimanju imovinske koristi u slučaju osuđujuće presude. Svrha ove obaveze jeste da spreči situaciju u kojoj se osuđeno lice suočava sa zahtevom za donošenje rešenja o trajnom oduzimanju, najkasnije dve godine od izricanja osuđujuće presude od strane prvostepenog suda, kao i da pojasni da postupak za donošenje rešenja o trajnom oduzimanju ne predstavlja novo, drugo krivično gonjenje na osnovu istih činjenica, već da treba da bude shvaćeno kao poseban postupak i da krivično gonjenje ne prestaje s okončanjem materijalnog krivičnog postupka, već se nastavlja kroz postupak za donošenje rešenja o trajnom oduzimanju imovinske koristi.

27. Pojam „slično krivično delo ili dela”, shodno stavu 2 člana 36e Krivičnog zakonika, odnosi se na krivična dela koja su slična po prirodi onim krivičnim delima koja predstavljaju predmet krivičnog postupka koji je pokrenut protiv optuženog, kao što su na primer, dela u vezi s prometom opojnih droga, dela protiv imovine, kao i dela koja se odnose na falsifikovanje i prevaru.

28. Pravila o dokazima koja se primenjuju u krivičnim postupcima iz članova 338-344a Zakonika o krivičnom postupku, nisu primenjiva na postupak za donošenje rešenja o trajnom oduzimanju imovinske koristi. Tokom tog postupka, na javnom tužiocu je da ustanovi, *prima facie*, da li postoje dovoljno uverljive indicije da je dato lice izvršilo jedno ili više sličnih krivičnih dela, u smislu stava 2 člana 36e Krivičnog zakonika, stekavši nezakonitu korist. Na tom licu je da opovrgne tužiočeve tvrdnje. Sudija će doneti odluku na osnovu veće verovatnoće, što se može uporediti sa standardom dokazivanja koji se primenjuje u građanskim postupcima.

29. Činjenica da se pravila o dokazima koja su primenjiva u krivičnom postupku ne primenjuju na postupak za donošenje rešenja o trajnom oduzimanju, ukazuje na to da – ako je tokom krivičnog postupka optuženi bio delimično osuđen i delimično oslobođen optužbi koje su protiv njega podignute – sudija može, tokom kasnijeg postupka za donošenje rešenja o trajnom oduzimanju, donošenje rešenja o trajnom oduzimanju imovinske koristi protiv tog lica, koji se ne zasniva samo na krivičnom delu (krivičnim delima) za koja je osuđen, već i na sličnom krivičnom delu (krivičnim delima) za koja mu je izrečena oslobađajuća presuda, ali u pogledu kojih se sudija uverio da, na osnovu veće verovatnoće, postoji dovoljno indicija da ih je on, pored svega, počinio.

30. Shodno članu 511f Zakonika o krivičnom postupku, sudija može izvršiti procenu stvarnog iznosa nezakonito stečene koristi, shodno članu 36e

Krivičnog zakonika, samo iz sadržaja „zakonskih dokaznih sredstava” (*wettige bewijsmiddelen*). Član 339 Zakonika o krivičnom postupku definiše „zakonska sredstva za pribavljanje dokaza” kao lična zapažanja sudije, izjave optuženih, izjave svedoka, izjave sudskog veštaka kao i pisane materijale (kao što su, na primer, sudske odluke i zvanične beleške i evidencija). Međutim, za razliku od uslova u krivičnom postupku, da se osuda može zasnivati samo na dokazima koje potvrđuju drugi dokazi, procena o iznosu nezakonito stečene koristi, u postupku za donošenje rešenja o trajnom oduzimanju, može se zasnivati samo na dokaznom predmetu, kao što je, na primer, zvanična isprava koja sadrži izjavu lica koje je osuđeno.

PRAVO

I. NAVODNO KRŠENJE STAVA 2 ČLANA 6 KONVENCIJE

31. Podnosilac predstavke se žalio da su rešenjem o trajnom oduzimanju imovinske koristi povređena njegova prava da bude smatran nevinim dok se ne dokaže njegova krivica na osnovu zakona, shodno stavu 2 člana 6 Konvencije, budući da je zasnovan na sudskom zaključku da je on stekao korist iz krivičnih dela za koja je oslobođen u krivičnom postupku koji je protiv njega pokrenut.

Stav 2 člana 6 Konvencije predviđa sledeće:

„Svako ko je optužen za krivično delo smatraće se nevinim sve dok se ne dokaže njegova krivica na osnovu zakona.”

Država je poricala da je došlo do kršenja ove odredbe.

A. Prihvatljivost

32. Predstavka nije očitó neosnovana, u smislu stava 3 člana 35 Konvencije, niti je neprihvatljiva iz nekih drugih razloga. Stoga se ona mora proglasiti prihvatljivom.

B. Meritum predstavke

1. Argumenti pred Sudom

33. Kada je upitana da prokomentariše da li je došlo do povrede stava 2 člana 6, donošenjem rešenja o trajnom oduzimanju koje je, u najvećem delu, doneto u odnosu na podnosioca predstavke posle procene verovatne imovinske koristi stečene „sličnim krivičnim delima” za koja je oslobođen krivične optužbe, a ne posle izvršene analize koja bi ukazala da poseduje imovinu čije se poreklo ne može ustanoviti niti objasniti, Država je istakla da pomenuto rešenje o trajnom oduzimanju nije zasnovano na stavu 3 člana 36e Krivičnog zakonika već na stavovima 1 i 2 člana 36e. Dakle, prema domaćem zakonu, nije bilo nužno izvršiti analizu porekla imovine.

34. Imovinska korist na koju se odnosi rešenje o trajnom oduzimanju je obračunata pojedinačno za svaku nezakonitu transakciju. Podnosilac predstavke

je stoga imao priliku da objasni, u vezi sa svakom transakcijom, odnosno opovrgne svoju umešanost u krivična dela koja su mu stavljena na teret.

35. Primenjena mera nije bila kaznena; njen cilj nije bio utvrđivanje krivice već da ponovo stvori *status quo ante* nakon izvršenja krivičnih dela. Shodno tome, kriterijum za njenu primenu je bio blaži od onih koji se primenjuju u krivičnom postupku, u strogom smislu te reči.

36. Čak i ako je podnosilac predstavke morao da odgovara za bilo koju „krivičnu optužbu” u vezi s postupkom trajnog oduzimanja imovine, uživao je garancije predviđene stavom 2 člana 6 Konvencije. Naročito se ne bi moglo tvrditi da se teret dokazivanja s tužilaštva prebacio na odbranu.

37. U svojoj suštini, ovaj predmet je sličan predmetu *Van Offeren v. The Netherlands* (odluka), br. 19581/04, od 5. jula 2005. godine. U oba slučaja, posle oslobađajuće presude usledio je postupak za trajno oduzimanje imovinske koristi; ni u jednom ni u drugom predmetu utvrđivanje krivice nije bilo deo postupka za trajno oduzimanje; ono po čemu se ovaj predmet razlikuje od drugog jeste metod koji je korišćen za procenu nezakonito stečene koristi.

38. Podnosilac predstavke je ukazao na zaključke Apelacionog suda ‘s-Hertogenbosch da postoji „dovoljno indicija” da je on izvršio data krivična dela. Podnosilac predstavke je tvrdio da ovo predstavlja utvrđivanje njegove krivice suprotno stavu 2 člana 6, budući da je bio oslobođen krivice upravo za ta krivična dela.

39. Štaviše, nije izvršena komparativna analiza imovinskog stanja podnosioca predstavke tokom vremena, u njegovoj svojini nije pronađena bilo koja imovina nepoznatog ili neobjašnjivog porekla.

40. Konačno, podnosilac predstavke je primetio da ni za jedno lice koje je zajedno s njim bilo optuženo za jedno ili više krivičnih dela za koja je i on bio optužen, nije tražena primena mere trajnog oduzimanja imovine u vezi s krivičnim delima za koja su presudom oslobođeni.

2. Ocena Suda

41. Sud ponavlja da će pravo na pretpostavku nevinosti, zajemčeno stavom 2 člana 6 Konvencije, biti prekršeno ako sudska odluka ili izjava nekog predstavnika vlasti, u odnosu na lice koje je optuženo za neko krivično delo, izražava mišljenje koje govori da je on kriv pre nego što se njegova krivica dokaže na osnovu zakona (vidi presudu u predmetu *Deweer v. Belgium* od 27. februara 1980. godine, Series A br. 35, stav 56; i presudu u predmetu *Minelli v. Switzerland* od 25. marta 1983. godine, Series A br. 62, stav 37). Povrh toga, delokrug stava 2 člana 6 nije ograničen samo na krivični postupak koji je u toku (vidi presudu u predmetu *Allenet de Ribemont v. France* od 10. februara 1995. godine, Series A br. 308, stav 35).

42. U nekim slučajevima, Sud je smatrao da se ova odredba može primeniti na sudske odluke koje su donete po donošenju oslobađajuće presude (vidi

presude u predmetima *Sekanina v. Austria* od 25. avgusta 1993. godine, Series A br. 266-A, § 22, *Asan Rushiti v. Austria*, br. 28389/95, § 27, od 21. marta 2000. godine i *Lamanna v. Austria*, br. 28923/95 od 10. jula 2001. godine). Presude u ovim predmetima ticale su se postupaka koji su se odnosili na stvari kao što su: obaveza optuženog da snosi sudske troškove i troškove krivičnog gonjenja, zahtev za nadoknadu njegovih nužnih troškova ili naknada štete za vreme provedeno u pritvoru, za koje je zaključeno da predstavljaju posledicu i sporedne postupke u odnosu na glavni krivični postupak.

43. Međutim, iako je jasno da stav 2 člana 6 uređuje krivični postupak u potpunosti, a ne samo ispitivanje merituma krivične optužbe, pravo na pretpostavku nevinosti, shodno stavu 2 člana 6, primenjuje se samo u vezi s određenim krivičnim delom za koje je neko lice „optuženo”. Tek kada se valjano dokaže da je optuženi zaista kriv za krivično delo, stav 2 člana 6 se ne može više primenjivati u vezi s tvrdnjama iznetim o karakteru i ponašanju optuženog, kao deo procesa izricanja presude, osim ako su priroda i intenzitet tih optužbi takvi da predstavljaju pokretanje nove „optužbe” u autonomnom tumačenju Konvencije, u smislu gore pomenutog stava 32 (vidi: *Phillips v. the United Kingdom*, br. 41087/98, stav 35, ECHR 2001-VII).

44. Sud je u određenom broju slučajeva bio spreman da se prema postupku za trajno oduzimanje imovine, koji je usledio posle izricanja presude, odnosi kao prema delu procesa izricanja presude i samim tim prema nečemu što ne spada u delokrug stava 2 člana 6 (vidi posebno predmet *Phillips* koji je pomenut gore u tekstu, stav 34 i predmet *Van Offeren v. the Netherlands* (odluka), br. 19581/04, 5. jula 2005. godine). Ono što je zajedničko za ova dva predmeta jeste činjenica da je podnosilac predstavke bio osuđen za krivična dela koja su se odnosila na promet opojnih droga; da je podnosilac predstavke i dalje bio osumnjičen za još neka krivična dela u vezi s opojnim drogama; da je podnosilac predstavke posedovao određenu imovinu čije se poreklo nije moglo dokazati; da se osnovano sumnjalo da je ta imovina stečena nezakonitim aktivnostima; i da podnosilac predstavke nije dao zadovoljavajuće alternativno objašnjenje.

45. Ovaj predmet ima još neke odlike koje ga razlikuju od predmeta *Phillips* i *Van Offeren*.

46. Pre svega, Apelacioni sud je zaključio da je podnosilac predstavke stekao nezakonitu korist od pomenutih kriminalnih aktivnosti iako u ovom predmetu nije dokazano da poseduje bilo kakvu imovinu čije poreklo nije mogao adekvatno da obrazloži. Apelacioni sud je do ovog zaključka došao prihvatanjem zaključivanja na osnovu veće verovatnoće, koje se oslanja na mešavinu činjenica i procena koje su sadržane u policijskom izveštaju.

47. Sud smatra da „trajno oduzimanje imovine” koja je usledila posle izricanja osude – ili, ako se upotrebi isti izraz koji se koristi u Krivičnom zakoniku Holandije, „lišavanje nezakonito stečene koristi” – jeste mera (*maatregel*) koja je neprikladna za imovinu za koju se nije znalo da je u posedu date osobe, tim pre ako se data mera odnosi na ono krivično delo za čije izvršenje data osoba

nije proglašena krivom. Ako nije van svake sumnje utvrđeno da je data osoba počinila to krivično delo, te ako se ne može utvrditi kao činjenica da je stečena neka korist, bilo nezakonita ili kakva druga, takva mera se može zasnivati samo na pretpostavci krivice. Teško da se ovo može smatrati saglasnim sa stavom 2 člana 6 (uporedi, *mutatis mutandis*, presudu u predmetu *Salabiaku v. France* od 7. oktobra 1988. godine, Series A br. 141-A, strane 15-16, stav 28).

48. Drugo, za razliku od predmeta *Phillips* i *Van Offeren*, sporno rešenje o trajnom oduzimanju se odnosilo upravo na ona krivična dela kojih je podnosilac predstavke bio oslobođen.

49. U presudi u predmetu *Asan Rushiti* (koji je naveden gore u tekstu, stav 31), Sud je naglasio da stav 2 člana 6 sadrži opšte pravilo da, posle izricanja pravosnažne oslobađajuće presude, čak i samo glasno iskazana sumnja u nevinost optuženog više nije prihvatljiva.

Zaključak Apelacionog suda, međutim, ide korak dalje od glasnog iskazivanja puke sumnje. Ono predstavlja utvrđivanje krivice podnosioca predstavke a da pri tom sam nije „proglašen krivim na osnovu zakona” (uporedi *Baars v. the Netherlands*, br. 44320/98, stav 31, 28. oktobar 2003. godine).

51. Shodno tome, došlo je do povrede stava 2 člana 6.

II. PRIMENA ČLANA 41 KONVENCIJE

52. Član 41 Konvencije predviđa:

„Kada Sud utvrdi da postoji povreda Konvencije ili protokola uz nju, a unutrašnje pravo Visoke strane ugovornice u pitanju omogućava samo delimičnu odštetu, Sud će, ako je to potrebno, pružiti pravično zadovoljenje oštećenoj stranci.”

A. Šteta

53. U pogledu materijalne štete, podnosilac predstavke je tražio da bude oslobođen rešenja o trajnom oduzimanju imovinske koristi. Pod ovim on podrazumeva da bi iznosi koje je platio, shodno rešenju o trajnom oduzimanju, trebalo da mu budu vraćeni u iznosu koji premašuje 6.347,93 evra – finansijska korist stečena izvršenjem krivičnih dela za koje je valjano bio proglašen krivim – i da treba ukinuti obavezu prema kojoj on ima da plati ostatak određenog iznosa. Alternativno, on je zahtevao odgovarajuće iznose novca.

54. Podnosilac predstavke je tražio 10.000 evra na ime nematerijalne štete. Obaveza, shodno rešenju o trajnom oduzimanju, da ostatak određenog iznosa mora da plaća u ratama, mu je veoma otežala da započne novi život, te su kao rezultat toga on i njegova porodica propatili.

55. Država je osporila ove zahteve.

56. Sud je saglasan da podnosilac ima pravo da traži povraćaj iznosa iz rešenja o trajnom oduzimanju imovinske koristi, ukoliko je on plaćen i ako se odnosi na ona krivična dela za čije izvršenje mu je izrečena oslobađajuća presuda. Međutim, budući da se čini da je podnosilac predstavke plaćanje vršio u ratama i

da deo ukupnog iznosa još uvek nije u potpunosti plaćen, Sud nije u situaciji da izračuna tačan iznos.

B. Sudski i drugi troškovi

57. Podnosilac predstavke je potraživao ukupan iznos od 7.497 evra, uključujući i PDV, koji je u vidu računa podneo njegov advokat g. Lina, koji mu je pomagao u postupku pred domaćim sudovima i koji je u postupku pred Sudom imao savetodavno svojstvo. Povrh toga, on je tražio iznos od 6.935,72 evra, uključujući i PDV, koji je u vidu računa podnela njegov advokat, gđa Spronken, koja je bila njegov zastupnik pred Sudom.

58. Država smatra da su ovi zahtevi neosnovani. Država je primetila da je podnosilac predstavke imao mogućnost da koristi pravnu pomoć tokom postupka pred domaćim sudovima kao i tokom postupka pred Sudom.

C. Odluka Suda

59. U okolnostima ovog predmeta, Sud smatra da pitanje primene člana 41 još uvek nije spremno da se o njemu odlučuje. Stoga je potrebno zadržati odlučivanje o ovoj stvari u potpunosti, uzimajući u obzir mogućnost dogovora između tužene Države i podnosioca predstavke (pravilo 75, stavovi 1 i 4 Poslovnika Suda).

IZ TOG RAZLOGA, SUD JEDNOGLASNO,

1. *Prolašava* predstavku prihvatljivom;
2. *Utvrđuje* da je došlo do povrede stava 2 člana 6 Konvencije;
3. *Utvrđuje* da pitanje primene člana 41 Konvencije još uvek nije spremno da se o njemu odlučuje;

Shodno tome,

- (a) *odlaže* odlučivanje o tom pitanju tj. zadržava pravo da o tome naknadno odluči;
- (b) *poziva* Državu i podnosioca predstavke da podnesu, u roku od tri meseca od dana pravnosnažnosti presude, shodno stavu 2 člana 44 Konvencije, svoja zapažanja u pisanom obliku, a posebno, da obaveste Sud o bilo kom dogovoru koji će eventualno postići;
- (c) *odlaže* dalji postupak i *poverava* Predsedniku Veća ovlašćenje da isti odredi ako za tim bude potrebe.

Sačinjeno na engleskom i dostavljeno u pisanom obliku 1. marta 2007. godine, u skladu sa stavovima 2 i 3 pravila 77 Poslovnika Suda.

Santiago KVESADA
Sekretar

Boštjan M. ZUPANČIĆ
Predsednik

PREDMET
GERINGS protiv HOLANDIJE
(Predstavka br. 30810/03)

PRESUDA
14. februar 2008. godine

POSTUPAK

1. Predmet je formiran na osnovu predstavke (br. 30810/03) protiv Kraljevine Holandije, koja je podneta Sudu, shodno članu 34 Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu: „Konvencija”) 23. septembra 2003. godine od strane holandskog državljanina g. Gerardusa Antoniusa Marinusa Geringsa (*Gerardus Antonius Marinus Geerings*) (u daljem tekstu: „podnosilac predstavke”).

2. U presudi izrečenoj 1. marta 2007. godine (u daljem tekstu: „glavna presuda”) Sud je utvrdio da je došlo do povrede stava 2 člana 6 Konvencije utoliko što je rešenje o trajnom oduzimanju imovinske koristi, koji je doneto 30. marta 2001. godine, predstavljalo utvrđivanje krivice podnosioca predstavke, iako on nije „proglašen krivim na osnovu zakona” u onom smislu u kom se to odnosi na imovinu za koju se nije znalo da je u vlasništvu podnosioca predstavke i na optužbe kojih je on bio oslobođen.

3. Shodno članu 42 Konvencije, podnosilac predstavke je putem pravičnog zadovoljenja tražio sledeće: u pogledu materijalne štete, iznos novca koji odgovara plaćenom i plativom iznosu prema rešenju o trajnom oduzimanju za koji je Sud zaključio da predstavlja povredu njegovog prava, u skladu s Konvencijom; u pogledu nematerijalne štete, tražio je 10.000 evra, uz nadoknadu sudskih i ostalih troškova.

4. Budući da se nisu stekli uslovi da se donese odluka o pitanju primene člana 41 Konvencije, Sud je zadržao pravo da naknadno odluči o tome i pozvao Državu i podnosioca predstavke da u roku od tri meseca podnesu svoje primedbe po tom pitanju u pisanom obliku, a posebno da obaveste Sud o bilo kom dogovoru koji su eventualno postigli (stav 59 i tačka 3 odredbi Poslovnika Suda). Nakon toga, Predsednik je produžio rok od tri meseca, kako bi omogućio da postupak relevantan za to pitanje, a koji nije dovršen pred Sudom, bude okončan pred domaćim sudom.

5. Podnosilac predstavke i Država su uložili svoje primedbe.

6. Uz primedbe podnosioca predstavke priključena je i kopija odluke donete 27. septembra 2007. godine od strane Apelacionog suda 's-Hertogenbosch (*gerechtshof*) u kojoj je taj sud, u postupku koji je pokrenuo tužilac (*advocaat-ge-*

neraal), smanjio iznos naveden u rešenju o trajnom oduzimanju, koji je izdat 30. marta 2001. godine, na 6.257,18 evra. Uzimajući tu odluku u obzir, podnosilac predstavke je povukao svoj zahtev u vezi s naknadom materijalne štete.

7. Država je u svojim primedbama preuzela obavezu da podnosiocu predstavke isplati sumu koja nadmašuje gore navedeni iznos od 6.257,18 evra, u skladu s odlukom Apelacionog suda.

ČINJENICE

8. Savet za pravnu pomoć (*Raad voor Rechtsbijstand*) je 23. oktobra 2003. godine dao uslovno odobrenje za pravnu pomoć u pogledu postupka pred Sudom. To odobrenje je formulisano na sledeći način:

„Odobrenje pravne pomoći je uslovno. [Savet za pravnu pomoć] ne daje bilo kakvo konačno odobrenje pravne pomoći ako se po isteku pružanja pravne pomoći ispostavi da su finansijska sredstva [podnosioca predstavke] tolika da premašuju ograničenja koja su predviđena i koja su u skladu sa [Zakonom o pravnoj pomoći (*Wet op de rechtsbijstand*)] ili ako troškove pravne pomoći nadoknadi treća strana.”

9. Član 12 Zakona o pravnoj pomoći, u relevantnom delu koji se odnosi na pitanja koja su još uvek pred Sudom, predviđa:

”...

2. Pravna pomoć se ne pruža u slučaju da se:

...

f. pravno pitanje o kome se odlučuje raspravlja pred međunarodnim telom kome je međunarodnim ugovorom poverena nadležnost (*een bij verdrag met rechtspraak belast internationaal college*) ili sličnom međunarodnom telu, a to telo samo po sebi predviđa mogućnost potraživanja u pogledu nadoknade za pružanje pravne pomoći (*in een aanspraak op vergoeding van rechtsbijstand voorzien*); ...”

PRAVO

10. Član 41 Konvencije predviđa:

„Kada Sud utvrdi da postoji povreda Konvencije ili protokola uz nju, a unutrašnje pravo Visoke strane ugovornice u pitanju omogućava samo delimičnu odštetu, Sud će, ako je to potrebno, pružiti pravično zadovoljenje oštećenoj stranci.”

A. Šteta

11. Sudu po ovoj tački ostaje samo da donese odluku o zahtevu podnosioca predstavke u vezi s nematerijalnom štetom, budući da je pitanje materijalne štete sada rešeno.

12. Podnosilac predstavke je tražio 10.000 evra na ime nematerijalne štete. Obaveza da iznos isplaćuje u ratama, shodno rešenju o trajnom oduzimanju imovinske koristi, otežala mu je mogućnost da započne novi život, pa su stoga on i njegova porodica propatili.

13. Država je navela da podnosilac predstavke ni na koji način nije bio sprečen da radi i zarađuje za život. Smatrali su da je presudom Suda podnosiocu predstavke pruženo pravično zadovoljenje. Alternativno, smatrali su da je iznos koji je podnosilac predstavke tražio bio preteran.

14. Sud smatra da je podnosilac predstavke pretrpeo nematerijalnu štetu koja se ne može popraviti samo utvrđivanjem povreda njegovih prava shodno Konvenciji. Stoga je novčana naknada primerena.

15. Dajući ocenu zasnovanu na načelima pravičnosti, Sud dosuđuje podnosiocu predstavke iznos od 1.000 evra, uvećan za poreze koji će se eventualno zaračunati na taj iznos.

B. Sudski i ostali troškovi

1. Postupci pred domaćim sudovima pre podnošenja predstavke Sudu

16. Podnosilac predstavke je podneo račun bez priloženog obrazloženja troškova u iznosu od 3.675 evra, uvećan za porez na dodatu vrednost (PDV), na ime pravne pomoći i kancelarijskih troškova u vezi s postupkom pred Vrhovnim sudom Holandije (*Hoge Raad*).

17. Država tvrdi da je podnosilac predstavke dobio pravnu pomoć od domaćih organa vlasti na ime tog postupka.

18. Pravilo 60 Pravilnika Suda u relevantnom delu predviđa sledeće:

„1. Podnosilac predstavke koji želi da dobije odluku o pravičnom zadovoljenju, shodno članu 41 Konvencije, u slučaju da Sud utvrdi da je došlo do povrede njegovih ili njenih prava garantovanih Konvencijom, mora u tu svrhu podneti zahtev za naknadu.

2. Podnosilac predstavke mora da podnese Sudu obrazloženi zahtev, razvrstan po pojedinačnim stavkama, zajedno s merodavnom dokumentacijom, u vremenskom roku koji je određen za podnošenje pismenog podneska o osnovanosti zahteva, osim ako Predsednik Veća ne odredi drugačije.

3. Ako podnosilac predstavke ne ispuni sve uslove navedene u prethodnim stavovima, Veće može odbaciti zahtev u celosti ili delimično. ...”

19. Sud primećuje da podnosilac predstavke nije podneo raščlanjeni pregled stavki u vremenskom roku koji je određen u tu svrhu. Uzimajući u obzir stav 3 pravila 60, Sud stoga odbacuje zahtev podnosioca predstavke u vezi s nadoknadom sudskih i drugih troškova koji su nastali tokom postupka pred domaćim sudovima.

2. Postupak pred Sudom

20. Podnosilac predstavke je podneo sledeće zahteve koji su se odnosili na nadoknadu sudskih i drugih troškova nastalih tokom postupka pred Sudom u Strazburu:

(a) Za pomoć koju mu je pružila gđa Spronken, njegov ovlašćeni predstavnik pred Sudom, tokom faze utvrđivanja osnovanosti predstavke, detaljno

raščlanjen račun za honorar u iznosu od 5.828,33 evra uvećan za PDV, za rad u trajanju od ukupno dvadeset i dva sata i dvadeset i pet minuta po ceni od 260 evra na sat. U to spada priprema i predstavljanje predstavke, priprema i podnošenje podneska podnosioca predstavke, kao i prepiska sve do početka decembra 2005. godine;

(b) Za pomoć koju mu je pružio g. Lina, advokat podnosioca predstavke pred Vrhovnim sudom, tokom faze utvrđivanja osnovanosti predstavke, račun bez obrazloženja troškova za honorar u iznosu od 2.500 evra, uvećan za 125 evra na ime kancelarijskih troškova, bez PDV-a;

(c) Za pomoć koju mu je pružila gđa Spronken posle početka decembra 2005. godine, detaljno raščlanjen račun za honorar u iznosu od 1.933,75 evra za rad u trajanju od sedam sati i pet minuta po ceni od 260 evra na sat, uvećan za 5% za kancelarijske troškove, bez PDV-a. U ovo spadaju prepiska s podnosiocem predstavke i sa g. Linom u periodu od decembra 2005, kao i postupak za pravično zadovoljenje.

21. Država je ukazala Sudu na njihovu odluku o dodeli nadoknade za pravnu pomoć u postupku pred Sudom u Strazburu. Takođe su se pozvali i na svoj dopis od 3. februara 2004. godine u predmetima *Nakach v. the Netherlands*, (br. 5379/02, od 30. juna 2005. godine) i *Visser v. the Netherlands* (br. 26668/95, stav 59, od 14. februara 2002. godine).

22. Pismo Države od 3. februara 2004. godine u predmetu *Nakach* ne nalazi se u spisima ovog predmeta. Bilo bi protivno načelima sudskog postupka kada bi Sud uzeo u obzir neki dokument koji je podnela jedna strana a o kome druga strana nema nikakva saznanja.

23. Sledeće što treba uzeti u obzir jeste argument Države da je podnositelj predstavke dobio pravnu pomoć, shodno domaćem zakonodavstvu, pa stoga nema pravo na bilo kakvu nadoknadu koju bi Sud dosudio.

24. U predmetu *Visser v. the Netherlands*, Sud je odbio zahtev podnosioca predstavke koji se odnosio na sudske i druge troškove koji su nastali pred domaćim sudovima, budući da je podnositelj predstavke ili dobio ili mogao da dobije pravnu pomoć na teret države do određenog iznosa. Sud je iz različitih razloga već odbio da dosudi nadoknadu u vezi sa sudskim i drugim troškovima, traženu u vezi s postupcima pred domaćim sudovima. Stoga, predsedan u predmetu *Visser* nije relevantan.

25. Treba takođe uzeti u obzir i to da je pružanje pravne pomoći u pogledu postupka pred ovim Sudom (vidi gore navedeni stav 8) odobreno u zavisnosti od finansijske situacije podnosioca predstavke pri kraju ovog postupka, kao i na osnovu činjenice da podnositelj predstavke nije dobio naknadu troškova s bilo koje druge strane. Takođe se čini da član 12 Zakona o pravnoj pomoći, kao relevantan za ovaj predmet (vidi gore navedeni stav 9), oslobađa organe vlasti koji su odgovorni za pružanje pravne pomoći odgovornosti da to učine ako ovaj Sud podnosiocu predstavke dosudi nadoknadu sudskih i drugih troškova. Budući da je tako, te s obzirom na to da u ovu svrhu ne postoji bilo šta što nije valjano u stavu domaćeg zakonodavstva, Sud ne može smatrati da mu je zabranjeno da takvu nadoknadu i dosudi.

26. Ostaje da Sud dosudi nadoknadu.

27. U pogledu gore navedene tačke (b), Sud ponovo primećuje da ne postoji raščlanjen pregled troškova po stavkama. Stoga se ovaj deo zahteva odbacuje, shodno stavu 3 pravila 60.

U vezi s tačkama (a) i (c), Sud prihvata da troškovi koje podnosilac predstavke potražuje jesu zaista i nužno nastali. Međutim, cena od 260 evra na sat premašuje ono što je Sud spreman da razmotri kao razuman iznos u pogledu visine honorara.

29. Na osnovu proračuna koji se zasniva na radu u trajanju od dvadeset i devet i po sati koji je priložila gđa Spronken, Sud smatra da je opravdano dosuditi podnosiocu predstavke iznos od 5.250 evra, bez PDV-a, na ime sudskih i drugih troškova nastalih tokom postupka pred Sudom u Strazburu.

3. Postupci pred domaćim sudovima po izricanju presude Suda po pitanju merituma predstavke

30. Pošto je Sud izrekao svoju presudu o suštini predstavke, podnosilac je zatražio dozvolu da obustavi plaćanje koje je on u to vreme i dalje vršio shodno rešenju o trajnom oduzimanju imovinske koristi. Javno tužilaštvo je kasnije pokrenulo postupak pred Apelacionim sudom 's-Hertogenbosch, u cilju ublažavanja rešenju o trajnom oduzimanju³¹. Podnosilac predstavke je podneo zahteve za troškove koji su nastali u vezi s tim. Ti zahtevi se zasnivaju na sledećem:

(a) račun bez obrazloženja za honorar od g. Line u iznosu od 2.378,83 evra na ime pravne pomoći „u vezi sa suspenzijom izvršenja presude Apelacionog suda 's-Hertogenbosch koja se odnosila na presudu Evropskog suda od 1. marta 2007. godine” uvećan za iznos od 118,94 evra na ime kancelarijskih troškova, bez PDV-a;

(b) račun za honorar s detaljno raščlanjenim pregledom stavki u vezi s postupkom za ublažavanje rešenja o trajnom oduzimanju imovinske koristi, u iznosu od 2.100,85 evra, uvećan za PDV, na ime 10,25 sati rada advokata podnosioca predstavke.

32. U vezi s tačkom (a), podnosilac predstavke je podneo kopije pisama koja je g. Lina poslao Centralnoj sudskoj upravi za naplatu kazni (*Centraal Justitiële Incasso Bureau*), od 26. marta i 8. maja 2007. godine, odgovore Uprave na ta pisma i neke dopise čije kopije nisu podnete kao i kopije korespondencije između g. Line i gđe Spronken. Sud izražava sumnju u neophodnost pokušaja da se postigne suspenzija isplata, koje su tražene od podnosioca predstavke pre pravosnažnosti presude (1. juna 2007. godine), tim pre što su ovi iznosi mogli na kraju biti povraćeni. U svakom slučaju, Sud ne shvata kako ovih nekoliko dopisa mogu da opravdaju iznos koji se na osnovu njih traži. Bilo kako bilo, u nedostatku raščlanjenog pregleda stavki, Sud smatra da je primereno da odbije zahtev po ovom osnovu, u smislu stava 3 pravila 60.

33. Kada je reč o tački (b), trebalo bi zapaziti da postupak za ublažavanje rešenja o trajnom oduzimanju imovinske koristi nije bio ništa drugo do način koji je tužena strana izabrala kako bi se oslobodila svojih obaveza, shodno članu

46 Konvencije; pošto je glavna presuda Suda postala pravosnažna, teško da je postojala bilo kakva neizvesnost u pogledu ishoda postupka. Ne sumnjajući u to da li je „opravdano” tražiti od podnosioca predstavke da plati ni manje ni više nego 10,25 sati rada u tu svrhu, Sud smatra da ti troškovi nisu nužno nastali; stoga Sud odbija zahtev za naknadu troškova i po ovom osnovu.

4. Zaključak u vezi sa sudskim i drugim troškovima

34. Ukupna nadoknada koju Sud dosuđuje po tački koja se odnosi na sudske i ostale troškove iznosi 5.250 evra. Taj iznos treba uvećati za poreze koji će se eventualno zaračunati podnosiocu predstavke.

C. Zatezna kamata

35. Sud smatra opravdanim da se zatezna kamata obračunava na osnovu kamatne stope na pozajmice Evropske centralne banke, kojoj treba dodati tri procentna poena.

IZ OVIH RAZLOGA, SUD JEDNOGLASNO,

1. *Utvrđuje*,
 - (a) da je tužena Država dužna da podnosiocu predstavke plati, u roku od tri meseca od dana pravosnažnosti presude, shodno stavu 2 člana 44 Konvencije, sledeći iznos:
 - (i) 1.000 evra (hiljadu evra) na ime nematerijalne štete;
 - (ii) 5.250 evra (pet hiljada i dvesta pedeset evra) na ime sudskih i drugih troškova;
 - (iii) ove iznose treba uvećati za poreze koji će se eventualno zaračunati;
 - (b) da se po isteku gore pomenutog roka od tri meseca do izmirenja dugovanja, plaća kamata na gore navedeni iznos po stopi jednakoj kamatnoj stopi na pozajmice Evropske centralne banke koji će se kasnije uvećati za tri procentna poena;
2. *Odbija* ostatak zahteva podnosioca predstavke za pravično zadovoljenje.

Sačinjeno na engleskom i dostavljeno u pisanom obliku 14. februara 2008. godine, u skladu sa stavovima 2 i 3 pravila 77 Poslovnika Suda.

Santiago KVESADA
Sekretar

Boštjan M. ZUPANČIĆ
Predsednik

PREDMET

GREJSON i BARNAM protiv UJEDINJENOG KRALJEVSTVA
(*Predstavke br. 1995/05 i 15085/06*)

PRESUDA
23. septembar 2008. godine

POSTUPAK

1. Predmet je formiran na osnovu dve predstavke (br. 1995/05 i br. 15085/06) protiv Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Severne Irske koju su, shodno članu 34 Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu: „Konvencija”), Sudu podnela dva britanska državljanina, Mark Vilijam Grejson (*Mark William Grayson*) i Džon Barnam (*John Barnham*) 20. maja 2005. godine, odnosno 10. aprila 2006. godine.

2. Prvog podnosioca predstavke, kome je odobrena pravna pomoć, zastupao je g. K. Vitaker (*Q. Whitaker*), advokat iz Londona a drugog podnosioca predstavke zastupali su pravni savetnici Levis (*Levys Solicitors*) iz Mančestera. Vladu Ujedinjenog Kraljevstva (u daljem tekstu: „Država”) zastupala je njen zastupnik, gđa K. Mekliri (*K. McCleery*) iz Ministarstva inostranih poslova.

3. Oba podnosioca predstavke su tvrdila da je, tokom postupka trajnog oduzimanja imovine posle izricanja presude za krivično delo u vezi s opojnim drogama, teret dokazivanja bio na njima, da dokažu da nisu posedovali stvarnu imovinu koja odgovara iznosu stečene materijalne koristi, što predstavlja kršenje osnovnih principa pravičnog postupka i suprotno je članu 6 Konvencije i članu 1 Protokola br. 1.

4. Oba podnosioca predstavke i Država podneli su svoje komentare u pisanom obliku.

5. Shodno stavu 3 člana 29 Konvencije, Veće je odlučilo da istovremeno razmotri meritum i prihvatljivost svake predstavke. Veće je takođe odlučilo da predstavke spoji (pravilo 42 stav 1).

ČINJENICE

I. OKOLNOSTI SLUČAJA

A. Prvi podnosilac predstavke (g. Grejson)

6. Podnosilac predstavke i saoptuženi su 23. januara 2002. godine osuđeni za pokušaj stavljanja u promet 28 kilograma čistog heroina, koji je policija zaplenila prilikom hapšenja. Procenjeno je da je velikoprodajna vrednost heroina

preko 1,2 miliona funti sterlinga a da mu je preprodajna vrednost na ulici više od 4 miliona britanskih sterlinga. Podnosiocu predstavke je narednog dana izrečena kazna zatvora u trajanju od dvadeset i dve godine.

7. Razmotrivši pisane i usmene podneske, koje su podneli podnosilac predstavke i tužilaštvo, sudija je 1. jula 2002. godine doneo rešenje o trajnom oduzimanju, shodno Zakonu o nezakonitoj trgovini opojnim drogama iz 1994. godine (u daljem tekstu: „Zakon iz 1994. godine”: vidi stavove 22-24 dole u tekstu). Sudija je smatrao da je podnosilac predstavke stekao imovinsku korist nezakonitom trgovinom opojnim drogama. Prilikom vršenja procene iznosa stečene koristi, sudija je, između ostalog, uzeo sledeće iznose u obzir: 18.000 funti sterlinga u gotovini koje su pronađene kod podnosioca predstavke prilikom hapšenja; 13.000 funti sterlinga koje je on isplatio svome bratu kada je partnerski poslovni odnos između njih dvojice raskinut; 21.000 funti sterlinga koje je podnosilac predstavke potrošio u gotovini na kupovinu dva automobila; 8.000 funti sterlinga koje je potrošio na druga dva automobila; i 620.445 funti sterlinga koliko je sudija procenio da je podnosioca predstavke koštala nabavka heroina koja je i dovela do izricanja krivične osude. U pogledu ovog poslednjeg iznosa, sudija se, nakon razmatranja dokaza iznetih na suđenju, uverio da je podnosilac predstavke bio glavni učesnik krivičnog dela i da je u najvećoj meri doprineo kupovini opojne droge. Međutim, da bi bio pravičan prema podnosiocu predstavke, sudija je smatrao da je polovina ukupne velikoprodajne cene pripala podnosiocu predstavke. Sudija je potom utvrdio da tako velika pošiljka ne bi mogla predstavljati prvi posao podnosioca predstavke u trgovini opojnim drogama, i da je ovu kupovinu opojne droge finansirao imovinskom korišću koju je stekao iz prethodnih poslova u vezi sa trgovinom opojnim drogama. Podnosilac predstavke nije uspeo da opovrgne ove pretpostavke. Poslednja stavka, koju je sudija uzeo u obzir bio je iznos od 70.000 funti sterling, koje je saradnik podnosioca predstavke, koji je tvrdio da njegov prihod iznosi oko GBP 40.000 godišnje, platio na ime sudskih i drugih troškova podnosioca predstavke. Sudija je zaključio da je taj novac u stvari novac podnosioca predstavke, da on predstavlja imovinsku korist stečenu nezakonitom trgovinom drogom i da podnosilac predstavke poseduje novac negde drugde, kao i da to nije bio voljan da otkrije.

8. Sudija je zatim ispitao imovinu koju je podnosilac predstavke primio tokom zakonom predviđenog vremenskog perioda od šest godina. Najpozamašniji deo imovine se pojavio proverom 17 bankovnih računa koje je podnosilac predstavke posedovao u različito vreme. Bankarski izvodi pokazuju postojanje neobjašnjivih priliva na račun podnosioca predstavke tokom dve poslovne godine, koje su se završavale u aprilu 1998. godine i u aprilu 2000. godine, i koji za oko 153.000 funti sterlinga premašuju promet od njegovih poslovnih aktivnosti koje se vide na računima. Tokom godine, između gore pomenute dve godine (1998. i 2000. god., prim. prev.) koja se završila u aprilu 1999. godine, na bankovnim računima je ostvaren priliv koji iznosi za 83.000 funti sterlinga manje od prometa ostvarenog od njegovih poslovnih aktivnosti za tu godinu. Stoga je su-

dija razmatrao da li bi bilo primereno da sve tri godine uzme zajedno, odlučivši da to ipak ne bi bilo ispravno. Ako je podnosilac predstavke odložio uplatu dela profita koji je ostvario tokom 1999. do sledeće godine, očekivao bi se niz velikih uplata u prvoj polovini 2000. godine, što nije bio slučaj. Sudija je zaključio da je podnosilac predstavke ostvario korist u iznosu od 1.230.748,69 funti sterlinga.

9. Shodno logici koja je propisana zakonom, kada sudija proceni iznos imovinske koristi koju je podnosilac predstavke ostvario od nezakonite trgovine opojnim drogama, na podnosiocu predstavke je da dokaže, na osnovu veće verovatnoće, da je njegova stvarna imovina manja od iznosa ostvarene imovinske koristi (vidi stav 23 dole u tekstu). Policija je, nakon sprovedene istrage u vezi sa poslovnim aktivnostima podnosioca predstavke, pronašla novčana sredstva u iznosu od 236.000 funti sterlinga, uključujući i gotovinu koja je pronađena kod podnosioca predstavke prilikom hapšenja, automobil i nešto akcija. Sudija je primetio:

„Činjenica da je policija ušla u trag određenoj imovini samo po sebi nije razlog da se zaključi da su to jedina sredstva kojima [podnosilac predstavke] raspolaze. Pri tom, postavlja se i pitanje kredibiliteta. Upravljao sam se prema predmetu *Lucas* [a to je da pre nego što čovek poveruje da neko laže, mora se dokazati da je to bilo namerno; to se mora odnositi na pitanje od suštinskog značaja; motiv mora biti shvatanje krivice i želja da se prikrije istina, a ne neki drugi razlog: *R. v. Lucas* [1981] *QB* 720]. Ovaj optuženi je lukav, prepreden i inteligentan. On daje nepojmljive izjave koje su uvreda za zdrav razum. Prilikom svedočenja pokušavao je da na svakom koraku navede na pogrešan put, bojeći se da bi istina otkrila postojanje imovine koju on nije želeo da otkrije i pre izricanja presude je sakrio svoja imovinska sredstva. Lagao je stalno i bezočno, i kredibilitet mu je nikakav. Sam će biti kriv ako ne prihvatim njegove dokaze. Uveren sam da je pokušao da me navede na pogrešan trag. Ne prihvatam to da ne postoje druga imovinska sredstva, pa sam došao do zaključka da bi odgovarajuće bilo da nalog za trajno oduzimanje imovine glasi na sumu koja predstavlja velikoprodajnu vrednost droge, što iznosi GBP 1.236.748. Nisam se uverio da njegova novčana sredstva iznose manje nego što je njegova stečena korist...”

Sudija je odredio dodatnih deset godina zatvora koje podnosilac predstavke ima da odsluži ako dati iznos ne plati u roku od dvanaest meseci.

10. Podnosilac predstavke se žalio Apelacionom sudu, između ostalog, zbog toga što sudija u prvostepenom postupku nije odložio suđenje, kako bi mu bilo omogućeno da podnese dodatne računovodstvene dokaze i da je u suprotnosti sa članom 6 konvencije da sudija zaključi da je podnosilac predstavke trebalo da dokaže, na osnovu veće verovatnoće, da njegova realna (stvarna) imovina iznosi manje od njegove stečene koristi. Iako je tokom čitavog suđenja i postupka za trajno oduzimanje imovine imao pravnog zastupnika, tokom žalbenog postupka nije imao pravnog zastupnika i svoje argumente je izneo pred sudom u nizu pisama koje je napisao u zatvoru.

11. Apelacioni sud je 18. maja 2005. godine odbacio njegovu žalbu, iako je smanjio kaznu zatvora u slučaju neplaćanja sa zakonom dozvoljenog maksimuma od deset godina na osam godina. Sud je zaključio da dodatni računovodstveni dokazi koje je podnosilac predstavke tražio da budu uzeti u razmatranje,

ne opovrgavaju tvrdnje tužilaštva već ih naprotiv, potkrepljuju. Sud je dodao da iako računovodstveni izveštaj ukazuje na to da je tužilaštvo dva puta uzimalo u obzir iste brojke prilikom pregleda imovine, to bi bilo

„irelevantno, budući da se rešenje doneto od strane sudije ne zasniva na obračunu zakonite imovine podnosioca. Sud se oslanja na zaključak da podnosilac predstavke uopšte nije uspeo da pokaže da ne poseduje sredstva koja su jednaka njegovoj stečenoj koristi.”

Apelacioni sud se pozvao na predmet *Phillips v. the United Kingdom*, br. 41087/98, ECHR 2001-VII, i primetio da:

„U tom predmetu, Sud je smatrao da je obrnuti teret dokazivanja, u pogledu zakonske pretpostavke prilikom obračuna stečene koristi, potpuno u skladu sa Konvencijom. Ako je obrnuti teret dokazivanja u skladu sa Konvencijom u fazi u kojoj se utvrđuje primarna odgovornost, jasno je da je podjednako usklađeno sa Konvencijom i to da se zahteva da optuženi pruži dokaze kojima bi pokazao da bi rešenje o trajnom oduzimanju trebalo da glasi na manju sumu od iznosa stečene koristi, zato što on ne raspolaže s dovoljno imovine da tu obavezu plaćanja ispuni. Količina sredstava kojom optuženi raspolaže obično je nešto u šta samo on ima uvid.

Pod tim okolnostima, ovo jeste, mi smo uvereni, pozamašan iznos u rešenju o trajnom oduzimanju imovine. Međutim, takvo rešenje je sudija očigledno s pravom doneo. Sudija se rukovodio zakonom predviđenom metodologijom u izvođenju zaključaka, a u kontekstu razmatranja postupaka čoveka koji je uhvaćen dok je uvezio heroin koji vredi više od milion funti sterlinga, sa verovatnoćom da će ostvariti profit koji je tri puta veći od toga, zaključak da postoje velike stavke neobjašnjivih izdataka i prikrivenih sredstava, pod ovim okolnostima ne predstavlja nikakvo iznenađenje.”

B. Drugi podnosilac predstavke (g. Barnam)

12. Drugi podnosilac predstavke je 16. jula 2001. godine osuđen na osnovu dve tačke optužbe za kriminalno udruživanje u vezi s planiranjem uvoza velike količine kanabisa u Ujedinjeno Kraljevstvo. Oba pokušaja unošenja kanabisa su propala i ne zna se gde je ta opojna droga završila. Tokom suđenja, poroti je bilo predstavljeno svedočenje policajca „Marija”, koji se infiltrirao među trgovce drogom i predstavivši se kao osoba koja pere novac stupio u kontakt sa podnosiocem predstavke. Mari je svedočio da mu je podnosilac predstavke rekao da njegova organizacija očekuje uplatu iznosa od 12 miliona funti sterlinga, od kojih bi 2 miliona funti sterlinga išlo njemu lično, i on je tražio od Marija da mu pomogne da „opere” taj novac.

13. Podnosilac predstavke je osuđen na jedanaest godina zatvora, a sudija ga je opisao kao glavnog organizatora u jednom dobro razrađenom i široko razgranatom međunarodnom biznisu trgovine opojnim drogama.

14. Postupak za trajno oduzimanje imovinske koristi je započeo u januaru 2002. godine, kada je održano prvo suđenje, kako bi se utvrdila tačna imovinska korist koju je podnosilac predstavke stekao trgovinom opojnom drogom. Podnosilac predstavke je imao pravnog zastupnika. On nije svedočio ali je putem

svog advokata priznao da je stekao korist od trgovine opojnom drogom, u smislu Zakona iz 1994. godine. Sudija prvostepenog suda je 8. februara 2002. godine doneo odluku da ukupna stečena imovinska korist podnosioca predstavke iznosi 1.525.615 funti sterlinga. U ovaj iznos spada i 27.000 funti sterlinga koje je podnosilac predstavke dao Mariju kako bi stekao njegovo poverenje; različite svote novca koje sve zajedno iznose 59.000 funti sterlinga, koje je podnosilac predstavke pomenuo Mariju u razgovoru; automobil vredan 11.615 funti sterlinga; zatim 65.000 funti sterlinga koje je podnosilac predstavke potrošio na renoviranje svoje kuće; 23.000 funti sterlinga za koje je podnosilac predstavke rekao Mariju da ih je uložio u uvoz kanabisa; 500.000 funti sterlinga koje je podnosilac predstavke upotrebio za kupovinu pošiljke kanabisa, što je predstavljalo osnovu za prvu tačku optužbe po kojoj je i osuđen; 600.000 funti sterlinga koje je podnosilac predstavke upotrebio da kupi još jednu isporuku kanabisa koju je pomenuo Mariju; zatim 240.000 funti sterlinga u vezi s kupovinom još jedne pošiljke kanabisa o kojoj je podnosilac predstavke razgovarao sa Marijem. Podnosilac predstavke se nije žalio na presudu.

15. Sudija je u aprilu 2002. godine nastavio postupak u cilju utvrđivanja stvarne imovine podnosioca predstavke. Podnosilac predstavke i njegova supruga su svedočili u tom smislu da jedina imovina koju imaju jeste kuća koju poseduju u Španiji, koja je u zajedničkom vlasništvu. Podnosilac predstavke je tvrdio da uopšte nije imao uspeha pokušavajući da preprodaje drogu i da je morao da zarađuje za život pevajući po barovima. Od kada je osuđen, njegova supruga sa njihovim sinom živi u Engleskoj i izdržava se radeći kao čistačica. Odbrana je tvrdila da ne postoje dokazi koji bi potvrdili nalaženje navodnih „skrivenih” sredstava i da to predstavlja rizik da nepravda bude učinjena. U pogledu ukupnog iznosa stečene koristi, tvrdilo se da 94,4% iznose troškovi a da su ostalih 5,6% koje je primio, potrošeni tokom godina koje je podnosilac predstavke proveo u zatvoru u Španiji, Portugaliji, kao i u Ujedinjenom Kraljevstvu. Portugalski organi vlasti su konfiskovali i njegov automobil, koji vredi 11.615 funti sterlinga.

16. Sudija je 12. aprila 2002. godine doneo presudu. Obrazložio je da:

„Prilikom donošenja odluke morao sam da se rukovodim zakonom predviđenom metodologijom, koju predviđa Zakon iz 1994. godine, pod uslovom da zasigurno utvrdim, na osnovu dokaza koji su mi podneti, da prilikom primene bilo kakvog obrnutog tereta dokazivanja ne postoji utvrđeni stvarni ili ozbiljni rizik od činjenja nepravde koji iz toga proističe. U suštini, ja moram da odvagam da li su dokazi na koje se poziva tuženi jasni i uverljivi. Po mom mišljenju, ti dokazi nisu takvi, zato što ne mogu na uverljiv način da objasne šta je podnosilac predstavke činio u pogledu svojih aktivnosti u vezi s nezakonitom trgovinom opojnim drogama.”

Sudija je zaključio da su podnosilac predstavke i njegova supruga lagali o svojim aktivnostima i o svojim izvorima prihoda. Podnosilac predstavke nije objasnio šta se dogodilo sa različitim pošiljkama kanabisa koje je on kontrolisao. Sudija je nastavio:

„U svakom slučaju, budući da ne mislim da su gospodin i gospođa Barnam verodostojni svedoci i da istinito svedoče o glavnim činjenicama, ne mogu da pri-

hvatim njihovo svedočenje da ne postoje gotovinska sredstva stečena njegovim značajnim međunarodnim aktivnostima u vezi s trgovinom opojnim drogama.

On nije dao uverljivo objašnjenje o tome šta je to čime se on bavio i šta je učinio sa onim što je zaradio od onoga čime se bavio. To je bio njegov izbor i ako to tako i ostane, ovaj sud neće raspolagati jasnim i čvrstim dokazima koji bi ga uverili da stečena imovinska korist nije u potpunosti ostvarena, za šta će jedino i samo biti odgovoran gospodin Barnam.

G-din Barnam je sam odlučio da li će prilikom svedočenja reći istinu ili ne. [Advokat odbrane] se poziva na to da jorkširska policija nije otkrila postojanje imovinskih sredstava ... Po mom mišljenju to i nije iznenađujuće, jer kada postupaju u istragama u inostranim pravnim sistemima, istražiteljima je naročito teško da pronađu gotovinska novčana sredstva stečena nezakonitom trgovinom opojnim drogama. Upravo je stoga metodologija predviđena Zakonom iz 1994. godine takva kakva jeste.

Iako prihvatam drugu tvrdnju [advokata odbrane], da je procena većeg dela imovinske koristi izvršena na osnovu troškova za nabavku opojne droge, to i dalje ne objašnjava šta se na kraju dogodilo sa opojnom drogom na koju je toliko novca potrošeno. Osim, naravno, ako ne dođem do zaključka, što sigurno neću, da je gospodin Barnam sve ove godine živeo u Španiji onako kao što tvrdi, bezuspešno pokušavajući da proda kanabis iz Maroka.”

Sudija je doneo rešenje o trajnom oduzimanju imovine koji je odgovarao iznosu koji je on procenio da predstavlja vrednost stečene imovinske koristi, konkretno iznos od 1.525.615 funti sterlinga, a ako podnosilac predstavke taj iznos ne plati u roku od 18 meseci, odredio mu je zatvorsku kaznu od pet godina i tri meseca.

17. Podnosilac predstavke se žalio na odluku sudije u pogledu vrednosti njegove imovine, tvrdeći da se stav 1 člana 6 Konvencije može primeniti u onim slučajevima kada sudija vrši procenu ostvarene dobiti i da je potrebno da tužilaštvo barem *prima facie* dokaže slučaj nezakonito ostvarene imovinske koristi, pre nego što se teret dokazivanja prebaci na optuženog. Branilac podnosioca predstavke je tvrdio da postoji razlika između slučajeva u kojima je tužilaštvo dokazalo postojanje stečene koristi u prvoj fazi uz pomoć dokaza i onih predmeta u kojima je stečena korist obračunata korišćenjem pretpostavki. U drugoj vrsti predmeta, pretpostavke se i dalje primenjuju prilikom obračunavanja nezakonito ostvarene koristi.

18. U presudi od 28. aprila 2005. godine Apelacioni sud je odbio ovaj argument, smatrajući sledeće:

„Po našem mišljenju, pravilan pristup koji bi sud trebalo da zauzme kada se bavi postupkom za trajno oduzimanje u drugoj fazi jeste isti, bez obzira da li je dokazano postojanje stečene koristi uz pomoć dokaza praćenih zakonom predviđenim pretpostavkama. Onog trenutka kada tužilaštvo utvrdi postojanje stečene koristi, ono nema obavezu da *prima facie* dokaže predmet. U drugoj fazi, teret dokazivanja se prebacuje na tuženog i on mora da dokaže, ako može, poreklo ostvarene imovinske koristi na takav način da u to uveri sud na zadovoljavajući način. U drugoj fazi optuženi će već sasvim tačno znati kako je sud utvrdio

stečenu korist koja se njemu može pripisati, i mora dokazima da pokaže koja su to njegova legitimna imovinska sredstva. Na njemu je da pokaže zašto rešenje o trajnom oduzimanju ne bi trebalo da bude „u vrednosti (*njegove*) imovinske koristi stečene nezakonitom trgovinom drogom”. Ako dokaže da ne poseduje ili da poseduje imovinu ali mnogo manje vrednosti od iznosa imovinske koristi koji je utvrdio sud, onda će rešenje o trajnom oduzimanju glasiti na mnogo manji iznos. Pod uslovom da sudija uvek ima na umu princip da rizik od ozbiljne nepravde optuženom mora da bude izbegnut i da se taj princip ne poštuje samo nominalno već i praktično, onda će rešenje o trajnom oduzimanju koje glasi na iznos koji je procenjen ili kao iznos stečene imovinske koristi ili kao iznos za koji je optuženi mogao da dokaže da predstavlja njegovu stvarnu imovinu.

Po našem mišljenju, tvrdnja da tužilaštvo mora na neki način da pokaže *prima facie* da je optuženi sakrio svoja imovinska sredstva, lišila bi zakonodavstvo svrhe koju ima. Ono je tako osmišljeno da omogući sudu trajno oduzimanje imovinske koristi koja je stečena nezakonitim putem. Izraz „skrivena sredstva” jasno govori o činjenici da tužilaštvo nema način da sazna kako i gde je optuženi rukovao ili raspolagao imovinskom koristi stečenom kriminalnim aktivnostima.”

Apelacioni sud je međutim, zaključio da je sudija pogrešio prilikom obračuna i umanjio je nalog za konfiskaciju na 1.460.615 funti sterlinga.

19. Apelacioni sud je 6. oktobra 2005. godine odbio da podnosiocu predstavke odobri podnošenje žalbe Domu Lordova o pravnom pitanju od opšteg javnog značaja u vezi s članom 6 Konvencije.

II. RELEVANTNO DOMAĆE PRAVO

A. Zakon o nezakonitoj trgovini opojnim drogama iz 1994. godine

20. Zakonom iz 1994. godine predviđena je metodologija za trajno oduzimanje imovinske koristi stečene trgovinom opojnim drogama u vezi s krivičnim delima koja su počinjena pre 23. marta 2003. godine. U predmetima u kojima su krivična dela koja se stavljaju na teret ili na koja se ukazuje tokom postupka počinjena posle tog datuma, Zakon iz 1994. godine se ne primenjuje i umesto toga sud koji donosi presudu izdaje rešenje o trajnom oduzimanju, shodno Zakonu o imovinskoj koristi stečenoj od kriminalnih aktivnosti iz 2002. godine.

21. Član 2 Zakona iz 1994. godine predviđa da bi Prvostepeni sud trebalo da donese rešenje o trajnom oduzimanju imovinske koristi protiv optuženog koji se pred tim sudom pojavljuje na izricanju presude koja se odnosi na jedno ili više krivičnih dela u vezi s nezakonitom trgovinom opojnim drogama, za koga je sud utvrdio da je u nekom trenutku primio novac ili neku drugu vrstu nadoknade u vezi s trgovinom opojnim drogama.

22. Shodno članu 5 Zakona iz 1994. godine, rešenje o trajno oduzimanju mora glasiti na iznos koji odgovara sumi za koju je sud procenio da predstavlja imovinsku korist koja je optuženi stekao nezakonitom trgovinom drogom, osim ako se sud uveri da je u vreme donošenja rešenja a o trajno oduzimanju imovine mogla da bude ostvarena samo manji iznos imovinske koristi.

23. U prvoj fazi postupka, na tužilaštvu je bila obaveza da dokaže da je optuženi stekao imovinsku korist od nezakonite trgovine opojnim drogama. Međutim, članom 4(2) i (3) Zakona iz 1994. godine, zahtevalo se od suda da pretpostavi da je optuženi svu imovinu, za koju se smatra da je poseduje, bilo posle izricanja osuđujuće presude protiv njega ili tokom perioda od šest godina pre dana pokretanja krivičnog postupka, primio kao isplatu ili nadoknadu za aktivnosti u vezi s trgovinom opojnim drogama, i da su svi troškovi nastali tokom istog perioda, plaćeni iz imovinske koristi stečene nezakonitom trgovinom opojnim drogama. Ovu zakonom predviđenu pretpostavku optuženi može da pobije u pogledu bilo koje imovine ili isplate, ako dokaže da je netačna ili ako postoji ozbiljan rizik od nanošenja nepravde u slučaju njene primene (član 4(4)). U drugoj fazi postupka, teret dokazivanja se prebacuje na optuženog i na njemu je da dokaže da je iznos koji bi mogao biti ostvaren manji od iznosa stečene imovinske koristi (vidi: *R. v. Barwick*, stavovi 24-25 dole u tekstu). Potrebni standard dokazivanja koji se primenjivao tokom postupka, shodno Zakonu iz 1994. godine, bio je zasnovan na principu veće verovatnoće (*balance of probabilities*) (član 2(8)).

B. R. protiv Barwick

24. Podnosilac žalbe u predmetu *R. v. Barwick* ([2001] 1 Cr App R (S) 129) je tokom godina prevario tri žene da mu daju novac u ukupnoj vrednosti od 500.000 funti sterlinga. On je izjavio da je kriv za niz krivičnih dela prevare. Sudija je doneo rešenje o trajnom oduzimanju imovinske koristi, shodno Krivičnom zakonu iz 1988. godine (koji je ustanovio metodologiju trajnog oduzimanja imovinske koristi stečene kriminalnim aktivnostima koje nisu u vezi s trgovinom opojnim drogama). Stečena korist je procenjena na iznos od 500.000 funti sterlinga koji je podnosilac žalbe dobio od tih žena, a taj iznos je korigovan na 600.000 funti sterlinga, pod pretpostavkom da je on verovatno ulagao tu stečenu korist najmanje tako da sačuva njenu vrednost od uticaja inflacije. Policija nije mogla da utvrdi bilo kakva značajna sredstva u posedu podnosioca žalbe niti da pronade ukradeni novac, pa su tvrdili da je on taj novac verovatno sakrio, budući da nije, izgleda, živeo ekstravagantno, niti je trošio velike sume novca. Podnosilac žalbe je tvrdio da je veliki deo tog novca izgubio na kocki, ali nije bilo dokaza koji bi potkrepili ovu njegovu tvrdnju. Postupajući, sudija je tokom suđenja zaključio da podnosilac žalbe okoliša i da iznosi neistinite dokaze, ali je uprkos tome odlučio da smanji iznos stečene koristi za 150.000 funti sterlinga, u svetlu činjenice da je deo novca tokom godina verovatno potrošen. Podnosilac žalbe se žalio Apelacionom sudu, tvrdeći, između ostalog, da je sudija pogrešio prebacivši teret dokazivanja podnosiocu žalbe da sud uveri da je njegova stvarna imovina manja od iznosa nezakonito stečene imovinske koristi.

25. Apelacioni sud je smatrao da Zakon iz 1988. godine jasno kaže da, iako je teret dokazivanja o postojanju stečene imovinske koristi na tužilaštvu, na optuženom je da na osnovu veće verovatnoće dokaže da je imovinska korist koja bi mogla da bude ostvarena manja. Apelacioni sud je primetio da prema redovnom toku stvari:

„...verovatno da počinitelj može preduzeti korake koji bi otežali pronalaženje imovinske koristi stečene kriminalnim aktivnostima. Jednom kada se dokaže da je on korist stekao, pragmatično, ali i potpuno pravično bi bilo u odnosu na optuženog, da on snosi teret dokazivanja (prema građanskom standardu) prilikom utvrđivanja činjenice da li raspolaže predmetnom imovinskom koristi ili da li je njena vrednost umanjena.”

Sud dalje kaže:

„Naglašavamo da metodologija predviđena ovim Zakonom zahteva od suda da obavi dva različita i odvojena zadatka. Prvi je da utvrdi stečenu imovinsku korist. Drugi je da utvrdi iznos koji može biti ostvaren u vreme donošenja rešenja, što može biti potpuno različito. Povrh toga, utvrđeni iznos koristi koji može biti ostvaren ne mora biti povezan sa imovinskom koristi koja je stečena izvršenjem krivičnih dela, kao na primer, dobitak na lotou, nasledstvo ili neka druga zakonski stečena imovina. Na kraju, zadatak suda u drugoj fazi jeste da utvrdi iznos koji se „sudu čini” da odgovara iznosu stečene imovinske koristi. Ali, jednom kada se dokaže postojanje stečene koristi, dozvoljeno je, što bi trebalo da predstavlja pristup suda, izvući zaključak da stečena imovinska korist ostaje dostupna sve dok optuženi ne dokaže suprotno...”

C. R. Protiv Benjafield

26. U predmetu *R. v. Benjafield* [2002] UKHL 2, Dom Lordova je jednoglasno zaključio da je zakonom predviđena tehnika trajnog oduzimanja, shodno Zakonu iz 1994. godine, u skladu sa stavom 1 člana 6 Konvencije. U predmetu *R. v. Rezvi* [2002] EKHL 1, došao je do sličnog zaključka u pogledu zakonom predviđene metodologije trajnog oduzimanja imovine koja se primenjuje, shodno Krivičnom zakonu iz 1988. godine, na imovinsku korist stečenu drugom vrstom kriminalnih aktivnosti. Lord Stejn, sa kojim su se ostale sudije složile, primetio je u predmetu *Rezvi*:

„Opšte je poznata činjenica da kriminalci kojima je kriminal profesija i koji se njime stalno bave, često pribegavaju prikrivanju dobiti stečene kriminalnim aktivnostima. Stoga je neophodno imati delotvorno ali pravično sredstvo kojim bi se omogućilo trajno oduzimanje imovinske koristi stečene kriminalnim aktivnostima. Odredbe Zakona iz 1988. godine imaju za cilj da takve prestupnike liše imovinske koristi koja je proistekla iz njihovih kriminalnih radnji. Njihova svrha je kažnjavanje osuđenih prestupnika, odvraćanje od daljih krivičnih dela i smanjivanje dobiti koja bi služila za finansiranje drugih krivičnih dela. Ovi ciljevi odražavaju ne samo nacionalne već i međunarodne mere politike. Ujedinjeno Kraljevstvo je, potpisivanjem i potvrđivanjem ugovora koji su dogovoreni pod pokroviteljstvom Ujedinjenih nacija i Saveta Evrope, preuzelo obavezu da preduzme potrebne mere kojima bi se osiguralo da dobit onih lica koja se bave nezakonitom trgovinom drogom ili nekim drugim kriminalnim aktivnostima bude trajno oduzeta – vidi: Konvenciju Ujedinjenih nacija protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci (19. decembar 1988. godine); Konvenciju Saveta Evrope o pranju, traženju, zapleni i konfiskaciji prihoda stečenih kriminalom, Strazbur 8. novembar 1990. godine. Ove konvencije se primenjuju i Ujedinjeno Kraljevstvo ih je ratifikovalo.

Očigledno je da je Zakon iz 1988. godine donet kako bi omogućio postizanje legitimnog cilja, kao i da mere na racionalan način budu povezane sa ciljem... Jedino se postavlja pitanje da li su zakonska sredstva koja su usvojena šira nego što je to potrebno da bi se cilj ostvario. Advokat podnosioca žalbe je tvrdio da su usvojena sredstva nesrazmerna cilju u tom smislu što je teret dokazivanja prebačen na optuženog. Apelacioni sud [2001] 3 WLR 75, 103 je pažljivo razmotrio ovaj argument i doneo sledeći zaključak:

”Teret dokazivanja koji je prebačen na optuženog nije takav da se dokazivanje mora vršiti uz pomoć dokaza već uz pomoć moći ubeđivanja, tako da se od optuženog očekuje da podnese ovakav teret dokazivanja – vidi treću kategoriju odredbi Lorda Houpa u predmetu *R. v. Director of Public Prosecutions, Ex Kebilene*, [2002] 2 AC 326, 379. Ovo je, dakle, situacija u kojoj je neophodno pažljivo razmotriti da li javni interes u postojanju mogućnost trajnog oduzimanja nezakonito stečene imovinske koristi kriminalaca opravdava mešanje u uobičajenu pretpostavku nevinosti. Iako je mešanje u prava optuženog znatno, Parlament je uložio očigledne napore da postigne ravnotežu između interesa optuženog i javnog interesa i to u sledećem smislu:

(a) tek se nakon izricanja krivične presude pokreće pitanje trajnog oduzimanja imovine. Ovo je važno zato što je postupak pred sudom, koji rezultira krivičnom osudom ili krivičnim osudama, ona vrsta postupka u kome je uobičajeno da teret i standard dokazivanja budu na tužilaštvu. Povrh toga, smatra se da je optuženi koji je osuđen za određeno krivično delo ili krivična dela, svestan činjenice da mu, ukoliko je počinio krivična dela za koja je osuđen, neće biti izrečena samo kazna zatvora ili neka druga sankcija, već i da će protiv njega biti pokrenut postupak za trajno oduzimanje imovine.

(b) Tužilaštvo ima obavezu da pokrene postupak trajnog oduzimanja, osim u slučajju kada sud smatra da on nije primeren ...

(c) Sud, takođe, ima obavezu da ne donese rešenje o trajno oduzimanju u onim slučajevima kada postoji ozbiljna opasnost od nanošenja nepravde. Kao što je već rečeno, to podrazumeva da pre donošenja rešenja o trajnom oduzimanju, sud mora da zastane i razmisli da li postoji opasnost od nanošenja nepravde. Ako sud zaključi da takva opasnost postoji, rešenje o trajnom oduzimanju imovine neće biti doneto.

(d) To je uloga ovog suda, da po žalbi obezbedi da ne dođe do nanošenja nepravde.

Da li je postignuta ravnoteža između suprotnih interesa jeste u velikoj meri pitanje lične procene. Prilikom postizanja ravnoteže moraju se uzeti u obzir interesi optuženog spram javnog interesa u tom smislu da oni koji su počinili neko krivično delo ne bi trebalo da profitiraju od tih prestupa i da ne bi trebalo da koriste svoje kriminalnu aktivnost kako bi finansirali buduće vršenje krivičnih dela. Međutim, prema našem mišljenju, ako se diskreciono pravo odlučivanja, koje je dato tužilaštvu i sudu, koristi na pravi način, rešenje koje je Parlament usvojio jeste opravdan i srazmeran odgovor na suštinski javni interes pa se stoga i može opravdati.’ (naglašeno u originalu)

Po mom mišljenju, smatram da je ovo obrazloženje ispravno, naročito prilikom objašnjavanja uloge suda koji bi trebalo da zastane i razmisli o tome da li postoji ili bi mogao postojati rizik od ozbiljne ili stvarne nepravde, i ako taj rizik

postoji ili bi mogao da postoji, da u tim slučajevima rešenje o trajnom oduzimanju ne bi trebalo da bude doneto. Tužilac je prihvatio da je ovo način na koji bi sud, prilikom razmatranja pitanja trajnog oduzimanja, trebalo da pristupi rešavanju svog zadatka. Po mom mišljenju, ovo dopuštenje je s pravom dato.

U skladu sa jednoglasnim stavovima Suda za ljudska prava u predmetu *Phillips v. the United Kingdom* (predstavka br. 41087/98) od 5. jula 2001. godine, zaključujem da je Poglavlje VI Zakona iz 1988. godine predstavljalo srazmeran odgovor na problem kojim se bavilo.”

III. RELEVANTNI MEĐUNARODNI INSTRUMENTI

A. Konvencija Ujedinjenih nacija protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci (1988. godine)¹

27. U Konvenciji iz 1988. godine, kojoj je Ujedinjeno Kraljevstvo pristupilo, navodi se, u članu 5, da:

„1. Svaka strana potpisnica će usvojiti neophodne mere da bi se omogućila konfiskacija:

(a) imovinske koristi stečene iz prestupa ustanovljenih u skladu sa članom 3 stav 1, ili imovine čija vrednost odgovara vrednosti na takav način stečene imovinske koristi;

(b) opojnih droga i psihotropnih supstanci, materijala i opreme ili drugih sredstava upotrebljenih ili namenjenih upotrebi na bilo koji način prilikom izvršenja prestupa utvrđenih u skladu sa članom 3 stav 1.

2. Svaka strana potpisnica usvojiće i neophodne mere koje omogućavaju njenim nadležnim organima da utvrde, pronađu, zamrznu ili zaplene imovinsku korist, imovinu, sredstva ili bilo šta drugo pomenuto u stavu 1 ovog člana, u cilju konfiskacije.

...

7. Svaka strana potpisnica može razmotriti usvajanje obrnutog tereta dokazivanja u pogledu dokazivanja zakonitosti porekla navodne imovinske koristi ili ma koje druge imovine koja može biti konfiskovana, u meri u kojoj je takvo postupanje u skladu sa principima unutrašnjeg prava i sa prirodom sudskog postupka i drugih postupaka.

8. Odredbe ovog člana neće se tumačiti tako da prejudiciraju prava *bona fide* trećih strana.

9. Ništa što je sadržano u ovom članu neće uticati na princip prema kojem mere na koje se odnosi moraju biti definisane i sprovoditi se u skladu sa i shodno odredbama unutrašnjeg prava Strane potpisnice.”

¹ Napomena prevodioca: „The Convention was ratified and published in Official Gazette of SFRY („Sl. list SFRJ - Međunarodni ugovori”, br. 14/90), and for that reason I used the official translation of the relevant provisions although I do not think that terms that are used are the best possible solution.”

B. Konvencija Saveta Evrope o pranju, otkrivanju, zapleni i konfiskaciji imovinske koristi stečene kriminalom (1990. godine)²

29. Ova Konvencija, koja je stupila na snagu u septembru 1993. godine, ima za cilj da olakša međunarodnu saradnju i pružanje uzajamne pomoći prilikom vođenja istrage o kriminalnim aktivnostima, pronalaženju, zapleni i konfiskaciji imovinske koristi koja je tim aktivnostima stečena. Visoke strane ugovornice su se naročito obavezale da pranje imovinske koristi stečene kriminalnim aktivnostima proglašavaju krivičnim delom i da trajno oduzmu sredstva i imovinsku korist (ili imovinu čija vrednost odgovara vrednosti tako stečene imovinske koristi).

PRAVO

I. PRIHVATLJIVOST PRITUŽBI

29. Oba podnosioca predstavke su tvrdila da teret dokazivanja da je vrednost njihove imovine manja od procenjenog iznosa imovinske koristi koju su stekli nezakonitom trgovinom opojnim drogama predstavlja povredu njihovog prava na pravično suđenje, shodno stavu 1 člana 6 Konvencije. Pri tom, žalili su se da postupak za trajno oduzimanje predstavlja kršenje njihovih prava, shodno članu 1 Protokola br. 1 Konvencije.

30. Sud smatra da ove pritužbe pokreću pravna pitanja koja su toliko ozbiljna da bi njihovo utvrđivanje trebalo da zavisi od ispitivanja merituma. Stoga bi ih trebali proglasiti prihvatljivim. Shodno stavu 3 člana 29 Konvencije, Sud će sada razmotriti meritum pritužbi podnosilaca predstavki.

II. NAVODNA POVREDA STAVA 1 ČLANA 6 KONVENCIJE

31. Stav 1 člana 6 Konvencije predviđa:

„Svako, tokom odlučivanja o ... krivičnoj optužbi protiv njega, ima pravo na pravičnu ... raspravu ... pred ... sudom ...”

A. Podnesci strana u postupku

32. Država je tvrdila da se u presudama u predmetima *Phillips v. the United Kingdom* (koji je naveden gore u tekstu) i *R. v. Benjafield* (vidi stav 26 gore u tekstu) prihvata da je Zakon iz 1994. godine bio osmišljen za borbu protiv ozbiljnog problema nezakonite trgovine opojnim drogama, kažnjavanjem osuđenih prestupnika, odvracanjem od izvršenja drugih krivičnih dela i smanjivanjem dobiti koja je dostupna za finansiranje budućih poduhvata u vezi s nezakonitom trgovinom drogom. Ciljevi zakona nisu odslikavali samo nacionalnu već i međunarodnu politiku, na šta jasno ukazuje Konvencija Ujedinjenih nacija protiv nezakonitog prometa opojnih droga (vidi stav 27 gore u tekstu). Štaviše, u presudama se takođe zaključuje da je primena zakona u skladu sa članom 6 Konvencije i da predviđa niz zaštitnih mera za optuženog.

2 Ibid.

33. Kada je reč o prvom podnosiocu predstavke, g. Grejsonu, Država naglašava da je prilikom hapšenja kod njega pronađena ogromna količina heroína. Okolnosti koje prate plaćanje sudskih i drugih troškova podnosioca predstavke ukazuje na to da on raspolaže sredstvima koja nije obelodanio dok se na njegovim bankovnim računima vidi niz finansijskih transakcija koje se ne mogu objasniti. Sudija je, razmotrivši sve dokaze, zauzeo stanovište da podnosilac predstavke bezočno i neprekidno laže i da nije uspeo da pruži bilo kakve dokumentovane dokaze koji bi išli u njegovu korist. Pošto je utvrđeno da je podnosilac predstavke stekao korist od nezakonite trgovine drogom u iznosu koji premašuje 1,2 miliona funti sterlinga i da raspolaže sredstvima koja se ne mogu objasniti, nije nepravično na njega prebaciti teret dokazivanja, primenom principa veće verovatnoće, prilikom utvrđivanja vrednosti stečene imovinske koristi.

34. Kada je reč o drugom podnosiocu predstavke, g. Barnamu, Država tvrdi da je podnosiocu tada stavljeno u zadatak da dokaže da je iznos njegovih imovinskih sredstava manji od stečene koristi, obzirom da je pouzdano utvrđeno da je podnosilac predstavke vođa jedne međunarodne grupe trgovaca opojnim drogama, kao i da je stekao korist od nezakonite trgovine drogom u iznosu od 1.5 miliona funti sterlinga i da kontroliše ogromnu količinu opojnih droga. Podnosilac predstavke, koji je sve vreme imao pravnog zastupnika, tačno je znao, iz presude koju je doneo sudija, kako je utvrđena stečena imovinska korist koja se njemu može pripisati. Ni u jednoj fazi postupka on nije pokušao da odgovori na pitanja koja je pokrenulo tužilaštvo niti da pruži bilo kakve dokaze, bilo u vidu dokumenata ili nečeg drugog, kako bi pokazao da on više ne poseduje bilo kakvu imovinsku korist stečenu kriminalnim aktivnostima kojima se bavi, ili da objasni šta se sa njom desilo. Njegovi dokazi su se svodili na puko poricanje da on ima bilo kakvu imovinu osim kuće. Da je istina to što je podnosilac predstavke izneo o svojim finansijskim aktivnostima, ne bi mu bilo teško da preduzme korake kojima bi dokazao svoj finansijski položaj. Nadalje, kada je jednom utvrđeno da je podnosilac predstavke primio isporuku kanabisa, nije bilo nepravično zahtevati od njega da objasni šta se sa desilo sa tom isporukom.

35. Prvi podnosilac predstavke je naglasio da je u pogledu svoje imovine morao da dokaže suprotno. Sudija je doneo rešenje o trajnom oduzimanju na pun iznos sume stečene imovinske koristi usled neistinitih iskaza podnosioca predstavke.

36. Drugi podnosilac predstavke je tvrdio da veći deo procenjene koristi stečene nezakonitom trgovinom opojnim drogama iznosi nabavnu cenu tri pošiljke kanabisa u ukupnom iznosu od 1.340.000 funti sterlinga. Shodno zakonu iz 1994. godine, pretpostavlja se da je ove pošiljke platio od imovinske koristi stečene prethodnom nelegalnom trgovinom opojnim drogama. Ove isporuke, međutim, nisu se mogle smatrati delom njegove imovine, budući da ne postoji zakonski uređeno tržište kontrolisanim drogama. Tokom druge faze postupka trajnog oduzimanja imovine, podnosilac predstavke nije bio u obavezi da objasni šta se dogodilo sa 2,5 tone kanabisa niti šta je bilo sa imovinskom koristi stečenom od njegove prodaje; umesto toga, on je morao da snosi teret dokazivanja i

da dokaže da ne poseduje sredstva, iz bilo kojih izvora, od kojih bi izvršio isplatu iznosa određenog rešenjem o trajnom oduzimanju u ukupnom iznosu od 1,5 miliona funti sterlinga. Podnosilac predstavke je morao da dokaže suprotno: da ne poseduje bilo koja druga sredstva osim kuće čiji su vlasnici on i njegova supruga.

B. Ocena Suda

37. U predmetu *Phillips v. the United Kingdom* (br. 41087/98, stavovi 35 i 39, ECHR 2001-VII) Sud je smatrao da je donošenje rešenja o trajnom oduzimanju, shodno Zakonu iz 1994. godine, isto kao i postupak izricanja presude. Stav 1 člana 6, koji se primenjuje tokom čitavog postupka „odlučivanja ... o krivičnoj optužbi”, uključujući i postupak kojim se određuje kazna, je stoga bio primenjiv (vidi takođe presudu u predmetu *Welch v. the United Kingdom* od 9. februara 1995. godine, Series A br. 307-A).

38. Sud podseća da je tokom prve faze postupka, shodno Zakonu iz 1994. godine, teret bio na tužilaštvu da dokaže, na osnovu veće verovatnoće, da je optuženi potrošio ili primio određene iznose novca tokom perioda od šest godina, koji je prethodio krivičnom delu koje je predstavljalo osnov za pokretanje krivičnog postupka. Sud koji je izricao presudu je stoga morao, shodno članu 4 Zakona, da pretpostavi da su ti računi ili stavke troškova proistekli iz imovinske koristi stečene nezakonitom trgovinom opojnim drogama. Zatim je teret dokazivanja prebačen na optuženog i on je morao da pokaže, takođe na osnovu veće verovatnoće, da novac potiče iz legitimnih izvora (vidi stav 23 gore u tekstu).

39. Donošenje rešenja o trajnom oduzimanju, shodno Zakonu iz 1994. godine, razlikovalo se od uobičajenog izricanja kazne posle donošenja krivične osude od strane krivičnog suda zato što je oštrina naloga – u pogledu iznosa novca koji mora biti plaćen i dužine trajanja zatvorske kazne u slučaju neplaćanja tog iznosa – zavisila od utvrđivanja imovinske koristi od prethodnih kriminalnih radnji za koje optuženi možda i nije bio osuđen. Iz tog razloga, Sud je u predmetu *Phillips* primetio da pravo pojedinca na pretpostavku nevinosti, pored toga što je izričito pomenuto u stavu 2 člana 6, zahteva od tužilaštva da dokaže istinitost optužbi protiv njega ili nje, što predstavlja sastavni deo poimanja pravičnog suđenja u smislu stava 1 člana 6 (*op. cit.*, stav 40 i vidi *mutatis mutandis*, presudu u predmetu *Saunders v. the United Kingdom* od 17. decembra 1996. godine, *Reports of Judgments and Decisions* 1996-VI, stav 68).

40. Sud je u predmetu *Phillips*, međutim, otišao dalje, pozivajući se na svoju sudsku praksu, u smislu da pravo na to da neko bude smatran nevinim dok se ne dokaže suprotno nije apsolutno, budući da činjenične ili pravne pretpostavke postoje u svakom sistemu krivičnog prava. Iako Konvencija nije ravnodušna prema takvim pretpostavkama, one u principu nisu zabranjene, sve dok se Države drže razumnih granica, uzimajući u obzir značaj onoga što je u pitanju, te poštujući prava odbrane (vidi presudu u predmetu *Salabiaku v. France* od 7. oktobra 1988. godine, Series A br. 141-A, stav 28).

41. U predmetu *Phillips* Sud je zaključio da ovo prebacivanje tereta dokazivanja jeste u skladu sa stavom 1 člana 6 Konvencije budući da se, prilikom ocenjivanja koristi koja se može pripisati g. Filipsu, sudija uverio, na osnovu priznanja podnosioca predstavke ili na osnovu dokaza koje je pružilo tužilaštvo, u pogledu svake stavke koja je uzeta u obzir, odnosno da je podnosilac predstavke posedovao imovinu ili da je potrošio novac, i da je očigledan zaključak da takva imovina ili novac potiču iz nezakonitih izvora (*op. cit.*, stav 44). Stoga, kao što je to Sud analizirao u predmetu *Geerings v. the Netherlands*, br. 30810/03, stav 44, 1. mart 2007. godine:

„podnosilac predstavke je očigledno imao sredstva čije se poreklo nije moglo utvrditi; ... osnovano se sumnja da su ta sredstva stečena iz nezakonitih aktivnosti; i... podnosilac predstavke nije dao zadovoljavajuće alternativno objašnjenje.”

42. U predmetu koji se odnosi na postupak za donošenje rešenja o trajnom oduzimanju imovine, shodno Zakonu iz 1994. godine, zadatak Suda je da utvrdi da li način na koji su zakonske pretpostavke primenjene u određenom postupku krši osnovna načela pravičnog vođenja postupka koji su garantovani stavom 1 člana 6 (*Phillips*, stav 41). Međutim, nije u nadležnosti Evropskog suda da ocenu činjenica koju su dali domaći sudovi zameni svojom ocenom i, kao opšte pravilo važi, da je na tim [domaćim] sudovima da izvrše ocenu dokaza koji su im dati na uvid. Zadatak Suda jeste da utvrdi da li je postupak u celini, uključujući i način na koji su dokazi prikupljeni, bio pravičan (*Edwards v. the United Kingdom*, presuda od 6. decembra 1992. godine, Series A br. 247-B, stav 34).

43. U ovom predmetu, Sud primećuje da je prvi podnosilac predstavke osuđen za krivično delo u vezi s uvozom preko 28 kilograma čistog heroina čija velikoprodajna cena iznosi preko 1,2 miliona funti sterlinga. Prilikom vršenja procene iznosa imovinske koristi koju je stekao od nezakonite trgovine opojnim drogama tokom zakonom predviđenog perioda od šest godina, sudija koji je na raspravi razmotrio sve dokaze, kao i usmene i pismene dokaze koji su izvedeni tokom postupka za trajno oduzimanje imovine, zaključio je da je podnosilac predstavke bio glavni učesnik u tom poslu i smatrao da činjenica da je bio u mogućnosti da sa ooptuženim kupi tako veliki tovar droge, ukazuje na to da ovo nije bio njegov prvi pokušaj trgovine drogom. Sudija je dalje zaključio da je tužilaštvo ustanovilo, na osnovu veće verovatnoće, da je tokom relevantnog perioda, podnosilac predstavke potrošio ili primio pozamašnu sumu novca. Dokazima, koje je podnosilac predstavke podneo u vezi sa svojim poslovnim aktivnostima, nije se na zadovoljavajući način moglo objasniti poreklo tog novca, pa je sudija stoga zaključio da je podnosilac predstavke stekao imovinsku korist od nezakonite trgovine opojnim drogama u iznosu od ukupno 1.230.748,69 funti sterlinga.

44. Sudija koji je predsedavao tokom suđenja je drugog podnosioca predstavke opisao kao glavnog organizatora jednog međunarodnog lanca koji se bavi trgovinom opojnim drogama (vidi stav 13 gore u tekstu). Tokom prve faze postupka za trajno oduzimanje, sudija je razmatrao iskaz, između ostalog, i policijskog prikrivenog islednika, za koga je podnosilac predstavke mislio da je čovek koji se bavi pranjem novca i zaključio da je podnosilac predstavke, tokom perio-

da od šest godina, potrošio velike sume novca na različite poslove sa kanabisom, kao i da je taj novac stečen iz ranijih poslova trgovine opojnom drogom. Podnosilac predstavke je odlučio da ne da iskaz u ovoj fazi postupka i nije uložio žalbu protiv sudske odluke koja se odnosila na stečenu imovinsku korist.

45. Tokom čitavog postupka, prava odbrane su bila obezbeđena zaštitnim merama koje su sastavni deo sistema. Stoga je, u svakom pojedinačnom slučaju, procenu vršio sud, u postupku koji je uključivao javnu raspravu, kojom prilikom su ocenjivani unapred objavljeni dokazi koje je iznelo tužilaštvo i podnosiocu predstavke data mogućnost da iznese pismene i usmene dokaze (vidi takođe predmet *Phillips*, koji je naveden gore u tekstu, stav 43). Svakog od dvojice podnosioca predstavke je zastupao branilac po njihovom izboru. Na tužilaštvu je bilo da dokaže da je podnosilac predstavke posedovao predmetnu imovinsku korist tokom relevantnog perioda. Iako je prema zakonu sud morao da pretpostavi da ta sredstva potiču od nezakonite trgovine opojnim drogama, ova pretpostavka je mogla da bude oborena da je podnosilac predstavke dokazao da je on imovinu stekao na legalan način. Pri tom, sudija je imao diskreciono pravo da ne primeni navedenu pretpostavku ako je smatrao da bi njena primena predstavljala ozbiljan rizik od nanošenja nepravde (vidi: *R. v. Benjafield*: stav 27 gore u tekstu).

46. Pred sudom se ni jedan od dvojice podnosioca predstavke nije ozbiljno žalio na pravičnosti ove prve faze postupka za trajno oduzimanje imovine, tokom koje je izvršen obračun imovinske koristi stečene nezakonitom trgovinom opojnim drogama. Sud smatra da ni u jednom od dva slučaja, bilo u načelu ili u konkretnom slučaju, nije bilo nespojivo sa pojmom pravičnog suđenja, u smislu člana 6 Konvencije, da se teret dokazivanja prebaci na podnosioca predstavke, pošto je bio osuđen za teško krivično delo trgovine opojnom drogom, kako bi dokazao da je izvor novca ili sredstava za koje se pokazalo da ih je posedovao tokom nekoliko godina pre izvršenja datog krivičnog dela, bio legitiman. Imajući u vidu već pomenute zaštitne mere, teret dokazivanja nije prevazilazio razumne okvire.

47. U drugu fazu postupka je spadalo obračunavanje vrednosti imovine koja je trenutno na raspolaganju podnosiocu predstavke. Zakon u ovoj fazi ne zahteva od suda koji izriče presudu i da izvodi pretpostavke o bilo kakvoj pređašnjoj kriminalnoj aktivnosti: umesto toga sud je morao da izvrši procenu sredstava podnosioca predstavke u vreme donošenja rešenja. Kao što je Apelacioni sud objasnio u predmetu *R. v. Barwick* (vidi stavove 24-25 gore u tekstu), u ovoj fazi postupka teret je bio na optuženom da dokaže, prema standardu dokazivanja u građanskim stvarima, da je iznos koji je mogao biti na raspolaganju bio manji od procenjenog iznosa stečene imovinske koristi.

48. Obojica podnosilaca predstavke su odlučila da, u vezi sa svojim imovinskim sredstvima, svedoče usmeno. I ovog puta oni su na raspolaganju imali zaštitne mere pomenute u stavu 45 gore u tekstu. Imali su pravne zastupnike koji su ih zastupali i bili su obavešteni, putem detaljno obrazložene presude koju je

doneo sudija, kako je tačno izvršen obračun stečene imovinske koristi. I jednom i drugom podnosiocu predstavke je data mogućnost da objasne svoju finansijsku situaciju i da opišu šta se dogodilo sa onim sredstvima koja je sudija uzeo u obzir prilikom određivanja iznosa stečene imovinske koristi. Prvi podnosilac predstavke, za koga je utvrđeno da raspolaže velikim svotama novca neobjašnjeg porekla, koje su prolazile kroz njegove bankovne račune i da je imao na raspolaganju, preko jednog svog saradnika, iznos od 70.000 funti sterlinga za troškove odbrane, nije pružio neko ubedljivo objašnjenje ovih nelogičnosti. Drugi podnosilac predstavke nije čak ni pokušao da objasni šta se dogodilo sa različitim pošiljkama kanabisa, za koje je utvrđeno da ih je kupio. U oba slučaja, sudija je zaključio da je svedočenje podnosioca predstavke potpuno neistinito i da je lišeno bilo kakvog kredibiliteta (vidi stavove 9 i 16 gore u tekstu). Kao što je već rečeno, nije na Evropskom sudu da ocenu dokaza domaćih sudova zameni svojom ocenom.

49. Sud se slaže sa presudama Apelacionog suda u oba slučaja (vidi stavove 11 i 18 i vidi takođe *R. v. Barwick*, stavove 25-26 gore u tekstu), da nije nespojivo s pojmom pravične rasprave tokom krivičnog postupka da teret dokazivanja bude na svakom od podnosilaca predstavke da bi pružili uverljivo objašnjenje svoje trenutne finansijske situacije. U oba slučaja, pošto je dokazano da su bili umešani u kompleksne i unosne poslove u vezi s trgovinom opojnim drogama tokom niza godina, opravdano je očekivati od podnosilaca predstavki da objasne šta se dogodilo sa svim onim novcem za koji je tužilaštvo dokazalo da se nalazilo u njihovom posedu, isto kao što je bilo opravdano očekivati da podnosioci predstavki u prvoj fazi postupka dokažu legitimnost izvora prihoda, odnosno odakle taj novac ili sredstva potiču. Te stvari su nešto u šta isključivo imaju uvid podnosioci predstavki, pa im teret dokazivanja ne bi teško pao da je ono što su oni naveli i izjavili u vezi sa svojim finansijama bilo istinito.

50. Stoga, nije došlo do povrede stav 1 člana 6 Konvencije ni kod jednog ni kod drugog podnosioca predstavke.

III. NAVODNA POVREDA ČLANA 1 PROTOKOLA BR. 1

51. Član 1 Protokola br. 1 predviđa:

„Svako fizičko i pravno lice ima pravo na neometano uživanje svoje imovine. Niko ne može biti lišen svoje imovine, osim u javnom interesu i pod uslovima predviđenim zakonom i opštim načelima međunarodnog prava.

Prethodne odredbe, međutim, ni na koji način ne utiču na pravo države da primenjuje zakone koje smatra potrebnim da bi regulisala korišćenje imovine u skladu s opštim interesima ili da bi obezbedila naplatu poreza ili drugih dažbina ili kazni.”

52. Sud podseća da je u predmetu *Phillips* zaključio da zahtev da g. Filips plati određeni iznos novca, shodno rešenju o trajnom oduzimanju koje je izdato u skladu sa stavom 1 člana 6, ne predstavlja nesrazmerno mešanje u njegovo pravo na mirno uživanje imovine (*Phillips*, koji je naveden gore u tekstu, stavovi 48-53).

53. Sud ne smatra da se ove predstavke mogu u ovom smislu razlikovati od predmeta *Phillips*. Iz toga proizilazi da nije došlo do povrede člana 1 Protokola br. 1 u ovom predmetu.

IZ OVIH RAZLOGA, SUD JEDNOGLASNO

1. *Spaja* predstavke;
2. *Proglašava* predmet prihvatljivim;
3. *Utvrdjuje* da nije došlo do povrede stava 1 člana 6 Konvencije;
4. *Utvrdjuje* da nije došlo do povrede člana 1 Protokola br. 1 Konvencije.

Sačinjeno na engleskom jeziku i dostavljeno u pisanom obliku 23. septembra 2008. godine, u skladu sa stavovima 2 i 3 pravila 77 Poslovnika Suda.

Fatos Araci
Sekretar

Leh Garlicki
Predsednik

PREDMET
GRIFHORST protiv FRANCUSKE
(Predstavka br. 28336/02)

PRESUDA
26. februar 2009. godine

POSTUPAK

1. Predmet je formiran na osnovu predstavke (br. 28336/02) protiv Republike Francuske koju je Sudu podneo holandski državljanin, g. Robert Grifhorst („podnosilac predstavke”) 23. jula 2002. shodno članu 34 Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda („Konvencija”).

2. Zastupnik podnosioca predstavke je amsterdamski advokat g. B.J. Tiesman. Zastupnik države Francuske („Država”) je Gđa E. Beliar (Belliard), Direktorica Direkcije za pravne poslove Ministarstva za inostrane poslove.

3. Podnosilac predstavke je posebno tvrdio da je došlo do povrede člana 1 Protokola br. 1 Konvencije, s obzirom na to da je kažnjen nesrazmernom kaznom za delo za koje se tereti – neprijavlivanje carinskim službenicima izvesne svote novca na graničnom prelazu – kada mu je zaplenjen ukupan iznos neprijavljenog novca i kada je kažnjen novčanom kaznom u visini polovine neprijavljene sume.

4. Država Holandija je u pismu od 30. maja 2005. izjavila da neće iskoristiti svoje pravo učešća u postupku. Veće je odlukom od 7. septembra 2006. predstavku proglasilo delimično prihvatljivom.

5. I podnosilac predstavke i Država su podneli dopunske pismene napomene (član 59 stav 1 Pravilnika).

ČINJENICE

I. OKOLNOSTI SLUČAJA

6. Podnosilac predstavke je rođen 1949. i nastanjen u Erts la Masana (Erts la Massana) (Andora).

7. Kada je 29. januara 1996. iz Andore prelazio u Francusku, na francusko-andorskoj granici su ga prekontrolisali francuski carinici.

8. Na pitanje carinika na engleskom i španskom jeziku da li ima da prijavi novac, podnosilac predstavke odgovara odrično.

9. Carinici pretresaju torbicu podnosioca predstavke i pronalaze bankovne dokumente na njegovo ime i na ime jednog preduzeća. Ponavljaju pitanje, na engleskom i španskom, u vezi s prijavljivanjem novca ili vrednosti, na koje podnosilac predstavke i dalje odgovara odrično.

10. I vozilo i podnosilac predstavke bivaju pretreseni i carinici u njegovim džepovima pronalaze 500 000 guldena, što odgovara iznosu od 233 056 evra (EUR).

11. Podnosilac predstavke je ispitan i izjavljuje da je stanovnik Andore i da je podigao novac iz Kredi d Andor (Credit d'Andorre) radi kupovine nekretnine u Amsterdamu.

12. Carinici mu zaplenjuju ukupnu sumu, tj. 500 000 guldena (233 056 evra).

13. Carinski ataše pri Holandskoj ambasadi, faksom od 29. januara 1996. obaveštava direktora Nacionalne direkcije za carinske poslove i istrage (DNRED) da je podnosilac predstavke već poznat holandskim policijskim službama, posebno zbog dela (počinjenih 1983.) ucene i iznude novca, otmice jednog lica i nezakonitog posedovanja vatrenog oružja.

14. Drugim faksom, od 23. aprila 1997, carinski ataše navodi da, prema saznanjima holandske policije, jedina poznata aktivnost podnosioca predstavke ima dodira s nekretninama, i da međunarodna istraga koju su sprovele Holandija, Francuska i Španija nije napredovala, te da su holandske službe nameravale da zatraže od Tužilaštva iz Amsterdama primenu delotvornijih sredstava, kao što je prisluškiivanje njegovog telefona, s obzirom na to da je bio osumnjičen za pranje novca za račun drugih lica, ali da se ne može izneti nikakav konkretan dokazni element.

15. Podnosiocu predstavke je upućen poziv Prekršajnog suda u Perpignanju, koji ga je presudom od 8. oktobra 1998. proglasio krivim za delo nepoštovanja obaveze prijavljivanja novčanog iznosa, hartija od vrednosti ili drugih vrednosti, predviđene članom 464 Zakona o carinama, i osudio na zaplenu ukupnog iznosa novca i na novčanu kaznu u visini polovine neprijavljenog iznosa (225 000 guldena, odnosno 116 828 evra), na osnovu člana 465 Zakona o carinama, uz uslovnu kaznu zatvora.

16. Presudom u odsustvu od 4. novembra 1999. Apelacioni sud u Monpeljeu potvrđuje presudu.

17. 11. oktobra 2000. podnosilac predstavke ulaže žalbu na presudu. Poziva se na pravnu zabludu, uz obrazloženje da se Evropskom Direktivom 88/361/CEE ukida svako ograničenje protoka kapitala između lica s prebivalištem u Državama članicama. Takođe se poziva na svoju dobru volju i odsustvo zločinačkih namera i zahteva oslobođenje krivice i restituciju zaplenjenog iznosa kao da supsidijarno Apelacioni sud postavi prethodno pitanje Sudu pravde Evropskih zajednica (CJEC), u pogledu usaglašenosti odredaba Zakona o carinama Republike Francuske i slobodnog protoka kapitala.

18. Presudom od 20. marta 2001. Apelacioni sud proglašava žalbu delimično prihvatljivom i donosi sledeću presudu:

„Smatrajući da se (podnosilac predstavke), koji tvrdi da kao holandski državljanin ne poznaje francuski zakon, ne može s uspehom pozvati na član 122-3 Krivičnog zakonika jer su mu carinici, u dva navrata, postavili pitanje u vezi s prijavljivanjem novca koji je prenosio i da je (podnosilac predstavke) odgovorio odrično oba puta, očitujući time svoju kriminalnu nameru da priкриje prenos novca od francuskih carinika; i da se ni u kom slučaju ne radi o pravnoj zabludi pošto su ga carinici podsetili na obavezu prijavljivanja te da se (podnosilac predstavke) ne može pozvati na svoje nepoznavanje francuskog zakona.

Smatrajući da se odredbe članova 464 i 465 Zakona o carinama, čiju ustavnost Apelacioni sud nije nadležan da procenjuje, uklapaju u ono što je predviđeno članom 58, stav 1, b) Carinskog Sporazuma EZ i da su u skladu sa članom 4 Direktive 88 /361/CEE od 24. juna 1988, kojom se Državama članicama priznaje pravo na preduzimanje neophodnih mera za sprečavanje povreda svojih zakona i propisa;

Smatrajući da obaveza prijavljivanja, koja ni u čemu ne sprečava slobodan protok kapitala, važi za sva fizička lica, bilo da su francuski rezidenti ili ne;

Smatrajući na kraju da obaveze i kazne predviđene članom 465 Zakona o carinama nisu u suprotnosti s opštim načelom prava Evropske zajednice o srazmernosti mera samim tim što su uvedene u cilju suzbijanja pranja novca, kao jednog od ciljeva Evropske zajednice;

Smatrajući da su sudije koje su postupale u prvom stepenu, osnovano, i iz adekvatnih, tačnih i dovoljnih razloga, izvodeći pravne posledice iz okolnosti slučaja, i kvalifikujući sve materijalne i nematerijalne dokaze prekršaja za koji se tereći, utvrdili krivicu optuženog i da su ga osudili na gore navedene kazne, srazmerne težini počinjenog dela i usklađene s njegovom ličnošću, s obzirom na to da je novčana carinska kazna određena u iznosu od polovine sume predmeta prekršaja (član 465 Zakona o carinama).”

Sud takođe zaključuje da nema osnova za obraćanje Sudu pravde Evropskih zajednica (CJEC).

19. Podnosilac predstavke upućuje žalbu Kasacionom sudu. Tvrdi da je došlo do povrede člana 7 stav 1 Konvencije stoga što ga je Prekršajni sud proglašio krivim za prekršaj nepoštovanja obaveze prijavljivanja, a da je prema sudskoj praksi koja je bila na snazi u to vreme (a posebno prema presudi Kasacionog suda od 25. juna 1998.) ta mera bila primenljiva samo na francuske rezidente. Takođe se pozvao na stavove 1 i 2 člana 6 Konvencije i član 1 Protokola br. 1 Konvencije, smatrajući da načelo srazmernosti nije bilo poštovano, imajući u vidu oštrinu kazne za nešto što je on smatrao običnim neispunjenjem obaveze prijavljivanja organima uprave.

20. Presudom od 30. januara 2002. Kasacioni sud odbija žalbu podnosioca predstavke, sledećom formulacijom:

„(...) u odsustvu izmena Krivičnog zakona, te stoga što se načelo retroaktivnosti ne primenjuje na obično tumačenje sudske prakse, sredstvo nije delotvorno (...)

Budući da su kazne predviđene članom 465 Zakona o carinama, uvedene upravo u cilju sprečavanja pranja novca, kao jednog od ciljeva Evropske zajednice, u skladu s načelom srazmernosti i nisu protivne iznetim odredbama Konvencije, Drugostepe

II. RELEVANTNO DOMAĆE I MEĐUNARODNO PRAVO I PRAKSA

A. Domaće pravo

1. Odredbe Zakona o carinama koje su važile u vreme izvršenja prekršaja

21. Relevantne odredbe Zakona o carinama, kako su bile formulisane u vreme izvršenja prekršaja, glase:

Član 323

„1. Povrede carinskih zakona i propisa može konstatovati carinski službenik ili službenik bilo kog drugog organa uprave.

2. Lica koja konstatuju carinski prekršaj imaju pravo da zaplene bilo koji predmet koji podleže zaplenu, da obustave pošiljku kao i da oduzmu svaku drugu ispravu u vezi sa zaplenjenim predmetima, kao i da preventivno oduzmu predmete kojima će obezbediti izvršenje sankcije. (...)”

Član 464

„Ne narušavajući primenu odredbe Zakona br. 66-1008 od 28. decembra 1966. o finansijskom prometu s inostranstvom, fizička lica koja prenose u inostranstvo novac, hartije od vrednosti ili druge vrednosti, bez posredstva institucije koja podleže Zakonu br. 84-46 od 24. januara 1984. o delatnosti i kontroli kreditnih ustanova, ili institucije opisane u članu 8 pomenutog zakona, moraju ih prijaviti pod uslovima određenim ovim aktom.

Prijavljuje se svaki prenos, izuzev transfera u iznosu manjem od 50 000 francuskih franaka.”

Član 465

(izvod iz člana 23 Zakona 90-614 od 12. jula 1990. o učešću finansijskih ustanova u sprečavanju pranja novca stečenog trgovinom narkoticima)

„II. Zaprećena kazna za nepoznavanje obaveza propisanih članom 1 98 Zakona o budžetu za 1990. godinu (br. 89-935 od 29. decembra 1989), je zaplena predmeta prekršaja ili, ukoliko takva zaplena nije moguća, novčana kazna u visini najmanje četvrtine, a najviše celokupne sume na koju se odnosio prekršaj ili prekršaj u pokušaju. (...)”

2. Odredbe Zakona o carinama kako su bile formulisane 2004.

22. Po dobijanju obrazloženog mišljenja Evropske komisije (vidi stav 29), francuske vlasti su, na osnovu tog stava izvršile izmene i dopune Zakona o carinama. Te izmene (unete Zakonom 2004-204 od 9. marta 2004. i Dekretom 2004-759 od 27. jula 2004) stupile su na snagu 1. oktobra 2004.

23. Te izmene su imale za posledicu ukidanje kazne automatske zaplene i smanjenje novčane kazne na četvrtinu vrednosti predmeta prekršaja. Izmjenjene odredbe glase:

Član 464

„Fizička lica koja prenose u inostranstvo ili unose iz inostranstva novac, hartije od vrednosti ili druge vrednosti, bez posredstva institucije koja podleže Zakonu br. 84-46 od 24. januara 1984. o delatnosti i kontroli kreditnih ustanova, ili institucije opisane u članu 8 pomenutog zakona, moraju ih prijaviti pod uslovima određenim dekretom. Prijavljuje se svaki prenos, izuzev iznosa manjih od 7 600 evra.”

Član 465

„I. – Nepoznavanje obaveze prijavljivanja iz člana 464 podleže novčanoj kazni u visini četvrtine ukupne sume predmeta prekršaja ili prekršaja u pokušaju.

II. – Kada carinski službenici utvrde prekršaj pomenut pod I, deponovaće ukupnu sumu predmeta prekršaja ili prekršaja u pokušaju, na period od tri meseca, koji se, po odobrenju državnog tužioca, mesno nadležnog u odnosu na carinsku upravu kojoj pripada služba zadužena za postupak, može produžiti za još jedan tromesečni period, s ukupnim trajanjem od 6 meseci.

Deponovana suma je oduzeta, a njenu zaplenu može proglasiti nadležni sud ukoliko se, tokom trajanja perioda depozita, ustanovi da je počinitelj prekršaja pomenutog pod I bio ili je još uvek u posedu predmeta koji navode na pretpostavku da je tom ili nekom ranijom prilikom bio počinitelj jednog ili više prekršaja predviđenih i kažnjivih po ovom zakonu, ili da je ovom ili nekom ranijom prilikom bio učesnik u prekršaju iste vrste, te ako ima prihvatljivih osnova za sumnju da je počinitelj prekršaja pomenutog pod I počinio jedan ili više prekršaja predviđenih i kažnjivih po osnovu Zakona o carinama ili da je bio učesnik u takvoj vrsti prekršaja.

Odluka o obustavljanju postupka ili oslobađanju ima za neposrednu pravnu posledicu ukidanje naložene mere deponovanja i zaplene sredstava, na teret budžeta. Isto važi i za slučaj povlačenja tužbe za primenu poreskih sankcija. (...)”

3. Sadašnja formulacija odredaba Zakona o carinama

24. Po stupanju na snagu, 15. juna 2007, Pravilnika br. 1889/2005 o kontroli tekućeg novca koji se unosi u Evropsku uniju ili iz nje iznosi (vidi stav 35), Dekretom od 28. marta 2007. izmenjeni su članovi 464 i 465 Zakona o carinama, koji glase:

Član 464

„Fizička lica koje prenose u neku državu članicu Evropske unije ili iz nje iznose novac, hartije od vrednosti ili druge vrednosti, bez posredstva kreditne ustanove, institucije ili službe pomenute u članu L. 518-1 Monetarnog i finansijskog zakonika moraju ih prijaviti pod uslovima utvrđenim Dekretom.

Prijavljuje se svaki prenos izuzev onih u iznosu manjem od 10 000 evra.”

Član 465

„I. – Zaprećena kazna za nepoznavanje obaveza prijavljivanja pomenutih u članu 464 i u Pravilniku (EU) br. 1889/2005 Evropskog parlamenta i Saveta od 26. oktobra 2005. o kontroli tekućeg novca koji se unosi ili iznosi iz Unije, je nov-

čana kazna u iznosu jedne četvrtine vrednosti predmeta prekršaja ili prekršaja u pokušaju.

II. – Kada carinski službenici utvrde prekršaj pomenut pod I, deponovaće ukupnu sumu vrednosti predmeta prekršaja ili prekršaja u pokušaju, na period od tri meseca, koji se, po odobrenju državnog tužioca mesno nadležnog u odnosu na carinsku upravu kojoj pripada služba zadužena za postupak, može produžiti za još jedan tromesečni period, s ukupnim trajanjem od 6 meseci.

Deponovana suma je oduzeta, a njenu zaplenu može proglasiti nadležni sud ukoliko se, tokom trajanja perioda depozita, ustanovi da je počinilac prekršaja pomenutog pod I bio ili je još uvek u posedu predmeta koji navode na pretpostavku da je tom ili nekom ranijom prilikom bio počinilac jednog ili više prekršaja predviđenih i kažnjivih po ovom zakonu, ili da je ovom ili nekom ranijom prilikom bio učesnik u prekršaju iste vrste, te ako ima prihvatljivih osnova za sumnju da je počinilac prekršaja pomenutog pod I počinio jedan ili više prekršaja predviđenih i kažnjivih po osnovu Zakona o carinama ili da je bio učesnik u takvoj vrsti prekršaja.

Odluka o obustavljanju postupka ili oslobađanju ima za neposrednu pravnu posledicu, ukidanje naložene mere deponovanja i zaplene sredstava, na teret budžeta. Isto važi i za slučaj povlačenja tužbe za primenu poreskih sankcija.

III. – Istraga, utvrđivanje i gonjenje prekršaja pomenutih pod I obavljaće se pod uslovima utvrđenim ovim zakonom.

U slučaju da se odredi novčana kazna predviđena pod I, neće se primenjivati uvećanje za 40% pomenuto u prvom stavu člana 1759 Opšteg poreskog zakonika.”

4. Sudska praksa Kasacionog suda na koju su se stranke pozvale

25. Obe presude koje slede donete su u okviru istog sudskog spora. U prvoj presudi, donetoj 25. juna 1998, u kojoj Uprava carina nije bila stranka, Kasacioni sud zaključuje da se obaveza prijavljivanja odnosi samo na francuske rezidente:

„Imajući u vidu u vezi s ovakvom presudom, da se navodni počinilac dela, pošto nije francuski rezident, ne može teretiti za neprijavljanje prenosa novca, što predstavlja obavezu kojoj on ne podleže, te s obzirom da ne postoji glavna kažnjiva radnja, i da se D.M. ne može smatrati saučesnikom u pomenutom delu, Apelacioni sud nije imao pravni osnov za svoju presudu.”

26. Na žalbu Uprave carina povodom ove presude, Kasacioni sud je novom presudom, od 29. marta 2000, proglasio žalbu prihvatljivom, poništavajući tako svoju prethodnu presudu, zaključivši:

„(...) obavezi prijavljivanja prenosa novca, hartija od vrednosti ili drugih vrednosti u inostranstvo ili iz inostranstva, s izuzetkom prenosa u manjem iznosu od 50.000 FRF, predviđenoj članovima 98-I Zakona o finansijama od 29. decembra 1989. i 23-I Zakona od 12. jula 1990, koji su postali članovi 464 i 465 Zakona o carinama, podležu sva fizička lica, bilo da su francuski rezidenti ili ne; (...) ove zakonske odredbe su usklađene sa zahtevima Direktive Saveta od 24. juna 1988, o slobodnom protoku kapitala, čiji član 4 odobrava Državama članicama preduzimanje neophodnih mera za sprečavanje povrede njihovih zakona i propisa. (...)”

B. Pravo Evropske unije

1. Slobodan protok kapitala

a) Rimski ugovor

27. Član 58 (bivši član 73D Ugovora) glasi:

„1. Član 56 ne prejudicira pravo Država članica na: (...)

b) preduzimanje svih neophodnih mera za sprečavanje povreda svojih zakona i propisa, posebno u oblasti poreza i kontrole poslovanja finansijskih ustanova; propisivanje postupaka za prijavljivanje protoka kapitala u svrhu informisanja poreske uprave i radi statistike; preduzimanje opravdanih mera u vezi s javnim redom i javnom bezbednošću (...)

3. Mere i postupci iz stava 1 i 2 ne smeju predstavljati kako mere samovoljne diskriminacije tako ni prikrivenu restrikciju slobodnog protoka kapitala i platnog prometa, kako je definisano u članu 56.”

b) Direktiva Saveta od 24. juna 1988. za primenu člana 67 Ugovora EEZ (88/361/CEE)

28. Relevantni članovi Direktive glase:

Član 4

„Odredbe ove Direktive ne prejudiciraju pravo Država članica da preduzmu neophodne mere za sprečavanje povrede svojih zakona i propisa, posebno u oblasti poreza i kontrole poslovanja finansijskih ustanova kao i da propisuju postupke za prijavljivanje protoka kapitala u svrhu informisanja poreske uprave i radi statistike.

Primena ovih mera ne sme dovesti do sprečavanja protoka kapitala izvršenog u skladu s odredbama prava EZ.”

Član 7

„1. Države članice će, u režimu koji primenjuju na transfere koji se odnose na protok kapitala s trećim zemljama, nastojati da dostignu isti nivo slobode koji imaju u transakcijama s rezidentima drugih Država članica, uz rezervu ostalih odredaba ove Direktive.

Odredbe iz prvog stava ne prejudiciraju primenu, u odnosu na treće zemlje, nacionalnih pravila ili prava EZ, kao ni eventualnih uslova reciprociteta, u pogledu transakcija između ustanova za pružanje finansijskih usluga i prihvatanja hartija od vrednosti na tržištu kapitala.

2. Kada kratkoročni protok kapitala velikog obima prema ili iz trećih zemalja ozbiljno poremeti monetarnu ili finansijsku unutrašnju ili spoljašnju situaciju neke Države članice ili više njih, ili prouzrokuje ozbiljne tenzije u odnosima razmene unutar Zajednice ili između Zajednice i trećih zemalja, Države članice će se konsultovati o svakoj meri koja bi se mogla preduzeti za otklanjanje nastalih poteškoća. Takve konsultacije će se odvijati unutar Komiteta guvernera centralnih banaka i Monetarnog komiteta na inicijativu Komisije ili bilo koje Države članice.”

2. Obrazloženo mišljenje Evropske komisije

29. Evropska komisija je u julu 2001. dala sledeće obrazloženo mišljenje:

„Član 58 Ugovora EZ propisuje da član 56, kojim se uvodi slobodan protok kapitala, ne prejudicira pravo Država članica da propišu postupak prijavljivanja protoka kapitala u svrhu informisanja poreske uprave ili radi statistike, kao ni da preduzmu mere u vezi s javnim redom i javnom bezbednošću. Ipak, isti član 58 Ugovora EZ precizira da pomenuti postupci prijavljivanja ne smeju predstavljati kako sredstvo samovoljne diskriminacije tako ni prikrivene restrikcije slobodnog protoka kapitala i platnog prometa, u smislu člana 56.

Tako Komisija smatra da se efekti jednog ovakvog upravnog akta, tj. carinskih sankcija, moraju proceniti uz primenu kriterijuma srazmernosti. Naime, prema sudskoj praksi Suda (presude od 16.12.1992. „Komisija protiv Republike Grčke“, C-210/91, i od 26.10.1995. „Siesse“, C-36/94), upravne ili represivne kaznene mere ne smeju prevazići okvire striktno potrebnog za postizanje cilja kome se teži i ne bi trebalo u svrhu kontrole primenjivati sankcije koje su toliko nesrazmerne težini prekršaja da postaju prepreka slobodama kojima je posvećen ovaj Ugovor.

Komisija je stoga konstatovala da je u ovom konkretnom predmetu, sankcija koja se normalno predviđa i primenjuje, tj. zaplena sredstava, upravo dovela do negiranja osnovne slobode protoka kapitala, tako da se radi o očigledno nesrazmernoj meri.

Francuske vlasti brane stav da te sankcije imaju ulogu odvratanja od namere imajući u vidu značaj ciljeva koje su želele da ostvare uvođenjem obaveze prijavljivanja – a to su sprečavanje pranja novca i poreskih prestupa. Komisija sa svoje strane smatra da sankcije moraju odgovarati počinjenom prekršaju, odnosno neizvršenju obaveze prijavljivanja, a ne težini eventualnog prekršaja koji u tom stadijumu nije utvrđen, tj. pranju novca ili poreskom prekršaju.”

3. Sudska praksa Suda pravde Evropskih zajednica

30. Dve dole navedene presude odnose se na prenos novca između država članica (slučaj *Bordesa* (*Bordessa*)) i između država članica i drugih država (slučaj *Sanz d Lere* (*Sanz de Leray*)).

a) Presuda *Bordesa e.a.* od 23. februara 1995. (spojeni predmeti C-358/93 i C-416/93, Rec. 1995 str. I-361)

„Direktiva 88/361 za primenu člana 67 Ugovora – a naročito njeni članovi 1, kojim se nalaže Državama članicama da ukinu restrikcije protoka kapitala, i član 4, kojim se dozvoljava Državama članicama da preduzmu neophodne mere za sprečavanje povreda svojih domaćih zakona i propisa – ne zahteva postojanje prethodne dozvole za iznošenje papirnog ili metalnog novca ili čekova na donosioca, ali i ne isključuje obavezu prethodnog prijavljivanja pomenutih transakcija.

Dakle, ako se pomenuti član 4 primeni ne samo na mere za sprečavanje poreskih prestupa ili radi kontrole poslovanja finansijskih ustanova, već i na mere za sprečavanje nedozvoljenih radnji slične težine, kao što su pranje novca, trgovina narkoticima i terorizam, zahtevanje dozvole se ne bi moglo smatrati neophodnom merom u smislu ove odredbe, jer bi dovela do toga da sloboda protoka kapitala zavisi od diskrecione odluke uprave, čineći samim tim da zajemčena sloboda po-

stane iluzija. Nasuprot tome, mera prethodnog prijavljivanja se može smatrati neophodnom merom, s obzirom na to da, za razliku od mere prethodne dozvole ne obustavlja pomenutu transakciju, a omogućava nacionalnim vlastima obavljanje delotvorne kontrole u cilju sprečavanja povreda vlastitih zakona i propisa.”

b) Presuda Sanz d Lere e.a. od 14. decembra 1995.

(spojeni predmeti C-163/94, C-165/94 i C-250/94, Rec. 1995 str. I-4821)

„Članovi 73 B, stav 1, i 73 D, stav 1, pod b) Ugovora isključuju primenu nacionalnih propisa koji zahtevaju, na uopšten način, postojanje prethodne dozvole za iznošenje papirnog ili metalnog novca ili čekova na donosioca, ali ne osporavaju postojanje obaveze prethodnog prijavljivanja pomenutih transakcija.”

c) Kazne i poštovanje načela srazmernosti

31. Sud pravde Evropskih zajednica ima nepromenjen stav u pogledu carinskih prekršaja, prema kome su, u odsustvu harmonizacije zakonodavstva EU u toj oblasti, Države članice nadležne za odabir sankcija koje im se čine primere-nim. Ipak, dužne su da svoje nadležnosti vrše uz poštovanje prava i opštih načela EU, te samim tim i načela srazmernosti (videti presude od 16. decembra 1992, *Komisija/Grčka*, C-210-91, Rec str. I-6735, tačka 19, od 26. oktobra 1995, *Sies (Siesse)*, C-36/94, Rec. str. I-3573, tačka 21, i od 7. decembra 2000, *De Andrade*, C-213/99, Rec. str. I-11083, tačka 20).)

32. Sud pravde Evropskih zajednica precizira da upravne ili represivne mere ne smeju prevazići striktno neophodne okvire za postizanje cilja kome se teži i da sankcija ne sme biti nesrazmerna težini prekršaja i tako postati prepreka slobodama kojima je posvećen Ugovor (posebno videti pomenutu presudu *Komisija protiv Grčke*, tačka 20 i navedenu sudsku praksu kao i presudu od 12. jula 2001, *Luludakis (Louloudakis)*, C-262/99, Rec. Str. I-5547; takođe videti presudu Suda pravde Evropskih zajednica (CJEC) u postupku *Bosfor Ervejz (Bosphorus Airways)*, navedenu u stavu 52 presude).

4. Sprečavanje pranja novca

33. Evropska unija je usvojila više instrumenata za sprečavanje pranja novca, polazeći od načela da unošenje prihoda stečenih kriminalom u finansijski sistem Država članica šteti zdravom i održivom ekonomskom razvoju.

34. Prva etapa se sastojala od usvajanja Direktive Saveta br. 91/308/CEE od 10. juna 1991. o prevenciji korišćenja finansijskog sistema za pranje novca. Tom direktivom je uveden zajednički mehanizam kontrole transakcija obavljenih preko kreditnih ustanova, finansijskih institucija i pojedinih profesija, u svrhu prevencije pranja novca.

35. S obzirom na to da je primena ovog mehanizma mogla dovesti do povećanja prenosa gotovog novca u nezakonite svrhe, dopunjen je pravilnikom br. 1889/2005 od 26. oktobra 2005. o kontroli unosa i iznosa gotovog novca u odnosno iz Evropske unije. Ovaj pravilnik je stupio na snagu 15. juna 2007. i ne odnosi se na tokove novca između Država članica Evropske unije.

Tim pravilnikom se, upravo na bazi preporuka Grupe za finansijsku akciju protiv pranja novca (GAFI, donji stavi 39-44), kao i zaključaka izvedenih iz dispariteta Država članica, od kojih nisu sve uvele kontrolne procedure, nastoje uspostaviti, na nivou Unije, mere kontrole protoka novca na spoljnim granicama Unije, kako pri njegovom unosu tako i iznosu.

Pravilnik je zasnovan na načelu obaveze prijavljivanja, koja važi za svako lice koje unosi u Uniju ili iznosi iz nje gotov novac (bez obzira da li je ono vlasnik novca ili ne), preko limita od 10 000 EUR, čime se carinskim vlastima omogućava da prikupe informacije, ali i da ih prenesu vlastima drugih država kada postoje naznake da je odnosni novac povezan s nekom nezakonitom radnjom.

36. Članom 9 Pravilnika predviđa se obaveza svake Države članice da uvede sankcije za slučaj neizvršenja obaveze prijavljivanja. Te sankcije, u smislu pomenutog člana, moraju biti „delotvorne, srazmerne i odvraćajuće”. Države članice su dužne da ih dostave Evropskoj komisiji najkasnije do 15. juna 2007.

C. Konvencije Ujedinjenih Nacija

37. Član 18 stav 2 b) Konvencije Ujedinjenih Nacija za sprečavanje finansiranja terorizma, koji je Francuska ratifikovala 7. januara 2002. i koji je stupio na snagu 10. aprila 2002. glasi:

„Države potpisnice takođe sarađuju u prevenciji prekršaja opisanih u članu 2 tako što će predvideti: (...)

a) Stvarne mere za otkrivanje i nadzor fizičkog prenošenja preko granice gotovog novca i prenosivih hartija od vrednosti na donosioca, uz rezervu da podležu striktnim garancijama kojima se obezbeđuje da će se informacije koristiti u dobroj veri i da neće na bilo koji način ograničiti slobodu protoka kapitala.”

38. Član 7 stav 2 (mere za sprečavanje pranja novca) Konvencije Ujedinjenih Nacija protiv međunarodnog organizovanog kriminala, koju je Francuska ratifikovala 29. oktobra 2002. i koja je stupila na snagu 29. septembra 2003. glasi:

„Države potpisnice nameravaju da sprovedu delotvorne mere otkrivanja i nadzora prekograničnog kretanja novca (...), uz rezervu garancija za pravilnu upotrebu informacija i bez ograničavanja zakonitog protoka kapitala na bilo koji način. Prema fizičkim i pravnim licima može se uvesti obaveza obaveštavanja o prekograničnom prenosu značajnih količina novca. (...)”

Na osnovu člana 12 stav 7 Konvencije:

„Države potpisnice mogu predvideti da se od počinioca prekršaja zahteva dokaz o zakonitom poreklu navodnog predmeta krivičnog dela kao i drugih dobara koja mogu biti predmet zaplene, u meri u kojoj je takav zahtev u skladu s načelima domaćeg prava kao i s prirodom sudskog i drugih postupaka.”

D. Preporuke Grupe za finansijsku akciju (GAFI)

39. Grupa za finansijsku akciju (GAFI), osnovana na samitu G7 u Parizu, u julu 1989, jeste međuvladino telo ustanovljeno (trenutno sastavljeno od trideset i jedne države i dve regionalne organizacije) u cilju razvijanja i unapređenja domaće i međunarodne politike sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma.

40. GAFI je 1990. godine usvojio četrdeset preporuka (revidiranih 1996. i 2003.) kojima se najavljuju mere koje vlade tih država moraju preduzeti u smislu primene efikasnih planova za sprečavanje pranja novca.

GAFI je u oktobru 2001. proširio svoj mandat i na pitanja finansiranja terorizma i usvojio osam posebnih preporuka o finansiranju terorizma, kojima je 2004. pridodao i devetu. Preporuke sadrže niz mera za sprečavanje finansiranja akata terorističkih organizacija i dopunjuju pomenutih četrdeset preporuka.

41. Preporukom br. 3 se predviđa obaveza zemalja da usvoje mere, uključujući i zakonodavne, na osnovu kojih mogu zapleniti „oprana sredstva” ili prihode stečene pranjem novca, kao i preduzeti privremene mere (zamrzavanje, zaplena). Prema odredbama preporuke br. 17 „Države bi trebalo da se uvere da raspolažu delotvornim, srazmernim i odvraćajućim sankcijama, bez obzira da li su krivične, građanske ili upravne, kao i da li se primenjuju na fizička ili pravna lica koja, u smislu ovih Preporuka, nisu ispoštovala obaveze iz materije sprečavanja pranja novca i finansiranja terorizma.”

42. III Posebnom preporukom predviđaju se slične odredbe (zamrzavanje, zaplena, konfiskacija) za imovinu terorista. IX Posebna preporuka glasi:

„Države bi trebalo da raspolažu merama za otkrivanje fizičkog prekograničnog prenošenja gotovog novca i hartija od vrednosti na donosioca, uključujući i sistem za prijavljivanje ili bilo koju drugu obavezu saopštavanja.

Države bi trebalo da se uvere u osposobljenost svojih nadležnih organa za sprečavanje prenošenja gotovog novca ili hartija od vrednosti na donosioca ili njihovo oduzimanje u slučaju sumnje da su povezani s finansiranjem terorizma ili pranjem novca, ili kada su predmet lažne prijave ili izjave.

Države bi trebalo da se uvere da mogu primeniti delotvorne, srazmerne i odvraćajuće sankcije na lica koja su izvršila davanje lažne prijave ili obaveštenja. Kada su gotov novac ili hartije od vrednosti na donosioca povezane s finansiranjem terorizma ili pranjem novca, Države bi takođe trebalo da usvoje mere, uključujući i zakonodavne, u saglasnosti s preporukom 3 i III Posebnom preporukom, kojima se omogućava konfiskovanje pomenutog gotovog novca ili hartija od vrednosti.”

43. U napomeni za tumačenje ove posebne preporuke (u tački 9) navodi se da Države mogu ispuniti svoje obaveze predviđene preporukom tako što će usvojiti jedan od dva sledeća sistema: prijave ili saopštavanja. Ako se odluče za prvi, sva lica koja fizički prenose preko granice gotov novac čija vrednost prevazilazi prethodno utvrđeni limit, koji ne može biti veći od 15 000 USD/EUR, moraju podneti nadležnim službama verodostojnu prijavu. Države bi trebalo da se uvere da je predviđeni limit dovoljno nizak za postizanje ciljeva preporuke.

44. U dokumentu o najboljoj međunarodnoj praksi od 12. februara 2005. navodi se, u tački 15. koja nosi naslov „Blokiranje/konfiskovanje gotovog novca”:

„U slučaju lažne deklaracije (...) ili kada postoje razumni razlozi da se posumnja u pranje novca ili finansiranje terorizma, Države se ohrabruju da teret dokazivanja prebace na lice koje je prenosilo gotov novac (...) prilikom prelaska granice u smislu zakonitosti te sume gotovog novca (...). Stoga, ako je, u takvim

okolnostima, neko lice nesposobno da dokaže poreklo i zakonitu namenu sredstava (...), ta sredstva (...) mogu biti blokirana ili oduzeta. Države se pozivaju da predvide meru konfiskovanja gotovog novca (...), čak i u odsustvu presude, saglasno Preporuci 3 GAFI.”

E. Aktivnosti Saveta Evrope

1. Konvencija o pranju, traženju, zapleni i konfiskaciji prihoda stečenih kriminalom od 8. novembra 1990.

45. Cilj ove Konvencije, koja je stupila na snagu 1. septembra 1993, a koju je Francuska ratifikovala 1. februara 1997, je poboljšanje međunarodne saradnje i pružanja međusobne pravne pomoći u oblasti krivične istrage, kao i traženja, zaplene i konfiskacije prihoda stečenih kriminalom. Cilj ove Konvencije je da pomogne Državama da dostignu sličan nivo efikasnosti, čak i u odsustvu kompletne harmonizacije zakona.

46. Ova Konvencija predstavlja referentni dokument u oblasti sprečavanja pranja novca. Četrdeset i osam zemalja je potpisalo ovu Konvenciju, od kojih 47 članica Saveta Evrope i jedna nečlanica (Australija).

2. Konvencija o pranju, traženju, zapleni i konfiskaciji novca stečenog kriminalom i finansiranju terorizma od 16. novembra 2005.

47. Ova Konvencija je nastala kao rezultat napora, započutih 2003. u cilju osavremenjivanja i proširenja Konvencije iz 1990, kako bi se uzela u obzir i činjenica da se terorističke aktivnosti mogu finansirati, pored pranja novca stečenog kriminalom, i zakonitim aktivnostima. Ona se upravo poziva na Preporuke GAFI Konvencije (prethodni stavovi 39 – 44), koja je stupila na snagu 1. maja 2008, potpisalo je dvadeset devet država (Francuska nije među njima), a ratifikovalo njih jedanaest.

Članom 13 stav 1 Konvencije predviđa se da će svaka Potpisnica usvojiti zakonodavne i druge potrebne mere za uvođenje kompletnog domaćeg sistema nadzora i kontrole za prevenciju pranja novca. Tako Potpisnice Konvencije mogu usvojiti odgovarajuće zakonodavne i druge mere za otkrivanje prekograničnog prometa velike količine gotovog novca i hartija od vrednosti na donosioca (član 13 stav 3 pomenute Konvencije).

F. Uporedno pravo

1. U vreme izvršenja dela na koje se predmet odnosi

48. Jedan broj Država članica Saveta Evrope je svojim zakonodavstvima predvideo institut obaveznog prijavljivanja platnih sredstava, hartija od vrednosti ili drugih vrednosti na svojim granicama. To prijavljivanje, u zavisnosti od država, trebalo je da se obavi spontano¹ ili na zahtev carinskog službenika². Određeni broj zemalja³ nije predvideo obavezu prijavljivanja.

1 Bugarska, Hrvatska, Danska, Španija, Francuska, Italija, Litvanija, Moldavija, Crna Gora, Poljska, Rusija, Srbija, Slovenija, Slovačka, Ukrajina.

2 Nemačka, Austrija, Portugalija.

3 Andora, Belgija, Estonija, Finska, Gruzija, Irska, Luksemburg, Holandija, Češka Republika, Rumunija, Ujedinjeno Kraljevstvo, Švedska, Švajcarska, Turska.

49. Minimalni iznos novca koji je podlegao obavezi prijavljivanja varirao je od 2 700 EUR u Ukrajini i 4 000 EUR u Bugarskoj, do 15 000 EUR u Danskoj i Nemačkoj. Ciljevi ovakvog zakonodavstva kao i sankcije u slučaju njegovog nepoštovanja takođe su varirali od zemlje do zemlje. Tako su neke države regulacijom prekograničnog protoka kapitala nastojale da kao glavne ciljeve ostvare sprečavanje pranja novca, antiterorističku borbu, nadzor uvoza i izvoza dragocennih metala ili dragog kamenja.

50. Uopšteno, najčešća sankcija za nepoštovanje obaveze prijavljivanja bila je novčana. Visina kazne je mnogo varirala od države do države. Najmanja je bila u Ukrajini – 27 EUR, a najviša u Slovačkoj – 75 000 EUR. U principu, sankcija je bila uslovljena težinom prekršaja i postojanjem umišljaja. Novčana kazna je mogla biti praćena kaznom sudske konfiskacije. Ipak, čini se da je ova kazna retko postojala u pravnim sistemima Država članica, a kada je i bila predviđena, uglavnom se odnosila samo na višak novca u odnosu na prijavljeni novac. Pored Francuske, još samo jedna država (Bugarska) predviđela je kumulaciju kazne koja je mogla ići do dvostrukog iznosa neprijavljene sume, uz sankciju oduzimanja ukupne pomenute sume.

2. Kasniji razvoj

51. Za ostale Države članice ili one koje su u međuvremenu postale članice Evropske unije, režim obaveznog prijavljivanja uveden pravilnikom br. 1889/2005 svakog gotovinskog novčanog iznosa većeg od 10 000 EUR koji se unosi ili iznosi iz EU stupio je na snagu 15. juna 2007. (prethodni stavovi 35-36).

52. Pravilnikom se za sankcije, u slučaju neprijavljivanja, predviđa (član 9) samo da moraju biti „delotvorne, srazmerne i odvratajuće”, te da su u nadležnosti Država, koje su jedino dužne da o njima obaveste Evropsku komisiju.

53. Države članice Evropske unije čiji sistem nije predviđao obavezu prijavljivanja izmenile su shodno tome svoje zakonodavstva. Pojedine države koje nisu pripadale EU su takođe izmenile limit za prijavljivanje, kako bi se približile sumi od 10 000 EUR, predviđenoj pravilnikom br. 1889/2005 (to su bile Srbija, Moldavija i Ukrajina, a Rusija se opredelila za limit od 10 000 USD). Najniži limit za obavezno prijavljivanje odredila je Crna Gora (2 000 EUR).

54. U većini država, neprijavljivanje novčanih sredstava predstavlja prekršaj, za koji je najčešće zaprećena novčana kazna, bilo da je fiksna, ili s velikim rasponom od države do države, bilo da se obračunava u zavisnosti od težine prekršaja i postojanja umišljaja.

55. U nekim retkim državama, kao što su Holandija i Litvanija, neprijavljivanje se smatra krivičnim delom, za koje je zaprećena novčana kazna ili kazna zatvora (koja je u Litvaniji mogla ići do 8 godina). U izvesnom broju drugih zemalja⁴, ako je neprijavljivanje bilo u vezi s drugim krivičnim delima (šverc, pranje novca) ili se odnosilo na izuzetno velike sume, zaprećena kazna je mogla dostići kaznu zatvora do šest godina, u zavisnosti od države u pitanju.

4 Bugarska, Finska, Rusija, Ukrajina.

56. U više zakonodavstava bila je predviđena mera konfiskacije (ponekad privremena), naročito ako je neprijavljeni novac bio stečen kriminalom ili namenjen kriminalu, ili ako se nije moglo dokazati zakonito poreklo novca⁵. Najčešće se konfiskuje onaj deo novca koji prevazilazi limit do kojeg nije potrebno prijavljivanje⁶. Ipak, zakonodavstvima pojedinih država⁷ predviđa se da se u slučaju krivične odgovornosti (sa zaprećenom kaznom zatvora) konfiskuje cela suma. Bugarska je izgleda jedina zemlja gde se kombinuje novčana kazna, bilo da se radi o upravnom ili krivičnom postupku, koja može iznositi do visine dvostruke neprijavljenje sume s automatskom konfiskacijom ukupnog neprijavljenog iznosa.

ZAKON

I. KVALIFIKACIJA PODNOSIOCA PREDSTAVKE KAO ŽRTVE NA OSNOVU IZREČENE NOVČANE KAZNE

57. Država je navela u svojim dopunskim napomenama, da je 4. avgusta 2005. u okviru jedne akcije računovodstvene provere bila doneta odluka o nenaplaćivanju novčane kazne određene podnosiocu predstavke. Država je dostavila kopiju te odluke. Odluka pod nazivom „Smatranje nenaplativnog potraživanja bezvrednim”, sadrži osvrt na činjenice i postupak, te predlog ovlašćenog knjigovođe da se novčana kazna izrečena podnosiocu predstavke prihvati kao bezvredna, s obzirom na to da se radi o inostranom dužniku, kao i odluku regionalnog direktora Carinarnice Perpinjan, od 10. avgusta 2005, da odobrava stav koji kaznu smatra bezvrednom.

Prema navodima Države, tom odlukom se potvrđuje da Uprava carina neće naplatiti kaznu u budućnosti. Iz toga Država izvlači zaključak da je podnosilac predstavke samim tim izgubio kvalifikaciju žrtve, u smislu člana 34. Konvencije.

58. Podnosilac predstavke sa svoje strane ističe da nije dobio nikakvu zvaničnu potvrdu da francuske vlasti ni u kakvim okolnostima neće pribeći naplati kazne. Navodi i da ne isključuje mogućnost da francuske carinske ili druge vlasti, i pored tvrdnji Države, ne učine da on ipak snosi posledice propisane kazne. Takođe, podnosilac iznosi da želi da izbegne situaciju u kojoj bi Sud uzeo u obzir tvrdnje Države, a carinske vlasti smatrale da njih te tvrdnje ne obavezuju. Po njemu, Sud bi trebalo da ga smatra žrtvom sve dok ne bude postojala apsolutna izvesnost da je Država odustala od svake tužbe ili buduće mere kao posledice izrečene novčane kazne. Na kraju je izrazio čuđenje što organi vlasti nisu po nekom svom internom postupku obelodanili odluku o nenaplaćivanju, te se pita da li ovi poslednji potezi Države ne služe samo za to da se na Sud ostavi dobar utisak u vezi s konfiskacijom izvršenom 1996.

5 Bugarska, Češka Republika, Slovačka, Slovenija, Moldavija.

6 Hrvatska, Italija, Rumunija, Slovenija.

7 Litvanija, Rusija, Ukrajina.

59. Sud je podsetio na svoju praksu prema kojoj neka od pozitivnih odluka ili mera prema podnosiocu predstavke nije dovoljna da se ovome oduzme kvalifikacija „žrtve”, sem u slučaju da su domaći organi vlasti eksplicitno ili suštinski priznali, a zatim i reparirali, navodnu povredu Konvencije (videti *Ekle (Eckle) protiv Nemačke* od 15. jula 1982, deo A br 51, str. 30-31, stav 66; takođe videti (*Amur*) *Amuur protiv Francuske*, presuda od 25. juna 1996, *Zbirka* 1996-III, str. 846, stav 36; *Dalban protiv Rumunije* [GC], br. 28114/95, stav 44, CEDH 1999-VI; *Labita protiv Italije* [GC], br. 26772/95, stav 142, CEDH 2000-IV, i *Senator lajns (Senator Lines) GmbH protiv Austrije, Belgije, Danske, Finske, Francuske, Nemačke, Grčke, Irske, Italije, Luksemburga, Holandije, Portugalije, Španije, Švedske i Ujedinjenog Kraljevstva* (odluka), br. 56672/00, CEDH 2004-IV).

60. U gore pomenutom sudskom postupku *Senator lajns*, koji se odnosio na novčanu kaznu koju je Evropska komisija propisala podnosiocu predstavke, Sud je procenio da se on ne može pozvati na kvalifikaciju žrtve, u smislu člana 34, s obzirom na to da nije platio kaznu i da je Komisija ne samo uzela u obzir žalbu koju je protiv njene odluke uložio, već je njeno preispitivanje dovelo do konačnog poništenja novčane kazne.

61. Sud smatra da se ovaj slučaj razlikuje od prethodno pomenutog, pošto je novčana kazna koju je Uprava carina propisala, a prekršajni sud dosudio, bila potvrđena od strane Apelacionog suda i Kasacionog suda. Ako se iz odluke koju je dostavila Država i čini da kazna neće biti naplaćena, radi se o čisto računovodstvenoj odluci, koja ne može imati vrednost priznanja, pa *utoliko pre* ni poslužiti za reparaciju navodne povrede.

62. Stoga, Sud smatra da podnosilac predstavke i dalje može da se poziva na kvalifikaciju žrtve, u smislu gore pomenutog člana 34. Dakle, osnovano je odbaciti izuzetak na koji se Država pozvala.

II. NAVODNA POVREDA ČLANA 1 PROTOKOLA BR. 1 KONVENCIJE

63. Podnosilac predstavke se žali na nesrazmernost konfiskacije i novčane kazne koje su mu propisane u odnosu na povredu zakona za koju se tereti. Tvrdi da je došlo do povrede člana 1 Protokola br. 1 Konvencije koji glasi:

„Svako fizičko i pravno lice ima pravo na neometano uživanje svoje imovine. Niko ne može biti lišen svoje imovine, osim u javnom interesu i pod uslovima predviđenim zakonom i opštim načelima međunarodnog prava.

Prethodne odredbe, međutim, ni na koji način ne utiču na pravo države da primenjuje zakone koje smatra potrebnim da bi regulisala korišćenje imovine u skladu s opštim interesima ili da bi obezbedila naplatu poreza ili drugih dažbina ili kazni.”

A. Argumentacije stranaka

1. Podnosilac predstavke

64. Podnosilac predstavke smatra da argument Države baziran na zakonskoj obavezi prijavljivanja francuskoj carini prenošenih suma većih od 50 000 francuskih franaka (FRF), tj. 7 600 evra (EUR), radi sprečavanja prekršaja pranja novca predstavlja samo pogodan dokaz u cilju retroaktivnog davanja privida zakonitosti ponašanju Uprave carina. On smatra da se članom 456 Zakona o carinama kažnjava samo upravni prestup.

65. On smatra da su propisi u ovom predmetu bili dvosmisleni i suviše restriktivni. Ukazuje na to da se gore pomenutim članom 456 sankcioniše samo prikrivanje, i da se takav prekršaj razlikuje od krivičnog dela pronevere ili pranja novca.

66. Podnosilac predstavke navodi da 1996. nije bio upoznat s primenljivim propisima, te da ukoliko je trebalo da se o njima informiše, takav korak bio utoliko manje očigledan što su, prema njemu, ti propisi predstavljali odstupanje od uobičajenih propisa drugih zemalja Evropske unije. Tvrdi da je Francuska bila dužna da na jasan način i adekvatno ukaže na zakonodavstvo koje se primenjuje na ovu stvar.

67. Pored toga, podnosilac predstavke ističe da, iako su kontradiktorne presude koje je Kasacioni sud doneo 1998. i 2000. donete *a posteriori* u odnosu na predmetni događaj, koji datira iz 1996, ne može se umanjiti činjenica da presude ilustruju period tokom kojeg su bila izražena suprotna mišljenja u pogledu polja primene članova 464 i 465 Zakona o carinama. On ističe da to što sam francuski Vrhovni sud daje različita tumačenja po pitanju primene gore pomenutog zakonskog teksta samo na francuske rezidente ili na sva fizička lica, bez obzira na njihovo državljanstvo, jasno pokazuje da su relevantni propisi iz 1996, po njegovom mišljenju, mogli biti nedovoljno jasni i dostupni.

68. Podnosilac predstavke ističe da gore navedeni članovi Zakona o carinama ne sankcionišu *in abstracto* pranje novca. Ovde se može reći da se pre radilo o pogodnom dokazu, sa željom da se retroaktivno prikaže zakonitim ponašanje carinskih organa. Pored toga, podnosilac predstavke smatra da prezumpcija pranja novca ili poreske prevare ne može biti zasnovana isključivo na činjenici da on navodno nije poštovao obavezu prijavljivanja sume novca koju je unosi.

69. Podnosilac predstavke razume da Država može kontrolisati protok strane valute, posebno kada je u pitanju gotov novac. Ipak, on smatra nesrazmernim to što mu je ne samo bio oduzet novac, putem konfiskacije, iako je po njegovom mišljenju zakonito poreklo novca bilo dokazano, već i to što mu je određena novčana kazna u visini polovine zaplenjene sume, i pored toga što nije bilo nikakvih indicija da se on bavio bilo čime u vezi s pranjem novca.

70. Podnosilac predstavke osporava informacije koje su navodno dostavile holandske vlasti, a na koje se poziva Država. Ističe da se radi o kleveti i

da, s obzirom na to da nikada protiv njega nije bila doneta presuda u vezi s pranjem novca, Država ne može da se oslanja na informacije koje ničim nisu potkrepljene.

71. Po njemu, francuski propisi predstavljaju odstupanje u odnosu na propise koji se uobičajeno sreću u ostalim članicama Evropske unije. Uostalom, po njemu i sama činjenica da je Zakon o carinama promenjen 2004. dokazuje da primenljivi zakon iz vremena kada se slučaj desio nije bio kompatibilan s načelom slobodnog protoka kapitala, te da nije bila poštovana prava ravnoteža između opšteg interesa i prava podnosioca predstavke na poštovanje njegove imovine, garantovano članom 1 Protokola br. 1 Konvencije.

2. Država

72. Država se slaže da konfiskacija sume koju je prenosio podnosilac predstavke predstavlja mešanje u pravo na poštovanje njegove imovine, u smislu gore navedenog člana 1 Protokola broj 1. Takođe se slaže da osuda na plaćanje novčane kazne spada u delokrug stava 2 gore navedenog člana 1.

73. Država navodi da su carinski propisi koji se dovode u pitanje u ovom slučaju osmišljeni u cilju sprečavanja pranja novca, te kao takvi služe cilju od opšteg značaja. Takođe, podseća da je to cilj kojem teže sve države članice Evropske unije i da opravdava određenu modifikaciju načela slobodnog protoka kapitala, uvedenog članom 56 Ugovora Evropskih zajednica. U tom smislu, Država podseća da se u članu 58 Ugovora kaže da član 56, koji je posvećen slobodnom protoku kapitala, ne prejudicira pravo Država članica da preduzmu sve neophodne mere za sprečavanje povrede svojih zakona i propisa, posebno u poreskoj i materiji kontrole finansijskih ustanova, da propišu postupak prijavljivanja kretanja kapitala ili da preduzmu opravdane mere u vezi s javnim redom i bezbednošću.

74. Država smatra da je načelo zakonitosti u ovom slučaju bilo ispoštovano. Obaveza prijavljivanja i zaprećene kazne za nepoštovanje te obaveze predviđene su članovima 464 i 465 Zakona o carinama. Država s tim u vezi ističe da su carinski službenici dva puta podsetili podnosioca predstavke na obavezu prijavljivanja, na španskom i engleskom, jezicima koje on razume, te da se ne može pozivati na nepoznavanje zakona. Navodi, takođe, da su zaprećene kazne u vreme predmetnog događaja bile konfiskacija odnosne sume i novčana kazna u iznosu jedne četvrtine do pune visine sume predmeta prekršaja.

75. Pored toga, Država smatra da podnosilac predstavke ne može da se pozove na pravnu nesigurnost stvorenu kontradiktornom sudskom praksom, s obzirom na to da su dve presude Kasacionog suda koje pominje podnosilac predstavke donete 1998. i 2000, odnosno posle datuma prekršaja za koji je podnosilac predstavke dobio poziv 29. januara 1996. U svakom slučaju, Država tim povodom ističe da dve presude koje je, jednu za drugom, doneo Kasacioni sud u ovom predmetu nisu mogle remetiti razumevanje zakona. Zapravo, presuda Kasacionog suda iz 1998. bila je izolovana presuda koja je suzila primenu članova 464 i 465 Zakona o carinama samo na francuske rezidente, što je bilo u potpunoj suprotnosti s tekstom i duhom člana 464, u kojem se ničim ne precizira prebivalište fizičkih lica na koje se pomenute odredbe odnose. Država smatra da ovo

tumačenje sudske prakse nije bilo u punoj saglasnosti sa ciljem zakona, tj. sprečavanjem pranja novca. Stoga, Država zaključuje da je zaokret sudske prakse, kakav je izveo Kasacioni sud 2000. bio „razumno predvidljiv”, te da je mešanje u pravo na poštovanje imovine podnosioca predstavke zaista bilo predviđeno zakonom, u smislu sudske prakse Suda.

76. Kada je reč o srazmernosti mešanja, Država se poziva na sudsku praksu Suda i navodi posebno presudu *Raimondo protiv Italije* (22. februar 1994, serija A br. 281-A), u kojoj Sud priznaje da je konfiskacija bila srazmerna željenom cilju borbe protiv mafije. Takođe smatra da sprečavanje pranja novca isto tako opravdava prilagođavanje načela slobodnog protoka kapitala, poput mere konfiskacije. Osim toga, oslanja se i na sudsku praksu Suda pravde Evropskih zajednica (CJEC) koji, u svojoj presudi *Bordesa* prihvata da Države članice uvedu postupke obaveznog prethodnog prijavljivanja sredstava plaćanja. Država takođe navodi da je 28. aprila 1997. multidisciplinarna grupa zadužena za sprovođenje zajedničke politike u oblasti sprečavanja kriminaliteta usvojila akcioni program kojim se ističe koliko je za svaku državu značajno da raspolaže detaljnim i širokim zakonodavstvom u materiji konfiskacije novca stečenog kriminalom i u oblasti pranja tako stečenog novca. Član 465 Zakona o carinama otelotvoruje te političke smernice.

77. Prema Državi, primenljivi instrument omogućava pronalaženje pravičnog odnosa između javnog interesa koji se vezuje za sprečavanje pranja novca, i prava podnosioca predstavke. Takođe ukazuje na to da cilj sprečavanja pranja novca podrazumeva da uprava može preduzimati neodložne i preventivne mere, kao što je konfiskacija predmeta prekršaja. Istovremeno, Država ističe da su prava podnosioca predstavke zaštićena davanjem prostora carinskim vlastima u proceni visine iznosa novčane kazne, kao i kontrolom odluka carinskih vlasti koju obavlja sudija, upravo vodeći računa, u svakom konkretnom slučaju, o olakšavajućim okolnostima pri izricanju kazne (član 369 Zakona o carinama).

78. Država u vezi s ovim predmetom ističe da su organi upravne i sudske vlasti svoje odluke/presude doneli na osnovu ponašanja podnosioca predstavke koji je, iako je pri sebi imao izuzetno velike sume gotovog novca, pokušao da sakrije njihovo postojanje od carinskih službenika, dajući u dva navrata odričan odgovor na uobičajeno pitanje koje postavljaju carinici. Prema Državi, informacije, koje su na dan kontrole prosledile holandske vlasti u vezi s kriminalnim aktivnostima podnosioca predstavke, opravdavaju konfiskaciju novca kao i novčanu kaznu koja mu je izrečena. Uostalom, tu kaznu su naknadno potvrdili pravosudni organi. Država zaključuje da su sankcije izrečene podnosiocu predstavke, uzevši u obzir pravo primenljivo na ovaj predmet, njegovo ponašanje i informacije koje su prosledile holandske vlasti, srazmerne cilju kome se teži, odnosno sprečavanju pranja novca.

79. Najzad, Država precizira da su, supsidijarno, na osnovu obrazloženog mišljenja Evropske komisije od 27. jula 2001, kojim se od Francuske zahteva da revidira instrument sankcija za nepoštovanje obaveze prijavljivanja, domaći državni organi izmenili taj instrument. Tako se zakonom od 9. marta 2004, kojim se unosi izmena u član 465 Zakona o carinama, ukida kazna konfiskacije i sma-

njuje novčana kazna na jednu četvrtinu sume predmeta prestupa. Ipak, Država dodaje da ta izmena nema dodira s ovom predstavkom, kao i da se ona odnosila na usklađivanje slobode protoka kapitala predviđene članom 56 Ugovora, a ne članom 1 Protokola br. 1 Konvencije, koji ne uključuje slobodan protok kapitala. Uostalom, Država precizira da konfiskacija koja je predmet predstavke podnosioca spada u domen izuzetaka od načela slobode protoka kapitala, predviđenih članom 58 Ugovora.

80. Najzad, Država podseća na to da je u jednoj akciji računovodstvene kontrole s početka 2005. Uprava carina odustala od naplate novčane kazne propisane podnosiocu predstavke, jer bi izvršenje povlačilo prinudnu naplatu, koju je bilo nemoguće sprovesti prema holandskom državljaninu s boravkom u Andori.

B. Ocena Suda

1. Osvrt na načela

81. Član 1 Protokola br.1, kojim se garantuje pravo na zaštitu imovine, sadrži tri različite norme. Prva, sadržana u prvoj rečenici prvog stava, opšteg je tipa i govori o načelu zaštite imovine. Druga, sadržana u drugoj rečenici istog stava, govori o lišavanju imovine, koje podleže određenim uslovima; kad je reč o trećem načelu, koje je izdvojeno u drugi stav, njime se Državama priznaje pravo da, između ostalog, propisima regulišu korišćenje imovine shodno opštim interesima. Ipak, na osnovu toga se ne može reći da se radi o pravilima koja nemaju nikakav međusobni odnos: drugo i treće pravilo u vezi su s posebnim primerima povreda prava vlasništva; te se stoga moraju tumačiti u svetlu opšteg načela kome je posvećeno prvo načelo (videti, između ostalog *Džejms (James) i ostali protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda od 21. februara 1986, deo A br. 98, str. 29-30, stav 37, i skorašnje presude *Anheuser-Busch Inc. protiv Portugalije* [VV], br. 73049/01, stav 62, CEDH 2007-..., i *J.A. Pye (Oksford) Ltd i J.A. Pye (Oksford) Land Ltd protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], br. 44302/02, stav 52, CEDH 2007-....).

82. Da bi se pomirila s opštim pravilom iznetim u prvoj rečenici prvog stava člana 1, povreda prava na zaštitu imovine mora pronaći „pravičan odnos” između potreba opšteg interesa zajednice i potreba zaštite osnovnih prava pojedinca (*Bejeler (Beyeler) protiv Italije* [VV], n° 33202/96, stav 107, CEDH 2000-I, i *Er Kanada (Air Canada) protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda od 5. maja 1995, deo A br. 316-A, str. 16, stav 36).

83. Kada je reč o mešanju, u smislu drugog stava člana 1 Protokola br. 1, kojim se predviđa posebno „pravo Države da primenjuje zakone koje smatra potrebnim da bi regulisala korišćenje imovine u skladu s opštim interesima (...)”, potrebno je da pored ovoga postoji odnos razumne srazmernosti između upotrebljenih sredstava i cilja kome se teži. U tom smislu, Države raspoložu velikim prostorom za procenu u odabiru načina sprovođenja kao i za procenu da li će posledice primene biti ozakonjene, u opštem interesu, u naporima da se postigne

cilj odnosnog zakona (*AGOSI protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda od 24. oktobra 1986, deo A br. 108, stav 52).

2. Primena na ovaj slučaj

a) O primenljivoj normi

84. Sud smatra da novčana kazna propisana podnosiocu predstavke spada u delokrug drugog stava člana 1 Protokola br. 1 (videti *Filips (Phillips) protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 41087/98, stav 51, CEDH 2001-VII, i, *mutatis mutandis*, *Valiko (Valico) S.r.l. protiv Italije* (odluka), br. 70074/01, CEDH 2006-...).

85. Kada je reč o konfiskaciji novca koji je podnosilac predstavke prenosio, Sud napominje da je u više predmeta naveo da iako takva mera povlači lišavanje imovine, ona ipak spada u delokrug propisa o korišćenju imovine (videti gore navedeni spor *AGOSI*, str. 17, stav 51, *Raimondo protiv Italije*, presudu od 22. februara 1994, deo A br. 281-A, str. 16, stav 29, *Batler (Butler) protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odluka), br. 41661/98, CEDH 2002-VI, *Arkuri (Arcuri) protiv Italije* (odluka), br. 52024/99, CEDH 2001-VII, i *Riela i ostali protiv Italije* (odluka), br. 52439/99, 4. septembar 2001, *C.M. protiv Francuske* (odluka), br. 28078/95, CEDH 2001-VII). U ovim predmetima se između ostalog radilo o primeni zakonodavnih rešenja namenjenih sprečavanju šverca narkotika ili organizacija mafijaškog tipa (videti takođe, u oblasti nepoštovanja međunarodnih sankcija, *Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi Bosfor Ervejs (Bosphorus Airways) protiv Irske* [VV], br. 45036/98, stav 142, CEDH 2005-...).

86. Mišljenje Suda je da se takav pristup mora primeniti i na ovaj predmet, s obzirom na to da je konfiskacija neprijavljenog novca u ovom slučaju izrečena na osnovu odredaba Zakona o carinama (član 465), uvedenih Zakonom od 12. jula 1990. o učešću finansijskih ustanova u sprečavanju pranja novca stečenog trgovinom opojnim drogama.

b) O poštovanju uslova iz člana 1 Protokola br.1

87. Sud ističe da je obaveza prijavljivanja propisana domaćim zakonima, odnosno članom 464 Zakona o carinama, a da su članom 465 istog zakona predviđene zaprećene kazne u slučaju povrede odredaba tog akta, odnosno konfiskacija i novčana kazna.

88. Podnosilac predstavke sa svoje strane tvrdi da uslov zakonitosti mešanja nije ispunjen, zato što formulacija člana 464 u vreme događaja nije bila jasna u pogledu primene na njega kao stranca, pa je čak i Kasacioni sud doneo dve protivrečne presude u vezi s tim pitanjem, 1998. i 2000. godine.

89. Ova argumentacija nije uverila Sud. Kao prvo, zakonska formulacija člana 464 primenljiva u vreme događaja odnosila se na „fizička lica” koja prenose, što je široka formulacija primenljiva na sve, dakle i na rezidente i na nerezidente. Kao drugo, presude Kasacionog suda koje je naveo podnosilac predstavke donete su posle događaja koji je bio osnov predstavke. U svakom slučaju, Sud smatra da se ne radi o zaokretu u sudskoj praksi, jer su te presude donete po

istom predmetu, s tim što je Kasacioni sud doneo drugu presudu po žalbi carinskih vlasti, poništivši prvobitnu presudu (videti stavove 25-26).

90. Sud takođe smatra da mora voditi računa o tome da je Sud pravde Evropskih zajednica u više svojih presuda (stavovi 28-30) doneo odluku da je sistem prethodnog prijavljivanja, kao u ovom predmetu, za razliku od sistema prethodne dozvole, u saglasnosti s pravom Unije i slobodnim protokom kapitala.

91. Stoga, Sud zaključuje da je zakon bio dovoljno jasan, dostupan i predvidljiv (videti *a contrario Frizen protiv Rusije*, br. 58254/00, stav 36, 24. mart 2005. i, *Baklanov protiv Rusije*, br. 68443/01, stav 46, 9. jun 2005.) i da je odnosno mešanje bilo predviđeno zakonom, u smislu sudske prakse.

92. Sud ističe, u pogledu cilja kome se teži, da je gore navedeni član 465 unet u Zakon o carinama, Zakonom od 12. jula 1990, u okviru sprečavanja pranja novca stečenog prometom opojnim drogama. Za Sud nema sumnje da se ovde radi o cilju od opšteg interesa (upravo videti gore navedeni slučaj *Er Kanada (Air Canada)*, stav 42, gore navedeni slučaj *Filips (Phillip)*, stav 52, i gore navedenu presudu *Batler(Butler)*).

93. Sud je u tom smislu svestan koliki značaj za Države članice ima sprečavanje pranja novca stečenog nezakonitim aktivnostima koji bi mogao služiti za finansiranje kriminala (posebno u domenu šverca droge i međunarodnog terorizma). Sud takođe uočava da se, već nekoliko godina, uvodi sve veći broj međunarodnih instrumenata (konvencije Ujedinjenih Nacija i Saveta Evrope, preporuke GAFI) i normi EU (Direktiva od 10. juna 1991. i Pravilnik od 26. oktobra 2005.), u svrhu uvođenja efikasnih instrumenata upravo za kontrolu prekograničnog prometa kapitala. Sistem obaveznog prijavljivanja gotovog novca na graničnom prelazu i sankcije u slučaju neprijavljivanja uklapaju se u ovakav kontekst.

94. Ostaje da se ustanovi da li su organi vlasti u ovom konkretnom slučaju postigli razuman odnos srazmernosti upotrebljenih sredstava i cilja kome se teži. Drugim rečima, Sud mora istražiti da li je postojao pravičan odnos između potreba opšteg interesa i zaštite osnovnih ljudskih prava, uzevši u obzir slobodnu procenu koja se u ovoj stvari ostavlja Državi.

95. Sud se najpre bavio ponašanjem podnosioca predstavke. Sud ističe da se isti, uprkos tome što su mu carinici dva puta postavili pitanje, uzdržao od prijavljivanja značajne sume novca koju je prenosio. Tim postupkom je svesno povredio obavezu propisanu članom 464 Zakona o carinama, prema kojoj je dužan da prilikom prelaska granice prijavi sumu iznad limita (u momentu predmetnog događaja taj iznos odgovara protivvrednosti od 7 600 evra).

96. Država se takođe oslanja na informaciju koju su joj prosledile holandske vlasti o kriminalnim aktivnostima podnosioca predstavke. Sud u vezi s tim ističe da je prema faksu carinskog atašea Ambasade Francuske u Holandiji od 29. januara 1996. podnosilac predstavke „poznat sudskim vlastima” zbog dela koja je počinio 1983. (odnosno pretnje, iznude novca, otmice i nezakonitog po-

sedovanja vatrenog oružja). Prema faksu istog atašea od 23. aprila 1997, njegova jedina poznata aktivnost se odnosi na nekretnine, a holandska policija ga sumnjiči da tu aktivnost koristi kao fasadu za pranje novca.

97. Sud ipak primećuje da se iz dosijea podnosioca predstavke ne vidi da je bio pod krivičnom istragom ili osuđivan po ovom osnovu ili osnovu povezanih prekršaja (tačnije, nezakonitog prometa narkoticima), ni u Holandiji, ni u Andori gde mu je prebivalište. Sud takođe primećuje da su carinske vlasti u svojim zaključcima pred prekršajnim sudom priznale da je zaplenjena suma pronađena kod njega u skladu s ličnom imovinom podnosioca predstavke.

98. Jedino kriminalno ponašanje koje se može usvojiti protiv podnosioca predstavke svodi se na činjenicu da na francusko-andorskom graničnom prelazu nije prijavio gotovinu koju je prenosio. Država uostalom nije ni tvrdila da je prenošeni novac stečen nezakonitim aktivnostima ili namenjen istima.

99. Sud dakle smatra da se ovaj predmet razlikuje od sličnih koje je do sada rešavao, u kojima su postojala dva tipa mera konfiskacije naloženih od domaćih vlasti: one koje su se odnosile na sam predmet prekršaja (gore pomenuti *AGOSI* i *Bosfor ervezj* (*Bosphorus Airways*)) ili na sredstvo korišćeno da se izvrši prekršaj (videti gore pomenuti *Er Kanada* (*Air Canada*), gore pomenuta presuda *C.M. i, mutatis mutandis, Jildirim* (*Yildirim*) protiv Italije (odluka), br. 38602/02, CEDH 2003-IV), ili one koje su se odnosile na imovinu za koju se sumnja da je bila stečena kriminalnim aktivnostima (videti u materiji nezakonitog prometa narkoticima gore pomenutu presudu *Filips* (*Phillips*) i, *mutatis mutandis, Velč* (*Welch*) protiv Ujedinjenog Kraljevstva, presuda od 9. februara 1995, deo A br. 307-A, i u domenu aktivnosti organizacija mafijaškog tipa gore pomenutu presudu *Raimondo* i gore pomenute presude *Arkuri* (*Arcuri*) i *Riela*), ili na sume namenjene takvim aktivnostima (gore pomenuta presuda *Batler* (*Butler*)).

100. Sud je takođe imao u vidu težinu kazne propisane podnosiocu predstavke, odnosno kumulativno konfiskaciju cele sume koju je prenosio, tj. 233 056 EUR, i novčanu kaznu u visini polovine te sume (116 528 EUR), odnosno ukupno 349 584 EUR. Sud napominje da je na osnovu odredbe 465 Zakona o carinama prema važećoj formulaciji u vreme događaja, neprijavljivanje automatski povlačilo konfiskaciju celokupne sume, a da je samo novčana kazna mogla varirati u skladu s presudom domaćeg suda (od 25 do 100 % neprijavljene sume).

101. Sud ističe da je i kod ostalih Država članica Saveta Evrope izricana kazna najčešće novčana. Ona se može izreći kumulativno s kaznom konfiskacije, upravo kada nije ustanovljeno zakonito poreklo novca koji se prenosi, ili kada je zainteresovani pod krivičnom istragom. Ipak, konfiskacija se, kada je predviđena, najčešće odnosi samo na iznos iznad limita preko kojeg je potrebno prijaviti novac. Samo još jedna država (Bugarska) predviđa kumulisanje novčane kazne koja može iznositi do dvostruke vrednosti neprijavljene sume i automatske konfiskacije celokupne sume.

102. Sud se pridružuje pristupu Evropske komisije koja je u svom obrazloženom mišljenju iz jula 2001. (videti stav 29) istakla da bi kazna trebalo da odgovara neispunjenju obaveze prijavljivanja, a ne težini eventualnog krivičnog dela pranja novca ili poreske prevare koji u tom stadijumu nisu utvrđeni.

103. Sud ističe da su na bazi ovog obrazloženog mišljenja, francuske vlasti izmenile gorepomenuti član 465. Novom formulacijom tog člana koja je stupila na snagu 1. oktobra 2004. više se ne predviđa automatska konfiskacija, a novčana kazna je smanjena na četvrtinu iznosa predmeta prekršaja. Neprijavljena suma se deponuje najduže šest meseci, a nadležni sud u tom roku može naložiti konfiskaciju u slučaju postojanja indicija ili razumnih sumnji da je zainteresovani počinio druge povrede Zakona o carinama ili učestvovao u njima. Po mišljenju Suda, takav sistem omogućuje postizanje pravičnog odnosa između poštovanja opštih interesa i osnovnih ljudskih prava.

104. Sud na kraju primećuje da u većini međunarodnih ili zakona EZ primenljivih na ovu stvar postoji pozivanje na „srazmernost” koja mora biti postignuta sankcijama i merama koje primenjuje Država.

105. Uvidom u ove elemente i u posebnosti ovog predmeta Sud dolazi do zaključka da su sankcije izrečene podnosiocu predstavke, kumulacija konfiskacije i novčane kazne, bile nesrazmerne prekršaju koji je počinio, te da nije poštovan pravičan odnos (videti *Ismailov (Ismayilov) protiv Rusije*, br. 30352/03, stav 38, 6. novembar 2008.).

106. Dakle, u ovom slučaju je postojala povreda člana 1 Protokola br. 1 Konvencije.

III. O PRIMENI ČLANA 41 KONVENCIJE

107. Prema odredbama člana 41 Konvencije,

„Kada Sud utvrdi prekršaj Konvencije ili Protokola uz nju, a unutrašnje pravo Visoke strane ugovornice u pitanju omogućava samo delimičnu odštetu, Sud će, ako je to potrebno pružiti oštećenoj stranci pravično zadovoljenje.”

108. Podnosilac predstavke potražuje, na ime materijalne štete, sumu od 226 890,11 evra (EUR) koja odgovara vrednosti 500 000 konfiskovanih Guldena, uz pripadajuće kamate. Takođe potražuje 37 772,44 EUR na ime advokatskih troškova i 3 249,89 EUR na ime troškova prevoda.

109. Država smatra da finansijska šteta po podnosioca predstavke nije utvrđena, samim tim što su carinske vlasti odustale od naplate novčane kazne koja je prema članu 465 Zakona o carinama mogla biti propisana u visini od minimum četvrtine do maksimum celokupnog iznosa sume predmeta prekršaja. Država smatra da konstatacija povrede vredi kao reparacija eventualno pretrpljene štete. Država osim toga nudi 3 000 EUR na ime advokatskih troškova i 500 EUR za troškove prevoda.

110. Sud smatra, imajući u vidu okolnosti slučaja, da pitanje primene člana 41 još uvek nije spremno za odlučivanje. Potrebno je odložiti odlučivanje o

tome, imajući u vidu mogućnost sporazuma između tužene države i podnosioca predstavke (član 75 stav 1 Pravilnika).

IZ TIH RAZLOGA, SUD

1. jednoglasno *odbacuje*, preliminarni prigovor Države na kvalifikaciju podnosioca predstavke kao žrtve u odnosu na izrečenu novčanu kaznu;
2. jednoglasno *zaključuje* da je došlo do povrede člana 1 Protokola br.1 Konvencije;
3. *zaključuje*, sa šest glasova za i jednim protiv, da pitanje primene člana 41 Konvencije nije spremno da se o njemu odlučuje; i stoga
 - a) zadržava pravo da o tome naknadno odluči;
 - b) *poziva* Državu i podnosioca predstavke da u roku od tri meseca računajući od datuma kada presuda postane konačna na osnovu odredaba člana 44 stav 2 Konvencije Sudu pismeno dostave svoje napomene u vezi s tim pitanjem i da ga upoznaju sa svakim eventualnim sporazumom između strana;
 - c) odlaže dalji postupak i *delegira* njegovo zakazivanje, prema potrebi, Predsedniku veća.

Sačinjeno na francuskom jeziku, a zatim, shodno primeni stavova 2 i 3 člana 77 Pravilnika, pismeno dostavljeno 26. februara 2009.

Soren Nilsen (Søren Nielsen)
Sekretar

Hristos Rozakis (Christos Rozakis)
Predsednik

Ovoj presudi je, shodno stavu 2 člana 45 Konvencije i stavu 2 člana 74 Pravilnika, pripojeno delimično izdvojeno mišljenje sudije Jebensa.

C.L.R.
S.N.

DELIMIČNO IZDVOJENO MIŠLJENJE SUDIJE JEBENS

Slažem se da je u ovom predmetu postojalo kršenje člana 1 Protokola br. 1 s obzirom na to da nije bilo srazmernosti između legitimnog cilja francuskog carinskog zakonodavstva i kazne propisane podnosiocu predstavke. Ipak, ne slažem se u potpunosti s rezonovanjem većine i, pored ostalog, ne odobravam odluku većine da se pitanje primene člana 41 odloži.

Kao prvo, potrebno je razjasniti krivicu podnosioca predstavke u ovom slučaju, iako je tačno da je zainteresovani više puta ponovio francuskim carinicima koji su ga ispitivali da nema ništa za prijavljivanje, što je bilo netačno – nije bio optužen, a još manje osuđen za nezakonito sticanje tog novca. Bitno je zapaziti da su francuske vlasti priznale da je konfiskovana suma u vrednosti od 233 000 evra bila u skladu s ličnom imovinom podnosioca predstavke. Sud nije mogao izvući drugačiji zaključak. Potrebno je, dakle, da svoje rezonovanje zasnuje na pretpostavci po kojoj je podnosilac predstavke bio zakoniti vlasnik konfiskovanog novca.

U tom svetlu se mora analizirati odluka o konfiskaciji celokupne zaplenjene sume i još i kažnjavanje podnosioca predstavke novčanom kaznom u visini polovine pomenute sume. Takođe je u tom smislu korisno podsetiti se da su kazne izrečene na bazi striktnih odredaba Zakona o carinama, koje su kasnije ukinute.

Po mom mišljenju, ove činjenicu nisu samo relevantne za presuđivanje o srazmernosti iz ugla člana 1 Protokola br. 1 već idu i u korist donošenja presude na terenu člana 41, umesto što se pitanje odštete odloži kako bi se presuda o njemu donela naknadno. Takođe, trebalo bi valjano voditi računa i o interesima podnosioca predstavke u ovoj stvari, ne zaboravljajući da on već više od šest godina čeka na presudu.

Pored toga, Sud raspolaže svim potrebnim informacijama u vezi s odštetom. Činjenica da podnosilac predstavke nije isplatio novčanu kaznu ne može predstavljati prepreku s obzirom na činjenicu da to može uticati samo na pitanje plaćanja, koje se rešava tako što se od ukupne dosuđene odštete oduzme neplaćena kazna.

S obzirom na to da je većina odlučila da se pitanje u vezi sa članom 41 odloži, ne vidim razloga da se sada upuštam u njegovu suštinu.

PREDMET
ISMAILOV protiv RUSIJE
(*Predstavka br. 30352/03*)

PRESUDA
6. novembar 2008. godine

POSTUPAK

1. Predmet je formiran na osnovu predstavke (br. 30352/03) koja je podneta Sudu protiv Ruske Federacije, u skladu sa članom 34 Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu: „Konvencija”) od strane državljanina Azerbejdžana g. Adil Junus oglu Ismajilov (*Adil Yunus oğlu İsmayilov*) (u daljem tekstu: „podnosilac predstavke”), 2. septembra 2003. godine.

2. Podnosioca predstavke kome je odobrena pravna pomoć zastupali su g. M. Račkovski (*Rachkovskiy*) i gđa O. Preobraženskaja (*Preobrazhenskaya*) iz moskovske nevladine organizacije Međunarodni centar za zaštitu (*International Protection Centre*). Rusku državu (u daljem tekstu: „Država”) zastupao je g. P. Laptev, nekadašnji zastupnik Ruske Federacije pred Evropskim sudom za ljudska prava.

3. Sud je 20. januara 2006. godine odlučio da o predstavi obavesti Državu. Takođe je odlučeno da se ispita osnovanost predmeta kao i njegova prihvatljivost (stav 3 člana 29 Konvencije).

4. Vlada Azerbejdžana nije iskoristila svoje pravo na mešanje u postupku (stav 1 člana 36 Konvencije).

ČINJENICE

I. OKOLNOSTI SLUČAJA

5. Podnosilac predstavke rođen je 1937. godine i živi u Moskvi.

6. Podnosilac predstavke je 17. novembra 2002. godine stigao u Moskvu iz Bakua. Sa sobom je nosio 21.348 američkih dolara (USD) što su bila sredstva od prodaje nasleđenog stana u Bakuu. Međutim, u carinskoj deklaraciji on je prijavio samo 48 američkih dolara, dok ruski zakon propisuje da se svaka suma koja prelazi iznos od 10.000 američkih dolara mora prijaviti na carini. Carinskim pregledom ostatak novca je otkriven u njegovom prtljagu. Podnosilac predstavke je optužen za krijumčarenje, krivično delo shodno stavu 1 člana 188 Krivič-

nog zakonika, a novac je priključen krivičnom predmetu kao dokazni materijal (*вещественные доказательства*).

7. Moskovski sud Golovinskog okruga je 8. maja 2003. godine proglasio podnosioca predstavke krivim po optužnici i izrekao mu odloženu kaznu od šest meseci zatvora, uslovno na šest meseci. U pogledu novca, sud je smatrao:

„Materijalni dokaz – 21.348 američkih dolara koji se čuvaju u Centralnoj blagajni Carinske službe na Šeremetjevu – biće uplaćen Državi”.

8. U svojoj žalbi podnosilac predstavke je tvrdio da nije kriv i da nalog za konfiskaciju nema bilo kakvog osnova u domaćem pravu, zato što član 188 Krivičnog zakona ne predviđa konfiskaciju kao kaznu.

9. Moskovski gradski sud je 29. maja 2003. godine potvrdio presudu po žalbi. U pogledu novca, sud je primetio da prvostepeni sud nije naložio konfiskaciju novca kao kaznu, već je prosto odlučivao o sudbini materijalnih dokaza.

10. Podnosilac predstavke je podnosio žalbe raznim ruskim organima vlasti. Istakao je da je živeo ispod granice siromaštva i da je iz tog razloga odlučio da proda svoj stan u Bakuu, koji je nasledio od svoje majke. Priložio je kopije testamenta kao i ugovor o prodaji stana. Zatražio je povraćaj zakonito stečenog novca iz humanitarnih razloga.

11. Ombudsman Ruske Federacije je 8. septembra 2003. godine u ime podnosioca predstavke poslao pismo vršiocu dužnosti tužioca grada Moskve, zatraživši da on podnese zahtev za pokretanje postupka preispitivanja odluke u vezi s onim delom koji se odnosi na rešenje o trajnom oduzimanju. Zamenik moskovskog tužioca je 18. septembra 2003. godine poslao odgovor Ombudsmanu da ne postoji osnov da se zatraži pokretanje postupka za preispitivanje odluke o trajnom oduzimanju imovine, zato što je nalog bio u skladu sa zakonom, shodno stavu 7 rešenja Vrhovnog suda SSSR-a od 3. februara 1978. godine.

12. Ombudsman je 22. oktobra 2003. godine zatražio od Vrhovnog tužioca da pokrene postupak za preispitivanje odluke suda. U pismu se pre svega kaže da za razliku od uslova sadržanih u Zakoniku o krivičnom postupku, ni jedan iz spisa ovog predmeta ne ukazuje na to kojoj kategoriji materijalnih dokaza pripada novac podnosioca predstavke. Ta omaška je dovela do pogrešne odluke o sudbini materijalnog dokaza. Novac podnosioca predstavke nije bio ni instrument uz pomoć kog je krivično delo počinjeno – u slučajevima krijumčarenja takav instrument može biti samo mesto na kome je krijumčarena roba skrivena – niti je stečen na nezakonit način. Shodno tome, ni stav 3 (1) niti stav 3 (4) člana 81 Zakonika o krivičnom postupku ne mogu se primenjivati na situaciju podnosioca predstavke i novac je trebalo da bude vraćen zakonitom vlasniku, shodno stavu 3 (6) tog člana. U suprotnom, rešenje o trajnom oduzimanju novca predstavlja *de facto* drugu kaznu za isto krivično delo. Konačno, Ombudsman je osporio primenjivost rešenja Vrhovnog suda SSSR-a od 3. februara 1978. godine. Istakao je da stav 7 izričito nalaže primenu „trenutno važećeg zakonodavstva”. Budući da novi Krivični zakonik ne predviđa trajno oduzimanje u slučaju krijumčarenja, stav 7 se ne može primeniti.

13. Zamenik Vrhovnog tužioca je 9. decembra 2003. godine poslao odgovor Ombudsmanu da je Prezidijum Vrhovnog suda već zaključio da bi predmet krijumčarenja trebalo tretirati kao instrument kojim je počinjeno krivično delo i da kao takav može biti oduzet (pozvao se na presudu u predmetu *Petrenko*, koja je navedena u stavu 23 dole u tekstu).

14. Ombudsman je podneo ustavnu žalbu u ime podnosioca predstavke i još jedne osobe.

15. Ustavni sud je 8. jula 2004. godine proglasio pritužbu neprihvatljivom (odluka br. 251-O). Smatrao je da zakonska mogućnost trajnog oduzimanja predmeta koji se smatra materijalnim dokazom u krivičnom predmetu, uključujući instrumente kojim je počinjeno krivično delo kao i imovinsku korist stečenu krivičnim delom, u skladu sa međunarodnim obavezama Ruske Federacije koje je ona preuzela shodno Konvenciji Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i Konvenciji Saveta Evrope o pranju, traženju, zapleni i konfiskaciji prihoda stečenih kriminalom. Stoga, član 81 Zakonika o krivičnom postupku ne dozvoljava proizvoljno mešanje u imovinska prava i ne predstavlja povredu, sam po sebi, ustavnih prava podnosioca predstavke. Ustavni sud je doneo sledeći zaključak:

„Utvrdjivanje statusa predmeta koji je ilegalno transportovan preko državne granice Ruske Federacije u krivičnom postupku i odluka o tome da li se on uklapa u opis materijalnih dokaza koji podležu trajnom oduzimanju (...) treba da obavi sud koji ima opštu nadležnost i koji sudi u krivičnom predmetu (...) Zakonitost i obrazloženje sudske odluke o trajnom oduzimanju materijalnih dokaza razmatraće viši sudovi u krivičnom postupku. Ustavni sud Ruske Federacije nije kompetentan da izvrši takvo preispitivanje ...”

16. Ustavni sud je 24. marta 2005. godine odbio Ombudsmanov dalji zahtev za pojašnjenjem svoje odluke od 8. jula 2004. godine.

II. RELEVANTNO MEĐUNARODNO I DOMAĆE PRAVO I PRAKSA

17. Rusija je 26. maja 2004. godine usvojila Konvenciju Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, koja se bavi pitanjima u vezi s krivičnim delima međunarodnog karaktera, kao i krivičnim delima u vezi s učestvovanjem u organizovanim kriminalnim grupama, pranju imovinske koristi stečene kriminalnim aktivnostima, korupcijom i ometanjem pravde, i ona predviđa sledeće:

Član 7 Mere za borbu protiv pranja novca

„2. Države potpisnice će razmotriti primenu sprovodivih mera radi otkrivanja i praćenja kretanja gotovog novca i odgovarajućih prenosivih instrumenata plaćanja preko svojih granica, pod uslovom da se obezbede garancije za propisno korišćenje informacija, ne ometajući ni na koji način kretanje legitimnog kapitala. Takve mere mogu obuhvatiti i zahtev da fizička i pravna lica prijavljuju prekogranični transfer značajnih količina novca i odgovarajućih prenosivih instrumenata.”

Član 12 Konfiskacija i zaplena

„1. Države potpisnice će, u najvećem mogućem stepenu koji dopušta njihov pravni sistem, usvojiti neophodne mere koje će omogućiti konfiskaciju:

(a) dobiti stečene izvršenjem krivičnih dela obuhvaćenih ovom konvencijom, ili imovine čija vrednost odgovara vrednosti te dobiti;

(b) imovine, opreme ili drugih instrumenata korišćenih ili namenjenih za korišćenje u vršenju krivičnih dela obuhvaćenih ovom Konvencijom.”

18. Krivični zakonik Ruske Federacije predviđa da krijumčarenje, a to je prenošenje velikih količina robe ili drugih predmeta preko državne granice Ruske Federacije, koje je počinjeno skrivanjem takve robe od carine ili u kombinaciji sa neprijavlivanjem ili netačnim prijavljivanjem takve robe, povlači mogućnost izricanja kazne do pet godina zatvora (stav 1 člana 188).

19. Zakon o stranim valutama (Savezni zakon br. 3615-I od 9. oktobra 1992. godine, koji je bio na snazi u datom trenutku) predviđa da lica koja su ruski rezidenti i nerezidenti imaju pravo da prenose, unose i šalju stranu valutu u Rusiju bez bilo kakvih ograničenja, pod uslovom da poštuju carinske propise (član 6 stav 3 i član 8 stav 1).

20. Zakonik o krivičnom postupku Ruske Federacije (u daljem tekstu: „CCrP”) predviđa sledeće:

Član 81 Materijalni dokazi

„1. Bilo koji predmet

(1) koji je poslužio kao instrument za izvršenje krivičnog dela ili koji sadrži tragove krivičnog dela;

(2) koji je bio cilj izvršenja krivičnog dela;

(3) svaki drugi predmet ili dokument koji može biti od ključnog značaja za otkrivanje krivičnog dela ili za utvrđivanje okolnosti krivičnog predmeta, može se smatrati materijalnim dokazom.

...

3. Prilikom izricanja presude (...) o sudbini materijalnih dokaza se mora odlučiti. U tom slučaju –

(1) instrumenti krivičnog dela koji pripadaju optuženom mogu biti trajno oduzeti, preneti nadležnim organima vlasti ili uništeni;

(2) predmeti čiji je promet zabranjen moraju se predati nadležnim organima ili se moraju uništiti;

(3) predmeti čiji se povraćaj ne zahteva i koji nemaju vrednost moraju se uništiti ...;

(4) novac stečen kriminalnim aktivnostima kao i druge vrednosti moraju se predati Državi putem sudske odluke;

(5) dokumenti se moraju čuvati uz spise o krivičnom predmetu...;

(6) svi drugi predmeti se moraju vratiti njihovim zakonitim vlasnicima ili u slučaju da se identitet vlasnika ne može ustanoviti, moraju se predati Državi...”

Slične odredbe su prethodno bile sadržane u članu 86 *RSFSR Zakonika o krivičnom postupku* (koji je naveden u predmetu *Baklanov v. Russia*, br. 68443/01, stav 20, od 9. juna 2005. godine).

21. Rešenje Vrhovnog suda SSSR-a u plenarnom sastavu – „O sudskoj praksi u vezi s krivičnim delom krijumčarenja” (br. 2 od 3. februara 1978. godine) predviđa sledeće:

„7. U skladu sa sadašnjim zakonodavstvom, predmeti krijumčarenja mogu biti trajno oduzeti od strane Države kao materijalni dokazi. Vozila i druga prevozna sredstva takođe mogu biti trajno oduzeta kao instrumenti kojima je krivično delo počinjeno pod uslovom da su bili opremljeni posebnim skrovištima za skrivanje robe ili drugih vrednih stvari...”

22. Stav Vrhovnog suda SSSR-a, donet na zasedanju u plenarnom sastavu – „O trajnom oduzimanju instrumenata krivičnog dela koji su priznati kao materijalni dokazi u predmetu” (br. 19 od 16. avgusta 1984. godine) predviđa sledeće:

„Razmotrivši pitanja u vezi s mogućnošću primene stava 1 člana 86 *RSFSR Zakona o krivičnom postupku* (...) u slučajevima krivičnih dela počinjenih iz nehata, Vrhovni sud SSSR-a u plenarnom sastavu odlučuje –

– da pojasni da predmeti koji pripadaju osuđenom i koji kao materijalni dokazi mogu biti trajno oduzeti na osnovu stava 1 člana 86 *RSFSR Zakonika o krivičnom postupku* (...) samo ako su ih osuđeni ili njegovi saučesnici namerno koristili kao instrumente za izvršenje kriminalnih aktivnosti s namerom da postignu kriminalni cilj.”

23. Prezidijum Vrhovnog suda Ruske Federacije je u predmetu *Prosecutor General v. Petrenko* (odluka br. 446p98pr od 10. juna 1998. godine) uvažio žalbu tužioca na presudu kojom je g. Petrenko proglašen krivim za krijumčarenje strane valute ali mu je novac vraćen na osnovu toga što član 188 *Krivičnog zakonika* ne predviđa trajno oduzimanje kao oblik krivične sankcije. Prezidijum je zaključio sledeće:

„Trajno oduzimanje imovine kao kaznena mera mora se odvojiti od trajnog oduzimanja krijumčarenih predmeta koji se smatraju materijalnim dokazom. Ova pitanja se moraju odvojeno razmatrati u presudi...”

U smislu [stava 1 člana 86 *RSFSR Zakonika o krivičnom postupku*] kao i člana 83 istog zakona, instrument krivičnog dela jeste svaki onaj predmet koji je korišćen za izvršenje aktivnosti koje predstavljaju opasnost po javnost, bez obzira koja je osnovna namena tog predmeta. Shodno tome, pojam instrumenta krivičnog dela obuhvata i predmet krivičnog dela.

Obavezni elemenat krivičnog dela, shodno članu 188 *Krivičnog zakonika*, jeste predmet krijumčarenja koji se ilegalno prenosi preko državne granice... Sud je g. Petrenka proglasio krivim za [pokušaj krijumčarenja], primećujući da su pronađeni američki dolari bili predmet krivičnog dela. Shodno tome, trebalo je odlučiti o sudbini materijalnih dokaza, shodno stavu 1 člana 86 *Zakonika o krivičnom postupku* – to jest, prema pravilima o instrumentima krivičnog dela – ali to nije učinjeno.”

PRAVO

NAVODNA POVREDA ČLANA 1 PROTOKOLA BR. 1

24. Podnosilac predstavke se u skladu sa članom 1 Protokola br. 1 žalio da su mu organi vlasti nezakonito oduzeli novac, koji je on dobio od prodaje stana koji je nasledio. Član 1 Protokola br. 1 glasi:

„Svako fizičko i pravno lice ima pravo na neometano uživanje svoje imovine. Niko ne može biti lišen svoje imovine, osim u javnom interesu i pod uslovima predviđenim zakonom i opštim načelima međunarodnog prava.

Prethodne odredbe, međutim, ni na koji način ne utiču na pravo države da primenjuje zakone koje smatra potrebnim da bi regulisala korišćenje imovine u skladu s opštim interesima ili da bi obezbedila naplatu poreza ili drugih dažbina ili kazni.”

A. Prihvatljivost

25. Sud primećuje da ova predstavka nije očigledno neosnovana u smislu stava 3 člana 35 Konvencije. Sud dalje primećuje da ona nije neprihvatljiva ni po drugim osnovama. Stoga se ona mora proglasiti prihvatljivom.

B. Suština predmeta

1. Podnesci strana u sporu

26. Podnosilac predstavke je prvo tvrdio da je mera trajnog oduzimanja bila nezakonita zato što, s jedne strane član 188 Krivičnog zakonika ne predviđa meru trajnog oduzimanja kao sankciju za krijumčarenje, a s druge strane član 81 Zakonika o krivičnom postupku dozvoljava organima vlasti da trajno oduzmu samo novac stečen krivičnim delom, dok je novac koji mu je uzet predstavljao zakonito imovinsko sredstvo stečeno prodajom stana njegove pokojne majke u Bakuu. Podnosilac predstavke je istakao da nikada nije imao krivični dosije niti je ikada bio osumnjičen za bilo kakvu kriminalnu aktivnost i da je Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala u ovom slučaju irelevantna. Konačno, podnosilac je tvrdio da je mera trajnog oduzimanja [novca] njemu nametnula nesrazmeran teret, naročito uzevši u obzir da je već krivično kažnjen i osuđen na uslovnu zatvorsku kaznu.

27. Država je tvrdila da je novac koji je podnosilac predstavke nosio bio instrument krivičnog dela i materijalni dokaz u ovom slučaju. Novac je trajno oduzet shodno stavu 3 (1) člana 81 Zakonika o krivičnom postupku i shodno sudskoj praksi Vrhovnog suda u slučaju *Petrenko*. Ta odluka je bila u skladu sa načelima međunarodnog prava, naročito sa članom 12 Konvencije Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala koji predviđa „mogućnost oduzimanja imovinske koristi i imovine proistekle iz kriminala, opremu i drugih sredstva, koja su korišćena ili je trebalo da budu korišćena u toku izvršenja krivičnog dela.” Mera trajnog oduzimanja je imala zakonsku osnovu a i podnosilac predstavke je mogao da je predvidi.

2. Ocena Suda

a) Primenljivo pravilo

28. Član 1 Protokola br. 1 sadrži tri jasno razgraničena pravila: prvo pravilo, koje je dato u prvoj rečenici prvog stava jeste opšte prirode i naglašava načelo neometanog uživanja imovine; drugo pravilo, sadržano u drugoj rečenici prvog stava, bavi se lišavanjem imovine i postavlja izvesne uslove u tom pogledu; treće pravilo, navedeno u drugom stavu, priznaje da Države ugovornice imaju pravo, *inter alia*, da kontrolišu korišćenje imovine u skladu sa opštim interesom. Međutim, ta tri pravila nisu jasno razgraničena u smislu da nisu uopšte međusobno povezana. Drugo i treće pravilo bave se određenim slučajevima mešanja u pravo na neometano uživanje imovine pa bi stoga trebalo da budu tumačena u svetlu opšteg načela koje je naglašeno u prvom pravilu (vidi, kao nedavni izvor, predmet *Broniowski v. Poland* [GC], br. 31443/96, stav 134, ECHR 2004-V).

29. „Imovina” u ovom predmetu bila je određena svota novca u američkim dolarima koja je trajno oduzeta podnosiocu predstavke putem sudske odluke. Strane se ne spore oko činjenice da je nalog za trajno oduzimanje predstavljao mešanje u pravo podnosioca predstavke na neometano uživanje svoje imovine i da je stoga član 1 Protokola br. 1 primenjiv. Ostaje da se utvrdi da li se na tu meru odnosi prvi ili drugi stav pomenute odredbe Protokola uz Konvenciju.

30. Sud ponavlja svoj dosledan pristup da mera trajnog oduzimanja, iako podrazumeva lišavanje imovine, i pored toga predstavlja kontrolu upotrebe imovine u smislu drugog stava člana 1 Protokola br. 1 (vidi predmet *Riela and Others v. Italy* (odluka), br. 52439/99, 4. septembar 2002. godine; *Arcuri and Others v. Italy* (odluka), br. 52024/99, 5. juli 2001; *C.M. v. France* (odluka), br. 28078/95, 26. jun 2001; *Air Canada v. the United Kingdom*, presuda od 5. maja 1995. godine, Series A br. 316-A, stav 34; i presudu u predmetu *AGOSI v. the United Kingdom* od 24. oktobra 1986. godine, Series A br. 108, stav 34). Shodno tome, smatra da se isti pristup mora usvojiti i u ovom predmetu.

b) Poštovanje člana 1 Protokola br. 1

31. Sud naglašava da prvi i najvažniji uslov člana 1 Protokola br. 1 nalaže da bi svako mešanje javnog organa vlasti u neometano uživanje imovine trebalo da bude „zakonito”: drugi stav priznaje da Države imaju pravo da kontrolišu upotrebu imovine primenom „zakona”. Štaviše, vladavina prava koja predstavlja jedan od osnova demokratskog društva jeste svojstvena svim članovima Konvencije. Pitanje da li je postignuta prava ravnoteža između zahteva opšteg interesa zajednice i zahteva u vezi s zaštitom osnovnih prava pojedinca, postaje relevantno tek kada se utvrdi da je dato mešanje zadovoljilo uslov zakonitosti, kao i da nije bilo proizvoljno (vidi, između ostalih izvora predmet *Baklanov v. Russia*, br. 68443/01, stav 39, 9. juna 2005, i predmet *Frizen v. Russia*, br. 58254/00, stav 33, 24. mart 2005. godine).

32. Novac koji je otkriven kod podnosioca predstavke je smatran materijalnim dokazom u krivičnom postupku protiv njega, shodno stavu 1 člana 81 Zakonika o krivičnom postupku. Shodno stavu 3 tog člana, po izricanju kazne, prvostepeni sud je morao da odluči i o sudbini materijalnog dokaza. Sud je utvrdio da je novac instrument krivičnog dela i da podleže meri trajnog oduzimanja, nešto što se moglo predvideti u tački 1 stava 3 člana 81. Suprotno tvrdnji podnosioca predstavke da član 81 dozvoljava samo trajno oduzimanje imovine koja je stečena krivičnim delima, ta odredba ne sadrži kvalifikacije u pogledu zakonitog ili nezakonitog porekla instrumenta krivičnog dela. U vezi sa pitanjem da li je neprijavljeni novac trebalo smatrati instrumentom ili predmetom krivičnog dela krijumčarenja, Sud primećuje da je, od donošenja presude Vrhovnog suda u predmetu *Petrenko* (vidi stav 23 gore u tekstu) u najmanju ruku, tumačenje pojma „instrument krivičnog dela”, koji obuhvata takođe predmete krivičnog dela, postalo sastavni deo ruskog prava. Shodno tome, Sud smatra da je mera bila zasnovana na domaćem pravu, što je bilo dovoljno predvidivo prilikom primene.

33. U pogledu opšteg interesa zajednice koji je mešanje štitilo, Sud primećuje da Države imaju legitimni interes a i obavezu koja proizilazi iz različitih međunarodnih sporazuma, kao što je Konvencija Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, da primenjuju mere kojima bi otkrili i nadgledali kretanje gotovog novca preko svojih granica, budući da velike količine gotovog novca mogu da budu korišćene za pranje novca, trgovinu drogom, finansiranje terorizma ili organizovanog kriminala, izbegavanje plaćanja poreza ili izvršenje drugih ozbiljnih finansijskih krivičnih dela. Opšti uslovi prijavljivanja [deklarisanja] koji su primenjivi na svaku osobu koja prelazi državnu granicu sprečavaju da gotov novac neopaženo ulazi ili izlazi iz zemlje, a mera trajnog oduzimanja koja proizilazi iz neprijavljivanja gotovog novca carinskim službenicima jeste deo opšte svrhe zakonske regulative koja je osmišljena za borbu protiv ovih krivičnih dela. Sud stoga smatra da je mera trajnog oduzimanja u skladu sa opštim interesom zajednice.

34. Sud će zatim proceniti da li je postojala razumna srazmera između sredstava koja su korišćena od strane organa vlasti u cilju obezbeđivanja opšteg interesa zajednice i zaštite prava podnosioca predstavke na mirno uživanje svoje imovine ili, drugim rečima, da li je podnosilac predstavke bio izložen pojedinačno primenjenom i prekomernom teretu ili ne.

35. Krivično delo za koje je podnosilac predstavke bio proglašen krivim sastojalo se iz toga što on carinskim vlastima nije prijavio 21,300 američkih dolara u gotovini koje je nosio sa sobom. Važno je napomenuti da čin unošenja gotovog novca u stranoj valuti u Rusiju nije protivzakonit po domaćem pravu. Ne samo da je unošenje strane valute kao takvo zakonito, već i iznos koji se legalno može preneti ili, kao što je to ovde slučaj, fizički uneti preko ruske državne granice, u principu nije ograničen (vidi stav 19 gore u tekstu). Ovaj element izdvaja ovaj predmet od slučaja u kojima se mera trajnog oduzimanja odnosila bilo na robu čiji je uvoz bio zabranjen (vidi predmet *AGOSI* koji je gore naveden,

u vezi s unošenjem zlatnika; predmet *Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi v. Ireland* [GC], br. 45036/98, ECHR 2005-VI, koji se odnosi na zabranu upotrebe vazduhoplova iz jugoslovenskog registra, dok je ta zemlja bila pod sankcijama) ili na vozila korišćena za prevoz zabranjenih supstanci ili trgovinu ljudima (vidi predmet *Air Canada* koji je gore naveden, *C.M. v. France* (odluka) koji je gore naveden i predmet *Yildirim v. Italy* (odluka), br. 38602/02, ECHR 2003-IV).

36. Povrh toga, zakonsko poreklo trajno oduzetog gotovog novca nije bilo sporno. Podnosilac predstavke je posedovao dokaze u vidu dokumenata, kao što su testament i ugovor o prodaji, koji pokazuju da je on došao do novca prodajom stana u Bakuu, koji je nasledio od svoje majke. Po tom osnovu Sud razdvaja ovaj slučaj od onih slučajeva u kojima se mera trajnog oduzimanja odnosila na imovinsku korist koja je stečena izvršenjem krivičnog dela (vidi predmet *Phillips v. the United Kingdom*, no. 41087/98, stavovi 9-18, ECHR 2001-VII), za koju se smatra da je nezakonito stečena (vidi predmete *Riela* i *Arcuri*, koja su oba gore navedena, i presudu u predmetu *Raimondo v. Italy*, od 22. februara 1994. godine, Series A br. 281-A, stav 29) ili koja je bila namenjena upotrebi u nezakonite svrhe (vidi predmet *Butler v. the United Kingdom* (odluka), br. 41661/98, 27. juna 2002. godine).

37. Sud dalje primećuje da podnosilac predstavke nije imao krivični dosije i da nije bio osumnjičen ili optužen za bilo koje krivično delo pre pomenutog incidenta. Ništa ne ukazuje na to da su organi vlasti izricanjem mere trajnog oduzimanja novca podnosiocu predstavke želeli da preduprede neke druge nezakonite aktivnosti, kao što su pranje novca, nezakonita trgovina drogom, finansiranje terorizma ili izbegavanje plaćanja poreza. Novac koji je on prenosio je stečen na zakonit način i dozvoljeno je bilo uneti tu sumu novca u Rusiju pod uslovom da se prijavi carinskim organima. Iz toga sledi da jedino krivično delo koje se podnosiocu predstavke može pripisati jeste to što on taj novac nije prijavio carinskim organima.

38. Prema mišljenju Suda, da bi se mešanje smatralo srazmernim ono treba da odgovara težini prestupa, tačnije u ovom slučaju nepoštovanju obaveze prijavljivanja novca, a ne težini pretpostavljenog prestupa koji, međutim, nije ni utvrđen, kao što je na primer krivično delo pranja novca ili izbegavanja plaćanja poreza. Nesumnjivo je da je za podnosioca predstavke trajno oduzeta svota novca pozamašna, zato što predstavlja celokupna sredstva dobijena od prodaje stana njegove majke u Bakuu. S druge strane, šteta koju bi podnosilac predstavke naneo organima vlasti bila bi zanemarljiva: on nije izbegao plaćanje carine ili bilo kojih drugih dažbina niti je naneo bilo kakvu materijalnu štetu Državi. Da taj novac nije bio otkriven, jedino čega bi ruski organi vlasti bili lišeni jeste informacija da je novac ušao u Rusiju. Dakle, svrha mera trajnog oduzimanja nije bila materijalna nadoknada na ime pretrpljene štete – budući da Država nije pretrpela bilo kakav gubitak usled toga što podnosilac predstavke nije prijavio novac – već je njena svrha bila da odvrati i kazni (uporedi presudu u predmetu

Bendenoun v. France od 24. februara 1994. godine, Series A br. 284, stav 47). Međutim, u ovom predmetu podnosilac predstavke je već bio kažnjen za krivično delo krijumčarenja dobivši odloženu zatvorsku kaznu koja je bila izrečena uslovno na određeni period. Država nije uverljivo ni pokazala niti obrazložila da sama kazna nije dovoljna kako bi se ostvario željeni efekat odvracanja i kažnjavanja i kako bi se sprečile povrede zahteva za prijavljivanjem novca. U tim okolnostima, izricanje mere trajnog oduzimanja kao dodatne sankcije bilo je, prema oceni Suda, nesrazmerno, utoliko što se njome podnosiocu predstavke nametnuo „individualan i prekomeran teret”.

39. Stoga, došlo je do povrede člana 1 Protokola br. 1.

II. DRUGE NAVODNE POVREDE KONVENCIJE

40. Podnosilac predstavke se dalje žalio, shodno stavovima 1 i 3 člana 6 Konvencije, da je došlo do povrede njegovog prava na pravično suđenje u razumnom roku kao i do kršenja njegovog prava da ispita svedoke tokom svoje odbrane. Oslanjajući se na stav 2 člana 8 Konvencije, tvrdio je da krivično delo koje je počinio nije ugrozilo bilo koji javni ili državni interes. Sud smatra da ove pritužbe nisu osnovane i odbacuje ih kao očito neosnovane.

41. Konačno, podnosilac predstavke se žalio shodno stavu 1 člana 4 Protokola br. 7 da je trajno oduzimanje novca predstavljala drugu osudu za krivično delo za koje je on već kažnjen lišavanjem slobode. Budući da su obe sankcije izrečene tokom istog postupka, član 4 Protokola br. 7 se ne može primeniti. Iz toga sledi da je ova pritužba nespojiva *ratione materiae* sa odredbama Konvencije u smislu stava 3 člana 35 i mora se odbaciti shodno stavu 4 člana 35.

III. PRIMENA ČLANA 41 KONVENCIJE

42. Član 41 Konvencije predviđa:

„Kada Sud utvrdi povredu Konvencije ili protokola uz nju, a unutrašnje pravo Visoke strane ugovornice u pitanju omogućava samo delimičnu odštetu, Sud će, ako je to potrebno, pružiti pravično zadovoljenje oštećenoj stranci.”

A. Šteta

43. Podnosilac predstavke je zahtevao 679.346,73 ruskih rubalja na ime materijalne štete, što predstavlja iznos trajno oduzetog novca kada se preračuna po kursu na dan trajnog oduzimanja. Takođe je tražio 120.000 evra na ime nematerijalne štete, što predstavlja sadašnju vrednost jednosobnog stana u Moskvi, koji je jednak onom koji je želeo da kupi sa novcem koji je konfiskovan.

44. Država je tvrdila da je takav zahtev krajnje preteran.

45. Sud je zaključio da mu je taj iznos novca konfiskovan i da to predstavlja kršenje člana 1 Protokola br. 1. Stoga prihvata zahtev podnosioca predstavke u pogledu materijalne štete i dosuđuje mu iznos od 20.000 evra po ovom osnovu. Sud

međutim, smatra da je zahtev u pogledu nematerijalne štete preteran. Odlučujući u skladu sa načelom pravičnosti, Sud dosuđuje podnosiocu predstavke iznos od 5.000 evra u pogledu nematerijalne štete, uvećan za poreze koji se eventualno zaračunavaju.

B. Sudski i drugi troškovi

46. Podnosilac predstavke nije tražio naknadu na ime sudskih i drugih troškova. Shodno tome ne postoji zahtev da se dodeli naknada po ovom osnovu.

C. Zatezna kamata

47. Sud smatra opravdanim da se zatezna kamata obračunava na osnovu kamatne stope na pozajmice Evropske centralne banke, kojoj treba dodati tri procentna poena.

IZ OVIH RAZLOGA, SUD

1. *Proglašava* jednoglasno da je pritužba u vezi s navodnom povredom prava podnosioca predstavke na neometano uživanje svoje imovine prihvatljiva i da je ostatak predstavke neprihvatljiv;
2. *Utvrdjuje*, sa šest glasova za i jednim glasom protiv, da je došlo do povrede člana 1 Protokola br. 1;
3. *Utvrdjuje*, sa šest glasova za i jednim glasom protiv, da je tužena Država dužna da podnosiocu predstavke plati, u roku od tri meseca od dana pravosnažnosti presude, shodno stavu 2 člana 44 Konvencije, iznos od 25.000 evra (dvadeset i pet hiljada evra) na ime materijalne i nematerijalne štete, uvećan za poreze koji se eventualno zaračunavaju, u ruskim rubljama, po važećem kursu na dan isplate;
- (b) da se od isteka gore pomenutog roka od tri meseca do izmirenja, plaća obična kamata na gore navedeni iznos po stopi jednakoj kamatnoj stopi na pozajmice Evropske centralne banke za period docnje, uvećanoj za tri procentna poena;
4. *Odbacuje*, jednoglasno, preostali deo zahteva podnosioca predstavke za pravično zadovoljenje.

Sačinjeno na engleskom i dostavljeno u pisanom obliku 6. novembra 2008. godine, u skladu sa stavovima 2 i 3 pravila 77 Poslovnika Suda.

Seren Nilsen
Sekretar

Kristos Rozakis
Predsednik

U skladu sa stavom 2 člana 45 Konvencije i stavom 2 pravila 74 Poslovnika suda, izdvojeno mišljenje sudije Kovlera, dato je u prilogu ove presude.

C. L. R.

S. N.

IZDVOJENO MIŠLJENJE SUDIJE KOVLERA

Na žalost, ja ne mogu da se složim sa zaključcima Veća u ovom slučaju. Nisam se slagao ni sa zaključcima većine u sličnom predmetu, *Baklanov v. Russia*, br. 68443/01, presuda od 9. juna 2005. godine (koja je postala pravosnažna 30. novembra 2005. godine), u kojoj je Sud zaključio da se „mešanje u imovinu podnosioca predstavke ne može smatrati zakonitim u smislu člana 1 Protokola br. 1 Konvencije” (stav 46 u presudi u predmetu *Baklanov*). U ovom slučaju Sud je doneo drugačiji zaključak: „... Sud smatra da je mera bila zasnovana na domaćem pravu što je bilo dovoljno predviđivo prilikom primene” (stav 32). Ali, za većinu „izricanje mere trajnog oduzimanja kao dodatne sankcije bilo je, po mišljenju Suda, nesrazmerno ...” (stav 38). *Nota bene*: zakonito ali nesrazmerno...

U pogledu zakonitosti mešanja, pozivam se na odredbe člana 188 („zakonom zabranjena roba”) Krivičnog zakona Ruske Federacije i Zakona o stranoj valuti (koji su citirani u stavovima 18 i 19 presude). Ove odredbe jasno određuju okolnosti pod kojima je unos strane efektivne protivzakonit shodno ruskom zakonu. U presudi se (stav 20) takođe citira član 81 Zakona o krivičnom postupku Ruske Federacije, koji predviđa da svaki predmet koji se koristi za izvršenje krivičnog dela može da bude proglašen za materijalni dokaz i da instrumenti krivičnog dela koji pripadaju optuženom mogu biti trajno oduzeti, predati nadležnim organima vlasti ili uništeni (član 81 stav 3 (1)).

Kao što je rečeno u stavu 15 ove presude, Ustavni sud Ruske Federacije je u svojoj odluci (*Opredeleniye*) od 8. jula 2004. godine zaključio da odluku o procesnom statusu predmeta koji se ilegalno prenose preko državne granice Ruske Federacije u krivičnom postupku i odluku o tome da li oni predstavljaju materijalni dokaz koji može biti trajno oduzet, mora da donese prvostepeni sud koji sudi u krivičnom predmetu. Uz to, nije utvrdio ni jedan vansudski način trajnog oduzimanja (*vnesudebnyy poriadok konfiskatsiji*) novca u slučaju g. Ismailova.

Naš Sud je mnogo puta primetio da je nadležnost Suda da preispituje poštovanje domaćeg prava ograničena, budući da je pre svega na domaćim organima da to učine, prvenstveno na sudovima, da tumače i primenjuju zakon (vidi presudu u predmetu *Chappell v. the United Kingdom* od 30. marta 1989. godine, Series A br. 152-A, p. 23; presudu u predmetu *Traktor Aktiebolag v. Sweden* od 7. jula 1989. godine, Series A br. 159, str. 23).

Moskovski sud Golovinskog okruga je podnosioca predstavke proglasio krivim u skladu sa stavom 1 člana 188 Krivičnog zakonika i zaključio da novac koji je ilegalno prenošen preko ruske granice predstavlja materijalni dokaz koji treba da se preda u posed Države, strogo primenjujući domaće pravo.

U pogledu nesrazmernosti, stav 1 člana 188 Krivičnog zakonika Ruske Federacije predviđa kaznenu sankciju do pet godina zatvora, tako da uslovna kazna od dve godine zatvora nije baš tako nesrazmerna kazna, čak i kada se uzme zajedno sa trajnim oduzimanjem materijalnog dokaza. Ne slažem se sa tumače-

njem predmeta *AGOSI*, koje je dato u stavu 35 ove presude. U pomenutom predmetu Sud je ukazao uopšteno, kao što je Komisija učinila u prošlosti, da prema opštim načelima prava koje priznaju sve Države ugovornice, krijumčarena roba može, po pravilu biti trajno oduzeta” (presuda u predmetu *AGOSI v. the United Kingdom*, od 24. oktobra 1986. godine, Series A br. 108, stav 53). Drugim rečima, Sud Državi priznaje polje slobodne procene u ovoj delikatnoj stvari i ne krši stav 2 člana 1 Protokola br. 1 uz Konvenciju.

U svom izdvojenom mišljenju u predmetu *Baklanov*, takođe sam ukazao na međunarodne aspekte slučaja, pre svega na Konvencije Ujedinjenih nacija i Saveta Evrope o pranju novca u kojima termin „trajnog oduzimanja” ne znači samo kaznu (ili „dodatnu sankciju” – termin koji koristi naš Sud u stavu 38), već i „meru koju je naložio sud po okončanju krivičnog postupka u vezi s krivičnim delom ili krivičnim delima i koja je rezultirala konačnim lišavanjem imovine” (član 1 Konvencije Saveta Evrope od 8. novembra 1990. godine), dakle neka vrsta preventivne i „pedagoške” mere.

I na kraju, iako ne i manje važno, uistinu sam zaprepašćen time da nekome može biti dosuđeno 25.000 evra kao nagrada zato što je s predumišljajem nelegalno prenosio novac preko državne granice, prijavivši u carinskoj deklaraciji samo 48 američkih dolara, a da je pri tom nosio sa sobom 21.348 američkih dolara... Uzgred budi rečeno, podnosilac predstavke u predmetu *Baklanov* iz razumljivih razloga nije uključio oduzeti iznos u svoj zahtev, shodno članu 41.

PREDMET
RAIMONDO protiv ITALIJE
(Predstavke br. 12954/87)

PRESUDA
22. februar 1994. godine

POSTUPAK

1. Predmet je 18. januara 1993. godine Sudu uputila Evropska komisija za ljudska prava (u daljem tekstu: „Komisija”), pre isteka roka od tri meseca predviđenog stavom 1 člana 32 i članom 47 Konvencije. Predmet proističe iz predstavke (br. 12954/87) protiv Republike Italije koju je Komisiji shodno članu 25 podneo italijanski državljaniin, g. Đuzepe Raimondo (*Giuseppe Raimondo*), 23. aprila 1987. godine.

Komisija se u svom zahtevu pozvala na članove 44 i 48 i na deklaraciju kojom je Italija priznala obaveznu nadležnost Suda (član 46). Svrha zahteva jeste dobijanje presude o tome da li predmetne činjenice ukazuju na to da je tužena Država prekršila svoje obaveze po osnovu stava 1 člana 6 Konvencije, člana 1 Protokola br. 1 i člana 2 Protokola br. 4.

2. U odgovoru na upit postavljen shodno stavu 3 (d) pravila 33 Poslovnika Suda, gđa Piteli (*Pitelli*), supruga g. Raimonda i njihova tri sina su 7. juna 1993. godine obavestili Sekretara Suda o smrti svog supruga i oca. Izjavili su da žele da nastave sa postupkom, da u njemu učestvuju i da ih zastupa advokat koga su oni imenovali (pravilo 30). Iz praktičnih razloga g. Raimondo će se i dalje pominjati kao „podnosilac predstavke” iako njegova udovica i tri sina sada imaju taj status (vidi između ostalog presudu u predmetu *Pandolfelli and Palumbo v. Italy* od 27. februara 1992. godine, Series A 231-B, str. 16, stav 2).

Gđa Piteli i njeni sinovi su se složili da otkriju identitet g. Raimonda koji se u početku pominjao pod inicijalima G.R.

3. U sudsko veće su po službenoj dužnosti bili uključeni g. K. Ruso, izabrani italijanski sudija (član 43 Konvencije) i g. R. Risdal, Predsednik Suda (pravilo 21 stav 3 (b)). Potpredsednik Suda je 27. februara 1993. godine u prisustvu Sekretara Suda, žrebom odredio imena preostale sedmorice sudija, i to: g. R. Bernarda, g. F. Matšera, gđe. E. Palm, g. I. Fojgela, g. F. Biđija, g. L. Vildhabera i g. D. Gočeva (član 43 *in fine* Konvencije i stav 4 pravila 21).

4. Kao Predsednik sudskog veća (stav 5 pravila 21), g. Risdal, je preko Sekretara, konsultovao zastupnika Države Italije (u daljem tekstu: „Država”), advokata podnosioca predstavke i delegata Komisije o organizaciji postupka (stav

1 člana 37 i član 38). Shodno nalogu koji je posle toga izdat, Sekretar je 12. jula 1993. godine primio podnesak podnosioca predstavke, kao i podnesak Države – 30. jula. Delegat Komisije nije podneo primedbe u pisanom obliku.

5. Komisija je 6. septembra 1993. godine dostavila spise o postupku koji se pred njom vodi, na osnovu zahteva Sekretara, shodno uputstvima dobijenim od Predsednika Suda.

6. Shodno odluci Predsednika – koji je podnosiocu predstavke dao odobrenje da koristi italijanski jezik (stav 3 pravilo 27) – javna rasprava je održana 20. septembra 1993. godine u Sudu u Strazburu. Neposredno pred početak rasprave, Sud je održao pripremnu sednicu.

Pred Sudom su nastupali:

(a) u ime Države

g. G. RAIMONDI, sudija,

na privremenoj službi u Diplomatskoj pravnoj službi,

Ministarstvo spoljnih poslova, u svojstvu *kozastupnika*,

g. E. Selvađi (SELVAGGI), načelnik Odeljenja za ljudska prava,

Generalni Direktorat za krivičnopravna pitanja pri Ministarstvu pravde,

u svojstvu *advokata*;

(b) u ime Komisije

g. E. BUSUTIL (*BUSUTTIL*), u svojstvu *delegata*;

(c) u ime podnosioca predstavke

g. M. MELINI (*MELLINI*), u svojstvu *advokata*.

Sudu su se obratili gore pomenuti predstavnici, koji su i odgovarali na pitanja.

Država je 14. oktobra 1993. godine pružila dodatne informacije. Komisija je o tome 11. decembra podnela komentare u pisanom obliku.

ČINJENICE

I. POSEBNE OKOLNOSTI SLUČAJA

7. Gospodin Đuzepe Raimondo, građevinarski preduzetnik je sve do smrti 11. jula 1992. godine živio u Davoliju (Katancaro).

Protiv njega je pokrenut krivični postupak zato što se sumnjalo da pripada jednoj mafijaškoj organizaciji koja je delovala u regionu Soverata. Istovremeno, protiv njega su preduzete različite preventivne mere.

A. Krivični postupak

8. Javni tužilac Katancare je 24. jula 1984. godine izdao nalog za hapšenje sedamnaest osoba, uključujući i podnosioca predstavke. Pošto je u početku izbe-

gavao hapšenje po osnovu ovog naloga, podnosilac predstavke se 7. novembra 1984. godine predao vlastima i odmah je zadržan u pritvoru.

9. Istraga je okončana 24. jula 1985. godine i g. Raimondo je predat Okružnom sudu u Katancaru, zajedno sa još četrnaest suoptuženih radi suđenja. Pritvor mu je zamenjen kućnim pritvorom (*arresti domiciliari*).

10. Na prvog raspravi održanoj 8. oktobra 1985. godine Okružni sud je naložio spajanje ovog sa još dva predmeta i naložio da određeni dokumenti budu priloženi spisima. Zatim je odložio postupak do 16. januara 1986. godine.

Okružni sud je 30. januara oslobodio g. Raimonda optužbe zbog nedostatka dokaza (*assoluzione per insufficienza di prove*) i povukao nalog za kućni pritvor.

11. Prilikom donošenja presude 16. januara 1987. godine, po žalbi javnog tužioca i g. Raimonda, Apelacioni sud Katancara je podnosioca predstavke oslobodio optužbi zbog toga što materijalne činjenice krivičnog dela nisu utvrđene (*perchè il fatto non sussiste*). Kasacionom sudu nije podneta bilo kakva žalba.

B. Postupak u vezi s preventivnim merama

1. Postupak pred Okružnim sudom u Katancaru

12. Javni tužilac Katancara se 16. januara 1985. godine obratio Okružnom sudu sa zahtevom za izdavanje naloga da g. Raimondo bude stavljen pod posebnu prismotru policije kao i da mu se preventivno zapleni određena imovina, s mogućnošću da ona kasnije bude i oduzeta (Zakon br 1423 od 27. decembra 1956. godine i Zakon br. 575 od 31. maja 1965. godine, izmenjen i dopunjen Zakonom br. 646 od 13. septembra 1982. godine – vidi stavove 16-18 dole u tekstu). On je svoj zahtev podneo na osnovu izveštaja karabinjera iz Soverata, od 27. decembra 1984. godine.

13. Okružni sud je 13. maja 1985. godine naložio zaplenu šesnaest nepokretnosti (deset zemljišnih parcela i šest zgrada) i šest vozila, za koja se činilo da su podnosiocu predstavke na raspolaganju. Ova mera je uneta u relevantni javni registar 15. maja 1985. godine.

Okružni sud je 16. oktobra povukao nalog u vezi sa zaplenom određene imovine koja pripada trećim licima; s druge strane, sud je naložio zaplenu nekih zgrada čiji su vlasnici bili podnosilac predstavke i njegova supruga kao i četiri vozila, iz razloga što nije dokazano da su data imovinska sredstva stečena na „zakonit način”. Oduzimanje je uneto u registar 9. novembra 1985. godine.

Gospodin Raimondo je istom tom odlukom stavljen pod poseban policijski nadzor, koja međutim nije stupila na snagu sve do 30. januara 1986. godine, istog onog dana kada ga je Okružni sud oslobodio optužbi (vidi stav 10 gore u tekstu); on je takođe morao da položi jemstvo u iznosu od 2.000.000 lira, kao garanciju poštovanja ograničenja predviđenih ovom merom, tačnije, zabrane napuštanja kuće bez prethodnog obaveštavanja policije, obaveze javljanja policiji danima koji su za to određeni, obaveze da se kući vraća do devet sati uveče a da

od kuće ne odlazi pre sedam sati ujutru osim ako za to ima valjan razlog i pošto je relevantne organe vlasti o toj svojoj nameri prethodno obavestio.

2. Postupak pred Apelacionim sudom u Katancaru

14. Apelacioni sud Katancara je po žalbi podnosioca predstavke 4. jula 1986. godine doneo presudu, na raspravi zatvorenoj za javnost. Sud je ukinuo meru specijalnog nadzora i naložio povraćaj jemstva kao i zaplenjene i oduzete imovine. Ta odluka suda (*decreto*) se odnosila na „zbunjujuće nonšalantan način na koji su sporne preventivne mere, koje su primenjene prema ličnosti i imovini g. Raimonda, usvojene i na taj način praktično odlučile o njegovoj građanskoj i finansijskoj smrti.”

Odluka je zavedena u sekretarijatu 2. decembra 1986. godine i potpisana je od strane relevantnih odgovornih lica u tužilaštvu, 10. decembra. Sekretarijat Apelacionog suda je o toj odluci ponovo 2. decembra obavestio nadležne policijske vlasti (*questura*), koje su 5. decembra o istoj obavestile lokalne karabinjere. Karabinjeri su podnosioca predstavke o tome obavestili 20. decembra.

Odluka je postala pravnosnažna 31. decembra 1986. godine.

15. Povlačenje naloga za zaplenu nekretnina i oduzimanje vozila je zavedeno u relevantne registre 2. februara (za nepokretnost), 10. februara (za dva automobila i jedan kombi) a 10. jula 1987. godine (za kamion).

Novčano jemstvo vraćeno je podnosiocu predstavke 24. aprila 1987. godine.

Kada je reč o oduzetim nepokretnostima, zahtev za ukidanje mera u registar nosi datum 9. avgust 1991. godine.

II. RELEVANTNO DOMAĆE PRAVO

A. Važeći zakonski propisi u dato vreme

1. Zakon od 27. decembra 1956. godine

16. Zakon br. 1423 od 27. decembra 1956. godine (u daljem tekstu: „Zakon iz 1956. godine”) predviđa različite preventivne mere u pogledu „osoba koje predstavljaju opasnost po bezbednost i javni moral”. Relevantne odredbe su sažeto date u presudi u predmetu *Guzzardi v. Italy* od 6. novembra 1980. godine (Series A br. 39, strane 17-19, stavovi 46-49):

„46. Shodno članu 1, Zakon se primenjuje na, između ostalog, (...) pojedince za koje se, na osnovu njihovog ponašanja i načina života (*tenore di vita*), smatra da uobičajeno, ili samo delom, žive od imovinske koristi stečene kriminalnim aktivnostima ili od naknade za saučesništvo u tim aktivnostima (*con il favoreggiamento*), ili čije ponašanje u javnosti daje povoda da se o njima misli kao o nekome ko je sklon kriminalnom ponašanju (*che, per le manifestazioni cui abbiano dato luogo, diano fondato motivo di ritenere che siano proclivi a delinquere*).

Načelnik policije [(*questore*)] može takvim osobama izdati upozorenje (*dif-fida*) ...

...

47. ...

48. ... [takve osobe] mogu, shodno članu 3, da budu stavljene pod specijalni policijski nadzor (*sorveglianza speciale della pubblica sicurezza*); ako se ukaže potreba, ta se mera može kombinovati bilo sa zabranom boravka u jednom ili više krajeva ili provincija, ili kada se radi o posebno opasnim osobama (*particolare pericolosità*), sa nalogom kojim se određuje obavezno boravište (*obbligo del soggiorno in un determinato comune*).

Samo Okružni sud glavnog grada neke provincije ima ovlašćenje da izda nalog za ove mere; sud to čini na osnovu obrazloženog zahteva koji je [*questore*] uputio predsedniku nadležnog suda (član 4, prvi stav). Okružni sud mora doneti obrazloženu odluku (*provvedimento*) u [sudskom] veću u roku od trideset dana. Sud će najpre saslušati odeljenje javnog tužioca i lice u pitanju koje ima pravo da podnese pismenu odbranu i ima pravo na pomoć advokata (član 4, drugi stav).

Organi tužilaštva i lice u pitanju mogu u roku od deset dana da podnesu žalbu koja nema odložno dejstvo; Apelacioni sud mora doneti obrazloženu odluku (*decreto*) u [sudskom] veću u roku od trideset dana (član 4, peti i šesti stav). Na tu odluku se, takođe, pod istim uslovima može uložiti žalba Kasacionom sudu, koji svoju presudu mora doneti u [sudskom] veću u roku od trideset dana (član 4, sedmi stav).

49. Prilikom donošenja jedne od mera navedenih u članu 3, Okružni sud mora navesti koliko dugo ta mera ostaje na snazi – ne kraće od godinu dana a ne duže od pet godina (član 4, četvrti stav) – i mora izdati naloge koje dotična osoba mora poštovati (član 5, prvi stav).

”

2. Zakon od 31. maja 1965. godine

17. Zakon br. 575 od 31. maja 1965. godine (u daljem tekstu: Zakon iz 1965. godine) dopunjuje Zakon iz 1956. godine, dodavanjem odredbi koje su direktno uperene protiv mafije (*disposizioni contro la mafia*). Član 1 navodi da se on primenjuje na osobe – kao što je g. Raimondo – za koje postoje dokazi koji pokazuju da pripadaju „mafijaškim” grupama (*indiziati di appartenere ad associazioni mafiose*).

18. Gore navedeni zakonski propisi su osnaženi Zakonom br. 646 od 13. septembra 1982. godine (u daljem tekstu: Zakon iz 1982. godine), kojim je u Zakon iz 1965. godine ubačen, između ostalog, i član 2 *ter*. On predviđa različite mere koje stoje na raspolaganju tokom postupka u vezi s primenom preventivnih mera koje su predviđene Zakonom iz 1956. godine, u vezi sa licem za koje se sumnja da pripada takvoj vrsti organizacije:

„ ... Okružni sud može doneti obrazloženu odluku, čak i na sopstvenu inicijativu, kojom se nalaže zaplena imovine koja je bila direktno ili indirektno na raspolaganju osobi protiv koje je pokrenut postupak, kada postoji dovoljno posrednih dokaza, kao što su veliki raskorak između njegovog načina života i očiglednog ili prijavljenog prihoda, koji pokazuju da data imovina predstavlja imovinsku korist od nezakonitih aktivnosti ili njenu reinvesticiju.

Uz primenu preventivnih mera, Okružni sud naređuje oduzimanje dobara koja su zaplenjena i za koja nije dokazano da su stečena na zakonit način. U slučajevima u kojima je ispitivanje dokaza složeno, ta se mera može naložiti i kasnije, ali ne nakon proteka godinu dana od dana zaplene.

Okružni sud će naložiti povlačenje naloga za zaplenu kada dođe do odbacivanja zahteva za određivanje preventivnih mera ili kada se dokaže da je data imovina stečena na zakonit način.”

B. Sudska praksa u vezi s primenom preventivnih mera, naročito mera usmerenih na imovinska sredstva

19. Komisija u svom izveštaju (stav 43) daje sažetak sudske prakse u ovoj oblasti:

„ ... Postojanje preventivnih mera samo po sebi nije u suprotnosti sa italijanskim Ustavom. Ustavni sud je propisao da osnovu za ove mere predstavlja potreba da se garantuje uređen i miran tok društvenih odnosa, ne samo putem zakonskih odredbi koje kažnjavaju nezakonito delo, već i putem odredbi koje za cilj imaju sprečavanje izvršavanja takvih dela (Ustavni sud, presuda br. 27 iz 1959. godine i presuda br. 23 iz 1964. godine).

Zbog posebne svrhe koju imaju, preventivne mere se ne odnose na izvršenje pojedinačnih krivičnih dela već na obrazac ponašanja koje zakon definiše kao onu vrstu ponašanja koje ukazuje na postojanje moguće opasnosti po društvo (Ustavni sud, presuda br. 23 iz 1964. godine).

Shodno tome, u italijanskom pravnom sistemu postoji osnovna razlika između krivičnih kazni i preventivnih mera. Prve predstavljaju odgovor na krivično delo i njegove posledice, a druge su sredstvo za sprečavanje izvršenja takvog dela.

Drugim rečima, krivična sankcija se odnosi na krivično delo koje je već počinjeno, dok je cilj preventivnih mera da smanje opasnost od budućeg izvršenja krivičnih dela (vidi, *mutatis mutandis*, Ustavni sud, presuda br. 53 iz 1968. godine, u vezi s merama bezbednosti).

...

Usled toga što su krivične kazne i preventivne mere u suštini različite, na preventivne mere se ne moraju nužno primenjivati sva ustavna načela koja bi trebalo da se nalaze u osnovi krivičnih sankcija. Na primer, pretpostavka nevinosti koja je naglašena u članu 27 Ustava ne odnosi se na preventivne mere, koje se ne zasnivaju na krivičnoj odgovornosti ili krivici date osobe (Ustavni sud, presuda br. 23 iz 1964. godine).

Slično tome, takve mere ne spadaju u delokrug stava 2 člana 25 Ustava, koji zabranjuje retroaktivnu primenu krivičnih odredbi. U nizu slučajeva pred Kasacionim sudom tvrdilo se da je došlo do povrede ovog načela u rešenju o oduzimanju, shodno članu 2 *ter* Zakona iz 1965. godine. Kasacioni sud je odlučio, pre svega, da se gore navedeno načelo ne može primenjivati na preventivne mere (vidi, na primer, Kasacioni sud, presuda u predmetu *Piraino* od 30. januara 1985. godine). Drugo, Kasacioni sud je istakao da sporna odredba nije zapravo retroaktivna, budući da se odnosi na imovinu koja je bila u posedu dotične osobe u vreme donošenja rešenja o oduzimanju imovine (Kasacioni sud, presuda u predmetu *Olivieri* od 12. maja 1986. godine) i na nezakonito korišćenje te imovine posle njegovog stupanja na snagu (Kasacioni sud, presuda u predmetu *Pipitone* od 4. januara 1985. godine).

Uprkos ovim ograničenjima, preventivne mere su i dalje podložne detaljnom preispitivanju u pogledu njihove ustavnosti.

Još davne 1956. godine Ustavni sud je doneo odluku da se ni u kom slučaju ne sme ograničiti pravo na slobodu osim u onim slučajevima u kojima je takvo ograničenje propisano zakonom, u slučaju kada je zakonski postupak u tu svrhu pokrenut i kada su razlozi za to izneti u sudskoj odluci (Ustavni sud, presuda br. 11 iz 1956. godine).

Sud je kasnije ustanovio da se preventivne mere ne mogu usvojiti samo na osnovu puke sumnje i da su opravdane samo onda kada su zasnovane na objektivno utvrđenim i procenjenim činjenicama koje otkrivaju ponašanje i način života dotične osobe (Ustavni sud, presuda br. 23 iz 1964. godine).

Nedavno je Ustavni sud potvrdio da ustavnost preventivnih mera i dalje zavisi od poštovanja vladavine prava i od mogućnosti obraćanja sudu u smislu korišćenja pravnog leka. Osim toga, gore pomenuta dva uslova su u tesnoj međusobnoj vezi. Stoga nije dovoljno da zakon naznači nejasne kriterijume na osnovu kojih se procenjuje opasnost; zakon ih mora precizno definisati kako bi pravo na pristup sudu i akuzatorski postupak imali smisla (Ustavni sud, presuda br. 177 iz 1980. godine).

Sudska praksa Kasacionog suda je u ovom pogledu u potpunosti dosledna sudskoj praksi Ustavnog suda; ona sasvim jasno potvrđuje da postupak za primenu preventivnih mera mora biti akuzatorski i sproveden tako da poštuje prava odbrane, kao i da svako kršenje tih prava za sobom povlači ukidanje takvih mera (vidi, na primer, Kasacioni sud, presuda br. 1255 od 29. juna 1984. godine u predmetu *Santoro*).

Kasacioni sud je odbacio niz pritužbi protiv navodne neustavnosti mera zaplene i oduzimanja koje su predviđene članom 2 *ter* zakona iz 1965. godine. Naravno u tom smislu što je Sud doneo odluku da pretpostavka u vezi s nezakonitim poreklom imovine osoba za koje se sumnja da pripadaju mafijaškim organizacijama nije u suprotnosti sa članom 24 Ustava, koji garantuje pravo odbrane, budući da oduzimanje može da se izvrši samo onda kada postoji dovoljno posrednih dokaza u vezi s nezakonitim poreklom date imovine i u odsustvu pobijanja istih (Kasacioni sud, iz prethodno citirane presude u predmetu *Pipitone*).

...

Kada je reč o usklađenosti mera zaplene i oduzimanja sa pravom na slobodno obavljanje privatnih ekonomskih aktivnosti i sa pravom na neometano uživanje privatne imovine (članovi 41 i 42 Ustava), Kasacioni sud je presudio da ova prava nisu apsolutna i da mogu biti ograničena u skladu sa opštim interesom. Ovo se odnosi na imovinska sredstva nezakonitog porekla ili na njihovo korišćenje (Kasacioni sud, iz prethodno citiranih presuda u predmetima *Oliveri* i *Pipitone*).

...”

20. *Consiglio di Stato* (Državni savet, najviše upravno-sudsko telo, *prim. prev*) je u svom mišljenju br. 1489/86 od 18. novembra 1986. godine naveo da „iako oduzimanje po definiciji omogućava Državi da dođe do date imovine (...), ono samo po sebi ne može da ima dejstvo prenosa vlasništva na organe javne vlasti (...)”. Ona bi imala takvo dejstvo samo u slučaju da je odluka kojom se mera konfiskacije nalaže neopoziva (Okružni sud Palermo, nalog od 19. aprila 1989. godine).

POSTUPAK PRED KOMISIJOM

21. Gospodin Raimondo se obratio Komisiji 23. aprila 1987. godine. Žalio se na sledeće: (a) nezakonitost i dužinu trajanja pritvora (stavovi 1 i 3 člana 5 Konvencije); (b) dužinu različitih postupaka koji su se vodili protiv njega a naročito na krivični postupak (stav 1 člana 6); (c) nepoštovanje prava da bude smatran nevinim budući da su preventivne mere primenjene prema njemu (stav 2 člana 6); (d) obavezu da položi jemstvo kako bi obezbedio poštovanje gore pomenutih mera (član 1 Protokola br. 4); (e) mešanje u njegovo pravo svojine koje je proisteklo iz zaplene i oduzimanja određene njegove imovine (član 1 Protokola br. 1); i (f) činjenicu da je bio lišen prava na slobodu kretanja (član 2 Protokola br. 4).

22. Komisija je 6. decembra 1991. godine proglasila predstavku (br. 12954/87) prihvatljivom u pogledu pritužbi u vezi s pravom podnosioca predstavke na neometano uživanje imovine, pravo na slobodu kretanja i odluku o primeni preventivnih mera u razumnom roku; Komisija je zaključila da je ostatak predstavke neprihvatljiv. U svom izveštaju od 21. oktobra 1992. godine (koji je sastavljen shodno članu 31) (čl. 31), Komisija je izrazila sledeće mišljenje:

- (a) da nije došlo do povrede člana 1 Protokola br. 1 u pogledu zaplene (osamnaest glasova za i jedan glas protiv) i oduzimanja (šesnaest glasova za i tri glasa protiv) imovine podnosioca predstavke do 31. decembra 1986. godine i po pitanju štete prouzrokovane upravljanjem zaplenjenom i konfiskovanim imovinom do tog datuma (osamnaest glasova za i jedan glas protiv);
- (b) da je došlo do povrede člana 1 Protokola br. 1 zato što je oduzimanje devet nekretnina i jednog kamiona i dalje bila važeća i posle 31. decembra 1986. godine (jednoglasno);
- (c) da je došlo do povrede člana 2 Protokola br. 4, budući da je podnosilac predstavke od 4. jula do 20. decembra 1986. godine bio lišen prava na slobodu kretanja (jednoglasno);
- (d) da nije došlo do povrede stava 1 člana 6 u pogledu dužine trajanja postupka u vezi sa zaplenom i oduzimanjem (jednoglasno).

Ceo tekst mišljenja Komisije kao i izdvojeno mišljenje koji su sadržani u izveštaju, nalaze se u prilogu ovoj presudi¹.

KONAČNI PODNESCI DRŽAVE SUDU

23. Država je u svom podnesku zatražila od Suda „da utvrdi i presudi da nije došlo do kršenja ni Konvencije niti Protokola br. 1, kao ni Protokola br. 4”.

¹ Napomena Sekretarijata: iz praktičnih razloga ovaj dodatak je dat samo u štampanoj verziji presude (tom 281-A Series A *Publications of the Court*), ali primerak izveštaja Komisije se može dobiti u Sekretarijatu.

PRAVO

I. NAVODNA POVREDA ČLANA 1 PROTOKOLA BR. 1

24. Gospodin Raimondo se žalio na zaplenu šesnaest nekretnina i šest vozila koja je izvršena 13. maja 1985. godine, kao i na oduzimanje neke od ove imovine za koju je nalog izdat 16. oktobra 1985. godine (vidi stav 13 gore u tekstu). On se pozvao na član 1 Protokola br. 1, koji predviđa sledeće:

„Svako fizičko i pravno lice ima pravo na neometano uživanje svoje imovine. Niko ne može biti lišen svoje imovine, osim u javnom interesu i pod uslovima predviđenim zakonom i opštim načelima međunarodnog prava.

Prethodne odredbe, međutim, ni na koji način ne utiču na pravo države da primenjuje zakone koje smatra potrebnim da bi regulisala korišćenje imovine u skladu s opštim interesima ili da bi obezbedila naplatu poreza ili drugih dažbina ili kazni.”

25. Da bi utvrdio da li sporne mere predstavljaju kontrolu „korišćenja imovine” u smislu drugog stava ili predstavljaju lišavanje imovine shodno prvom stavu, Sud najpre mora razmotriti primenu ovih mera zaključno s 31. decembrom 1986. godine kada je odluka Apelacionog suda u Katancaru postala pravnosnažna (vidi stav 14 gore u tekstu). Sud će zatim razmotriti zašto je ta imovina i nakon tog datuma bila zavedena u javni registar (vidi stav 15 gore u tekstu).

A. Primena preventivnih mera u vezi s imovinom do 31. decembra 1986. godine

26. Država nije poricala da je došlo do mešanja u pravo podnosioca predstavke na neometano uživanje njegove imovine. Država je, međutim, tvrdila da su zaplena i oduzimanje bile opravdane, shodno izuzetku, koji je dozvoljen u smislu člana 1, od načela koji je definisan u prvoj rečenici te odredbe.

1. Zaplena

27. Sud je, kao i Komisija, zaključio da zaplenu predviđa član 2 *ter* Zakona iz 1965. godine (vidi stav 18 gore u tekstu) i njegov cilj nije da podnosioca predstavke liši njegove imovine, već samo da ga spreči da je koristi. Stoga je ovde relevantan drugi stav člana 1 Protokola br. 1.

Povrh toga, podnosilac predstavke nije tvrdio da je 13. maja 1985. godine Okružni sud neosnovano zaključio da postoji dovoljno posrednih dokaza koji ukazuju da zaplenjena imovina predstavlja imovinsku korist stečenu nezakonitim aktivnostima ili njihovo reinvestiranjem. On se, međutim, žali na činjenicu da je jedna takva drastična mera preduzeta u ovoj fazi postupka. Međutim, zaplena shodno članu 2 *ter* Zakona iz 1965. godine je očigledno privremena mera, koja za cilj ima da imovina za koju se sumnja da predstavlja plod nezakonitih aktivnosti koje su obavljene na štetu društvene zajednice, može kasnije biti oduzeta, ako se za tim ukaže potreba. Mera kao takva se, dakle, može opravdati opštim interesom, a imajući u vidu izuzetno opasnu ekonomsku moć jedne „organizaci-

je” kao što je mafija, ne bi se moglo reći da je preduzimanje ove mere u ovoj fazi postupka nesrazmerno cilju kome se teži.

Shodno tome, nije utvrđeno da je došlo do povrede člana 1 Protokola br. 1 u vezi sa ovim pitanjem.

2. Oduzimanje

28. Prema tvrdnjama podnosioca predstavke, čak i kada bi se prihvatilo to da ga oduzimanje nije lišilo vlasništva nad njegovom imovinom, upisivanje u javni registar jeste predstavljalo oblik sprovođenja mere pre donošenja bilo kakve odluke po njegovoj žalbi.

29. Iako obuhvata lišavanje imovine, oduzimanje imovine ne mora nužno spadati u delokrug druge rečenice prvog stava člana 1 Protokola br. 1 (vidi presudu u predmetu *Handyside v. the United Kingdom* od 7. decembra 1976. godine, Series A br. 24, str. 30, stav 63 i presudu u predmetu *AGOSI v. the United Kingdom* od 24. oktobra 1986. godine, Series A br. 108, str. 17, stav 51).

Prema italijanskoj sudskoj praksi, oblik oduzimanja koji je primenjen u ovom predmetu nije mogao da dovede do prenošenja vlasništva na Državu dok se ne donese neopoziva odluka (vidi stav 20 gore u tekstu). U ovom predmetu takva odluka nije doneta, budući da je g. Raimondo osporio nalog koji je izdao Okružni sud Katancara, 16. oktobra 1985. godine (vidi stav 13 gore u tekstu). Stoga se i ovde može primeniti drugi stav člana 1.

30. Sud je, kao i Država i Komisija, primetio da je oduzimanje – koje je takođe predviđeno članom 2 *ter* Zakona iz 1965. godine – težilo ostvarenju cilja koji je bio u opštem interesu, naime konfiskacijom se teži da se obezbedi da korišćenje date imovine ne stvori dobit podnosiocu predstavke ili kriminalnoj organizaciji za koju se sumnja da joj pripada, koja bi bila na štetu društvene zajednice.

Sud je u potpunosti svestan teškoća sa kojima se suočava italijanska država u borbi protiv mafije. Kao rezultat nezakonitih aktivnosti, naročito trgovine opojnim drogama i međunarodne povezanosti, ta „organizacija” ima ogroman obrt koji se kasnije investira, između ostalog, i u nekretnine. Oduzimanje imovine koja je osmišljena tako da blokira ovaj protok sumnjivog kapitala, jeste delotvorno i potrebno oružje u borbi protiv ove opake bolesti. Stoga se čini da je oduzimanje imovine mera srazmerna cilju koji se želi ostvariti, utoliko pre što zapravo ne nameće dodatna ograničenja u pogledu zaplene.

Konačno, preventivna svrha oduzimanja imovine opravdava njenu neposrednu primenu, bez obzira na mogućnost ulaganja žalbe.

U zaključku, tužena Država nije prekoračila polje slobodne procene, koje joj je dato na osnovu drugog stava člana 1.

3. Nadzor nad zaplenjenom ili oduzetom imovinom

31. Ponovo se pozivajući na član 1 Protokola br. 1, g. Raimondo je tvrdio da je, budući da opštinska uprava policije nije na odgovarajući način vršila nadzor imovine na koju su primenjene preventivne mere, ona postala meta vandala.

32. Država ovo poriče. Imajući u vidu zvanični status onih koji su bili zaduženi za čuvanje imovine – a to su službenici opštinske uprave policije koje su odredili sudski organi – protiv istih se ne može podići optužba za nemar. Osim toga, zakonski propisi iz 1989. godine su doneti u cilju regulisanja ovog pitanja, prvo zaštitom interesa osoba kojima je imovina vraćena nakon zaplene i drugo, određivanjem namene od javnog značaja zaplenjenoj a kasnije i trajno oduzetoj imovini.

33. Sud kao i Komisija primećuje da svaka zaplena ili oduzimanje neizbežno podrazumeva štetu. Komisija je zaključila da navodi podnosioca predstavke ne predstavljaju dovoljno jasnu osnovu za ispitivanje toga da li stvarna šteta koja je u datom slučaju pretrpljena premašuje neizbežnu štetu. Podnosilac predstavke nije pred Sudom izneo neke određene podatke. Sud stoga ne može a da ne usvoji pristup Komisije i da zaključi da ni po ovom pitanju nije došlo do povrede člana 1 Protokola br. 1.

B. Činjenica da sporne mere nisu bile brisane iz javnog registra posle 31. decembra 1986. godine

34. Prema podnosiocu predstavke, nadležni organi vlasti su odlagali sprovođenje odluke Apelacionog suda Katancara od 4. jula 1986. godine.

35. Država je tvrdila da je nepokretna i pokretna imovina vraćena 2. februara 1987. godine, tek dva meseca pošto je gore pomenuta odluka zavedena u registar. Priznali su da su formalnosti u vezi sa upisivanjem naloga za povlačenje spornih mera u javni registar potrajale neko vreme, ali g. Raimondo je mogao, a i trebalo je, da kontaktira odgovarajuće odeljenje i prosledi im kopiju odluke kojom se mere ukidaju. Član 619 prethodnog Zakonika o krivičnom postupku, koji je njegov advokat citirao tokom rasprave, nije mogao da bude primenjen zato što se on odnosi isključivo na brisanje hipoteka ili jemstava od strane tužilaštva, koje su bile naložene u cilju obezbeđivanja isplate dugova optuženog posle donošenja osuđujuće presude (sudski troškovi, novčana kazna i zatvorski troškovi).

36. Sud pre svega primećuje da su data imovinska sredstva vraćena podnosiocu predstavke 2. februara 1987. godine, dva meseca pošto je odluka Apelacionog suda zavedena u sekretarijatu. Bez obzira na to, Sud mora da razmotri da li činjenica da su stavke i dalje ostale upisane u relevantnim registrima, predstavlja mešanje u pravo koje je garantovano članom 1 Protokola br. 1 .

Kada je reč o imovini koja je zaplenjena 13. maja 1985. godine i tri vozila koja su oduzeta 16. oktobra 1985. godine, takvog mešanja nije bilo, budući da je potrebno upisivanje u registar obavljeno brzo, 2. i 10. februara 1987. godine (vidi stav 15 gore u tekstu). S druge strane, došlo je do mešanja u vezi s kamionom i devet drugih nekretnina koje su oduzete 16. oktobra 1985. godine, zato što upisivanje u registar u vezi s kamionom nije obavljeno sve do 10. jula 1987. godine, a u vezi sa nepokretnostima to nije obavljeno sve do 9. avgusta 1991. godine (vidi stav 15 gore u tekstu).

Nije na Sudu da utvrdi ko je trebalo da preduzme odgovarajuće korake u ovom slučaju. Međutim, i bez obzira na razloge koje je dala Država, odgo-

vornost organa javnih vlasti je postojala. Sudu je teško da shvati zašto je bilo potrebno čekati više od sedam meseci u prvom slučaju (2. decembar 1986. godine – 10. jula 1987. godine) i četiri godine i osam meseci u drugom slučaju (2. decembar 1986. godine – 9. avgust 1991. godine) pre nego što je regulisan pravni status dela imovine g. Raimonda, kada je Apelacioni sud Katancara naložio da se sva imovina ima vratiti vlasnicima „pošto su upisane stavke brisane iz registara” (*previa cancellazione delle formalita concernenti le eseguite trascrizioni*).

Osim toga, ovo mešanje nije „predviđeno zakonom” niti je bilo potrebno „da bi se kontrolisalo korišćenje imovine u skladu sa opštim interesom”, u smislu člana 1 Protokola br. 1.

Shodno tome, došlo je do kršenja te odredbe.

II. NAVODNA POVREDA ČLANA 2 PROTOKOLA BR. 4

37. Podnosilac predstavke se žalio na to da specijalni nadzor policije, koji mu je određen predstavlja povredu člana 2 Protokola br. 4, shodno kome:

„1. Svako ko se zakonito nalazi na teritoriji jedne države ima, na toj teritoriji, pravo na slobodu kretanja i slobodu izbora boravišta.

...

3. Nikakva ograničenja ne mogu se postaviti u odnosu na vršenje ovih prava sem onih koja su u skladu sa zakonom i koja su neophodna u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbednosti ili javne sigurnosti, radi očuvanja javnog poretka, za sprečavanje kriminala, za zaštitu zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih.

...”

38. Država je osporila ovaj stav. Odluka, koja je doneta na sednici zatvorenoj za javnost, kojom se ukida specijalni nadzor nije dobila zakonsku snagu, shodno relevantnim odredbama, sve do dana kada je bila zavedena u sekretarijatu, tačnije 2. decembra 1986. godine. Sve do tada, ona je bila čisto „interna stvar”. Ne može se kritikovati Apelacioni sud Katancara zato što nije doneo odluku u roku od trideset dana kao što predviđa član 4 Zakona iz 1956. godine, budući da taj vremenski rok nije obavezujući.

39. Sud smatra da bez obzira na suprotne tvrdnje podnosioca predstavke, data mera nije predstavljala lišavanje slobode u smislu člana 5 stav 1 Konvencije. Samo ograničavanje slobode kretanja koje je proisteklo iz specijalnog nadzora treba razmatrati shodno članu 2 Protokola br. 4 (vidi presudu u predmetu *Guzzardi v. Italy*, str. 33, stav 92).

Uzimajući u obzir opasnost koju mafija predstavlja po „demokratsko društvo”, ta mera je dodatno bila potrebna zarad „održavanja javnog reda i mira” i „sprečavanja kriminala”. Ona je naročito bila srazmerna cilju kome se teži, sve

do onog trenutka kada je Apelacioni sud u Katancaru odlučio, a to je bilo 4. jula 1986. godine, da je ukine (vidi stav 14 gore u tekstu).

Ostaje da se razmotri period između 4. jula i 20. decembra 1986. godine kada je o toj odluci obavешten i podnosilac predstavke (vidi isti stav). Čak i ako se prihvati da ova odluka, doneta na sednici zatvorenoj za javnost, nije mogla da dobije pravnu snagu sve dok ne bude zavedena u sekretarijatu, Sud ne razume zašto je došlo do odlaganja od skoro pet meseci da bi se formulisalo obrazloženje odluke koja se odmah mogla izvršiti i ticala se osnovnog prava, naime prava podnosioca predstavke da se kreće po slobodnom nahođenju; šta više, podnosilac predstavke osamnaest dana nije bio obavешten o ukidanju.

40. Sud zaključuje da barem u periodu između 2. i 20. decembra 1986. godine dato mešanje nije bilo predviđeno zakonom niti je bilo potrebno. Shodno tome, došlo je do povrede člana 2 Protokola br. 4.

III. NAVODNA POVREDA STAVA 1 ČLANA 6 KONVENCIJE

41. Gospodin Raimondo je na kraju kritikovao i dužinu trajanja postupka u vezi sa žalbom koju je uložio protiv naloga za oduzimanje i specijalnog nadzora. Pozvao se na stav 1 člana 6 Konvencije koji predviđa sledeće:

„Svako, tokom odlučivanja o njegovim građanskim pravima i obavezama ili o krivičnoj optužbi protiv njega, ima pravo na (...) raspravu u razumnom roku pred (...) sudom (...)”

42. Vremenski period koji bi trebalo uzeti u obzir počeo je 16. oktobra 1985. godine, to jest dana kada je Okružni sud u Katancaru naložio date mere (vidi stav 13 gore u tekstu). Taj period se završio 31. decembra 1986. godine kada je presuda Apelacionog suda postala pravnosnažna. Dakle, taj vremenski period je trajao godinu dana, dva meseca i dve nedelje.

43. Sud se slaže sa mišljenjem Države i Komisije o tome da se specijalni nadzor ne može uporediti sa krivičnom sankcijom zato što je osmišljen da bi sprečio izvršenje krivičnih dela. Iz toga sledi da u postupak koji se na njega odnosio ne spada „odlučivanje (...) o krivičnoj optužbi” (vidi presudu u predmetu *Guzzardi*, str. 40, stav 108).

Kada je reč o pitanju oduzimanja, treba imati u vidu da se član 6 (čl. 6) odnosi na svaki postupak čiji je predmet „imovinske” prirode i koji je zasnovan na navodnom kršenju prava koja su isto tako imovinske prirode (vidi presudu u predmetu *Editions Périscope v. France* od 26. marta 1992. godine, Series A br. 234-B, str. 66, stav 40). Takav stav je zauzet i u ovom predmetu.

44. Međutim, imajući u vidu činjenicu da je predmet ispitivan pred dva domaća suda, Sud ne smatra da je ukupna dužina trajanja procesa bila nerazumna (vidi, *mutatis mutandis*, presudu u predmetu *Salerno v. Italy* od 12. oktobra 1992. godine, Series A br. 245-D, str. 56, stav 21).

Iz toga sledi da nije došlo do povrede stava 1 člana 6 (čl. 6-1).

IV. PRIMENA ČLANA 50 KONVENCIJE

45. Shodno članu 50 (čl. 50) Konvencije,

„Kada Sud utvrdi da su odluka ili mera koju je preduzeo organ vlasti ili bilo koji drugi organ Visoke strane ugovornice u potpunosti ili delimično u suprotnosti sa obavezama koje proističu iz (...) Konvencije, i ako unutrašnje pravo date Strane omogućava samo delimičnu odštetu na ime posledica te odluke ili mere, Sud će svojom presudom, ako je to potrebno, pružiti oštećenoj stranci pravično zadovoljenje.”

A. Šteta

46. Gospodin Raimondo je zahtevao odštetu na ime materijalne i nematerijalne štete a da pri tome nije naveo bilo kakav iznos. Činjenica da je on morao da obustavi svoje građevinarske poslove posle oduzimanja imovine kao i da su uslovi u kojima je ta imovina čuvana, bili nezadovoljavajući, dovelo je do značajnog propadanja zgrada i vozila. Izricanje mere specijalnog nadzora mu je otežalo kretanje i onemogućilo ga da vodi svoje poslove. Osim toga, odlaganje upisivanja rešenja o ukidanju mera oduzimanja značilo je da je svaki pokušaj da raspoloživoj imovinom bio osuđen na propast, što je dovelo do uvećavanja ionako velikih dugova.

47. Prema tvrdnjama Države, podnosilac predstavke nije uspeo da dokaže da su navodne povrede rezultirale materijalnom štetom. Kada je reč o nematerijalnoj šteti, Država smatra da ako bi se povreda utvrdila, to bi samo po sebi predstavljalo pravično zadovoljenje.

48. Delegat Komisije smatra da je podnosilac predstavke nesumnjivo pretrpeo i materijalnu i nematerijalnu štetu. Međutim, u nedostatku bilo kakvog određenog zahteva, on nije siguran kako bi tome trebalo pristupiti.

49. Sud odbacuje zahtev za nadoknadu materijalne štete, budući da je način na koji je on formulisan prilično neodređen a informacije u predmetu nisu od pomoći u smislu pojašnjavanja stvari. S druge strane, Sud smatra da je g. Raimondo pretrpeo izvesnu nematerijalnu štetu i po tom osnovu mu Sud dosuđuje iznos od 10.000.000 italijanskih lira.

B. Sudski i ostali troškovi

50. Advokat podnosioca predstavke je na raspravi tražio nadoknadu u iznosu od 10.552.325 italijanskih lira (tu je uključen i porez na dodatnu vrednost), na ime sudskih i drugih troškova koji su nastali u postupku pred institucijama Konvencije.

51. Država je ovu stvar ostavila Sudu na diskreciono odlučivanje, ali je istovremeno istakla da bi dosuđeni iznos trebalo da bude srazmeran uspehu predstavke g. Raimonda, ako ga uopšte bude.

Delegat Komisije nije izrazio svoj stav po ovom pitanju.

52. Imajući u vidu neuspeh nekih pritužbi g. Raimonda, te uzimajući u obzir dostupne dokaze i svoju relevantnu sudsku praksu, Sud podnosiocu predstavke dosuđuje 5.000.000 italijanskih lira.

IZ OVIH RAZLOGA SUD JEDNOGLASNO

Utvrdjuje da nije došlo povreda člana 1 Protokola br. 1, ni u pogledu zaplene i oduzimanja imovine podnosioca predstavke do 31. decembra 1986. godine, niti u pogledu štete učinjene primenom tih mera;

Utvrdjuje da je došlo do kršenja istoga tog člana 1 zato što je oduzimanje kamiona i devet nekretnina, koja je izvršena 16. oktobra 1985. godine, i dalje ostala upisana u relevantne registre i nakon 31. decembra 1986. godine, kao i da neka druga povreda te odredbe nije ustanovljena;

Utvrdjuje da je došlo do povrede člana 2 Protokola br. 4, u najmanju ruku jer se nastavilo sa sprovođenjem specijalnog policijskog nadzora nad podnosiocem predstavke i posle 2. decembra 1986. godine;

Utvrdjuje da se član 6 Konvencije ne odnosi na pomenuti specijalni nadzor;

Utvrdjuje da nije došlo do povrede te odredbe u pogledu dužine trajanja postupka za oduzimanja;

Utvrdjuje da tužena Država treba g. Raimondu u roku od tri meseca da plati iznos od 10.000.000 (deset miliona) italijanskih lira na ime nematerijalne štete i 5.000.000 (pet miliona) italijanskih lira na ime sudskih i ostalih troškova;

Odbacuje ostatak zahteva podnosioca predstavke za pravično zadovoljenje.

Sačinjeno na engleskom i francuskom jeziku i izrečeno na javnoj raspravi u zgradi Suda u Strazburu, 22. februara 1994. godine.

Mark-Andre AJSEN
Sekretar

Rolv RISDAL
Predsednik

PREDMET
RANCEV protiv KIPRA I RUSKE FEDERACIJE
(Predstavka br. 25965/04)

PRESUDA
7. januar 2010. godine

POSTUPAK

1. Postupak proizilazi iz predstavke (br. 25965/04) protiv Kipra i Ruske Federacije, koja je podneta Sudu u skladu sa članom 34 Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu: Konvencija) od strane ruskog državljanina g-dina Nikolaja Mihailoviča Ranceva (u daljem tekstu: podnosilac predstavke), 26. maja 2004. godine.

2. Podnosioca predstavke, kome je bila obezbeđena pravna pomoć, zastupala je gđa Čurkina, advokat iz Jekaterinburga. Državu Kipar je zastupao njen zastupnik g. Klerides, Državni pravobranilac Republike Kipar. Rusku Federaciju je zastupao njen zastupnik, g. Matjuškin.

3. Podnosilac se žalio po osnovu članova 2, 3, 4, 5 i 8 Konvencije zbog nepotpuno sprovedene istrage okolnosti pod kojima je njegova ćerka preminula, propuštanja kiparske policije da pruži adekvatnu zaštitu njegovoj kćeri i propuštanja kiparskih vlasti da preduzmu korake u cilju kažnjavanja lica odgovornih za smrt i zlostavljanje njegove kćeri. Podnosilac se takođe žalio po osnovu članova 2 i 4 zbog propuštanja ruskih vlasti da istraže navodnu trgovinu ljudima čija je žrtva bila njegova ćerka, kao i njenu potonju smrt i da preuzmu korake da je zaštite od opasnosti da postane žrtva trgovine ljudima. Konačno, podnosilac predstavke se žalio u smislu člana 6 Konvencije u vezi s istražnim postupkom i navodnom nemogućnošću pristupa sudu na Kipru.

4. 19. oktobra 2007. godine od kiparskih i ruskih vlasti se zahtevalo da podnesu svu dokumentaciju u vezi s istragom kao i svu prepisku u ovoj stvari između dve države. 17. decembra 2007. dokumentaciju je podneo Kipar a 17. marta 2008. godine Ruska Federacija.

5. 20. maja 2008. godine Predsednik Prvog odeljenja Suda odlučio je da da prednost rešavanju ovog predmeta, u skladu sa pravilom 41 Pravilnika Suda.

6. 27. juna 2008. godine Predsednik Prvog odeljenja je odlučio da tužene Države obavesti o predstavci. Takođe je odlučeno da se meritum predstavke ispita u isto vreme kada i njena prihvatljivost (član 29 stav 3).

7. 27. i 28. oktobra 2008. godine Države Kipar, odnosno Ruska Federacija su podnele svoje pismene primedbe o prihvatljivosti i meritumu predstavke. Povrh toga, Sudu su podneti pismeni komentari trećih lica, koji su upućeni od dve nevladine organizacije iz Londona, „Interights” i „AIRE Centre”-a, kojima je Predsednik Suda omogućio pismenu intervenciju u postupku (član 36 stav 2 Konvencije i pravilo 44 stav 2 Pravilnika Suda).

8. 12. decembra 2008. godine Predsednik Prvog odeljenja Suda doneo je odluku kojom se podnosiocu predstavke dodeljuje pravna pomoć u zastupanju pred Sudom.

9. 16. decembra 2008. godine podnosilac predstavke je u svom odgovoru podneo pisane primedbe zajedno sa svojim zahtevom za pravično zadovoljenje.

10. Tužene Države, Republika Kipar i Ruska Federacija, podnele su svoje primedbe na zahteve podnosioca predstavke u vezi s pravičnim zadovoljenjem.

11. Dopisom od 10. aprila 2009. godine Republika Kipar je zahtevala od Suda da ovaj predmet skine sa spiska predmeta i priložila jednostranu izjavu sa predlogom za rešavanje pitanja koje je pokrenuo podnosilac predstavke. Podnosilac predstavke je, u pismenoj formi, podneo svoje primedbe u vezi sa zahtevom Države Kipar, 21. maja 2009. godine.

12. Podnosilac predstavke je uputio zahtev za održavanje usmene javne rasprave, ali je pre donošenja ove presude Sud odlučio da nije neophodno da se ista održi.

ČINJENICE

OKOLNOSTI SLUČAJA

13. Podnosilac predstavke, g-din Nikolaj Mihailovič Rancev je ruski državljanin, rođen 1938. godine sa prebivalištem u Svetlogorsku, u Rusiji. On je otac gđice Oksane Ranceve, rođene 1980. godine, koja je takođe ruski državljanin.

14. Činjenično stanje ovog predmeta, utvrđeno na osnovu podnesaka i spisa koje su obe strane podnele, te posebno izjavama svedoka koje su date kiparskoj policiji, može se predstaviti na sledeći način:

A. Činjenice

15. Oksana Ranceva je stigla na Kipar 5. marta 2001. godine. Dana 13. februara 2001. godine, X.A., vlasnik kabare kluba u Limasolu, podneo je zahtev za izdavanje vize za umetnike i radne dozvole gđici Rancevoj, kako bi joj bilo omogućeno da radi kao umetnik u njegovom kabareu (vidi dole navedeni stav 115). Uz zahtev je priložena i fotokopija pasoša gđice Ranceve, lekarsko uverenje, kopija ugovora o radu (koji gđica Ranceva još nije bila potpisala) i jemstvo, koje je potpisano od strane agencije X.A., sa sledećim uslovima (original na engleskom jeziku):

„SVIM ZAINTERESOVANIMA SE OVIM DAJE NA ZNANJE da sam lično (X.A. iz Limasola) položio jemstvo Ministarstvu Unutrašnjih poslova Republike Kipar u visini od 150 kiparskih funti, koje se ima platiti Ministru pomenutog Ministarstva, odnosno njegovom predstavniku, zastupniku ili zastupnicima.

Zapečanjeno ličnim pečatom

M. P.

13. februara 2001. godine

Gospođica Oksana Ranceva, državljanin Rusije,

U daljem tekstu imigrant (ovaj termin će se koristiti i kada kontekst bude zahtevao ili podrazumevao da se odnosi i na njene naslednike, izvršioce njene volje, lica koja upravljaju njenom imovinom ili je zastupaju), je ušla na teritoriju Kipra i ja preuzimam obavezu da garantujem da imigrant neće imati potrebu za socijalnom pomoći u periodu od pet godina, počevši od današnjeg dana, te se obavezujem da platim Republici Kipar svaku sumu novca koju bi Republika Kipar mogla platiti na ime socijalne pomoći ili drugog vida materijalne pomoći imigrantu (o čemu će isključivi sud i procenu dati Ministar), kao i na ime troškova repatrijacije imigranta, u periodu od pet godina, počevši od današnjeg dana.

USLOVI GORE POTPISANOG JEMSTVA su takvi da ukoliko imigrant ili ja, moji naslednici, izvršioци volje, zastupnici ili nosioci prava budu, na zahtev, isplatili troškove koje je imala Republika Kipar, kako je prethodno rečeno, na ime socijalne pomoći ili repatrijacije imigranta, gore potpisano položeno jemstvo će se konsumirati, a ako navedene okolnosti ne nastupe, smatraće se da jemstvo i dalje stoji.”

16. Gđici Rancevoj je bila obezbeđena dozvola za privremeni boravak kao posetiocu do 9. marta 2001. godine. Ona je boravila u stanu sa ostalim mladim ženama koje su radile u kabareu 12. marta 2001. godine i bila joj je obezbeđena dozvola za rad do 8. juna 2001. godine, kao kabare umetnici u klubu čiji je vlasnik bio X.A. Kabare klub je vodio njegov brat M.A. Ranceva je počela da radi 16. marta 2001. godine.

17. Dana 19. marta 2001. godine, oko 11.00 časova prepodne, M.A. su izvestile ostale devojke koje su živele sa gđicom Rancevom da je ona napustila stan i ponela svoje stvari sa sobom. Devojke su mu rekle da je ona ostavila poruku na ruskom, u kojoj je pisalo da se umorila i da želi da se vrati u Rusiju. Istog dana M.A. je obavestio Imigracionu službu u Limasolu da je gđica Ranceva napustila svoje radno mesto i prebivalište. Prema potonjoj izjavi M.A. kao svedoka, on je želeo da Ranceva bude lišena slobode i proterana sa Kipra, kako bi mogao da dovede drugu devojku koja bi radila u kabareu. Međutim, ime gđice Ranceve nije bilo stavljeno na listu osoba za kojima je policija raspisala poternicu.

B. Događaji od 28. marta 2001. godine

18. Dana 28. marta 2001. godine, oko 04.00 časa ujutro, u diskoteci u Limasolu, gđicu Rancevu je videla druga kabare umetnica. Pošto ga je o prethodnom obavestila druga kabare umetnica, M.A. je pozvao policiju i zatražio da Ranceva bude privedena. On je zatim pošao u diskoteku zajedno sa radnikom obezbeđenja iz njegovog kabarea. U potonjim izjavama koje je dao kao svedok, M.A. je izjavio (prevod):

„Kada je gđica Ranceva ušla u moj automobil, nije ni u jednom trenutku prigovarala, niti je bilo šta drugo uradila. Izgledalo je kao da je bila pod dejstvom alkohola i ja sam joj samo rekao da pođe za mnom. Zbog činjenice da je izgledala kao da je pod dejstvom alkohola, nismo razgovarali, niti je ona meni bilo šta rekla.”

19. M.A. je poveo gđicu Rancevu u centralnu policijsku stanicu u Limasolu, gde su dva policajca bila na dužnosti. On je dao kratku izjavu u kojoj je izneo okolnosti dolaska gđice Ranceve na Kipar, o njenom zaposlenju i njenom kasnijem nestanku iz stana 19. marta 2001. godine. Prema izjavi policajca koji je bio zadužen za ovaj slučaj kada su M.A. i gđica Ranceva stigli (prevod):

„28. marta 2001. godine, malo nakon 04.00 sata ujutro, [M.A.] je našao [gđicu Rancevu] u noćnom klubu „Titanik” ... on ju je poveo sa sobom i odveo do policijske stanice, tvrdeći da je gđica Ranceva ilegalni imigrant, te da bi je trebalo staviti iza rešetaka. On ([M.A.]) je zatim napustio zgradu (policijsku stanicu).”

20. Policajci su potom službenika pasoškog odeljenja kontaktirali na njegovu kućnu adresu i zatražili da proveri da li je gđica Ranceva ilegalni imigrant. Nakon izvršene pretrage, pasoški službenik ih je obavestio da njeno ime nije na listi lica za kojima je raspisana poternica. On ih je potom obavestio da ne postoji podatak o prijavi M.A. 19. marta 2001. godine, te da lice, u svakom slučaju, nije u statusu ilegalnog imigranta sve do isteka roka od 15 dana nakon podnošenja prijave. Službenik odeljenja za pasoše je stupio u kontakt sa službenim licem iz AIS-a (Uprava policije za poslove sa stranim državljanima i imigrantima), koje je dalo uputstvo da bi gđica Ranceva trebalo da bude puštena iz pritvora i da bi njen poslodavac, koji je za nju odgovoran, trebalo da dođe po nju i odvede je u Odeljenje policijske uprave za imigraciju i strane državljanke u Limasolu, radi sprovođenja daljeg postupka, u 07.00 ujutro tog dana. Policajci su kontaktirali M.A. i rekli mu da dođe po gđicu Rancevu. M.A. je bio uznemiren zbog činjenice da je policija neće zadržati te je odbio da dođe po nju. Službenici policije su mu preneli da su dobili uputstvo da je puste da ode ukoliko on ne dođe po nju. M.A. se razljutio i zahtevao da razgovara sa njihovim nadređenim. Policajci su mu dali traženi broj telefona. Službena lica u odeljenju policije kasnije je njihov pretpostavljeni obavestio da će M.A. doći po gđicu Rancevu. Oba policajca, u izjavama u svojstvu svedoka, rekli su da gđica Ranceva nije delovala kao da je bila pod dejstvom alkohola. Policajac koji je bio zadužen za ovaj slučaj rekao je (prevod):

„Gđica Ranceva je ostala kod nas... Ona se šminkala i nije delovala pijano... Oko 05.20 časova ujutru... Bio sam... obavešten da će M.A. doći po nju...”

21. Prema iskazu M.A. u svojstvu svedoka, kada je došao u policijsku stanicu po gđicu Rancevu, on je takođe uzeo njen pasoš i ostala dokumenta i predao ih policiji. On je potom odveo gđicu Rancevu u stan M.P., lica koje je zaposleno u njegovom kabareu. Stan u kome je M.P. stanovao sa svojom suprugom, D.P., bio je podeljen na dva nivoa, sa ulazom koji se nalazio na 5 spratu zgrade. Prema M.A., oni su smestili gđicu Rancevu u sobu koja se nalazila na drugom nivou stana. On je u policiji izjavio:

„Ona je samo delovala pijano i nije delovalo kao da ima nameru da bilo šta učini. Ja nisam ništa učinio da je sprečim da napusti sobu u stanu u koji sam je bio odveo.”

22. M.A. je rekao da su M.P. i njegova supruga otišli na spavanje u svoju sobu na drugom nivou, dok je on ostao u dnevnoj sobi stana, gde je zaspao. Stan je uređen na takav način da ukoliko neko želi da ga napusti kroz glavna ulazna vrata, mora da prođe kroz dnevnu sobu.

23. M.P. je tvrdio da je otišao sa svog radnog mesta u kabareu „Zigos” u Limasolu oko 03.30 ujutro i pošao u diskoteku „Titanik” na piće. Nakon što je stigao, bio je obavešten da se u diskoteci nalazila devojka ruskog porekla koju su tražili. Zatim je stigao M.A. u pratnji radnika obezbeđenja iz kabarea, koji je zatražio od zaposlenih u „Titaniku” da dovedu devojku pred ulaz. M.A., gđica Ranceva i radnik obezbeđenja su potom ušli u automobil M.A. i odvezli se. Oko 04.30 ujutro M.P. se vratio kući i zaspao. Oko 06.00 ujutro njegova supruga ga je probudila i obavestila da je M.A. došao zajedno sa gđicom Rancevom i da će oni tu ostati dok se ne otvori Imigraciona služba. Potom je zaspao.

24. D.P. je tvrdila da je M.A. doveo gđicu Rancevu u stan oko 05.45 ujutro. Ona je poslužila kafu i M.A. je razgovarao s njenim suprugom u dnevnoj sobi. M.A. je potom zamolio D.P. da obezbedi sobu za gđicu Rancevu, kako bi mogla da se odmori. D.P. je tvrdila da je gđica Ranceva izgledala pijano i da je odbijala hranu i piće. Prema tvrdnjama D.P., ona i njen suprug su otišli na spavanje oko 06.00 ujutro, dok je M.A. ostao u dnevnoj sobi. Nakon davanja iskaza, D.P. je promenila svoj prvobitni opis događaja, sada tvrdeći da je njen suprug spavao kada se M.A. pojavio pred njihovim stanom sa gđicom Rancevom. Ona je tvrdila da je bila u strahu da prizna da je ona otvorila vrata stana i da je potom pila kafu sa M.A.

25. Oko 06.30 ujutro, 28. marta 2001. godine, gđica Ranceva je pronađena mrtva na ulici u blizini stana. Njena torba bila joj obešena oko ramena. Policija je pronašla prekrivač svezan za ogradu omanjeg balkona koji je povezan sa sobom u kojoj je gđica Ranceva boravila na gornjem nivou stana, ispod koga se nalazi veći balkon na petom spratu.

26. M.A. je tvrdio da se probudio u 7.00 ujutro kako bi odveo gđicu Rancevu u Imigracionu službu. On je pozvao D.P. i M.P. i čuo D.P. kako govori da je policija u ulici ispred zgrade u kojoj je njihov stan. Oni su potom videli da gđica Ranceva nije u svojoj sobi. Pogledali su preko balkona i videli telo na ulici. On je kasnije utvrdio da je to gđica Ranceva.

27. D.P. je tvrdila da ju je probudio M.A. kad je pokucao na vrata njene sobe, rekavši joj da gđica Ranceva nije u svojoj sobi i da bi trebalo da je potraže. D.P. ju je tražila po celom stanu i primetila da su vrata od balkona u spavaćoj sobi bila otvorena. D.P. je izašla na balkon, videla posteljinu i shvatila šta je gđica Ranceva učinila. Onda je otišla na drugi balkon i videla telo kako leži na ulici, pokriveno belim prekrivačem i okruženo policajcima.

28. M.P. je tvrdio da ga je probudila buka oko 07.00 ujutro i video svoju suprugu koja je bila u šoku; ona mu je rekla da je gđica Ranceva pala sa balkona. On je otišao u dnevnu sobu gde je video M.A. i nekoliko policajaca.

29. U svom iskazu od 28. marta 2001. godine G.A. je tvrdio da je 28. marta 2001. godine, oko 06.30 ujutro, pušio na balkonu, koji je na prvom spratu zgrade u kojoj se nalazio stan M.P i D.P. On je izjavio:

„Video sam nešto što je ličilo na senku koja pada odozgo i prolazi direktno pored mene. Čuo sam zvuk kao da se nešto lomilo... Rekao sam svojoj supruzi da pozove policiju... Ništa nisam čuo pre pada niti bilo kakve glasove neposredno posle pada. Ona nije vrištala tokom pada. Ona je jednostavno padala kao da je bila u nesvesnom stanju... I da je postojala bilo kakva borba (u stanu na petom spratu), ja to ne bih mogao čuti.”

C. Uviđaj i istraga na Kipru

30. Država Kipar je obavestila Sud da su originalni spisi koji su se ticali istražnih radnji bili uništeni, u svetlu interne politike po kojoj se uništavaju spisi nakon proteka pet godina u slučajevima gde se utvrdi da smrt nekog lica nije povezana sa krivičnim delom. Država je priložila Sudu duplikat istražnih spisa, koji sadrže svu relevantnu dokumentaciju, uz izuzetak stranica sa beleškama.

31. Spisi sadrže izveštaj policajca zaduženog za istražne radnje. Izveštaj navodi činjenice, koje je utvrdio islednik i dokazni materijal sa lica mesta, koji identifikuje 17 svedoka: M.A., M.P., D.P., G.A., dva policajca Policijske stanice u Limasolu koji su bili na dužnosti, službenika odeljenja za pasoše, osam policajaca koji su bili na mestu pada gđice Ranceve, kriminalističko-tehničkog islednika i laboratorijskog tehničara, koji je obavio analizu uzoraka krvi i urina.

32. Izveštaj ukazuje da je policija stigla do zgrade, ubrzo nakon poziva supruge G.A., malo nakon 06.30 ujutro. Policajci su zapečatili lice mesta u 06.40 ujutro i započeli uviđaj u vezi sa smrću gđice Ranceve. Oni su fotografisali mesto zločina, uključujući i sobu u kojoj je gđica Ranceva boravila, kao i balkon. Islednik sudsko-medicinske struke je stigao u 09.30 ujutro i potvrdio smrt. Njegova početna analiza je bila izvršena na mestu incidenta.

33. Istog dana, policija je saslušala M.A., M.P., i D.P. kao i G.A. Oni su takođe uzeli iskaze od dvojice policajaca koji su bili u kontaktu sa M.A. i gđicom Rancevom u policijskoj stanici u Limasolu, nedugo pre smrti gđice Ranceve, kao i od službenika pasoškog odeljenja (relevantni izvodi i kratki pregledi datih izjava su uključeni u činjenice iznete u prethodnim stavovima 17-29). Istražni spisi su uključivali i izjave šestorice od osam policajaca koji su bili na mestu događaja, uključujući i policajca koji je bio zadužen za ovaj slučaj. Ne postoje podaci da su bilo kakve izjave bile uzete od bilo kog radnika iz kabarea u kome je radila gđica Ranceva, ili od devojaka sa kojima je ona kratko delila stan.

34. Kada je dao svoj iskaz, u svojstvu svedoka 28. marta 2001. godine, M.A. je policiji predao pasoš i ostala dokumenta gđice Ranceve. Nakon što je njegov iskaz bio zaključen i potpisan, on je dodao i svoje razjašnjenje, tvrdeći da je gđica Ranceva uzela sa sobom svoj pasoš i ostala dokumenta kad je napustila stan, 19. marta 2001. godine.

35. 29. marta 2001. godine kiparske vlasti su obavile obdukciju. Obdukcijom je na telu i unutrašnjim organima gđice Ranceve utvrđen veliki broj povre-

da. Zaključeno je da su povrede uzrokovane padom s visine, te da je to bio uzrok njene smrti. Nije sasvim jasno kada je podnosilac predstavke bio obavešten o rezultatima obdukcije. Prema tvrdnji podnosioca predstavke, on nije dobio kopiju obdukcionog izveštaja i nije jasno da li je podnosilac bio obavešten o bilo kom detalju obdukcionog nalaza, ili u vezi sa zaključcima izveštaja, koji su u kratkim crtama izneti u potonjim istražnim spisima.

36. 5. avgusta 2001. godine podnosilac predstavke je posetio policijsku stanicu u Limasolu zajedno sa svojim advokatom i razgovarao sa policajcem koji je gđicu Rancevu i M.A. primio 28. marta 2001. godine. Podnosilac predstavke je zatražio da prisustvuje istrazi. Prema docnijoj izjavi policajca od 8. jula 2002. godine, službena lica su podnosiocu predstavke, prilikom njegove posete s advokatom, u policijskoj stanici saopštili da će biti obavešten o datumu održavanja ročišta u istražnom postupka pred Okružnim sudom u Limasolu.

37. 10. oktobra 2001. godine podnosilac je podneo zahtev Okružnom sudu u Limasolu i poslao kopije zahteva koje je naslovio na adrese Javnog tužilaštva Republike Kipar i Konzulata Ruske Federacije na Kipru. On se u svom dopisu pozvao na zahtev za pružanje pravne pomoći koji je 8. oktobra uputilo Javno tužilaštvo okruga Čeljabinsk (vidi dole navedeni stav 48) i zatražio da iskoristi svoje pravo da se upozna sa činjenicama i dokaznim materijalima, da prisustvuje istražnom postupku i da blagovremeno bude obavešten o datumu rasprave u sudskom istražnom postupku. Podnosilac predstavke je takođe saopštio da želi da pravosudnim organima blagovremeno priloži dodatna dokumenta.

38. Datum održavanja rasprave u istražnom postupku bio je određen za 30. oktobar 2001. godine i prema izjavi policajca od 8. jula 2002. godine (vidi dole navedeni stav 36), advokat podnosioca predstavke bio je blagovremeno obavešten. Međutim, ni advokat ni podnosilac predstavke se tog dana nisu pojavili pred Okružnim sudom. Predmet je bio odložen za 11. decembar 2001. godine i sudski poziv je bio poslat Ambasadi Ruske Federacije, radi pružanja informacija o novom datumu ročišta, kako bi podnosilac predstavke bio obavešten.

39. Telefaks porukom, sa naznačenim datumom od 20. oktobra 2001. godine, koja je poslata 31. oktobra 2001. godine Okružnom sudu u Limasolu, a kopije Javnom tužilaštvu Kipra i Konzulatu Ruske Federacije na Kipru, podnosilac je tražio da se informacije koje su se odnosile na istražni postupak pošalju na adresu njegovog novog boravišta.

40. 11. decembra 2001. godine podnosilac predstavke se nije pojavio pred sudom, te je ročište bilo odloženo do 27. decembra 2001. godine.

41. 27. decembra 2001. godine rasprava u postupku je bila održana pred Okružnim sudom u Limasolu, bez prisustva podnosioca predstavke. Odluka suda od istog dana je glasila, *inter alia* (prevod):

„Oko 06.30 ujutro 28. marta 2001. godine, u pokušaju da pobjegne iz prethodno pomenutog stana i pod čudnim okolnostima, preminula je skočila u ambis, što je rezultovalo fatalnim povredama...”

Moja odluka glasi da je gđica OKSANA RANCEVA preminula 28. marta 2001. godine, u okolnostima koje odgovaraju nesreći, u pokušaju da pobegne iz stana u kome je bila gost (*εφιλοξενείτο*).

Ne vidim da postoje dokazi koji bi ukazivali na krivičnu odgovornost trećeg lica za njenu smrt.”

D. Postupci koji su usledili na Kipru i u Rusiji

42. Posmrtni ostaci gđice Ranceve prebačeni su u Rusiju 8. aprila 2001. godine.

43. 9. aprila 2001. godine podnosilac predstavke je zahtevao od Okružnog biroa za sudsko-medicinske analize u Čeljabinsku (Biro u Čeljabinsku) da izvrši obdukciju. Podnosilac je potom tražio od Federalne službe bezbednosti Ruske Federacije i Državnog tužilaštva da istraže okolnosti smrti gđice Ranceve na Kipru. 10. maja 2001. Biro u Čeljabinsku je sačinio svoj obdukcioni izveštaj.

44. U obdukcionom izveštaju veštaka sudske medicine (obezbeđen prevod) navedeno je sledeće:

„Radi se o traumi koja je nastala usled pada sa velike visine, pada na površine različitog nivoa odnosno visine, što je izazvalo višestruku telesnu traumu: otvorenu frakturu lobanje: višestruke fragmentarne istovremene prelome facijalnog i moždanog segmenta lobanje, višestruka oštećenja moždane opne na strani moždane šupljine i u bazi prednjeg dela lobanje odnosno moždanoj duplji, krvarenja ispod mekih opni, krvarenja u mekim tkivima, višestruke posekotine, velike podlive krvi i rane na koži, očiglednu izraženu deformaciju glave u smeru od prednjeg ka zadnjem delu, unutrašnje povrede grudnog koša sa povredama organa u grudnom košu... kontuziju pluća duž dorzalne ravni, prelom kičmenog stuba u torakalnom delu sa potpunim prekidom kičmene moždine i njenim izmeštanjem bilateralno...

utvrđen je srednji stepen intoksikacije etil-alkoholom u krvi 1,8 promila i u mokraći 2,5 promila.”

45. Izveštaj u svom zaključku sadrži:

„Boja i izgled povreda, preloma i rana kao i krvarenja sa morfološkim promenama povređenih tkiva iste vrste, van svake sumnje, ukazuju da su one nastale dok je preminula bila živa, kao i da su se naznačene povrede i promene nastali nedugo pre smrti, za veoma kratko vreme, u nizu jedna za drugom.

Prilikom obdukcione analize posmrtnih ostataka Ranceve O.N. nisu utvrđene bilo kakve povrede nastale spoljnim delovanjem, usled upotrebe vatrenog oružja, različitih oštih predmeta i oružja, delovanjem fizičkih ili hemijskih reagensa ili uticajem prirodnih faktora... Tokom obdukcione analize krvi i urina, kao i unutrašnjih organa nisu pronađeni tragovi jakih ili toksičnih supstanci. Pomenute okolnosti isključuju mogućnost da je uzrok smrti Ranceve O.N. delovanje vatrenog oružja, hladnog oružja, fizičkih, hemijskih i prirodnih faktora, uključujući trovanje i bolesti različitih organa ili sistema. ...

Uzimajući u obzir lokaciju povreda, morfološke promene, određene razlike, koje su uočene prilikom morfoloških i histopatoloških analiza, kao i reakcije povređenih tkiva, smatramo da je u ovom slučaju došlo do pada sa velike visine, koji je bio takve prirode da je reč o „dvostepenom” kontaktu tela s površinama

različitih visina, tako da je primarni kontakt tela s preprekom bio zadnjim delom tela s mogućim klizanjem, a sekundarni kontakt tela o podlogu se zbio prednjom površinom, licem u najvećoj meri, što je izazvalo očiglednu deformaciju lobanje od prednjeg ka zadnjem delu, usled udarnog i kompresionog efekta...

Prilikom obdukcione analize posmrtnih ostataka Ranceve O.N. u njenoj krvi i urinu pronašli smo prisustvo tragova alkoholnih pića, i to 1,8 promila u krvi i 2,5 u mokraći, što upućuje da je reč bila o srednjem stepenu intoksikacije alkoholom, koju klinički karakteriše moguća značajna emotivna nestabilnost, poremećaj ponašanja, raspoloženja i orijentacije u vremenu i prostoru.”

46. 9. avgusta 2001. godine Ambasada Ruske Federacije na Kipru zahtevala je od Šefa policijske stanice u Limasolu kopije istražnih dokumenata koji se odnose na smrt gđice Ranceve.

47. 13. septembra 2001. godine podnosilac predstavke se obratio zahtevom Javnom tužiocu Okruga Čeljabinsk, da bi ovaj u njegovo ime tražio besplatnu pravnu pomoć od Javnog tužioca Republike Kipar, kao i oslobođenje od plaćanja sudskih troškova radi sprovođenja dopunske istrage u vezi sa okolnostima smrti njegove ćerke na Kipru.

48. Svojim pismom od 11. decembra, Zamenik vrhovnog javnog tužioca Ruske Federacije obavestio je Ministra pravde Republike Kipar da je Javno tužilaštvo Okruga Čeljabinsk sprovelo postupak ispitivanje uzroka smrti gđice Ranceve, uključujući obdukcionu analizu. On je prosledio zahtev, datiran 8. oktobra 2001. godine, koji je sačinjen na osnovu Evropske Konvencije o uzajamnoj pomoći u krivičnim stvarima („the Mutual Assistance Convention” – vidi stavove 175 do 178).

49. Zaključci, *inter alia*, sadrže sledeće (obezbeđen prevod):

„Službenici policije su odbili da liše slobode Rancevu O.N. s obzirom na njeno pravo da ostane na teritoriji Kipra do 14 dana nakon gubitka prava na rad, odnosno do 2. aprila 2001. godine. Tada je g-din [M.A.] predložio da se Rancevoj O.N. odredi policijsko zadržavanje do jutra zbog stanja alkoholisanosti. Njegov predlog je odbijen s obzirom na to da je, na osnovu policijskih objašnjenja, Ranceva O.N. izgledala kao trezna osoba, pristojno se ponašala, bila smirena, stavljajući šminku. M.A., zajedno s jednom još uvek nepoznatom osobom, u 05.30 ujutru, 28. marta 2001. godine odveo je Rancevu O.N. iz policijske stanice u stan lica [D.P.] ... gde su (oni) pripremali obrok i, u 06.30 ujutru zaključali Rancevu O.N. u sobu na gornjem nivou stana, na sedmom spratu pomenute zgrade.”

50. U zahtevu se posebno podvlači zaključak veštaka čeljabinskog biroa za sudsku medicinu da je pad gđice Ranceve bio dvostepen, tako da je najpre udarila leđima a potom prednjom stranom tela. U zahtevu je primećeno da je ovaj zaključak kontradiktoran nalazima kiparske obdukcione analize uzroka smrti, prema kojima je smrt gđice Ranceve nastupila kao posledica pada licem na dole. U zahtevu je dalje rečeno:

„Moguće je pretpostaviti da je prilikom pada žrtva mogla kriknuti zbog straha. Međutim, to bi bilo u suprotnosti sa nalazima istrage, koji sadrže svedočenje stanara s drugog sprata pomenute zgrade, koji se nalazio na istom vertikalnom nizu lođa, prema kome je telo u tišini palo na asfalt...”

51. U zaključcima izveštaja stoji:

„Sudeći na osnovu izveštaja istražitelja koji je bio upućen g-dinu Rancevu, istraga je okončana zaključkom da se smrt Ranceve O.N. desila pod čudnim i nerazjašnjenim okolnostima, što zahteva dopunsku istragu.”

52. Okružni javni tužilac je stoga zahtevao, u skladu sa Sporazumom o uzajamnoj pravnoj pomoći (Legal Assistance Treaty), sprovođenje dopunske istrage okolnosti pod kojima je gđica Ranceva izgubila život u cilju utvrđivanja uzroka smrti, te eliminisanja kontradiktornosti raspoloživih dokaza; zatim da se identifikuju lica koja raspolažu bilo kakvim informacijama u vezi sa okolnostima smrti i da se od njih uzmu izjave odnosno svedočenja; da se ispita postupanje različitih lica u vezi sa mogućim optužbama za ubistvo i/ili otmicu kao i protivpravno lišavanje slobode, te da se posebno istraži učesće M.A.; da se podnosiocu predstavke pruži uvid u spise tokom istrage, da se vlastima Rusije obezbede kopije konačnih odluka pravosudnih organa u vezi sa istragom smrti gđice Ranceve; i da se podnosiocu predstavke obezbedi besplatna pravna pomoć kao i da se on oslobodi od plaćanja sudskih troškova.

53. 27. decembra 2001. godine Ruska Federacija je pisala Ministarstvu pravde Republike Kipar zahtevajući, u ime podnosioca, da se pokrene krivični postupak u vezi sa okolnostima smrti gđice Ranceve, da podnosiocu predstavke bude omogućeno pojavljivanje u svojstvu oštećenog lica koje se pridružuje krivičnom gonjenju, te da mu bude pružena besplatna pravna pomoć.

54. 16. aprila 2002. godine Ambasada Ruske Federacije na Kipru prenela je Ministarstvu pravde i javnog reda Republike Kipra zahteve, datirane 11. decembra odnosno 27. decembra 2001. godine, koje je uputio Vrhovni javni tužilac Ruske Federacije u vezi sa okolnostima smrti gđice Ranceve, na osnovu Sporazuma o međusobnom pružanju pravne pomoći.

55. 25. aprila 2002. godine Vrhovno javno tužilaštvo Ruske Federacije ponovilo je svoj zahtev za pokretanjem krivičnog postupka u vezi sa okolnostima smrti gđice Ranceve i zahtev podnosioca predstavke da bude smatran oštećenim u tom postupku kako bi mogao u svojstvu svedoka podnositi dokaze, kao i njegov zahtev u vezi sa pružanjem pravne pomoći. Takođe, Tužilaštvo je naglasilo svoj zahtev da bude redovno obaveštavano o svim odlukama pravosudnih organa koje budu donete.

56. 25. novembra 2002. godine, podnosilac predstavke je podneo svoj zahtev ruskim vlastima da dobije svojstvo oštećenog u postupku koji se odnosi na smrt njegove kćeri, ponovivši svoj zahtev za pružanjem pravne pomoći. Njegov zahtev je kiparskom Ministarstvu pravde uputilo Vrhovno javno tužilaštvo Ruske Federacije.

57. Pismom, koje je 27. decembra uputio Ministarstvu pravde Republike Kipar, Pomoćnik Vrhovnog javnog tužioca Ruske Federacije je podsetio na detaljan i obrazložen zahtev podnosioca predstavke za pokretanje krivičnog postupka u vezi sa okolnostima smrti njegove kćeri na Kipru, koji je prethodno

prosleđen kiparskim vlastima u skladu sa Konvencijom o uzajamnoj pomoći u pravnim stvarima i Sporazumu o pružanju pravne pomoći. U pismu se primećuje da nikakva informacija u prethodnom smislu do tada nije dobijena i zahteva se odgovor.

58. 13. januara 2003. godine Ambasada Rusije je uputila pismo Ministarstvu spoljnih poslova Republike Kipar zahtevajući hitan odgovor na prethodno upućeni dopis kojim se zahtevala pravna pomoć u vezi sa okolnostima smrti gđice Ranceve.

59. Pismima od 17. i 31. januara 2003. godine Vrhovno javno tužilaštvo Ruske Federacije primetilo je da nije dobilo bilo kakav odgovor kiparskih vlasti u vezi sa prethodnim zahtevima za pružanjem pravne pomoći, te je isti zahtev ponovljen.

60. 4. marta 2003. godine Ministarstvo pravde Kipra je obavestilo Vrhovno javno tužilaštvo Ruske Federacije da je u smislu njihovog zahteva već postupila kiparska policija. U odgovoru su priloženi pismo Šefa policije i policijski izveštaj od 8. jula 2002. godine, koji se odnosi na posetu podnosioca predstavke policijskoj stanici u Limasolu, avgusta 2001. godine.

61. 19. maja 2003. godine Ambasada Rusije je pismom upućenom Ministarstvu inostranih poslova Kipra zahtevala hitan odgovor na prethodni zahtev za pružanjem pravne pomoći u vezi sa utvrđivanjem okolnosti smrti gđice Ranceve.

62. 5. juna 2003. godine Vrhovno javno tužilaštvo Ruske Federacije je podnelo još jedan zahtev u skladu sa Sporazumom o uzajamnoj pravnoj pomoći. Tužilaštvo je zahtevalo da se sprovede dopunska istraga okolnosti pod kojima je gđica Ranceva izgubila život, obzirom da je odluka od 27. decembra 2001. bila nezadovoljavajuća. U zahtevu se naročito primećuje da uprkos čudnim okolnostima incidenta i priznanju da je gđica Ranceva pokušala da pobegne iz stana u kome je bila držana, odluka nije ni na koji način dotakla protivrečne iskaze relevantnih svedoka, niti je sadržavala bilo kakav detaljan opis nalaza obdukcije koju su obavile kiparske vlasti.

63. 8. jula 2003. godine Ambasada Ruske Federacije je pismeno zahtevala od Ministarstva inostranih poslova Republike Kipar odgovor na prethodno ispostavljene zahteve kao stvar naročite hitnosti.

64. 4. decembra 2003. godine Komesar za ljudska prava Ruske Federacije je prosledio žalbu podnosioca predstavke na neadekvatan odgovor kiparskih vlasti Ombudsmanu Republike Kipar.

65. 17. decembra 2003. godine, u odgovoru na zahteve ruskih vlasti (vidi stav), Ministarstvo pravde Republike Kipar je prosledilo Vrhovnom javnom tužiocu Ruske Federacije novi izveštaj koji su sačinili kiparski policijski organi, datiran 17. novembra 2003. godine. Izveštaj je sačinio jedan od službenika policije koji je bio prisutan na mestu događaja 28. marta 2001. godine, koji je takođe

pružio kratke odgovore na pitanja koja su postavile ruske vlasti. U izveštaju se ponavlja da su svedoci ispitani i uzete izjave. Izveštaj ponavlja da su dokazi uzeti u razmatranje tokom istražnih radnji. U daljem tekstu se navodi (prevod):

„Okolo 06.30 ujutru 28. marta 2001. godine preminula je izašla na balkon svoje sobe kroz balkonska vrata, sišla do vrata na balkonu koji se nalazio jedan nivo niže uz pomoć čaršava koje je zavezala za zaštitnu ogradu balkona. Tom prilikom je preko ramena nosila svoju tašnu. Potom je, uhvativši se za zaštitnu aluminijsku ogradu balkona, pokušala da se spusti sprat niže do drugog stana da bi pobešla. Pod nepoznatim okolnostima pala je na ulicu, što je bio uzrok povreda koje je pretrpela, a koje su prouzrokovale smrt.”

66. U izveštaju se primećuje da nije poznato zašto je gđica Ranceva napustila stan 19. marta 2001. godine, ali se na osnovu istrage zaključuje (prevod):

„... da preminula nije želela da bude proterana sa Kipra, te obzirom da je njen poslodavac bio na ulazu u stan u kome je bila gost, odlučila je da rizikuje i pokuša da pobezne preko balkona, usled čega je pala i trenutno izgubila život.”

67. Kada je reč o primedbama koje se odnose na obdukciju izvršenu na Kipru i navodne nesaglasnosti nalaza patologa iz Rusije sa izveštajem kiparskih stručnjaka, izveštaj navodi da su sve primedbe prenete kiparskom patologu koji je bio zadužen za sprovođenje obdukcije. On je odgovorio da su njegovi zaključci dovoljni i da nikakve dodatne informacije nisu potrebne. Konačno, u izveštaju se ponavlja da je istraga zaključila da ne postoje bilo kakvi pokazatelji bilo čije krivične odgovornosti za smrt gđice Ranceve.

68. Svojim pismom od 17. avgusta 2005. godine Ambasador Rusije na Kipru je zahtevao dalje informacije u vezi sa javnom raspravom koja je bila zakazana za 14. oktobar 2005. godine i ponovio zahtev podnosioca predstave za dobijanje besplatne pravne pomoći. Kiparsko Ministarstvo pravde odgovorilo je slanjem faksa, 21. septembra 2005. godine, kojim Okružni sud u Limasolu potvrđuje da nije u stanju da uoči bilo kakvu vezu sa predmetom u kome je javna rasprava zakazana za 14. oktobar, zahtevajući razjašnjenje od ruskih vlas⁶⁹. 28. oktobra 2005. godine podnosilac predstave je tražio od ruskih vlasti da pribave svedočenja od dve mlade Ruskinje, sada sa prebivalištem u Rusiji, koje su nekada radile sa gđicom Rancevom u kabareu u Limasolu i koje bi mogle da svedoče o seksualnom iskorišćavanju koje se tamo dešavalo. On je 11. novembra 2005. godine ponovio svoj zahtev. Ruske vlasti su odgovorile da traženo svedočenje mogu pribaviti samo na osnovu zahteva vlasti sa Kipra u tom smislu.

70. Pismom od 22. decembra 2005. godine Vrhovno javno tužilaštvo Ruske Federacije obratilo se Ministru pravde Kipra tražeći dobijanje informacija u vezi sa ponovnom istragom uzroka smrti gđice Ranceve, takođe zahtevajući informaciju u vezi sa mehanizmom žalbenog postupka protiv kiparskih sudskih odluka. U pismu se navodi da je prema raspoloživim informacijama, javna rasprava zakazana za 14. oktobar 2005. godine otkazana zbog nedostatka iskaza državljanke Ruske Federacije koje su radile u kabareu sa gđicom Rancevom. Do-

pisom se zaključuje da postoji spremnost da se izađe u susret bilo kom zahtevu Kipra za pravnu pomoć radi prikupljanja novih dokaza.

71. Prema tvrdnjama podnosioca predstavke, januara 2006. godine Državni tužilac Republike Kipar je njegovom advokatu potvrdio da je spreman da naloži ponovno otvaranje istrage, ukoliko dobije nove dokaze koji bi ukazivali na postojanje krivične odgovornosti.

72. 26. januara 2006. godine Ambasada Rusije je pisala na adresu kiparskog Ministarstva pravde zahtevajući dobijanje obaveštenja o odloženom ročištu koje je bilo zakazano za 14. oktobar 2005. godine. Ministarstvo pravde je svoj odgovor poslalo faksom, 30. januara 2006. godine, potvrdivši da ni Okružni sud u Limasolu ni Vrhovni sud Republike Kipar ne raspolažu spisima koji se odnose na bilo kakvu raspravu ili postupak u vezi sa pomenutim predmetom, zatraživši dalja pojašnjenja u vezi sa detaljima navedenog postupka.

73. 11. aprila 2006. godine Vrhovno javno tužilaštvo Ruske Federacije se obratilo pismom Ministarstvu pravde Kipra zahtevajući nove relevantne informacije u vezi sa otkazanim ročištem u ponovnom istražnom postupku, ponovivši pri tom svoje pitanje u vezi sa žalbenim postupkom na Kipru.

74. 14. aprila 2006. godine, ruskim vlastima je odgovorio Državni tužilac Kipra koji je naglasio da ne vidi razlog da zahteva od ruskih pravosudnih organa da obezbede iskaze dve Ruskinje koje je identifikovao podnosilac, u svojstvu svedoka. Ako se pomenute osobe nalaze na Kipru, njihova svedočenja može pribaviti kiparska policija, a ako su u Rusiji, vlastima Rusije nije potrebna saglasnost kiparskih da bi od njih uzele iskaz.

75. 26. aprila 2006. godine Ministarstvo pravde Kipra je odgovorilo Vrhovnom javnom tužilaštvu Ruske Federacije, ponovo istakavši zahtev da im se pruže dodatne informacije u vezi sa navodnim otkazanim ročištem pred sudom koje je bilo predmet zahteva ruskih vlasti.

76. 17. juna 2006. godine Vrhovno javno tužilaštvo Ruske Federacije je uputilo dopis Državnom tužiocu Republike Kipar, podsećajući na nerešen zahtev za obnavljanje istrage povodom okolnosti oko smrti gđice Ranceve, i zahtevalo obaveštenja o napretku postupka u toj stvari.

77. 22. juna i 15. avgusta 2006. godine podnosilac predstavke je ponovio svoj zahtev ruskim vlastima da se uzmu iskazi od dve Ruskinje.

78. 17. oktobra 2006. godine Ministarstvo pravde Kipra je potvrdilo Vrhovnom javnom tužilaštvu Ruske Federacije da je istraga uzroka smrti gđice Ranceve okončana 27. decembra 2001. godine i da je utvrđeno da je uzrok njene smrti bio nesrećan slučaj. U pismu se kaže:

„Nikakva žalba nije izjavljena protiv ove odluke suda, zbog nedostatka drugih dokaza”.

79. 25. oktobra 2006. godine, 27. oktobra 2006. godine, 3. oktobra 2007. godine i 6. novembra 2007. godine podnosilac predstavke ponavljao je svoj zahtev ruskim vlastima da se uzmu iskazi pomenute dve državljanke Rusije.

II. IZVEŠTAJI O POLOŽAJU „UMETNIKA” NA KIPRU

A. Ex officio izveštaj Ombudsmana Republike Kipar o postupku ulaska i zapošljavanja stranih državljanke kao umetnica na mestima za zabavu na Kipru od 24. novembar 2003. godine

80. Novembra 2003. godine, Ombudsman Republike Kipar je objavila izveštaj o „umeticima” na Kipru. U uvodu, ona je objasnila razloge objavljivanja svog izveštaja (svi navodi su iz prevoda izveštaja koji je pružila Država Kipar):

„S obzirom na okolnosti pod kojima je Oksana Ranceva izgubila život i u svetlu sličnih slučajeva koji su bili izneti u javnost u vezi s nasiljem ili smrću stranih državljanke koje su došle na Kipar da rade kao „umetnice”, odlučila sam da pokrenem *ex officio* istragu...”

81. U pogledu određenih činjenica u vezi sa slučajem gđice Ranceve, Ombudsman je primetila sledeće:

„Nakon formalnog imigracionog postupka, ona je počela da radi 16. marta 2001. godine. Tri dana kasnije ona je napustila kabare i mesto u kome je boravila, iz razloga koji nikad nisu bili razjašnjeni. Poslodavac je to prijavio Odeljenju uprave za strane državljanke i imigrante u Limasolu. Međutim, ime (Oksane) Ranceve nije bilo na listi lica koja su na policijskoj poternici, iz takođe nepoznatih razloga.”

82. Ona je dalje primetila sledeće:

„Razlog zbog kojeg je policija Oksanu Rancevu predala njenom poslodavcu, umesto da je pusti na slobodu ostaje nepoznat, s obzirom na to da nije postojao nalog za njeno hapšenje niti nalog za njeno proterivanje.”

83. Izveštaj Ombudsmana se ticao istorije zapošljavanja mladih stranih državljanke kao umetnica, naglašavajući da je reč „umetnica” na Kipru postao sinonim za „prostitutku”. U njenom izveštaju je objašnjeno da je od sredine 1970. godine hiljade mladih žena na legalan način došlo na Kipar da radi kao umetnice, a zapravo su radile kao prostitutke u nekom od mnogih kabarea. Od početka 1980. vlasti su uložile napor da uvedu strožiji režim, u cilju osiguravanja efikasnog praćenja imigracije i ograničavanja „dobro poznatog i opšte prepoznatljivog fenomena žena koje dolaze na Kipar da rade kao umetnice”. Međutim, određen broj predloženih mera nikada nije bio primenjen usled prigovora menadžera kabarea i agenata ovih umetnica.

84. U izveštaju Ombudsmana se primećuje da su tokom 1990. godina na tržištu prostitucije počele da rade žene uglavnom iz bivših republika Sovjetskog Saveza. Ona je zaključila sledeće:

„Tokom istog perioda može se primetiti napredak u vezi sa primenom mera kontrole ove pojave i usvajanjem nove društvene politike. Međutim, nije došlo do napretka u vezi sa seksualnom eksploatacijom, trgovinom ljudima, i kretanjem žena pod režimom savremenog ropstva.”

85. U vezi sa načinom života i radnim uslovima umetnica, u izveštaju se navodi sledeće:

„Većina žena koje dolaze u zemlju da rade kao umetnice dolaze iz siromašnih porodica iz post-socijalističkih država. Većina njih poseduje određen stepen obrazovanja... Veoma malo njih su zapravo profesionalne umetnice. One su najčešće svesne da će biti prisiljene da se bave prostitucijom. Međutim, one obično nisu upoznate sa uslovima rada pod kojima će se tim poslom baviti. Postoje, takođe, slučajevi u kojima strane državljanke dolaze na Kipar zbog posla, sa uverenjem da će raditi kao konobarice ili plesačice, i da će samo praviti društvo klijentima uz piće ('konzumacija'). One su pod pritiskom i pretnjama prisiljene da se povinuju pravim uslovima rada...

Strane državljanke koje ne podlegnu ovakvom pritisku bivaju primorane od strane njihovih poslodavaca da se pojave pred Odeljenjem uprave policije za poslove sa stranim državljanima i imigrantima kako bi saopštile svoju želju da prekinu ugovor i napuste Kipar, dajući izjavu na osnovama prividne volje... Potom ih poslodavac može brzo zameniti drugim umetnicama...

Umetnice koje su strani državljanici od momenta ulaska na teritoriju Republike Kipar do njihovog odlaska su pod stalnom prisiljavanjem i zaštitom njihovih poslodavaca. Nakon što završe sa poslom nije im dozvoljeno da se slobodno kreću. Postoje ozbiljni prigovori u slučajevima kada umetnice ostaju zaključane u prostorijama svog boravišta. Štaviše, njihove pasoše i ostala lična dokumenta zadržavaju njihovi poslodavci ili agenti. One koje odbiju da se povinuju bivaju kažnjene, kako putem fizičkog nasilja tako i nametanjem provizije koja se uglavnom sastoji od odbijanja procenta od zarade od pića, 'konzumacija' ili prostitucije. Naravno, ovi iznosi su uključeni u ugovor koji umetnice potpisuju.

...

Uopšte, umetnice borave u hotelima sa jednom ili bez zvezdica, stanovima ili gostinjskim kućama koje se nalaze pored ili na spratu iznad kabarea, čiji su vlasnici njihovi agenti ili vlasnici kabarea. Ta mesta su pod stalnom zaštitom. Tri ili četiri žene spavaju u jednoj sobi. Prema policijskim izveštajima, mnoge od tih zgrada su neodgovarajuće za stanovanje, te im nedostaju adekvatni higijenski uslovi.

... Konačno, primećeno je da po njihovom dolasku na Kipar, umetnice bivaju već opterećene dugom, na primer troškovima puta, provizijama koje im odbijaju njihovi agenti koji ih dovedu na Kipar ili provizijama koje im odbija agent koji ih je pronašao u državi njihovog porekla. Stoga su one u obavezi da rade pod bilo kakvim uslovima, kako bi u najmanju ruku platile svoje dugove.”
(*fusnota izostavljena*)

86. U vezi sa regrutovanjem mladih žena u državama njihovog porekla, u izveštaju se navodi:

„Posao pronalaženja žena koje dolaze na Kipar radi posla obično preuzima lokalni agent u saradnji sa svojim partnerima u istom poslu iz različitih zemalja i sa njima ugovara poslove. Nakon najviše šest meseci rada na Kipru, brojne umetnice bivaju poslate u Liban, Siriju, Grčku ili Nemačku.”

87. Ombudsman primećuje da je policiji bio upućen mali broj prijava od samih žrtava trgovine ljudima:

„Policija je objasnila da je razlog malom broju podnetih prijava strah koji umetnice osećaju, pošto su im njihovi podvodači pretili smrću...”

88. Ona je dalje primetila su zaštitne mere za žrtve koje su podnele prijavu bile nedovoljne. Iako im je bilo dozvoljeno da rade negde drugde, od njih se zahtevalo da rade na nekom sličnom radnom mestu. Njihov prethodni poslodavac je lako mogao da ih pronađe.

89. Ombudsman zaključuje sledeće:

„Pojava trgovine ljudima se znatno povećala i razvila širom sveta. Trgovina ljudima se ne odnosi samo na seksualnu eksploataciju već i na eksploataciju zapošljavanja pod uslovima koji odgovaraju ropstvu i ropskom položaju...”

Na osnovu podataka iz ovog izveštaja primećeno je da Kipar poslednje dve decenije nije samo odredište već i tranzitna država u kojoj se žene sistematski uvode na tržište prostitucije. Ovo je takođe rezultat visokog stepena tolerancije imigracionih vlasti prema ovoj stvari, koje su potpuno svesne šta se zaista dešava.

Na osnovu državne politike koja se odnosi na izdavanje viza za ulazak u zemlju i radnih dozvola radi zapošljavanja u lokalima za zabavu, hiljade stranih državljanke su bez nekog mehanizma kontrole i prevencije ušle u zemlju na zakonit način da bi zapravo radile kao umetnice u nelegalnim uslovima rada. Pod različitim oblicima pritiska i prisile većina ovih žena je primorana od strane svojih poslodavaca na prostituciju pod okrutnim uslovima, čime se krše osnovna ljudska prava, kao što su individualna sloboda i ljudsko dostojanstvo (*fusnota izostavljena*).”

90. Iako smatra da je postojeći zakonski okvir za borbu protiv trgovine ljudima i seksualne eksploatacije zadovoljavajući, Ombudsman primećuje da nikakve praktične mere nisu preduzete da bi se sprovela navedena politika, navodeći sledeće:

„...Različita odeljenja i službe koje se zadužene da se bave ovim problemom, često nisu svesne materije i nisu dobro obučene ili ignorišu svoje obaveze sadržane u Zakonu ...”

B. Izvodi iz izveštaja Komesara za ljudska prava Saveta Evrope od 12. februara 2004. godine koji se odnosi na posetu Kipru juna 2003. godine (CommDH(2004)2)

91. Komesar za ljudska prava Saveta Evrope je posetio Kipar u junu 2003. godine i, u svom potonjem izveštaju od 12. marta 2004. godine, je izvestio o pitanjima koja su se ticala trgovine ženama na Kipru. U izveštaju se navodi, *inter alia*, sledeće:

„29. Nije teško shvatiti kako je Kipar, uzimajući u obzir njegov izvanredan ekonomski i turistički razvoj, postao glavno odredište za trgovinu ljudima na istočnom delu Mediterana. Odsustvo imigracione politike i nedostaci zakonodavstva u ovoj oblasti samo su podstakli ovu pojavu”.

92. U vezi sa pravnim okvirom koji je na Kipru bio na snazi (vidi potonje stavove 127 do 131), Komesar je primetio:

„30. Vlasti su odgovorile merama na zakonodavnom nivou. Zakon iz 2000. (broj 3(I), od 2000. godine) je ustanovio pogodan pravni okvir za suzbijanje tr-

govine ljudima i seksualnu eksploataciju dece. Po ovom zakonu, svaki čin koji se može prepoznati kao trgovina ljudima u svetlu Konvencije za suzbijanje trgovine ljudima i eksploatacije i prostitucije drugih, zajedno sa delima slične prirode po zakonu je krivično delo kažnjivo sa 10 godina zatvora, a zaprećena kazna se uvećava do 15 godina zatvora, ukoliko su žrtve mlađe od 18 godina. Delo seksualne eksploatacije povlači izricanje zatvorske kazne u trajanju od 15 godina. Počiniocima ovog dela, koji su lica iz neposrednog okruženja žrtve ili su u položaju autoriteta ili uticaja nad žrtvom, izreći će se kazna od 20 godina zatvora. Prema odredbama člana 4, korišćenje dece za proizvodnju ili prodaju pornografskih materijala je krivično delo. Član 7 jemči državnu pomoć, uz razumna ograničenja, žrtvama eksploatacije; takva pomoć obuhvata dodatak za izdržavanje, privremeni smeštaj, medicinsku negu i psihijatrijsku pomoć. Član 8 reafirmiše pravo na naknadu štete žrtvama naglašavajući ovlašćenja sudova da odrede nadoknadu na osnovu stepena eksploatacije ili prinude koju je okrivljeni vršio nad žrtvom. Strani državljanin legalno zaposlen na Kipru, koji je žrtva seksualne eksploatacije može se obratiti vlastima kako bi pronašao drugi posao do vremena isticanja prvobitne radne dozvole (član 9). Konačno, Savet ministara, prema članu 10, postavlja žrtvama staratelja, sa osnovnim dužnostima kao što su savetovanje i pomaganje, ispitivanje prijava za eksploataciju, gonjenje krivaca, kao i uočavanje bilo kakvog nedostatka ili praznina u zakonu, s ciljem davanja preporuka za njihovo otklanjanje.”

93. Kada je reč o praktičnim merama, Komesar je primetio:

„Na praktičnom nivou, Država je uložila trud da zaštiti žene koje su podnele prijavu protiv svojih poslodavaca, dozvoljavajući im da ostanu u zemlji kako bi svojim iskazima osnažile optužnicu. U određenim slučajevima, žrtve su ostale na Kipru na teret budžeta Države tokom istrage.”

94. Međutim, Komesar je kritikovao propust vlasti u rešavanju problema prekomernog broja mladih stranih državljanke koje dolaze na Kipar da bi radile u kabare klubovima:

„32. Međutim, pored krivičnog gonjenja, preventivne mere kontrole su mogle biti uvedene. Kako su same vlasti priznale, broj mladih žena koje dolaze na Kipar da bi radile kao umetnice u noćnim klubovima je nesrazmeran u odnosu na broj stanovnika na ostrvu.”

C. Izvodi iz dodatnog izveštaja Komesara Saveta Evrope za ljudska prava od 26. marta 2006. u vezi sa praćenjem napretka u primeni njegovih preporuka (CommDH(2006)12)

95. Dana 26. marta 2006. godine, Komesar za ljudska prava Saveta Evrope objavio je dodatni izveštaj u kome je procenjivao napredak Države Kipar u pogledu primene preporuka iz prethodnog izveštaja. Kada je reč o pitanjima trgovine ljudima, u izveštaju se navodi:

„48. Komesar primećuje u svom izveštaju od 2003. godine da je broj mladih žena koje dolaze na Kipar da rade kao umetnice u noćnim klubovima prekomeran u odnosu na broj stanovnika na ostrvu, te da bi vlasti trebalo da razmotre uvođenje preventivnih mera kako bi kontrolisale ovu pojavu, paralelno sa donetim zakonskim zaštitnim merama. Konkretno, Komesar je preporučio da vlasti usvoje i primene akcioni plan u borbi protiv trgovine ljudima.”

96. U nastavku izveštaja:

„Takozvana viza za „kabare umetnike” je zapravo dozvola za ulazak u zemlju i rad u noćnim klubovima i barovima. Ove dozvole važe 3 meseca i mogu se produžiti za još 3 naredna meseca. Dozvola se izdaje na zahtev koji podnosi vlasnik pravnog lica (noćnog kluba), u ime žene u pitanju. Oko 4000 dozvola se izdaje tokom svake godine, a oko 1200 žena istovremeno radi u pomenutom vremenu i većina njih je poreklom iz istočne Evrope. Imigraciona služba pripremila je poseban informacioni letak, i on je preveden na četiri jezika. Strane državljanke koje ulaze u zemlju sa ovakvom dozvolom dobijaju letak, koji je dostupan na internet stranici Ministarstva unutrašnjih poslova i Ministarstva spoljnih poslova, a kopije letaka se šalju konzulatima Republike Kipar u Ruskoj Federaciji, Bugarskoj, Ukrajini i Rumuniji, kako bi ove žene bile informisane pre dolaska na Kipar. Na letku su navedena njihova prava i obaveze njihovih poslodavaca. Vlasti su svesne da će mnoge od žena koje dolaze na Kipar sa pomenutim vizama za umetnike zapravo raditi kao prostitutke.”

97. U izveštaju Komesara istaknuti su skorašnji i nerešeni slučajevi na Kipru:

„50. Novi Zakon o trgovini ljudima se trenutno razmatra. Novi zakon će uključivati ostale oblike eksploatacije kao što je trgovina radnom snagom i trgovina ljudima u cilju seksualne eksploatacije. Kipar je potpisao ali nije ratifikovao Konvenciju Saveta Evrope za suzbijanje trgovine ljudima.

51. Kancelarija Državnog tužioca je pripremila Nacionalni akcioni plan za borbu protiv trgovine ljudima. Akcioni plan je predstavljen i odobren od strane Saveta ministara u aprilu 2005. godine. Neke nevladine organizacije žalile su se da nisu bile uključene u proces konsultacija i javne rasprave. Ministarstvo unutrašnjih poslova je zaduženo za sprovođenje Akcionog plana. Prema ovom aktu, žene koje su uključene u slučajeve seksualne eksploatacije ili podvođenja neće biti hapšene niti će se protiv njih podizati optužnica, već će se smatrati žrtvama, te će biti pod zaštitom Ministarstva rada i socijalnih pitanja. Žrtve koje su nastupale pred sudom kao svedoci, mogu ostati na Kipru sve do okončanja postupka. One imaju mogućnost da rade, ili, ukoliko to ne žele, Ministarstvo će pokriti troškove njihovog boravka, kao i zdravstvenih i drugih potreba. Napravljen je poseban priručnik sa uputstvima za postupanje sa žrtvama trgovine ljudima, koji je prosleđen svim ministrima i odeljenjima u Vladi, kao i nevladinim organizacijama u cilju savetovanja.

52. Trenutno ne postoji posebna sigurna kuća ili sklonište za žrtve trgovine ljudima, iako vlasti mogu obezbediti smeštaj žrtvama u dvema sobama u domovima za penzionere u državnom vlasništvu, koji su dostupni u svakom većem gradu. Sigurna kuća u Limasolu uskoro bi trebalo da bude otvorena, sa mogućnošću smeštaja 15 žena, obezbeđujući pružanje usluga socijalnog radnika, advokata i profesionalnog savetnika.”

98. U pogledu preduzetih koraka na unapređenju prikupljanja informacija i istraživanja trgovine ljudima, Komesar je primetio sledeće:

„53. Kancelariju za prevenciju i borbu protiv trgovine ljudima je osnovala policija u aprilu 2004. godine. Uloga Kancelarije je da prikuplja i procenjuje obaveštenja i podatke koji se tiču trgovine ljudima, da koordinira operacije svih policijskih odeljenja i odseka, da organizuje i učestvuje u operacijama, da prati

slučajeve koji su pod istragom, odnosno u predkrivičnom ili tokom postupka pred sudom. Kancelarija takođe priprema izveštaje o trgovini ljudima i istražuje dečiju pornografiju na internetu. Povrh toga, kancelarija organizuje edukativne seminare koje vodi Policijska akademija Kipra.

54. Prema statističkim informacijama za period od 2000. do 2005. godine, koje je pružila policija, postoji jasno uvećanje broja zabeleženih slučajeva u vezi sa krivičnim delima seksualne eksploatacije, podvođenja i zarađivanja od prostitucije i sl. Nevladine organizacije potvrđuju da je uvećan stepen svesnosti u vezi sa pitanjima o trgovini ljudima.”

99. Konačno, u vezi sa preventivnim merama, Komesar je istakao skorašnji pozitivni razvoj:

„55. Mere prevencije i suzbijanja ove pojave takođe je preduzela policija, poput racija u kabareima, inspekcija, razgovora sa ženama, saradnje sa medijima i kontrole oglašavanja u različitim listovima. Policija je obezbedila anonimnu besplatnu telefonsku liniju gde svako može da potraži pomoć ili pruži informacije. Kabarei koji su pod istragom su stavljeni na crnu listu te im je onemogućeno da podnose zahteve za izdavanje n56. Kiparske vlasti su uložile napore da poboljšaju identifikaciju i upućivanje žrtava, konkretno, u tu svrhu je obučeno 150 policajaca. Međutim, prema izveštajima nevladinih organizacija, i dalje vlada kultura prema kojoj policija tretira žene ne kao žrtve već kao dobrovoljne učesnike akta, te identifikacija žrtava ostaje neadekvatna.”

100. U izveštaju se dolazi do sledećeg zaključka:

„57. Trgovina ljudima je jedan od najbitnijih i najsloženijih problema u vezi s poštovanjem ljudskih prava sa kojima su suočene Države potpisnice Saveta Evrope, uključujući i Kipar. Postoji očigledan rizik da mlade žene koje dođu na Kipar na osnovu vize za umetnike mogu postati žrtve trgovine ljudima ili kasnije postati žrtve zlostavljanja ili prisile. Ove žene su zvanično zaposlene kao plesačice u kabareu ali se ipak od njih očekuje da rade i kao prostitutke. One su obično iz zemalja sa manjim prosečnim primanjima u odnosu na Republiku Kipar, te se one mogu naći u ranjivom položaju da bi odbile zahteve od svojih poslodavaca ili klijenata. Sistem sam po sebi, koji podrazumeva da vlasnik pravnog lica (noćnog kluba) podnosi prijave za izdavanje dozvole za rad u ime žena, često čini žene zavisnim od svojih poslodavaca ili agenata, te se povećava rizik da one upadnu u mrežu trgovine ljudima.

58. Komesar poziva kiparske vlasti da budu posebno oprezne prilikom praćenja situacije i da obezbede da sistem izdavanja viza za umetnike ne služi da se omogući trgovina ljudima ili prisilna prostitucija. U ovom kontekstu, Komesar podseća na primerenu reakciju luksemburških vlasti povodom sličnih razloga za zabrinutost koji su izraženi u njegovom izveštaju koji se odnosio na tu zemlju, te ukidanje viznog režima za kabare umetnice koje je povodom toga preduzeto. Promene dosadašnje prakse mogu, u najmanju ruku, da ustanove obavezu da se žene same prijavljuju za dobijanje vize, i da im se obezbedi letak sa informacijama o njihovim pravima pre ulaska u zemlju.

59. Komesar pozdravlja novi Nacionalni akcioni plan za borbu protiv trgovine ljudima kao prvi korak u rešavanju ovog problema i podstiče Ministarstvo unutrašnjih poslova da obezbedi njegovo sprovođenje. Novi zakon o trgovini ljudima, kada bude donet, igraće takođe bitnu ulogu. Različite policijske aktivnosti

kao odgovor na ovu pojavu, poput osnivanja Kancelarije za prevenciju i borbu protiv trgovine ljudima, takođe treba pozdraviti.

60. U cilju poštovanja ljudskih prava lica koja su žrtve trgovine ljudima, vlasti moraju biti u mogućnosti da prepoznaju žrtvu i upute je specijalizovanim agencijama koje mogu da pruže sklonište i zaštitu, kao i službama socijalne podrške. Komesar poziva kiparske vlasti da nastave sa obučavanjem policajaca u prepoznavanju i upućivanju žrtve, i podstiče vlasti da u ovoj oblasti uključe žene policajce. Takođe je potrebno uspostaviti delotvorniju saradnju sa nevladinim organizacijama i učesnicima civilnog društva. Komesar izražava nadu da će sigurna kuća u Limasolu što pre početi sa radom.”

D. Izvodi iz izveštaja Komesara Saveta Evrope za ljudska prava od 12. decembra 2008. nakon posete Kipru u periodu od 7. do 10. jula 2008. (CommDH)+(2008)36)

101. Komesar za ljudska prava je nedavno objavio svoj izveštaj nakon posete Kipru jula 2008. Izveštaj govori o događajima koji se odnose na trgovinu ljudima, ističući da je glavni problem bila trgovina ženskim licima zarad eksploatacije u mnogim evropskim zemljama, uključujući i Kipar. U izveštaju se navodi sledeće:

„33. Već 2003. godine, Ombudsman je tvrdila da je Kipar uključen u trgovinu ljudima i kao zemlja krajnjeg odredišta i kao zemlja tranzita, te da je veliki broj lica ženskog pola bio ucenjivan i primoravan da pruža seksualne usluge. 2008. godine, ova ostrvska zemlja je još uvek zemlja krajnjeg odredišta za veliki broj žena žrtava trgovine ljudima koje dolaze sa Filipina, iz Rusije, Moldavije, Mađarske, Ukrajine, Grčke, Vijetnama, Uzbekistana i Dominikanske Republike za svrhu seksualne eksploatacije radi profita... Ženama je navodno bila uskraćivana zarada, primoravane su da predaju svoje pasoše i da pružaju seksualne usluge klijentima. Većina ovih žena nije uživala slobodu kretanja, bile su primoravane da rade prekovremeno i živele su u očajnim životnim uslovima, izolovane i pod stalnom prismotrom.

34. Žrtve trgovine ljudima su dovođene na Kipar uglavnom na osnovu tromesečnih radnih viza za, takozvani, rad u oblastima „umetnosti” ili „zabave” u kabaretskom poslu, koji uključuje i rad u noćnim klubovima i barovima, kao i na osnovu turističkih viza za rad u salonima za masažu po privatnim stanovima... Dozvole za žene o kojima je reč obezbeđivao je vlasnik takvog objekta, u najvećem broju slučajeva takozvanih „kabarea”.

35. Studija sprovedena od strane Mediteranskog instituta za studije roda (MIGS) je rezultovala objavljivanjem izveštaja o trgovini ljudima, oktobra 2007. godine. Izveštaj je pokazao da, kako je procenjeno, 2000 stranih državljanke svake godine dođe na ovo ostrvo sa kratkotrajnim radnim dozvolama da bi radile u oblasti „umetnosti” i „zabave”. Tokom dvadesetogodišnjeg perioda, između 1982. i 2002., došlo je do dramatičnog povećanja broja kabarea na ovom ostrvu, za 111 %...

36. Tokom svoje posete, Komesar je utvrdio da trenutno postoji približno 120 kabarea u Republici Kipar, od kojih svaki zapošljava između 10 i 15 žena...”
(*fusnote su izostavljene*)

102. Komesar je zabeležio da je Vlada sprovela opsežne zakonodavne mere protiv trgovine ljudima, inkriminišući sve njene oblike, propisujući kazne i do 20 godina zatvora za krivična dela seksualne eksploatacije, kao i da je obezbedila zaštitu i mere podrške za žrtve (vidi stavove od 127 do 131). Posetio je takođe i novoosnovanu sigurnu kuću koju je ustanovila Vlada, koja je u funkciji od novembra 2007. i bio impresioniran objektom i posvećenošću osoblja. U vezi sa optužbama za korupciju u policiji, u izveštaju je zabeleženo sledeće:

„42. Komesar je uveren da su optužbe za korupciju u policiji u vezi sa trgovinom ljudima izolovani slučajevi. Vlasti su obavestile Komesara da su do sada sprovedene istrage u tri disciplinska slučaja u vezi sa trgovinom ljudima/prostitucijom: jedan ima za rezultat oslobađajući ishod, a istrage druga dva su još u toku. Povrh toga, 2006. godine jedan pripadnik policijskih snaga je osuđen na 14 meseci zatvora i na kraju otpušten iz službe kao posledica optužbi u vezi sa trgovinom ljudima.”

103. U izveštaju se izvode sledeći zaključci u vezi sa dozvolama za rad u oblasti umetnosti na Kipru:

„45. Komesar ponavlja da je trgovina ljudima tj. osobama ženskog pola u cilju seksualne eksploatacije težak i kompleksan problem ljudskih prava sa kojim se suočavaju mnoge države članice Saveta Evrope, uključujući i Kipar. Paradoks svakako postoji u tome da je kiparska vlada učinila napor u sprovođenju zakonodavnih mera u borbi protiv trgovine ljudima i izrazila volju kroz Nacionalni Akcioni Plan 2005., pa ipak nastavlja da izdaje dozvole za rad takozvanim kabaretskim umetnicama i dozvole za rad kabare klubovima. I dok se na papiru izdate dozvole odnose na žene koje će biti angažovane u nekoj vrsti umetničkog posla, u realnosti se zapravo od mnogih ako ne i većine ovih žena očekuje da rade kao prostitutke.

46. Postojanje dozvola za „umetnički” rad vodi u situaciju u kojoj je pravosudnim organima vrlo teško da dokažu prinudu i trgovinu ljudima kao i da se efikasno bore protiv ovih pojava. Na ovu vrstu dozvole se stoga može gledati kao na suprotstavljenu merama preduzetim protiv trgovine ljudima, ili u najmanju meru kao na faktor koji ih čini nedelotvornim.

47. Iz ovih razloga, Komesar izražava žaljenje u vezi sa činjenicom da je dozvola za „umetnički” rad i dalje aktuelna, uprkos tome što je vlada prethodno izrazila rešenost da je ukine. Izgleda da je posebno obaveštenje, koje se daje ženama prilikom ulaska u zemlju radi izdavanja ove dozvole, slabog učinka, iako ta lica moraju da pročitaju i potpišu letak sa ovim obaveštenjem u prisustvu službenih lica.

48. Komesar poziva vlasti Kipra da ukinu postojeći obrazac izdavanja radnih dozvola kabaretskim „umetnicama”...”

104. Komesar takođe ponavlja značaj dobro obučениh i motivisanih policijskih snaga u borbi protiv trgovine ljudima i ohrabruje vlasti da obezbede adekvatnu i pravovremenu identifikaciju žrtava.

E. Izveštaj o trgovini ljudima, Stejt dipartment SAD, jun 2008.

105. U svom izveštaju o trgovini ljudima iz 2008., Stejt department SAD beleži:

„Kipar je zemlja krajnjeg odredišta za veliki broj žena žrtava trgovine ljudima sa Filipina, iz Rusije, Moldavije, Mađarske, Ukrajine, Grčke, Vijetnama, Uzbekistana i Dominikanske Republike, odakle se dovode za svrhu seksualne eksploatacije zbog profita... Najveći broj žrtava trgovine ljudima na prevaru je dovedeno na Kipar, na osnovu tromesečnih radnih dozvola za „umetničke” poslove i rad u kabareima, ili na osnovu turističkih viza da bi radile u salonima za masažu po privatnim stanovima.”

106. U izveštaju je zaključeno da Kipar nije dokazao da je povećao napore u borbi protiv opasnih oblika trgovine ljudima u prethodnoj godini.

107. U izveštaju se Vladi Kipra preporučuje sledeće:

„Da sprovede planove da ukine ili u velikoj meri ograniči upotrebu umetničke radne dozvole – dobro poznatog sredstva koje se upotrebljava za trgovinu ljudima; da ustanovi standardne operativne procedure u cilju zaštite i pomoći žrtvama u sigurnim kućama; da razvije i pokrene sveobuhvatnu kampanju u cilju smanjenja tražnje ovih usluga, koja bi bila posebno usmerena na klijente ali i širu javnost, kao i protiv široko rasprostranjenih predrasuda u vezi sa trgovinom ljudima i kabaretskom zabavom; da dodeli veće resurse organima koji rade protiv trgovine ljudima; i da poboljša kvalitet optužbi za dela trgovine ljudima u cilju obezbeđivanja osude i adekvatne kazne za trgovce ljudima.”

III. RELEVANTNO DOMAĆE PRAVO I PRAKSA

A. Kipar

1. Izvodi iz Ustava

108. Po Ustavu Kipra pravo na život i telesni integritet je zaštićeno članom 7.

109. Član 8 propisuje da niko ne može biti podvrgnut mučenju ili nehumanoj ili ponižavajućoj kazni ili postupanju.

110. Član 9 garantuje:

„Svako ima pravo na dostojanstven život i socijalnu sigurnost. Zakonom će biti propisana zaštita radnika, pomoć siromašnima i sistem socijalnog osiguranja.”

111. Član 10 propisuje, u delu koji je relevantan za ovaj predmet:

„1. Niko ne može biti držan u ropstvu ili ropskom položaju.

2. Niko ne može biti nateran na prisilan ili prinudni rad...”¹

1 Polazeći od prirode ovog predmeta kao i citiranih domaćih i međunarodnih instrumenata za borbu protiv ovih fenomena, čini se da su pojmovi „prisilan i prinudni” rad adekvatniji i bliži suštini opisa krivičnih dela o kojima je reč u odnosu na termine koje koristi prevod Evropske Konvencije – „prinudni i obavezan rad”. U tom smislu, ilustrativno je između ostalog videti stav Suda u vezi sa elementima bića ovih dela, u stavu 276 ove presude. Sud iznosi svoj stav po kome da bi nastupili uslovi „*forced and compulsory labour*” mora postojati izvestan nivo fizičke ili mentalne prinude ili prisile, kao i izvesna mera poništavanja ili nadjačavanja volje nekog lica, što je dosta strožiji zahtev kršenja osnovnih ljudskih prava od uobičajenog smisla u kome se termini „prinudni i obavezan rad” poimaju i koriste u našoj pravnoj literaturi i svakodnevnoj praksi. To je posebno očigledno sa izrazom „obavezan rad”, koji najčešće ne implicira bilo kakvo teško narušavanje prava i sloboda pojedinca, *prim. prev.*

112. Član 11(1) propisuje da svako ima pravo na slobodu i sigurnost ličnosti. Član 11(2) Ustava zabranjuje lišavanje slobode osim u slučajevima dozvoljenim članom 5 st 1 Konvencije i u skladu sa zakonom.

2. Podnošenje zahteva za ulazak, boravak i dobijanje radne dozvole za umetnice

a. Postupak koji je bio na snazi u relevantno vreme

113. 2000. godine, Služba za registraciju lica i migracije definiše „umetnica” kao:

„bilo kog stranca koji želi da uđe na Kipar s namerom rada u kabareu, muzičko-plesnom klubu ili drugom noćnom klubu za zabavu, koji je napunio 18 godina života.”

114. Po članu 20 Zakona o strancima i imigraciji (Cap. 105), Savet ministara ima nadležnost da propiše pravila u vezi sa propisima za ulazak stranaca, da prati imigraciju i kretanje stranaca, da reguliše pitanje naloga i ovlašćenja u vezi sa strancima koji imaju dozvole za boravak odnosno rad i da određuje sva relevantna plaćanja. Uprkos postojanju ovih ovlašćenja, u vreme koje je relevantno za ovaj predmet, procedura koja se odnosila na lica koja ulaze na Kipar da rade kao kabaretske umetnice je bila regulisana odlukama ili instrukcijama Ministarstva unutrašnjih poslova, imigracionih službenika i Direktora ministarstva.

115. U skladu sa postupkom uvedenim 1987. godine, zahtevi za ulazak, privremeni boravak i radne dozvole su morali biti podneti od strane budućeg poslodavca (menadžera kabarea) i agenta umetnika, uz priložen ugovor o radu u kome su navedeni tačni uslovi o kojima su se složile obe strane, kao i fotokopije relevantnih stranica umetnikovog pasoša. Od agenata umetnika je takođe traženo da ostave depozit, putem garantnog pisma banci, u iznosu od 10,000 kiparskih funti (CZP) (približno 17,000 evra), kako bi pokrili eventualne troškove repatrijacije.

Od menadžera kabarea je traženo da polože bankarsku garanciju u iznosu od 2,500 kiparskih funti (oko 4,200 evra) kako bi pokrili troškove repatrijacije za koju je odgovoran menadžer.

116. Ukoliko bi svi uslovi bili ispunjeni, odobren je ulazak i privremena dozvola boravka koja važi pet dana. Po dolasku, od umetnika je traženo da se podvrgne različitim medicinskim testovima na HIV status i druge zarazne bolesti. Po podnošenju zadovoljavajućih rezultata, odobravaju se dozvola za privremeni boravak i radna dozvola, koja važi tri meseca. Dozvola može biti produžena za naredna tri meseca. Broj umetnica koje bi mogle biti zaposlene u jednom kabareu je bio ograničen.

117. U nastojanju da se spreči da umetnice odlaze iz kabarea sa klijentima, od njih je traženo da budu prisutne u prostorijama kabarea između 9 sati uveče i 3 sata ujutru, čak i ukoliko njihov nastup traje samo sat vremena. Odsustvo usled bolesti je moralo biti opravdano izveštajem lekara. Od menadžera kabarea je traženo da obaveste Imigracionu službu ukoliko se umetnica ne bi pojavila na poslu ili bi na drugi način prekršila ugovor. U slučaju ovakvog neispunjavanja obaveza umetnica bi bila proterana, a troškovi repatrijacije pokriveni depozitom

u banci, koji je položio menadžer kabarea. Ukoliko bi agent umetnika bio osuđen za dela u vezi sa prostitucijom, ubuduće mu ne bi bile odobrene dozvole za ulazak umetnica.

b. Ostali relevantni događaji

118. 1986. godine, nakon izveštaja o prostituciji umetnica, Direktor policije je predložio osnivanje *ad hoc* radnog tela odgovornog za procenjivanje da li umetnice koje ulaze na Kipar imaju neophodne kvalifikacije za odobrenje umetničkih viza. Ipak, ova mera nikad nije realizovana. Radno telo sa manjim ovlašćenjima je uspostavljeno, ali vremenom je njegov značaj oslabljen.

119. U skladu sa postupkom koji je ustanovljen 1987. godine, podnošenje zahteva za dozvolu ulaska je moralo biti praćeno i dokazom umetničke kompetencije. Međutim, ova mera je zauvek ukinuta decembra 1987. godine, po nalogu Generalnog direktora Ministarstva unutrašnjih poslova.

120. 1990. godine, povodom zabrinutosti u vezi sa činjenicom da su agenti umetnika takođe posedovali ili vodili poslove kabarea ili pak bili vlasnici smeštaja u kojima su umetnice odsedale, Služba za registraciju i imigracione poslove je obavestila sve agente umetnika da od 30 juna 1990. vlasnici kabarea nemaju dozvolu da rade istovremeno i kao umetnički agenti.

Od njih je traženo da obaveste vlasti koju od ove dve profesije nameravaju da obavljaju. Dalje, iznos bankarskih garancija je sa 10,000 uvećan na 15,000 kiparskih funti, što se odnosilo na agente umetnika i sa 2,500 na 10,000 kiparskih funti, što se odnosilo na menadžere kabarea. Međutim, ove mere nikada nisu primenjene zbog protivljenja agenata umetnika i kabare menadžera. Jedina izmena zapravo je bila povećanje bankarskih garancija za kabare menadžere: sa 2,500 na 3,750 kiparskih funti (približno 6,400 evra).

3. Zakon o istražnom postupku za utvrđenje uzroka smrti

121. Istražne radnje na Kipru su regulisane Zakonom o istražnom postupku za utvrđenje uzroka smrti iz 1959., (Cap. 153). Po članu 3, svaki sudija okružnog suda i sudija osnovnog suda može vršiti istragu u granicama svoje nadležnosti. Član 3 (3) propisuje da svaki istražni postupak započet od strane istražnog sudije može biti nastavljen, ponovo započet ili ponovo otvoren na način kako to propisuje zakon.

122. Član 14 ustanovljava postupak izvođenja istražnih radnji i propisuje sledeće (svi citati kiparskog zakonodavstva su prevedeni):

„ Prilikom vršenja svake istražne radnje-

a. Mrtvozornik će pod zakletvom uzeti onaj dokaz koji se može pribaviti u vezi sa identitetom preminulog, vremenu, mestu i načinu na koji je smrt nastupila;

b. svaka zainteresovana strana može, bilo podsredstvom advokata ili lično, ispitati, unakrsno ispitati ili ponovo ispitati, u svakom mogućem slučaju, bilo kog svedoka.”

123. Član 16 uređuje širinu ovlašćenja istražnog sudije i propisuje:

„(1) Mrtvozornik koji sprovodi istragu ima i može primeniti sva ovlašćenja sudije okružnog suda ili sudije osnovnog suda u cilju pozivanja i obezbeđivanja

prisustva svedoka i zahtevati od njih da pruže dokaz, a isto važi i u vezi sa bilo kojim dokumentima ili stvarima u istrazi.”

124. U članu 24 se kaže da ukoliko je mrtvozornik uverenja da postoji osnov da se podigne optužba protiv nekog lica u vezi sa smrću koja se istražuje, on može poslati sudski poziv, ili nalog za privođenje, kako bi osigurao prisustvo nekog lica i pre uspostavljanja nadležnosti nekog suda u toj stvari.

125. Član 25 predviđa da će nakon izvođenja dokaza, mrtvozornik doneti odluku i izraditi je u pisanoj formi, pokazujući, u meri u kojoj su njemu predstavljene okolnosti i činjenice dokazane, ko je bio preminuli, te kako, kada i gde ga je zadesila smrt. U članu 26 stoji, ukoliko je na kraju istrage mrtvozornik mišljenja kako ima osnova za sumnju da je neko lice krivo za delo u vezi sa stvari povodom koje se vodila istraga, ali ne može sa sigurnošću utvrditi ko je to lice, overiče svoju izjavu u vezi sa tim i proslediće kopiju zapisnika o postupku policijskom službeniku koji je mesno nadležan za oblast u kojoj se vodio istražni postupak.

126. Član 30 dozvoljava Predsedniku okružnog suda da, na zahtev Državnog tužioca, naredi privremeno obustavljanje, ponovo pokretanje ili poništenje istražnog postupka ili ukidanje odluke. Ovaj član predviđa da:

„(1) Predsednik okružnog suda može, na zahtev Državnog tužioca ili predstavnika tužilaštva, ukoliko je uveren da je neophodno ili poželjno preduzeti sledeće-

(a) da naredi istražni postupak u vezi sa smrću bilo kog lica;

(b) da naloži ponovno otvaranje bilo koje istrage radi prikupljanja dodatnih dokaza, ili radi uključivanja i razmatranja sa već prikupljenim dokazima, bilo kojih dokaza uzetih u bilo kom sudskom postupku koji mogu biti relevantni za bilo koju stvar koja se utvrđuje u istrazi, kao i donošenje nove odluke u vezi s postupkom u celini;

(c) poništiti odluku u bilo kom istražnom postupku, zamenivši je sa drugom odlukom koja je doneta u skladu sa zakonom, na osnovu dokaza koji su naknadno pribavljeni i izvedeni, na način koji je predviđen prethodnim stavom, ili

(d) da zaustavi bilo koji istražni postupak, sa ili bez naloga za otvaranje novog istražnog postupka.”

4. Trgovina ljudima

127. Zakonski propisi u vezi sa trgovinom ljudima su na Kipru uvedeni u Zakon br. 3(1) iz 2000. godine o borbi protiv trgovine ljudima i seksualne eksploatacije dece. Član 3 (1) zabranjuje:

„a. Seksualnu eksploataciju odraslih osoba u cilju ostvarivanja zarade ukoliko:

se to čini upotrebom sile, nasilja i pretnji; ili

se ustanovi postojanje prevare; ili

se to čini zloupotrebom ovlašćenja ili kroz drugu vrstu pritiska do mere da određeno lice ne bi imalo stvaran i prihvatljiv izbor osim da podleigne pritisku ili zlostavljanju;

b. trgovinu odraslim osobama u cilju ostvarivanja zarade i seksualne eksploatacije pod okolnostima opisanim u prethodnom stavu (a);

- c. seksualnu eksploataciju ili zlostavljanje maloletnih lica;
- d. trgovinu ljudima čije su žrtve maloletna lica u cilju seksualne eksploatacije ili zlostavljanja.”

128. Član 6 predviđa da pristanak žrtve ne predstavlja odbranu od optužbe u vezi sa krivičnim delom trgovine ljudima.

129. U članu 5(1) stoji, da lica koja su proglašena krivim za trgovinu ljudima čije su žrtve odrasle osobe u cilju seksualne eksploatacije, mogu biti kažnjena kaznom zatvora u do trajanju 10 godina ili novčanom kaznom od 10,000 kiparskih funti, uz mogućnost da se obe kazne izreknu kumulativno. Ukoliko se radi o detetu žrtvi, zaprećena kazna zatvora se povećava do 15 godina, a novčana kazna do 15,000 kiparskih funti. Član 3(2) propisuje strožije kazne u određenim kvalifikovanim slučajevima:

„U vezi sa ovim članom, krvno srodstvo ili rodbinski odnos do trećeg kolena sa žrtvom i bilo koji drugi odnos žrtve prema licu koje, prirodom svoje pozicije prema žrtvi vrši uticaj ili raspolaže autoritetom vlasti prema njoj, uključujući odnose čuvara, učitelja, službenika institucije za smeštaj, službenika centra za rehabilitaciju, službenika zatvora ili sličnih ustanova, kao i druge osobe koje su u sličnoj poziciji ili u mogućnosti u kojoj može doći do zloupotrebe položaja ili do prisile, propisuje:

- a. lice koje postupa suprotno odredbama člana 1 (a) i (b) i učini krivično delo biće kažnjeno kaznom zatvora u trajanju od 15 godina;
- b. lice koje postupa suprotno odredbama člana 1(c) i (d) i učini krivično delo biće kažnjeno kaznom zatvora u trajanju od 20 godina.”

130. Član 7 nameće obavezu državnim organima da štite žrtve trgovine ljudima tako što će im pružati socijalnu podršku, uključujući i smeštaj, medicinsku negu i psihijatrijsku pomoć.

131. U članovima 10 i 11 je predviđeno da Savet ministara može imenovati „zaštitnika žrtava” koji pruža savete, daje konsultacije i stara se o žrtvama eksploatacije; da saslušava i istražuje prijave i pritužbe na eksploataciju; da obezbedi žrtvama siguran smeštaj i tretman; da preduzme neophodne korake u cilju gonjenja učinilaca ovih krivičnih dela; da preduzme mere u svrhu rehabilitacije, zapošljavanja ili repatrijacije žrtava; kao i da uoči bilo koji nedostatak u zakonskim propisima u cilju borbe protiv trgovine ljudima. Premda je zaštitnik žrtava određen, u vreme Izveštaja kiparskog Ombudsmana iz 2003. (vidi gore navedene stavove 80 i 90), njegova uloga je ostala samo teoretska, a bilo kakav program koji bi osigurao zaštitu žrtava nije pripremljen.

B. Rusija

1. Nadležnost po Ruskom krivičnom zakoniku

132. Članovi 11 i 12 Krivičnog zakonika Ruske Federacije utvrđuju teritorijalnu primenu Ruskog krivičnog zakona. Član 11 ustanovljava nadležnost Rusije za krivična dela počinjena na teritoriji Ruske Federacije. Član 12(3) propisuje ograničenu nadležnost prema stranim državljanima, za krivična dela počinjena

van teritorije Rusije, kada su ta dela počinjena protiv interesa Ruske Federacije i u slučajevima koji su regulisani međunarodnim sporazumima.

2. Opšta krivična dela po Krivičnom zakoniku

133. Član 105 Ruskog krivičnog zakonika propisuje da je ubistvo kažnjivo kaznom zatvora.

134. Član 125 Ruskog krivičnog zakonika propisuje da je za namerno napuštanje i nepružanje pomoći osobi u opasnosti predviđena novčana kazna, rad u javnom interesu, korektivni rad ili kazna zatvora.

135. Članovi 126 i 127 propisuju da su dela otmice i protivpravnog lišavanja slobode kažnjiva kaznom zatvora.

3. Trgovina ljudima

136. U decembru 2003. načinjen je amandman u Ruskom krivičnom zakoniku, unošenjem novog člana 127.1 koji propisuje sledeće:

„1. Trgovina ljudima, tj. kupovina i prodaja ljudskog bića kao i njegova regrutacija, transport, transfer, skrivanje ili primanje za svrhu eksploatacije... biće kažnjena kaznom zatvora u trajanju do 5 godina.

2. Isto delo počinjeno:

a) u vezi sa dve ili više osoba;

...

d) prebacivanjem žrtve preko državne granice Ruske Federacije ili ilegalno držanje iste u inostranstvu;

...

f) uz primenu sile ili pretnju primenom sile;

...

Biće kažnjeno kaznom zatvora u trajanju od tri do deset godina.

3. Dela propisana prvim i drugim stavom ovog člana:

a) koja su rezultirala smrću žrtve usled nemarnog postupanja, nanošenjem velike štete po zdravlje žrtve ili drugim teškim posledicama;

b) počinjena na način koji predstavlja opasnost po život i zdravlje više ljudi;

c) počinjena od strane organizovane grupe – biće kažnjena kaznom zatvora u trajanju od 8 do 15 godina.”

IV. RELEVANTNI MEĐUNARODNI UGOVORI I DRUGI IZVORI

A. Ropstvo

1. Konvencija o ropstvu iz 1926. godine

137. Konvencija o ropstvu, potpisana u Ženevi 1926. godine, stupila je na snagu 7. jula 1955. godine. Rusija je pristupila Konvenciji o ropstvu 8. avgusta 1956. godine, a Kipar 21. aprila 1986. godine. U svojim izlaganjima Države potpisnice su iznele sledeće:

„U želji da ... se pronađu sredstva za praktično i delotvorno dejstvo na širem svetskom planu, na osnovu namera koje su izrazile Države potpisnice Konvencije iz Sen Žermena-Laja u vezi s trgovinom robljem i ropstvom, te prepoznajući da je neophodno da se u tom cilju zaključe detaljniji sporazumi od onih sadržanih u Konvenciji,

Smatrajući, da je, štaviše, neophodno da se spreči da prisilan rad preraste u uslove koji odgovaraju statusu ropstva...”

138. Član 1 definiše ropstvo:

„Položaj ili uslovi života osobe nad kojom su korišćena neka ili sva ovlašćenja svojstvena pravu svojine.”

139. Članom 2 Visoke strane ugovornice su se obavezale da spreče i suzbiju trgovinu robljem i da, postepeno i što je pre moguće, ostvare ukidanje ropstva u svim svojim oblicima.

140. Član 5 razmatra prisilan i prinudni rad i predviđa, *inter alia*, sledeće:

„Visoke strane ugovornice prepoznaju da pribegavanje prinudnom ili prisilnom radu može imati ozbiljne posledice, te preuzimaju, svaka na svojoj suverenoj teritoriji, i pod svojom jurisdikcijom, zaštitom, starateljstvom, obavezu da preduzmu sve neophodne mere prevencije protiv prinudnog ili prisilnog rada koji može prerasti u uslove koji odgovaraju ropstvu.”

141. Član 6 zahteva od Država potpisnica, čiji zakoni ne omogućavaju delotvorno sankcionisanje kršenje propisa koji su doneti u svrhu ostvarivanja ciljeva u smislu Konvencije o ropstvu, usvajanje neophodnih mera u cilju izricanja strogih kazni u vezi s ovakvim kršenjem zakona.

2. Sudska praksa Međunarodnog krivičnog tribunala za bivšu Jugoslaviju

142. U prvom predmetu koji se bavio definisanjem ropstva kao krivičnog dela protiv čovečnosti za seksualnu eksploataciju, Tužilac protiv Kunarca, Vukovića i Kovača od 12. juna 2002. godine (*Prosecutor v. Kunarac, Vukovic and Kovac*), Međunarodni krivični tribunal za bivšu Jugoslaviju je primetio da:

„117. ... tradicionalni koncept ropstva, kako ga je definisala Konvencija o ropstvu iz 1926. godine, obično nazvan 'rob kao svojina', je evoluirao da bi obuhvatio različite savremene oblike ropstva koji su takođe zasnovani na korišćenju nekih ili svih ovlašćenja svojstvenih pravu svojine. Kada je reč o ovim različitim savremenim oblicima ropstva, žrtve nisu podvrgnute upotrebi ekstremnijih oblika ovlašćenja koja karakterišu ropstvo kao svojinu, ali u svakom slučaju, kao rezultat korišćenja nekog ili svih pomenutih ovlašćenja, nastaje izvesna šteta po žrtvu, ali je ona izvesno veća u slučaju koji odgovara modelu ropstva u „statusu svojine”, premda je reč samo o razlici u stepenu destrukcije...”

143. Međunarodni krivični tribunal je zaključio da:

„119. ...Pitanje da li će konkretan fenomen oblika ropstva zavisi od stvarnih okolnosti ili indicija (uključujući) kontrolu nečije slobode kretanja, kontrolu slobode fizičkog okruženja, psihološke kontrole mera kojima se sprečava nečije bekstvo, primene sile, pretnje silom ili prinude, trajanja, stepena izolacije, podvrgavanju okrutnom postupanju i zlostavljanju, kontrole seksualnosti i prinudnog rada.

Prema tome, nije moguće nabrojati sve savremene oblike ropstva koji se smatraju proširenjem izvornog oblika...”

3. Rimski statut

144. Statut Međunarodnog krivičnog suda („Rimski statut”), koji je stupio na snagu 1. jula 2002. godine, predviđa da „ropstvo”, prema članu 7(1)(c) Rimskog statuta:

„predstavlja korišćenje nekih ili svih ovlašćenja svojstvenih pravu svojine nad licem i uključuje korišćenje takvih ovlašćenja u cilju trgovine ljudima, posebno žena i dece.”

145. Kipar je potpisao Rimski statut 15. oktobra 1998. godine i ratifikovao ga 7. marta 2002. godine. Ruska Federacija je potpisala Statut 13. septembra 2000. godine ali ga nije ratifikovala.

B. Trgovina ljudima

1. Raniji sporazumi o trgovini ljudima

146. Prvi međunarodni instrument koji se bavio problemom trgovine ljudima, Međunarodni sporazum za suzbijanje trgovine belim robljem, bio je usvojen 1904. godine. Nakon toga, 1910. godine usledila je Međunarodna konvenciju za suzbijanje trgovine belim robljem. Potom, 1921. godine, Liga naroda usvaja Konvenciju za suzbijanje trgovine ženama i decom, koja je kasnije potvrđena Međunarodnom konvencijom za suzbijanje trgovine punoletnim ženama iz 1933. godine. Konvencija za suzbijanje trgovine ljudima i eksploatacije prostitucije nad drugima, doneta 1949. godine, stavila je ostale instrumente pod pokroviteljstvo Ujedinjenih nacija.

2. Konvencija o otklanjanju svih oblika diskriminacije nad ženama

147. Konvenciju o otklanjanju svih oblika diskriminacije nad ženama (CEDAW) usvojila je Generalna skupština Ujedinjenih nacija 1979. godine. Rusija je ratifikovala CEDAW 23. januara 1981. godine, a Kipar joj je pristupio 23. juna 1985. godine.

148. Član 6 CEDAW predviđa:

„Države potpisnice će preduzeti sve odgovarajuće mere, uključujući zakonodavne, u cilju sprečavanja svih oblika trgovine ženama i eksploatacije prostitucije žena.”

3. Protokol iz Palerma

149. Protokol za prevenciju, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudima, posebno žena i dece („Protokol iz Palerma”), kojim je dopunjena Konvencija Ujedinjenih nacija protiv međunarodnog organizovanog kriminala 2000. godine, potpisali su Kipar, 12. decembra 2000. godine, i Rusija, 16. decembra 2000. godine. Ove Države su ratifikovale protokol 26. maja 2004. godine, odnosno 6. avgusta 2003. godine. U preambuli protokola se navodi:

„Izjavljujući da delotvoran mehanizam akcije u cilju prevencije i borbe protiv trgovine ljudima, posebno žena i dece, zahteva sveobuhvatan međunarodni pristup u zemljama porekla, tranzita i odredišta, koji uključuje mere sprečavanja trgovine ljudima, kažnjavanja počinitelaca i zaštite žrtava trgovine ljudima, uključujući zaštitu njihovih međunarodno priznatih ljudskih prava.”

150. Član 3(a) definiše „trgovinu ljudima” kao:

„regrutovanje, prevoz, prebacivanje, skrivanje i primanje lica putem pretnji ili upotrebe sile ili drugih vidova prinude, otmice, prevare ili obmane, zloupotrebe službenog položaja ili ranjivog položaja žrtve, ili davanjem ili primanjem novca ili koristi, da bi se ostvario pristanak nekog lica stavljanjem pod kontrolu drugog, u cilju eksploatacije. Eksploatacija uključuje, u najmanju ruku, iskorišćavanje prostitucije drugih ili druge vidove seksualne eksploatacije, rad ili službu pod prinudom, ropstvo ili odnose koji su slični ropstvu, ropskom položaju ili uklanjanju organa.”

151. Član 3(b) predviđa da je pristanak žrtve trgovine ljudima u cilju eksploatacije irelevantan kada su upotrebljena bilo koja sredstva navedena u članu 3(a).

152. Član 5 obavezuje Države potpisnice da:

„usvoje takve zakonodavne ili druge mere, koje mogu biti potrebne kako bi se delo počinjeno u smislu člana 3 Protokola moglo ustanoviti kao krivično, kada je počinjeno namerno.”

153. Pomoć i zaštita žrtava trgovine ljudima su utvrđeni članom 6, koji, u svom relevantnom delu, predviđa:

„2. Svaka Država potpisnica će obezbediti da njeno domaće pravo i sistem uprave sadrže mere koje žrtvama trgovine ljudima, u odgovarajućim slučajevima, pružaju sledeće:

(a) Informacije o relevantnim sudskim i upravnim postupcima;

(b) Pružanje pomoći kako bi se pogledi i stavovi žrtava mogli predstaviti i razmatrati u odgovarajućoj fazi krivičnog postupka koji se vodi protiv počinitelaca, na način koji ne narušava prava odbrane.

3. Svaka Država potpisnica će uzeti u obzir sprovođenje mera kako bi žrtvama trgovine ljudima obezbedile fizički, psihički i socijalni oporavak ...

...

5. Svaka Država potpisnica će nastojati da pruži fizičku zaštitu žrtvama trgovine ljudima, dok se one nalaze na njenoj teritoriji.

...”

154. Član 9, o prevenciji trgovine ljudima, predviđa sledeće:

1. Svaka Država potpisnica će ustanoviti sveobuhvatnu politiku, programe i druge mere:

Sprečavanja i borbe protiv trgovine ljudima; i

Zaštite žrtava trgovine ljudima, posebno žena i dece, u cilju sprečavanja njihovog ponovnog dovođenja u položaj žrtve ovog dela.

2. Države potpisnice će nastojati da preduzmu mere poput istraživanja, informisanja i kampanje u medijima, kao i društvene i ekonomske inicijative u cilju prevencije i borbe protiv trgovine ljudima.

3. Politika, programi i ostale mere ustanovljene u skladu s ovim članom će uključiti, po potrebi, saradnju s nevladinim organizacijama, ostalim relevantnim organizacijama i drugim elementima civilnog društva.

4. Države potpisnice će preduzeti ili pojačati mere, kroz bilateralnu ili multilateralnu saradnju, u cilju ublažavanja faktora, koji čine da lica, posebno žene i deca, budu podložni trgovini ljudima, kao što su siromaštvo, nerazvijenost i odsustvo jednakih mogućnosti...

5. Države potpisnice će usvojiti ili ojačati zakonodavne ili druge mere, kao što su obrazovne, socijalne ili kulturne mere, uključujući bilateralnu ili multilateralnu saradnju u cilju obeshrabrivanja društvenih potreba koje podstiču sve oblike eksploatacije lica, posebno žena i dece, koji vode trgovini ljudima.”

155. U članu 10 se ističe potreba za delotvornom razmenom informacija između relevantnih vlasti i obukom policije i imigracionih službenika. Ovaj član, u svom relevantnom delu, predviđa:

„1. Policija, imigraciona služba i ostale relevantne vlasti u Državama potpisnicama će, ukoliko je potrebno, međusobno sarađivati razmenom informacija, u skladu sa svojim unutrašnjim pravom, kako bi bile u mogućnosti da utvrde:

...

Sredstva i načine kojima se služe organizovane kriminalne grupe u svrhu trgovine ljudima, uključujući regrutovanje i prevoz žrtava, puteve i veze između pojedinaca i grupa uključenih u trgovinu ljudima, kao i moguće mere za njihovo otkrivanje.

2. Države potpisnice će obezbediti ili osnažiti obuku policijskih snaga, imigracione službe i ostalih relevantnih službenih lica u oblasti prevencije trgovine ljudima. Obuka bi trebalo da bude koncentrisana na metode koje se koriste za prevenciju trgovine ljudima, krivično gonjenje učinilaca i zaštitu prava žrtava, uključujući zaštitu žrtava trgovine ljudima od samih učinilaca ovog dela. Obuka bi takođe trebalo da uzme u obzir potrebu da se razmotre ljudska prava i osetljiva pitanja u vezi sa decom, odnosno uzrastom i polom žrtava, te bi trebalo podstaći saradnju s nevladinim organizacijama, drugim relevantnim organizacijama i ostalim elementima civilnog društva.

...”

4. Akcije Evropske unije za borbu protiv trgovine ljudima

156. Savet Evropske unije usvojio je Okvirnu odluku o borbi protiv trgovine ljudima (Odluka 2002/JHA/629 od 19. jula 2002. godine). Odluka predviđa mere usmerene ka ostvarivanju približavanja krivičnih zakonodavstava Država članica u pogledu definisanja krivičnog dela, kazni, nadležnosti i krivičnog gonjenja, zaštite i pomoći žrtvama.

157. 2005. godine Savet je usvojio akcioni plan o najboljoj praksi, standardima i procedurama za sprečavanje i borbu protiv trgovine ljudima (OJ C 311/1 od 9.12.2005). Akcioni plan predlaže korake, koje bi trebalo da preduzmu Države potpisnice, Komisija i druga tela Evropske unije koja su uključena u koordiniranje akcija E.U., određivanje okvira ovog problema, prevenciju trgovine ljudima, smanjenje društvene potrebe i tražnje za potencijalnim žrtvama, istragu i krivično gonjenje učinilaca, zaštitu i podršku žrtvama trgovine ljudima, njihov povratak i reintegraciju u društvo i odnose sa međunarodnim faktorima izvan Unije.

5. Aktivnosti Saveta Evrope na planu sprečavanja trgovine ljudima

158. Poslednjih godina, Komitet Ministara Saveta Evrope je usvojio tri pravna teksta, koji se odnose na problem trgovine ljudima u svrhu seksualne eksploatacije: Preporuka br. 11 (2000) Komiteta ministara Državama potpisnicama o akciji protiv trgovine ljudima u svrhu seksualne eksploatacije; Preporuka 16 (2001) Komiteta ministara Državama potpisnicama o zaštiti dece od seksualne eksploatacije i Preporuka 5 (2002) Komiteta ministara Državama potpisnicama o zaštiti žena od nasilja. Ovi tekstovi predlažu, *inter alia*, panevropsku strategiju koja obuhvata definisanje, opšte mere, metodološki i akcioni pravni okvir, prevenciju, pomoć i zaštitu žrtava, krivičnopravne mere, pravosudnu saradnju i sporazume koji uređuju međunarodnu saradnju i koordinaciju u ovoj oblasti.

159. Parlamentarna skupština Saveta Evrope je takođe usvojila nekoliko tekstova iz ove oblasti, uključujući: Preporuku 1325 (1997) o trgovini ženama i prinudnoj prostituciji u Državama članicama Saveta Evrope; Preporuku 1450 (2000) o nasilju nad ženama u Evropi; Preporuku 1523 (2001) o kućnom ropstvu; Preporuku 1526 (2001) o kampanji protiv trgovine maloletnicima u cilju prekidanja tzv. istočnoevropskog puta: primer Moldavije; Preporuku 1545 (2002) o kampanji protiv trgovine ženama; Preporuku 1610 (2003) o migracijama u vezi sa trgovinom ženama i prostitucijom; Preporuku 1663 (2004) o kućnom ropstvu, robovanju, *au pair* poslovima i naručivanju i ugovaranju brakova poštom.

6. Konvencija Saveta Evrope o Akciji protiv trgovine ljudima, CETS No. 197 od 16. maja 2005. godine

160. Republika Kipar je potpisala Konvenciju Saveta Evrope o Akciji protiv trgovine ljudima („Konvencija protiv trgovine ljudima”) 16. maja 2005. godine, ratifikovala je 24. oktobra 2007. godine, i ona je stupila na snagu 1. februara 2008. godine. Ruska Federacija bi tek trebalo da potpiše Konvenciju. Ukupno 41 Država članica Saveta Evrope je potpisala Konvenciju protiv trgovine ljudima, a 26 Država ju je ratifikovalo.

161. Prateći Izveštaj sa objašnjenjima uz Konvenciju protiv trgovine ljudima ističe da je danas trgovina ljudima glavni problem u Evropi koji ugrožava ljudska prava i osnovne vrednosti u demokratskom društvu. U izveštaju se dalje navodi sledeće:

„Trgovina ljudima, zajedno da zarobljavanjem žrtava, predstavlja savremeni oblik starog načina svetske trgovine robljem. Ljudi su tretirani kao roba koja se može kupiti ili prodati ili staviti u položaj prinudnog rada, obično u industriji pornografije i prostitucije, ali takođe i u, na primer, poljoprivrednom sektoru, u raznim registrovanim i neregistrovanim radionicama, primajući skromnu ili nikakvu naknadu. Dalje, mnoge žrtve su žene, premda ima i slučajeva koji se odnose na osobe muškog pola, sve žrtve su mlade, a ponekad je reč o deci. Sve žrtve u očaju pokušavaju da zarade za oskudan život, bivajući upropaštavane pohleptom i iskorišćavanjem.

Da bi bila delotvorna, strategija za borbu protiv trgovine ljudima mora usvojiti multi-disciplinarni pristup koji uključuje prevenciju, zaštitu ljudskih prava žrtava i krivično gonjenje počinitelaca, dok se istovremeno zahteva međusobno uskla-

divanje relevantnog domaćeg zakonodavstva i primena propisa na jednoobrazan i efikasan način.”

162. U uvodu Konvencije o trgovini ljudima se ističe, *inter alia*, da:

„Smatrajući da trgovina ljudima predstavlja povredu ljudskih prava i povredu dostojanstva i integriteta ljudi;

Smatrajući da iz trgovine ljudima može prosteći ropstvo nad žrtvama;

Smatrajući da poštovanje prava žrtava, zaštita žrtava i akcija borbe protiv trgovine ljudima moraju biti najviši cilj;

...”

163. Član 1 predviđa da je svrha Konvencije protiv trgovine ljudima prevencija i borba protiv trgovine ljudima, zaštita ljudskih prava žrtava trgovine ljudima, stvaranje sveobuhvatnog pravnog okvira za zaštitu i pomoć žrtvama i svedocima i obezbeđivanje delotvorne istrage te krivičnog gonjenja počinitelaca dela.

164. Član 4(a) je usvojio definiciju trgovine ljudima Protokola iz Palerma, a član 4(b) preuzima odredbu Protokola iz Palerma o relevantnosti pristanka žrtve trgovine ljudima u cilju eksploatacije (vidi gore navedene stavove 150 i 151).

165. Član 5 zahteva od Država potpisnica da preduzmu mere u cilju sprečavanja trgovine ljudima i, *inter alia*, predviđa sledeće:

„1. Svaka država članica će preduzeti mere radi uspostavljanja i jačanja nacionalne koordinacije različitih državnih organa, odgovornih za sprečavanje i borbu protiv trgovine ljudima.

2. Svaka Država članica će ustanoviti i/ili osnažiti delotvornu politiku i programe u cilju sprečavanja trgovine ljudima na sledeće načine: istraživanjem, informisanjem, kampanjama za obrazovanje i povećanjem svesti javnosti, socijalnim i ekonomskim inicijativama i programima obuke, naročito za osobe koje su u ranjivom položaju i podložne trgovini ljudima kao i obukom službenih lica koja se bave ovim problemom.

...”

166. Član 6 zahteva od Država potpisnica da preduzmu mere radi sprečavanja društvene potrebe koja podstiče trgovinu ljudima i predviđa, u svom relevantnom delu, sledeće:

„U cilju sprečavanja socijalne potrebe koja podstiče svaki oblik eksploatacije ljudi, posebno žena i dece, koja vodi trgovini ljudima, svaka Država članica će usvojiti ili pojačati zakonodavne, upravne, edukativne, socijalne kulturne ili druge mere uključujući:

a. istraživanje o najboljim praksama, metodama ili strategijama suprotstavljanb. podizanje svesti o odgovornosti i značaju uloge medija i civilnog društva u prepoznavanju socijalne tražnje kao jednog od ključnih uzroka trgovine ljudima;

c. usmeravanje informativnih kampanja koje uključuju, po potrebi, *inter alia*, državne organe i kreatore politike;

...”

167. Član 10 navodi mere koje se odnose na obuku i saradnju i predviđa da:

„1. Svaka Država potpisnica će u svojim nadležnim organima vlasti obezbediti prisustvo stručnih lica koja su obučena i kvalifikovana za prevenciju i borbu

protiv trgovine ljudima, identifikaciju i pomoć žrtvama, uključujući decu, i osiguraće da različite vlasti međusobno saraduju, kao i sa relevantnim organizacijama koje pružaju podršku žrtvama kako bi žrtve mogle biti identifikovane u postupku, naročito uzimajući u obzir poseban položaj žena i dece koji si bili žrtve trgovine ljudima...

2. Svaka Država članica će usvojiti takve zakonodavne i druge mere koje mogu biti neophodne da se na odgovarajući način identifikuju žrtve, po potrebi u saradnji sa drugim Državama članicama ili relevantnim organizacijama za podršku žrtvama. Svaka Država članica će obezbediti da, ukoliko nadležne vlasti raspoložu opravdanim razlozima da veruju da je neka osoba bila žrtva trgovine ljudima, ona neće biti premeštena sa njene državne teritorije sve dok nadležne vlasti ne završe postupak identifikacije žrtve trgovine ljudima, predviđen članom 18 ove Konvencije, i takođe obezbediti pomoć žrtvi, u smislu stavova 1 i 2, člana 12.

...

”

168. Član 12 predviđa da će:

„1. Svaka Država potpisnica usvojiti zakonske i druge mere koje mogu biti potrebne radi pružanja pomoći žrtvama tokom njihovog fizičkog, psihičkog i društvenog oporavka...

2. Svaka Država članica će obavezno uzeti u obzir zaštitne i bezbednosne potrebe žrtava.”

169. Članovi 18 do 21 zahtevaju od Država potpisnica posebne vrste mera:

„18. Svaka Država potpisnica će usvojiti takve zakonske i druge mere koje mogu biti potrebne kako bi utvrdila kao krivično delo ponašanja sadržana u članu 4 ove Konvencije, kada su učinjena s namerom.

19. Svaka Država potpisnica će razmotriti donošenje zakonskih i drugih mera koje mogu biti potrebne kako bi utvrdila kao krivično delo, po svom unutrašnjem pravu, korišćenje usluga koje je predmet eksploatacije neke osobe, u smislu odredaba člana 4 ove Konvencije, kada je u saznanju da je neko lice žrtva trgovine ljudima.”

20. Svaka Država potpisnica će usvojiti zakonske i druge mere koje mogu biti potrebne kako bi utvrdila sledeća ponašanja kao krivična dela, kada su namerno počinjena, u cilju omogućavanja trgovine ljudima:

- a. falsifikovanje putne ili lične isprave;
- b. nabavljanje ili obezbeđivanje takvog dokumenta;
- c. zadržavanje, uklanjanje, skrivanje, oštećenje ili uništavanje putne ili lične isprave drugog lica.

21. (1) Svaka Država potpisnica će usvojiti takve zakonske i druge mere koje mogu biti potrebne kako bi utvrdila kao krivično delo kada je učinjeno s namerom, svako pomaganje ili podstrekivanje na izvršenje bilo kog krivičnog dela ustanovljenog u skladu sa članovima 18 i 20 ove Konvencije.

(2) Svaka Država potpisnica će usvojiti takve zakonske i druge mere koje mogu biti potrebne kako bi utvrdila kao krivično delo kada je učinjen s namerom, svaki pokušaj izvršenja krivičnih dela ustanovljenih u skladu sa članovima 18 i 20, stav (a) ove Konvencije.”

170. Član 32 zahteva od Država potpisnica da usvoje takve zakonske i druge mere koje mogu biti potrebne da bi obezbedile da se krivično delo usta-

novljeno u skladu s članovima 18 do 21 kazni delotvornim, srazmernim i odgovarajućim sankcijama. Za krivična dela ustanovljena u skladu sa članom 18, primeniće se sankcije koje uključuju kazne kao što je lišenje slobode, koje može dovesti do izručenja.

171. Član 27 nalaže da svaka Država potpisnica mora obezbediti da istraga i gonjenje za krivična dela predviđena Konvencijom protiv trgovine ljudi ne zavisi od prijave ili optužbe od strane žrtve, barem kada je delo izvršeno u celini ili delom na njenoj teritoriji. Država potpisnica mora dalje obezbediti da žrtve krivičnog dela izvršenog na teritoriji države u kojoj nemaju stalno prebivalište mogu podneti prijavu nadležnim vlastima države u kojoj imaju stalno prebivalište. Potonja Država će bez odlaganja proslediti prijavu nadležnim vlastima Države na čijoj teritoriji je delo bilo izvršeno, kada se prijava mora razmatrati u skladu sa unutrašnjim pravom Države u kojoj je delo počinjeno.

172. Član 31(1) se bavi nadležnošću i zahteva da Države potpisnice usvoje takve zakonske i druge mere koje mogu biti potrebne kako bi uspostavile nadležnost nad svim delima ustanovljenim u skladu sa Konvencijom protiv trgovine ljudima kada je delo počinjeno:

„a. na njenoj teritoriji; ili

....

d. od strane njenog državljanina ili apatrida koji ima svoje uobičajeno boravište na njenoj teritoriji, ako je delo kažnjivo u skladu sa krivičnim zakonodavstvom kada je bilo počinjeno, ili ako je delo počinjeno van teritorijalne nadležnosti bilo koje države;

e. nad njenim državljanima.”

173. Države mogu zadržati pravo da ne primenjuju, ili da primenjuju samo u određenim slučajevima i okolnostima odredbe ove Konvencije o nadležnosti iz člana 31 stav 1 (d) i (e).

174. Član 32 predviđa da Države međusobno sarađuju, u skladu sa odredbama ove Konvencije, kao i putem primene relevantnih važećih međunarodnih i regionalnih instrumenata, u najvećoj mogućoj meri, u cilju:

„– prevencije i borbe protiv trgovine ljudima

– zaštite i pružanja pomoći žrtvama

– istrage ili vođenja postupka u vezi sa krivičnim delima utvrđenim u skladu sa ovom Konvencijom.”

C. Uzajamna pravna pomoć

1. Evropska konvencija o međusobnom pružanju pravne pomoći u krivičnim stvarima CETS No. 30, 20. maj 1959. godine (Konvencija o uzajamnoj pomoći)

175. Republika Kipar je potpisala Konvenciju o uzajamnoj pomoći 27. marta 1996. godine. Ratifikovala ju je 24. februara 2000. godine i ona je stupila na snagu 24. marta 2000. godine. Ruska federacija je potpisala Konvenciju

7. novembra 1996. godine i ratifikovala je 20. decembra 1999. godine. U Rusiji, Konvencija je stupila na snagu 9. marta 2000. godine.

176. Članom 1 je ustanovljena obaveza Država potpisnica da:

„pruže jedna drugoj, u skladu s odredbama ove Konvencije, najširu moguću pravnu pomoć, postupcima koji se odnose na krivična dela čije krivično gonjenje, u trenutku kada je zatražena pomoć, spada u nadležnost sudskih organa strane molilje.”

177. Član 3 predviđa da:

„1. Zamoljena država će pružiti pomoć, na način predviđen svojim unutrašnjim pravom, na osnovu zamolnice upućene od strane pravosudnih organa države molilje u vezi sa krivičnom stvari, a radi prikupljanja dokaza ili dostavljanja podataka, materijala, zapisnika ili dokumenata koji mogu biti korišćeni u svrhu izvođenja dokaza.

2 Ako država molilja želi da svedoci ili veštaci daju iskaz pod zakletvom, ona će to izričito zatražiti, a zamoljena strana će tome udovoljiti ako to nije u suprotnosti sa njenim zakonodavstvom.”

178. Član 26 dozvoljava Državama potpisnicama sklapanje bilateralnih sporazuma u vezi sa uzajamnom pravnom pomoći, da bi dopunile sadržaj odredaba Konvencije o uzajamnoj pravnoj pomoći

2. Sporazum između SSSR i Republike Kipar o pravnoj pomoći u građanskim, porodičnim i krivičnim stvarima od 19. januara 1984. (Sporazum o uzajamnoj pravnoj pomoći)

179. Član 2 Sporazuma o uzajamnoj pravnoj pomoći (koji je Ruska federacija ratifikovala nakon raspada SSSR) uspostavlja opšte obaveze obeju strana potpisnica da jedna drugoj pruže pravnu pomoć u građanskim i krivičnim stvarima, u skladu sa odredbama ovog Sporazuma.

180. Član 3 navodi opseg pravne pomoći koji prema Sporazumu zahteva i predviđa sledeće:

„Pravna pomoć u građanskim stvarima će uključivati obezbeđivanje i slanje dokumenata, pružanje informacija o zakonima koji su na snazi i sudskoj praksi koja se primenjuje i izvršenje određenih procesnih radnji koji su predviđeni zakonom Države potpisnice od koje se pomoć zahteva i posebno pribavljanje dokaza od parničara, optuženih lica, okrivljenih, svedoka i veštaka, kao i priznavanje i izvršenje presuda u građanskim stvarima, pokretanje krivičnih optužbi i izručenje učinilaca krivičnih dela.”

181. Postupak podnošenja zahteva je detaljno predviđen u članu 5(1), koji u svom relevantnom delu, predviđa sledeće:

„zahtev za pravnu pomoć će biti u pismenoj formi i sadržaće sledeće:

(1) Naziv organa koji zahteva pravnu pomoć.

(2) Naziv organa od koga se pravna pomoć zahteva.

(3) Specifikacije predmeta u odnosu na koji se traži pravna pomoć i sadržaj zahteva.

(4) Imena i prezimena lica na koje se zahtev odnosi, njihovo državljanstvo, zanimanje i adresa stalnog ili privremenog prebivališta.

....

(6) Ukoliko je potrebno, činjenični opis kao i spisak potrebnih dokumenata i bilo koje druge dokaze.

(7) U krivičnim stvarima, pored gore navedenog, pojedinosti dela i njegovu pravnu definiciju i kvalifikaciju.”

182. Član 6 navodi postupak za izvršenje zahteva:

„1. Organ od koga se zahteva pravna pomoć će istu pružiti prema procesnim zakonima i pravilima svoje Države. Međutim, on može postupiti u smislu zahteva samo ukoliko to nije u suprotnosti sa pravom njegove Države.

2. Ukoliko organ od koga se zahteva pravna pomoć nije nadležan da izvrši zahtev, on će isti proslediti nadležnim organima i o tome obavestiti vlasti koje zahtevaju pravnu pomoć.

3. Organ od koga se zahteva pravna pomoć će, nakon primanja zahteva, blagovremeno obavestiti vlast koja zahteva pravnu pomoć o mestu i vremenu izvršenja zahteva.

4. Pravosudni organ od koga se zahteva pravna pomoć će obavestiti odgovarajuću vlast koja zahteva pravnu pomoć u pismenoj formi o izvršenju zahteva. Ukoliko zahtev ne može biti izvršen, pravosudni organ od koga se zahteva pravna pomoć će odmah obavestiti nadležnu vlast koja zahteva pravnu pomoć u pismenoj formi, dajući razloge nemogućnosti izvršenja zahteva i vratiti dokumente.”

183. Prema članu 18, Države potpisnice su obavezne da obezbede da državljani jedne Visoke strane ugovornice budu na teritoriji druge izuzeti od obaveze plaćanja naknada i troškova, kao i da im obezbede pristup institucijama i besplatnu pravnu pomoć, pod istim uslovima i u istoj meri kao i državljanima te druge Države potpisnice. Član 20 predviđa da lice koje zahteva besplatnu pravnu pomoć može podneti relevantni zahtev nadležnim organima vlasti Države potpisnice u kojoj ima stalno ili privremeno prebivalište. Ovaj organ će proslediti zahtev vlastima druge Države.

184. Poglavlje VI Sporazuma sadrži posebne odredbe u vezi sa krivičnim stvarima, koje se odnose na pokretanje krivičnog postupka. Član 35(1) predviđa:

„Svaka Visoka strana ugovornica će pokrenuti, na zahtev druge Visoke strane ugovornice, u skladu s odredbama svog unutrašnjeg prava, krivični postupak protiv svog državljanina za koga postoji osnovana sumnja da je učinio krivično delo na teritoriji druge Visoke strane ugovornice.”

185. Član 36 propisuje mehanizam podnošenja zahteva za pokretanje krivičnog postupka:

„1. Zahtev za pokretanje krivičnog postupka će biti sačinjen u pismenoj formi i sadržati sledeće:

(1) Naslov organa vlasti koji podnosi zahtev.

(2) Činjenični opis elemenata krivičnog dela u vezi sa kojim se zahteva pokretanje krivičnog postupka.

- (3) Vreme i mesto izvršenja krivičnog dela što je preciznije moguće.
- (4) Izvod iz teksta zakona Visoke strane ugovornice koja podnosi zahtev kojim se delo definiše kao krivično.
- (5) Ime i prezime osumnjičenog lica, detalje i činjenice u vezi sa njegovim državljanstvom, stalno i privremeno prebivalište ili boravište i druge relevantne informacije o tom licu, ako je moguće i njegov fizički opis, fotografiju i otiske prstiju.
- (6) Prijavu, ako postoji, od strane žrtve krivičnog dela, uključujući odštetni zahtev.
- (7) Raspoložive podatke u vezi sa razmerama materijalne štete koja je pričinjena izvršenjem krivičnog dela.”

V. JEDNOSTRANA IZJAVA VLADE REPUBLIKE KIPAR

186. Dopisom od 10. aprila 2009. godine, Državni tužilac Republike Kipar je obavestio Sud o sledećem:

„Molimo ovaj Sud da zabeleži da Država želi

da načini jednostranu izjavu s ciljem rešavanja pitanja koja su pokrenuta ovom predstavkom. Ovom jednostranom izjavom, Država zahteva od Suda da eliminiše ovu predstavku sa spiska predmeta u skladu sa članom 37 Konvencije.”

187. Relevantni delovi u prilogu jednostrane izjave Države glase:

„ ... (a) Država izražava žaljenje zbog odluke policajaca da 28. marta 2001. godine ćerku podnosioca predstavke ne puste na slobodu već je predaju [M.A.], od koga je pokušala da pobegne. Država priznaje da je gore pomenuta odluka povredila pozitivne obaveze prema podnosiocu predstavke i njegovoj kćeri, koje proizilaze iz člana 2 Konvencije, da preduzme preventivne mere da zaštiti ćerku podnosioca predstavke od krivičnih dela drugog pojedinca.

(b) Država priznaje da policijska istraga u ovom predmetu nije bila delotvorna, u pogledu pitanja da li je ćerka podnosioca predstavke bila izložena nečovečnom ili ponižavajućem postupanju pre svoje smrti. U tom smislu, Država priznaje da je povredila procesne obaveze iz člana 3 Konvencije, u pogledu propusta vlasti da sprovedu adekvatnu i delotvornu istragu u vezi sa pitanjem da li je kći podnosioca predstavke bila izložena nečovečnom ili ponižavajućem postupanju pre svoje smrti.

(c) Država priznaje da je prekršila svoje pozitivne obaveze prema podnosiocu predstavke i njegovoj kćeri, koje proizilaze iz člana 4 Konvencije u smislu propuštanja da preduzme mere radi utvrđivanja da li je ćerka podnosioca predstavke bila žrtva trgovine ljudima i/ili bila podvrgnuta seksualnoj ili nekoj drugoj vrsti eksploatacije.

(d) Država priznaje da postupanje prema kćeri podnosioca predstavke u policijskoj stanici 28. marta 2001. godine, odlukom službenih lica da je ne puste na slobodu već da je predaju [M.A.], iako nije postojao bilo kakav osnov da ona bude lišena slobode, nije bilo u saglasnosti sa članom 5(1) Konvencije.

(e) Država priznaje da je povredila pravo podnosioca predstavke na delotvoran pristup sudu, propustivši da uspostavi bilo kakvu realnu ili delotvornu komunikaciju između svojih organa vlasti (odnosno Ministarstava pravde i Javnog reda

i policije) i podnosioca predstavke, u vezi sa istražnim postupkom ili bilo kojim drugim pravnim lekom koji je podnosiocu stajao na raspolaganju.

3. U vezi sa gore pomenutim pitanjima, Država podseća da je Savet Ministara prihvatio savet Državnog pravobranioca – zastupnika Države, shodno tome imenujući, 5. februara 2009. godine, tri nezavisna krivična istražitelja čija su ovlašćenja da ispitaju:

(a) Okolnosti smrti ćerke podnosioca predstavke, kao i eventualnu krivičnu odgovornost bilo kog lica, organa vlasti Republike Kipar ili pripadnika policije u vezi sa njenom smrću,

(b) okolnosti njenog zaposlenja i boravka na Kipru u vezi sa mogućnošću njenog izlaganja nečovečnom ili ponižavajućem postupanju i kažnjavanju i/ili trgovini ljudima i/ili seksualnoj ili bilo kojoj drugoj vrsti eksploatacije (od strane pripadnika policije, organa vlasti Republike Kipar ili trećeg lica), koji su u suprotnosti sa relevantnim zakonima Republike Kipar, važećim u vreme njene smrti, i

(c) činjenje bilo kakvog nezakonitog dela protiv nje (od strane pripadnika policije, organa vlasti republike Kipar ili trećeg lica) koje je u suprotnosti sa relevantnim zakonima Republike Kipar, važećim u vreme njene smrti.

4. Država podseća da su imenovani istražitelji nezavisni od policijske vlasti (prvi istražitelj je bio Predsednik nezavisnog državnog organa za istraživanje prijava i žalbi protiv policije, drugi je bio član pomenutog državnog organa, a treći je advokat sa iskustvom u krivičnopravnim stvarima. Država naglašava da su istražitelji već započeli svoju istragu.

5. U ovim okolnostima i imajući u vidu određene činjenice ovog predmeta, Država je spremna da plati podnosiocu predstavke ukupan iznos od 37.300 (trideset sedam hiljada trista) evra (za materijalnu i nematerijalnu štetu i sudske troškove). Po mišljenju Države, ovaj iznos bi mogao da predstavlja adekvatno obeštećenje i pravičnu nadoknadu za sporne povrede prava, te bi stoga to bio prihvatljiv iznos u ovom predmetu... Ukoliko, međutim, Sud smatra da gore pomenuti iznos ne predstavlja adekvatno obeštećenje i dovoljnu naknadu, Država je spremna da putem pravičnog zadovoljenja plati podnosiocu predstavke onaj iznos koji Sud predloži ...”

PRAVO

I. PRIMENLJIVOST ČLANA 37 STAV 1 KONVENCIJE

188. Član 37 st 1 Konvencije dozvoljava Sudu da eliminiše predstavku sa liste predmeta i u svom relevantnom delu predviđa sledeće:

„1. Sud u svakoj fazi postupka može odlučiti da izbriše predstavku sa liste predmeta, ako se na osnovu okolnosti može zaključiti:

...

b) da je stvar rešena; ili

c) da iz svakog drugog razloga koji Sud utvrdi nije više opravdano nastaviti sa ispitivanjem predstavke.

Međutim, Sud nastavlja s ispitivanjem predstavke ako je to potrebno radi poštovanja ljudskih prava ustanovljenih Konvencijom i protokolima uz nju.

...”

A. Podnesci Sudu

1. Vlada Republike Kipar

189. Kiparska Vlada navela je da kada su napori da se postigne prijateljsko poravnanje u predmetu neuspešni, Sud može da izbriše predstavku sa liste predmeta na osnovu jednostrane izjave, pozivajući se na postojanje „drugih razloga”, u skladu sa članom 37 stav 1 (c), čime bi se opravdavala odluka Suda da prekinе razmatranje predstavke. Na osnovu sadržaja svoje jednostrane izjave i tekuće istrage o okolnostima smrti gđice Ranceve (vidi prethodni stav 187), Kiparska Vlada smatra da su zahtevi člana 37 st 1 (c) potpuno ispunjeni.

2. Podnosilac predstavke

190. Podnosilac predstavke je zahtevao od Suda da odbaci zahtev Vlade Kipra da se predstavka izbriše sa liste predmeta na osnovu jednostrane izjave. On je tvrdio da predlozi sadržani u jednostranoj deklaraciji Države ne obezbeđuju da će odgovorna lica biti kažnjena; da izjava ne sadrži mere generalne prevencije kojima bi se sprečilo da se slične povrede prava ponove u budućnosti, iako je trgovina ljudima radi seksualne eksploatacije poznat problem na Kipru; i da ako bi Sud odbio da donese presudu u ovom predmetu, Komitet Ministara ne bi bio u mogućnosti da nadgleda sprovođenje uslova koje je predložila Vlada Kipra.

3. Podnesci AIRE Centra kao treće strane

191. AIRE Centar je tvrdio da razmere problema trgovine ljudima u Državama članicama Saveta Evrope, kao i sadašnji neodgovarajući odgovor na tu pojavu, znače da poštovanje ljudskih prava zagarantovanih Konvencijom podrazumeva i zahteva nastavlanje razmatranja predmeta koji se odnose na trgovinu ljudima, pa i kada bi ovi mogli biti izbrisani s liste predmeta, u skladu s članom 37, stav 1.

192. U svojim podnescima, AIRE Centar se pozvao na činioce koje je Sud uzimao u obzir donoseći svoju odluku u smislu stava 1 člana 37, razmatrajući da li ima razloga nastaviti raspravljanje ovog predmeta, naglasivši da je jedan od faktora bio „da li su pitanja merituma ovog predmeta uporediva sa pitanjima na koja je Sud dao svoj stav u prethodnim predmetima”. AIRE Centar je istakao neizvesnost u pogledu širine obaveza Država članica u oblasti zaštite žrtava trgovine ljudima, naročito u vezi sa merama zaštite koje se ne odnose neposredno na istragu i krivično gonjenje za dela trgovine ljudima i eksploatacije.

B. Stav Suda

1. Opšta načela

193. Sud najpre primećuje da se pitanje jednostrane izjave odnosi samo na Republiku Kipar. Ruska Federacija nije podnela bilo kakvu unilateralu izjavu u vezi sa ovim predmetom. Shodno tome, Sud će se baviti samo razmatranjem pitanja opravdanosti brisanja predstavke sa spiska predmeta, na osnovu podnesaka i primedbi upućenih protiv zahteva jednostrane izjave kiparskih vlasti.

194. Sud podseća da može biti celishodno, u određenim slučajevima, izbrisati predstavku ili njen deo sa spiska predmeta, u skladu sa stavom 1 člana 37, na osnovu jednostrane izjave tužene Države, iako podnosilac želi da se raspravljanje predmeta nastavi. Pitanje opravdanosti odluke u svakom konkretnom slučaju zavisi od procene da li jednostrana izjava Države pruža dovoljan osnov da se zaključi da, u svrhu zaštite ljudskih prava koja su zajamčena Konvencijom, nema potrebe za daljim razmatranjem predmeta (član 37 st 1 *in fine*; vidi takođe, *inter alia*, *Tahsin Acar v. Turkey* (prethodni pogovor) [GC], no. 26307/95, stav 75, ECHR 2003-VI; i *Radoszewska-Zakościelna v. Poland*, no. 858/08, stav 50, 20. okt.195. Relevantni činioци u ovom razmatranju uključuju prirodu stavljenih prigovora, procenu da li su pitanja koja su pokrenuta u predmetu uporediva sa stvarima koje su već rešene u prethodnim predmetima, prirodu i delokrug bilo kojih mera koje je preduzela tužena Država u kontekstu izvršenja presuda koje je Sud doneo u prethodnim sličnim predmetima, i uticaja ovih mera na stvar koja se raspravlja u konkretnom slučaju. Takođe, značajno je da li su sporne činjenice između strana, te, ako je to slučaj, u kojoj meri i kakvu *prima facie* dokaznu vrednost imaju podnesci strana u vezi sa činjenicama u datom predmetu. Drugi relevantni faktori mogu uzeti u obzir da li su tužene Države u svojim jednostranim izjavama Sudu priznale neke navodne povrede Konvencije, te ukoliko je to slučaj, trebalo bi uzeti u obzir opseg datog priznanja i meru u kojoj je Država spremna da nadoknadi štetu podnosiocu. U vezi sa poslednjim pomenutim pitanjem, u predmetima u kojima je moguće isključiti posledice navodnih povreda prava i kada tužena Država iskaže svoju spremnost da to učini, predložena nadoknada štete će se verovatno smatrati adekvatnom u svrhu brisanja predstavke sa spiska predmeta, a Sud zadržava svoje ovlašćenje da ponovo uzme u razmatranje predstavku u svakom trenutku, na osnovu odredaba stava 2 člana 37 Konvencije i pravila 44, stav 5, Pravilnika Suda (vidi: *Tahsin Acar*, citirano u stavu 76).

196. Prethodno navedeni faktori nisu pomenuti da bi se ustanovila konačna lista relevantnih činilaca u vezi sa ovim pitanjem. U zavisnosti od konkretnih okolnosti svakog pojedinačnog predmeta, možemo zamisliti i druga razmatranja koja dolaze u obzir prilikom zauzimanja stava Suda u vezi sa jednostranim izjavama, u smislu stava 1 člana 37 Konvencije (vidi: *Tahsin Acar*, prethodni citati u stavu 77).

197. Konačno, Sud ponavlja da njegove presude nisu donete samo u svrhu odlučivanja o predmetima koji su pred njim raspravljani, već imaju i širu svrhu: da rasvetle, zaštite i razviju pravila ustanovljena/sadržana u Konvenciji, doprinoseći na taj način boljem poštovanju obaveza Država koje su one preuzele u svojstvu Visokih strana ugovornica (vidi: *Ireland v. the United Kingdom*, 18. januara 1978., stav 154, Series A no. 25; *Guzzardi v. Italy*, 6. novembra 1980., stav 86, Series A no. 39; i *Karner v. Austria*, no. 40016/98, stav 26, ECHR 2003-IX). Iako je prvenstveni cilj sistema Konvencije da obezbedi zaštitu pojedinca i njegovih prava, njena je misija takođe da ustanovi i ukaže na društvena pitanja od javnog i političkog interesa, podižući na taj način opšte standarde zaštite ljudskih prava i proširujući uticaj sudske prakse u ovoj oblasti u Državama potpisnicama Konvencije (vidi: *Karner*, prethodni citat, stav 26; i *Capital Bank AD v. Bulgaria*, no. 49429/99, stav 78 do 79, ECHR 2005-XII (izvodi)).

2. Primena opštih načela na ovaj predmet

198. Razmatrajući da li bi bilo celishodno ukloniti ovu predstavku sa spiska predmeta, u onom delu u kome se ona odnosi na pritužbe protiv Republike Kipar na osnovu njene jednostrane izjave, Sud zapaža sledeće:

199. Najpre, Sud naglašava ozbiljnu prirodu tvrdnji o navodnoj trgovini ljudima u ovom predmetu, koje proizilaze iz članova 2, 3, 4, i 5 Konvencije. U ovom smislu, Sud primećuje da je svest o problemu trgovine ljudima i potrebe preduzimanja mera borbe protiv ove pojave narasla poslednjih godina, na šta ukazuje i donošenje određenih akata na međunarodnom planu, kao i usvajanje relevantnih zakonodavnih mera u mnogim Državama (vidi, takođe, stavove 264 i 269). Izveštaji Komesara Saveta Evrope za ljudska prava i Ombudsmana Republike Kipar ističu akutnu prirodu ovog problema na Kipru, gde je opšte poznato da je trgovina ljudima radi seksualne eksploatacije kabare umetnika posebno zabrinjavajuća (vidi prethodne stavove 83, 89, 91, 94, 100 do 101 i 103).

200. Potom, Sud skreće pažnju na oskudnost sudske prakse u oblasti tumačenja člana 4 Konvencije, u kontekstu predmeta koji se odnose na slučajeve trgovine ljudima. Naročito je značajno da bi Sud tek trebalo da odluči da li je, i ako jeste, u kojoj meri član 4 prevideo pozitivnu obavezu Država članica da preduzmu korake u cilju zaštite potencijalnih žrtava trgovine ljudima izvan uobičajenog okvira sprovođenja istrage i preduzimanja krivičnog gonjenja.

201. Država Kipar je priznala da su se povrede prava iz Konvencije dogodile u periodu neposredno pre i posle smrti gđice Ranceve. Država je nedavno preduzela dodatne korake da bi istražila okolnosti smrti gđice Ranceve i ponudila određen iznos novca u svrhu pravičnog zadovoljenja. Međutim, u svetlu dužnosti Suda da razjasni, zaštiti i razvije prava koja su ustanovljena Konvencijom, to nije dovoljno da bi Sud zaključio da nije više opravdano nastaviti razmatranje predstavke. U svetlu prethodno iznetih primedbi, Sud smatra da postoji potreba za nastavkom ispitivanja predmeta koji se odnose na pitanja u vezi sa trgovinom ljudima.

202. Sud u svom zaključku smatra da pitanje poštovanja ljudskih prava, kako ga određuje Konvencija, zahteva nastavljanje razmatranja predmeta. Shodno tome, Sud odbija zahtev Kipra za brisanje predstavke sa spiska predmeta, u smislu člana 37 stav 1 Konvencije.

II. PRIHVATLJIVOST PRITUŽBI NA POVREDE ČLANOVA 2, 3, 4 i 5 KONVENCIJE

A. Prigovor Ruske Federacije *ratione loci*

1. Podnesci strana

203. Rusija je tvrdila da su se događaji koji čine osnovu ove predstavke dogodili van njene teritorije, te je predstavka neprihvatljiva *ratione loci* u onom svom delu u kome se odnosi na Rusku Federaciju. Država je navela da nije vršila „stvarnu vlast” nad teritorijom Republike Kipar i da su sve aktivnosti Ruske Federacije bile ograničene suverenim pravima Republike Kipar.

204. Podnosilac je odbacio ove argumente. On je tvrdio da u skladu s presudom Suda u predmetu *Drozd and Janousek v. France and Spain*, 26. jun 1992., Series A br. 240, Ruska Federacija može biti smatrana odgovornom onda kada su njena delovanja i propuštanja proizvela posledice van njene teritorije.

2. Stav Suda

205. Član 1 Konvencije predviđa da:

„Visoke strane ugovornice jemče svakome u svojoj nadležnosti prava i slobode određene u Delu I ove Konvencije.”

206. Sud je prethodno naglasio da su, sa stanovišta međunarodnog javnog prava, pravosudne nadležnosti Države prvenstveno teritorijalne. Shodno tome, nadležnost Države u vršenju pravosudnih ovlašćenja nad svojim državljanima u inostranstvu je subordinirana teritorijalnoj nadležnosti druge Države, te Država, uopšteno uzevši, ne može vršiti pravosudna ovlašćenja na teritoriji druge Države bez njenog pristanka, poziva ili saglasnosti, te bi član 1 Konvencije trebalo razumeti kao odraz ovog uobičajenog i suštinski teritorijalnog shvatanja nadležnosti (vidi: *Banković and Others v. Belgium and 16 Other Contracting States* (dec.) [GC], br. 52207/99, stavovi 59 do 61, ECHR 2001-XII).

207. Pritužbe podnosioca predstavke protiv Ruske Federacije u ovom predmetu se odnose na propuštanje Države da preduzme neophodne mere da bi zaštitila gđicu Rancevu od opasnosti trgovine ljudima i eksploatacije, kao i da sprovede istragu u vezi sa okolnostima njenog dolaska na Kipar, zapošljavanja i kasnije smrti. Sud primećuje da citirane tvrdnje nisu zasnovane na stavu da je Rusija odgovorna za događaje na Kipru ili za postupanje tamošnjih vlasti. U svetlu činjenice da je navodna trgovina ljudima počela u Rusiji, i u pogledu obaveza koje je Ruska Federacija preuzela u borbi protiv te pojave, nije izvan nadležnosti Suda da ispita da li je Rusija poštovala bilo koju obavezu koju je mogla imati u smislu preduzimanja mera u okvirima svojih nadležnosti i ovlašćenja da bi istražila mogućnost da je kći podnosioca predstavke bila žrtva trgovine ljudima. Shodno tome, žalba podnosioca predstavke koja se odnosi na povredu člana 2 odnosi se na propuštanje Rusije da preduzme istražne radnje, uključujući obezbeđivanje dokaza od svedoka koji su imali prebivalište u Rusiji. Na Sudu je da oceni, nakon ispitivanja merituma žalbe podnosioca predstavke na povredu člana 2, razmere bilo koje procesne obaveze koja je obavizivala Rusku Federaciju, kao i da li je ona ispunila svoje obaveze u okolnostima ovog predmeta.

208. Sud zaključuje da je nadležan da ispita razmere u kojima je Rusija mogla preduzeti korake, u granicama svog teritorijalnog suvereniteta, da bi zaštitila ćerku podnosioca predstavke od trgovine ljudima, da bi istražila navode u vezi sa trgovinom ljudima i da bi istražila okolnosti koje su dovele do njene smrti. Da li predmet žalbe podnosioca predstavke daje osnov za odgovornost Države je pitanje koje bi Sud tek trebalo da utvrdi u svom ispitivanju merituma predstavke.

B. Prigovor Ruske Federacije *ratione materiae*

1. Podnesci strana

209. Rusija je tvrdila da bi pritužba podnosioca predstavke na povredu člana 4 Konvencije trebalo oceniti neprihvatljivom *ratione materiae*, obzirom da se u ovom predmetu nije radilo o slučaju ropstva, ropskom položaju, ili slučaju prisilnog ili prinudnog rada. Država je naglasila da je gđica Ranceva dobrovoljno doputovala na Kipar, dobrovoljno dobila radnu dozvolu da bi radila u skladu s ugovorom koji je zaključila. Nema dokaza da je gđica Ranceva bila u statusu ropstva, da nije bila u mogućnosti da promeni svoje uslove ili da je radila pod prinudom. Rusija je dalje naglasila da je gđica Ranceva neometano napustila stan u kome je boravila sa ostalim kabare umetnicama s kojima je radila. Država je stoga tvrdila da nema dovoljno osnova za tvrdnju da su kabare umetnice bile držane u stanu protiv njihove volje. Rusija je dodala da je sama činjenica da je gđica Ranceva napustila policijsku stanicu sa M.A. nedovoljna da bi se izrekla tvrdnja da je bila u uslovima ropskog položaja i prinudnog rada. Da se plašila za svoju bezbednost, mogla je to da saopšti policiji za vreme dok se nalazila u policijskoj stanici.

210. Podnosilac predstavke je insistirao da uslovi u kojima se nalazila gđica Ranceva spadaju u delokrug člana 4 Konvencije.

2. Stav suda

211. Sud smatra da je pitanje da li postupanje na koje se žali podnosilac spada u delokrug člana 4 neraskidivo povezano sa meritumom predstavke. Shodno tome, Sud je stava da se ovaj prigovor *ratione materiae* ima razmatrati zajedno s meritumom predmeta.

C. Zaključak

212. Pritužbe podnosioca predstavke u smislu povrede članova 2, 3, 4 i 5 ne mogu biti odbačene kao nespojive *ratione loci* ili *ratione materiae* u odnosu na Rusku Federaciju, u skladu s odredbama Konvencije. Povrh toga, Sud zapaža da iznete tvrdnje podnosioca nisu očigledno neosnovane, u smislu člana 35 stav 3. Sud dalje primećuje da nisu neprihvatljive ni po bilo kom drugom osnovu. Stoga, ove će se pritužbe proglasiti prihvatljivim.

III. NAVODNE POVREDE ČLANA 2 KONVENCIJE

213. Podnosilac predstavke je izneo tvrdnje da je došlo do povrede člana 2 Konvencije od strane kako Rusije tako i Kipra, u pogledu toga što su kiparske i ruske vlasti propustile da preduzmu korake da zaštite život njegove ćerke i propusta obeju Država da sprovedu delotvornu istragu u vezi sa okolnostima njene smrti. Član 2, *inter alia*, predviđa da:

„1. Pravo na život svake osobe zaštićeno je zakonom. Niko ne može biti namerno lišen života, sem prilikom izvršenja presude suda kojom je osuđen za zločin za koji je ova kazna predviđena zakonom.

A. Navodni propust vlasti da preduzmu mere zaštite od opasnosti po život nekog lica

1. Podnesci strana u postupku

a. Podnosilac predstavke

214. Pozivajući se na predmet *Osman protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 28. oktobra 1998. godine, *Izveštaji* 1998-VIII, podnosilac predstavke se pozvao na pozitivne obaveze koje proizilaze iz člana 2 Konvencije, koji propisuje državama da preduzmu preventivne operativne mere kako bi zaštitile lice čiji je život ugrožen krivičnim delima drugog fizičkog lica, u svim slučajevima gde je Država znala ili je morala znati za postojanje realne, neposredne životne ugroženosti.

Podnosilac predstavke je dokazivao kako su, propuštajući da puste na slobodu gđicu Rancevu i predajući je umesto toga M.A., kiparske vlasti propustile da preduzmu razumne mere, u okviru svojih nadležnosti, kako bi izbegle stvarnu i neposrednu pretnju po život gđice Ranceve.

b. Vlada Republike Kipar

215. Vlada Republike Kipar nije osporavala pozitivnu obavezu koja, u smislu stava 1 člana 2 Konvencije, propisuje nadležnim državnim organima da preduzmu preventivne operativne mere kako bi zaštitili lice čiji je život ugrožen krivičnim delima počinjenim od strane drugog lica. Međutim, da bi takva obaveza proizašla, moralo bi da se utvrdi da su vlasti znale, ili su morale znati, za stvarnu i neposrednu opasnost po život određenog lica i da su propustile da preduzmu mere u domenu svojih ovlašćenja, koje su, na osnovu razumne procene, očekivano mogle biti preduzete da se izbegne takav rizik (citirajući predmeta *Osman*).

216. U svojim pismenim podnescima Vlada Republike Kipar je dokazivala kako nije bilo propusta u pogledu obaveze da se zaštiti život kćeri podnosioca predstavke. Po informacijama dostupnim policijskim službenicima koji su bili u kontaktu sa gđicom Rancevom 28. marta 2001., nije bilo razloga da se posumnja u postojanje stvarnog ili neposrednog rizika po život gđice Ranceve. Svedočenje policijskih službenika je pokazalo da se gđica Ranceva smireno šminkala i da se ponašanje M.A. prema njoj činilo normalnim (vidi prethodne stavove 20 i 49). Iako je gđica Ranceva napustila svoj posao u kabareu, nije se žalila ili podnela bilo kakvu prijavu u vezi sa svojim poslodavcem ili uslovima rada. Nije se žalila policijskim službenicima dok je bila u stanici policije i nije odbila da ode sa M.A. Odlukom da gđicu Rancevu ne puste na slobodu, već da je predaju M.A., kiparske vlasti nisu prekršile bilo koju obavezu u pogledu zaštite njenog života.

217. U svojoj kasnijoj jednostranoj izjavi, Država Kipar je priznala da je odluka policijskih službenika da predaju gđicu Rancevu M.A. bila kršenje pozitivne obaveze, koja obavezuje Državu u smislu člana 2 da preduzme preventivne mere kako bi zaštitila gđicu Rancevu od krivičnih dela koja je učinilo drugo lice (vidi prethodni stav 187).

2. Procena Suda

a. Opšta načela

218. Jasno je da član 2 nalaže Državi ne samo obavezu uzdržavanja od protivpravnog lišavanja života već takođe preduzimanja odgovarajućih mera radi zaštite života svih onih koji su pod njenom nadležnošću (vidi: *L.C.B. v. the United Kingdom*, 9. juna 1998., st. 36, *Reports* 1998-III; i *Paul and Audrey Edwards*, prethodni stav 54). Na prvom mestu, ova obaveza zahteva od Države da obezbedi poštovanje prava na život donošenjem delotvornih odredaba krivičnog zakona, kako bi sprečila činjenje krivičnih dela nad licima, uz nužnu potporu državnog aparata koji je zadužen za sprečavanje, suzbijanje i kažnjavanje kršenja pomenutih odredaba. Ipak, pomenuta obaveza takođe podrazumeva, u odgovarajućim okolnostima, pozitivnu obavezu vlasti da preduzmu preventivne operativne mere kako bi zaštitile lice čiji je život ugrožen usled vršenja krivičnih dela od strane drugog lica (vidi: *Osman*, prethodni, stav 115 *Medova v. Russia*, no. 25385/04, stav 95, 15. januara 2009.; *Opuz v. Turkey*, no. 33401/02, stav 128, 9. juna 2009.).

219. Sud ponavlja da delokrug bilo koje pozitivne obaveze mora biti tumačen tako da vlastima ne nameće nemoguć ili nesrazmeran teret, imajući na umu teškoće u upravljanju savremenim društvima, nepredvidljivost ljudskog ponašanja i operativne izbore koji se moraju napraviti u smislu raspoloživih prioriteta i resursa. Ne može se iziskivati od vlasti da povodom svakog rizika, za koji se tvrdi da postoji po nečiji život, preduzmu operativne mere, u smislu zahteva Konvencije, da bi sprečile ostvarivanje pretnje. Da bi Sud utvrdio kršenje pozitivne obaveze da se zaštiti život, mora biti ustanovljeno da su vlasti znale ili su morale blagovremeno znati za postojanje stvarnog i neposrednog rizika po život određenog lica od vršenja krivičnih dela trećih lica, kao i da su propustile da preduzmu mere iz delokruga svojih nadležnosti, koje su, na osnovu razumne procene, mogle biti očekivane da budu preduzete kako bi se takav rizik izbegao (*Osman*, prethodni, stav 116; *Paul i Audrey Edwards*, prethodni, stav 55; i *Medova*, prethodni, stav 96).

b. Primena opštih načela na ovaj predmet

220. Sud mora da ispita da li su kiparske vlasti mogle da predvide da je puštanje gđice Ranceve pod kontrolu M.A. moglo predstavljati stvarni i neposredni rizik po njen život.

221. Sud primećuje da je u slučaju *Opuz* odgovornost Države bila prisutna, jer je lice koje je kasnije ustrelilo i ubilo majku podnosioca predstavke, prethodno pretilo smrću i počinilo dela nasilja protiv podnosioca predstavke i njegove majke, kojeg su vlasti bile svesne (*Opuz*, prethodni stavovi od 133 do 136). Suprotno, u slučaju *Osman*, Sud je utvrdio da nije bilo kršenja člana 2 jer podnosilac predstavke nije uspeła da dokaže, u bilo kojoj fazi sleda događaja koji su doveli do ustreljivanja njenog supruga za koju bi moglo da se zaključuje da je policija znala ili da je mogla znati, da su životi porodice Osman bili stvarno i neposredno ugroženi (*Osman*, prethodni stav 121).

222. Iako je nesumnjivo da su žrtve trgovine ljudima i eksploatacije često prisiljene da žive i rade u surovim uslovima i da mogu trpeti nasilje i zlostavljanje pod kontrolom svojih poslodavaca (vidi prethodne stavove 85, 87 do 88 i 101), u odsustvu bilo kakvih posebnih pokazatelja u pojedinačnom slučaju, sama opasnost od zlostavljanja i nasilja ne predstavlja stvarnu i neposrednu opasnost po život. U ovom predmetu, iako je policija trebalo da bude svesna da je gđica Ranceva mogla biti žrtva trgovine ljudima (stvar koja bi dalje trebalo da bude ispitana u kontekstu žalbe podnosioca predstavke u vezi sa članom 4), tokom njenog boravka u policijskoj stanici nije bilo indikacija da je život gđice Ranceve u stvarnoj i neposrednoj opasnosti. Sud smatra da određeni sled događaja koji su doveli do smrti gđice Ranceve policijski službenici nisu mogli da predvide kada su je pustili M.A na staranje i nadzor. U skladu s tim, Sud zaključuje da u ovom predmetu nije bilo obaveze da se preduzmu operativne mere kako bi se sprečio rizik po život.

223. Iz prethodno navedenih razloga, Sud zaključuje da nije bilo kršenja pozitivnih obaveza kiparskih vlasti da zaštite pravo na život gđice Ranceve, u smislu člana 2 Konvencije.

B. Procesna obaveza o sprovođenju delotvorne istrage

1. Podnesci strana u postupku

a. Podnosilac predstavke

224. Podnosilac predstavke je tvrdio da su Kipar i Rusija prekršili svoje obaveze po članu 2 Konvencije da sprovedu delotvornu istragu o okolnostima smrti gđice Ranceve. Ukazao je na navodne kontradiktornosti u vezi sa obdukcijama koje su izvršile kiparske i ruske vlasti (vidi prethodni stav 50) i njegovih zahteva Republici Kipar, upućenih preko relevantnih ruskih organa vlasti, za sprovođenje dopunske istrage na osnovu očiglednih nepravilnosti, što su zahtevi na koje kiparske vlasti nisu pozitivno odgovorile (vidi prethodne stavove 52 i 62). On se takođe žalio na ograničen broj iskaza svedoka koje je policija prikupila (vidi prethodne stavove 31 i 33), ističući da su pet od sedam relevantnih tvrdnji poticale od policijskih službenika na dužnosti u policijskoj stanici u Limasolu, ili od lica koja su bila prisutna u stanu u vreme smrti njegove ćerke, dakle osoba koje su po njegovom mišljenju imale interes da prikažu određenu verziju događaja. Podnosilac predstavke je dalje tvrdio da nijedna istraga ne bi trebalo da zavisi od zvanične pritužbe ili prigovora rođaka žrtve. Tvrdio je da je njegova ćerka očigledno izgubila život pod čudnim okolnostima, zahtevajući dodatno razjašnjenje, te da je shodno tome, u smislu člana 2 – dopunska istraga bila potrebna. Kiparska istraga nije bila sprovedena u skladu s članom 2 Konvencije, usled pomenutih propusta, kao i činjenice da podnosiocu, kao rođaku žrtve, nije bio omogućen uvid u njen tok.

225. Posebno, u vezi sa istražnim postupkom, podnosilac predstavke se žalio da nije bio obavešten o datumu završne rasprave u postupku, što je sprečilo njegovo učešće. Nije bio obavešten o toku postupka ili o pravnim lekovima koji su mu stajali na raspolaganju. Tvrdio je kako je samo primio zaključak Okruž-

nog Suda u vezi sa istražnim postupkom od 16. aprila 2003., nekih 15 meseci po njegovom okončanju. Dalje, kiparske vlasti mu nisu obezbedile besplatnu pravnu pomoć, u vreme dok je trošak pravnog zastupanja na Kipru za njega predstavljao prepreku.

226. U vezi sa Ruskom Federacijom, podnosilac predstavke je dokazivao da je činjenica da je njegova ćerka državljanin Ruske Federacije značila da je, iako je ona privremeno bila rezident Kipra, gde se njena smrt dogodila, Rusija takođe imala obavezu u skladu s članom 2 Konvencije da istraži okolnosti dolaska njegove ćerke na Kipar, kao i okolnosti u vezi s njenim poslom u toj zemlji i potonju smrt. Izneo je kako je Ruska Federacija trebalo da, na osnovu Sporazuma o uzajamnoj pravnoj pomoći, podnese zahtev kiparskim vlastima za pokretanje krivičnog postupka u skladu s članovima 5 i 36 (vidi stavove 181 i 207), kako je zahtevao. Umesto toga, ruske vlasti su samo tražile dobijanje informacija koje se tiču okolnosti smrti gđice Ranceve. Potonji zahtev podnosioca predstavke nadležnim vlastima u Rusiji da pokrenu krivični postupak bio je odbijen od strane Tužilaštva u Čeljabinsku, budući da je gđica Ranceva umrla van Rusije. Njegovi ponovljeni zahtevi da ruske vlasti uzmu iskaze od dve osobe ruske nacionalnosti sa prebivalištem u Rusiji bili su odbijeni, na osnovu stava ruskih organa vlasti da nisu bili u mogućnosti da postupe u smislu pomenutog bez prethodnog zahteva za pravnu pomoć kiparskih vlasti. Podnosilac predstavke je zaključio kako su ovi navodni propusti značili da ruske vlasti nisu sprovele delotvornu istragu u vezi sa smrću njegove ćerke, u skladu sa zahtevima člana 2 Konvencije.

b. Vlada Republike Kipar

227. U svojim pismenim podnescima, Vlada Kipra je priznala da je obaveza da se sprovede delotvorna istraga, kada su državni službenici bili umešani u događaje koji su doveli do smrti nekog lica, proizašla iz člana 2, ali je tvrdila da svaka tragična smrt ne podrazumeva obavezu da se načine posebni koraci u pravcu sprovođenja istrage. U ovom predmetu, kiparske vlasti nisu imale obavezu da sprovedu istragu u vezi sa okolnostima smrti gđice Ranceve, ali su i pored toga to učinile. Iako su tačne okolnosti koje su dovele do smrti gđice Ranceve ostale nejasne, Vlada Kipra je osporila tvrdnju da je bilo propusta u istrazi. Istražne radnje sprovela je policija i postupak je u celini mogao da dovede do identifikacije i kažnjavanja odgovornih lica. Bili su preduzeti opravdani koraci, kako bi se obezbedili relevantni dokazi i održana je rasprava u istražnom postupku.

228. Kada je reč o istražnom postupku u pitanju, Vlada Kipra iznela je tvrdnju da je podnosilac predstavke bio obavešten od strane kiparskih vlasti o datumu održavanja rasprave u postupku. Povrh toga, rasprava je dva puta odlagana jer podnosilac predstavke nije bio prisutan. Vlada Kipra je ukazala na kašnjenje ruskih vlasti u obaveštavanju kiparskih organa o zahtevu za odlaganjem rasprave koji je izjavio podnosilac predstavke: zahtev je stigao čitava četiri meseca nakon što je rasprava završena. Da je sud bio svestan postojanja zahteva podnosioca predstavke, mogao je ponovo odložiti saslušanje. Na sve ostale zahteve podnosioca predstavke je odgovoreno i kiparski nadležni organi su tražili način da pomognu podnosiocu predstavke gde god je to bilo moguće. U vezi sa

žalbom podnosioca predstavke koja se tiče pravne pomoći, Vlada Kipra je istakla da podnosilac predstavke nije podneo zahtev na pravilan način. Trebalo je da podnese zahtev na osnovu Sporazuma o pružanju uzajamne pravne pomoći; Sporazum na koji se poziva podnosilac predstavke ne obezbeđuje pravnu pomoć već pruža besplatno pravno zastupanje, što je potpuno drugačije.

229. U svojoj jednostranoj izjavi (vidi prethodni stav 187), Vlada Kipra je potvrdila da su nedavno imenovana tri nezavisna krivična islednika, kako bi istražili okolnosti smrti gđice Ranceve i stepen krivične odgovornosti bilo kog lica ili odgovornost nekog organa vlasti ili institucije za njenu smrt.

c. Vlada Ruske Federacije

230. Vlada Rusije prihvatila je da u relevantnom periodu ruski krivični zakon nije predviđao mogućnost vođenja krivičnog postupka protiv stranih državljana u vezi sa krivičnim delom nad ruskim državljaninom koje je počinjeno van ruske teritorije, iako je zakon od tada promenjen. U svakom slučaju, podnosilac predstavke nije zahtevao od ruskih vlasti pokretanje krivičnog postupka, već je prosto zahtevao pomoć u utvrđivanju okolnosti koje su dovele do smrti njegove ćerke na Kipru. U skladu s tim, prethodna istraga o smrti gđice Ranceve nije sprovedena u Rusiji i nijedan dokaz nije pribavljen. Iako je podnosilac predstavke zahtevao u brojnim prilikama da vlasti Rusije obezbede iskaz od dve ruske državljanke koje su radile sa gđicom Rancevom, kako je bio obavešten, vlasti nisu bile u stanju da sprovedu ovaj zahtev podnosioca usled izostanka odgovarajućeg zahteva za pružanjem pravne pomoći od strane kiparskih vlasti. Ruske vlasti su obavestile kiparske organe da su spremne da sprovedu takav zahtev, koji ipak nije usledio.

231. Ruska Vlada je tvrdila da su organi vlasti Ruske Federacije preduzeli sve raspoložive mere kako bi utvrdili okolnosti smrti gđice Ranceve, da bi pružili pomoć kiparskim vlastima u njihovoj istrazi i da bi zaštitili i obezbedili ostvarivanje prava podnosioca predstavke. U skladu s tim, dokazivali su da je Rusija ispunila sve svoje procesne obaveze u smislu člana 2 Konvencije.

2. Stav Suda

a. Opšta načela

232. Sud se dosledno držao stava da obaveza da se zaštiti život po članu 2 Konvencije, u vezi sa opštom obavezom države po članu 1 Konvencije da „osigura svakome u okviru [svoje] nadležnosti prava i slobode propisane u Konvenciji”, zahteva sprovođenje nekog oblika delotvorne zvanične istrage u okolnostima kada smrt nekog lica nastupi kao posledica upotrebe sile (vidi: *McCann and Others v. the United Kingdom*, 27. septembar 1995., stav 161, (Series A) no. 324; *Kaya v. Turkey*, 19. februar 1998., stav 86, *Izveštaji (Reports) 1998-I*; *Medova v. Russia*, prethodni stav 103). Obaveza sprovođenja delotvorne zvanične istrage takođe nastaje i kada smrt nekog lica nastupi pod sumnjivim okolnostima koje se ne mogu pripisati državnim službenicima (vidi *Menson v. the United Kingdom* (dec.), no. 47916/99, ECHR 2003-V). Glavna svrha ovakve istrage je da osigura

delotvornu primenu domaćeg prava koje štiti pravo na život i, u onim slučajevima kada su umešani državni službenici ili organi vlasti, da osigura njihovu odgovornost za smrti za koje su oni bili odgovorni. Vlasti moraju da deluju po sopstvenoj inicijativi kada ovakav slučaj dođe u centar njihove pažnje. Ne mogu prepustiti inicijativi najbližeg rođaka žrtve da podnese zvaničan zahtev, prijavu ili da preuzme odgovornost za sprovođenje istrage bilo koje vrste (vidi, na primer, *İlhan v. Turkey* [GC], no. 22277/93, stav 63, ECHR 2000-VII; *Paul and Audrey Edwards*, prethodni, stav 69).

233. Da bi istraga bila delotvorna, odgovorna lica za njeno sprovođenje moraju biti nezavisna u odnosu na lica koja su umešana u događaje. Ovo zahteva ne samo hijerarhijsku i institucionalnu već i praktičnu nezavisnost (vidi: *Hugh Jordan v. the United Kingdom*, no. 24746/94, stav 120, ECHR 2001-III (izvodi); i *Kelly and Others v. the United Kingdom*, no. 30054/96, stav 114, 4. maj 2001.). Istraga mora biti takva da dovede do otkrivanja i kažnjavanja odgovornih (vidi: *Paul and Audrey Edwards*, prethodni, stav 71). Potreba postupanja bez odlaganja i razumne brzine reagovanja se podrazumeva u sklopu pojma delotvorne istrage u smislu značenja člana 2 Konvencije (vidi: *Yaşa v. Turkey*, 2. septembar 1998., stavovi 102-104, *Reports* 1998-VI; *Çakıcı v. Turkey* [GC], no. 23657/94, stavovi 80-87 i 106, ECHR 1999-IV; i *Kelly and Others*, prethodni, stav 97). U svim slučajevima, najbliži rođak žrtve mora biti uključen u postupak do mere do koje je neophodno kako bi se zaštitili njegovi legitimni interesi (vidi, na primer, *Güleç v. Turkey*, 27. jul 1998., stav 82, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-IV; i *Kelly and Others*, prethodni, stav 98).

b. Primena opštih načela na ovaj predmet

i. Kipar

234. Sud potvrđuje da se od početka znalo da nema dokaza da je smrt gđice Ranceve neposredna posledica upotrebe sile. Ipak, kako je već zabeleženo (vidi prethodni stav 232), ovo ne isključuje postojanje obaveze da se ispita njena smrt u skladu s članom 2 (vidi takođe *Calvelli and Ciglio v. Italy* [GC], no. 32967/96, stavovi 48 do 50, ECHR 2002-I; i *Öneryıldız v. Turkey* [GC], no. 48939/99, stavovi 70 do 74, ECHR 2004-XII). U svetlu nejasnih i neobjašnjenih okolnosti koje okružuju smrt gđice Ranceve i optužbi za trgovinu ljudima, zlostavljanje i protivpravno lišavanje slobode u periodu neposredno pre nego što je nastupila njena smrt, Sud smatra da je u postupku nastala procesna obaveza kiparskih vlasti da ispituju okolnosti smrti gđice Ranceve. Neophodno je bilo sprovesti istragu ne samo radi razmatranja neposrednog konteksta pada gđice Ranceve sa balkona, već i šireg konteksta njenog dolaska i boravka na Kipru, u cilju ispitivanja da li postoji veza između optužbi za trgovinu ljudima i potonje smrti gđice Ranceve.

235. U pogledu adekvatnosti sprovedene istrage, Sud primećuje kako je policija brzo stigla i zapečatila mesto događaja za par minuta. Mesto događaja je fotografisano i sprovedeno je uviđaj sa kriminalističkim ispitivanjem (vidi prethodni stav 32). Istog jutra, policija je uzela izjave lica prisutnih u stanu u trenut-

ku smrti gđice Ranceve, kao i komšije koji je video pad. Policijski službenici na dužnosti u policijskoj stanici u Limasolu su takođe dali izjave (vidi prethodni stav 33). Izvršena je obdukcija i održana je rasprava u istražnom postupku (vidi prethodne stavove 35 do 41). Ipak, postoji veliki broj elemenata istrage koji nisu bili zadovoljavajući.

236. Kao prvo, povodom protivrečnih svedočenja lica prisutnih u stanu, kiparski istražni organi, čini se, nisu preduzeli bilo kakve korake kako bi ih razrešili (vidi prethodne stavove 22 do 24 i 26 do 28). Slično tome, pojavile su se nedoslednosti iz dokaza o fizičkom stanju gđice Ranceve, posebno u vezi sa pitanjem do koje mere je alkohol uticao na njeno ponašanje (vidi prethodne stavove 18, 20 do 21 i 24). Postoje i drugi očigledni nedostaci, kao što su navodne nedoslednosti između izveštaja veštačenja kiparskih i ruskih vlasti i činjenice da gđica Ranceva nije napravila nikakvu buku kad je pala sa balkona, za šta nije obezbeđeno zadovoljavajuće objašnjenje (vidi prethodne stavove 29, 50 do 52 i 67).

237. Drugo, presuda u istražnom postupku je zabeležila da je smrt gđice Ranceve nastupila „pod čudnim okolnostima” prilikom njenog pokušaja da pobegne iz stana u kome je bila kao „gost” (vidi prethodni stav 41). Uprkos nedostatku jasnih okolnosti koje okružuju njenu smrt, kiparska policija nije uložila bilo kakav napor da ispita lica koja su živela sa gđicom Rancevom ili radila s njom u kabareu. Dalje, uprkos šokantnom zaključku u istražnom postupku kako je gđica Ranceva pokušala da pobegne iz stana, bilo kakav pokušaj utvrđivanja zašto je pokušavala da pobegne nije preduzet, niti je razjašnjeno gde je u stanu bila držana protiv svoje volje.

238. Treće, pored početnih izjava dva policijska službenika i policijskog službenika odeljenja za putne isprava koji je bio na dužnosti, datih 28. i 29. marta 2001., čini se da nije bilo istrage o tome šta se dogodilo u policijskoj stanici i, naročito, zašto je policija predala gđicu Rancevu u ruke M.A. Jasno je iz izjava svedoka da je AIS (Uprava za poslove sa strancima i imigrantima) smatrao da je M.A. odgovoran za gđicu Rancevu, ali razlozi zbog čega su vlasti tako postupile, kao i ispravnost ovog zaključka nikada nisu u potpunosti istraženi. Dalje, izjave policijskih službenika nisu dovedene u vezu sa bilo kojim izjavom koja je uzeta od gđice Ranceve i ne postoji ništa u istražnim spisima što objašnjava zašto to nikada nije urađeno; izjavu je dao M.A. (vidi prethodni stav 19). Sud podseća da je Komesar Saveta Evrope 2008. izvestio kako je bio uveren da su optužbe za korupciju u policiji u vezi sa trgovinom ljudima govorile o izolovanim slučajevima (vidi prethodni stav 102). Ipak, u svetlu činjenica u ovom predmetu, Sud smatra da su vlasti bile u obavezi da istraže da li postoje signali koji govore o mogućoj korupciji u policiji u vezi sa događajima koji su doveli do smrti gđe Ranceve.

239. Četvrto, uprkos svom jasnom zahtevu kiparskim vlastima, podnositelac predstavke nije bio lično obavešten o datumu rasprave pred sudom, što je kao posledicu imalo njegovo odsustvo prilikom donošenja odluke. Kiparska vlada ne osporava tvrdnju podnosioca predstavke da je bio obavešten o rezultatima istražnog postupka 15 meseci posle obavljenog saslušanja. Prema tome, kiparske vlasti nisu uspele da osiguraju efikasno učešće podnosioca predstavke u postupku, uprkos njegovim velikim naporima da bude obavešten o toku postupka.

240. Peto, kontinuirani zahtevi za pokretanjem istrage podnosioca predstavke preko ruskih organa, čini se, ostali su zanemareni od strane kiparskih vlasti. Posebno su njegovi zahtevi za dobijanjem informacija o daljim pravnim lekovima koji su mu stajali na raspolaganju u okviru kiparskog pravnog sistema, kao i zahtevi za besplatnu pravnu pomoć od kiparskih vlasti, bili ignorisani. Odgovor vlasti Republike Kipar, kojim u svojim podnescima Sudu navode da je zahtev za pravnu pomoć koji je uputio podnosilac predstavke sačinjen pozivanjem na pogrešno pravno sredstvo, je nezadovoljavajući. Povodom ponovljenih zahteva podnosioca predstavke i na osnovu težine predmeta o kome je reč, trebalo je da kiparske vlasti bar obaveste podnosioca o odgovarajućoj proceduri podnošenja zahteva za besplatnu pravnu pomoć.

241. Konačno, da bi istraga o okolnostima smrti bila delotvorna, Države članice moraju preduzeti korake koji su neophodni i mogući u cilju obezbeđivanja relevantnog dokaza, bez obzira da li se on nalazi na teritoriji Države u kojoj se vodi istraga. Sud primećuje da su Republika Kipar i Ruska Federacija strane Konvencije o pružanju uzajamne pomoći u pravnim stvarima i da, pored toga, imaju zaključen bilateralni Sporazum o uzajamnoj pravnoj pomoći (vidi prethodne stavove 175 do 185). Ovi instrumenti postavljaju jasan postupak po kome su kiparske vlasti mogle da traže pomoć od Rusije u vezi sa istragom okolnosti boravka na Kipru gđice Ranceve i njene potonje smrti. Vrhovni javni tužilac Ruske Federacije je obezbedio nezatražene garancije da će Rusija pružiti pomoć Kipru povodom bilo kog zahteva za pravnom pomoći koja ima za cilj prikupljanje novih dokaza (vidi prethodni stav 70). Ipak, nema dokaza da su kiparske vlasti tražile bilo kakvu pravnu pomoć od Rusije u sklopu svoje istrage. U datim okolnostima, Sud smatra da je odbijanje kiparskih vlasti da upute zahtev za pružanjem pravne pomoći radi pribavljanja svedočenja dve ruske državljanke koje su radile sa gđicom Rancevom u kabareu bila naročito nesrećna odluka, obzirom na dokazni značaj tih svedočenja u pokušaju rasvetljavanja okolnosti koje su bile od ključnog značaja za istragu. Iako je gđica Ranceva preminula 2001., podnosilac zahteva i dalje iščekuje zadovoljavajuće objašnjenje o okolnostima koje su dovele do njene smrti.

242. Shodno tome, Sud smatra da je došlo do kršenja procesnih obaveza čime je povređen član 2 Konvencije, u pogledu propuštanja kiparskih vlasti da sprovedu delotvornu istragu u vezi sa smrću gđice Ranceve.

ii. Rusija

243. Sud podseća da se smrt gđice Ranceve dogodila na Kipru. Shodno tome, ukoliko se ne može dokazati postojanje posebnih svojstava ovog predmeta, koje iziskuju odstupanje od opšteg pristupa, obaveza da se osigura delotvorna zvanična istraga se odnosi samo na Republiku Kipar (vidi, *mutatis mutandis*, *Al-Adsani v. the United Kingdom* [GC], no. 35763/97, stav 38, ECHR 2001-XI).

244. U vezi sa postojanjem posebnih okolnosti, podnosilac predstavke se oslanja na činjenicu da je gđica Ranceva bila državljanica Ruske Federacije. Me-

đutim, Sud ne smatra da se, po članu 2, zahteva od krivičnih zakona Država članica da predvide univerzalnu nadležnost u predmetima u vezi sa smrću lica koja su njihovi državljani. Ne postoje druge posebne okolnosti koje bi podržale nametanje obaveze Rusiji da sprovede sopstvenu istragu. Shodno tome, Sud zaključuje da nije bilo važeće obaveze po kojoj su vlasti Ruske Federacije bile dužne da, u skladu sa članom 2 Konvencije, ispitaju smrt gđice Ranceve.

245. Međutim, posledica obaveze Države koja sprovodi istragu da osigura dokaz koji se nalazi u okviru nadležnosti druge države, jeste dužnost Države u kojoj se dokaz nalazi da obezbedi bilo koju vrstu pomoći u okviru svojih nadležnosti i mogućnosti koja je zatražena zahtevom za pravnu pomoć. U ovom predmetu, kako je prethodno napomenuto, Vrhovni tužilac Ruske Federacije je, u vezi sa pribavljanjem iskaza od dve državljanke Rusije, izrazio volju da postupi u skladu sa bilo kojim zahtevom za uzajamnom pravnom pomoći prosleđenom ruskim vlastima i da organizuje uzimanje izjave od svedoka, premda zahtev u tom smislu nije usledio (vidi prethodni stav 241). Podnosilac predstavke je tvrdio da je trebalo da ruske vlasti pristupe saslušanju ove dve ženske osobe, uprkos odsustvu bilo kakvog zahteva od strane kiparskih vlasti. Sud, međutim, podseća da odgovornost za istraživanje smrti gđice Ranceve leži na kiparskim vlastima. U odsustvu zahteva za uzajamnom pravnom pomoći, u skladu s članom 2 Konvencije, od ruskih vlasti se ne traži da same pribave dokaz.

246. U vezi sa prigovorom podnosioca predstavke da su ruske vlasti propustile da zatraže pokretanje krivičnog postupka, Sud primećuje da su ruske vlasti u velikoj meri primenile mogućnosti iz Sporazuma o uzajamnoj pravnoj pomoći, kako bi pokrenule radnje kiparskih vlasti (vidi, na primer, stavove 48, 52, 55, 57 i 61 do 62). Posebno su pismom, koje nosi datum od 11. decembra 2001., zahtevali da se sprovede dopunska istraga u vezi sa okolnostima smrti gđice Ranceve, da relevantni svedoci budu ispitani i da kiparske vlasti podignu optužnicu za ubistvo, otmicu ili protivpravno lišavanje slobode u vezi sa smrću gđice Ranceve (vidi prethodni stav 52). U pismu od 27. decembra 2001. načinjen je poseban zahtev za pokretanjem krivičnog postupka (vidi prethodni stav 53). Zahtev je ponovljen nekoliko puta.

247. U zaključku, Sud smatra da nije došlo do povrede prava u smislu člana 2 od strane Ruske Federacije.

IV. NAVODNA POVREDA ČLANA 3 KONVENCIJE

248. Podnosilac predstavke je tvrdio da postoji kršenje člana 3 Konvencije od strane kiparskih vlasti u smislu propuštanja da preduzmu korake kako bi zaštitile gđicu Rancevu od zlostavljanja, kao i da ispitaju da li je gđica Ranceva bila žrtva nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja u vremenu koje je prethodilo njenoj smrti. Član 3 propisuje da:

„Niko ne može biti podvrgnut mučenju ili nečovečnom ili ponižavajućem postupanju ili kazni.”

A. Podnesci strana

1. Podnosilac predstavke

249. Podnosilac predstavke je tvrdio da u ovom predmetu pozitivna obaveza nalaže da je gđica Ranceva trebalo da bude zaštićena protiv zlostavljanja od strane fizičkih lica. Tvrdio je kako su dva obdukciona izveštaja koja su sačinjena povodom smrti gđice Ranceve otkrila da se opis uzroka njene smrti ne slaže sa utvrđenim povredama. Iznosio je kako pribavljena svedočenja ne donose zadovoljavajući odgovor na pitanje da li su povrede, uočene na telu gđice Ranceve, bile nanete pre njene smrti. Uprkos ovome, kiparske vlasti nisu sprovele istragu o tome da li je gđica Ranceva bila podvrgnuta nečovečnom i ponižavajućem postupanju. Dalje, nisu preduzeti koraci kako bi bio izbegnut rizik od zlostavljanja gđice Ranceve u okolnostima koje podrazumevaju da su vlasti bile svesne ili su morale biti svesne stvarnog i neposrednog rizika. Shodno tome, u podnesku podnosioca predstavke ukazano je na kršenje člana 3 Konvencije.

2. Vlada Kipra

250. U svojim pismenim podnescima, Vlada Kipra je poricala da je nastalo bilo kakvo kršenje člana 3. Istakla je da ništa u istražnim spisima nije upućivalo na zaključak da je gđica Ranceva bila podvrgnuta nečovečnom i ponižavajućem postupanju pre nego je nastupila njena smrt. U svakom slučaju, temeljna istraga koja može da dovede do identifikacije i kažnjavanja odgovornih, sprovedena je u vezi sa okolnostima smrti gđice Ranceve. Prema tome, istraga je bila sprovedena u skladu sa članom 3.

251. U svojoj potonjoj jednostranoj izjavi (vidi prethodni stav 187), Vlada Kipra je priznala da je bilo kršenja procesne obaveze proistekle iz člana 3 Konvencije u meri u kojoj je policijska istraga u vezi sa pitanjem da li je gđica Ranceva bila podvrgnuta nehumanom i ponižavajućem postupanju pre smrti bila nedelotvorna. Država je takođe potvrdila da su tri nezavisna istražitelja postavljena sa zadatkom da ispituju okolnosti zaposlenja i boravka na Kipru gđice Ranceve, kao i da li je ona bila izložena nečovečnom i ponižavajućem postupanju.

B. Stav Suda

252. Sud primećuje da nema dokaza da je gđica Ranceva bila podvrgnuta zlostavljanju pre nastupanja smrti. Međutim, jasno je da su upotreba sile i zlostavljanja žrtava uobičajene karakteristike koje se vezuju za trgovinu ljudima (vidi prethodne stavove 85, 87 do 88 i 101). Zbog toga Sud smatra da, u odsustvu bilo kakvih posebnih tvrdnji o zlostavljanju, svako ponižavajuće postupanje koje je mogla pre svoje smrti pretrpeti gđica Ranceva je u neraskidivoj vezi sa navodnom trgovinom ljudima i eksploatacijom. Shodno tome, Sud zaključuje da nije neophodno odvojeno razmatrati žalbu podnosioca predstavke u vezi sa povredom člana 3, te će se baviti razmatranjem opštih pitanja u kontekstu ispitivanja pritužbe podnosioca predstavke u smislu člana 4 Konvencije.

V. NAVODNA POVREDA ČLANA 4 KONVENCIJE

253. Podnosilac predstavke je tvrdio navodnu povredu člana 4 Konvencije od strane i ruskih i kiparskih vlasti u smislu njihovog propusta da zaštite njegovu ćerku od trgovine ljudima i njihovog propusta da sprovedu delotvornu istragu u vezi sa okolnostima njenog dolaska na Kipar i prirode njenog posla u toj zemlji. Član 4 predviđa, u svom relevantnom delu, da:

- „1. Niko se ne sme držati u ropstvu ili ropskom položaju.
2. Ni od koga se ne može zahtevati da obavlja prinudni ili obavezni rad.
- ...

A. Podnesci strana

1. Podnosilac predstavke

254. Pozivajući se na predmet *Siliadin v. France*, no. 73316/01, ECHR 2005-VII, i na Konvenciju za borbu protiv trgovine ljudima (vidi prethodne stavove 162 do 174), podnosilac predstavke je tvrdio da su kiparske vlasti bile u obavezi da usvoje zakone za borbu protiv trgovine ljudima, da uspostave i ojačaju mehanizme i programe kako bi se izborile protiv trgovine ljudima. Ukazao je na izveštaje Komesara za ljudska prava Saveta Evrope (vidi prethodne stavove 91 do 104), koji su pokazali, kako je rekao, da je došlo do pogoršanja situacije u kojoj se nalaze mlade žene koje iz inostranstva dolaze na Kipar da rade kao kabaretske umetnice. Komesar je zaključio kako obaveze koje je Kipar bio dužan da ispuni u borbi protiv trgovine ljudima nisu ispunjene. Posebno, podnosilac predstavke ističe da kiparski organi vlasti nisu bili u stanju da objasne zašto su predali gđicu Rancevu bivšem poslodavcu u policijskoj stanici umesto da je puste na slobodu (vidi prethodni stav 82). Tvrdio je kako su postupajući na taj način, kiparske vlasti propustile da preuzmu mere da zaštite njegovu ćerku od trgovine ljudima. Takođe su propustile da sprovedu bilo kakvu istragu u vezi sa pitanjem da li je njegova ćerka bila žrtva trgovine ljudima ili je bila podvrgnuta seksualnoj ili nekoj drugoj eksploataciji. Iako je gđica Ranceva dobrovoljno došla na Kipar da bi radila u kabareu, Sud je ustanovio da sam njen prethodni pristanak ne osporava zaključak o postojanju prinudnog rada.

(pozivajući se na predmet *Van der Musselle v. Belgium*, 23. novembar 1983., stav 36, Series A no. 70).

255. U vezi sa Rusijom, podnosilac predstavke je istakao da u relevantno vreme ruski Krivični zakonik nije sadržavao odredbe koje se izričito odnose na trgovinu ljudima. Tvrdio je da su ruske vlasti bile svesne konkretnog problema trgovine mladim ženama, kako bi na Kipru radile u industriji pornografije i prostitucije. Shodno tome, Ruska Federacija je bila u obavezi da usvoji mere kojima bi sprečila trgovinu ljudima i eksploataciju žena poreklom iz Rusije, ali je propustila da to učini. U ovom predmetu, istraga u vezi sa okolnostima dolaska gđice Ranceve na Kipar, kao i o prirodi njenog zaposlenja u toj zemlji je bila posebna obaveza Države, mada takva istraga nije sprovedena.

2. Vlada Kipra

256. U svojim pismenim zapažanjima, Vlada Kipra je potvrdila da nikakve mere nisu preduzete u vremenu pre ili posle smrti gđice Ranceve kako bi bilo ustanovljeno da li je bila podvrgnuta seksualnoj ili drugim oblicima eksploatacije. Međutim, Država je negirala postojanje kršenja člana 4 Konvencije. Tvrdila je da je postojala pozitivna obaveza Države koja zahteva kažnjavanje i efikasno gonjenje u vezi sa bilo kojim delom koje ima za cilj čuvanje lica u situaciji ropstva, ropskog položaja ili prisilnog i prinudnog rada. Međutim, Država je tvrdila, po analogiji sa članovima 2 i 3 Konvencije, da pozitivne obaveze nastaju samo kada organi vlasti znaju ili mogu da znaju za stvarnu i neposrednu opasnost da je određeno lice držano u takvom položaju. Ove pozitivne obaveze bi bile prekršene samo onda kada bi vlasti kasnije propustile da preduzmu mere u okvirima svojih ovlašćenja, koje bi, sudeći po zdravom razumu, mogle dovesti do toga da bude izbegnuta takva opasnost.

257. U ovom predmetu, nije bilo ničega u istražnim spisima, niti je bilo nekog drugog dokaza koji bi ukazao da je gđica Ranceva držana u ropstvu ili ropском položaju ili je od nje traženo da vrši prisilni ili prinudni rad. Kiparska Vlada je dalje ukazala na činjenicu da nikakva pritužba podnosioca predstavlja, koja navodi tvrdnju da je njegova ćerka bila žrtva trgovine ljudima ili eksploatacije, nije podneta domaćim vlastima, kao i da nikakvi dopisi ruskih vlasti nisu postojali u vezu s takvom tvrdnjom. Sama gđica Ranceva nije pre svoje smrti izjavila bilo šta u tom smislu, i poruka koju je ostavila u svom stanu, kako je umorna i kako se vraća u Rusiju (vidi prethodni stav 17), nije mogla podržati takve tvrdnje. Država je tvrdila kako je prvi put ovakva pritužba poslata vlastima 13. aprila 2006. godine, od strane ruskog pravoslavnog sveštenika u Limasolu. Država je dokazivala da ruske vlasti nisu sarađivale sa kiparskim organima vlasti i da su propustile da uzmu iskaze od dve Ruskinje koje su radile sa gđicom Rancevom u kabareu.

258. U svojoj kasnijoj jednostranoj izjavi (vidi prethodni stav 187), kiparska vlada je priznala da je prekršila svoje pozitivne obaveze po članu 4 Konvencije, propustivši da preduzme mere kako bi utvrdila da li je gđica Ranceva bila žrtva trgovine ljudima ili da li je bila podvrgnuta seksualnoj ili nekom drugom obliku eksploatacije. Država je takođe potvrdila da su tri nezavisna istražitelja postavljena radi ispitivanja okolnosti u vezi sa zaposlenjem i boravkom gđice Ranceve na Kipru, kao i utvrđivanjem da li je bilo dokaza da je ona bila žrtva trgovine ljudima i eksploatacije.

3. Vlada Rusije

259. Kako je prethodno izneto, Rusija je tvrdila da postupanje prema gđici Rancevoj u ovom predmetu spada u delokrug člana 4 (vidi prethodni stav 209).

260. U vezi sa meritumom stvari, Rusija se složila da pozitivne obaveze koje proizlaze iz člana 4 zahtevaju od Država članica da osiguraju da nijedno lice ne bude držano u ropstvu ili ropском položaju ili da ne bude prisiljeno na rad. Ukoliko se pojave ovakvi slučajevi, od Država članica se zahteva da usvoje

i primene delotvoran zakonodavni okvir kako bi zaštitile i ponovo uspostavile zajemčena prava žrtava i preduzele gonjenje učinilaca. Međutim, u meri u kojoj se njegova žalba odnosi na Rusiju, podnosilac predstavlja u svom argumentu ističe da je trebalo da ruske vlasti primene sistem preventivnih mera kako bi zaštitile građane koji putuju u inostranstvo. Ruska vlada je istakla da bi bilo koje takve mere narušile ravnotežu između člana 4 i prava na slobodu kretanja koje je zagarantovano članom 2 Protokola br. 4 Konvencije, koji propisuje: „svako je slobodan da napusti bilo koju zemlju, uključujući i sopstvenu”. Rusija je takođe navela da je delokrug bilo koje od navedenih mera značajno sužen potrebom poštovanja suvereniteta države u koju građanin želi da putuje.

261. Ruske vlasti naglašavaju da je postojalo obilje mera propisanih ruskim krivičnim zakonodavstvom za sprečavanje kršenja člana 4, za zaštitu žrtava i gonjenje učinilaca. Iako u relevantno vreme ruski krivični zakon nije sadržavao odredbe o trgovini ljudima i ropskom radu, takvo postupanje bi u svakom slučaju bilo kvalifikovano u smislu značenja drugih krivičnih dela, kao što su pretnja ubistvom ili ozbiljno ugrožavanje zdravlja, otmica, nezakonito lišavanje slobode i seksualni delikti (vidi stavove 133 do 135). Ruska Vlada je takođe ukazala na različite međunarodne sporazume koji su ratifikovani od strane Ruske Federacije, uključujući i Konvenciju o ropstvu iz 1926. (vidi prethodne stavove 137 do 141) i Protokol iz Palerma iz 2000. godine, ističući da je Rusija potpisala brojne sporazume o uzajamnoj pravnoj pomoći (vidi prethodne stavove 175 do 185). U ovom predmetu, preduzete su aktivne mere kako bi se otkrili i kaznili krivci unutar okvira Sporazuma o uzajamnoj pravnoj pomoći. Dalje, ruske vlasti su objasnile da je 27. jula 2006. proširena primena Krivičnog zakonika kako bi bilo omogućeno gonjenje stranih državljana koji su počinili krivična dela protiv ruskih državljana van ruske teritorije. Međutim, primena ovih ovlašćenja je zavisila od pristanka države na čijoj je teritoriji delo izvršeno.

262. U vezi sa dolaskom gđice Ranceve na Kipar, ruske vlasti su istakle kako postaju svesne okolnosti da građanin napušta Rusiju u trenutku kada isti prelazi državnu granicu. Ruskim vlastima nije dozvoljeno da zabrane nekom licu korišćenje prava na slobodu kretanja, kada nema zahteva ili ograničenja koji se odnosi na ulazak u zemlju odredišta koja traži takvu zabranu, kao i u odsustvu okolnosti koje bi sprečavale izlazak tog lica. Shodno tome, ruske vlasti nisu mogle preporučivati i upozoravati građane na moguće opasnosti. One jesu upozoravale svoje građane preko medija i pružale detaljnije informacije koje se tiču faktora rizika.

263. Ruska Vlada je takođe zahtevala od Suda da smatra da nije bilo prethodnog kršenja člana 4, od strane Kipra. Rusija je navela da to čini u svetlu razvoja svojih odnosa sa Kiprom.

4. Podnesci treće strane

a. „Interights” centar

264. „Interights” je istakao rastuću zabrinutost za pojavu trgovine ljudima kao i usvajanje brojnih međunarodnih i regionalnih instrumenata za borbu pro-

tiv te pojave. Međutim, ova nevladina organizacija je uzela u razmatranje izvesnu neprikladnost i neefikasnost nacionalnih zakonodavstava i preduzetih mera na tom polju. Tvrđili su da je zahtev od najvećeg značaja koji se postavlja pred svaki zakonodavni sistem, kako bi se ovaj delotvorno odnosio prema trgovini ljudima, zapravo prihvatanje potrebe multidisciplinarnog pristupa; saradnjom među državama; i zakonskim okvirom unutar sveobuhvatnog pristupa ljudskim pravima.

265. „Interights” centar ističe da je karakterističan faktor u pojavi trgovine ljudima irelevantnost pristanka žrtve nameravane eksploatacije u slučajevima gde su bilo koja sredstva prinude korišćena, navedena u Protokolu iz Palerma (vidi prethodni stav 151). Shodno tome, osoba koja je svesna da će raditi u industriji pornografije i prostitucije ne prestaje da bude u statusu žrtve trgovine ljudima, uprkos postojanju pomenute svesnosti. Od značaja je osim toga i pravljenje razlike između krijumčarenja, koje se pre svega razmatra radi zaštite države od ilegalne imigracije i trgovine ljudima, a potonje je zločin uperen protiv određenih lica i ne uključuje obavezno i faktor prelaska državnih granica.

266. Tvrdeći da je trgovina ljudima oblik modernog ropstva, nevladina organizacija „Interights” je istakla zaključke Međunarodnog Krivičnog Tribunala za bivšu Jugoslaviju u predmetu *Prosecutor v Kunarac et al* (vidi prethodne stavove 142 i 143), tvrdeći da je nužna posledica te presude bila da definicija ropstva ne zahteva da postoji pravo svojine nad licem već da bude prisutna moć vršenja jednog ili više ovlašćenja koja su svojstvena tom pravu. Stoga današnje razumevanje termina „ropstvo” može uključiti situacije gde je žrtva bila podvrgnuta nasilju i prinudi, tako da je počiniocu krivičnog dela data potpuna kontrola nad žrtvom.

267. „Interights” se osvrnuo na pozitivne obaveze Država članica po Konvenciji u kontekstu trgovine ljudima. Posebno, tvrdila je ova organizacija, postoji obaveza donošenja odgovarajućih zakonskih propisa u vezi s trgovinom ljudima, u skladu sa odredbama Konvencije za borbu protiv trgovine ljudima (vidi prethodne stavove 160 do 174) i sudskom praksom ovog Suda. Donošenje ovakvih zakonskih propisa potrebno je kako bi se inkriminirala trgovina ljudima, uspostavila odgovornost pravnih i fizičkih lica; da bi se uvele kontrolne mere u vezi sa davanjem dozvola i funkcionisanjem poslova koji se često koriste u svrhu prikrivanja trgovine ljudima; kao i da se uspostavi sistem adekvatnih sankcija. Druge pozitivne obaveze uključuju mere u cilju obeshrabrivanja tražnje za trgovinom ljudima, da se osigura adekvatan odgovor kroz primenu zakona kako bi se identifikovala i iskorenila bilo kakva umešanost državnih službenika koji sprovode zakon u krivična dela u vezi sa trgovinom ljudima i izgradilo poverenje žrtava u policiju i sistem sudstva, kao i da se obezbedi efikasna i uspešna identifikacija žrtava trgovine ljudima primenom relevantne obuke. Istraživanje pozitivne prakse, metoda i strategija, podizanje nivoa svesti o ovom problemu u medijima i civilnom društvu, informativne kampanje koje uključuju javne ličnosti i kreatore politike, edukativni programi koji su usmereni protiv „seks turizma” su takođe oblasti mogućeg delovanja Države, koje je prepoznao centar „Interights”.

268. Na kraju, „Interights” je tvrdio da je postojala pozitivna obaveza Država koja se podrazumevala, a koja se sastoji u sprovođenju delotvorne i temeljne istrage u vezi sa navodima o trgovini ljudima. Takva istraga trebalo bi da bude u skladu sa uslovima koje u pogledu sprovođenja istrage predviđa član 2 Konvencije.

b. AIRE Centar

269. AIRE Centar je istakao da se svake godine povećava broj ljudi, od kojih su većina žene i deca, koji postaju žrtve trgovine ljudima u svrhu seksualne i drugih oblika eksploatacije. Ukazano je na teške fizičke i psihološke posledice po žrtve, koje ih često dovode do previše traumatizovanog stanja da bi relevantnim organima vlasti mogle sebe da predstavljaju kao žrtve trgovine ljudima. Posebno se pozivajući na zaključke izveštaja Stejt Departmenta SAD iz 2008., *Trafficking in Persons Report* [Izveštaj o trgovini ljudima], koji je pokazao da je Kipar propustio da dokaže kako je povećao napore u borbi protiv teških oblika trgovine ljudima u odnosu na prethodnu godinu (vidi prethodni stav 106).

270. Uopšte, AIRE Centar je istakao svoju zabrinutost da su prava žrtava često podređena postizanju drugih ciljeva u borbi protiv trgovine ljudima. Međunarodnim i regionalnim mehanizmima protiv trgovine ljudima često nedostaju praktična i delotvorna pravna sredstva kako bi zaštitili žrtve. Pored zahteva koji se tiču istrage i gonjenja počinitelaca krivičnih dela u vezi sa trgovinom ljudima, odredbe Protokola iz Palerma o zaštiti žrtava su, kako je tvrdio AIRE Centar, „uopšte uzevši ili savetodavne ili na nivou želja i projekcija”, obavezujući Države potpisnice da „razmotre” ili „nastoje da primene” određene mere.

271. Na kraju, AIRE Centar je primetio da bi praksa tela koja nadziru međunarodne instrumente u borbi protiv trgovine ljudima tek trebalo da se osvrne na obim i sadržaj pozitivnih obaveza koje su Države dužne da ispune u okolnostima koje proizlaze iz ove predstavke. U vezi sa sudskom praksom ovog Suda, AIRE Centar je ukazao da, iako je Sud već bio pozvan da razmotri obim primene člana 4 u predmetu u vezi sa trgovinom ljudima (*Siliadin*, prethodni navedeno), pomenuti predmet se bavio isključivo propustom Države da sprovede adekvatne odredbe krivičnog zakona kako bi sprečila i kaznila počiniocima krivičnih dela. U vezi sa sudskom praksom u smislu članova 2, 3 i 8 Konvencije, AIRE Centar je tvrdio da su Države imale pozitivnu obavezu da obezbede zaštitu kada su znale ili su morale znati da je neko lice bilo žrtva ili bilo izloženo riziku da postane žrtva trgovine ljudima. Posebne mere koje se zahtevaju zavisile bi od okolnosti, ali Državama nije dozvoljeno da ostave takvu osobu nezaštićenom ili da je vrate nazad u položaj žrtve trgovine ljudima i eksploatacije.

B. Stav Suda

1. Primenljivost člana 4 Konvencije

272. Prvo pitanje koje se postavlja je da li ovaj predmet spada u delokrug člana 4. Sud podseća da se u članu 4, kojim se zabranjuju „ropstvo”, „potčinjenost” i „prisilan i prinudni rad”, ne pominje trgovina ljudima.

273. Sud nikada nije smatrao odredbe Konvencije jedinim pravnim okvirom tumačenja sloboda i prava čoveka, koje su njome zajemčene (*Demir and Baykara v. Turkey* [GC], no. 34503/97, stav 67, 12. novembar 2008.)... Već dugo je poznato da jedno od glavnih načela kojima se Sud rukovodi primenjujući odredbe Konvencije jeste načelo da se norme ne primenjuju u pravnoj praznini [vakumu] (vidi: *Loizidou v. Turkey*, 18. decembar 1996., *Izveštaji presuda i odluka* 1996-VI; i *Öcalan v. Turkey* [GC], br. 46221/99, stav 163, ECHR 2005-IV). Kao međunarodni ugovor, Konvencija se mora tumačiti u svetlu pravila tumačenja koja su navedena u Bečkoj Konvenciji od 23. maja 1969. godine, na osnovu Prava o međunarodnim sporazumima i ugovorima.

274. Po ovoj Konvenciji, od Suda se zahteva da obezbedi primenu uobičajenog značenja termina u kontekstu i u svetlu predmeta i svrhe zbog koje je neka odredba doneta (vidi: *Golder v. the United Kingdom*, 21. februar 1975. godine, stav 29, Series A no. 18; *Loizidou*, prethodno pomenuti stav 43; i član 31 stav 1 Bečke Konvencije). Sud mora uzeti u obzir činjenicu da je kontekst primene i značenja odredaba jedan međunarodni sporazum za delotvornu zaštitu pojedinačnih ljudskih prava i da se Konvencija mora tumačiti kao celina, na takav način da se osnaži unutrašnja usklađenost i doslednost značenja njenih različitih odredaba (*Stec and Others v. the United Kingdom* (dec.) [GC], br. 65731/01 i 65900/01, stav 48, ECHR 2005-X).

Takođe, trebalo bi uzeti u obzir sva relevantna pravila i načela međunarodnog prava koji su na snazi u uzajamnim odnosima Država ugovornica, te bi i Konvenciju trebalo, što je više moguće, tumačiti u skladu sa ostalim normama međunarodnog pravnog poretka čiji je ona integralni deo (vidi *Al-Adsani v. the United Kingdom* [GC], no. 35763/97, stav 55, ECHR 2001-XI; *Demir and Baykara*, prethodno navedeni stav 67; *Saadi v. the United Kingdom* [GC], no. 13229/03, stav 62, ECHR 2008-...; i član 31 stav 3 (c) Bečke Konvencije).

275. Konačno, Sud ističe da predmet i svrha ove Konvencije, kao instrumenta za zaštitu ljudskih bića kao pojedinaca, zahtevaju da se njene odredbe tumače i primenjuju tako da zaštitne mere koje su njome predviđene budu praktične i delotvorne (vidi, *inter alia*, *Soering v. the United Kingdom*, 7. jul 1989. godine, stav 87, Series A no. 161; i *Artico v. Italy*, 13. maj 1980. godine, stav 33, Series A no. 37).

276. U predmetu *Siliadin*, razmatrajući razmere pitanja „ropstva” u smislu člana 4, Sud se pozvao na klasičnu definiciju pojma ropstva, kako je data u Konvenciji o ropstvu iz 1926., koja zahteva primenu osnovnih ovlašćenja prava svojine i svođenje položaja osobe na „objekat” (*Siliadin*, prethodni citat, stav 122). U vezi sa pojmom ropskog položaja, Sud je smatrao da je predmet zabrane ono što predstavlja „naročito ozbiljan oblik uskraćivanja slobode” (vidi: *Van Droogenbroeck v. Belgium*, izveštaj Komisije od 9. jula 1980., stavovi 78-80, Series B no. 44). Koncept „potčinjenosti, odnosno položaja sličnog ropstvu” podrazumeva prinudnu obavezu pružanja usluga nekom licu i u vezi je sa konceptom „ropstva” (vidi: *Seguin v. France* (dec.), no. 42400/98, 7. mart 2000.; i *Siliadin*, prethodni citat, stav 124). Da bi bilo govora o „prisilnom i prinudnom radu”, Sud

je smatrao da mora postojati neki oblik fizičke ili mentalne prinude, kao i poništavanja slobodne volje nekog lica (*Van der Musselle v. Belgium*, 23. novembar 1983., stav 34, Series A no. 70; *Siliadin*, prethodni pomenuti stav 117).

277. Odsustvo izričitog navođenja trgovine ljudima u Konvenciji nije iznenađujuće. Nastanak Konvencije je podstakla Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, koju je usvojila Generalna skupština Ujedinjenih nacija 1948. godine, a koja sama po sebi izričito ne predviđa trgovinu ljudima. U članu 4, Deklaracija zabranjuje „ropstvo i trgovinu robljem u svim oblicima”. Međutim, prilikom razmatranja delokruga člana 4, ne smeju se izgubiti iz vida posebne odlike Konvencije ili činjenica da je ona živi instrument međunarodnog prava koji se mora tumačiti u svetlu savremenih uslova u kojima se primenjuje. Sve viši standardi u oblasti zaštite ljudskih prava i osnovnih sloboda zahtevaju veću odlučnost prilikom procene kršenja osnovnih vrednosti u demokratskom društvu (vidi mišljenja i stavove drugih relevantnih stručnih izvora, *Selmouni v. France* [GC], no. 25803/94, stav 101, ECHR 1999-V; *Christine Goodwin v. the United Kingdom* [GC], no. 28957/95, stav 71, ECHR 2002-VI; i *Siliadin*, prethodni pomenuti stav 121).

278. Sud primećuje da je trgovina ljudima, kao opšta pojava, značajno narasla poslednjih godina (vidi prethodno pomenute stavove 89, 100, 103 i 269). U Evropi, porast trgovine ljudima je naišao na plodno tle u regionima gde je nastupio raspad bivšeg komunističkog bloka. Zaključak Protokola iz Palerma iz 2000. godine i Konvencije protiv trgovine ljudima iz 2005. godine pokazuje sve veće prepoznavanje porasta trgovine ljudima na međunarodnom planu, kao i potrebu za merama suprotstavljanja ovoj pojavi.

279. Sud obično nije bio pozvan da razmatra primenljivost člana 4 i, posebno, u samo jednom predmetu se bavio razmatranjem u kojoj meri ponašanje u vezi sa trgovinom ljudima spada u okvire tog člana (*Siliadin*, prethodno naveden). U tom predmetu, Sud je zaključio da je postupanje koje je pretrpeo podnosilac predstavke dovelo do potčinjavanja u položaj sličan ropstvu, te prisilnog i prinudnog rada, iako se nije radilo o slučaju klasičnog ropstva. U svetlu porasta trgovine ljudima i mera preduzetih za borbu protiv nje, Sud u ovom predmetu smatra odgovarajućim da ispita do koje mere se sama trgovina ljudima smatra suprotnom duhu i smislu člana 4 Konvencije, te da li spada u opseg garancija koje pruža ovaj član, ne ulazeći u razmatranje koji od tri oblika zabranjenog ponašanja je primenjen u ovom predmetu.

280. Sud primećuje da je Međunarodni krivični tribunal za bivšu Jugoslaviju zaključio da je tradicionalni koncept „ropstva” evoluirao obuhvatajući savremene oblike ropstva zasnovane na primeni nekih ili svih ovlašćenja, svojstvenih pravu svojine (vidi prethodni stav 142). Prilikom ocenjivanja da li neka situacija predstavlja savremeni oblik ropstva, Tribunal je smatrao da u relevantne faktore spada: da li je postojala kontrola slobode kretanja lica ili njegovog fizičkog okruženja, da li je bilo elemenata psihološke kontrole, te da li su preduzete mere sprečavanja bekstva žrtve i da li je bilo kontrole njene seksualnosti i prisilnog rada (vidi stav 143).

281. Sud smatra da je trgovina ljudima, po samoj svojoj prirodi i eksploataciji kao cilju, zasnovana na vršenju ovlašćenja koja su svojstvena pravu svojine. Ljude tretiraju kao robu koja se prodaje i kupuje, koja se podvrgava prisilnom radu, često za vrlo malo ili nimalo novca, najčešće u industriji pornografije i prostitucije, ali i u druge svrhe (vidi stavove 85 i 161). Ona podrazumeva stalno praćenje i kontrolu svih aktivnosti žrtve, čije se kretanje često ograničava (vidi prethodne stavove 85 i 101). Trgovina ljudima podrazumeva upotrebu sile i pretnje prema žrtvama, koje žive i rade u lošim uslovima (vidi prethodne stavove 85, 87, 88 i 101). Ovu pojavu je, u svom pratećem izveštaju uz Konvenciju protiv trgovine ljudima, opisao „Interights”, kao savremeni oblik stare trgovine robljem, koja se odvijala širom sveta (vidi prethodne stavove 161 i 266). Kiparski Ombudsman je označila seksualnu eksploataciju i trgovinu ljudima kao pojave koje se „odvijaju u uslovima savremenog ropstva” (vidi prethodni stav 84).

282. Nema nikakve sumnje da trgovina ljudima predstavlja pretnju ljudskom dostojanstvu i osnovnim slobodama žrtava i ne može se smatrati usklađenom s demokratskim društvom, odnosno vrednostima koje su naglašene u Konvenciji. U pogledu svoje obaveze da tumači Konvenciju u svetlu savremenih uslova, Sud smatra neophodnim da identifikuje da li postupanje na koje se odnosi žalba podnosioca predstavlja „ropstvo”, „ropski položaj” ili „prisilni i prinudni rad”. Umesto toga, Sud zaključuje da trgovina ljudima po sebi, u smislu člana 3(a) Protokola iz Palerma i člana 4 Konvencije za borbu protiv trgovine ljudima, spada u delokrug člana 4 Konvencije. Shodno tome, prigovor Rusije na neprihvatljivost predstavke *ratione materiae* se odbija.

2. Opšta načela člana 4

283. Sud ponavlja da, u spoju sa članovima 2 i 3, član 4 donosi jednu od osnovnih vrednosti demokratskih društava koje čine Savet Evrope (*Siliadin*, prethodno citiran, stav 82). Za razliku od većine suštinskih odredaba Konvencije, član 4 ne daje mogućnost izuzetka i nije dopušteno, po članu 15 stav 2, bilo kakvo derogiranje ovog člana, čak i u okolnostima opšte opasnosti koja preti da ugrozi naciju.

284. Prilikom ocenjivanja da li je došlo do povrede člana 4, mora biti uzet u obzir relevantni pravni i regulatorni okvir na snazi (vidi, *mutatis mutandis*, *Nachova and Others v. Bulgaria* [GC], nos. 43577/98 i 43579/98, stav 93, ECHR 2005-VII). Sud smatra da lepeza mera koje predviđaju nacionalna zakonodavstva mora biti adekvatna da obezbedi praktičnu i delotvornu zaštitu prava stvarnih i potencijalnih žrtava trgovine ljudima. Prema tome, kao dodatak krivičnopravnim merama u cilju kažnjavanja počinitelaca dela trgovine ljudima, član 4 zahteva od Država da donesu i primene adekvatne mere kontrole poslova koji se često koriste kao pokriće za trgovinu ljudima. Štaviše, Imigraciona pravna regulativa Država mora da uzme u obzir relevantna pitanja u vezi sa podsticanjem, pomaganjem ili tolerisanjem trgovine ljudima (vidi, *mutatis mutandis*, *Guerra and Others v. Italy*, 19. februara 1998., stavovi 58 do 60, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-I; *Z and Others v. the United Kingdom* [GC], no. 29392/95, stavovi

73 do 74, ECHR 2001-V; i *Nachova and Others*, prethodno citirani stavovi 96 do 97 i 99 do 102).

285. U svojoj presudi u predmetu *Siliadin*, Sud je potvrdio da član 4 podrazumeva posebnu pozitivnu obavezu Država članica da delotvorno krivično gone i sankcionišu svako ponašanje koje se preduzima u cilju držanja nekog lica u ropstvu, položaju sličnom ropstvu ili prisilnom i prinudnom radu (prethodno citirani stavovi, 89 i 112). Da bi ispunile ovu obavezu, od Država članica se zahteva da donesu i primene zakonodavni i upravni okvir kojim bi zabranile i sankcionisale trgovinu ljudima. Sud primećuje da se i Protokol iz Palerma i Konvencija za borbu protiv trgovine ljudima pozivaju na potrebu sveobuhvatnog pristupa borbi protiv trgovine ljudima, koji uključuje preventivne i mere zaštite žrtava, pored mera sankcionisanja učinilaca ovog dela (vidi prethodne stavove 149 i 163). Jasno proizilazi iz odredaba ovih dvaju instrumenata da su Države ugovornice, uključujući gotovo sve Države članice Saveta Evrope, zauzele stav da samo kombinacija mera, usmerena na sva tri pomenuta aspekta, može biti delotvorna u borbi protiv trgovine ljudima (vidi takođe podneske „Interights” i „AIRE Centra” u prethodnim stavovima 267 i 271). Prema tome, obaveza krivičnog gonjenja i kažnjavanja trgovine ljudima predstavlja samo jedan aspekt mera i aktivnosti koje Države članice, u opštem smislu, preduzimaju u borbi protiv ove pojave. Opseg i razmera pozitivnih obaveza Država, koje proističu iz člana 4, moraju se razmatrati u ovom širem kontekstu.

286. Kao što je slučaj sa članovima 2 i 3 Konvencije, član 4 može pod određenim okolnostima zahtevati od Države preduzimanje operativnih mera zaštite žrtava ili potencijalnih žrtava trgovine ljudima (vidi, *mutatis mutandis*, *Osman*, prethodno navedeni stav 115; i *Mahmut Kaya v. Turkey*, no. 22535/93, stav 115, ECHR 2000-III). Da bi pozitivna obaveza preduzimanja operativnih mera nastala u vezi sa okolnostima konkretnog slučaja, mora biti dokazano da su organi vlasti Države bili svesni, ili morali biti svesni okolnosti koje daju povoda za postojanje osnovane sumnje da je određeno lice bilo, ili se nalazilo u neposrednoj opasnosti da postane žrtva trgovine ljudima ili eksploatacije u smislu člana 3(a) Protokola iz Palerma i člana 4(a) Konvencije za borbu protiv trgovine ljudima. U slučaju potvrdnog zaključka, postojaće povreda člana 4 Konvencije ako vlasti propuste da preduzmu odgovarajuće mere u domenu svojih nadležnosti radi uklanjanja nekog lica iz takvog položaja ili opasnosti (vidi, *mutatis mutandis*, *Osman*, prethodno navedeni stavovi 116 do 117; i *Mahmut Kaya*, prethodno navedeni stavovi 115 do 116).

287. Imajući na umu teškoće u upravljanju savremenim društvima i operativne izbore koji se moraju napraviti u smislu raspoloživih prioriteta i resursa, obaveze da se preduzmu operativne mere moraju, međutim, biti tumačene na način koji vlastima ne nameće nemoguć ili nesrazmeran teret (vidi, *mutatis mutandis*, *Osman*, prethodno navedeni stav 116). Relevantno je da za razmatranje srazmernosti bilo koje pozitivne obaveze koja nastaje u ovom predmetu, Protokol iz Palerma, koji su potpisale i Republika Kipar i Ruska federacija 2000. godine, zahteva od Država da preduzmu mere u cilju obezbeđivanja fizičke bezbednosti žrtava trgovine ljudima, dok se one nalaze na njihovim teritorijama,

kao i da uspostave sveobuhvatne mehanizme i programe radi prevencije i borbe protiv trgovine ljudima (vidi prethodno navedene stavove 153 i 154). Od Država se takođe zahteva da sprovedu relevantnu obuku službenika policijskih i imigracionih vlasti (vidi prethodno navedeni stav 155).

288. Poput članova 2 i 3, član 4 takođe podrazumeva procesnu obavezu istraživanja slučajeva moguće trgovine ljudima. Obaveza sprovođenja istrage ne zavisi od prijave žrtve ili njenog najbližeg srodnika: kada su vlasti u saznanju relevantnih činjenica one moraju postupati po sopstvenoj inicijativi (vidi, *mutatis mutandis*, *Paul and Audrey Edwards v. the United Kingdom*, no. 46477/99, stav 69, ECHR 2002-II). Da bi istraga bila delotvorna, ona mora biti nezavisna od svih lica koja su uključena ili su u vezi sa događajima. Istraga takođe mora da dovede do otkrivanja i kažnjavanja odgovornih lica, što predstavlja obavezu delanja a ne cilja. Zahtev za postupanjem bez odlaganja i razumnom brzinom sprovođenja se podrazumeva u svim slučajevima, ali kada postoji mogućnost neposrednog uklanjanja nekog lica iz opasne situacije, istraga se mora preduzeti kao stvar hitnosti. Žrtva ili njen najbliži srodnik moraju biti uključeni u postupak u meri koja je neophodna da bi se zaštitili njihovi legitimni interesi (vidi, *mutatis mutandis*, *Paul and Audrey Edwards*, prethodno navedeni stavovi 70 do 73).

289. Konačno, Sud ponavlja da je trgovina ljudima problem koji često ne ostaje unutar granica jedne Države. Kada se žrtva trgovine ljudima prebacuje iz jedne u drugu Državu, krivična dela trgovine ljudima mogu biti izvršena u Državi njenog porekla, tranzitnoj ili Državi odredišta. Relevantni dokazi i svedoci moraju se pronaći u svim tim zemljama. Iako Protokol iz Palerma ne daje odgovore na pitanja nadležnosti, Konvencija protiv trgovine ljudima izričito zahteva od svake Države potpisnice da uspostavi svoju nadležnost nad svakim delom trgovine ljudima koje je izvršeno na njenoj teritoriji (vidi prethodno navedeni stav 172). Po mišljenju Suda, takav pristup je jedino logičan u svetlu opšte obaveze, prethodno citirane, koja leži na svim Državama članicama da, u smislu člana 4 Konvencije, istraže tvrdnje u vezi sa delima trgovine ljudima. Osim obaveze da sprovedu istragu u vezi sa događajima koji su se zbili na njihovoj teritoriji, Države članice su u obavezi da, u svim slučajevima međunarodne trgovine ljudima, efikasno sarađuju sa relevantnim vlastima drugih Država koje su zainteresovane za istraživanje slučajeva koji su se dogodili izvan njihove teritorije. Takva dužnost je u skladu sa ciljevima Država potpisnica, kako je naglašeno u preambuli Protokola iz Palerma, kao i usvajanja sveobuhvatnog međunarodnog pristupa u zemljama porekla žrtava, tranzita i krajnjeg odredišta (vidi prethodno citirani član). Ovo je takođe u skladu sa međunarodnim sporazumima o uzajamnoj pravnoj pomoći kojima su pristupile Države tužene u ovom predmetu (vidi prethodne stavove 175 do 185).

3. Primena opštih načela na ovaj slučaj

a. Kipar

i. Obaveza da se uspostavi odgovarajući zakonski i administrativni okvir

290. Sud primećuje da je kiparski zakon kojim se zabranjuje trgovina ljudima i seksualna eksploatacija usvojen 2000. godine (vidi prethodno navedene

stavove 127 i 131). Zakon odražava odredbe Protokola iz Palerma i, zabranjujući trgovinu ljudima i seksualnu eksploataciju, podrazumeva da pristanak žrtve ne predstavlja odbranu za učinioce. Zakon predviđa stroge kazne. Zakon takođe predviđa obavezu zaštite žrtava, *inter alia*, postavljanjem zaštitnika žrtvama. Iako je Ombudsman kritikovala propust vlasti da usvoje praktične izvršne mere, ona je smatrala da je Zakon sam po sebi zadovoljavajući (vidi prethodno navedeni stav 90). Komesar Saveta Evrope je takođe smatrao da je pravni okvir ustanovljen Zakonom 3(1) „pogodan” (vidi prethodno navedeni stav 92). Uprkos pritužbi podnosioca predstavke o neadekvatnom zakonodavstvu Kipra u vezi sa trgovinom ljudima, Sud ne nalazi da okolnosti ovog predmeta daju povoda sumnji u ovom pogledu.

291. Međutim, kada je reč o opštem okviru mera zakonodavnih i upravnih vlasti i adekvatnosti politike kiparskih imigracionih vlasti, može se prepoznati čitav niz nedostatka. Komesar Saveta Evrope za ljudska prava je u svom izveštaju iz 2003. godine primetio da su odsustvo imigracione politike i nedostaci zakonodavstva u ovoj oblasti podstakli trgovinu ženama na Kipru (vidi prethodno navedeni stav 91). On je zahtevao da se usvoje preventivne mere kojima bi se zaustavio priliv mladih žena koje dolaze na Kipar da rade kao kabare umetnice (vidi prethodno navedeni stav 94). U svom kasnijem izveštaju, Komesar je ponovio svoju zabrinutost u vezi sa zakonodavnim okvirom, posebno kritikujući sistem po kome menadžeri kabarea podnose zahtev za vizu za umetnike, što potonje čini zavisnim od njihovog poslodavca ili agenta i povećava rizik da postanu žrtve trgovine ljudima (vidi prethodno navedeni stav 100). U svom izveštaju iz 2008. godine, Komesar je kritikovao režim dobijanja viza za umetnike, koji otežava organima vlasti da preduzmu potrebne korake za borbu protiv trgovine ljudima, primećujući da se dozvola za rad umetnika može razumeti kao kontradiktorna merama koje se preduzimaju protiv trgovine ljudima, ili koja ih u najmanju ruku čini nedelotvornim (vidi takođe u izveštaju Stejt Dipartmenta SAD, u prethodno navedenim stavovima 105 i 107). Komesar je izrazio žaljenje da se, uprkos zabrinutosti koja je bila izražena u prethodnom izveštaju i nameri Države da ih ukine, radne dozvole za umetnike još uvek izdaju (vidi prethodno navedeni stav 103). Na sličan način, Ombudsman je, u svom izveštaju iz 2003. godine, smatrala mehanizam izdavanja viza za umetnike odgovornim za ulazak hiljada mladih žena na Kipar, gde bivaju eksploatisane od strane svojih poslodavaca u okrutnim životnim i radnim uslovima (vidi prethodno navedeni stav 89).

292. Dalje, Sud ističe da dok je obaveza poslodavca da obavesti vlasti kada umetnica napusti svoje radno mesto (vidi prethodno navedeni stav 117) legitimna mera da se omogući vlastima da prate da li imigranti ispunjavaju svoje obaveze, odgovornost za obezbeđivanje ispunjavanja obaveza i za preduzimanje koraka u slučaju neispunjavanja leži na samim organima vlasti. Mere koje podstiču vlasnike i menadžere kabarea da pronalaze nestale umetnice, ili da na neki drugi način preuzmu odgovornost za ponašanje ovih umetnica su neprihvatljive u širem kontekstu pitanja trgovine ljudima, koja se odnose na umetnice na Kipru. Na osnovu svega iznetog, Sud smatra posebno problematičnom praksu kojom se zahteva od vlasnika i menadžera kabarea da polože jemstvo u banci da bi se pokrili mogući budući troškovi vlasti u vezi sa umetnicama koje su kod njih

zaposlene (vidi prethodno navedeni stav 115). Posebno jemstvo koje je položeno u slučaju gđice Ranceve podjednako je zabrinjavajuće (vidi prethodno navedeni stav 15), kao i neobjašnjiv zaključak AIS-a (Služba za poslove sa stranim licima i imigrantima) da je M.A. odgovoran za gđicu Rancevu, te da se stoga od njega zahteva da dođe po nju i preuzme je u policijskoj stanici (vidi prethodno navedeni stav 20).

293. U ovim okolnostima, Sud zaključuje da mehanizam za izdavanje viza za umetnike nije pružio gđici Rancevoj praktičnu i delotvornu zaštitu od trgovine ljudima i eksploatacije. Shodno tome, postojala je povreda člana 4 u vezi sa ovim pitanjem.

ii. Obaveza preduzimanja zaštitnih mera

294. Procenjujući da li se u ovom predmetu pojavljuju pozitivne obaveze preduzimanja mera zaštite gđice Ranceve, Sud smatra značajnim sledeće. Najpre, iz izveštaja Ombudsmana iz 2003. godine, jasno je da od 70-tih godina na Kipru postoji ozbiljan problem u vezi sa stranim državljanima koje bivaju prisiljene da rade u industriji pornografije i prostitucije (vidi prethodno navedeni stav 83). U izveštaju se dalje navodi značajno povećanje broja umetnica iz bivših sovjetskih republika, nakon raspada SSSR (vidi prethodno navedeni stav 84). U svojim zaključcima, Ombudsman je istakla da je, usled tolerancije imigracionih vlasti, trgovina ljudima na Kipru cvetala (vidi prethodno navedeni stav 89). U svom izveštaju iz 2006. godine, Komesar Saveta Evrope za ljudska prava je takođe primetio da su vlasti bile svesne da će mnoge žene koje dođu na Kipar na osnovu vize za umetnike raditi kao prostitutke (vidi prethodno navedeni stav 96). Stoga, nema sumnja da su kiparske vlasti bile svesne da je znatan broj stranih državljanke, posebno iz bivšeg SSSR, došao na Kipar putem trgovine ljudima, na osnovu vize za umetnike, i po dolasku seksualno eksploatisan od strane vlasnika i menadžera kabarea.

295. Drugo, Sud ističe da je gđicu Rancevu njen poslodavac odveo u policijsku stanicu u Limasolu. Po dolasku u policijsku stanicu, M.A. je rekao policiji da je gđica Ranceva ruski državljanin, zaposlena kao umetnica u kabareu. Dalje, on je objasnio da je ona nedavno došla na Kipar, da je napustila svoje radno mesto bez upozorenja i da se iselila iz smeštaja koji je za nju bio predviđen (vidi prethodno navedeni stav 19). On je tom prilikom predao njen pasoš i ostala dokumenta (vidi prethodno navedeni stav 21).

296. Sud podseća na obaveze koje su preduzele kiparske vlasti u kontekstu Protokola iz Palerma i, kasnije, Konvencije protiv trgovine ljudima, da obezbede adekvatnu obuku zaposlenima u relevantnim oblastima, koja bi im omogućila da prepoznaju potencijalne žrtve trgovine ljudima (vidi prethodno navedene stavove 155 i 167). Posebno, prema članu 10 Protokola iz Palerma, Države će preduzeti mere radi intenziviranja obuke policijskih, imigracionih i ostalih relevantnih organa vlasti za sprečavanje trgovine ljudima. Po mišljenju Suda, postojali su dovoljni pokazatelji, kojih su policijske vlasti bile svesne na osnovu opšte problematike trgovine ljudima na Kipru, koji bi mogli dati povoda osnovanoj sumnji da je gđica Ranceva zapravo bila, ili mogla biti u neposrednoj opasnosti da po-

stane žrtva trgovine ljudima ili eksploatacije. Shodno tome, nastala je pozitivna obaveza da vlasti bez odlaganja istraže i preduzmu potrebne operativne mere da bi zaštitile gđicu Rancevu.

297. Međutim, u ovom predmetu, izgleda da policija nije saslušala gđicu Rancevu pošto je bila dovedena u policijsku stanicu. Nikakve izjave nisu bile uzete od nje. Policija nije dalje istraživala bilo kakve prethodne okolnosti i činjenice. Oni su samo proveravali da li je ime gđice Ranceve bilo na listi osoba za kojima je policija raspisala poternicu, i pošto su utvrdili da nije, pozvali su njenog poslodavca i tražili od njega da se vrati i dođe po nju. Kada je on odbio da to učini i insistirao da ona ostane u pritvoru, policajac koji je bio zadužen za ovaj slučaj je M.A. povezo sa svojim pretpostavljenim (vidi prethodno navedeni stav 20). Detalji razgovora između M.A. i višeg službenog lica policije ostali su nepoznati, ali je nakon tog razgovora M.A. pristao da dođe i preuzme gđicu Rancevu, što je potom i učinio.²⁹⁸ U ovom predmetu, propusti policijskih vlasti su bili višestruki. Najpre, propustili su da preduzmu neposredne istražne radnje u cilju utvrđivanja da li je gđica Ranceva bila žrtva trgovine ljudima. Drugo, oni je nisu pustili na slobodu već su odlučili da je povere licu M.A. Treće, vlasti nisu uopšte pokušale da postupe u skladu sa odredbama Zakona 3(1) iz 2000. godine i da preduzmu bilo koju od mera predviđenih članom 7 citiranog zakona (vidi prethodno navedeni stav 130) da bi je zaštitile. Sud stoga zaključuje da su ovi nedostaci, u okolnostima koje daju povoda osnovanoj sumnji da je gđica Ranceva mogla biti žrtva trgovine ljudima ili eksploatacije, imali za posledicu propuštanje kiparskih organa vlasti da preduzmu adekvatne mere radi zaštite gđice Ranceve. Shodno tome, u ovom smislu, takođe je postojala povreda člana 4 Konvencije.

iii. Proceduralne obaveze da se istraže navodi o trgovini ljudima

299. Sledeće pitanje koje se pojavljuje je da li je postojala procesna povreda, kao rezultat daljeg propuštanja kiparskih vlasti u sprovođenju bilo kakve delotvorne istrage na osnovu tvrdnji podnosioca predstavke da je njegova ćerka bila žrtva trgovine ljudima.

300. U svetlu okolnosti naknadne smrti gđice Ranceve, Sud smatra da su zahtevi, koji leže na kiparskim vlastima, da sprovedu delotvornu istragu o navodima u vezi s trgovinom ljudima obuhvaćeni opštom obavezom nadležnih vlasti, u smislu člana 2 u ovom predmetu, da sprovedu delotvornu istragu okolnosti smrti gđice Ranceve (vidi prethodno navedeni stav 234). Pitanje delotvornosti istrage njene smrti je prethodno bilo razmatrano u kontekstu ispitivanja koje je Sud preduzeo na osnovu tvrdnji podnosioca predstavke o povredi člana 2, koja je potvrđena. Stoga, nema potrebe da Sud posebno ispituje žalbu podnosioca predstavke u vezi sa procesnom povredom obaveza, u smislu člana 4 Konvencije, protiv Kipra.

b. Rusija

i. Obaveza da se uspostavi odgovarajući zakonski i administrativni okvir

301. Sud podseća da je odgovornost Rusije u ovom predmetu ograničena na dela koja potpadaju pod njenu nadležnost (vidi prethodne stavove 207 do 208). Iako njen krivični zakon nije posebno predvideo dela u vezi sa trgovinom

ljudima u aktuelnom vremenskom periodu, Rusija je tvrdila da su inkriminisane radnje na koje se odnosi žalba podnosioca predstavke potpadale pod definicije drugih krivičnih dela.

302. Sud primećuje da podnosilac predstavke ne ukazuje na bilo koji drugi propust u odredbama ruskog krivičnog zakona. Dalje, u odnosu na širi administrativni i zakonodavni okvir, Sud ističe napore ruskih vlasti da obelodane rizike u vezi sa trgovinom ljudima kroz informativnu kampanju koja je sprovedena preko medija (vidi prethodni stav 262).

303. Na osnovu dokaza koje ima pred sobom, Sud ne smatra da su zakonodavni i upravni mehanizmi, koji su bili na snazi u Rusiji u odgovarajućem vremenskom periodu, propustili da osiguraju praktičnu i delotvornu zaštitu gđice Ranceve u okolnostima u vezi sa ovim predmetom.

ii. Obaveza o preduzimanju zaštitnih mera

304. Sud podseća da bilo koja pozitivna obaveza koja obavezuje Rusiju da preduzme operativne mere može proizaći samo u vezi sa delima koja su se dogodila na ruskoj teritoriji (vidi, *mutatis mutandis*, *Al-Adsani*, prethodno navedeni stavovi 38 do 39).

305. Sud primećuje da iako su, čini se, ruske vlasti bile svesne opšteg problema trgovine mladim ženama za potrebe rada u industriji pornografije i prostitucije u inostranstvu, nema dokaza da su bile svesne okolnosti koje bi davale povoda osnovanoj sumnji u postojanje stvarnog i neposrednog rizika po gđicu Rancevu, pre njenog odlaska na Kipar. Da bi nastala pozitivna obaveza preduzimanja hitnih operativnih mera, nije dovoljno samo ukazati da je postojao opšti rizik u vezi sa putovanjem mladih žena sa umetničkim vizama na Kipar. Kada je reč o opštem riziku, Sud podseća da su ruske vlasti preduzele korake da upozore građane na opasnost trgovine ljudima (vidi prethodni stav 262).

306. U zaključku, Sud ne smatra da su okolnosti u ovom predmetu bile takve da su nametnule pozitivnu obavezu Rusiji da preduzme operativne mere kako bi zaštitila gđicu Rancevu. Shodno tome, nije bilo povrede člana 4 od strane ruskih vlasti.

iii. Proceduralna obaveza da se istraži navodna trgovina ljudima

307. Sud podseća da se, u slučajevima međunarodne trgovine ljudima, ova krivična dela mogu dogoditi u zemlji porekla žrtava kao i u državi krajnjeg odredišta (vidi prethodni stav 289). U slučaju Kipra, kako je Ombudsman istakla u svom izveštaju (vidi prethodni stav 86), regrutovanje žrtava se obično obavlja od strane umetničkih agenata na Kipru koji rade zajedno sa agentima iz drugih zemalja. Propuštanje da se istraži aspekt regrutovanja u trgovini ljudima bi dovelo do toga da značajna karika u lancu trgovine ljudima funkcioniše nekažnjeno. U vezi sa tim, Sud ističe da definicija trgovine ljudima, koja je usvojena i po Protokolu iz Palerma i po Konvenciji o borbi protiv trgovine ljudima, izričito uključuje i regrutovanje žrtava (vidi prethodne stavove 150 do 164). Potreba za sprovođenjem potpune i delotvorne istrage, koja uključuje sve aspekte navoda o trgovini ljudima, od regrutovanja do eksploatacije, je nesumnjiva. Ruske vlasti

su stoga imale obavezu da istraže mogućnost da su pojedini agenti ili mreže koje deluju u Rusiji umešani u trgovinu ljudima koja se odnosila na odlazak gđice Ranceve na Kipar.

308. Međutim, Sud primećuje da ruske vlasti nisu sprovele istragu u vezi sa tim gde je i kako gđica Ranceva bila regrutovana. Posebno, vlasti nisu preduzele korake da identifikuju lica umešana u regrutovanje gđice Ranceve ili metode koji su korišćeni tom prilikom. Pošto se regrutovanje dogodilo na teritoriji Rusije, vlasti te zemlje bile su u najboljoj poziciji da sprovedu delotvornu istragu u vezi sa regrutovanjem gđice Ranceve. Propust da se tako i postupi u ovom predmetu bio je utoliko ozbiljniji u svetlu potonje smrti gđice Ranceve, kao i misterije u vezi sa okolnostima njenog odlaska iz Rusije.

309. Shodno tome, ruske vlasti su povredile procesne obaveze, u smislu člana 4, da istraže navodnu trgovinu ljudima.

VI. NAVODNO KRŠENJE ČLANA 5 KONVENCIJE

310. Podnosilac predstavke se žalio da je došlo do povrede stava 1 člana 5 Konvencije od strane kiparskih vlasti, u pogledu činjenice da je njegova ćerka zadržana u policijskoj stanici, predata M.A. i potom držana u stanu lica zaposlenog kod M.A. Član 5 stav 1 propisuje, *inter alia*, da:

„Svako ima pravo na slobodu i bezbednost ličnosti. Niko ne može biti lišen slobode osim u sledećim slučajevima i u skladu sa zakonom propisanim postupkom:

- a) u slučaju zakonitog lišenja slobode na osnovu presude nadležnog suda;
- b) u slučaju zakonitog hapšenja ili lišenja slobode zbog neizvršenja zakonite sudske odluke ili radi obezbeđenja ispunjenja neke obaveze propisane zakonom;
- c) u slučaju zakonitog hapšenja ili lišenja slobode radi privođenja lica pred nadležnu sudsku vlast zbog opravdane sumnje da je izvršilo krivično delo, ili kada se to opravdano smatra potrebnim kako bi se predupredilo izvršenje krivičnog dela ili bekstvo po njegovom izvršenju;
- d) u slučaju lišenja slobode maloletnog lica na osnovu zakonite odluke u svrhu vaspitnog nadzora ili zakonitog lišenja slobode radi njegovog privođenja nadležnom organu;
- e) u slučaju zakonitog lišenja slobode da bi se sprečilo širenje zaraznih bolesti, kao i zakonitog lišenja slobode duševno poremećenih lica, alkoholičara ili uživalaca droge ili skitnica;
- f) u slučaju zakonitog hapšenja ili lišenja slobode lica da bi se sprečio njegov neovlašćeni ulazak u zemlju, ili lica protiv koga se preduzimaju mere u cilju deportacije ili ekstradicije.”

A. Podnesci strana

1. Podnosilac predstavke

311. Podnosilac predstavke je tvrdio da je postupanje prema njegovoj kćeri u policijskoj stanici i njeno kasnije držanje u stanu zaposlenog kod M.A. predstavljalo kršenje člana 5 stav 1 Konvencije. Istakao je značaj člana 5 u zaštiti lica

od proizvoljnog pritvaranja i zloupotrebe ovlašćenja. Gđica Ranceva je boravila legalno na teritoriji Republike Kipar i bila je, podnosilac predstavke je tvrdio, bezrazložno i protivpravno zadržana od strane M.A., dovedena do policijske stanice, predata ponovo u ruke M.A. i potom držana u stanu lica zaposlenog kod M.A. On se dalje osvrnuo na činjenicu da nikakav dokument nije izdat od strane kiparskih vlasti koji bi ukazao na osnove zbog kojih je gđica Ranceva bila zadržana i potom predata u ruke M.A.

2. Vlada Kipra

312. U svojim pismenim podnescima, kiparska vlada je poricala da je u ovom predmetu bilo kršenja člana 5. Tvrdila je da na osnovu ustanovljenih činjenica u predmetu nije bilo jasno da li je policija primenila bilo kakvu silu nad gđicom Rancevom. Takođe, nije bilo jasno šta bi se dogodilo da je gđica Ranceva odbila da ode zajedno sa M.A.

313. U svojoj jednostranoj izjavi (vidi prethodni stav 187), Država je priznala da postupanje prema gđici Rancevoj u policijskoj stanici i kasnija odluka da se ne pusti na slobodu već preda u ruke M.A., iako nije bilo zakonskih osnova za lišenje slobode, nisu bili saglasni sa članom 5 Konvencije.

B. Stav Suda

1. Postojanje lišenja slobode u ovom predmetu

314. Sud ponavlja da proglašavajući „pravo na slobodu”, stav 1 člana 5 ima za cilj da se osigura da se nikome ne može uskratiti njegova fizička sloboda na proizvoljan način. Razlike između ograničavanja slobode kretanja koje su dovoljno ozbiljne da bi se smatrale lišavanjem slobode u smislu stava 1 člana 5 i onih na koje se odnosi član 2 Protokola br 4, nisu razlike u prirodi i suštini, već u stepenu i intenzitetu nametnutih ograničenja. (*Guzzardi v. Italy*, 6. novembar 1980., stav 93, Serija A no. 39). Da bi se utvrdilo da li je neko bio „lišen slobode” u smislu člana 5, mora se krenuti od konkretne situacije i voditi računa o čitavom nizu kriterijuma, kao što su vrsta, trajanje, efekti i način primene mera koje su u pitanju (vidi predmete *Engel and Others v. the Netherlands*, 8. jun 1976., stavovi 58-59, Serije A no. 22; *Guzzardi*, prethodno navedeno, stav 92; i *Riera Blume and Others v. Spain*, no. 37680/97, stav 28, ECHR 1999-VII).

315. U ovom predmetu Sud primećuje da je kći podnosioca predstavke bila odvedena u policijsku stanicu od strane M.A. gde je bila zadržana oko sat vremena. Nema dokaza da je gđica Ranceva bila obavestena o razlozima zadržavanja; zaista, kako je Sud prethodno primetio (vidi stav 297) nema dokaza da je policija uopšte od nje uzela iskaz tokom vremena koje je provela u policijskoj stanici. Uprkos činjenici da je policija zaključila kako imigracioni status gđice Ranceve nije bio neregularan i da nema osnova da se nastavi njeno zadržavanje, ona nije odmah puštena na slobodu. Umesto toga, po zahtevu službenog lica iz Odeljenja Službe za strance i imigraciju („AIS”), policija je telefonirala M.A. i zatražila od njega da je preuzme i dovede u kancelariju „AIS”-a u 7 sati ujutru

radi daljeg postupka. M.A. je saopšteno da ukoliko je on ne preuzme, biće joj dozvoljeno da ode. Gđica Ranceva je zadržana u policijskoj stanici do dolaska M.A., kada je predata njemu u ruke (vidi prethodni stav).

316. Činjenice koje se odnose na potonji boravak gđice Ranceve u stanu M.P. su nejasne. U svojoj izjavi koju je dao policiji u svojstvu svedoka, M.A. je poricao da je gđica Ranceva držana u stanu protiv svoje volje i insistirao da je bila slobodna da ode (vidi prethodni stav 21). Podnosilac predstavke tvrdi da je gđica Ranceva bila zaključana u spavaćoj sobi i na taj način bila prisiljena da pokuša bekstvo preko balkona. Sud primećuje da je smrt gđice Ranceve nastupila nakon što je pala sa balkona stana u očiglednom pokušaju da pobegne (vidi prethodni stav 41). Može se razumno zaključiti da bi, budući da je bila gost u stanu, bila slobodna da ode u bilo koje doba, jednostavno izašavši kroz glavna ulazna vrata (vidi *Storck v. Germany*, no. 61603/00, stavovi 76-78, ECHR 2005-V). Shodno tome, Sud smatra da gđica Ranceva nije boravila u stanu po svojoj slobodnoj volji.

317. U celini, navedeno zadržavanje je trajalo oko dva sata. Iako je kratko trajalo, Sud ističe ozbiljnost prirode i posledice zadržavanja i podseća da kada činjenice ukazuju na lišavanje slobode, u smislu značenja stava 1 člana 5, relativno kratko trajanje zadržavanja ne utiče na ovaj zaključak (vidi *Järvinen v. Finland*, no. 30408/96, odluka Komisije od 15. januara 1998.; i *Novotka v. Slovakia* (dec.), no. 47244/99, 4. novembar 2003., gde su transport u policijsku stanicu, pretresanje lica i privremeno zatvaranje u ćeliju koje je trajalo oko jednog sata, smatrani da predstavljaju lišavanje slobode u smislu člana 5).

318. Shodno tome, Sud smatra da su zadržavanje gđice Ranceve u policijskoj stanici, kao i njen kasniji transport i zatvaranje u stanu, predstavljali lišavanje slobode u smislu značenja člana 5 Konvencije.

2. Odgovornost Kipra za lišavanje slobode

319. U vezi sa zadržavanjem gđice Ranceve od strane fizičkih lica, Sud mora da ispita ulogu koju su policijski službenici odigrali, kao i da ustanovi da li njeno lišavanje slobode u stanu uključuje odgovornost kiparskih vlasti, posebno u svetlu njihove pozitivne obaveze da štite lica od proizvoljnog pritvaranja (vidi prethodni citat *Riera Blume*, stavovi 32-35).

320. Sud je već izrazio zabrinutost s obzirom na to da je policija izabrala da preda gđicu Rancevu u ruke M.A., umesto da joj jednostavno dozvoli da ode (vidi prethodni stav 298). Gđica Ranceva nije bila maloletnik. Prema dokazima koje su pružili policijski službenici koji su bili na dužnosti, ona nije pokazivala znake pijanstva (vidi prethodni stav 20). Nije dovoljno da kiparske vlasti samo tvrde kako ne postoje dokazi da gđica Ranceva nije pristala da ode sa M.A.: kao što je AIRE Centar istakao (vidi prethodni stav 269), žrtve trgovine ljudima često trpe fizičke i psihološke posledice koje ih čine previše traumatizovanim da bi sebe predstavile kao žrtve. Slično tome, u svom izveštaju iz 2003. Ombudsman je primetila da prisutni strah od reperkusija i mere neadekvatne zaštite imaju za

posledicu ograničeni broj prijava kiparskoj policiji od strane žrtava (vidi prethodni stav 87 do 88).

321. Uzimajući u obzir kontekst opštih životnih i radnih uslova kabare umetnica na Kipru, kao i u svetlu pojedinih okolnosti slučaja gđice Ranceve, Sud smatra da policija ne može da tvrdi kako je postupala u dobroj veri i da ne snosi odgovornost za potonje lišavanje slobode gđice Ranceve u stanu M.P. Jasno je da se bez aktivne saradnje kiparske policije u ovom slučaju lišavanje slobode ne bi desilo. Sud stoga smatra da su vlasti pasivno doprinele gubitku slobode gđice Ranceve.

3. Usklađenost lišavanja slobode sa stavom 1 člana 5

322. Ostaje da se utvrdi da li je lišavanje slobode potpalo pod neku od kategorija dozvoljenog lišavanja slobode, koji su iscrpno navedeni u stavu 1 člana 5. Sud ponavlja da se stav 1 člana 5 odnosi suštinski na unutrašnje pravo i postavlja obavezu Država da usklade svoja materijalna i procesna pravila. Međutim, ovaj član takođe zahteva da bilo koja mera lišavanja slobode nekog lica mora biti u skladu sa ciljem člana 5, konkretno, da štiti lice od svake proizvoljnosti u tom smislu (vidi prethodni citat *Riera Blume*, stav 31).

323. Propisujući da svako lišavanje slobode ima biti „u skladu sa postupkom koji propisuje zakon”, stav 1 člana 5 zahteva, prvo, da svako hapšenje ili pritvaranje nekog lica mora imati pravni osnov u domaćem pravu. Vlada Kipra nije ukazala na bilo kakav pravni osnov za lišavanje slobode, ali se može zaključiti da je prvobitno zadržavanje gđice Ranceve u policijskoj stanici bilo preduzeto u cilju istraživanja da li je ona propustila da postupi po zahtevima imigracionih pravila. Međutim, pošto je utvrđeno da ime gđice Ranceve nije na relevantnom spisku, nikakvo objašnjenje nije dato od strane kiparskih vlasti u vezi sa razlozima i pravnom osnovom za odluku da se gđici Rancevoj ne dozvoli da napusti policijsku stanicu već da se ona prepusti u ruke M.A. Kako je prethodno napomenuto, policija je zaključila da gđica Ranceva nije pokazivala znake pijanstva i nije predstavljala pretnju po sebe ili nekog drugog (vidi prethodne stavove 20 i 320). Nema indicija, niti je to sugerisano, da je gđica Ranceva tražila da M.A. dođe po nju. Odluka policijskih organa da zadrže gđicu Rancevu do dolaska M.A. i, potom, da je predaju ovom licu na staranje i kontrolu, nije imala osnova u domaćem pravu.

324. Nije izneta tvrdnja da je pomenuto zadržavanje gđice Ranceve u stanu bilo zakonito. Sud nalazi da je ovo lišavanje slobode bilo i proizvoljno i nezakonito.

325. Sud stoga zaključuje da je došlo do kršenja stava 1 člana 5 na osnovu nezakonitog i proizvoljnog zadržavanja gđice Ranceve.

VII. NAVODNE POVREDE ČLANA 6 KONVENCIJE

326. Podnosilac predstavke je tvrdio da su kiparske vlasti povredile njegovu pravo da pristupi sudu, u skladu sa članom 6 Konvencije, time što mu nisu omogućile da učestvuje u istražnom postupku, što mu nije bila obezbeđena be-

splatna pravna pomoć i što mu nisu bile pružene informacije o mogućim pravnim lekovima na Kipru. Član 6, u svom relevantnom delu, predviđa sledeće:

„Svako, tokom odlučivanja o njegovim građanskim pravima i obavezama... ima pravo na pravičnu... raspravu... pred... sudom...”

A. Podnesci strana

1. Podnosilac predstavke

327. Podnosilac predstavke je istakao značaj prava na pristup sudu u demokratskom društvu. Ovakvo pravo podrazumeva mogućnost pojedinca da ima jasnu i praktično ostvarivu priliku da se suprotstavi nečijim postupcima koji krše njegova prava. Podnosilac je ukazao da nije bilo nikakvog suđenja u vezi sa smrću njegove kćeri. On se dalje žalio da kiparske vlasti nisu obezbedile njegovo delotvorno učešće u istražnom postupku i da mu nisu pružile besplatnu pravnu pomoć. Shodno tome, on je tvrdio da su kiparske vlasti povredile njegovo pravo pristupa sudu, zajemčeno članom 6 Konvencije.

2. Država Kipar

328. U svojim pismenim primedbama, Država Kipar je tvrdila da se član 6 ne odnosi na istražni postupak radi utvrđenja uzroka smrti (postupak sprovodi mrtvozornik, prim. prev), s obzirom na to da to nije postupak kojim se određuju nečija građanska prava i obaveze. Shodno tome, podnosilac predstavke nije mogao da tvrdi da je imao pravo na pristup postupku u vezi sa smrću njegove kćeri.

329. S druge strane, ako je istražni postupak podrazumevao poštovanje člana 6, Država Kipar je tvrdila da je pravo na pristup sudu, u ovom postupku, bilo obezbeđeno podnosiocu predstavke.

330. U svojoj kasnijoj jednostranoj izjavi (vidi prethodni stav 187), Država Kipar je priznala povredu prava podnosioca predstavke na delotvoran pristup sudu, priznajući da kiparske vlasti nisu uspostavile efikasnu komunikaciju sa podnosiocem predstavke u vezi sa istragom ili bilo kojim drugim pravnim lekovima koji su bili dostupni podnosiocu predstavke.

B. Prihvatljivost

331. Sud najpre primećuje da član 6 ne podrazumeva pravo da bude pokrenut krivični postupak u konkretnom slučaju, ili da se treća lica gone ili osude za krivično delo (vidi na primer, *Rampogna and Murgia v. Italy* (dec.), no. 40753/98, 11. maj 1999.; *Perez v. France* [GC], no. 47287/99, stav 70, ECHR 2004-I; i *Dinchev v. Bulgaria*, no. 23057/03, stav 39, 22. januar 2009.). U meri u kojoj se pritužba podnosioca predstavke, u smislu člana 6 stav 1, odnosi na propuštanje kiparskih vlasti da pokrenu krivični postupak u vezi sa smrću njegove kćeri, njegova žalba je neprihvatljiva *ratione materiae* i stoga mora biti odbačena, na osnovu stavova 3 i 4 člana 35 Konvencije.

332. U vezi sa pritužbom podnosioca koja se odnosi na učešće u istražnom postupku, Sud primećuje da procesne garancije u istražnom postupku spadaju u delokrug člana 2 Konvencije, te da je žalba podnosioca predstavke po

ovom pitanju već bila razmotrena (vidi prethodno navedeni stav 239). Kada je reč o primenljivosti člana 6 u istražnom postupku, Sud primećuje da u kontekstu tog postupka nije postojala krivična optužba niti bilo kakva građanskopravna stvar koja se odnosila na podnosioca predstavke. Stoga je ovaj deo žalbe podnosioca predstavke takođe neprihvatljiv *ratione materiae* i mora biti odbačen na osnovu stavova 3 i 4 člana 35 Konvencije.

333. Konačno, u vezi sa žalbom podnosioca predstavke da nije bio obavешten o drugim pravnim lekovima koji su mu bili dostupni i da mu nije bila pružena besplatna pravna pomoć, obzirom da su mu troškovi pravnog zastupanja na Kipru predstavljali prepreku, Sud smatra da su ove žalbe u vezi sa članom 2 Konvencije, i podseća da su one, s tim u vezi, već bile razmatrane. Shodno tome, u ovim okolnostima, nije potrebno razmatrati posebno razmere ovog pitanja koje može nastati u smislu odredaba člana 6 Konvencije.

334. Shodno tome, žalbe na osnovu stava 1 člana 6 se moraju proglasiti neprihvatljivim i odbaciti u skladu sa stavovima 3 i 4 člana 35 Konvencije.

VIII. NAVODNA POVREDA ČLANA 8 KONVENCIJE

335. Podnosilac predstavke se takođe pozvao na član 8 Konvencije, koji predviđa sledeće:

„1. Svako ima pravo na poštovanje svog privatnog i porodičnog života, doma i prepiske.

2. Javne vlasti neće se mešati u vršenje ovog prava, sem ako to nije u skladu sa zakonom i neophodno u demokratskom društvu u interesu nacionalne bezbednosti, javne bezbednosti ili ekonomske dobrobiti zemlje, radi sprečavanja nereda ili kriminala, zaštite zdravlja ili morala, ili radi zaštite prava i sloboda drugih.”

336. Podnosilac predstavke nije pružio više detalja o prirodi svoje žalbe na osnovu člana 8. U svetlu svih dokaza pred sobom, i u meri u kojoj je u pogledu predmeta iznetih pritužbi bio nadležan, Sud ne nalazi postojanje povrede prava i sloboda, navedenih u Konvenciji ili njenim Protokolima, koje proističu iz tvrdnji iznetih u ovom podnesku. Stoga, Sud mora proglasiti žalbu neprihvatljivom, shodno stavovima 3 i 4 člana 35 Konvencije.

IX. PRIMENLJIVOST ČLANA 41 KONVENCIJE

337. Član 41 Konvencije predviđa:

„Kada Sud utvrdi povredu Konvencije ili protokola uz nju, a unutrašnje pravo Visoke strane ugovornice u pitanju omogućava samo delimičnu odštetu, Sud će, ako je to potrebno, pružiti pravično zadovoljenje oštećenoj stranci.”

A. Šteta

1. Podnesci strana

338. Podnosilac predstavke je tražio 100.000 evra na ime nematerijalne štete, nastale smrću njegove ćerke. On je ukazao na ozbiljnu prirodu navodne

povrede u ovom predmetu i činjenicu da je njegova ćerka bila jedina osoba koja je izdržavala porodicu. On je takođe istakao emotivni bol izazvan smrću njegove ćerke i svoje kasnije napore da se odgovorna lica dovedu pred lice pravde.

339. Kiparske vlasti su tvrdile da je zahtevana suma bila prekomerna, imajući u vidu praksu Suda. One su dalje ukazale da podnosilac nije pružio dokaze da finansijski zavisi od svoje ćerke. U svojoj jednostranoj izjavi (vidi prethodni stav 187), Država je ponudila da isplati iznos od 37.300 evra na ime materijalne i nematerijalne štete i sudskih troškova, ili drugu sumu koju predloži Sud.

340. Ruske vlasti su tvrdile da bi bilo kakvu nematerijalnu štetu trebalo da plati Država koja je propustila da osigura bezbednost ćerke podnosioca predstavke, te koja nije sprovela delotvornu istragu u vezi sa njenom smrću. Rusija je primetila da ona nije bila odgovorna Država kada je reč o žalbi podnosioca predstavke zbog materijalne povrede člana 2 Konvencije.

2. Stav Suda

341. Sud primećuje da zahtev usled gubitka materijalnog izdržavanja više odgovara zahtevu za naknadu materijalne štete. U vezi s tim, Sud ponavlja da mora postojati jasna uzročno posledična veza između štete koju navodi podnosilac predstavke i kršenja Konvencije i da to može, u odgovarajućem slučaju, uključiti kompenzaciju na ime gubitka primanja (vidi, *inter alia*, *Aktaş v. Turkey*, no. 24351/94, stav 352, ECHR 2003-V (izvodi)). U ovom predmetu Sud nije našao da je Država Kipar bila odgovorna za smrt gđice Ranceve, smatrajući da je postojala procesna a ne materijalna povreda člana 2 u ovom predmetu. Stoga, Sud ne smatra adekvatnim da se podnosiocu predstavke odredi bilo kakva naknada na ime materijalne štete nastale smrću gđice Ranceve.

342. U vezi sa nematerijalnom štetom, Sud smatra da kiparske vlasti nisu preduzele korake da zaštite gđicu Rancevu od trgovine ljudima i da ispituju da li je ona bila žrtva trgovine ljudima. Sud dalje nalazi da kiparske vlasti nisu sprovele delotvornu istragu u vezi sa smrću gđice Ranceve. Stoga je Sud uveren da se mora smatrati da je podnosilac svakako pretrpeo bol i patnju usled nerazjašnjenih okolnosti smrti gđice Ranceve i propuštanja vlasti da preduzmu korake da je zaštite od trgovine ljudima i eksploatacije, kao i da sprovedu delotvornu istragu o okolnostima njenog dolaska i boravka na Kipru. Procenjujući zahtev nepristrasno, Sud dodeljuje iznos od 40.000 evra na ime štete koju je pretrpeo podnosilac predstavke, usled postupanja kiparskih vlasti, uvećan za porez koji može biti zaračunat na taj iznos.

343. Sud podseća da je utvrdio procesnu povredu člana 4 u pogledu Rusije. Procenjujući zahtev nepristrasno, Sud dodeljuje podnosiocu predstavke iznos od 2.000 evra na ime nematerijalne štete koju je pretrpeo usled postupanja ruskih vlasti, uvećan za porez koji može biti zaračunat na taj iznos.

B. Sudski i ostali troškovi

1. Podnesci strana

344. Podnosilac predstavke je zahtevao naknadu nastalih sudskih i ostalih troškova u iznosu od oko 485.480 ruskih rubalja (RUB) (oko 11.240 evra), uključujući troškove puta, fotokopiranja, prevodioca i usluga sudskog beležnika. Na

ovu sumu je takođe uključen i iznos od 233.600 ruskih rubalja, koji je nastao povodom prodaje stana u Rusiji, za koju podnosilac tvrdi da je bila neophodna radi pribavljanja neophodnih sredstava; troškovi pogreba u iznosu od 46.310 ruskih rubalja; i 26.661 ruskih rubalja potrošenih na učešće na konferenciji o trgovini ljudima na Kipru 2008. godine. Bili su priloženi relevantni računi.

345. Kiparske vlasti su tvrdile da je podnosilac predstavke mogao da zahteva naknadu troškova koji su nužno nastali kako bi se sprečilo kršenje Konvencije ili da bi se ispravilo stanje do koga je došlo kršenjem Konvencije, i to u iznosu srazmernom i uzročno posledično povezanom sa povredom u pitanju. Na tim osnovama vlasti Kipra su podnosiocu predstavke osporavale zahtev za naknadu troškova od 233.600 ruskih rubalja, koji su nastali povodom prodaje njegovog stana, sume potrošene na učešće na konferenciji ili bilo kojih drugih troškova koji nisu bili potvrđeni računima ili su bili u nesrazmernom iznosu.

346. Ruske vlasti su tvrdile da podnosilac predstavke nije dokazao svoje navode da je morao da proda stan i da putuje na Kipar. Posebno, Država je tvrdila da je podnosilac mogao da se obrati relevantnim organima za zaštitu i sprovođenje zakona u Rusiji i da tim putem zatraži sva neophodna dokumenta i dokaze od kiparskih vlasti, kao i da je mogao da daje uputstva svom advokatu na Kipru. Ruske vlasti su takođe osporile zahtev podnosioca predstavke za naknadu troškova učešća na konferenciji 2008. godine, na osnovu činjenice da ona nije u direktnoj vezi sa istragom smrti gđice Ranceve.

2. Procena troškova

347. Sud podseća da je podnosilac imao pravo na naknadu sudskih i drugih troškova ukoliko se dokaže da su oni zaista i nužno nastali i da su u srazmernom iznosu. U ovom predmetu, podnosilac predstavke nema pravo na naknadu troškova nastalih povodom prodaje stana ili troškova puta na konferenciju na Kipru 2008. godine, budući da ta konferencija nije u direktnoj vezi sa istragom smrti gđice Ranceve. Takođe, Sud podseća da je utvrdio samo procesno kršenje obaveza člana 2. Stoga, podnosilac nije imao pravo na naknadu troškova pogreba.

348. Imajući u vidu pomenuto, Sud smatra srazmernim da podnosiocu dodeli sumu od 4.000 evra, u pogledu sudskih i ostalih troškova, uz sve takse i poreska opterećenja koja mogu biti dodata ovom iznosu, uz odbitak 850 evra koje je podnosilac primio putem pravne pomoći od Saveta Evrope. U svetlu okolnosti ovog predmeta, Sud smatra odgovarajućim da obaveza naknade sudskih i drugih troškova ide na teret Kipra.

C. Zatezna kamata

349. Sud smatra odgovarajućim da bi zatezna kamata trebalo da bude zasnovana na kamatnoj stopi na pozajmice Evropske centralne banke, kojoj bi trebalo dodati 3 procentna poena.

IZ OVIH RAZLOGA, SUD JEDNOGLASNO

1. *Odbacuje zahtev* Kipra da se predstavka izbriše sa liste predmeta;

2. *Donosi odluku* da združi sa raspravom o meritumu i odlučivanje o prigovorima Ruske Federacije *ratione materiae* u vezi sa članom 4 Konvencije i odbija ih;
3. *Proglašava predstavku* po članovima 2, 3, 4 i 5 prihvatljivom, a ostatak predstavke neprihvatljivom.
4. *Utvrdjuje* da nije došlo do povreda pozitivne obaveze kiparskih vlasti da zaštite pravo na život gđice Ranceve u smislu člana 2 Konvencije;
5. *Utvrdjuje* da je došlo do procesne povrede člana 2 Konvencije od strane Republike Kipar, propuštanjem da se sprovede delotvorna istraga u vezi sa smrću gđice Ranceve.
6. *Utvrdjuje* da nije došlo do povrede člana 2 Konvencije od strane Rusije;
7. *Utvrdjuje* da nije neophodno da se žalba podnosioca predstavke po članu 3 Konvencije razmatra odvojeno;
8. *Utvrdjuje* da je došlo do povrede člana 4 Konvencije, učinjene od strane Kipra, koji nije poštovao svoju opštu obavezu pružanja gđici Rancevoj praktične i delotvorne zaštite od trgovine ljudima i nije preduzeo potrebne mere da je zaštiti;
9. *Utvrdjuje* da nije neophodno da se razmatra odvojeno navodna povreda člana 4 Konvencije u vezi sa propuštanjem vlasti Republike Kipar da sprovedu delotvornu istragu;
10. *Utvrdjuje* da nije došlo do povrede pozitivne obaveze Rusije u smislu člana 4 Konvencije da preduzme operativne mere radi zaštite gđice Ranceve od trgovine ljudima;
11. *Utvrdjuje* da je došlo do povrede člana 4 Konvencije od strane Rusije, neispunjavanjem procesne obaveze da istraži navodnu trgovinu ljudima;
12. *Utvrdjuje* da je došlo do povrede člana 5 Konvencije od strane Kipra;
13. *Utvrdjuje*
 - (a) da Republika Kipar ima platiti podnosiocu predstavke, u roku od tri meseca od datuma kada ova presuda postane pravosnažna, u skladu sa članom 44 stav 2 Konvencije, iznose od 40.000 evra (četrdeset hiljada evra) na ime nematerijalne štete i 3.150 evra (tri hiljade sto pedeset evra) na ime sudskih i drugih troškova, kao i svaki porez koji se može platiti na ovaj iznos;
 - (b) da ruske vlasti imaju platiti podnosiocu predstavke, u roku od tri meseca od datuma kada ova presuda postane pravosnažna u skladu sa članom 44 st 2 Konvencije, iznos od 2.000 evra (dve hiljade evra) na ime nematerijalne štete, konverzijom ovog iznosa u rublje (RUB) po važećem kursu na dan izmirenja obaveze, kao i svaki porez koji može biti zaračunat na taj iznos;
 - (c) da će se od isteka prethodno pomenutog roka od tri meseca do izmirenja obaveze, primenjivati kamata na pomenute iznose po stopi koja odgovara kamatnoj stopi na pozajmice Evropske Centralne Banke u predmetnom periodu, uvećana za tri procentna poena;

14. *Odbacuje* ostatak zahteva podnosioca predstavke za pravično zadovoljenje.

Sačinjeno na engleskom jeziku i objavljeno u pismenoj formi, 7. januara 2010. godine, shodno stavovima 2 i 3 pravila 77 Pravilnika Suda.

Soren NILSEN
Sekretar

Hristos ROZAKIS
Predsednik

PREDMET
SALABIAKU protiv FRANCUSKE
(Predstavka br. 10519/83)

PRESUDA
7. oktobar 1988. godine

POSTUPAK

1. Predmet je na razmatranje Sudu 23. oktobra 1987. godine uputila Evropska komisija za ljudska prava (u daljem tekstu: Komisija) pre isteka roka od tri meseca predviđenog članovima 32 stav 1 i 47 Konvencije. Predmet proističe iz predstavke (br. 10519/83) protiv Republike Francuske koju je Komisiji 29. jula 1983. godine uputio državljaniin Zaira g. Amosi Salibiaku, u skladu sa članom 25.

Zahtev Komisije odnosio se na član 44 i član 48 Konvencije i na deklaraciju kojom je Francuska priznala obaveznu nadležnost Suda (čl. 46). Cilj zahteva je bio dobijanje odluke Suda o tome da li predmetne činjenice ukazuju da je tužena Država prekršila svoje obaveze po osnovu stavova 1 i 2 člana 6 Konvencije.

2. U odgovoru na upit postavljen shodno pravilu 33 stav 3 (d) Poslovnika Suda, podnosilac predstavke je izjavio da želi da uzme učešća u postupku pred Sudom i u tu svrhu imenovao advokata koji će ga zastupati (pravilo 30).

3. U sudsko veće su postavljeni sledeći članovi: po službenoj dužnosti, g. L.-E. Petiti, izabrani francuski sudija (shodno članu 43 Konvencije), i g. R. Risdal, Predsednik Suda (pravilo 21 st. 3 (b)). Predsednik je 30. novembra 1987, u prisustvu Sekretara Suda, žrebom odredio imena preostalih petoro sudija, i to: g. Tor Vilhjelmson, gđja D. Bindšedler-Robert, g. F. Gelduklu, g. F. Mačer i g. B. Volš (čl. 43 Konvencije i pravilo 21 st. 4).

4. G. Risdal je preuzeo ulogu predsednika sudskog veća (pravilo 21, st. 5) i preko Sekretara stupio u vezu sa državnim agentom Francuske (u daljem tekstu: Država), delegatom Komisije i advokatima g. A. Salabiakua kako bi utvrdio njihove stavove o neophodnosti pismenog postupka (pravilo 37 st. 1). U skladu s nalogom koji je tada izdat, Sekretarijat je 21. marta 1988. primio podnesak Države, a 20. juna odštetni zahtev podnosioca predstavke, u skladu sa članom 50 Konvencije. U pismu od 27. aprila, sekretar Komisije je obavestio Sekretara Suda da će delegat izneti svoja zapažanja na raspravi.

5. Nakon konsultacija preko Sekretara sa stranama koje će se pojaviti pred Sudom, predsednik je 28. aprila 1988. godine naložio da usmena rasprava započne 20. juna 1988. godine (pravilo 38).

6. Dana 26. maja, a posle toga i 20. i 29. juna, Država i Komisija su Sekretaru Suda prosledile razne dokumente koje je Predsednik Suda tražio.

7. Javna rasprava je održana u Sudu u Strazburu 20. juna. Sud je pre rasprave održao pripremnu sednicu.

Pred Sudom su istupali:

(a) u ime Države

g. J.-P. PUIŠOŠE (*PUISSOCHET*),
direktor Uprave za pravne poslove,
Ministarstvu inostranih poslova, u svojstvu *zastupnika i savetnika*,

g. J.-C. ŠUVE (*CHOUVET*),

pomoćnik direktora iste Uprave,
zadužen za ljudska prava,

g. M. DOBKIN (*DOBKINE*), magistrat,

Uprava za krivična dela i pomilovanja,
Ministarstvo pravde,

g. C. MERLIN (*MERLIN*), pomoćnik sekretara,

Odeljenje za pravne poslove,
Državna uprava carine,
Ministarstvu privrede, finansija i budžeta, u svojstvu *savetnika*;

(b) u ime Komisije

g. A. VEJCEL (*WEITZEL*), u svojstvu *delegata*;

(c) u ime podnosioca predstavke

g. J.-P. KOMBENEGR (*COMBENÈGRE*), u svojstvu *advokat*.

Sudu su se obratili g. Puišoše i g. Šuve u ime Vlade, g. Vajcel u ime Komisije i g. Kombenegr u ime podnosioca predstavke. Dati su i odgovori na pitanja koja je postavio Sud i jedan član sudskog veća.

ČINJENICE

I. OKOLNOSTI SLUČAJA

8. G. Amosi Salabiaku, državljanin Zaira rođen 1951. godine, nastanjen je sa porodicom u Parizu.

9. G. Salabiaku je 28. jula 1979. godine otišao na aerodrom Roasi u Parizu da preuzme paket za koji mu je teleksom javljeno da će prispeti letom avio kompanije Er Zair. Prema podnosiocu predstavke, on je očekivao da pošiljka sadrži uzorke afričke hrane poslate posredstvom rođaka zaposlenog u Er Zairu. Budući da nije mogao da pronađe pošiljku, zamolio je za pomoć predstavnika kompanije, koji ga je uputio do zaključanog putničkog kovčega koji niko nije preuzeo a koji je nosio nalepnicu Er Zaira, ali nikakvu identifikaciju vlasnika. Postupajući po savetu pripadnika policije koji su nadzirali kovčeg, službenik kompanije mu je preporučio da ga ostavi tamo gde je stajao jer možda sadrži zabranjenu robu.

Podnosilac predstavke ga je ipak preuzeo i prošao carinski pregled bez problema. Izabrao je da prođe kroz „zeleni prolaz” namenjen putnicima koji nemaju ništa da prijave carinskim organima. Bio je u pratnji tri druga državljanina Zaira koje je tek bio upoznao na tom mestu. Ubrzo nakon toga je telefonom pozvao brata, Lupiu, i zamolio ga da dođe i sačeka ga na terminalu blizu njihovog doma, kako bi mu pomogao pri prenosu pošiljke, jer je ona bila teža nego što je očekivao.

10. U trenutku kada su ulazili u autobus Er Fransa za terminal, g. Amosa Salabiakua i trojicu ljudi koji su bili s njim zadržali su carinski službenici. G. Salabiaku je potvrdio da je on primalac pošiljke i poricao da pošiljka ima bilo kakve veze s ostalom trojicom, koji su odmah pušteni.

Carinski službenici su polomili katanac na kovčegu i ispod prehrambenih proizvoda, u zavarenom lažnom dnu, pronašli deset kilograma kanabisa u listu i semenskog kanabisa. Podnosilac predstavke je tvrdio da nije znao za postojanje kanabisa i da je pogrešno zaključio da je kovčeg bio ta pošiljka o čijem je dolasku obavешten. Njegov brat je takođe uhapšen u Port Majou u Parizu.

11. Er Zair je 30. jula 1979. godine kontaktirao telefonom stanodavca g. Amosiju i g. Lupie Salabiakua i obavestio ga da je paket s imenom i adresom podnosioca predstavke u Parizu greškom stigao u Brisel. Paket je otvorio istražni sudija ali je u njemu nađeno samo brašno od manioka, palmino ulje, pimento i puter od kikirikija.

12. G. Amosi i g. Lupia Salabiaku su pušteni iz pritvora 2. avgusta 1979. godine i zajedno s izvesnim K, takođe državljaninom Zaira, optuženi za krivično delo nezakonitog unosa opojnih droga (čl. L.626, L.627, L.629, L.630-1, R.5165 i drugi Zakonika o javnom zdravlju) kao i carinski prekršaj krijumčarenja zabranjenih proizvoda (čl. 38, 215, 414, 417, 419 i 435 Zakona o carinama, članovi 42, 43-1 i drugi i 44 Krivičnog zakonika). Dana 25. avgusta 1980. određeno je da im se sudi pred Visokim sudu u Bobinju.

13. Šesnaesto veće suda u Bobinju je 27. marta 1981. izreklo oslobađajuće presude g. Lupiu Salabiakua i K, dok je podnosioca predstavke proglasilo krivim. Sud je posebno naveo:

„Krivica optuženog je potvrđena činjenicom da nije izrazio nikakvo iznenađenje kada se pokazalo da prva pošiljka otvorena u njegovom prisustvu nije sadržala ništa od prehrambenih proizvoda koji su pronađeni u drugoj pošiljci, mada je on jasno opisao šta je navodno očekivao da stigne iz Zaira i šta je dobio u drugoj [pošiljci].

Druga pošiljka je u Brisel stigla pod okolnostima koje nije bilo moguće ustanoviti a njeno postojanje ne može da opovrgne pretpostavke koje su dovoljno ozbiljne, precizne i saglasne da bi opravdale osudu...”

Sud je sledstveno tome izrekao g. Amosi Salabiakuu zatvorsku kaznu u trajanju od dve godine i trajnu zabranu boravka na francuskoj teritoriji. Za carinski prekršaj mu je odredio kaznu u iznosu od 100,000 fr. franaka, shodno članu 414 Zakona o carinama, plativu Carinskoj upravi, koja je u postupku učestvovala kao oštećena.

14. I podnosilac predstavke i javni tužilac su se žalili na presudu.

Apelacioni sud u Parizu (10. veće) je 9. februara 1982. godine preinačio presudu u pogledu krivičnog dela nezakonitog unosa opojnih droga, iz sledećih razloga:

„(...) činjenice koje su korišćene protiv optuženog nisu bile dokazane u zadovoljavajućoj meri; (...) mada je g. Amosi Salabiaku, koji je očekivao jedino paket prehrambenih proizvoda, preuzeo veoma težak kovčeg zaključan katancem za koji nije imao ključ, niti je imao kupon prtljažne nalepnice aviokompanije, i na kome nije bilo imena i adrese primaoca, ustanovljeno je da je paket s hranom naslovljen na njega stigao u Brisel dva dana kasnije, letom Er Zaira iz Kinšase. Ovaj paket je po svoj prilici poslat u Brisel greškom, dok mu je prava destinacija bila Pariz;

(...) u takvim okolnostima nije nemoguće da je g. Amosi Salabiaku mogao da veruje pri preuzimanju kovčega da je isti bio namenjen njemu; (...) postoji ipak osnovana sumnja, koja bi za posledicu trebalo da ima oslobađajuću presudu(...)”

S druge strane, sud je potvrdio prvostepenu odluku u pogledu carinskog prekršaja krijumčarenja zabranjene robe:

„ (...) svako ko poseduje robu koju je uneo u Francusku bez prijavljivanja carinskim organima smatra se pravno odgovornim, osim ako nije u stanju da dokaže postojanje određene više sile koja bi ga opravdala; ta viša sila mora da bude posledica nekontrolisanog događaja koji je nemoguće predvideti ili izbeći...

(...) G. Amosi Salabiaku je prošao kroz carinsku kontrolu s kovčegom i izjavio da je njegovo vlasništvo; (...) on je dakle bio u posedu kovčega koji je sadržao narkotike;

(...) on ne može da se pozove na grešku koja nije mogla da se izbegne jer je prethodno bio upozoren od strane službenika Er Zaira (...) da ne preuzima kovčeg osim ako nije potpuno siguran da je njegov, naročito zato što bi morao da ga otvori na carini. Dakle, pre nego što se izjasnio kao vlasnik kovčega i time potvrdio posedovanje u smislu zakona, mogao je i da proveriti da li slučajno ne sadrži zabranjene proizvode;

(...) budući da to nije učinio i budući da je bio u posedu kovčega sa 10 kg kanabisa u listu i semenskog kanabisa, izvršio je carinski prekršaj krijumčarenja zabranjene robe (...)”

Apelacioni sud je potvrdio i kaznu od 100.000 fr. franaka izrečenu podnosiocu predstavke; zatvorsku kaznu u zamenu za neplaćanje novčane kazne je snizio na zakonski minimum.

15. G. Amosi Salabiaku se žalio zbog povrede materijalnog prava. Osloenio se na stavove 1 i 2 člana 6 Konvencije: u svojoj predstavi je naveo da je „opteretivši ga gotovo neoborivom pretpostavkom krivice”, koja je „išla na ruku carinskim vlastima”, Apelacioni sud povredio njegovo pravo na pravično suđenje i pravo da bude smatran nevinim sve dok se ne dokaže njegova krivica.

Kasacioni sud (krivično veće) je 21. februara 1983. godine odbio žalbu, našavši da je presuda protiv koje je uložena žalba „ispravno” primenila stav 1

člana 392 Zakona o carinama, kojim je propisano da „se lice koje poseduje zabranjene robe smatra odgovornim za prekršaj“:

„(...) suprotno od toga što se tvrdi, gorepomenuti član nije implicitno ukinut pristupanjem Francuske Konvenciji (...) i morao je da bude primenjen jer je Apelacioni sud, koji je odluku doneo na osnovu dokaza izvedenih od strane stranaka, ustanovio da je optuženi bio u posedu kovčega i izvukao iz činjenice posedovanja kovčega pretpostavku koja nije naknadno opovrgnuta bilo kakvim dokazom o postojanju događaja za koji odgovornost nije mogla da bude pripisana izvršiocu prekršaja ili koji on ne bi bio u stanju da izbegne.“

II. RELEVANTNO DOMAĆE PRAVO I PRAKSA

16. Prekršaji popisani francuskim Zakonom o carinama predstavljaju krivična dela s raznim posebnim osobinama.

Zakonom o carinama su posebno zabranjeni krijumčarenje (čl. 417-422) i neprijavljen uvoz i izvoz (čl. 423-429). Ovaj slučaj se isključivo tiče krijumčarenja. Pojam krijumčarenje obuhvata „bilo kakav slučaj unosa ili iznosa iz zemlje izvršen izvan službenih carinskih prostorija i bilo kakvu povredu odredaba i propisa koje se odnose na posedovanje i prenos robe unutar carinske teritorije“ (čl. 417 st. 1), na primer, između ostalog i slučaj gde je „unos predmetne robe zabranjen“ (čl. 418 st. 1, koji treba čitati zajedno sa članom 38).

17. U predmetno vreme su ovi prestupi članom 408 bili raspoređeni u pet razreda lakših krivičnih dela (prekršaja) i tri razreda ozbiljnijih krivičnih dela (délits). Članovima 410-416 bile su propisane tzv. „glavne kazne“, koje su se razlikovale u zavisnosti od stepena težine prestupa: kazne su obuhvatale novčane kazne utvrđene ili u najnižem i najvišem iznosu (čl. 410 st. 1, čl. 412 i 413-bis) ili „najmanje u vrednosti izbegnutih ili neplaćenih carinskih dažbina pa do tri puta veće vrednosti“ (čl. 411 st. 1), „jednako vrednosti sporne robe“ (čl. 413), ili „krijumčarenog predmeta“ (čl. 414 i 415) ili „zaplenjenih predmeta“ (čl. 416), s utvrđenom minimalnom vrednošću (čl. 437); zaplena „sporne robe“ (čl. 412) ili „krijumčarenog predmeta“, „prevoznog sredstva“ i „predmeta korišćenih za prikrivanje prestupa“ (čl. 414, 415 i 416); zatvorske kazne u trajanju do mesec dana (čl. 413-bis), tri meseca (čl. 414), jedne godine (čl. 415) ili tri godine (čl. 416), u zavisnosti od vrste prestupa koji je učinjen.

G. Salabiaku je optužen po članu 414, kojim je propisano kako sledi:

„Svako delo krijumčarenja i neprijavljenog unosa ili iznosa predmeta koji spadaju u kategoriju zabranjenih proizvoda (...), će se prilikom unošenja (...) kazniti zaplenom krijumčarenog predmeta, zaplenom prevoznog sredstva koje je korišćeno, zaplenom predmeta korišćenih za prikrivanje prestupa, novčanom kaznom u vrednosti ne manjoj od vrednosti krijumčarenog predmeta i ne većoj od trostruke vrednosti tog predmeta i zatvorskom kaznom u trajanju od najviše tri meseca.“

Neke od pomenutih kaznenih mera – novčane kazne čije vrednosti nisu unapred određene i mere zaplene – takođe su opisane kao „fiskalne kazne“ (čl.

343 st. 2 i čl. 415). Te mere se smatraju merama obeštećenja jer im je svrha da nadoknade štetu koju su pretrpeli carinski organi.

Postoji takođe i niz „dodatnih kazni” (čl. 430-433), posebno mere diskvalifikacije – isključenja (čl. 432).

Izricanje i glavnih i sporednih kazni unosi se u krivični dosije osuđenog lica.

18. „Izveštaj” o zapleni koji sačini „službenik carine ili bilo koji drugi državni službenik” može da predstavlja – a obično to i jeste – dokaz o carinskom prekršaju (čl. 323-333). U zavisnosti od toga da li ga sačini jedan ili više činovnika, potvrđuje „činjenice o kojima izveštava” samo dok ne bude „dokazano suprotno” ili dok ne bude „započet postupak u vezi sa falsifikatom” (čl. 336 st. 1 i čl. 337 st. 1). Izveštaj se „prosleđuje javnom tužiocu a lica optužena za prestup se dovode” pred njega (čl. 333 st. 1).

Inicijativa za podnošenje optužnice nalazi se u rukama javnog tužilaštva u vezi sa „kaznama za krivično delo”, *stricto sensu*, i u rukama carinskih organa – ili javnog tužilaštva, „povezano s krivičnim postupkom” – s „fiskalnim kaznama” (čl. 343). Okružni sudovi su nadležni za vođenje postupka u vezi sa sitnim carinskim prekršajima, a krivični sudovi u vezi s ozbiljnijim prestupima (čl. 356 i 357). Postupak se u načelu sprovodi po pravilima osnovnih zakona (čl. 363, 365 i 366).

19. Prestup za koji je podnosilac predstavke optužen – krijumčarenje opojnih droga, „zabranjenih proizvoda” (čl. 414) – ne zahteva obavezno da se ustanovi posedovanje. Međutim, kada se utvrdi postojanje posedovanja, „lice koje poseduje (...) se smatra odgovornim za krivično delo”, bez uticaja na bilo kakve druge kazne koje mogu da budu izrečene drugim licima, na primer saučesnicima (čl. 398) ili „licima koja imaju interes za krivično delo” (čl. 399). Ovo načelo je navedeno u stavu 1 člana 392.

Ova odredba se nalazi u poglavlju V („Odgovornost i zajednička odgovornost”) naslova XII („Postupci u sudskim sporovima”) Zakona o carinama, na početku Prvog dela („Krivična odgovornost”), a ne unutar kaznenih odredaba poglavlja VI. U pitanju je opšta odredba koja se odnosi kako na krijumčarenje tako i na neprijavljeno unošenje ili iznošenje kao i na svu „nezakonito uvezenu ili izvezenu robu”, bez obzira na to da li su u pitanju zabranjeni proizvodi ili ne.

Strogo tumačena, ova odredba postavlja pretpostavku koju je nemoguće pobiti, ali je u praksi njena strogost u izvesnoj meri ublažena odlukama sudova. Kasacioni sud sada potvrđuje neograničeno pravo procene prvostepenog suda u vezi s „dokazima izvedenim od strane stranaka u postupku” (vidi, na primer, presudu u predmetu Abadie od 11. oktobra 1972. g., Bilten br. 280, str. 723) i prihvata da optuženi može da skine krivicu sa sebe utvrđivanjem postojanja „više sile” koja je posledica „događaja za koji se odgovornost ne može pripisati njemu” i „koji je njemu bilo potpuno nemoguće da izbegne”, na primer „potpuna nemogućnost ... da se zna šta sadrži određeni paket” (vidi, pa primer, presudu u predmetu Masamba Mikisi i Dzekisa (*Massamba Mikissi and Dzekissa*) od 25. januara 1982. godine *Gazette du Palais*, 1982., sudska praksa, str. 404-405, kao i presudu izrečenu u ovom predmetu 21. februara 1983. godine, tačka 15; vidi i

Apelacioni sud u Parizu, 10. marta 1986. godine, Čen Man Ming i drugi (*Chen Man Ming and Others*), *Gazette du Palais*, 1986. godine, sudska praksa, str. 442-444). U isto vreme stav 3 člana 399, koji se odnosi na treća lica „koja imaju interes u krivičnom delu” a ne na „lica u koja poseduju”, navodi da „interes u krivičnom delu ne može da se pripíše licu koje je postupilo u nuždi ili kao posledica greške koja nije mogla da se izbegne”.

S druge strane, stavom 2 člana 369 sudovi su obavezani da izbegavaju da „prestupnike oslobađaju zbog nepostojanja namere”. Mada je istina da je ova odredba ukinuta zakonom br. 87-502 od 5. jula 1987. godine, jasno je da to nije uticalo na predmetni slučaj.

Neophodno je napraviti razliku između proste oslobađajuće presude i presude propisane stavom 1 člana 369: priznavanja postojanja olakšavajućih okolnosti. U takvim slučajevima sud može, između ostalog, da „ne izrekne optuženom krivične sankcije propisane (...) zakonom”, izrekne uslovnu kaznu, ili odluči da se kazne ne unose u ‘Bilten br. 2’ kaznene evidencije”, odredi da se optuženom vrate neke zaplenjeni predmet, ili umanju iznos „fiskalnih kazni”.

POSTUPAK PRED KOMISIJOM

20. U predstavlci broj 10519/83 upućenoj Komisiji 29. jula 1983. godine, g. Salabiaku se žali da je način na koji je stav 1 člana 392 Zakona o carinama primenjen na njega nespojiv sa stavovima 1 i 2 člana 6 Konvencije; u suštini je ponovio argumente koje je bez uspeha bio izneo pred Kasacionim sudom (vidi gore stav 15).

21. Komisija je predstavku proglasila prihvatljivom 16. aprila 1986. godine. U izveštaju od 16. jula 1987. godine (sačinjenom shodno članu 31), s deset glasova prema tri je zaključila da nije postojala povreda stava 1 člana 6, i s devet glasova prema četiri da nije postojala povreda stava 2 člana 6. Integralni tekst mišljenja Komisije i suprotnih mišljenja njenih članova iz dotičnog Izveštaja dati su u prilogu ove presude.

ZAVRŠNI PODNESCI SUDU

22. Na raspravi održanoj 20. juna 1988. godine, Država je u suštini potvrdila zaključni navod iz svog podneska prema kom bi predstavku trebalo odbaciti. Prema mišljenju Države, podnosilac predstavke „nije bio žrtva povrede stavova 1 i 2 člana 6 Konvencije”.

G. Amosi Salabiaku je preko zastupnika zamolio Sud da „utvrdi da je došlo do povrede ” gorepomenutih odredaba.

PRAVO

23. Podnosilac predstavke se pozvao na stavove 1 i 2 člana 6 Konvencije, kojima je propisano:

„1. Svako, tokom odlučivanja o (...) krivičnoj optužbi protiv njega, ima pravo na pravičnu raspravu (...) pred nezavisnim i nepristrasnim sudom (...)

...

2. Svako ko je optužen za krivično delo smatraće se nevinim sve dok se ne dokaže njegova krivica na osnovu zakona.”

24. Stav Države je bio da stav 1 člana 392 Zakona o carinama ne određuje pretpostavku krivice već odgovornosti. Prema mišljenju Države, ova razlika je „ključna”: „dotična lica ne vrše delo” već „odgovaraju za njega pred sudom” (str. 4 pismenih primedaba iz juna 1985. podnetih Komisiji). Država, međutim, nije tvrdila da nije postojala „krivična optužba” u smislu stava 1 člana 6 Konvencije; niti je tvrdila da je spor izvan opsega stava 2 člana 6 iz razloga što za odredbu pominje koncept „krivice” a ne „odgovornosti”.

Nije dakle osporeno da su pomenute odredbe primenljive u ovom slučaju. U svakom slučaju, kaznene odredbe francuskog Zakona o carinama (vidi gore stavove 16-19) mogu da rezultiraju u „krivičnoj optužbi”, u smislu člana 6 (vidi, *mutatis mutandis*, presudu u predmetu *Luc* od 22. avgusta 1987. godine, Serija A, br. 123-A, str. 21-23, st. 50-55). U Francuskoj se ove odredbe smatraju „posebnim” krivičnim zakonom. One popisuju niz protivpravnih dela, klasifikuju ih u nekoliko kategorija lakših i ozbiljnijih prestupa i propisuju za njihovo izvršenje ne samo „fiskalne kazne”, koje se u nekim slučajevima smatraju merama obeštećenja, ali i osnovne ili dodatne sankcije koje se unose u kaznenu evidenciju dotičnih lica. Te glavne ili sporedne sankcije obuhvataju, između ostalog, novčane kazne, isključivanje i zatvorske kazne u trajanju do tri godine (čl. 408-433 Zakona o carinama). Što se tiče „krivičnih sankcija”, inicijativa za pokretanje postupka je u rukama javnog tužilaštva, a kod „fiskalnih kazni” u rukama carinskih organa – ili javnog tužilaštva, „povezano sa krivičnim postupkom” – (čl. 343). Član 392 se nalazi u delu zakona naslovljenog „Krivična odgovornost”.

25. Sud predlaže da slučaj najpre razmotri u odnosu na stav 2 član 6. Iz argumenata koji su predstavljeni proizilazi da je pretpostavka nevinosti, koja predstavlja jedan aspekt prava na pravično suđenje prema stavu 1 člana 6 (vidi između ostalog presudu u predmetu *Luc*, *ibid*, str. 22, st. 52), ključno pitanje u ovom predmetu.

I. NAVODNA POVREDA STAVA 2 ČLANA 6

26. G. Salabiaku je tvrdio da je „gotovo neoboriva” pretpostavka, na osnovu koje su ga Visoki sud u Bobinjiju, a kasnije i Apelacioni sud u Parizu osudili za carinski prekršaj, nespojiva sa članom 6 Konvencije.

Kako Država tako i većina članova Komisije izneli su stav da je podnositelac predstavke osuđen „na osnovu zakona”. Njihov stav je bio da je prema stavu 1 člana 392 Zakona o carinama prestup izvršen na osnovu same („objektivne”) činjenice” „posedovanja zabranjenih proizvoda tokom prolaska kroz carinu”, „bez da je neophodno da se dokaže umišljaj ili nehat” od strane „lica koje je u posedu” (tačke 66 i 68 izveštaja Komisije). Na javnom tužiocu je bio teret do-

kazivanja ove činjenice. U ovom slučaju on je to učinio iznošenjem pred sud izveštaja carinskih organa a optuženi nije uspeo da dokaže postojanje „više sile na koju nije mogao da utiče”, čija bi priroda bila takva da bi ga „oslobodila krivice” (tačka 74 izveštaja). Po njihovom mišljenju, stav 1 člana 392 nije uspostavio neoborivu pretpostavku krivice koju nije bilo moguće oboriti, već „oborivu pretpostavku činjenica i odgovornosti”, „strogo definisanu sudskim precedentima” i opravdanu „samom prirodom predmeta” dotičnog zakona. Ovo nije impliciralo ništa više od „podele” tereta dokazivanja a ne njegovo „prebacivanje” (podnesak Države Sudu).

27. Kako su naglasili Država i Komisija, Države ugovornice u načelu imaju slobodu da krivični zakon primene na delo kada nije učinjeno prilikom normalne primene jednog od prava zaštićenih Konvencijom (presuda u predmetu Engel i drugi od 8. juna 1976. godine, Serija A, br. 22, str. 34, st. 81) i shodno tome da definišu sastavne elemente krivičnog dela koje je proisteklo iz istoga. Posebno, i opet u načelu, države ugovornice mogu pod određenim uslovima da kazne i prostu ili objektivnu činjenicu kao takvu, bez obzira na to da li ona proizilazi iz umišljaja ili iz nehata. Primeri takvih krivičnih dela mogu da se nađu u zakonima država ugovornica.

Međutim, podnosilac predstavke nije osuđen samo zbog posedovanja protivzakonito uvezenih zabranjenih proizvoda. Član 392 st. 1 Zakona o carinama ne nalazi se pod naslovom „Klasifikacija carinskih prestupa” (Naslov XII, Poglavlje VI, Deo I) već u delu „Krivična odgovornost” (Naslov XII, Poglavlje V, Deo I). Prema ovoj odredbi zaključak se izvodi iz proste činjenice, koja sama po sebi ne mora da predstavlja lakši ili teži prestup, da „krivična odgovornost” za protivzakonit uvoz robe, kako zabranjene tako i one koja to nije, ili za neprijavlivanje iste, leži na licu u čijem je posedu ista pronađena. Odatle proizilazi pravna pretpostavka na osnovu koje je Visoki sud u Bobinjiju a kasnije i Apelacioni sud u Parizu zaključio da je podnosilac predstavke „kriv (...) za krijumčarenje zabranjene robe” (vidi tačke 13-14 gore), carinskog prekršaja za čije izvršenje posedovanje nije bitno i koji je obuhvaćen članovima 414 i 417. Štaviše, presude od 27. marta 1981. godine i 9. februara 1982. pozivaju se, između ostalih, na ove dve odredbe, a ne na stav 1 člana 392.

28. Ovaj pomak od ideje odgovornosti u krivičnom pravu na pojam krivice pokazuje veoma relativnu prirodu takve razlike. Postavlja pitanje u vezi sa stavom 2 člana 6 Konvencije.

Činjenične ili pravne pretpostavke postoje u svim pravnim sistemima. Konvencija, jasno je, ne zabranjuje takve pretpostavke u načelu. Međutim, ona ipak zahteva od Država ugovornica da ostanu unutar određenih ograničenja po ovom pitanju u pogledu krivičnog prava. Ukoliko bi, kako se čini da Komisija razmatra (u tački 64 izveštaja), stav 2 člana 6 prosto definisao garanciju koju bi sudovi morali da poštuju samo u sudskom postupku, u praksi bi se zahtevi te garancije preklopili sa dužnošću nepristrasnosti, definisanoj u stavu 1. Iznad svega, domaće zakonodavno telo bi imalo slobodu da sudovima oduzme svaku stvarnu snagu vršenja procene i oduzelo od pretpostavke nevinosti njenu supstancu, ako

bi reči „na osnovu zakona” trebalo posmatrati isključivo u vezi s domaćim zakonima. Takva situacija ne bi mogla da bude usklađena s ciljem i svrhom člana 6, koji, štiteći pravo na pravično suđenje i posebno pravo na pretpostavku nevinosti, ima za cilj jemčenje elementarnog načela vladavine prava (vidi, između ostalih, presudu u predmetu Sandej tajms od 26. aprila 1979. godine, Serija A, br. 30. str. 34, st. 55).

Stav 2 člana 6, dakle, ne posmatra činjenične ili pravne pretpostavke u krivičnom pravu samo na površinskom nivou. On zahteva od država ugovornica da ih postave unutar razumnih ograničenja koja uzimaju u obzir ulog koji je u pitanju i održavaju prava odbrane. Sud predlaže da se razmotri da li su ta ograničenja prekoračena na štetu g. Salabiakua.

29. U smislu stava 1 člana 392 Zakona o carinama, teret dokazivanja posedovanja „zabranjene robe” je na tužilaštvu. Ovo je prosto ustanovljavanje činjenice, koja u praksi izaziva malo problema jer se obavlja na osnovu izveštaja za koji se smatra da predstavlja dovoljan dokaz, sve dok se ne pokrene postupak za krivotvorenje, ako je isti sačinilo više od jednog službenika (čl. 336 st. 1 i član 337. st. 18, gore stav 18). U ovom slučaju to ustanovljavanje činjenice nije bilo osporeno.

Mada se „lice koje poseduje” „smatra odgovornim za prestup”, to ne znači da to lice ostaje u potpunosti bez mogućnosti da se odbrani. Nadležni sud može da mu prizna postojanje olakšavajućih okolnosti (čl. 369 st. 1), i dužan je da ga oslobodi ukoliko ono uspe do dokaže postojanje više sile.

Poslednju mogućnost nije moguće naći u slovu Zakona o carinama, ali ona je proizišla iz sudske prakse na način koji ublažava nešto što su izvesni pravni stručnjaci nekada smatrali neoborivom prirodom pretpostavke ustanovljene stavom 1 člana 392. Pojedine odluke na koje se pozvala Država odnosile su se na druge odredbe, posebno član 399, koji se bavi „licima koja imaju interes u krivičnom delu” a ne „licima koja poseduju” (vidi gore stav 19), ili su pak donete nakon osporene osude. S druge strane, jedna od njih se tiče stava 1 člana 392, a objavljena je 11. oktobra 1972. godine. Ta odluka potvrđuje neograničeno pravo suda da vrši procenu „dokaza koje su stranke izvele pred njim ” (Krivično veće Kasacionog suda, Abadie, Bilten br. 280. str. 723). Ovaj Sud će takođe navesti deo presude od 25. januara 1982. godine, u vezi sa stavom 1 člana 392. U toj presudi se pominje nepostojanje „više sile” koja je posledica „dogadaja za koji odgovornost ne može da se pripíše njemu i koji je za njega bilo potpuno nemoguće da izbegne”, na primer „potpuna nemogućnost ... da se zna šta sadrži određeni paket” (Krivično veće Kasacionog suda, Masamba Mikisi i Džekisa, Gazet du pale, 1982., sudska praksa, str. 404-405). Ovo je ponovio Apelacioni sud u Parizu u presudi u predmetu Guzman od 12. jula 1985., na koju se pozvala Država. Kasnije je navedeno i da „specifična priroda (carinskih) prekršaja ne lišava (...) prekršioca svih mogućnosti da se brani budući da (...) lice koje poseduje može da sa sebe skine odgovornost dokazujući postojanje više sile”, a u vezi sa trećim licima koja imaju interes u prekršaju, takav interes se „ne može pripisati licu koje je po-

stupilo u nuždi ili kao posledica greške koja nije mogla da se izbegne” (10. mart 1986. godine, Čen Man Ming i drugi, 1986. godine, sudska praksa, str. 442-444).

Kako je Država iznela na raspravi održanoj 20. juna 1988. godine, francuski sudovi uživaju stvarnu slobodu u ovoj oblasti i mogu da „izađu u susret optuženom (u slučaju sumnje u korist okrivljenog), čak i u slučajevima kada je u pitanju krivično delo zasnovano na objektivnoj odgovornosti”. Zakonom od 8. jula 1987. godine, koji je usvojen i stupio na snagu nakon predmetnog slučaja, ova sloboda je značajno proširena ukidanjem stava 2 člana 369, koji je sprečavao sudove da „izriču oslobađajuće presude zbog nepostojanja umišljaja” (vidi gore stav 19).

30. Međutim, nije dužnost Suda da razmatra *in abstracto* da li je stav 1 člana 392 Zakona o carinama saglasan s Konvencijom. Njegov zadatak je da odredi da li je primenjen na podnosioca predstavke na način saglasan s pretpostavkom nevinosti (vidi, *mutatis mutandis*, presudu u predmetu Bouamar od 29. februara 1988. godine, Serija A, br. 129, str. 20, st. 48).

Visoki sud u Bobinjiu je primetio da optuženi „nije pokazao nikakvo iznenađenje kada se pokazalo da prva pošiljka otvorena u njegovom prisustvu nije sadržala ništa od prehrambenih proizvoda koji su pronađeni u drugoj pošiljci”, dok je „jasno opisao šta je navodno očekivao da stigne iz Zaira i šta je dobio u drugoj [pošiljci]”. Takav stav je taj sud smatrao dokazom „krivice/nepoštenja” podnosioca predstavke, i zauzeo je stav da postoje „pretpostavke koje su dovoljno ozbiljne, precizne i saglasne da bi opravdale osudu” (vidi gore stav 13). Istina je da je sud u Bobinjiu *stricto sensu* sudio za krivično delo (čl. L. 626, L. 627 i L. 630-1 Zakonika o javnom zdravlju) zajedno s carinskim prekršajem, što donekle umanjuje značaj ove odluke za svrhe predmetnog slučaja.

Što se tiče Apelacionog suda u Parizu, on je napravio jasnu razliku između krivičnog dela protivzakonitog uvoza opojnih droga i carinskog prekršaja krijumčarenja zabranjene robe. Za krivično delo je oslobodio g. Salabiakua odgovornosti zbog postojanja osnovane sumnje, pri čemu je sud pokazao skrupulozno poštovanje pretpostavke nevinosti. Što se tiče carinskog prekršaja, Apelacioni sud je potvrdio presudu suda u Bobinjiu i to bez da je upao u bilo kakvu protivrečnost, budući da su činjenice i inkriminisano delo u ovom slučaju bile različite. Sud je posebno primetio da je podnosilac predstavke „prošao kroz carinu sa kovčegom i carinskim službenicima naveo da je njegov vlasnik”. Sud je dodao da on „nije mogao da se pozove na grešku koja nije mogla da se izbegne jer je prethodno bio upozoren od strane službenika Er Zaira (...) da ne preuzima kovčeg osim ako nije potpuno siguran da je njegov, naročito zato što bi morao da ga otvori na carini. Dakle, pre nego što se izjasnio kao vlasnik kovčega i time potvrdio posedovanje u smislu zakona, mogao je i da proveri da li slučajno ne sadrži zabranjene proizvode”. Sud je iz ovoga zaključio da „(...) budući da to nije učinio i budući da je bio u posedu kovčega sa 10 kg kanabisa u listu i semenskog kanabisa, on je izvršio carinski prekršaj krijumčarenja zabranjene robe (...)” (vidi gore stav 14).

Iz presude od 27. marta 1981. i presude od 9. februara 1982. jasno se vidi da su sudovi pažljivo nastojali da izbegnu automatsku primenu pretpostavke propisane stavom 1 člana 392 Zakona o carinama. Kako je Kasacioni sud naveo u presudi od 21. februara 1983., sudovi su svoje pravo procene primenjivali „na osnovu dokaza izvedenih od strane stranaka pred njima”. Izvukli su iz „činjenice postojanja pretpostavke koja nije naknadno opovrgnuta bilo kakvim dokazom o postojanju događaja za koji odgovornost nije mogla da bude pripisana izvršiocu prekršaja ili koji on ne bi bio u stanju da izbegne” (vidi gore stav 15). Pored toga, kako je navela Država, domaći sudovi su u okolnostima slučaja zapazili i određeni „elemenat umišljaja”, mada po zakonu nisu imali obavezu da to učine da bi dokazali krivicu podnosioca predstavke.

Sledi da u ovom slučaju francuski sudovi nisu primenili stav 1 člana 392 Zakona o carinama na način koji je bio u suprotnosti s pretpostavkom nevinosti.

III. NAVODNA POVREDA STAVA 1 ČLANA 6

31. Pritužbe podnosioca predstavke po stavu 1 člana 6 Konvencije se u velikoj meri poklapaju s pritužbama koje je formulisao u vezi sa stavom 2 člana 6. On u suštini osporava pretpostavku ustanovljenu stavom 1 člana 392 Zakona o carinama „u korist” tužilaštva, a ta pritužba je već razmatrana gore. Sud, dakle, ne nalazi nikakav osnov da odstupi, na osnovu opšteg načela pravičnog suđenja, od zaključka koji je načinio tokom razmatranja pretpostavke nevinosti. Što se tiče ostalog, po njegovom mišljenju izvedeni dokazi ne ukazuju na postojanje bilo kakvog nepostupanja u skladu sa raznim zahtevima definisanim stavom 1 člana 6. Postupci pred prvostepenim sudom, pred apelacionim i pred Kasacionim sudom bili su u potpunosti nepristrasni i po prirodi adversalni, što podnosilac predstavke nije ni osporio.

IZ REČENIH RAZLOGA, SUD JEDNOGLASNO

1. *Utvrđuje* da nije postojala povreda ni stava 2 ni stava 1 člana 6.

Sačinjeno na engleskom i francuskom jeziku i izrečeno na javnoj raspravi održanoj u Sudu u Strazburu 7. oktobra 1988. godine.

Rolv RIZDAL
Predsednik, sr.

Mark-Andre EJSSEN
Sekretar, sr.

PREDMET
VELČ protiv UJEDINJENOG KRALJEVSTVA
(Predstavka br. 17440/90)

PRESUDA
9. februar 1995. godine

POSTUPAK

1. Predmet je 15. januara 1994. godine Sudu uputila Evropska komisija za ljudska prava (u daljem tekstu „Komisija”) pre isteka roka od tri meseca predviđenog stavom 1 člana 32 i članom 47 Konvencije. Predmet proističe iz predstavke (br. 17440/90) protiv Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Severne Irske koju je Komisiji 22. juna 1990. godine, shodno članu 25, podneo britanski državljanin g. Piter Velč (*Peter Welch*).

2. Komisija se u svom zahtevu pozvala na članove 44 i 48 i na deklaraciju kojom je Ujedinjeno Kraljevstvo priznalo obaveznu nadležnost Suda (član 46). Predmet njenog zahteva jeste dobijanje odluke o tome da li predmetne činjenice ukazuju na to da je tužena Država prekršila svoje obaveze po osnovu člana 7 Konvencije.

3. U odgovoru na upit postavljen shodno stavu 3 (d) pravila 33 Poslovnika Suda A, podnosilac predstavke je izjavio da želi da uzme učešće u postupku pred Sudom i u tu svrhu imenovao advokata koji će ga zastupati (pravilo 30).

4. U sudsko veće su po službenoj dužnosti bili uključeni Ser Džon Frilend, izabrani britanski sudija (shodno članu 43 Konvencije) i g. R. Risdal, Predsednik Suda (pravilo 21 stav 3 (b)). Predsednik je 28. januara 1994. godine u prisustvu Sekretara, žrebom odredio imena preostale sedmorice sudija, i to: g. F. Matšer, g. R. Mekdonalda, g. N. Valtikosa, g. I. Fojgela, g. R. Pekanen, g. L. Vildhabera i g. K. Jungvirta (član 43 *in fine* Konvencije i pravilo 21 stav 4).

Kasnije je g. J. De Mejer, sudija na zamenu, zamenio g. Valtikosa, koji nije bio u mogućnosti da uzme učešće u daljem razmatranju predmeta (pravilo 22 stav 1 i pravilo 24 stav 1).

5. Kao Predsednik sudskog veća (pravilo 21 stav 5), g. Risdal, je preko Sekretara, konsultovao zastupnika Države Ujedinjenog Kraljevstva (u daljem tekstu: Država), advokata podnosioca predstavke i delegata Komisije o organizaciji postupka (član 37 stavovi 1 i 38). Prema nalogu koji je zatim usledio, Sekretar je 20. juna 1994. godine primio podnesak Države i podnesak podnosioca predstavke, 24. juna. Podnesak podnosioca predstavke, shodno članu 50, primljen je 15.

septembra. Sekretar Komisije je obavestio Sud da će delegat Komisije izneti svoja zapažanja na raspravi.

6. U skladu sa odlukom Predsednika Suda, javna rasprava je održana 24. oktobra 1994. godine, u Sudu u Strazburu. Neposredno pred početak rasprave Sud je održao pripremnu sednicu.

Pred Sudom su istupali:

(a) u ime Države

g. M. Iton (*EATON*),

Ministarstvo inostranih poslova, u svojstvu *zastupnika*,

g. A. Mouzes (*MOSES*), QC¹ u svojstvu *advokata*,

g. H. Džajls (*GILES*),

Ministarstvo unutrašnjih poslova,

g. P. Valans (*VALLANCE*),

Ministarstvo unutrašnjih poslova,

g. S. Džouns (*JONES*),

Ministarstvo unutrašnjih poslova, u svojstvu *pravni savetnika*;

(b) u ime Komisije

g. Gaukur Jerundson (*Gaukur JÖRUNDSSON*), u svojstvu *delegata*;

(c) u ime podnosilaca predstavke

g. B. Emerson (*EMMERSON*), u svojstvu *advokata*,

g. R. Ater (*ATTER*), pravni savetnik,

g. J. Kuper (*COOPER*), u svojstvu *pravnog savetnika*.

Sudu su se obratili g. Gaukur Jerundson, g. Emerson i g. Mouzes i dati su odgovori na pitanja koja su postavili Predsednik Suda i jedan od sudija.

ČINJENICE

I. OKOLNOSTI SLUČAJA

7. Gospodin Velč je uhapšen 3. novembra 1986. godine, na osnovu sumnje da je umešan u krivična dela u vezi s trgovinom opojnim drogama. On je 4. novembra optužen za krivična dela uvoza velike količine kanabisa. Tužilac je izjavio, pre februara 1987. godine, da ne raspolaže s dovoljno dokaza za podizanje optužnice protiv g. Velča za krivično delo posedovanja i stavljanja u promet veće količine kokaina.

8. Nakon dalje istrage, uključujući i sudske veštačenje, dodatni dokazi su izašli na videlo i 24. februara 1987. godine podnosilac predstavke je optužen za

1 QC (Queen's Counsel) – savetnik krune, počasna titula koja se u Britaniji daje uglednim pravnicima (prim. prev)

krivično delo posedovanja kokaina s namerom da ga dalje distribuiraju, za koje se tvrdi da je počinjeno 3. novembra 1986. godine. Zatim, 5. maja 1987. godine, optužen je za udruživanje, u periodu od 1. januara do 3. novembra 1986. godine, u cilju nabavke kokaina s namerom dalje distribucije.

9. Gospodin Velč je 24. avgusta proglašen krivim po pet tačaka optužnice i izrečena mu je jedinstvena zatvorska kazna u trajanju od dvadeset i dve godine. Povrh toga, postupajući sudija je izdao rešenje za trajno oduzimanje imovine, shodno Zakonu o krivičnim delima u vezi s trgovinom opojnim drogama iz 1986. godine (u daljem tekstu: „Zakon iz 1986. godine”) u iznosu od 66.914 funti sterlinga. U slučaju neplaćanja ovog iznosa, podnosilac predstave bi morao da odsluži kaznu zatvora u trajanju od dve godine po izdržavanju prvobitno izrečene zatvorske kazne. Operativne odredbe Zakona iz 1986. godine stupile su na snagu 12. januara 1987. godine. Zakon se primenjuje samo na one krivične postupke koji su pokrenuti posle ovog datuma.

10. Apelacioni sud je 11. juna 1990. godine umanjio jedinstvenu zatvorsku kaznu izrečenu g. Velču za dve godine. Povrh toga, Apelacioni sud je rešenje o trajnom oduzimanju umanjio za iznos od 7.000 funti sterlinga, na 59.914 funti sterlinga.

II. RELEVANTNO DOMAĆE PRAVO

11. Svrha Zakona iz 1986. godine jeste da postojeća ovlašćenja u pogledu konfiskacije proširi kako bi se sudu omogućilo da prati novac stečen nezakonitom trgovinom opojnim drogama koji je „opran” i na taj način pretvoren u legitimnu imovinu. Kao što je rekao Ministar unutrašnjih poslova, koji je predlog zakona predstavio Donjem domu:

„Ustremivši se na novac stečen trgovinom opojnim drogama, nameravamo da takvu trgovinu učinimo mnogo manje privlačnom. Nameravamo da sprečimo mogućnost da dobit od jedne operacije trgovine opojnom drogom bude usmerena na finansiranje sledeće, ali i ono što je isto tako važno, da otklonimo osećanje povređenosti koje obični ljudi osećaju pri samoj pomisli da trgovci drogom, koji su možda uništili dečije živote, uživaju u dobiti koju su time ostvarili.

...

Nama je ovaj zakon potreban zato što se ispostavilo da su ovlašćenja za trajno oduzimanje imovine u važećem zakonu neodgovarajuća. Sudovi ne mogu da nalože trajno oduzimanje imovinske koristi stečene izvršenjem krivičnog dela nakon što je ta imovinska korist pretvorena u neki drugi oblik imovine – u kuću, akcije i udele, ili u neka druga imovinska dobra. Slučaj Operacija Džuli bio je jedan od notornih primera kako sudovi nisu bili u stanju, kako su to želeli, da osuđene trgovce drogom liše imovinske koristi stečene izvršenjem krivičnih dela... Ovaj predlog zakona je osmišljen tako da ispravi ove nepravilnosti. Sudovima će biti data ovlašćenja da trajno oduzmu imovinsku korist čak i kada je ona pretvorena u neki drugi oblik imovine.” (*Hansard* od 21. januara 1986. godine, *Cols* 242 i 243).

A. Zakon o krivičnim delima u vezi s trgovinom opojnim drogama iz 1986. godine

12. Relevantni delovi Zakona iz 1986. godine predviđaju sledeće:

„1. Rešenje o trajnom oduzimanju imovine

(1) (...) kada se neko lice pojavi pred Porotnim krivičnim sudom Krune (*Crown court*, porotni krivični sud koji postupa u predmetima veće težine kao prvostepeni, predstavljajući i apelacionu instancu prema odlukama nižih sudova, prim. prev.) na izricanju kazne za jedno ili više krivičnih dela u vezi s trgovinom opojnim drogama (a da tom licu prethodno nije izrečena kazna ili da u odnosu na njega nije vođen kakav postupak u vezi s osuđujućom presudom koja mu je izrečena za krivično delo, ili u zavisnosti od slučaja, za neko od datih krivičnih dela), sud će postupiti na sledeći način:

(2) sud najpre utvrđuje da li je to lice steklo neku korist od trgovine opojnim drogama;

(3) u svrhu tumačenja ovog Zakona, lice koje je ma kada (bilo pre ili posle početka primene ovog člana zakona) primilo novčana sredstva ili neki drugi oblik nadoknade u vezi s nezakonitom trgovinom opojnim drogama koju je izvršilo to ili neko drugo lice, tako steklo korist od trgovine opojnim drogama.

(4) kada sud utvrdi da je to lice steklo imovinsku korist, sud pre izricanja kazne (...) utvrđuje (...) iznos koji se mora platiti na osnovu ovog člana.

(5) Sud zatim, u vezi s pomenutim krivičnim delom ili krivičnim delima –

(a) donosi rešenje kojim se nalaže da to lice isplati iznos (...)

2. Procena imovinske koristi stečene trgovinom opojnim drogama

(1) u svrhu tumačenja ovog Zakona –

(a) bilo koja primljena novčana sredstva ili neki drugi vid nadoknade koju primi neko lice (bilo pre ili posle početka primene člana 1 ovog Zakona) u vezi s trgovinom opojnim drogama, koju obavi on ili neko drugo lice, predstavlja njegovu imovinsku korist stečenu trgovinom opojnim drogama, i

(b) vrednost njegove imovinske koristi stečene trgovinom drogom jeste ukupna vrednost novčanih isplata ili drugih oblika nadoknade.

(2) Sud može, da bi utvrdio da li je optuženi stekao korist od nezakonite trgovine opojnim drogama, i ako jeste, u cilju procene vrednost tako stečene imovinske koristi, da izvede sledeće pretpostavke, osim ako se bilo koja od pretpostavki pokaže kao netačna u slučaju optuženog.

(3) Te pretpostavke su:

(a) da je lice u pitanju primilo neku imovinu za koju sud smatra –

(i) da ju je optuženi posedovao u bilo kom trenutku nakon donošenja osuđujuće presude, ili

(ii) da mu je prenetu u svojinu u periodu od šest godina pre pokretanjem postupka protiv tog lica,

da je primio predmetnu imovinu najranije od momenta koji sud zaključi kao vreme prenosa, i to kao isplatu ili nadoknadu u vezi s trgovinom opojnim drogama koju je on obavio,

(b) da su svi njegovi rashodi od početka tog perioda namirivani od isplata koje je primio u vezi s nezakonitom trgovinom opojnim drogama koju je obavio, i

(c) da u cilju vršenja procene vrednosti bilo koje imovine koju je primio, ili za koju se sumnja da je primio kao nadoknadu u bilo kom periodu, smatra da je dobio tu imovinu bez drugih udela (...)

(...)

4. Iznos za naplatu na osnovu rešenja o trajnom oduzimanju imovine

(1) Pod uslovima iz stava (3) dole u tekstu, iznos koji treba da plati optuženi jeste iznos koji Porotni sud proceni da predstavlja vrednost imovinske koristi optuženog, stečene nezakonitom trgovinom opojnim drogama.

(2) Kada se sud uveri u pogledu svih onih stvari koje su relevantne pri utvrđivanju vrednosti raspoložive imovine u vreme izdavanja rešenja o trajnom oduzimanju imovine (...) sud može izdati potvrdu kojom daje mišljenje suda u vezi s pomenutim stvarima i to će i učiniti kada se uveri na način koji je pomenut u stavu (3) dole u tekstu.

(3) Kada se sud uveri da je vrednost raspoložive imovine u vreme izdavanja rešenja za trajno oduzimanje manja od iznosa za koji je sud procenio da predstavlja vrednost imovinske koristi koju je stekao trgovinom opojnim drogama, iznos koji u slučaju optuženog treba da bude plaćen shodno rešenju o trajnom oduzimanju imovine jeste onaj iznos koji sud smatra da je na taj način mogao biti ostvaren.”

B. Diskreciono pravo sudije u prvostepenom postupku

13. Prilikom utvrđivanja iznosa u rešenju o trajnom oduzimanju imovine sudija u prvostepenom postupku može uzeti u obzir stepen krivice počinioaca krivičnog dela. Na primer, u predmetu *R. v. Porter* ([1990] 12 Criminal Appeal Reports (odmeravanje kazne) 377) Apelacioni sud je zaključio da u slučaju da se pred sudom zajedno nađe više saučesnika, može se dogoditi da ukupna imovinska korist stečena udruživanjem u cilju trgovine opojnim drogama bude nejednako podeljena, ako postoje dokazi da su optuženi imali nejednake uloge pa im je samim tim i dobit bila različita. U tom smislu, postupajući u ovom predmetu, sudija je u prvostepenom postupku izdao rešenje za trajno oduzimanje imovine u mnogo nižem iznosu protiv lica koje je saoptuženi sa podnosiocem predstavke, priznavši na taj način njegovo manje učešće u krivičnim delima.

C. Zatvorska kazna u slučaju neplaćanja po rešenju o oduzimanju imovinske koristi

14. Posle izdavanja rešenja o trajnom oduzimanju imovine, prvostepeni sud donosi odluku o dužini zatvorske kazne u slučaju da počinilac krivičnog dela ne plati iznos određen rešenjem o trajnom oduzimanju imovinske koristi. Član 31 Zakona o nadležnostima krivičnih sudova iz 1973. godine propisuje najvišu zatvorsku kaznu. Za rešenje koji glasi na iznos između 50.000 i 100.000 funti sterlinga najviša zatvorska kazna iznosi dve godine.

D. Izjave domaćih sudova u pogledu prirode odredbi koje regulišu oduzimanje imovine

15. Pre donošenja Zakona iz 1986. godine, Lord Salmon je izrazio stav da trajno oduzimanje novca ima i kazneno i preventivno dejstvo (presuda Doma Lordova u predmetu *R. v. Menocal*, [1979] 2 *Weekly Law Reports* 876).

16. Domaći sudovi su u različitim predmetima komentarisali drakonsku prirodu odredbi Zakona iz 1986. godine, koji uređuju trajno oduzimanje imovine i povremeno su pominjali takvo oduzimanje, bilo direktno ili indirektno, kao vid kazne (*R. v. Dickens* [1990] 91 *Criminal Appeal Reports* 164; *R. v. Porter* [1990] 12 *Criminal Appeal Reports* 377; u presudi Višeg suda u predmetu *Re Lorenzo Barretto* od 30. novembra 1992. godine i presudi Apelacionog suda od 19. oktobra 1993. godine).

U presudi Apelacionog suda u poslednjem pomenutom slučaju, koji se tiče pitanja da li se ovlašćenje da se izmeni rešenje o trajnom oduzimanju imovine koji je uveo Zakon (o međunarodnoj saradnji) u krivičnim stvarima iz 1990. godine može primeniti retroaktivno, Predsednik suda (Ser Tomas Bingam) je naveo sledeće (na str. 11):

„Iako je tačno da se rešenje o trajnom oduzimanju imovine izdaje pre izricanja kazne za osnovno krivično delo, a zatvorska kazna zbog neplaćanja po rešenju je uvedena ne kao vid kazne već kao način da se obezbedi izvršenje rešenja, u širem smislu ovo jesu kaznene odredbe koje predstavljaju osvetu društva onima koji su se u ovoj oblasti ogrešili o zakon.”

17. Međutim, domaći sudovi su se pozivali na odredbe koje regulišu trajno oduzimanje imovine ne kao na kaznene već odredbe odštetne prirode (*Re T* (rešenje o zabrani raspolaganja; obaveza prijavljivanje imovine) [1992] 1 *Weekly Law Reports* 949).

POSTUPAK PRED KOMISIJOM

18. Gospodin Velč je 22. juna 1990. godine podneo predstavku (br. 17440/90) Komisiji. Na osnovu člana 7 Konvencije on se žalio na to da rešenje o trajnom oduzimanju imovine koje je doneto protiv njega predstavlja izricanje retroaktivne krivične kazne. Dalje je tvrdio da su mu povređena prava zajemčena stavovima 1 i 2 člana 6 Konvencije.

19. Komisija je 12. februara 1993. godine proglasila pritužbu podnosioca predstavke prihvatljivom, u delu koji se odnosi na pitanja u vezi sa članom 7 Konvencije. Ostatak predstavke je proglašen neprihvatljivim.

Komisija je u svom izveštaju od 15. oktobra 1993. godine (član 31) izrazila mišljenje da nije došlo do povrede člana 7 (sa sedam glasova za i sedam glasova protiv, pri čemu je glas vršioca dužnosti Predsednika Suda bio odlučujući). Celovit tekst mišljenja Komisije i dva izdvojena mišljenja koja su sadržana u izveštaju nalaze se u prilogu ovoj presudi².

2 Napomena Sekretarijata Suda: iz praktičnih razloga ovaj prilog će se pojaviti samo u štampanoj verziji presude (tom 316-A Series A *Publications of the Court*), ali se primerak izveštaja Komisije može dobiti u pisarnici.

KONAČNI PODNESCI SUDU

20. Država je u svom podnesku zatražila od Suda da zaključi da u ovom slučaju nije došlo do povrede člana 7 Konvencije.

21. Podnosilac predstavke je u svom podnesku tvrdio da je došlo do povrede njegovih prava, shodno članu 7, primenom propisa koji je izričito retroaktivan po svom dejstvu.

PRAVO

I. NAVODNA POVREDA STAVA 1 ČLANA 7 KONVENCIJE

22. Podnosilac predstavke se žalio protiv rešenja o trajnom oduzimanju imovine koje je doneto u odnosu na njega, tvrdeći da ono predstavlja nametanje retroaktivne krivične kazne, što je u suprotnosti sa članom 7 koji glasi:

„1. Niko se ne može smatrati krivim za krivično delo izvršeno činjenjem ili nečinjenjem koje, u vreme kada je izvršeno, nije predstavljalo krivično delo po unutrašnjem ili međunarodnom pravu. Isto tako, ne može se izreći stroža kazna od one koja je bila propisana u vreme kada je krivično delo izvršeno.

2. Ovaj član (član 7) ne utiče na suđenje i kažnjavanje nekog lica za činjenje ili nečinjenje koje se u vreme izvršenja smatralo krivičnim delom prema opštim pravnim načelima koja priznaju civilizovani narodi.”

Podnosilac predstavke istakao je da je njegova pritužba bila ograničena na retroaktivnu primenu odredbi Zakona iz 1986. godine, koje se odnose na trajno oduzimanje imovine, a ne na same odredbe.

23. Podnosilac predstavke je tvrdio da Sud, prilikom odlučivanja o tome da li je rešenje o trajnom oduzimanju kaznene prirode, ne bi trebalo da se ograničava samo na proklamovani cilj već i da ispita njegovo stvarno dejstvo. Težina i domašaj takvog rešenja o oduzimanju imovine definišu ga kao kaznu u smislu Konvencije.

Pre svega, shodno članu 2 (3) Zakona iz 1986. godine, domaći sud je imao pravo da pretpostavi da ma koja imovina koju počinitelj krivičnog dela trenutno poseduje ili koja mu je preneti u poslednjih šest godina, kao i bilo kakav poklon koji je podnosilac učinio drugima tokom tog istog perioda, predstavljaju imovinsku korist od trgovine opojnim drogama (vidi stav 12 gore u tekstu). Povrh toga, trajno oduzimanje imovinske koristi stečene trgovinom opojnim drogama, nasuprot oduzimanju dobiti koja je stečena trgovinom opojnim drogama, ne vodeći računa o tome da li je uopšte došlo do ličnog bogaćenja, predstavlja napuštanje delokruga pojma obeštećenja i prevencije i zalazi u oblast kazne.

Štaviše, činjenica da rešenje ne može biti doneto ako mu ne prethodi krivična osuda te činjenica da sud prilikom određivanja iznosa u rešenju o oduzimanju uzima u obzir stepen krivice optuženog, takođe ukazuje na njegovu kaznenu prirodu. I zaista, pre donošenja Zakona iz 1986. godine sudovi su smatrali rešenje o trajnom oduzimanju kao nešto što ima dvojako dejstvo – i kao kazna

i kao mera prevencije (vidi stav 15 gore u tekstu). Konačno, iz različitih presuda domaćih sudova proizilazi da rešenje o trajnom oduzimanju imovine ima kazneni karakter (vidi stav 16 gore u tekstu); isto i iz nekoliko presuda Vrhovnog suda Sjedinjenih Američkih Država u vezi sa sličnim zakonskim odredbama (*Austin v. the United States* i *Alexander v. the United States*, presude od 28. juna 1993. godine, 125 Led 2d 441 i 488).

24. Država je tvrdila da je prava svrha rešenja o trajnom oduzimanju dvojaka: prvo, da liši neko lice dobiti koju je on stekao iz trgovine opojnim drogama, i drugo, da vrednost imovinske koristi eliminiše iz buduće moguće upotrebe u trgovini opojnim drogama. Dakle, svrha rešenja o trajnom oduzimanju nije izricanje kazne ili kažnjavanje za krivično delo već je prevashodno reč o meri konfiskacije i prevencije. To se vidi i u ovom predmetu jer je nalog izdat da bi optuženog lišio nezakonito stečene imovinske koristi. Da nalog nije izdat, taj novac bi i dalje ostao u sferi trgovine opojnim drogama.

Naglašeno je da je krivična presuda za trgovinu opojnim drogama predstavljala samo „okidač” za primenu zakonskih odredbi. Nakon toga, ne postoji bilo kakva dalja veza sa osuđujućom presudom. Stoga je Sud mogao da razmotri da li je neko lice bilo kada steklo imovinsku korist, a ne samo u pogledu krivičnih dela za koja je optuženo. Uz to, rešenje se može izdati i u pogledu imovine koja nije predstavljala deo predmeta optužbe protiv optuženog ili imovine koju je on primio tokom vremenskog perioda sa kojim nijedna krivična presuda u vezi s trgovinom opojnim drogama nije povezana.

Dalje, činjenica da se dotičnom licu, u slučaju da ono ne plati iznos predviđen rešenjem, može izreći zatvorska kazna, nije od pomoći pri definisanju prirode rešenja o trajnom oduzimanju imovine budući da je bilo mnogo sudskih rešenja koja nisu bila kaznene prirode a predviđala su takvu kaznu u slučaju neplaćanja. Takođe, ni oštrina / strogost dejstva rešenja ne doprinosi tome, budući da delotvornost preventivne mere zahteva da trgovac opojnim drogama bude lišen ne samo neto dobiti već i novca koji bi se u suprotnom i dalje koristio u trgovini opojnim drogama.

25. Komisija smatra da rešenje u ovom slučaju nije bilo kaznene već odštetne i preventivne prirode pa, shodno tome, ne predstavlja kaznu u smislu stava 1 člana 7 Konvencije.

26. Sud najpre primećuje da retroaktivno donošenje rešenja o trajnom oduzimanju imovine nije sporno u ovom slučaju. Rešenje je izdato nakon donošenja krivične presude za dela u vezi s trgovinom opojnim drogama koja su počinjena pre stupanja na snagu Zakona iz 1986. godine (vidi stav 11 gore u tekstu). Stoga, jedino pitanje o kome treba odlučiti jeste da li takvo rešenje predstavlja kaznu u smislu druge alineje stava 1 člana 7.

27. Pojam „kazne” u ovoj odredbi, kao i pojmovi „građanska prava i obaveze” i „krivična optužba” u stavu 1 člana 6, predstavlja autonomni koncept Konvencije (vidi, između ostalog – u vezi s „građanskim pravima” – presudu u pred-

metu *X. v. France* od 31. marta 1992. godine, Series A br. 234-C, str. 98, stav 28, i – u vezi s „krivičnom optužbom” – presudu u predmetu *Demicoli v. Malta* od 27. avgusta 1991. godine, Series A br. 210, str. 15-16, stav 31). Da bi zaštita predviđena članom 7 postala delotvorna, Sud mora imati slobodu da detaljnije ispita slučaj i sam proceni da li određena mera predstavlja u suštini „kaznu” u smislu ove odredbe (vidi, *mutatis mutandis*, presudu u predmetu *Van Droogenbroeck v. Belgium* od 24. juna 1982. godine, Series A br. 50, str. 20, stav 38 i presudu u predmetu *Duinhof and Duijff v. the Netherlands* od 22. maja 1984. godine, Series A br. 79, str. 15, stav 34).

28. Jezička formulacija druge alineje stava 1 člana 7 ukazuje da je početna tačka prilikom procene o tome da li je u pitanju kazna, pitanje da li je data mera izrečena posle izricanja krivične presude za „krivično delo”. Drugi faktori koji se mogu uzeti u obzir kao relevantni s ovim u vezi jesu priroda i svrha date mere, kako je ona okarakterisana u domaćem pravu, te postupak za izricanje i sprovođenje te mere i njena oštrina.

29. Kada je reč o vezi sa krivičnim delom, treba primetiti da pre nego što se izda rešenje, shodno Zakonu iz 1986. godine, okrivljeni mora da bude pravosnažno osuđen za jedno ili više krivičnih dela u vezi s trgovinom opojnim drogama (vidi član 1 (1) Zakona iz 1986. godine u stavu 12 gore u tekstu). Ovu vezu ni u kom slučaju ne umanjuje činjenica da usled primene zakonom predviđenih pretpostavki, u vezi sa merom u kojoj je podnosilac predstave stekao korist od trgovine opojnim drogama, sudsko rešenje može obuhvatiti imovinsku korist ili imovinu koja nije direktno povezana sa činjenicama na kojima se zasniva krivična presuda. Iako je delovanje mere neophodno da bi se postigao cilj Zakona iz 1986. godine, to ne menja činjenicu da njeno izricanje zavisi od toga da li je izrečena krivična presuda.

30. Prilikom vršenja procene prirode i svrhe ove mere, Sud je uzeo u obzir pretpostavke koje su prethodile donošenju Zakona iz 1986. godine, koji je uveden da bi se prevazišli nedostaci postojećih ovlašćenja sudova za izricanje mera oduzimanja imovine i da bi im se dala nadležnost da trajno oduzmu imovinsku korist, i nakon što je ona pretvorena u druge oblike imovinskih dobara (vidi stav 11 gore u tekstu). Preventivna svrha trajnog oduzimanja imovine koja može da bude korišćena za buduće aktivnosti u vezi s trgovinom opojnim drogama, kao i namera da se pokaže da se kriminal ne isplati, očigledna je iz ministrovog govora pred Parlamentom u vreme kada je predlog zakona predstavljen (vidi stav 11 gore u tekstu). Međutim, ne može se prenebregnuti činjenica da zakonske odredbe koje daju tako široka ovlašćenja sudovima koja im omogućavaju da nalože trajno oduzimanje imovine, takođe teže i da kazne prestupnika. Zaista, ciljevi prevencije i odštete su u skladu sa kaznenom svrhom i mogu se posmatrati kao sastavni elementi samog pojma kažnjavanja.

31. U vezi sa tim, u nekim sudskim presudama u Ujedinjenom Kraljevstvu rešenje o trajnom oduzimanju imovine je okarakterisano kao „kazna” a u dru-

gim presudama kao mera koja teži obeštećenju a ne kažnjavanju (vidi stavove 16 i 17 gore u tekstu). Iako, uzevši sve ovo u obzir, ovi stavovi ukazuju na to da je rešenje o trajnom oduzimanju više kaznena mera, Sud ne smatra da su pomenuti stavovi bili od velike pomoći, budući da nisu bili usmereni na rešavanje predmetnog pitanja u smislu članu 7, već da su prosto izneti prilikom razmatranja povezanih pitanja domaćeg prava i postupka.

32. Sud se slaže sa Državom i Komisijom da sama težina naloga nije od odlučujućeg značaja, budući da mnoge preventivne mere koje nisu kaznene prirode mogu proizvesti značajne posledice na lice prema kome su izrečene.

33. Međutim, postoji nekoliko aspekata donošenja rešenja o trajnom oduzimanju, shodno Zakonu iz 1986. godine, koji su bliži pojmu kazne, shvaćenom u svom uobičajenom smislu, iako se oni mogu smatrati i nužnim za preventivni obrazac koji je predviđen Zakonom iz 1986. godine. Opšte zakonske pretpostavke u članu 2 (3) Zakona iz 1986. godine koje se odnose na to da sva imovina koja prestupniku prođe kroz ruke tokom šestogodišnjeg perioda jeste proizvod trgovine opojnim drogama, osim ako on ne dokaže suprotno (vidi stav 12 gore u tekstu); činjenica da je rešenje o trajnom oduzimanju usmeren na imovinsku korist stečenu trgovinom opojnim drogama i nije ograničen na stvarno obogaćenje ili stečenu dobit (vidi odeljke 1 i 2 Zakona iz 1986. godine u stavu 12 gore u tekstu); diskreciono pravo sudije u prvostepenom postupku prilikom određivanja iznosa rešenja o trajnom oduzimanju da u obzir uzme stepen krivice optuženog (vidi stav 13 gore u tekstu); i mogućnost izricanja zatvorske kazne u slučaju da prestupnik ne plati sumu određenu nalogom (vidi stav 14 gore u tekstu) – su sve elementi koji, kada se zajedno uzmu u obzir, značajno ukazuju, između ostalog, na režim kažnjavanja.

34. Konačno, zašavši u suštinu i razmotrivši realno situaciju, kako god da se okarakteriše mera trajnog oduzimanja imovine, činjenica je da se podnosilac predstavke suočava sa mnogo dalekosežnijom štetom kao rezultatom rešenja o oduzimanju, nego što je bila šteta koju je pretrpeo u vreme izvršenja krivičnih dela za koja je i osuđen (vidi, *mutatis mutandis*, presudu u predmetu *Campbell and Fell v. the United Kingdom* od 28. juna 1984. godine, Series A br. 80, str. 38, stav 72).

35. Uzimajući u obzir kombinaciju prethodno datih kaznenih elemenata, rešenje o trajnom oduzimanju imovine je, u datim okolnostima, predstavljao kaznu. Shodno tome, došlo je do kršenja stava 1 člana 7.

36. Sud bi, međutim, želeo da naglasi da se ovaj zaključak odnosi samo na retroaktivnu primenu relevantnih zakonskih odredbi i ni na koji način ne dovodi u pitanje ovlašćenje suda da donese rešenja o trajnom oduzimanju imovine kao oružja u borbi protiv jedne takve pošasti kao što je trgovina opojnim drogama.

II. PRIMENA ČLANA 50 KONVENCIJE

37. Član 50 predviđa sledeće:

„Kada Sud utvrdi da su odluka ili mera koju je preduzeo organ vlasti ili bilo koji drugi organ Visoke strane ugovornice u suprotnosti sa obavezama koje proi-

stiču iz (...) Konvencije, i ako unutrašnje pravo date Strane omogućava samo delimičnu odštetu na ime posledica te odluke ili mere, Sud će svojom presudom, ako je to potrebno, pružiti pravično zadovoljenje oštećenoj stranci.”

A. Šteta

38. Podnosilac predstavke je tražio neopredeljeni iznos nadoknade i/ili povraćaj oduzetog iznosa. Međutim, tokom rasprave pred Sudom on je istakao da rešenje o trajnom oduzimanju imovine još uvek nije bilo sprovedeno zbog ovog postupka.

Država, kao i delegat Komisije, nisu stavili primedbe.

39. Sud smatra da u ovim okolnostima stvar još uvek nije spremna za donošenje konačne odluke. Shodno tome, pitanje se mora odložiti a budući postupak odrediti, uzimajući pri tom u obzir i to da postoji mogućnost postizanja dogovora između Države i podnosioca predstavke (stavovi 1 i 4 pravila 54 Poslovnika Suda A).

B. Izdaci i troškovi

40. Podnosilac predstavke traži 13.852,60 funti sterlinga na ime izdataka i troškova nastalih u postupku pred Sudom u Strazburu.

Ni Država ni delegat Komisije nisu imali bilo kakav komentar.

41. Sud smatra da je iznos opravdan i da bi ceo potraživani iznos trebalo da bude plaćen, umanjen za iznos troškova pravne pomoći.

IZ OVIH RAZLOGA, SUD JEDNOGLASNO

1. *Utvrdjuje* da je došlo do povrede stava 1 člana 7 Konvencije;
2. *Utvrdjuje* da tužena Država treba da plati, u roku od tri meseca 13.852 (trinaest hiljada i osam stotina pedeset i dve) funte sterlinga i 60 (šezdeset) penija, uvećano za sve poreze koji se eventualno zaračunavaju, na ime sudskih i drugih troškova, umanjeno za 10.420 (deset hiljada četiri stotine dve) francuskih franaka koje treba promeniti u funte sterlinga po važećem kursu na dan izricanja ove presude;
3. *Utvrdjuje* da pitanje primene člana 50 Konvencije nije još uvek spremno za donošenje odluke u pogledu štete;

Shodno tome,

- (a) Sud *zadržava* pravo da o tome naknadno odluči;
- (b) *Poziva* Državu i podnosioca predstavke da podnesu, u roku od tri naredna meseca svoja zapažanja u pisanom obliku a posebno, da obaveste Sud o bilo kom dogovoru koji će možda postići;

- (c) *Odlaze* dalji postupak i *poverava* Predsedniku Veća ovlašćenje da isti za-kaže, ako za tim bude bilo potrebe.

Sačinjeno na engleskom i francuskom jeziku i izrečeno na javnoj raspravi u zgradi Suda u Strazburu 9. februara 1995. godine.

Herbert PECOLD
Sekretar

Rolf RISDAL
Predsednik

U skladu sa stavom 2 člana 51 Konvencije i stavom 2 pravila 53 Poslovnika suda A, saglasno mišljenje g. De Mejera, dato je u prilogu ove presude.

R. R.

H. P

SAGLASNO MIŠLJENJE SUDIJE DE MEJERA

Nema sumnje da je rešenje o trajnom oduzimanju imovine koje je izrečeno podnosiocu predstavke predstavljalo sankciju posle izricanja krivične presude za krivično delo i da je imalo odlike kazne.

Smatram da uzimanje u obzir faktora kao što su: „svrha”, „karakterisanje prema nacionalnom pravu”, „oštrina/strogost”, kao i elemenata u vezi s donošenjem rešenja o trajnom oduzimanju, pomenutih u stavu 33 presude, ne može biti relevantno.

Meni ti „drugi faktori” nisu bili potrebni (vidi stav 28 ove presude) da bih došao do zaključka koji je po meni očigledan.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

347.951:341.645(4)

343.272

ODUZIMANJE imovine proistekle iz krivičnog
dela : Evropski sud za ljudska prava : odabrane presude /
[urednik Silvija Panović-Đurić]. – Beograd : Savet Evrope,
Kancelarija u Beogradu, 2013 (Beograd : Dosije studio). –
329 str. ; 24 cm

“Ova zbirka presuda izdata je u okviru projekta
‘Oduzimanje imovinske koristi stečene krivičnim delom
u Srbiji’ ... “ – -> kolofon. – Tiraž 1.000. – Napomene uz
tekst.

ISBN 978-86-84437-55-8

a) Европски суд за људска права (Стразбур) – Пресуде

b) Одузимање имовинске користи прибављене
кривичним делом

COBISS.SR-ID 200835084

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

Ova publikacija objavljena je u okviru zajedničkog projekta Evropske unije i Saveta Evrope – „Oduzimanje imovinske koristi stečene krivičnim delom”, koji je realizovan 2010–2013. godine. U želji da doprinose uspešnijoj primeni Zakona o oduzimanju imovinske koristi i dijalogu stručne javnosti, sačinjen je izbor presuda Evropskog suda za ljudska prava, posvećenih upravo toj tematici. Nadamo se da će ovako priređen izbor sudskih presuda upotpuniti vašu biblioteku stručne literature, i biti koristan u daljem radu.

ISBN 978-86-84437-55-8

9 788684 437558